

GOVERNMENT OF INDIA

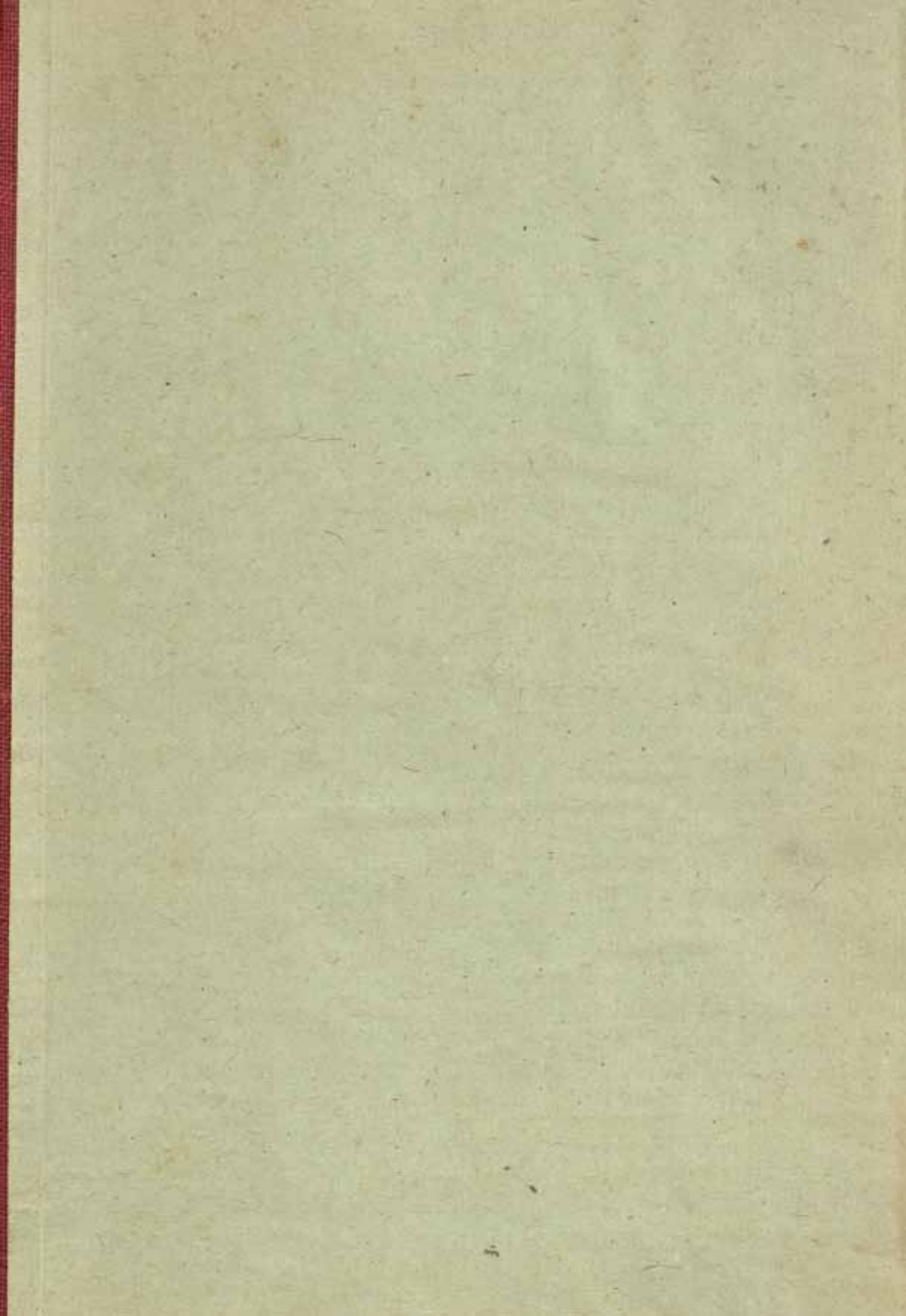
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

Central Archaeological Library
NEW DELHI

ACC. NO. 65296

CALL NO. Sa 2 HS / Bha

D.G.A 79

RAURAVĀGAMA

VOL. II

édition critique

par

N. R. BHATT

INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE
PONDICHÉRY

1972

GOVERNMENT OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 65296

CALL No. Sa 2Hs/Bha.

D.G.A. 79

RAURAVĀGAMA

VOL. II

édition critique

par

N. R. BHATT

65296

Sa 2 Hs

Bha

INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE
PONDICHÉRY

1972

R. A. R. A. V. A. R. A.

65296

प्रवासा संख्या ..... दिनांक 5-11-79

निर्देश संख्या SaHs/Bha .....

नई दिल्ली

केन्द्रिय पुस्तकालय

a

PRINTED IN INDIA

AT RANGA PRINTERS

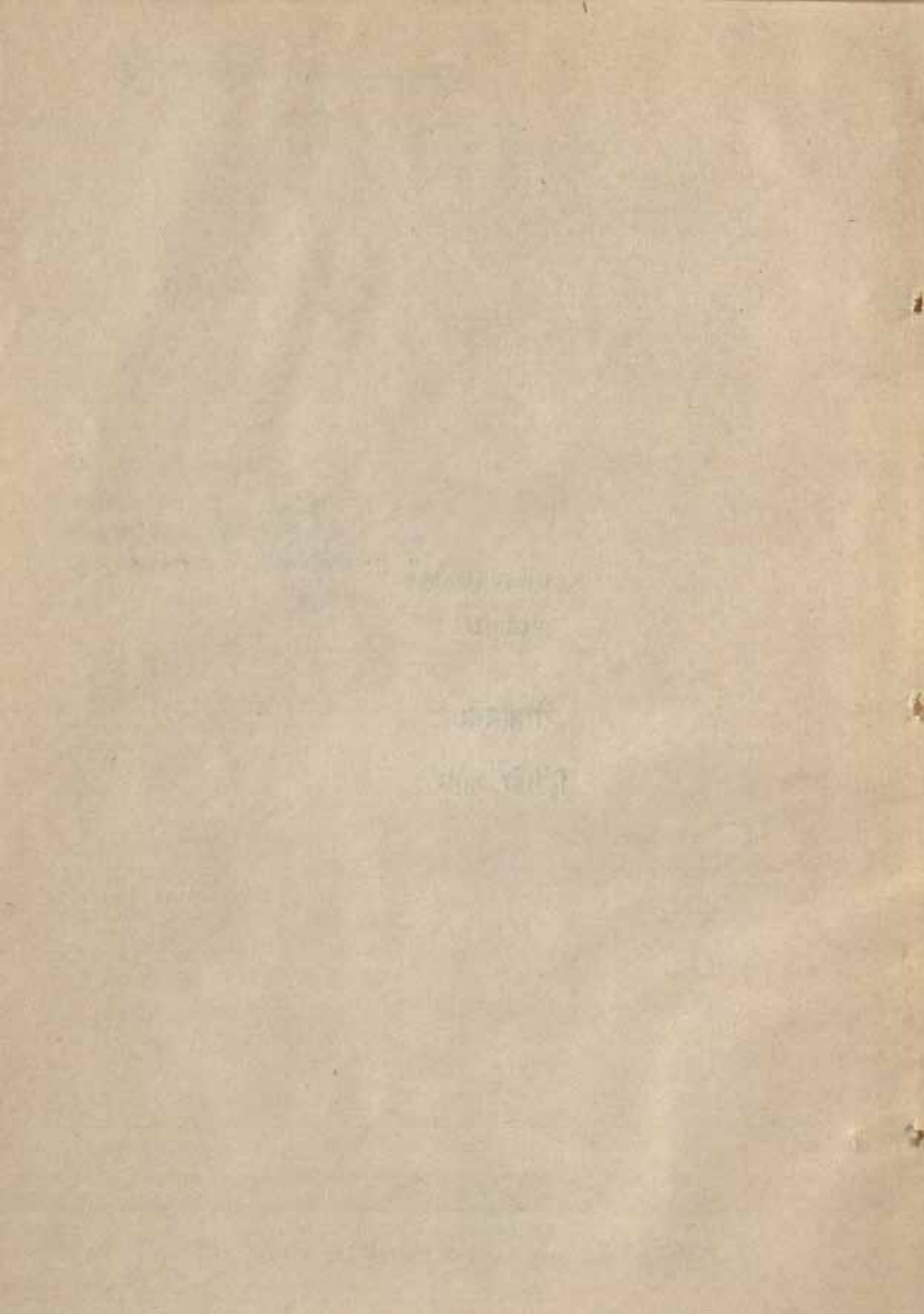
5/41, Mohammed Hussain Street, Royapettah, MADRAS-14

RAURAVĀGAMA

VOL. II

रौरवागमः

द्वितीयो भागः

PREFACE

Avec le présent volume, le *Rauravāgama*, l'un des 28 āgama śivaïtes fondamentaux et ainsi nommé parce qu'il est enseigné par le sage Ruru aux sages tels que Marici etc., comprend maintenant deux parties. Normalement les āgama sont supposés contenir quatre sections, *jñānapāda* (ou *vidyāpāda*) *kriyāpāda*, *yogapāda* et *caryāpāda*; or dans cette version du *Rauravāgama*, nous ne trouvons que deux sections, le *jñānapāda*, qui contient 10 *paṭala* sous le titre *Rauravasūtrasaṃgraha*¹ et le *kriyāpāda* qui contient 46 *paṭala*. Mais la section *jñānapāda*, comme son titre l'indique semble n'être qu'un abrégé² d'un *jñānapāda* plus détaillé de cet āgama, et, d'après les sujets traités dans cette section, il semble même qu'il s'agisse plus exactement d'une version abrégée non seulement du *jñānapāda* mais aussi du *yogapāda*. Les *paṭala* 7 (*dhāraṇāvidhi*) et 9 (*ātmasaṅkṛānti*) traitent du *yoga*. De la même manière le 46ème *paṭala* (*antyeṣṭividhi*) traite du *caryā* et devrait normalement se trouver dans le *caryāpāda*.

Les deux volumes de notre publication recouvrent la totalité de la version manuscrite que nous avons pu retrouver et si les différents manuscrits intitulés *Rauravāgama* que nous avons consultés jusqu'ici ne contiennent que ces *paṭala*, il nous faut présumer, d'après le contenu, que ces textes sont incomplets. Dans différents digests nous trouvons en effet quelques *paṭala* de plus cités d'après le *Rauravāgama*; nous sommes en train de les recueillir et nous nous proposons de les publier comme le volume III de cette édition. Les *śloka* du *Rauravasūtrasaṃgraha* publiés dans le volume I sont cités par les mêmes digests comme tirés du *Rauravāgama* (*tad uktam Raurave*): il semble donc que cette version abrégée ait été ainsi acceptée comme partie intégrante du *Rauravāgama* lui-même dès le XIIème siècle³.

Le *Rauravasūtrasaṃgraha*, ou *vidyāpāda* de notre āgama contient 10 *paṭala*. Les quatre premiers expliquent la philosophie śivaïte, y compris le système des *śivatattva* et des différents mondes et la source et l'origine

¹ Les *śloka* des āgama sont appelés *sūtra*. Voir *Mṛgendrāgama Vidyāpāda*, upodghātaprakaraṇa śl. 27.

tatrāpi vistaraṃ hitvā sūtraiḥ sārārthavācakaiḥ/
vakṣye nirākulam jñānaṃ tad uktair eva bhūyaś//

² Les āgama sont enseignés sous forme abrégée, de maître à disciple; cela est expliqué clairement dans le chapitre d'introduction du *Mṛgendrāgama*. Voir aussi la préface de l'*Ajitāgama* vol. I, pp. x-xi.

³ Voir, par exemple, le *Mṛgendravṛttidīpikā* d'Aghoraśivācārya (A. D. 1158) p. 50 etc.

Rec. from 'Chankhambha Orientalia, Delhi, vide B.M. No. 105/10-145/79 dated 24.9.79 price Rs. 160.00/-

des *śaivāgama*. Le cinquième traite de certains *mudrā*, le sixième des *kalā* ayant trait au corps mantrique de l'être suprême dans sa forme *sakala* sur laquelle on doit méditer durant l'adoration ; le septième du *yoga* avec ses six parties ; le huitième de l'initiation (*dīkṣā*) ; le neuvième de l'*ātmasaṅkrānti*, c'est à dire la méthode par laquelle le dévot devenu vieux peut s'unir lui-même à l'être suprême ; et le dixième de l'explication d'un important mantra śivaïte applé *vyomavyāpimantra* ou *padamantra*.

Le trait remarquable de cette section est que les deux *paṭala* 7 et 9 traitent de la section du *yoga*. Dans l'exposition du *yoga* nous ne trouvons que six *aṅga* en face des huit du système de *yoga* de Patañjali. Les noms des six *aṅga* mentionnés ici sont : *pratyāhāra*, *dhyāna*, *prāṇāyāma*, *dhāraṇā*, *tarka* et *saṁādhi* (śl.5). Les *yama*, *niyama* et *āsana* de Patañjali¹ ne sont pas mentionnés ici, mais *tarka* se trouve en addition. Le *Mataṅgapārameśvara* (*yogapāda*, *paṭala* 1) note six *aṅga* qui sont les mêmes que ceux du *Raurava*. Le *Mṛgendrāgama* (*yogapāda* śl. 3) mentionne sept *aṅga*, dont six sont les mêmes que ceux du *Raurava* et le septième *japa*. Le *Kiraṇāgama* (*yogapāda* sl. 2-3) ne donne que six *aṅga*, mais le *tarka* du *Raurava* est remplacé par *āsana* dans sa liste. Le *Suprabhedāgama* (*yogapāda* 3, 53-55) enfin énumère les huit *aṅga* que l'on trouve dans le système de Patañjali.

En ce qui concerne les *tattva*, la plupart des *āgama* śivaïtes et des digestes mentionnent 36 *tattva*. Mais dans le *Raurava*, nous n'en trouvons que trente (*paṭala* 10, śl. 98-101) : Śakti, Sadāśiva, Išvara, Suddhavidyā, Kāla et Niyati sont omis. C'est un trait particulier à cette école².

Les derniers *śloka* du *Rauravasūtrasaṅgraha*, ou *vidyāpāda* du *Rauravāgama*, exposent que cet *āgama* qui a d'abord été révélé sous différentes formes par les cinq faces de Sadāśiva fut reconstitué par Anantapārameśvara sous la forme d'un crore de *śloka*, texte condensé en 12000 *śloka* par le sage Bhṛgu. Son disciple Ruru condensa ces derniers en 1200 *śloka*, puis, pour faciliter encore la tâche de ses disciples, Ruru condensa ce dernier texte une fois encore et en fit une version abrégée, le *Rauravasūtrasaṅgraha*. Le texte du présent *vidyāpāda* contient 339 *śloka*.

Il existe une œuvre de 12 *śloka*, *Śivajñānabodha*. C'est le texte fondamental qui fait le plus autorité dans le système actuel de philosophie śivaïte appelé *śaivasiddhānta*. Or les deux commentateurs de ces *sūtra*, Śivāgrayogin et Sīdāśiva Śivācārya, prétendent que ces 12 *śloka* sont tirés du *Rauravāgama*. Certains commentateurs tamouls prétendent même que

¹ Yama - niyama - prāṇāyāma - pratyāhāra - dhāraṇā - dhyāna - saṁādhayo aṣṭāv aṅgāni. Pāt. yoga II 29.

² Pour plus de détails sur les *tattva* voir l'introduction du *Somaśambhu-paddhati* 1ère partie p. xviii. et planche V.

cette portion appartient au 12ème *adhyāya* du 73ème *paṭala*, appelé *pāśavimocana-paṭala* du *Rauravāgama*¹. Dans un manuscrit (IFI Re. No. 25188) contenant un commentaire des *Śivajñānabodhasūtra*, le commentateur discute l'attribution des *sūtra*. Il établit qu'au pays tamoul ces *śloka* sont considérés comme une portion du *Rauravāgama* et qu'ainsi Śiva qui est l'auteur des *āgama* est l'auteur de ces *sūtra*. Mais en pays Kannada court une légende selon laquelle un maître du nom de Śivajñānabodha écrivit ces 12 *śloka* pour condenser l'essence de tous les *āgama*.

L'appartenance de ces *sūtra* au *Rauravāgama* est mentionnée pour la première fois dans le commentaire de Sadāśiva Śivācārya du Math de Maṇikarṇikā, qui appartient à l'école de Vāmadevasivācārya. Śivāgrayogin suit cette école. Les Śivācārya plus tardifs et les commentateurs tamouls répètent la même version. Mais qu'il y ait eu controverse sur l'auteur de ces *sūtra* apparaît clairement dans la discussion du manuscrit que nous venons de citer.

Ces douze *sūtra* manquent dans la version abrégée que nous publions. Nulle part il n'est d'indication qu'ils aient pu appartenir à cet *āgama* et nous n'avons pas davantage trouvé jusqu'ici un *paṭala* intitulé *pāśavimocanapaṭala*. Il n'est pas non plus habituel de trouver dans un *paṭala* une division en *adhyāya*. Enfin, le dernier demi-śloka qui achève le *Śivajñānabodha* déclare : "*evaṃ vidyāc chivajñānabodhe śaivārthanirṇayam*" (qu'ainsi l'on connaisse la décision sur la connaissance relative au Śivaïsme dans le *Śivajñānabodha*). Il semble d'après cela, qu'il s'agisse d'une oeuvre indépendante. Il n'est cependant pas possible d'avoir sur ce point une opinion définitive tant que nous n'aurons pas un manuscrit complet en notre possession.

La seconde section *Kriyāpāda*, contient 46 *paṭala*, 26 publiés dans le tome I et le reste dans le tome II. Les 19 premiers traitent des rituels quotidiens, les *paṭala* 20 à 26 des rites occasionnels et les *paṭala* 27 à 43 des cérémonies de consécration et de données iconographiques. Les *paṭala* 44 et 45 traitent des rites d'expiation et le *paṭala* 46 des rites funéraires d'un initié Śivaïte.

Le *paṭala* 1 traite de la formation des principaux *mantra*. Les différences, quand il y en a, entre les divers *āgama*, ont été expliquées en notes *ad loc*.

Le *paṭala* 2 traite de l'emplacement des 38 *kalā* ou éléments de pouvoir sur le corps de l'être suprême pendant l'adoration. Ce *paṭala*, ainsi que certaines parties des *paṭala* 5 et 7 du *Rauravasūtrasaṅgraha* sont en prose et vers

¹ Cf. page de titre du *Śivajñānabodha* édité par Subrahmanya Sāstri, Madras 1925.

mêlés. En règle normale, tous les *paṭala* sont en vers, mais dans un *upāgama*, l'*Acintyaśiśvasādākhya*, ce *paṭala* (*kalānyāsa*) est aussi sous forme mixte, prose et verse. Le 6ème *paṭala* du *Rauravasūtrasaṅgraha* traite le même sujet sous une forme très abrégée. Les différences entre les noms des *kalā* selon les différents textes ont été indiquées en notes.

Le *paṭala* 3 traite de la formation du plus important *mantra* śivaïte *Śiva-pañcākṣara*.

Le *paṭala* 4 traite des règles de récitation des *mantra* et aussi du rosaire de *rudrākṣa*.

Les *paṭala* 5 et 6 traitent de *śauca* et *ācamana* (évacuation des excréments et rites purificateurs).

Le *paṭala* 7 traite des cérémonies de bain et le *paṭala* 8 du bain de cendres (*bhasma-snāna*). Il est fait mention dans le *paṭala* 10, śl. 3, d'un *mantra-snāna* (bain avec *mantra*); ainsi, trois sortes de bains sont citées dans notre texte. Le *Mrgendra* en mentionne sept sortes, le *Kāmika* et l'*Ajita* six, les *Kāraṇa*, *Kiraṇa*, *Dipta*, *Makuṭa*, *Yogaja*, *Vira*, *Suprabhedha* et *Kālottara* en citent cinq. Le *Cintya* mentionne trois sortes, avec de l'eau, avec des cendres et un bain mental (*vāruṇa*, *āgneya* et *mānasa*).

Le *paṭala* 9 traite des accessoires (*arcanāṅga*) : pâte de santal, fleurs, encens, lampes, pour le culte quotidien (*pūjā*) et aussi des détails de l'horaire convenable pour les rituels à accomplir durant les différentes parties de la journée.

Le *paṭala* 10 traite brièvement du culte de Śiva (*Śivapūjā*). Comparés aux autres *āgama*, le rituel de *pūjā* est très court et les *mantra* beaucoup moins nombreux. Çà et là, apparaissent aussi des différences de détail dans le rituel. Quelques unes sont indiquées en notes, d'autres, avec plus de détails dans la préface sanskrite.

Le *paṭala* 11 traite brièvement du déroulement de la *Śivapūjā* dans un temple ouvert à l'ouest.

Le *paṭala* 12 traite de la nourriture (*naivedya*) offerte au Dieu. Les variantes entre les mesures données par les différents textes sont présentées dans un tableau.

Le *paṭala* 13 traite de l'offrande de nourriture tirée des nouvelles récoltes et célébrée une fois l'an.

Le *paṭala* 14 donne la définition des foyers utilisés pour le culte du feu (*agnikārya*). Les autres *āgama* n'en citent généralement que huit mais le *Raurava* en décrit dix. L'*Ajita*, le *Kiraṇa* et le *Suprabhedha* les décrivent carré (*caturaśra*) en forme d'arc ou de demi-lune (*dhanus* ou *ardhendū*) rond (*vrta*) lotiforme (*padma*) en feuille de figuier (*yoni*) triangulaire (*trikopa*) hexagonal

(*ṣaṭkoṇa*) et octogonal (*aṣṭakoṇa*). Le *Vira* omet *padma* et *ṣaṭkoṇa* mais ajoute *pañcakoṇa* et *saptakoṇa*. Le *Raurava* les définit tous les dix.

Le *paṭala* 15 décrit le rituel du feu (*agnikārya*).

Le *paṭala* 16 définit les fêtes quotidiennes (*nityotsava*).

Le *paṭala* 17 traite de l'*pañkurārpaṇa* (semence des graines pour avoir des pousses), cérémonie accomplie avant la consécration (*sthāpana*), de la rénovation (*Jirṇoddhāra*) et de bains spéciaux (*snapana*).

Le *paṭala* 18 traite des festivals annuels (*mahotsava*) nommés pacificateur (*śāntika*) nourrissant (*pañṣṭika*) victorieux (*jayada*) riche (*dhanada*) comblant tous les désirs (*sārvakāmika*) et qui sont conduits respectivement en un, trois, cinq, sept et neuf jours. Le festival de neuf jours est défini en détail. Le dernier jour pendant le bain de purification à la fin du festival (*tirthotsava*) le *vaivāhya* (ou *Kalyāṇasundaramūrti*) ainsi que *Mohini* doivent prendre part au bain. Nous n'avons trouvé que dans ce texte une telle prescription.

Le *paṭala* 19 traite des cérémonies appelées *suddhanṛtta*, une danseuse dansant devant le dieu. Cela est prescrit lors de festivals annuels ou pendant la consécration ou à l'occasion d'autres festivals particuliers.

Les *paṭala* 21 à 24 traitent de bains spéciaux (*snapana*) avec 9, 25, 49, 108 et 1008 pots. Il y a des différences avec les autres textes sur les rituels et l'emplacement des pots, que nous indiquons en notes.

Le *paṭala* 25 traite de la cérémonie appelée *Pavitrārōpaṇa*, effectuée chaque année pour compléter ce qui a été omis dans les rituels ou les *mantra*. On se reportera pour plus de détails sur cette cérémonie au vol. II de la *Somaśambhupaddhati*.

Le *paṭala* 26 traite du *Kṛttikādīpa*, festival parfois accompli en novembre-décembre, lors de la pleine lune du mois de *Kārttika*.

Avec ce *paṭala* s'achevait le tome I. En appendice un *paṭala* de plus traite du culte du soleil (*sūryapūjā*). Les raisons de cet appendice ont été fournies en notes.

Le volume II contient les *paṭala* 27 à 46.

Le *paṭala* 27 traite de la consécration d'un *liṅga* temporaire (*bālaliṅga*) qui a lieu avant l'érection d'un temple nouveau ou avant la rénovation d'un vieux temple. Une fois accomplie la consécration du temple neuf ou rénové, ce *liṅga* temporaire doit être démoli. Tandis que le *Rauravāgama* considère ce *liṅga* comme obligatoire, le *Kāmikāgama* considère que la construction d'un nouveau temple peut s'accompagner ou non de la consécration d'un *bālaliṅga*. Dans les mêmes circonstances, l'*Ajitāgama* n'en fait pas mention.

Le *paṭala* 28 traite de l'établissement du *śivaliṅga* principal dans le temple. Sont données les définitions de *liṅga* et de *piṭha*. Il y a quatre

sortes de *liṅga* définies: *Samakhaṇḍa* (aussi appelé, dans d'autres textes, *Sarvasama* ou *Sarvatobhadra*) *vardhamāna*, *śivādhika*, *svastika*. Le *Kāraṇāgama* en nomme un de plus, *trairāśika* et d'autres textes deux encore *sārvadeśika* et *āḍhya*. En ce qui concerne la taille du sommet du *liṅga* (*śirovartana*) ce texte ne donne qu'une seule variété, la forme en demi-lune. L'*Ajita* et le *Kāraṇa* connaissent quatre variétés, la forme en œuf (*kukkuṭāṇḍākāra*) en ombrelle (*chatrākāra*) en demi-lune (*ardhacandrākāra*) et en concombre (*trapuṣākāra*). Quelques textes ajoutent une forme de plus, en bulle (*budbudākāra*).

En ce qui concerne le *piṭha* ce texte n'en connaît que deux sortes *bhadrapīṭha* et *padmapīṭha*. L'*Ajita* en définit dix et le *Kirāṇa* huit.

Le *paṭala* 29 traite de la rénovation du piédestal (*piṭha* ou *piṇḍikā*) du *liṅga*.

Le *paṭala* 30 traite de l'établissement de *liṅga* sur les tombes des dévots de Śiva. Elles doivent être sur les bords des lacs, des puits, des rivières ou de la mer, ou au sommet des montagnes, dans les forêts ou dans les champs funéraires. Les *liṅga* que l'on installe doivent être ceux qui sont *daivika* (adorés et consacrés par les dieux) *āraṇyaka* (adorés et consacrés par les sages) *gāṇapa* (adorés par les troupes de Śiva, les *gaṇa*) ou ceux qui sont taillés par des hommes (*mānuṣa*). De tous les emplacements désignés le champ funéraire est considéré comme le meilleur. Le temple pour ce *liṅga* est face à l'ouest. Une image peut tenir lieu de *liṅga*, et dans le cas d'une image, elle doit être face au sud. Un tel *liṅga* peut aussi être établi dans un temple régulier, dans la 3ème, 4ème ou 5ème enceinte (*prākāra*); quand il est établi dans la 3e ou 4e, il n'y a pas de divinités accessoires (*parivāra*), mais s'il est établi dans la 5ème, il peut l'être avec les *parivāra*. Inauspicieux à l'est, au sud-est, au sud, au sud-ouest et à l'ouest, il est très auspicien dans les autres directions et procure de bons résultats. Les rites relatifs à l'établissement de *liṅga* sur les tombes des dévots ne sont exposés en détail que dans ce texte-ci.

Le *paṭala* 31 traite de l'établissement de la déesse. Installée séparément, elle est appelée *vira* et doit être en station debout; installée avec Śiva on l'appelle *yoga*: installée dans la *śayanāgāra* (chambre à coucher) dans l'enceinte, elle est appelée *krama*. Le *Kāraṇāgama* donne les définitions suivantes: installée seule, la déesse est *kevala* (seule), avec Śiva elle est *sahaja* (normale ou conjointe) et si l'on a installé Śiva d'abord et la déesse plus tard, elle est *pauṣṇya* (nourrissante). Le *Suprabheda* professe que la déesse seule est *eka* (seule), avec Śiva elle est *saha* (ensemble) et qu'installer Śiva d'abord puis la déesse s'appelle *yukta* (correct ou uni). Tandis que le *Raurava* prescrit que dans les trois variétés de déesse, la cérémonie de mariage doit s'accomplir après l'achèvement de la cérémonie de consécration, le *Kāmika* proscriit la cérémonie de mariage pour les formes *kevala* (ou *vira*) et *sahaja*. Le *Suprabheda* ordonne la cérémonie de mariage pour le type *yukta*, et le *Kāraṇa* établit

qu'elle n'existe que pour le type *pausya* et non pour les autres. Ainsi, à l'exception du *Raurava*, les autres *āgama* prescrivent la cérémonie de mariage quand la déesse est installée après l'installation de Siva.

Le *paṭala* 32 traite de l'installation des gardiens de porte (*dvārapāla*) dans le temple. Ce texte en définit huit, deux dans chaque direction, respectivement à droite et à gauche de l'entrée. Les *Raurava*, *Dipta*, *Yogaja*, *Vira* et *Suprabhedā* *āgama* définissent huit gardiens, mais il y a dans chaque texte des variations sur la direction, la place, le nom ou la couleur.

Les directions. Tous les *āgama* s'accordent pour placer à l'entrée qui est à l'est les gardiens Nandin et Kāla. Au sud, les *Raurava*, *Dipta* et *Vira* prescrivent Daṇḍin et Muṇḍin mais le *Yogaja* et le *Suprabhedā* Ananta et Paśupati. À la porte de l'ouest se trouvent Vijaya et Bhṛṅgi selon le *Raurava*, Bhṛṅgi et Vijaya selon le *Dipta*, Bhṛṅgiṇa et Vijaya selon le *Vira*, Daṇḍin et Muṇḍin selon le *Yogaja* et le *Suprabhedā*. Au nord, le *Vira* et le *Dipta* donnent Ananta et Paśupati, le *Raurava* Gopati et Ananta, le *Yogaja* et le *Suprabhedā* Vijaya et Bhṛṅgiśa.

La couleur. Nandin est noir (*śyāma*) dans tous les *āgama*. Kāla est rouge sombre (*kuṅkumābha*) partout sauf dans le *Dipta* où il est dit de la couleur de la fumée (*dhūmrābha*). Daṇḍin est d'un rouge clair (*indragopanibha*) dans le *Vira* et le *Raurava*, couleur d'arc-en-ciel (*indracāpābha*) dans le *Yogaja* et le *Suprabhedā*, et comme une pierre bleue (*indranilābha*) dans le *Dipta*; le *Raurava* ajoute que son cou ressemble au paon. Muṇḍin qui est d'un rouge clair (*indragopanibha*) dans le *Raurava* est blanc dans tous les autres textes. Mais si l'insecte *Indragopa* est normalement d'un rouge clair, on trouve aussi parfois des insectes blancs. Il est donc possible que tous les *āgama* soient ici d'accord pour prescrire le blanc. Tandis que dans tous les autres *āgama* le nom est Muṇḍin (avec -n) le *Raurava* et le *Vira* l'orthographient Muṇḍi (avec -i). Bhṛṅgin, bleu d'après le *Raurava*, a la couleur du paon dans le *Vira* et le *Dipta* et il est noir comme l'abeille d'après le *Yogaja* et le *Suprabhedā*. Son nom est Bhṛṅgi (-i) dans le *Raurava*, Bhṛṅgiṇa dans le *Vira* et Bhṛṅgiśa dans le *Yogaja* et le *Suprabhedā*. Vijaya est rouge dans tous les *āgama* mais seul le *Raurava* précise qu'il a la couleur du rubis (*padma-rāga*). Gopati, blanc dans ce texte, est appelé Paśupati et de couleur bleue partout ailleurs. Ananta est noir dans le *Raurava* et le *Dipta*, couleur d'or dans le *Vira* et rouge selon le *Yogaja* et le *Suprabhedā*.

Les armes. Nandin a un bâton (*daṇḍa*). Mais le *Yogaja* précise qu'il a deux mains et tient une hache (*paraśu*) dans la main gauche et une tige de bambou (*vetra*) dans la droite.

Kāla tient la massue (*gadā*) d'après notre texte, un bananier (*kaḍali*) d'après le *Vira*, la hache (*paraśu*) d'après le *Suprabhedā* et le *Dipta*. Le

Yogaja dit qu'il doit tenir dans ses deux mains une hache (*paraśu*) à gauche et une tige de bambou (*veṇu daṇḍa*) à droite.

Daṇḍin tient une épée (*khaḍga*), mais selon le *Dipta*, c'est un bâton (*daṇḍa*).

Muṇḍin tient un trident (*triśūla*) d'après ce texte, mais tous les autres prescrivent le *bhindipāla* (un javelot court).

Bhr̥ṅgin tient un bâton (*vetra*), mais d'après le *Yogaja* et le *Suprabheda* il porte un couteau (*kṣurikā*) et la *Śakti* d'après le *Vira*.

C'est *Vijaya* qui tient ici le *bhindipāla* alors que les autres textes prescrivent le trident (*śūla*).

Gopati porte la massue (*gadā*). Les autres textes l'appellent *Paśupati* et lui font tenir la corde (*pāśa*) selon le *Dipta* et le *Vira* et la *Śakti* selon le *Yogaja* et le *Suprabheda*.

Ananta tient le *vajra* dans tous les textes.

D'après le *Raurava* et le *Dipta* tous les *dvārapāla* ont quatre bras, mais le *Suprabheda* leur concède indifféremment deux ou quatre bras.

Le *paṭala* 33 traite de l'établissement des divinités accessoires (*parivāra*). Il ne donne de règles que pour l'établissement de huit divinités. Le *Kāraṇa* et le *Yogaja* en prescrivent 8 et 16, l'*Ajita*, le *Kāmika* et le *Dipta*, 8, 16 et 32. Notre texte ne définit pas les structures (*ālaya*) pour ces divinités, mais en l'absence des images, il fournit le détail des *piṭha* qui en sont les substituts. Tandis que le *Dipta* compte les *mātrgaṇa* (*saptamātr*) parmi les huit *parivāra*, le *Raurava* ne compte que *Cāmuṇḍi* pour l'une d'entre eux. Le *Raurava* dit qu'ils peuvent être installés dans la première, seconde ou troisième enceinte, mais le *Dipta* et le *Kāraṇa* prescrivent qu'ils doivent être dans la deuxième enceinte, l'*Ajita* les confine dans la première enceinte, le *Yogaja* indifféremment dans la première ou la seconde.

Les 8 parivāra

Raurava : *Vṛṣa* *Durgā* *Cāmuṇḍi* *Gaṇeśa* *Śaṇmukha* *Jyeṣṭhā* *Viṣṇu* *Bhānu*

Ajita : *Vṛṣa* *Brahmā* *Mātrgaṇa* *Vināyaka* *Skanda* *Jyeṣṭhā* *Durgā* *Ravi* ou *Viṣṇu*

Kāraṇa : *Vṛṣabha* *Agastya* *Durgā* *Vināyaka* *Brahmā* *Śaṇmukha* *Viṣṇu* *Ravi*

Yogaja : *Vṛṣabha* *Durgā* *Mātrgaṇa* *Vināyaka* *Skanda* *Jyeṣṭhā* *Viṣṇu* *Caṇḍeśa*

Vira : *Vṛṣabha* *Durgā* *Mātrgaṇa* *Vināyaka* *Skanda* *Jyeṣṭhā* *Viṣṇu* *Ravi*

Le *paṭala* 34 traite de l'établissement de *Someśa*. Il doit être installé dans le sanctuaire principal (*garbhagṛha*) derrière le *liṅga* principal du temple. Il peut aussi être gravé sur plaque de cuivre, en stuc, peint sur étoffe ou sur le mur. De nombreux temples Pallava comportent un *Somaskanda* derrière

le *liṅga* dans le *garbhagrha*; il doit s'agir d'une école différente. Mais le détail le plus intéressant est l'interpolation d'un demi-śloka après le śloka 13a de ce *paṭala* qui prescrit à demi l'inclusion de Skanda entre Umā et Īśa. Cette interpolation paraît l'œuvre d'un copiste influencé par la sculpture Pallava. Sinon ce demi-śloka n'a pas sa place ici, car Somāskanda est défini dans le *paṭala* suivant à titre séparé et Skanda n'a pas place dans ce *paṭala* qui décrit seulement la forme particulière de Someśa. Sous cette forme, Siva est en *Sukhāsana*, avec la déesse assise aussi à son côté. Dans l'*Ajitāgama* il y a deux types de cette représentation, l'une assise l'autre debout. Quand la forme de Someśa est faite en stuc ou est peinte, les cérémonies de consécration doivent être accomplies sur un miroir qui sert de substitut.

Le *paṭala* 35 définit les images de Siva. Le texte en annonce quatorze mais il y a des lacunes dans ce chapitre, et l'énumération ne contient que huit noms, la description se limite à treize *mūrti*. Il n'y a aucune indication qui permette de trouver la quatorzième. En fait, nous ne trouvons définies que douze formes, mais le texte rappelle que Someśvara, l'une des quatorze, n'est pas défini ici, car il l'était dans le *paṭala* précédent (paṭ. 34). Comme dans le *paṭala* 37 nous trouvons encore une forme de Siva, celle de Mohinī, nous pouvons supposer que c'est la quatorzième, mais n'avons aucune évidence textuelle pour fonder cette hypothèse de manière définitive. Ces différentes formes ne sont jamais citées dans ce texte avant ou après ce chapitre. Les images ici définies sont :

- (1) Sukhāsana (2) Someśa (3) Somāskanda (4) Vṛṣārūḍha
- (5) Tripurārī (6) Candrasekhara (7) Kālahārī
- (8) Kalyāṇasundara (9) Nṛttamūrti (10) Bhikṣāṭana
- (11) Kaṅkāla (12) Devyardha (or Ardhanārī) (13) Dakṣiṇāmūrti

Le *Suprabhedāgama* définit 12 formes, le *Dipta* 16, le *Kāraṇa* et l'*Aṃśumatkāśyapa* 18, l'*Ajita* 20; dans le *Kāmika*, l'énumération s'étend à 23 mais nous trouvons 25 définitions. Enfin le *Vātulaśuddhākya* énumère 25 formes mais sans les définir.

Le *Suprabhedāgama* (I, 34, 72-75a) omet Somāskanda, Kalyāṇa, Kaṅkāla et Dakṣiṇāmūrti que l'on trouve dans le *Raurava* mais il ajoute Haryardha (Viṣṇvardha ou Śaṅkaranārāyaṇa) Kāmārī et Liṅgodbhava.

Le *Diptāgama* (16, 117b-121) omet Somāskanda et Kaṅkāla mais ajoute Sadāśiva, Caṇḍeśvaraprasāda, Kāmārī, Haryardha et Liṅgodbhava.

Le *Kāraṇāgama* (I, 11, 150b-155a) omet Somāskanda, mais ajoute Gaṅgādhara, Caṇḍeśānugraha, Mukhaliṅga, Kāmārī, Haryardha et Liṅgodbhava.

L'*Ajitāgama* (36, 175-181) ajoute Cakraprasāda (Viṣṇvanugraha), Kāmārī, Haryardha, Trimūrti, Liṅgodbhava, Jalendharavadha, Viṣasamharaṇa.

Le *Kāmkāgama* ajoute Cakraprasāda, Kāmāri, Haryardha, Trimūrti, Liṅgodbhava, Sadaśiva, Balibhartṛ, Śarabheśa, Caṇḍeśānugraha, Nandīśānugraha, Bhaktānugraha et Gaṅgādhara.

Le *Vātulaśuddhākhyā* (I, 126b-134) énumère toutes les formes trouvées dans le *Raurava* et ajoute Kāmāri, Jalandharavadha, Gajāri, Virabhadra, Haryardha, Kirāta, Caṇḍeśānugraha, Viśāpaharaṇa, Cakradāna, Vighna-prasāda, Ekapāda et Liṅgodbhava.

L'*Aṃśumatkāśyapa* (55, 17b-22a) énumère et définit ensuite dix-huit images, dont douze des treize mentionnées par le *Raurava*. Seul Someśa est omis ; en addition Gaṅgādhara, Gajāri, Pāsupata, Haryardha, Caṇḍeśvara-prasāda et Liṅgodbhava.

La taille des images est décidée en fonction de la hauteur du sanctuaire central (*garbhagṛha*) ou du *liṅga* principal ou de la porte du sanctuaire central. Les images de Śiva doivent être faites d'après la mesure *uttama-daśa-tāla*. Les détails minutieux de ces mesures pour chaque partie ont été donnés pour la forme en *Sukhāsana*, et pour les autres formes seulement chaque fois qu'il se manifeste une différence. Les mensurations données ici diffèrent largement de la description des autres *āgama*, y compris l'*Aṃśumatkāśyapa*. Tandis que l'*Aṃśumatkāśyapa* établit que l'image de Vṛṣārūḍha peut être soit droite (*śamabhaṅga*) soit debout en triple flexion (*atibhaṅga*) le *Raurava* admet aussi qu'elle puisse être en *ābhaṅga* (une jambe droite, l'autre légèrement fléchie). Le *Raurava* donne quatre bras, le *Kāraṇa* et l'*Ajīta* quatre ou deux.

La forme Tripurāri peut recevoir l'un quelconque des trois *bhaṅga* et a quatre bras, pour notre texte et le *Suprabheda*. Mais pour l'*Ajīta* et le *Kāmika* elle peut aussi n'avoir que deux bras. Pour notre texte la forme de Candrasekhara est de trois types : *kevala* (Śiva seul) *gaurisahita* (debout avec la déesse) *ālīṅga* (Śiva embrassant la déesse). L'*Aṃśumatkāśyapa* et le *Kāmika* confirment cette prescription, mais le *Kāraṇa*, le *Santāna* et le *Suprabheda* ne connaissent que le type *kevala*, ce dernier étant omis par l'*Ajīta*.

Dans le *Raurava* comme dans l'*Aṃśumatkāśyapa*, Kālahārī prend deux formes à quatre ou huit bras. L'*Ajīta* et le *Dipta* citent seulement la forme à quatre bras, mais avec la déesse à ses côtés. Le *Kāmika*, le *Kāraṇa* et le *Suprabheda* s'en tiennent à la forme à quatre bras seulement mais sans la déesse.

L'*Aṃśumatkāśyapa* définit neuf sortes de formes dansantes (*Nṛtta*). Le *Raurava* n'en connaît que trois, *bhujāṅga*trāsa, *uddaṇḍa* et *atyuddaṇḍa*. L'*Ajīta* définit *bhujāṅga*trāsa, *sandhyānṛtta* et *daṇḍapādanṛtta* (forme particulière à vingt bras). Le *Kāmika* définit deux formes, *bhujāṅga*trāsa et *bhujāṅga*lalita, et le *Kāraṇa* une seule, *bhujāṅga*trāsa.

En ce qui concerne celle-ci, le *Raurava* dit que Gauri et Cāmuṇḍā sont aux côtés de Śiva, mais le *Kāraṇa* et l'*Ajita* prescrivent Gauri seulement, à sa gauche. Le *Kāmika* accepte à sa gauche Gauri, ou Bhṛṅgiriṭi ou Bhadrakālī.

Pour la forme uddaṇḍa notre texte prescrit huit bras et Gauri debout tenant Skanda à son côté. Cāmuṇḍā n'est pas mentionnée ici. La forme atyuddaṇḍa a seize bras, Skanda et Gauri à gauche et Cāmuṇḍā à droite.

En ce qui concerne la forme de Bhikṣāṭana, tandis que l'*Ajita* l'*Aṃśumatkāśyapa*, le *Kāraṇa*, le *Kāmika*, le *Dipta* et le *Suprabheda* prescrivent quatre bras, le *Raurava* décide qu'elle peut avoir deux ou quatre bras.

Pour Ardhanārī, le *Raurava* et l'*Aṃśumatkāśyapa* prescrivent quatre ou deux bras, les autres textes trois : deux à droite du côté de Śiva, un à gauche du côté de la déesse. Ils ajoutent que le taureau se tient derrière. Pour l'*Ajita* le taureau est optionnel; le *Kāraṇa*, le *Dipta* et le *Kāmika* ne le mentionnent pas.

Des types de Dakṣiṇāmūrti, notre texte ne définit que le yogadakṣiṇāmūrti et ne décrit pas les autres variétés. Le *Kāmika* en note trois (vyākhyāna, geya et yoga), le *Kāraṇa* deux (vyākhyāna et yoga) et l'*Aṃśumatkāśyapa* quatre (vyākhyāna, jñāna, viṇādhara et yoga). L'*Ajita* distingue deux sortes, un Dakṣiṇāmūrti assis avec la jambe droite pendante et la gauche sur le siège, et un second avec la jambe gauche pendante et la droite courbe reposant sur le siège.

Des lacunes altèrent tous les manuscrits, et il arrive ainsi que nous manquons d'importants passages relatifs aux définitions ou aux rituels. Nous l'avons signalé en notes.

Le *paṭala* 36 traite de l'installation de Viṣṇu et nous donne les localisations possibles pour les temples de Viṣṇu; les définitions de ses formes, les *mantra* et la cérémonie de consécration, les divinités accessoires de Viṣṇu sont aussi mentionnées.

Le *paṭala* 37 est consacré à l'installation de Mohini. Sa légende, le *mantra* adéquat, la localisation appropriée pour son temple, la définition de la forme de Mohini et de Śiva tel qu'il doit être à ses côtés sont exposés en détail. Śiva doit être semblable à Someśa, et peut avoir quatre ou deux bras. Mais Mohini peut aussi être installée seule sans Śiva. On a défini les gardiens du sanctuaire central aussi bien que ceux des portes extérieures et les seize divinités accessoires. Les détails du rituel de consécration de Mohini et du grand festival (*Mahotsava*) accomplis en 5, 7 ou 9 jours ne sont donnés que sous une forme abrégée. Mais il est un point assez remarquable dans ce chapitre. Pendant le rituel du feu et aussi pendant l'offrande de nourriture, on prescrit de la viande de chèvre. Prescription que nous retrouvons aussi

dans le *Kāraṇa*. Pendant le festival aussi le sang et la viande de chèvre ont été prescrits à titre d'oblation (*bali*). Mais dans le contexte de l'offrande de nourriture, le *Sūkṣmāgama* remplace la viande par *dhūpa* et *dīpa*, et dans le contexte du rituel du feu, il la remplace par un gâteau de farine de blé (*godhūma-apūpa*).

Le *paṭala* 38 traite de l'installation de *Nāgarāja* et donne le détail des *mantra* et de la définition du serpent à cinq capelles, et aussi de sa forme humaine à deux pieds, deux bras et la tête avec un quintuple capuchon.

Le *paṭala* 39 traite de l'architecture des temples. Il contient une portion très intéressante qui détaille plusieurs types de temples avec des tours allant de 1 à 16 étages, et donne les dimensions telles que la hauteur, le degré de l'inclinaison, les diverses images des dieux et d'autres figures et motifs ornementaux qui doivent embellir chaque étage. Trente-six types d'édifices sont cités, les sept premiers du type *kṣudra*, les sept suivants de type *ābhāsa*, les sept suivants de type *vikalpa*, les sept suivants de type *chandas* et les huit derniers du type *jāti*. De plus, dans chaque bâtiment, selon les différences dans la mesure de la base (*adhiṣṭhāna*) des piliers (*pāda*) du plafond ou de l'entablement (*prastara*) de la gorge (*gala*) du toit (*śikhā*) et du couronnement (*stūpin*), les bâtiments s'appellent *sāntika*, *paustika*, *jayada*, *adbhuta* et *sārvakāmika*. Tandis que dans d'autres *āgama* nous trouvons des définitions pour trois sortes de temples, *nāgara*, *dṛāviḍa* et *vesara*; nous ne trouvons pas ici de définition du type *dṛāviḍa*. Nous ne trouvons aussi que deux types d'*adhiṣṭhāna* (base), *pratibandha* et *pādabandha*, et trois sortes de *stambha* (piliers), *brahmakānta*, *Viṣṇukānta* et *Rudrakānta*, en face de la très grande variété pour chaque élément offerte par les autres *āgama* (v.g. *Ajitāgama paṭala* 13 et 14).

Le *paṭala* 40 traite des *maṇṭapa* (pavillons). Nous trouvons une riche variété rangée en deux catégories, carrés et rectangulaires. Des dimensions spéciales sont indiquées pour le *mukhamāṇṭapa*, celui qui est exactement devant le sanctuaire central (*garbhagṛha*).

Le *paṭala* 41 traite des enceintes (*prākāra*) du temple. Nous en trouvons cinq, successivement *antarmaṇḍala*, *antarhāra*, *madhyahāra*, *maryādā* et *mahāmaryādā*. Les dimensions de ces enceintes, en proportion avec le sanctuaire principal, des murs et des toitures autour de ces murs sont indiquées.

Le *paṭala* 42 traite des *gopura* ou portes monumentales de ces enceintes. Elles peuvent avoir des étages comme les temples et être construites avec divers types de sommets.

Le *paṭala* 43 traite des ornements pour les images des divinités. On trouve les définitions des *makuṣa* (couronne) *svarnaṇuṣpa* (la fleur d'or) *golakā* (couverture pour le *liṅga* et le *pīṭha*) *paṭṭa* (ornements frontaux) *karṇavarṇita*

(anneau d'oreilles) *candrakhaṇḍa* (le doigt de lune porté sur la tête) *jāhnavi* (la gaṅgā) *uttariya* (vêtement supérieur) *hāra* (collier) *yajñopavita* (cordon sacré) *prabhā* (le cerceau à l'arrière du līṅga ou des images). Les rituels pour la première utilisation de ces objets sont aussi prescrits.

Le *paṭala* 44 traite des cérémonies d'expiation à effectuer par exemple lorsque le līṅga, une image, un temple ou partie d'un temple s'effondrent, quand les rituels n'ont pas été accomplis correctement, quand les fêtes ne sont pas célébrées en leur temps, ou quand une portion importante d'un rituel est omise, quand les images sont touchées par des intouchables, quand le replâtrage ou le badigeon des murs ne sont pas faits correctement, quand on trouve de la sueur ou des larmes sur l'image, ou une termitière près de l'image, ou quand il y a des fentes ou des dégâts causés par un cyclone, ou quand on trouve un serpent sortant au pied de l'image, ou quand des oiseaux interdits, hiboux, corbeaux, etc. entrent dans le sanctuaire central. Suivent les détails de cérémonies d'expiation telles que *adbhutaśānti*, *disāhoma* etc., pour se préserver des maux prédits par les mauvais augures tels que voir des étoiles en plein jour, ou un second soleil dans le ciel, ou quand il y a des épidémies, pas de pluie lors de la saison des pluies, ou des pluies de pierres, de boue, de *ghee* ou de sang, ou quand un arbre porte d'autres fruits que les siens propres, quand l'eau coule d'un arbre, ou quand des éclairs frappent un temple.

Le *paṭala* 45 traite du *pavitṛāropaṇa*, cérémonie de purification accomplie chaque année pour achever l'ensemble des rituels quotidiens dans lesquels une erreur ou une omission, connue ou inconnue, aurait pu se glisser. Dans notre texte, deux *paṭala* traitent du même sujet. Le premier est le *paṭala* 25 publié dans le premier volume. Les citations du *Rauvara* trouvées dans les digestes sont extraites également de ces deux chapitres. Il n'est donc pas possible d'exclure l'un d'eux. Un cas analogue figure dans l'*Aṃśumadāgama* où l'on trouve aussi deux *paṭala* différents (14 et 43) traitant du *pavitṛāropaṇa*. Le sujet a été discuté déjà dans la note 1 du *paṭala* 25. Il y a aussi quelques différences techniques avec les autres *āgama* dans le déroulement des rituels. Nous les avons indiquées en notes (v.g. p. 193 n. 4). On se reportera aussi pour plus de détails au *Somaśambhupaddhati*, 2ème partie p. 1 à 93.

Le *paṭala* 46 traite du cérémonial funèbre pour un initié (*antyaśṛī*). Le texte définit comme suit le sens de ce mot: l'entrée de l'âme par la pratique du *yoga* dans la réalité suprême, Śiva, est le dernier rituel (*antya śṛī*). Suivent les divers rites. Tout d'abord le corps du défunt est baigné et orné. Puis vient la cérémonie dite *cūrṇotsava*, un bain spécial de poudre de safran (*haridrā*) et d'huile. Le corps, placé sur un chariot est conduit en procession dans le village jusqu'au champ crématoire, et placé dans un pavillon (*maṇṭapa*) qui y est érigé spécialement avec cinq creusets (*kuṇḍa*). La crémation se fait à un

emplacement fixe, au nord-est du creuset. Une fois accomplie la *śivapūjā* dans le pavillon, le rite du feu a lieu dans le creuset, puis se déroulent toutes les cérémonies de purification qui sont les mêmes que celles effectuées au cours de l'initiation (*dikṣā*). La mèche de cheveux est coupée et l'âme (*ātman*) doit rejoindre Śiva. Une fois ces cérémonies achevées, le corps est placé à l'endroit prescrit pour la crémation et les rites accomplis. Les cérémonies que l'on fait du second jour (*asthisāṅcayana*, collecte des os) au treizième et dernier jour, ne sont pas mentionnées dans ce *paṭala*.

Après le *paṭala* 26 de notre texte, deux des principaux manuscrits utilisés pour cette édition donnent un *paṭala* intitulé *pañcasādhakhyavidhi*. Nous ne pouvons imaginer la raison de leur interpolation à cet endroit. Mais les vers de ce *paṭala* sont adressés à Śaṁmukha, tandis que les *śloka* de tout notre texte sont toujours adressés à Ruru, d'où le nom de *Rauvara* qui en est dérivé. De plus, la plupart de ces *śloka* sont à peu près identiques à ceux du *Vātula-suddhākhyā*, un *upāgama*, tandis que ce *paṭala* énumère vingt-cinq formes de Śiva, en contradiction avec les quatorze formes annoncées par le *śloka* 1 *paṭala* 35 de notre texte. Enfin le dernier *śloka* annonce que le *paṭala* suivant traite de *Saivotpatti* (la naissance des Saiva) alors que nous ne trouvons pas ce *paṭala* dans la suite, ni où que ce soit dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition. Nous n'avions, dans ces conditions, pas d'autre solution que de l'exclure du texte. Néanmoins, parce qu'il figure dans deux des principaux manuscrits, nous l'avons donné en appendice.

D'une manière générale notre texte apparaît comme un abrégé où les différents sujets sont présentés sous une forme condensée. Nous avons toujours signalé en notes les différences qu'il présente avec les autres *āgama* et les diverses particularités grammaticales. Nous ne croyons pas nécessaire de revenir ici sur l'ensemble des problèmes généraux évoqués dans l'introduction du premier volume de notre série. Enfin, indépendamment des textes de *paṭala* isolés que nous pourrions encore recueillir dans les différents digests inédits dont nous rassemblons les manuscrits et qui constitueront le volume III de cette édition, nous nous proposons de publier séparément l'*upāgama* correspondant, le *Rauravottara* dont nous avons des manuscrits.

Nous avons ajouté au texte quelques illustrations au trait, notamment des dessins d'iconographie destinés plus spécialement à montrer les poses, la place exacte des mains et des attributs selon les termes du *paṭala* 35. Les parures de ces images, bien qu'elles ne soient pas toujours décrites dans le texte, ne sont là qu'en vertu du principe général que les diverses images doivent être parées selon l'usage. Peut-être aurait-on préféré une illustration photographique fondée sur le matériel iconographique réel. Nous avons dû renoncer à trouver dans l'importante photothèque de notre institut des images qui satisfassent en tous points les prescriptions

textuelles. D'ailleurs une telle sélection, qui aurait l'inconvénient de n'être homogène ni dans le temps ni dans l'espace, ne serait donc pas moins artificielle. Il y a plus. Nous avons préféré donner à des prescriptions théoriques une illustration tout aussi théorique et normative, sans vouloir confronter les règles d'un seul texte avec les traditions artistiques ou artisanales attestées par les monuments et les images des temples. Dans l'état présent de nos relevés, lacunaires tant en ce qui concerne les textes que les images ou les monuments, cette confrontation nous est apparue prématurée, et aventureuse ou peu honnête toute démarche qui tendrait à conclure—ou à suggérer une conclusion—sur ce que nous considérons comme un thème de recherche pour un avenir mieux informé.

Nous remercions vivement Sri P. Nilakanta Sarma qui a transcrit le manuscrit de Kīlvelūr ; Sri T. Ramanujam qui a copié le texte pour la presse et nous a assisté dans la lecture des épreuves ; Sri Akṣaya Sivacharya de Kīlvelūr, Sri Svaminatha Sivacharya de Dharmapuram, Sri Subrahmanya Gurukkal de Kuṇṇakkuṭi, le Conservateur de la Madras Government Oriental Manuscripts Library, le Directeur de l'Oriental Research Institute de l'Université de Mysore le Bibliothécaire du Sarasvati Bhavan, Banaras Sanskrit University, pour nous avoir permis d'utiliser leurs manuscrits dans cette édition ; Sri R. Subrahmanian qui a fait les premières esquisses des illustrations, et Sri Rajagopalasthapati qui a mis au point les dessins définitifs selon sa tradition de *sthapati*, sous la supervision de Sri R. Nagaswamy, Directeur du Département d'Archéologie du Tamilnāḍu.

MANUSCRITS DU RAURAVĀGAMA UTILISÉS POUR LA PRÉSENTE ÉDITION

Les manuscrits A, B et C ont été décrits dans le volume I de cette édition (voir p xvii)

Le manuscrit D ne contient aucun *paṭala* du volume II.

Les manuscrits E, F, G et H n'ont été découverts qu'après la publication du volume I, et n'ont naturellement pas pu être utilisés pour la préparation du tome I.

4. E: Ms. sur papier; 33 x 21 cm; 84 pages; 26 lignes par page; car. devanāgarī; Possesseur: Government Oriental Manuscripts Library, Madras, R. n° 16840; contenu: 4 *paṭala* de *Vidyāpāda* et 34 *paṭala* de *kriyāpāda*; les *paṭala* 1-4 de *Vidyāpāda*, et les *paṭala* 1 à 11, 13, 18-30, 32-38, 43 et 44, de *kriyāpāda* de notre édition.
5. F: Ms. sur ôles; 40.5 x 4.5 cm; 84 folia (61a à 144b); 10 lignes par page; car. grantha; Possesseur: Government Oriental Manuscripts Library, Madras, R. n° 11362; contenu: 4 *paṭala* de *Vidyāpāda*, et les 44 *paṭala* de *kriyāpāda*; les *paṭala* 1-4 de *Vidyāpāda* et les *paṭala* 1 à 44 de *kriyāpāda* de notre édition.
6. G: Ms. sur ôle; 42 x 4.5 cm; 36 folia (24a à 59b); 8 lignes par page; car. grantha; Possesseur: Sarasvati Bhavana, Banaras Sanskrit University, Varanasi, n° 74242; contenu: 16 *paṭala*; *paṭala* 3 à 4, 11, 19, 30 à 32, 35 à 43 de *kriyāpāda* de notre édition.
7. H: Ms. sur ôle; 32.5 x 3 cm; 8 lignes par page; car. grantha; folia 20b à 21a; Possesseur: Institut Français d'Indologie, Re n° 15545; contenu: *śloka* 1b à 12a du *paṭala* 30 de notre édition.

श्रीः

उपोद्घातः

अमलकमलवक्त्रप्रस्फुरन्मन्दहासः

सुमसृणकरुणाम्बुस्रावकलोलिताक्षः ।

नगपरिवृढकन्यागाढसंश्लिष्टगात्रो

वितरु स विभूर्नः सर्वसन्मङ्गलानि ॥

अष्टाविंशतिशैवागमेष्वस्य तमोऽयं रौरवागमो भागद्वयात्मना सांप्रतं प्रकाशितः । भागद्वये रौरवागममातृकासूपलब्धाः सर्वे पटलाः प्रकाशिताः । महर्षिणा रुरुणा मरीच्यादिमहर्षिभ्य उपदिष्टोऽयमागमो रौरव इति प्रथमलभत । सर्वेष्वगमेषु ज्ञानपादोऽथवा विद्यापादः, क्रियापादः, योगपादः, चर्यापाद इति प्रत्येकं पादचतुष्टयमस्तीति प्रसिद्धिः । परं सांप्रतमुपलभ्यमानेऽस्मिन्नागमे रौरवसूत्रसंग्रह इत्यभिधीयमानो दशपटलात्मको ज्ञानपादः, ततः परं षट्चत्वारिंशत्पटलात्मकः क्रियापाद इति पादद्वयमेवोपलभ्यते । ज्ञानपादोऽपि पटलान्तिमवाक्यसूचितरीत्या, ज्ञानपादान्तश्लोकप्रोक्तप्रकारेण विस्तृतस्य रौरवज्ञानपादस्यायं संग्रहरूप इति ज्ञायते । संग्रहरूपस्यास्य विषयपर्यवेक्षणे न केवलं ज्ञानपादस्य, अपि तु ज्ञानयोगपादयोः संग्रहरूपोऽयमिति भाति । यतः संग्रहस्यास्य सप्तमे पटले धारणाविधिः, नवमे आत्मसंक्रान्तिः इति योगसंबन्धिविषयप्रतिपादनं दृश्यते । तथा क्रियापादे षट्चत्वारिंशः पटलोऽन्त्येष्टिं प्रतिपादयति । न्यायतः सा चान्येष्टिश्चर्यापादसंबन्धिनी । अजितागमस्योपोद्घाते (x—xi पृष्ठेषु) सूचितरीत्या शैवागमा एते पुनः पुनः संगृह्योपादिष्टाः । रौरवसूत्रसंग्रहाख्योऽयं भागो रौरवागमीयविद्यापादस्य, विद्यायोगपादयोर्वा संग्रहरूप इत्युद्देशे नास्ति कश्चन दोषः । आगमश्लोकानां सूत्रपदेन व्यवहारः प्रसिद्ध इति, आगमाः विस्तरं हित्वा संगृहीता इति च—

“तत्रापि विस्तरं हित्वा सूत्रैः सारार्थवाचकैः ।

वक्ष्ये निराकुलं ज्ञानं तदुक्तैरेव भूमसा ॥”

इति सृगेन्द्रागमे ज्ञानपादे उपोद्घातप्रकरणे सप्तविंशतितमश्लोकात्संप्रष्टं भवति ।

यद्यप्युपलब्धासु रौरवागमीयमातृकासु एतावानेव भाग उपलभ्यते । अथापि विषयविमर्शने बहवः पटला लुप्ता इत्यभ्यूहितुं शक्यते । अत्रानुपलब्धा बहवः पटला निबन्धेषु तत्र तत्रोदाहृता समुपलभ्यन्ते ।

रौरवसूत्रसंग्रहे उपलभ्यमानाः श्लोकास्तत्र तत्र “तदुक्तं रौरवे” इति शीर्षिकयैव उदाहृता निबन्धकर्तृभिः^१ । अत एवमभ्यूहितुं शक्यते यदौरवसूत्रसंग्रहोऽपि द्वादशशताब्दादवगिव रौरवागम-भागत्वेनाभ्युपगतो निबन्धकर्तृभिरिति ।

अस्यागमस्य विद्यापादे रौरवसूत्रसंग्रहाख्ये दश पटलाः सन्ति । तत्र मुनिवरैर्भार्गवाङ्गिरसात्रेयपौलस्त्यमरीचिनामकैः ऋषिपुङ्गवं सर्वज्ञं रुद्रं प्रति शिवज्ञान-आत्मतत्त्वविज्ञान-याग-संस्कारयोगानां यथावत्कथनाय प्रार्थना । मुनिश्रेष्ठेन रुद्रणा च सदाशिवस्तुतिपूर्वकं तेभ्यः शिवज्ञानादिबोधनप्रक्रमः । सर्वेषां परमकारणभूतः परमशिवः शक्तिसहितः स्वेच्छया प्रथममनन्ताद्यष्टविधेश्वरान्, मन्त्रकोटीन्, वीरभद्राद्यानन्यान् रुद्रांश्च स्थित्यादिपञ्चकृत्यनिर्वाहाय प्रणिनाय । ततो विद्याराजोऽनन्तः शिवेच्छाचोदितो मायां विक्षोभ्य कलाद्यवनिपर्यन्ततत्त्वानि, ब्रह्मादिस्थावरान्तं च ससर्ज । विधेशादीनामत्यन्त-शुद्धमैश्वर्यं दृष्ट्वा तल्लिप्सवो ब्रह्मविष्ण्वन्त्रादयस्ताञ्छरणं प्राप्य तदनुग्रहात् परमनिर्वाणकारणं शैवज्ञान-मध्यगमन् । तद्वदेव ब्रह्मादिभ्य ऋषयश्च शिवज्ञानमधिगत्य छिन्नसंशया भूत्वा तज्ज्ञानं मनुष्येभ्य उपदिदिशुः । एवं शिवज्ञानसृष्टिक्रमः प्रावर्धत ” इति विषयो निरूपितः प्रथमे पटले ।

पूर्वमनन्तेशमुखोद्गतं तत्त्वज्ञानं नन्दिकेश्वरमुखादधिगत्य ब्रह्मणा मुनोनामुपदिष्टम् । शक्त्यष्ट-कसमन्विताच्छिवतत्त्वाद्विधेशाष्टकाविर्भावः । तदष्टके प्रधानभूतोऽनन्तेश्वरः । स च शिवेच्छाचोदित-मायां विक्षोभ्य कलारागविद्याव्यक्तगुणानसृजत् । गुणेभ्यो बुद्धिः, बुद्धेरहंकारः, अहंकारात्सूक्ष्माणि तन्मात्राणि, तेभ्य एकादशेन्द्रियाणि पञ्चभूतानि चेति सर्वं समजनि । एभिस्तत्त्वैरोत्प्रेतमिदं जगत्सर्वं प्रादुर्बभूव । ततो भगवानीशो निरञ्जनान्साञ्जनानन्यान् रुद्रांश्च, विचित्राणि भुवनानि च ससर्ज । ते च रुद्रा मन्त्रतन्त्रविशारदा दीक्षाविच्छिन्नबन्धना महैश्वर्यसंपन्ना भूत्वा तदैश्वर्यबलाद्विविधयज्ञकर्तारो दीनान्पशून्स्ततद्योग्यताभेदेन देवदानवादियोनिषु न्ययोजयन् । तेभ्योऽन्यादिरूपाणि मण्डलानि च न्यदर्शयन्निति द्वितीयपटलार्थसंग्रहः ।

ऋषिभिः गुरु-तन्त्र-मन्त्र-मण्डल-तत्त्व-भुवनानां स्वरूपं तेषां संख्यां च यथावज्जातुं प्रार्थितः रुद्रः क्रमेण तेभ्यस्तद्विषयं विवृणोति—परमेशमुखादविर्भूतस्य परमस्य शिवज्ञानस्य बोधकः प्रथमो गुरुरनन्तेशः । स च श्रीकण्ठाय, श्रीकण्ठश्च देव्यै, देवी च नन्दीशस्कन्दाभ्यां, नन्दीशो ब्रह्मणे, ब्रह्मा शक्राय, शक्र ऋचीकाय, ऋचीको रामाय, रामो रुद्रवे च क्रमेणोपदेष्टार इति दश गुरवः समीरिताः । तन्त्रं च शतसहस्रपरिमितत्वेन ब्रह्मणा भार्गवायोपदिष्टम् । भार्गवेण च द्वादशसहस्रात्मकतया संगृहीतम् । सप्तकोटिमहामन्त्राः साधकमहामायापाशविच्छित्तिहेतवः शिववक्त्रात्प्रादु-रभूवन् । नवनाभादिमण्डलाष्टकानि गुह्यकानि । तत्र मन्त्रसंख्या परिसंख्यातुमशक्या । यावन्तो

रुद्रदेवाः यावन्तो रक्षोयक्षमहेश्वरास्तावन्तो मन्त्रा राजन्ते । ते च मन्त्रा दिव्याक्षरपदयुता देशभाषानिबद्धा वा भवेयुः । स्वत्वरधियो नरा आगमं प्रमाणीकृत्य तान्प्रति मीमांसां कर्तुमनर्हा इति तृतीयपटलोक्त-विषयसंग्रहः ।

चतुर्थे पटले पशुपाशविमोचकदीक्षाविध्युपयुक्ताध्वमार्गः, तत्त्वभुवनादिकं च सप्रपञ्चं व्यदर्शि ।

पञ्चमे पूजोपयुक्ता नमस्कारादिनवमुद्राः सलक्षणं विनियोगपुरःसरं प्रकटिताः ।

षष्ठे पञ्चब्रह्मकलानां यथावलिरूपणम् । सप्तमे योगमार्गस्य सम्यग्बोधनाय तदङ्गभूतधारणाय लक्षणं प्रतिपादितम् ।

अष्टमे मोक्षसाधनभूतदीक्षायाः प्रशस्तिः, दीक्षितस्य पुनर्जन्माभावश्च सदृष्टान्तं प्रत्यपादि ।

नवमे अशुभनिमित्तदर्शने तथास्त्राणामप्रसादे दीर्घानारोग्यसंभवे च योगिभिरनुष्ठेयात्म-संक्रान्तिर्यदर्शि ।

दशमे व्योमव्यापिपदमन्त्रार्थवर्णनं समासेन प्रपञ्चितम् ।

विद्यापादेऽस्मिन्नस्ति कश्चन विशेषो यत्पटलद्वयं सप्तमो नवमश्च योगपादविषयं प्रतिपादयति । योगविषयप्रतिपादने योगस्य षडङ्गान्येव निरूपितानि । पातञ्जलयोगसूत्रे (II, 29) अष्टाङ्गानि वर्णितानि । योगसूत्रोक्तानि यम-नियम-आसनाख्यानि त्रीण्यङ्गान्यत्र नोदाहृतानि । अत्रोक्ततर्काख्यमङ्गं योगसूत्रे न दृश्यते । मतङ्गपारमेश्वरे योगपादे प्रथमपटले रौरवोक्तान्येव षडङ्गानि प्रतिपादितानि । मृगेन्द्रागमे योगपादे तृतीयश्लोके रौरवोक्तानि षडङ्गानि जपाख्यं सप्तममङ्गं च निरूपितानि । किरणागमे योगपादे द्वितीयतृतीयश्लोकयोः षडङ्गानि बोधितानि । किं तु रौरवोदिततर्काख्यमङ्गं न विद्यते । तत्स्थाने चासनाख्यमङ्गं दृश्यते । सुप्रभेदागमे योगपादे तृतीयपटले ५३-५५ श्लोकयोः पातञ्जलोक्तान्यष्टाङ्गानि वर्ण्यन्ते ।

सर्वेऽपि शैवागमाः शैविबन्धाश्च षट्त्रिंशत्तत्त्वानि प्रतिपादयन्ति । रौरवे त्रिंशत्तत्त्वान्येवोपलभ्यन्ते । रौरवसूत्रसंग्रहस्य दशमपटले ९८-१०१ तमश्लोकेषु विषयोऽयं सुस्पष्टं व्याख्यातः । शक्ति-सदाशिव-ईश्वर-शुद्धविद्या-काल-नियत्याख्यषट्त्तत्त्वानि नोपसंख्यातानि । आगमान्तरेभ्योऽस्यागमस्यास्मिन्विषये मतभेदः सोऽयं विमर्शनाहः ।

तन्त्रग्रन्थसंख्याविषये तन्त्रावतारे तृतीयपटले-ब्रह्मणा सहस्राणां शतं प्रोक्तम् । तच्च भार्गवेण द्वादश-सहस्रतया संक्षिप्य वर्णितमिति प्रतिपादितम् । दशमे पटले कारणवक्त्रपद्माद्बहुधा विनिस्सृतस्य तन्त्राय विद्येश्वरैः कोटिसंख्याकरणमकारि । तदेव भार्गवः द्वादशसहस्रसंख्यात्वेन संक्षिप्तवान् । रुरुण

तदेव द्विशताधिकसहस्रतया समग्राहि । पुनरपि जगतो हिताय तन्त्रं संक्षिप्य रौरवसूत्रसंग्रहो
रुह्या व्यरचीति भणितमस्ति । उपलभ्यमानेऽस्मिन् रौरवसूत्रसंग्रहे आहत्य ३३९ श्लोका दृश्यन्ते ।

शिवज्ञानबोधाख्यो द्वादशसूत्रात्मको ग्रन्थः कश्चन शैवसिद्धान्तानुगामिभिः प्रमाणत्वेनाद्रियते ।
तद्व्याख्यात्रा सदाशिवाचार्येण^१ तच्छिष्यपरंपरागतेन शिवाग्रयोगिना^२ च स्वस्वव्याख्याने सूत्राणामेतेषां
रौरवागमान्तर्गतत्वं प्रतिपाद्यते । तदनुसृत्य बहुभिर्द्वाविडदेशीयव्याख्यातृभिः शिवज्ञानबोधो रौरवागमादुद्धृत
इति व्यवह्रियते । कैश्चिद्विशिष्य रौरवागमत्रिसप्ततितमपटले द्वादशाध्यायोक्तद्वादशसूत्रमिति निर्दिश्यते ।
अस्ति कश्चनान्यो व्याख्याता शिवज्ञानबोधस्य^३ । यः स्वीयोपोद्धाते एवं वक्ति—“ तत्र तावदे-
तद्ग्रन्थकर्ता को वेति जिज्ञासायां तावदेतानि शिवशक्तिव्यक्तिभूमिभूतानि सन्ति । परोक्षत्रिपदार्थ-
ज्ञानात्मकमात्मचिच्छक्त्यर्थक्रियाभूतं त्रिपदार्थविषयत्वेऽपि शिवप्रधानत्वाच्छिवविषयं दीक्षायोगाङ्गत्वेन
बोधयन्ति व्यञ्जयन्तीति शिवज्ञानबोधाख्यानि रौरवप्रादेशिकानि द्वादशसूत्राणीति द्वाविडदेशीयलोकवाद-
त्वेन तत्रत्यैः शिवाचार्यैः स ग्रन्थकर्ता रौरवकर्तृत्वाच्छिव इति विवक्षितः ।.....शिवेन
प्रोक्तज्ञानमागमचतुष्पादमध्यविद्यमाने ज्ञानपादे यथाकथंचित्पादान्तरेषु च संभूतसारार्थसंक्षेपनि-
क्षेपसंग्रहस्वशब्दैः शिवज्ञानबोधाख्येन श्रीमता केनचिदाचार्येण कृतानि द्वादश सूत्राणि । अतः शिवज्ञान-
बोधाख्यानीति कर्णाटकदेशीयलोकवादत्वेन तत्रत्यैः शैवाचार्यैः स ग्रन्थकर्ता शिव इत्युक्तिः काल्प-
निकीति शिवज्ञानबोधाख्यः कश्चिदाचार्य इति विवक्षितः । स तु को वा भवतु ” इति ।

अत्र विमर्शने क्रियमाणे सन्त्येते वक्तव्यांशः—शिवज्ञानबोधसूत्राणि सिद्धान्तसूत्राणि
अथवा शैवसिद्धान्तसूत्राणि इत्यपराभिधेयानि रौरवागमादुद्धृतानीति वामदेवशिवाचार्यसंप्रदायप्रवर्तकमणि-
कर्णिकामठनिवासिसदाशिवाचार्यः प्रथमतया स्वव्याख्यायां निर्दिशति । तदनु तदनुसृत्य तदीयशिष्यपरंप-
रागतः शिवाग्रयोग्यपि स्वभाष्ये तदनुवदति पश्चादितरे शैवाचार्याश्च । तथा चैतन्मूलकोऽयं व्यवहारः ।
अस्मिन्विषये विवाद आसीदित्ययमंशः पूर्वमुल्लिखितातृतीयव्याख्यानभागात्स्पष्टं भवति ।

रौरवागमीयज्ञानपादस्य संग्रहूपो रौरवसूत्रसंग्रहो दशपटलात्मको रौरवागमप्रथमभागेऽस्माभिः
प्रकाशितः । संपूर्णोऽयं भागः । तत्र शिवज्ञानबोधसूत्राणि न लब्धानि । पाशविमोचनाख्यपटलोऽपि
नास्माभिरुपलब्धः । पाशविमोचनपटले द्वादशाध्याये इत्येतादृशो विभागो मूलागमेषु नैव दृश्यते ।
तत्र चत्वारः पादाः, पादेषु पटलाः इतीदृशो विभागः सुप्रसिद्धः । नैव पटलेष्वध्यायविभागः ।

^१ रौरवागमान्तस्य पाशविमोचनपटलपठितानि शिवज्ञानबोधसिद्धान्तसूत्राणि — सदाशिवाचार्यव्याख्या पृ. ३

^२ श्रीकण्ठनाथः.....अनन्तेशेन स्वस्मै बोधितं रौरवतन्त्रान्तर्गतं शिवज्ञानबोधाख्यं शास्त्रमुपदिशति
— शिवाग्रभाष्ये पृ. ७

^३ अस्मात्कोशागारस्थः Re 25188 इत्यङ्किततालपत्रकोशः ।

किञ्च शिवज्ञानबोधस्यान्तिमसूत्रे “एवं विश्वच्छिवज्ञानबोधे शैवार्थनिर्णयम् ।” इति समाप्तिवचनाच्छिवज्ञानबोधाख्योऽयं कश्चन स्वतन्त्र एव ग्रन्थ इत्येव प्रतीतिर्जायते । एवमेतादृशैर्बहुभिः कारणैः शिवज्ञानबोधः रौरवागमादुद्धृत इति दृढं वक्तुं न पार्यते । सदाशिवाचार्याः केन प्रमाणेनैवं निर्दिशन्तीति न ज्ञायते । किं कर्णपरंपरया श्रुतमुल्लिखितवन्तः उत कुत्रचिदागममातृकाधारेण । इदानीमुपलभ्यमानासु रौरवागममातृकासु न कुत्रचिदपि शिवज्ञानबोधसूत्राण्युपलभ्यन्ते । शिवज्ञानबोधक-
र्तृविषये प्राक्कालादेवासीद्विवाद इति परमिदानीं वक्तुं शक्यते ।

रौरवागमस्य द्वितीये क्रियापादे षट्चत्वारिंशत्पटलाः सन्ति । तेषु षड्विंशतिः पटलाः प्रथमे भागे प्रकाशिताः । अवशिष्टः सप्तविंशप्रभृति षट्चत्वारिंशत्पटलान्तोऽंशो द्वितीयेऽस्मिन्भागे मुद्रितः ।

आद्ये भागे प्रथमादारभ्यैकोनविंशतितमान्ताः पटला नित्यक्रियाप्रतिपादकाः । विंशात्मभृति षड्विंशतितमान्ता नैमित्तिकक्रियाबोधकाः । द्वितीये भागे सप्तविंशादारभ्य त्रिचत्वारिंशान्तेषु पटलेषु प्रतिष्ठाभागो वर्ण्यते । चतुश्चत्वारिंशत्पञ्चचत्वारिंशौ प्रायश्चित्तप्रतिपादकौ । षट्चत्वारिंशे चान्येष्टि-
वर्ण्यते ।

तत्र प्रथमे पटले मन्त्रोद्धारः संक्षेपेण प्रोच्यते । आगमान्तरमन्त्रोद्धारस्यात्रत्यस्य च भेदो निरूपितः टिप्पण्याम् ।

द्वितीये पूजाकर्मेष्वयुक्तोऽष्टत्रिंशत्कलान्यासः प्रतिपाद्यते । अयं पटलस्तथा रौरवसूत्रसंग्रहे पञ्चमसप्तमपटलयोरेकदेशश्च गद्यपद्यात्मकतया विद्यते । अचिन्त्यविश्वसादाख्येऽपि गद्यपद्यात्मकभागो दृश्यते । अत्र पटले प्रतिपाद्यमानो विषयो रौरवसूत्रसंग्रहे षष्ठे पटले पञ्चत्रयकलाविधिरिति पद्यात्मना वर्णितः । आगमान्तरेषु दृश्यमानः कलानामभेदः टिप्पण्यां सम्यग् दर्शितः ।

तृतीये शिवपञ्चाक्षरविधानं संग्रहेण न्यरूपि ।

चतुर्थे मन्त्रजपविधानप्रकारो रुद्राक्षमहिमा च प्रातिपादितौ । पञ्चमे षष्ठे च शौचाचमने समासेन निरूपिते । सप्तमेऽष्टमे च वारुणस्नानभस्मस्नाने प्रोच्येते । शिवार्चनविधौ प्रसङ्गाभ्यन्तस्नानस्य च वर्णनं विद्यते । स्नानविषये मृगेन्द्रागमे सप्तविधस्नानं, तथा कामिकाजितयोः षड्विधं, कारण-
किरण-दीप्त-मकुट-योगज-वीर-सुप्रभेद-कालोत्तरेषु पञ्चविधस्नानं च वर्णितमस्ति । चिन्त्ये वारुणाग्नेय-
मानसमिति त्रिविधस्नानं दृश्यते । रौरवे वारुणाग्नेयमन्त्रस्नानरूपस्य त्रिविधस्य परमुक्तिरिति भेदोऽवगन्तव्यः ।

नवमे अर्चनोपयुक्तानां पाद्याचमनार्घ्यगन्धपुष्पभूपदीपद्रव्याणां निर्देशः प्रतिसंधि कर्तव्यानां कर्मणां कालक्रमश्च प्रत्यपादि ।

दशमे पञ्चशुद्धिपुरस्सरं शिवपूजा कर्तव्येति विहिता । अत्र शुद्धिविषये सर्वत्र क्रिया-
कलापोऽतोव संक्षिप्य बोधितः । मन्त्रविषयेऽपि संक्षेपो दृश्यते । आगमान्तरेषु मन्त्रक्रियाबाहुल्यं वर्ण्यते ।
यथा स्थानशुद्धिविषये रौरवे मार्जनालेपनं शिवाम्भःप्रोक्षणमेव विहितम् । मन्त्रो नोक्तः । कामिके तु
तालत्रयकरणमन्त्रेण प्राकारकल्पनं, तद्वहिः कवचेन परिधाकल्पनं, विघ्नोत्सारणाय अस्त्रजालन्यासः कर्तव्य
इति समन्त्रकं क्रियाकलापो वर्णितः । एवं कारणागमे भूमिदेवीध्यानं, हृदयमन्त्रेण गन्धादिभिस्तस्या
अर्चनमन्त्रेण दिग्विरेचनं च स्थानशुद्धौ प्रोक्तानि । अजितागमे नाराचास्त्रप्रयोगेन दिग्बन्धः, तालत्रयकरणं
कवचेनावकुण्ठनं चाभिहितम् ।

द्रव्यशुद्धौ पाद्यादिपात्रसाधनं, तेषामस्त्रमन्त्रेण प्रोक्षणं परं रौरवे प्रोक्तम् । अजितागमे पाद्याच-
मनार्घ्यपात्रविषयेऽस्त्रमन्त्रेण तेषां क्षालनं, तेषु गन्धाम्बुपूरणं, मन्त्रसंहितया तत्तद्व्यनिक्षेपः, प्रणवेनाभिमन्त्रणं,
धेनुमुद्राप्रदर्शनं कवचेनावकुण्ठनं च कर्तव्यतया बोध्यते । गन्धपुष्पादिद्रव्येषु हेतिना प्रोक्षणं कवचेनाभ्युक्षणं,
मन्त्रसंहितया लभनं चेति समन्त्रकं क्रियाकलापो विधीयते । कारणागमे पाद्याचमनार्घ्यपात्राणां पूजोपयुक्तानां
शङ्खादीनां पात्रान्तराणां च अस्त्रेण क्षालनं, हृदयेन निरीक्षणं, कवचेनावकुण्ठनं तेनैवोन्मीलनं च वर्णितम् ।
तथा वर्धन्या शङ्खेन वा पात्रेषु शिवाम्भःपूरणं, तत्र तोये पञ्चत्रयषडङ्गन्यासः, दक्षहस्तेन पिधानं, दशबीज-
न्यासः, लिङ्गमुद्रापद्ममुद्रयोः प्रदर्शनं चेति क्रियाबाहुल्यं निर्दिष्टम् । किं च पात्राणां शङ्खतोयेन हृन्मन्त्रेण
सर्वत्र प्रोक्षणं कार्यमिति च प्रतिपाद्यते । क्षीरदधिघृतगन्धपुष्पधूपादीनां पुरुषमन्त्रेण वर्धनीतोयप्रोक्षणं च
द्रव्यशुद्धौ क्रियाकलापो बहुधा विहितो दृश्यते ।

लिङ्गशुद्धौ पूजापर्युषितानां हृदयेन विसर्जनं, सद्योजातेन शिरसि पुष्पन्यासः, निर्माल्यस्य
चण्डेशाय प्रदापनम्, अभिषेक इत्यादिक्रियाकलापो विहितो दृश्यते आगमान्तरेषु । रौरवे तु पूर्वोक्त-
क्रियाविधानं न दृश्यते । शिवाख्येण लिङ्गशुद्धिः, पाशुपताख्येण पीठशुद्धिः, विद्याङ्गाख्येण लिङ्गपीठस्थल-
शुद्धिरिति परं वर्णितम् । अत्र विषये अजितागमे लिङ्गेऽस्त्रेण क्षालनमिति दृश्यते । पीठस्थलशुद्धिविषये
मन्त्रो विशिष्य न निर्दिष्टः । सुप्रभेदे दीप्ते च अस्त्रेण लिङ्गक्षालनं पाशुपतेन पीठक्षालनं चोदितम् ।
स्थलशुद्धिविषये मन्त्रो न विहितः ।

मन्त्रशुद्धौ अन्यूनाधिकवर्णं यथास्वरं मन्त्रोच्चारणमेव रौरवे कर्तव्यतया प्रोच्यते । स्वरहीने
विपत्तिः, वर्णहीने मृत्युः, वर्णाधिक्ये शोकश्च संभवेदिति विशिष्य प्रोक्तं रौरवे । दीप्ते ओंकारदीपिता
नमस्कारान्ताश्च सर्वे मन्त्राः प्रयोक्तव्या इति प्रोच्यते । अजिते च ओंकारदीपितान्त्रादान्तान्मन्त्रानुच्चारयेदिति
विधिर्दृश्यते ।

द्वारपूजायां कारण-कामिकाजित-चिन्त्य-सुप्रभेदेषु नन्दिगङ्गयोर्महाकालयमुनयोः सहितयोरेव
पूजा प्रतिपादिता । रौरवे तु केवलयोर्नन्दिकालयोरेव पूजा चोदिता । एवं वृषभस्य पूजागमान्तरेषु

द्वारपूजाविषये दृश्यते । रौरवे वृषभो न निर्दिष्टोऽत्र विषये । सुप्रभेदेऽपि रौरववृषभस्य द्वारपूजायां गणनं नास्ति ।

लिङ्गे सदाशिवध्यानविषये रौरवसुप्रभेदयोः शवितसहितस्य सदाशिवध्यानं दृश्यते । अजिते, वीरेऽचिन्त्यविश्वसादाख्ये च शवितप्रस्तावो न विद्यते ।

पञ्चावरणविषये रौरवे विद्यमानो विशेषः टिप्पण्यां प्रादर्शि ।

अष्टकालेषु पुष्पदानस्य, तथा त्रिषु कालेषु गन्धदानस्य, सप्तसु कालेषु वारिदानस्य च कर्तव्यता कामिकरौरवसुप्रभेदेषु प्रोच्यते । अर्घ्यविलेपनस्नानेषु गन्धदानमित्यागमत्रयेऽपि चोदितम् । तथा आवाह-
नार्घ्य-पाद्य-स्नान-धूप-विलेपन-नैवेद्य-विसर्गेषु पुष्पदानस्य च वृक्षरामः ३३६ऽ/५ रमः ३८८ दिष्टे । वारिदा-
नविषये परं भेदो विद्यते—

पुष्पदानार्घ्यपाद्येषु स्नाने चाचमने तथा ।

क्षालने प्रोक्षणे चैव वारि सप्तसु योजयेत् ॥ इति कामिके^१ ।

आवाहने तथा चार्घ्ये पाद्ये स्नाने तथैव च ।

आचमने निवेद्ये च विसर्गे सप्त वारि वै ॥ इति रौरवे^२ ।

सुप्रभेदे पुष्पदानोक्तकालः आवाहनस्थाने परिगणितः ।

एकादशे पटले पश्चिममुखद्वारहर्म्ये कर्तव्योऽर्चनाप्रकारो यथाविधि संक्षेपेण कथितः ।

द्वादशे पटले पूजोपयुक्तो नैवेद्यविधिः प्रोच्यते । अत्र धान्यानां मानविषये ग्रन्थान्तरे भ्योऽत्रत्यो भेदो दर्शितः टिप्पण्याम् । अत्र पञ्चमुखेषु हविःप्रदानविषये शुद्धान्न-गुलौदन-कृसरान्न-मुद्गान्न-पायसानि इति पञ्च अजितागमे कारणागमे च श्रेक्तानि । रौरवे पूर्वोक्तेषु कृसरान्नं वर्जयित्वा तत्र हरिद्रान्नं चोदितम् । तथा ईशाने रौरवाजितयोः शुद्धान्नदानं कारणे मुद्गान्नदानं चोक्तम् । तत्पुरुषे कारणे शुद्धान्नं, रौरवे हरिद्रान्नं अजिते गुलौदनं च देयमिति विहितम् । अधोरे रौरवकारणयोः पायसान्नदानं, अजिते कृसरान्नदानमिति भेदो दृश्यते । वामे रौरवकारणयोर्गुलान्नं अजिते मुद्गान्नं च निवेदनोपयमिति वर्णितम् । तथा सद्योजाते रौरवे मुद्गान्नदानं, अजिते पायसान्नदानं, कारणे कृसरान्नदा-
नमिति च व्यत्सासो वर्तते ।

^१ पूर्वकामिके 4, 412b-413a

^२ रौरवे क्रियापाद्ये 10, 58b-59a

त्रयोदशे पटले पतिसंवत्सरं क्षेत्रादाहृतस्य नूतनधान्यादिकस्य भगवन्निवेदनप्रकारो नवनैवेद्यविधौ प्रोच्यते । अत्र च कश्चन विशेषो वर्ण्यते । समुद्रान्तिके देशे जलशुद्धितानां तण्डुलानां पार्कं विना गुलनालिकेर-फलेक्षुखण्डसहितं निवेदितव्यमन्यत्र पक्वस्य तण्डुलस्योपदंशसहितस्य निवेदनमिति ।

चतुर्दशे पटले पूजाङ्गस्याभिकार्यस्यावश्यकानां कुण्डानां लक्षणं विधीयते । अत्रागमान्तरेषु कुण्डाष्टकमेव प्रायेण प्रोच्यते । रौरवे परं कुण्डदशकस्योक्तिरिति विशेषो दृश्यते । यथा किरणसुम-भेदाजितेषु चतुरश्र-धनुर्वृत्त-पद्म-योनि-त्रिकोण-षट्कोणाष्टकोणानामष्टानां कुण्डानां निर्देशः, वीरे चतुरश्र-योनि-धनु-स्त्रिकोण-वृत्त-पञ्चकोण-सप्तकोणाष्टकोणानां कुण्डाष्टकानां वर्णनं दृश्यते । रौरवे वेदाश्र-योनि-खण्डेन्दु-त्रिकोण-वृत्त-पञ्चाश्र-षडश्र-सप्ताश्राष्टकोण-पद्मानां दशानां निर्देशो विद्यते ।

पञ्चदशे पटले पूर्वोक्तकुण्डेषु पूजादिकार्येषु करणीयस्याभिकार्यस्य कथनम् । अत्रागमान्तरेषु दृश्यमानो विशेषः टिप्पण्यां न्यदर्शि ।

षोडशे पटले पूजायामभिकार्यानन्तरं कर्तव्यत्वेन विहितस्य नित्योत्सवस्य वर्णनम् । अत्र चास्त्रमूर्ति-चन्द्रशेखरयोरेव चोत्सवे विनियोगो रौरवे विधीयते । अजिते नवप्रकारतयोत्सवस्य वर्णनं विद्यते । रौरवे अन्नलिङ्गपात्रपतिमादीनां पतनादिसंभवे कर्तव्यस्य पायश्चित्तस्यापि नित्योत्सवपटल एव वर्णनं कृतमिति विशेषोऽवगन्तव्यः ।

सप्तदशे पटले स्थापन-संप्रोक्षण-स्नपनेषु तथान्येषु मङ्गलकार्येषु च पूर्वं कर्तव्यस्याङ्कुरार्पणस्य संक्षेपेण वर्णनम् ।

अष्टादशे पटले महोत्सवविधिवर्ण्यते । अत्र शान्तिक-पौष्टिक-जयद-धनद-सार्वकामिकमिति क्रमेण, एकाह-व्यह-पञ्चाह-सप्ताह-नवाहेषु करणीयतया पञ्चधोत्सवभेदो न्यरूपि । एषां प्रत्येकमङ्ग-संख्या च प्रोच्यते । आगमान्तरेषु प्रायेणैवं न दृश्यते । तत्र सप्तदशाङ्गसहितस्य नवाहकर्तव्यस्योत्सवस्य विधिविंशिव्याभिहितः । अत्र तीर्थे वैवाङ्मूर्तेर्मोहिण्या सह स्नानं कारयितव्यमिति भण्यते । पाषाणैस्तरण-मिति किमप्यपूर्वमङ्गं निर्दिष्टम् । तत्र स्पष्टतया विवृतम् ।

एकोनविंशतितमे पटले स्नाने, नित्योत्सवे, महोत्सवे, स्नपने, स्थापने, प्रोक्षणे च कर्तव्यत्वेन शुद्धनृत्तविधिः प्रत्येकपटलेन वर्ण्यते । आगमान्तरेषु प्रायेणैवं नैवोच्यते ।

विंशत्तमपटलपर्यन्तं पञ्चसु पटलेषु क्रमेण नवकलशस्नपन-पञ्चविंशतिकलश-स्नपन-एकोनपञ्चाशत्कलशस्नपन-अष्टोत्तरशतकलशस्नपन-नवाधिकसहस्रकलशस्नपनानि चतुरश्रपदेषु कर्तव्यतया विहितानि । तेषां सर्वेषामपि स्नपनानां सूत्रपातक्रमः, आवरणक्रमः, द्रव्यक्रमः, देवताक्रमश्चाभिहिताः । नवाधिकसहस्रस्नपने परं देवतानामानि केषुचिदावरेणेषु प्रणयानि । स्नपनविषये आगमान्तरेभ्योऽत्र विद्यमानो भेदः टिप्पण्यां विशिष्य न्यदर्शि ।

पञ्चविंशतितमे पटले आचार्यसंकरादिदोषनिवारकं मन्त्रलोपादिदोषहरं संवत्सरकृतपापापहरं च पवित्रारोपणाख्यं कर्म विधीयते । पवित्रारोपणमिदं पञ्चत्वारिंशे पटलेऽपि वर्तते ।

षड्विंशे कृत्तिकादीपविधिः सप्तपञ्चं न्यदर्शि ।

अस्मिन्पुस्तके प्रथमे भागेऽनुबन्धतया सूर्यपूजाविधिपटलः संघटितः । तस्यानुबन्धतया घटने कारणं तत्रैव टिप्पण्यां निरूपितम् । अत्र च सूर्यपूजाविधौ सूक्ष्मपीठस्थूलपीठात्मकसूर्यचक्रविधानं प्रोच्यते । सूर्यपूजाकरणप्रकारश्च साङ्गं न्यरूपि ।

द्वितीये भागे सप्तविंशपटलात् प्रभृति षट्चत्वारिंशान्ताः पटलाः सन्ति । तत्र सप्तविंशे पटले नूतनप्रतिष्ठायां प्रायश्चित्तार्थके जीर्णोद्धारदौ च कर्तव्यस्य बाललिङ्गस्थापनस्य निरूपणं विद्यते । अत्र बाललिङ्गस्थापनस्य नूतनविषये जीर्णोद्धारदौ चावश्यकर्तव्यता विशिष्य विधीयते । कामिके ग्रामे नूतनप्रतिष्ठायां बाललिङ्गस्थापनस्य वैकल्पिकत्वं प्रोच्यते । । अजिते च नूतने लिङ्गप्रतिष्ठाविषये बाललिङ्गस्थापनप्रस्तावो न दृश्यते । स्थापितस्य बाललिङ्गस्य विसर्जनमवश्यं करणीयम् । तत्र पुनः कुत्रापि स्थापनार्हमिति च वर्णितम् । तथा स्थापिते राष्ट्रग्रामनाशो भवेदिति प्रत्यवायश्च बोधितः ।

अष्टविंशे पटले लिङ्गस्थापनं प्रोच्यते । अत्र लिङ्गलक्षणं पीठलक्षणं च प्रतिपाद्यते । समखण्ड-वर्धमान-शिवाधिक-स्वस्तिकानां चतुर्णां लिङ्गानां लक्षणं न्यरूपि । कारणे त्रैराशिकमिति भेदान्तरं विद्यते । तथा लिङ्गशिरोवर्तनविषये रौरवेऽर्धचन्द्राकारशिरोवर्तनमेकमेव वर्णितम् । अजिते कारणे च कुक्कुटाण्डछत्राकारार्धचन्द्राकारत्र्युषाकारमिति प्रकारचतुष्टयं विद्यते । पीठविषये भद्रपद्मपीठयोरेव कथनं रौरवेऽस्ति । अजिते दशधा पीठाकृतिः प्रोक्ता । कारणेऽष्टधा पीठाकृतिरभिहिता । लिङ्गस्थापनप्रकारो विशिष्य वर्णितोऽस्ति ।

एकोनविंशे पटले जीर्णपिण्डकामुत्सृज्य पिण्डकान्तरस्थापनप्रकारो विशिष्य न्यदर्शि ।

त्रिंशे पटले उपरतानां शिवभक्तानां समाधौ करणीयो लिङ्गस्थापनप्रकारो वर्ण्यते । तटाक-वापी-नदी-समुद्रतीरेषु, पर्वताग्र-वनान्तर-शमशानेषु शिवालये चेति स्थानाष्टकेषु दैविकार्पक-गाणप-मानुषेषु चतुर्षु लिङ्गेष्वेकं स्थापनीयम् । एषु च दैविकस्य लिङ्गस्य स्थापने श्रेष्ठता, तथा स्थानाष्टकेषु शमशानस्थो-त्कृष्टत्वं च प्रतिपादितम् । आलयः सार्वकामिको जयदो वा भवेत् । पश्चिमाननतया लिङ्गं स्थापनीयम् प्रतिमा वा स्थाप्या । प्रतिमा चेदक्षिणाभिमुखं स्थापनीया । शिवालये यदि लिङ्गं स्थाप्यते तदा मध्यहारायां मर्यादौ महामर्यादौ च स्थाप्यम् । तत्रापि मध्यहारायां मर्यादौ च परिवारं विना स्थापनीयम् । महामर्यादौ सपरिवारं लिङ्गं स्थाप्यमिति च वर्ण्यते । शिवालये पूर्वाभिदक्षिणनिर्ऋतिपश्चिमेषु पञ्चसु

भागेषु स्थापने रोगाद्यशुभफलं भवेत् । वायुसौम्येशानभागेषु स्थापने शत्रुनाशादि शुभफलं स्यादिति च प्रोक्तम् । क्षेत्रलिङ्गस्थापने क्रियाभागः समग्रतया विशेषेण रौरवे विहितो वर्तते ।

एकत्रिंशे देवीस्थापनवर्णनम् । तत्र अंशुमदागमे स्वतन्त्रं केवलमिति शक्तिद्वयं प्रोच्यते । परिवारादिभिर्युतं वीरं स्वतन्त्रं, परिवारादिहीनं केवलमिति च लक्षणमुच्यते । पूर्वकारणे शम्भुं विना यत्र गौरीस्थापनं तत्केवलम् । भवानीशम्भोः सहैव स्थापनं सहजम् । पूर्वं देवं स्थाप्य पश्चात्काले देवी-स्थापनं पोष्यमिति भेदत्रयं प्रतिपादितम् । सुप्रभेदे शम्भुं विना शक्तेः परं यत्र स्थापनं तदेकम् । पूर्वं देवं स्थाप्य पश्चात्काले देवोस्थापनं युक्तम् । सहैव देवदेव्योः स्थापनं सहेति भेदत्रयं वर्ण्यते । रौरवे तु गौर्याः परं स्थापनं वीरम् । शम्भुना सह गौर्याः स्थापनं योगम् । प्राकारे शयनस्थाने गौर्याः स्थापनं क्रम इति त्रयो भेदाः प्रोक्ताः । रौरवे प्रतिष्ठानन्तरं सर्वासामर्चायां विवाहकर्म कर्तव्यमिति भण्यते । कामिके स्वयं-प्रधानायाः सहजायाश्च कल्याणकर्म निषिध्यते । सुप्रभेदे युक्ते विवाहकर्म प्रोच्यते । पूर्वकारणे पोष्यस्य कल्याणकर्म करणीयं नान्यथोरिति च भणितमस्ति । अत्र पटले गौरीस्थापने क्रियाकलापः समग्रतयोपवर्णितः ।

द्वात्रिंशे पटले द्वारपालानामष्टानां सलक्षणं स्थापनप्रकारो वर्ण्यते । रौरव-दीप्त-योगज-वीर-सुप्र-भेदेषु पञ्चस्वागमेषु पूर्वादित्तुर्दिक्षु स्थापनार्हाणां द्वारपालानां स्थाननामलक्षणादिकं वर्णितमस्ति । तत्र प्रतिविषयं व्यत्यासो विद्यते । यथा—सर्वत्रापि पूर्वद्वाराधिपौ नन्दिमहाकालावेव । दक्षिणद्वारे दीप्तरौरववीरेषु त्रिषु दण्डिमुण्डो इति, योगजसुप्रभेदयोरनन्तः पशुपतिरिति च प्रोक्तौ । पश्चिमद्वारे रौरवे विजयो भृङ्गिरिति, दीप्ते भृङ्गी विजय इति, वीरे भृङ्गिणो विजय इति च निर्दिश्यते । योगजसुप्रभेदयोर्दण्डिमुण्डो इति निर्दिष्टौ । उत्तरद्वारे वीरे दीप्ते च अनन्तः पशुपतिरिति प्रोक्तौ । रौरवे गोपतिरनन्त इति निर्दिष्टौ । योगजसुप्रभेदयोः विजयो भृङ्गीश इति प्रोच्येते । इत्थं स्थाने नाम्नि च भेदो वर्तते । नन्दी श्यामाभः सर्वत्र । कालः कुङ्कुमाभ इति दीप्तं विना चतुर्षु प्रोक्तः । दीप्ते परं धूम्राभ इति कथ्यते । दण्डी इन्द्रगोपनिभ इति वीरे रौरवे च भण्यते । किं तु रौरवे कण्ठे मयूराभ इति विशेषो निर्दिष्टः । योगज-सुप्रभेदयोरिन्द्रचापाभ इति, इन्द्रनीलाभ इति दीप्ते च प्रोच्यते । दण्डिरिति इकारान्तत्वेन वीररौरवयोर्निर्देशोऽस्य विद्यते । मुण्डी अयं रौरवं विना चतुर्षु श्वेतवर्ण इति भण्यते । रौरवे परमिन्द्रगोपनिभः, कण्ठे मयूराभ इति च निर्दिश्यते । मुण्डिरिति इकारान्तत्वेन निर्देशोऽस्य वीररौरवयोर्विद्यते । भृङ्गी अयं मयूरमीवाभ इति वीरे दीप्ते च वर्णितः । भृङ्गवर्ण इति योगजसुप्रभेदयोः प्रोक्तः । नीलाभ इति रौरवे दृश्यते । अयं वीरे भृङ्गिण इति, भृङ्गिरिति रौरवे च व्यपदिश्यते । भृङ्गीश इति योगजसुप्रभेद-योर्व्यवहियते । विजयः रौरवे पद्मरागाभ इति रक्तवर्ण इति परत्र चतुर्षु च वर्णितः । पशुपतिः रौरवं विना चतुर्षु नीलवर्ण इति व्यपदिष्टः । रौरवे परमयं गोपतिरिति श्वेताभ इति च निर्दिष्टः । अनन्तः

रौरवदीप्तयोः कालाभ इति वर्ण्यते । वीरे कनकाभस्तथा योगजसुप्रभेदयो रक्तवर्ण इति च व्यवहियते । इत्थं वर्णविषये भेदोऽवगन्तव्यः । तथायुधविषये भेदो निरूप्यते । नन्दी योगजं विनान्यत्र चतुर्षु दण्डहस्त इति प्रोक्तः । योगजे तु वामे परशुहस्तो दक्षिणे वेणुदण्डयुगिति हस्तद्वयेऽपि प्रोक्तमायुधमस्य । कालः अयं वटवृक्षायुध इति वीरे, परशुहस्त इति सुप्रभेदे दीप्ते च, गदाहस्त इति रौरवे च प्रोक्तः । योगजे परं नन्दिवदस्य परशुवेणुदण्डयुगिति हस्तद्वयेऽपि प्रोक्तमायुधमिति ज्ञेयम् । दण्डी दीप्तं विनान्यत्र चतुर्षु खड्गायुध इति व्यपदिश्यते दीप्ते परं दण्डहस्त इति निर्दिष्टः । मुण्डी भिण्डपालहस्त इति रौरवं विना चतुर्षु निर्दिश्यते, रौरवे त्रिशूलहस्त इति भण्यते । मृङ्गी योगजसुप्रभेदयोः क्षुरिकायुध इति, वीरे शक्त्यायुध इति, रौरवे वेत्रहस्त इति दीप्ते खड्गहस्त इति च प्रोच्यते । विजयः अयं रौरवं विनान्यत्र चतुर्षु शूलहस्त इति प्रोक्तः । रौरवे परं भिण्डपालायुध इति व्यपदिश्यते । पशुपतिः दीप्तवीरयोः पाशायुध इति, योगजसुप्रभेदयोः शक्तिहस्त इति च वर्ण्यते । रौरवे परमयं नाम्ना गोपतिरिति गदाहस्त इति च व्यवहियते । अनन्तः अयं पञ्चस्वपि वज्रहस्त इत्येव वर्णितः । इत्यायुधविषये भेदो निरूपितः ।

सर्वे द्वारपालाश्चतुर्भुजाः । तत्र द्वारपार्श्वहस्ते आयुधं परेऽञ्जलिः, परहस्तयोः पूर्वे सूची, अपरे हरपल्लव इति स्पष्टं चतुर्भुजानामुपपादनं दृश्यते रौरवे । एवं सर्वे सदंष्टकाः अतिरौद्रा इति च प्रोक्तं रौरवे । वीरे आयुधमेकं व्यपदिष्टम् । नैव स्पष्टतया हस्तसंख्योदिता । सुप्रभेदे चतुर्भुजा वा द्विभुजा वा स्युः, सर्वे निर्देशहस्तकाः हलपल्लवहस्ता इति परं भणितम् । अत्रापि न स्पष्टतया प्रतिपादनं दृश्यते । योगजे नन्दिकालयोः परं हस्तद्वये निक्षेप्यमायुधं निगदितम् । अन्येषामेकमेवायुधं प्रोक्तमिति नात्रापि स्पष्टता हस्तविषयेऽस्ति । दीप्ते सर्वे चतुर्भुजा इति परं प्रोक्तम् । प्रत्येकमायुधमेकं निर्दिष्टमिति हस्तविषये स्पष्टतात्रापि न विद्यते । एवं द्वात्रिंशपटलार्थसंक्षेपः ।

त्रयस्त्रिंशे पटले परिवारस्थापनं वर्ण्यते । रौरवे परिवाराष्टकस्यैव विधानं दृश्यते । अजितकामिकदीप्तेषु परिवाराष्टकषोडशकद्वात्रिंशत्कानां विधानं दृश्यते । तथा कारणयोगजवीरेषु परिवाराष्टकषोडशकयोरेव वर्णनमिति भेदो ज्ञेयः । परिवाराणामालयकरणप्रकारो वर्ततेऽजितकारणादिषु । रौरवे तत्प्रकारो नोक्तः । परिवाराणां प्रतिमाभावे कल्पनीयस्य पीठस्य लक्षणं वर्णितम् । द्वितीयेऽन्तर्हाराख्यपाकारे परिवाराष्टकस्थापनं कल्पनीयमिति दीप्तकारणयोरुदितम् । रौरवे तु अन्तर्मण्डलमध्ये बाह्ये वा, अन्तर्हारमध्ये बाह्ये वा, अन्तर्हारमध्ये वा मध्यहारे वा परिवाराष्टकं स्थाप्यमिति दृश्यते । योगजेऽपि अन्तर्मण्डले वा अन्तर्हारे वा कल्पनीयमिति भणितम् । अजिते अन्तर्मण्डले परिवाराष्टकं भवेदित्यभिधीयते । रौरवे वृषभ-दुर्गा-चामुण्डी-गणेश-वण्मुख-ज्येष्ठा-विष्णु-भानूनां गणनं परिवाराष्टके दृश्यते । दीप्ते मातृगणस्य परिगणनं विद्यते । रौरवे मातृगणो न परिगणितः । परं तु मातृगण-

स्थचामुण्डायाः परं ग्रहणमिति दीप्तोरवयोः परिवाराष्टकविषये भेदोऽवगन्तव्यः । अजिते वृष-ब्रह्म-
मातृगण-विनायक-स्कन्द-ज्येष्ठानां तथा दुर्गाविष्ण्वोरन्यतरो रविश्चेति परिवाराष्टककथनं दृश्यते । कारणे
वृषभागस्य-दुर्गा-विनायक-ब्रह्म-वणमुख-विष्णु-रवीनां परिवाराष्टकेषु गणनमिति व्यत्यासोऽधिगन्तव्यः ।
एवं योगजे वृषभ-दुर्गा-मातृगण-विनायक-स्कन्द-ज्येष्ठा-विष्णु-चण्डेशानां परिगणनमिति विशेषो दृश्यते ।
एवं वीरे योगजप्रोक्तेषु चण्डेशं विनाग्येषां गणनं चण्डेशस्थाने भास्करस्योक्तिरिति च भेदो ज्ञातव्यः ।
अत्र पटले वृषभ-त्रिशूल-महापीठानां त्रयाणां लक्षणं प्रतिपादितम् । सर्वेषां च स्थापनप्रकारोऽतीव
संक्षेपेण बोधितः । इति त्रयस्त्रिंशपटलविषयसंग्रहः ।

चतुस्त्रिंशे पटले सोमेशस्थापनं प्रोच्यते । गर्भगेहे लिङ्गस्य पश्चाद्भागे भद्रपीठे सोमेशः
स्थापनीय इति कथनमागमान्तरेषु प्रायेण न दृश्यते । इदानीं दृश्यमानेषु पल्लवकालीन-देवालयेषु
कुत्रचिल्लिङ्गपश्चाद्भागे भित्तौ सोमास्कन्दबिम्बमुपलभ्यते । न सोमेशबिम्बम् । तस्मान्मतान्तरमिदमिति
भाति । अत्र विमर्शनीयोऽयमंशः । यदत्र पटले त्रयोदशतमश्लोकानन्तरं लेखकेन श्लोकार्धोपक्षेपः कृतः
यत्रोच्यते उमेशयोर्मध्ये स्कन्दोऽपि स्यादिति । श्लोकार्धमिदं मतान्तरदर्शनेन वा पल्लवकालीनदेवालय-
दर्शनेन वाकृष्टेन लेखकेन कृतमिति भाति । अन्यथा सोमेशलक्षणप्रतिपादकेऽत्र पटले का वा
प्रसक्तिः स्कन्दस्य । सोमास्कन्दलक्षणमुत्तरत्र पञ्चत्रिंशे पटले सम्यक्प्रतिपाद्यते । सोमेश्वरलक्षणमत्र पटले
वर्णितम् । अस्मिन्पटले शूल-रज्जुबन्ध-कल्कबन्ध-पटाच्छादन-वर्णलेपनानि पश्चाद्वक्ष्यन्ते इति भणितम्
परं तु परत्र नोदितानि । सोमेश्वरस्थापनक्रियाकलापो सम्यक्वर्णितः । अत्र बिम्बस्य वर्णलेपनमार्गेण
कर्तव्यतोक्ता । तदनुसारेण जलाधिवासादिकर्माणि दर्पणे करणीयतया विहितानि । प्रतिमालक्षणोक्त-
प्रकारेण परमेश्वरः करणीय इत्युच्यते । समनन्तरपटले सुखासनमूर्तेर्विषये सर्वं लक्षणं विस्तरेण प्रतिपा-
दितमस्ति । उमेशमूर्त्योः अजिते आसीने स्थिते च प्रकारद्वयं प्रतिपादितम् । रौरवे आसीनप्रकार
एव वर्णित इति चतुस्त्रिंशपटलार्थसंक्षेपः ।

पञ्चत्रिंशे प्रतिमालक्षणं वर्ण्यते । अत्र चतुर्दशप्रतिमानां प्रतिज्ञा विद्यते । परं तु नामनिर्देशो
विग्रहाष्टकस्यैव विद्यते । ते च सुखासन-सोमेश-सोमास्कन्द-वृषारूढ-त्रिपुरारि-चन्द्रशेखर-कालहारि-कल्या-
णसुन्दरा इति अष्टावेव नाम्ना निर्दिष्टाः । लक्षणकथने नृत्तमूर्ति-भिक्षाटन-कङ्काल-देव्यर्ध-दक्षिणामूर्तीनां
नाम दृश्यते । एवं च त्रयोदश विग्रहा एवाभिहिताः । एकः प्रणष्टः । स च क इति ज्ञातुं न
शक्यते । सुप्रभेदे द्वादश प्रतिमाः, दीप्ते षोडश, अंशुमत्काश्यपे कारणे चाष्टादश, अजिते विंशति-
रिति प्रत्यागमं भेदो दृश्यते । कामिके त्रयोविंशतिप्रतिमाः परिगणिताः । पञ्चविंशतिरूपाणां
लक्षणं दृश्यते । वातुलशुद्धाख्ये पञ्चविंशतिरूपाणां गणनमस्ति । सुप्रभेदागमे (1, 34, 72-75a)
रौरवे द्वाष्टः सोमास्कन्द-कल्याण-कङ्काल-दक्षिणामूर्त्यो न विद्यन्ते । परं हर्यर्ध-कामरि-लिङ्गोद्भवाख्यमूर्ति-

त्रयमधिकं वर्तते । दीशगमे (16, 117b-121) सोमास्कन्द-कङ्कालौ न स्तः । सदाशिव-
चण्डेश्वरप्रसाद-कामारि-हर्यर्ध-लिङ्गोद्भवाख्याः पञ्च मूर्तयोऽधिका दृश्यन्ते । कारणगमे (I, 11,
150b-155a) सोमास्कन्दमूर्तिर्नास्ति । गङ्गाधर-चण्डेशानुग्रह-मुखलिङ्ग-कामारि-हर्यर्ध-लिङ्गोद्भ-
वाख्यपञ्चमूर्तयोऽधिकाः । अंशुमत्काश्यपे (55, 17b-22a) रौरवोक्तसोमेशमूर्तिर्नास्ति । गङ्गाधर-
गजारि-पाशुपत-हर्यर्ध-चण्डेश्वरप्रसाद-लिङ्गोद्भवाख्याः षडधिकाः । अजितागमे (36, 175-181)
चक्रप्रसाद-कामारि-हर्यर्ध-त्रिमूर्ति-लिङ्गोद्भव-जलधरवध-विषसंहरणाख्यमूर्तिसप्तकमधिकम् । कामिकागमे
चक्रप्रसाद-कामारि-हर्यर्ध-त्रिमूर्ति-लिङ्गोद्भव-सदाशिव-बलिभर्तृ-शरभेश-चण्डेशानुग्रह-नन्दीशानुग्रह-भक्तानुग्रह-
गङ्गाधराख्यमूर्तिद्वादशकमधिकम् । बातुलशुद्धाख्ये (1, 126b-134) कामारि-जलधरवध-गजारि-
वीरभद्र-हर्यर्ध-किरात-चण्डेशानुग्रह-विषापहरण-चक्रदान-विघ्नप्रसाद-एकपाद-लिङ्गोद्भवाख्यमूर्तिद्वादशकम-
धिकम् ।

प्रतिमालक्षणेऽस्मिन्प्रतिमानां गर्भगेहतो लिङ्गवशाद्भारतश्च त्रिधा मानभेदो न्यरूपि । जात्यंशयोजन-
प्रकारः, आयादिविधिश्च दर्शितः । आयादिविधिकथने व्यय-योनि-नक्षत्र-वारशुद्धिप्रतिपादको ग्रन्थो नष्टः ।
उत्तमदशतालमनुसृत्य सुखासनमूर्तिलक्षणं प्रत्यवयवं सम्यग्वर्णितम् । अंशुमत्काश्यपोक्तसूत्रपातक्रमस्य
रौरवोक्तसूत्रपातक्रमस्य च प्रमाणविषये भेदो वर्तते ।

वृषारूढविग्रहे आभङ्गसमभङ्गातिभङ्गेष्वन्यतमप्रकारेण कार्यमिति विकल्पो गदितः । अंशुम-
त्काश्यपे समभङ्गातिभङ्गयोरन्यतरप्रकारतया कल्पनीयमिति भणितम् । चतुर्भुजो द्विभुजो वा देवः कल्पनीय
इत्यप्यभिहितम् । एवमजिते उत्तरकारणे च दृश्यते । त्रिपुरारिमूर्तेरपि भङ्गत्रयेष्वन्यतमेन प्रकारेण प्रतिमा
कार्येत्युक्तम् । अस्मिन्विषये भङ्गत्रयस्यापि लक्षणमुपवर्णितम् । रौरवे त्रिपुरारिश्चतुर्भुजोपेततया एकप्रकार
एव वर्णितः । एवमेव कारणसुप्रभेदयोरपि वर्तते । अजिते कामिके च चतुर्भुजो द्विभुजो वा कार्य इति
विकल्पोऽभिधीयते । चन्द्रशेखरे केवल-गौरीसहितालिङ्गमिति भेदत्रयं रौरवे विद्यते । एवमंशुमत्काश्यप-
कामिकयोरपि दृश्यते । कारण-सन्तानसंहिता-सुप्रभेदेषु केवलस्यैव कथनं, तथाजिते गौरीसहितस्यैकस्यैवेति
भेदोऽवगन्तव्यः । कालशरिमूर्तौ अंशुमत्काश्यपे रौरवे च चतुर्भुजाष्टभुजभेदेन द्वैविध्यं दृश्यते । अजिते
दोप्ते च देवीसहितस्य चतुर्भुजस्यैकस्यैव वर्णनं, तथा देवीरहितस्य चतुर्भुजस्यैकस्यैव कथनं कामिककारणसुप्र-
भेदेष्विति विशेषो ज्ञेयः । नृत्तमूर्तौ अंशुमत्काश्यपे नवधा नृत्तमूर्तिभेदवर्णनं विद्यते । अजिते भुजङ्गत्रास-संख्या-
नृत्त-दण्डपादनृत्तमिति भेदत्रयं वर्ण्यते । रौरवे तु भुजङ्गत्रासनृत्तम्, उद्दण्डनृत्तम् अत्युद्दण्डनृत्तमिति मूर्तित्रय-
मिति विशेषोऽभिगन्तव्यः । कामिके भुजङ्गत्रास-भुजङ्गललितमिति मूर्तिद्वयमेव दृश्यते । तथा कारणे
भुजङ्गत्रासमित्येकमेव कथितम् । भुजङ्गत्रासविषये देवस्य वामे गौरी कल्पनीयेति परं कारणजितयो-

दृश्यते । रौरवे तु गौरी-दुर्गयोरुभयोरपि स्थितिरुच्यते । कामिके तु गौरी यथाविधि वामेः कल्पनीया । अथवा भृङ्गिरिटिर्भद्रकालो वा कल्पनीयेति विकल्प उच्यते । उद्दण्डनृत्ते भुजाष्टकमुक्तम् । अत्र स्कन्दयुक्तगौर्याः परं स्थितिरुक्ता । चर्ममुण्डायाः कथनं नास्ति । अत्युद्दण्डनृत्ते षोडशभुजाः प्रोक्ताः । अत्र स्कन्दयुक्तगौर्याश्चर्ममुण्डायाश्च वामे दक्षिणे च स्थितिरुच्यते । अजिते परं विंशतिहस्तयुक्तनृत्तरूपं दण्डपादनृत्तमिति वर्तते । भिक्षाटनमूर्तौ अजितेऽंशुमत्काश्यपे, कारणे, कामिके, दीप्ते, सुप्रभेदे च चतुर्भुज एक एवोक्तः । रौरवे परं चतुर्भुजो द्विभुजो वा कल्पनीय इति विकल्पो दृश्यते । अर्धनारीश्वरे चतुर्बाहुर्द्विबाहुरिति द्विविधत्वकथनमंशुमत्काश्यपे रौरवे च वर्तते । अग्न्यत्रैवं प्रकारद्वयकथनं नोपलभ्यते । अंशुमत्काश्यपे, सुप्रभेदे, रौरवे चार्धनारीश्वरमूर्तौ वृषस्य निवेशः प्रोच्यते । अजिते वृषयुक्तो वा वृषहीनो वेति विकल्पो वर्ण्यते । कारणदीप्तयोर्वृषस्योक्तिर्न विद्यते । एवं कामिकेऽपि वृषो नोक्तः । दक्षिणामूर्तौ रौरवे योगमूर्तिर्वणिता । कामिके व्याख्यायुग्, गेयी, योगी चेति त्रिधा दक्षिणामूर्तिभेदो वर्ण्यते । तथा कारणे व्याख्यान-योगमूर्तिद्वयमुच्यते । अंशुमत्काश्यपे तु व्याख्यान-ज्ञान-बीणाधर-योगमूर्तीनां चतुर्णां प्रतिपादनमिति विशेषो ज्ञेयः । अजिते दक्षिणपादस्य लम्बनं वामपादस्य लम्बनमिति पादव्यत्यासेन भेदद्वयमुपपादितम् ।

एवमत्र पटले प्रतिमानां लक्षणमुक्त्वा सर्वासां स्थापनप्रकारश्च वर्णितः । तत्र रत्नन्यासनेत्रोन्मीलनयोः कर्मणोरुक्तिर्वर्तते । तदनन्तरं कर्तव्यस्य क्रियाभागस्य प्रतिपादको भागो मातृकासु प्रणष्टः । कुम्भाभिषेकप्रतिपादकभागः परमुपलभ्यते ।

षट्त्रिंशे विष्णुस्थापनं वर्ण्यते । अत्र ग्रामादिषु विष्णुवालय-योग्यस्थानं, विष्णुमूर्तिलक्षणं, प्रतिमामानं, प्रतिमाकरणद्रव्यकथनं च प्रदर्शितानि । ततः स्थापनप्रकारः कथ्यते । तत्र प्रथमं विष्णुमन्त्रवर्णनं ततो रत्नन्यासादिकुम्भाभिषेकान्तः क्रियाकलापश्च प्रोच्यते । विष्णोः परिवाराश्च निर्दिष्टाः ।

सप्तत्रिंशे मोहिनीस्थापनम् । अत्र प्रथमतो मोहिन्युत्पत्तिकथनं ततस्तन्मन्त्रवर्णनं, ग्रामादिषु मोहिनीस्थापनयोग्यस्थाननिरूपणं, प्रतिमामानं, प्रतिमाकरणयोग्यद्रव्यकथनं च प्रदर्शितानि । मोहिनीलक्षणं तस्या दक्षिणभागे स्थापनीय-देवलक्षणं च प्रत्यपादि । देवस्य सोमेश्वरवदाकृतिर्द्विभुजत्वं चतुर्भुजत्वं वा भवितव्यमिति वर्ण्यते । देवरहितापि केवला मोहिन्यपि स्थापनीयेत्यपि चोक्तम् । केवलमोहिनीस्थापनप्रकार एवात्र निरूप्यते । गर्भगृहद्वारे बाह्यद्वारे च पार्श्वयोः स्थापनीया द्वारपालिकाः सलक्षणं प्रतिपादिताः । तत्र षोडशपरिवारदेवतानां नामानि चोपवर्णितानि । ततो यागमण्डपप्रकारो रत्नन्यासादिकुम्भाभिषेकान्तः क्रियाकलापश्च संग्रहेण न्यरूपि । अत्र होमे कुम्भाभिषेकानन्तरनिवेदने च अजमांसस्य कथनं रौरवकारणयोर्विद्यते । सूक्ष्मागमे होमे मांसस्य स्थाने गोधूमो विहितः । निवेदनविषये तत्स्थाने धूपदानं विहितमस्ति । प्रतिष्ठानन्तरं विशेषतो नवाहं सप्ताहं पञ्चाहं वा उत्सवः करणीय इति

तदुत्सवप्रकारश्च वर्ण्यते । तत्र मोहिन्यायुधानि पञ्च, तथा संधिदेवताश्च विशिष्य प्रदर्शिताः । उत्सवे बलिविधावपि बस्तरुधिरमांसयोर्विधानं दृश्यते ।

अष्टत्रिंशे पटले नागराजस्थापनम् । अत्र प्रथमं नागराजमन्त्रवणनं ततो विशिष्य प्रतिमालक्षण-प्रतिपादनं च विद्यते । तत्र पञ्चफणावृतपञ्चमूर्धादिसहितनागराजप्रतिमालक्षणं, ततो पादद्वययुक्तमभयवरद-सहितभुजद्वययुक्तं नागपञ्चफणशिरस्कं प्रतिमान्तरमपि भण्यते । रत्नन्यासादिकुम्भाभिषेकान्तः क्रियाभागश्च प्रादर्शि ।

एकोनचत्वारिंशे प्रासादलक्षणम् । पटलेऽस्मिन् प्रथमतलादारभ्य षोडशतलान्तानां विधानां प्रासादानां तुङ्गविस्तारादिमाननिरूपणादि, तथा षट्त्रिंशलकाराणां प्रासादानां प्रकारः, तत्र प्रथम-द्वितीय-तृतीय-तुरीयसप्तकानां क्षुद्र-आभास-विकल्प-छन्दा इत्याख्या, अवशिष्टानामष्टानां सदनानां जातिरित्याख्या च बोध्यते । तथा अधिष्ठान-पाद-प्रस्तर-कण्ठ-शिखा-स्तूपीनां मानव्यत्सासेन शान्तिक-पौष्टिक-जयद-अद्भुत-सार्वकामिकमित्यभिधानमित्यादि संक्षेपेण प्रतिपाद्यते । प्रासादालंकाराणां गृहपिण्ड्यादीनां नामानि परं निगद्यन्ते । न लक्षणं प्रोक्तम् । तेषां स्थानानि प्रतिपादितानि । गर्भगृहवर्णनं, प्रतितलं षड्ग-निरूपणं चातीव संक्षेपेण प्रादर्शि । आगमान्तरेषु नागरवैसरद्राविडानां त्रयाणां विमानानां निरूपणं विद्यते । रौरवे द्राविडविमानलक्षणं न दृश्यते । अधिष्ठाने प्रतिबन्धपादबन्धद्वयमेव नामतो निर्दिष्टम् । तथा स्तम्भविषये ब्रह्मकान्त-विष्णुकान्त-रुद्रकान्ताख्यानां त्रयाणामेव नामतो लक्षणं विना निर्देशो वर्तते । आगमान्तरेषु विषयोऽयं बहुधा निरूप्यते । अजिते १३, १४ पटलयोः टिप्पण्यामयं विषयो न्यदर्शि । प्रस्तरोपरि वृषाणां भूतानां च कल्पनप्रकारो, विमाने दिशामूर्तिकल्पने हर्म्यमुखे स्कन्दस्य विनायकस्य वा कल्पनं कार्यमिति रौरवे वर्ण्यते । अंशुमत्काश्यपे मण्डपे दक्षिणे पार्श्वे विनायककल्पनमिति, मण्डपपार्श्वे तथा कल्पनमिति च सामान्येन दोस्तसुप्रभेदयोर्दृश्यते ।

चत्वारिंशे मण्डपलक्षणम् । मुख्यमण्डपसमाश्रमण्टपायताश्रमण्टपानां कल्पनप्रकारो न्यरूपि । मण्डपेषु कल्पनीयस्यान्तरालाख्यस्य विशिष्य कथनं विद्यते ।

एकचत्वारिंशे अन्तर्मण्डल-अन्तर्हार-मध्यहार-मर्यादा-महामर्यादाख्यानां पञ्चविधानां प्राकाराणां प्रासादमानेन हस्तमानेन च कल्पनारीतिः प्रकाशिता । भित्तिकल्पनप्रकारः मालिकाकल्पनप्रकारश्च वर्णितः । तत्र छत्राभं बुद्बुदाकारम्, अर्धचन्द्राकृति च शिरः कर्तव्यमिति प्रोच्यते । तदुपरि वृषो वा भूतो वा ओजस्संख्यया कल्पनीय इति च प्रादर्शि ।

द्विचत्वारिंशे पटले गोपुरविधानम् । पञ्चसु सालेषु गोपुरकल्पने मानं निरूपितम् । प्रासादवदनेकभूष्यादयः करणीया इति भृशं संक्षेपतो लक्षणकथनं विद्यते । गोपुरालंकारतया शालाकारं, हर्म्याकारं, लुपारोहशिरः, सहारकमण्डपाकारं, छत्राकारं वा शिरः कार्यमिति वर्णितम् ।

त्रिचत्वारिंशे प्रतिमासु योजयितव्यानां भूषणानां विधिरुच्यते । तत्र मकुटलक्षणं तथा स्वर्ण-
पुष्प-गोलका-पट्ट-कर्णकुण्डल-चन्द्रखण्ड-गङ्गानां च लक्षणं प्रतिपादितम् । एवं प्रतिमायोम्यानामुत्तरीयहार-
यज्ञोपवीतानां च लक्षणं दर्शितम् । ततः प्रभाया लक्षणं विशिष्य वर्णितम् । एतेषां भूषणादीनां
प्रतिमासु योजने कर्तव्यः शुद्धिप्रकारः शान्तिहोमः, देवानां तदा कर्तव्यं स्नपनं च वर्ण्यन्ते ।

चतुश्चत्वारिंशे लिङ्गप्रतिमाप्रासादानां तदङ्गानां च पतनादिसंभवे, जीर्णोद्धारणे, चण्डला-
दिस्पर्शदोषे, पूजादीनां वैकल्यसंभवे, उत्सवविषये संजातवैकल्यादौ च कर्तव्यप्रायश्चित्तविधिर्वर्णितः ।
उत्पातविषये कर्तव्यं प्रायश्चित्तं चाभिहितम् ।

पञ्चचत्वारिंशे पटले पवित्रारोपणविधिः प्रतिपाद्यते । अयं पञ्चविंशे पटलेऽपि विद्यते । एवं
पटलद्वयमस्मिन्विषयेऽशुभदागमेऽपि दृश्यते । पटलद्वयोदाहृतश्लोका अपि “तदुक्तं रौरवे” इति
निबन्धेषूदाहृता दृश्यन्ते । विषयमेकमधिकृत्य कुतो वा पटलद्वयमित्यत्र समीचीनकारणमभ्यूहितुं नास्ति
काचन सूची । विषयोऽयं पञ्चविंशे पटले टिप्पण्यां विमर्शितः ।

अत्र पवित्रारोपणकालः प्रथमं निरूप्यते । कुण्डवेदीसहितयागमण्डपकल्पनं तदलंकारश्च
प्रोक्तः । ततोऽङ्कुरार्पणविधानं, पवित्रसूत्रादानं, तच्छुद्धिर्गन्धपवित्रकरणप्रकारश्च वर्ण्यन्ते । ततः
पवित्राधिवासस्तत्र कर्तव्यहोमविधानं च प्रदर्शितम् । ततो यागधामानलकुण्डादोनामन्यानां देवानां
सुकुलुवाणां, सौरादिगुर्वन्तानां च गन्धपवित्रारोपणप्रकारो देवदेवे गन्धपवित्रारोपणप्रकारश्च न्यदर्शि ।
पवित्ररक्षादिप्रकारः, पवित्राधिवासानन्तरकर्तव्यक्रियाप्रकारश्च वर्णितः । गङ्गावतारपवित्रारोपणप्रकारादिः,
चण्डेशे निर्माल्यपवित्रारोपणप्रकारश्च निरूपितः । अन्ते चाचार्यपूजा प्रोक्ता ।

अत्र शिवाय पवित्रारोपणविषये भुक्तिकामे आत्मतत्त्वाच्छिवान्तमन्त्रः, तथा मुक्तिकामे
शिवतत्त्वाद्यात्मतत्त्वान्तमन्त्र इति रौरवे प्रोच्यते । कामिके, अचिन्त्यविश्वसादाख्ये च आत्मतत्त्वाच्छिवान्त-
मन्त्रो मुक्तिकामे, शिवतत्त्वाद्यात्मतत्त्वान्तमन्त्रो भुक्तिकामे प्रोक्त इति च विशेषोऽवगन्तव्यः ।

षट्चत्वारिंशे पटलेऽन्येष्टिविधानं वर्ण्यते । तत्रादौ जीवात्मनो योगमार्गेण परतत्त्वे शिवे
प्रवेशनमेवान्त्येष्टिशब्दार्थ इति निर्वचनं कृतम् । ततो विपन्नस्य स्नानालंकारादिकरणं, चूर्णात्सवविधानं च
निगद्यते । चूर्णात्सवो गृहद्वाराग्नौ वा चितास्थाने वा विधातव्य इति चिन्त्यागमे वर्ण्यते । रौरवे तथा
विकल्पो न दृश्यते । ततो विपन्नमासन्दिकामारोप्य श्मशानप्रापणविधिरुच्यते । श्मशाने कुण्डवेदीसहितया-
गमण्डपविधानं, तत्र कुण्डानेयभागे चिताकल्पनं, तत्र मण्डलकल्पनं च भणितम् । ततस्तिलसर्षपकुशा-
दिद्रव्याणां संपादनं, तेषां शुद्धीकरणं वेदिकायामस्त्रवर्धनीपूजनं च विधीयते । तथा चितायां वास्तुपूजाविधानं
च निगदितम् । मण्डपे करणीयः शिवपूजाविधिः सप्रपन्नं न्यरूपि । ततोऽग्निकार्यविधानवर्णनं च

भणितम् । समयिनं विनान्येषामाचार्यसाधकपुत्राणामध्वशुद्धिसहितान्त्येष्टिकथनं विहितम् । अध्वशुद्धिप्रकारो विस्तरेण प्रोक्तः । तत्र शान्तिकलाशोधनकथनभागे मातृकायां ग्रन्थपातो दृश्यते । ततः शिखाच्छेद-विधिरात्मयोजनविधानादिकमुक्तम् । तथा दहनविधिस्तदनन्तरकरणीयवर्धनीताडनादिकं च कर्माभिहितम् । एतावानेव क्रियाभागोऽत्रान्त्येष्टिविधिवुच्यते । अस्थिसंचयनादिकमत्र नोपपादितम् ॥

अस्मिन्द्वातीये भागे अनुबन्धतया पञ्चसादाख्यविधिः संघटितः । उपलब्धासु मातृकासु पूर्णप्राये मातृकाद्वये षड्विंशपटलानन्तरं पञ्चसादाख्यविधिरिति पटलः कश्चनोपलभ्यते । कुतः कारणादयमत्र प्रक्षिप्त इत्यभ्यूहितुमपि नास्ति सूचना काचित् । रौरवागमीयोऽयं पटलो नेति परं सुष्ठु ज्ञायते । यतो रुरुप्रोक्तत्वादयं रौरवागमः । श्लोकेषु तत्र तत्र रुरेव संबोधितः । पटलेऽस्मिन् षण्मुखः संबोधितः । अत्रत्याः श्लोकाः प्रायेण वातुलशुद्धाख्यादुद्धृताः । मूर्तिपरिसंख्यायां च वातुलशुद्धाख्यानुसारेण पञ्चविंशतिरूपाणि संख्यातानि । रौरवे चतुर्दशरूपाण्येव संख्यातानीति पूर्वापरविरोधः । पटलान्त्ये “शैवोत्पत्तिविधिं शृणु” इत्यनन्तरपटलसूची दत्ता । रौरवे शैवोत्पत्ति-पटलो न दृश्यते । इत्येतैः कारणैः पटलोऽयं रौरवागमीयो नेति निश्चित्य मातृकाद्वयोपलब्धतया अनुबन्धत्वेन घटितः ।

प्रकाशितोऽयमागमो नूनं बृहतो रौरवागमस्य संग्रह इति भाति । यस्मात्सर्वेषु पटलेषु विषया अतीव संग्रहेणैव निरूपिताः । आगमेऽस्मिन्साधारणतया विशिष्टा विषयाः प्रथमभागस्योपोद्घाते दत्ता इति नात्र पुनर्निर्दिष्टाः । आगमन्तरेभ्यो व्यत्यासे तत्र तत्र टिप्पण्यां तादृशव्यत्यासः सूचितः ।

उपलब्धासु रौरवागममातृकासु यावन्तो पटला उपलब्धास्ते सर्वेऽधुना भागद्वये प्रकाशिताः । एतासु मातृकास्वनुपलब्धाः केचन पटला निबन्धेषु तत्र तत्र उदाहृता दृश्यन्ते । तादृशांस्तान्संकलय्य तृतीयभागे प्रकाशयिष्यामः ।

रौरवागमस्योपागमत्वेन प्रसिद्धस्य रौरवोत्तराख्यस्य ग्रन्थस्य मातृका उपलब्धाः । सोऽयं ग्रन्थोऽचिरादेव प्रकाशयिष्यते ।

अन्येष्वस्मत्संपादितपुस्तकेष्विवात्राप्यालेख्यानि दत्तानि । तत्र शिवमूर्तिविषये दत्तेष्वालेख्येष्वेतद्ग्रन्थोक्तमानाद्यनुरोधेन मूर्तेः स्थित्यासीनाद्यवस्थाया हस्तेष्वायुधादिस्थितेश्च प्रदर्शनं मुख्यतयाभिमतम् । आभरणाद्यलंकारसामग्री संप्रदायानुगतमूर्तिशिल्पानुयायिनी । नात्र विषये ग्रन्थस्याधारता ।

अस्य ग्रन्थस्य मातृकादानेनोपकृतवद्ग्रन्थो कीळ्वेलूरअक्षयशिवाचार्य-धर्मपुरस्वामिनाथशिवाचार्य-कुञ्जकुटिसुब्रह्मण्यशिवाचार्यवर्येभ्यस्तथा अडयार्ग्रन्थागार-मद्रपुरीराजकीयप्राच्यकोशागार-महिषूरपुरी-प्राच्य-

कोशागार-वाराणसीसंस्कृतकलाशालासंवन्धिसरस्वतीभवनानामध्यक्षमहाशयेभ्यस्तथा मातृकाप्रतिलिप्यादिकरणेन ग्रन्थस्यास्य प्रकाशने उपकृतवद्भ्यो ब्रह्मश्रीनीलकण्ठशर्म-रामानुजाय्यङ्गार्वर्येभ्यः, आलेख्यपर्यवेक्षणेनोपकृतवद्भ्यो ब्रह्मश्रीनागस्वाम्यार्येभ्यस्तथा आलेख्यप्रतिलिप्यादिकरणेनोपकृतवद्भ्यो सुब्रह्मण्यशर्म-राजगोपालस्थपतिवर्येभ्यश्च हार्दिककृतज्ञतां समर्पयामः ।

परतो मास्तु मतिर्मे

निरता सास्त्वनिशमीश ! तव पदभ्योः ।

पुरतः स्फुर मे सततं

परितः करुणामृतं समावर्षन् ॥

श्रीः

रौरवागमः

[क्रियापादः]

[सप्तविंशः पटलः]^१[बाललिङ्गस्थापनविधिः]^२[बाललिङ्गस्थापने द्वैविध्यम्]^३

अतः परं प्रवक्ष्यामि बालस्थानविधिं परम्^४ । द्विविधं^५ तद्विनिर्दिष्टमाद्यं चैव^६ द्वितीयकम् ॥ १ ॥
आद्यमादौ^७ तु बालस्य^८ स्थापनं मुक्तिहेतुकम् । प्रायश्चित्तार्थकं यत्तु स्थापितं^९ तद्वितीयकम् ॥ २ ॥

[बालस्थापनस्यावश्यकता]^{१०}

^{११}मूलालयं तु निश्चित्य बालस्थानं ततः कुरु । बालस्थानं विना मूलस्थापनं मृत्युहेतुकम् ॥ ३ ॥
आदौ तु^{१२} तरुणं कल्प्य मूलं पश्चात्प्रकल्पयेत्^{१३} । भोगमोक्षप्रदं विद्यात्तयोस्त्विष्टं^{१४} समाचरेत् ॥ ४ ॥

^१ A la suite du *paṭala* 26, et avant le *paṭala* 27, tous les manuscrits utilisés pour cette édition, à l'exception de deux, E et F (manuscrits R No 16840 et R No 11362 déposés à la Madras Government Oriental Manuscripts Library), contiennent deux *paṭala* intitulés *Pañcasādhakhyavidhiḥ* et *Piṇḍikāsthāpanam*. Le premier d'entre eux sera publié comme Appendice No 1, et nous donnerons alors en note les raisons de ce rejet. Le second sera placé après le *paṭala* suivant, *Liṅgasthāpanavidhiḥ*. En effet le premier *śloka* de ce *paṭala* contient la déclaration suivante : प्रागुक्तलक्षणोपेतं पीठं कुर्यात्तु शैलजम्. Or la définition de *piṭha* se trouve dans les *śloka* 71a-80 du *Liṅgasthāpanavidhipaṭala*. Il apparaît donc que le *Piṇḍikāsthāpanavidhipaṭala* doit venir après le *Liṅgasthāpanavidhipaṭala* et non avant.

^२ Pour बाललिङ्गस्थापनविधिं voir *Aṃśumaṇḍaga*, *paṭala* 46, *Kāmika* I 32, *Kāraṇa* I 135, *Cintya*, *paṭala* 20, *Yogaja*, *paṭala* 18, *Vira*, *paṭala* 90, *Suprabhedha* I 26, et *Sūkṣma*, *paṭala* 58

^३ Cf. *Aṃśumadāgama* 26, 1-4a:

बालस्थानविधिं वक्ष्ये श्रूयतां रविसत्तम । आद्यं द्वितीयमेवं तु द्विविधं तरुणालयम् ॥
आद्यं बालगृहं कल्प्य मूलगोहमतः परम् । मूलबिम्बं प्रतिष्ठाप्य पश्चाद्बालगृहं त्यजेत् ॥
एवमाद्यगृहं प्रोक्तं द्वितीयं चाधुना शृणु । प्रायश्चित्तार्थकं यत्र स्थाप्यते बालबिम्बकम् ॥
द्वितीयमिति विज्ञेयम् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 135, 1-5a:

बालस्थानप्रतिष्ठां तु प्रवक्ष्यामि विशेषतः । द्विधा बालालयं प्रोक्तं प्रथमं च द्वितीयकम् ॥
ग्रामे वा नगरे वापि पत्तने राजधानिके । एतेष्वन्येषु देशेषु मूलस्थानस्य यत्पुरा ॥
वास्तुनिर्देशनादन्ते कल्पितं प्रथमं भवेत् । विस्लिष्टे च तथा पीठे लिङ्गे च पतिते तथा ॥
शिल्पिना कारिते हर्म्ये भिन्ने च पतितेऽपि च । यज्वीकरणार्थं तु कर्तव्यं बालहर्म्यकम् ॥
द्वितीयमिति विख्यातं बालालयं प्रजापते ।

cf. *Yogajāgama* 18, 1-5a:

द्विधा बालालयं प्रोक्तं प्रथमं च द्वितीयकम् । ग्रामे वा नगरे वापि पट्टणे राजधानिके ॥
एतेष्वन्येषु देशेषु वास्तु निश्चित्य कालके । देवालयं तु निश्चित्य सधो बालालयं कुरु ॥
प्रथमं तरुणाख्यं च द्वितीयं सौम्यं वक्ष्यते । विस्लिष्टे च तथा पीठे लिङ्गे तु चलिते तथा ॥
भीर्णादारे तु कर्तव्यं लिङ्गपीठविहीनके । शिल्पिकमन्तिरे हर्म्ये भिन्ने च पतितेऽपि वा ॥
एतेष्वन्यतमे तेषु द्वितीयं तरुणालयम् ।

* B (manuscrit de Dharmapuram) विधिकमम् pour विधि परम्

* B et F (manuscrit n° 11362 de Madras Government Oriental Manuscripts Library)
तत्समुद्दिष्टम्

* C (manuscrit de Kunrakkudi) omet v dans चैव

* A (manuscrit de Kilvelūr) : आधौ pour आदौ

* C : बालस्थ

* A et B : स्थापनस्य विशेषतः

¹⁰ C et F omettent le demi-śloka 2b.

¹¹ B : स्याद् pour तद्

¹² Cf. *Kāmikāgama* I 32, 1b-3a:

बाललिङ्गं विना विद्वान्मूलस्थानं न कारयेत् । बाललिङ्गादिहीनं तु मूललिङ्गादिकं न हि ॥
अयं विभागो ग्रामस्थ प्रारम्भेऽन्यत्र चान्यथा । बाललिङ्गादिहीनं वा तद्युक्तं वा समाचरेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 135, 8-9:

निश्चित्य मूलहर्म्यं तु कारयेत्तरुणालयम् । बाललिङ्गं प्रतिष्ठाप्य मूलं तु स्थापयेत्ततः ॥
बालहर्म्यं विना पूर्वं मूलस्थानं न कारयेत् । विना चेद्बालहर्म्येण पुत्रपौत्रविनाशनम् ॥

cf. *Cintyāgama* 20, 11b-13a:

लिङ्गसंस्थापनात्पूर्वं स्थापयेद्बाललिङ्गकम् । बाललिङ्गं विना कुर्यान्मूललिङ्गं न कारयेत् ॥
अन्यास्तां देवतानां च हर्म्यं चाङ्गविहीनके । शिल्पिकमन्त्रिते तु स्थापयेद्बाललिङ्गकम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 26, 4-6a :

मूलस्थानं विनिश्चित्य बालस्थानं तु कारयेत् । बाललिङ्गं प्रतिष्ठाप्य पश्चान्मूलं प्रतिष्ठयेत् ॥
बालस्थानं विना पूर्वं मूलस्थानं न कारयेत् । बालस्थानं विना यत्र पुत्रपौत्रविनाशनम् ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन बालस्थानं तु कारयेत् ।

¹³ C et F omettent le śloka no 3

¹⁴ A et E : तरणं

¹⁵ A, C, E, F : प्रकल्पितम्

¹⁶ A : तयोः स्विष्टं pour तयोस्स्विष्टं

[तरुणालयस्थानं तल्लक्षणं च^१]

मूलालयाग्रतो वैशे^२ कल्पयेत्तरुणालयम् । त्रिचतुःपञ्चहस्तं वा^३ तरुणालयविस्तृतम् ॥ ५ ॥
 'समाश्र' तत्समं तत्र 'त्रिपादं' वाग्रमण्डपम् । 'विस्तार' सममुत्सेधं त्रिपादं^४ 'वाध'मेव वा^५ ॥ ६ ॥
 मृदा^६ 'पक्वेष्टकाभिस्तु' कल्पयेदेवमेव तु । उच्चार्धं^७ 'कुडयतुङ्गः'^८ स्यात्तत्समं^९ 'तु' लुपोदयम् ॥ ७ ॥
 तृणाधैरुध्वमाच्छाद्य कवाटागलसंयुतम् ।

^१ Cf. *Kāmikāgama* I 32, 3b-8a:

मूलस्थानस्य चैशान्यामुत्तरे पूर्वयाम्यायोः । आग्नेय्यामिष्टदेशे वा कुर्याद्बालगृहं गुरुः ॥
 नवदण्डं व्यपोह्यैव कुर्याद्वामं महान्तरम् । त्रियुगेन्द्रियपण्डितैः सप्तहस्तेन वा गृहम् ॥
 यद्वा करद्वयेनैव मूलस्थानं प्रकल्पयेत् । बालस्थानमथार्धेन गर्भगेहात्तथा भवेत् ॥
 मूलभागविशलेन भित्तिर्द्वित्रिगुणा मता । शेषं तु गर्भगेहस्य मण्डपं वा समाकृते ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 135, 10-12:

मूलस्थानाग्रके कुर्यादीशाने वाथ सौम्यके । प्राकारे तु तृतीये वा चतुर्थे पञ्चमेऽपि वा ॥
 मध्यमे तु प्रकर्तव्यं बालस्थानं क्रमेण तु । त्रिहस्ताभ्यां [धर्तिः] समारभ्य द्वादशाङ्गुलवर्धनात् ॥
 सार्धसप्तकरान्तं तु बालालयमिति स्मृतम् । तेष्वेकं तु समारभ्य कारयेत्तरुणालयम् ॥

cf. *Cintyāgama* 20, 13b-14a:

मूलहर्म्यस्य चैशान्ये पावके याम्यसौम्ययोः । बालविम्बस्य हर्म्यं तु लक्षणोक्तं तु कारयेत् ॥

cf. *Virāgama* 90, 10-12a:

प्रासादस्यैशदिग्भागे आग्नेय्यां पुरतोऽपि वा । वारुणे वापि कर्तव्यं बालस्थानमिहोच्यते ॥
 कर्तं वा मण्डपं वापि प्रासादं वाथ कारयेत् । त्रिहस्तं पञ्चहस्तं वा सप्तहस्तमथापि वा ॥
 समं त्रिपादमर्धं वा मुखमष्टपमिध्यते ।

cf. *Suprabhedāgama* I 26, 6b-7, 13b:

यस्मिन्काले यदा क्षेत्रे कृते भूमिपरिग्रहे । तस्याग्रे चोत्तरे वापि अग्रे वामेऽग्रदक्षिणे ॥
 ईशाने वा विशेषेण कारयेत्तरुणालयम् । ...सप्तपञ्चत्रिहस्तं वा कर्तव्यं तरुणालयम् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 58, 4:

प्रासादपूर्वदिग्भागे दक्षिणे चोत्तरेऽथ वा । ईशाने पावके वाथ बालगेहं प्रकल्पयेत् ॥

^२ A, B, E: अग्रतरुचैव pour अग्रतो वैशे

^३ B: त्रिचतुः

^४ A: तरुणालयमिति स्मृतम्; B: तरुणालयमुच्यते

^५ A: समन्तात्तत्समं; B: तत्समन्तात्समं; C, G: (manuscript de Vāraṇāsi) समग्रं तत्समं

^६ B: त्रिपादं; B: च pour वा; A: विस्तारं सममुत्सेधं; C, F, G: वा स एव वा

^७ A: च pour वा

^८ B: पक्वेष्टकायां तु; C, F, G: पक्वेष्टकाभ्यां तु

^९ A, B: तुङ्गकुण्डं pour कुडयतुङ्गः

^{१०} B: तु pour स्यात्

^{११} A: तुल्यपोदयम्; B: कल्पयोदयम्

[बाललिङ्गम्^१]

सप्ताङ्गुलं समारम्भ्य द्विद्वयङ्गुलविवर्धनात् ॥ ८ ॥

त्रयोविंशतिमात्रान्तं लिङ्गोच्चं नवधा भवेत् । आयामसदृशं नाहं सुवृत्तं छत्रशीर्षकम् ॥ ९ ॥

याज्ञिकैस्तरुभिर्वाथ^२ शिलाभिर्वाथ कारयेत् । तन्नाहसदृशं पीठं व्यासं चैवोच्छ्रयं समम् ॥ १० ॥पीठोच्चदीर्घभागं वा^३ भूमिनिम्नं तु मध्यतः । लिङ्गव्याससमव्यासं दारुजं सौधजं तु वा ॥ ११ ॥^{१०} किञ्चिन्नालसमायुक्तं छादितं तु^{११} दलादिभिः ।[मण्डपः^{१२}]

चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुस्तोरणभूषितम् ॥ १२ ॥

^१ Cf. *Kāraṇāgama* I 135, 13-18 :

शिलादारुमृण्मयं वा लिङ्गं बालगृहस्य तु । अश्वत्थोदुम्बरप्लवैः शमीपृश्नैश्च वादिरैः ॥

मधुकेनाथ वा कुर्याद्बाललिङ्गं सलक्षणम् । विकाराङ्गुलिमायाममधमाधममुच्यते ॥

अङ्गुलाङ्गुलवृद्ध्या तु रन्ध्रलिङ्गानि कल्पयेत् । लिङ्गोदयं तु नाहं स्यात्सर्ववृत्तमिहोच्यते ॥

शिरसो वर्तनं कुर्याच्छत्राकारं विशेषतः । सतुर्याश्राञ्जघृतं मा त्रिधा पीठाकृतिः स्मृता ॥

लिङ्गनाहं तु विस्तारमुत्सेधं स्यात्तदर्धकम् । इष्टकाभिः सुपक्वाभिः पीठं कुर्यात्तु तद्द्वयोः ॥

रत्नन्यासं प्रकर्तव्यं पादशैलादिबजितम् । ब्रह्मसूत्रं विना कुर्याद्देवस्य प्रथमस्य तु ॥

cf. *Virāgama* 93, 3b-9:

शैलजं दारुजं वापि बाललिङ्गं करोत्वह । द्वारोच्चं नवधा भज्य एकैकं प्रतिमोच्छ्रयम् ॥

पूजांशोच्चं न वा कुर्याद्विष्णुभागान्विते तु वा । तालमानं प्रवक्ष्यामि चतुस्तालं तु चोत्तमम् ॥

त्रितालं मध्यमं प्रोक्तमधमं तु द्वितालकम् । एवमेव प्रकारेण बाललिङ्गं तु कारयेत् ॥

तेन मानेन कर्तव्यं लिङ्गस्य भागमुत्तमम् । लिङ्गतारत्रिभागस्तु पीठविस्तार उच्यते ॥

अधमो ब्रह्मभागः स्यान्मध्यमो विष्णुरुच्यते । ऊर्ध्वं तु शिवभागः स्थाच्छत्राकारः शिरो भवेत् ।

लिङ्गासूत्रं तु कर्तव्यं नालं चैव तु कल्पयेत् । अश्वत्थोदुम्बरं वापि बिल्वं चैव शमी तथा ॥

बाललिङ्गं प्रकर्तव्यमेवमेव क्रमेण तु ।

^२ A, B, E : सुवृत्तं च त्रिशीर्षकम्^३ C : भूरुहैः pour तरुभिः^४ C : तन्नाहं pour तन्नाहं^५ A : पीठव्यासं ; C : व्याससमं ; F : व्यासं चैवोच्छ्रयसमं भवेत्^६ A : पीठोच्चे pour पीठोच्च^७ B : दीर्घभागं स्याद् ; K, G : दीर्घभाशं वा pour दीर्घभागं वा ; F : दीर्घभागांशं^८ B : भूमिनिम्नान्तमध्यतः ; F : भूमिनाम्नान्तमध्यतः^९ C, F, G : लिङ्गं व्याससमं व्यासं^{१०} E : किञ्चिन्नाल pour किञ्चिन्नाल^{११} A : तलादिभिः ; E : जलादिभिः^{१२} Cf. *Kāraṇāgama* I 135, 21-26a :

बालालयाग्रे कर्तव्यं मण्डपं चतुरश्रकम् । विकारस्तम्भसंयुक्तं मानुस्तम्भयुतं तु वा ॥

पञ्चत्रयसमायुक्तं चतुर्द्वारं सतोरणम् । दर्भमालासमायुक्तं वितानध्वजसंयुतम् ॥

दर्भमालासमायुक्तं वितानध्वजभूषितम् । मण्डपं तु त्रिधा भज्य मध्ये 'वेदिविशालकम्' ॥ १३ ॥
 'तत्तिभागैकभागं तु तुङ्गं' दर्पणसन्निभम् । 'वेदाग्निविस्तृतोच्चं' तु मात्रं स्यादुपवेदिका ॥ १४ ॥
 'तुर्यांश्च' तु धनुर्वत्तं^१ त्रिकोणं पद्ममेव वा^२ । 'इन्द्राद्यैश्चानपर्यन्तमग्निकुण्डानि कल्पयेत्' ॥ १५ ॥

मध्यांशे वेदिकां कुर्यात्तच्चतुर्भांशकोज्रताम् । वेदिकायाश्च परितश्चोपवेदिं प्रकल्पयेत् ॥
 वस्वङ्गुलं तु विस्तारमुत्सेधं चतुरङ्गुलम् । तस्याश्च परितश्चाष्टदिक्षु कुण्डानि कल्पयेत् ॥
 दिशाम् चतुरधाणि कोणेष्वञ्जानि कल्पयेत् । ईशानशक्तयोर्मध्ये प्रधानं कृतकुण्डकम् ॥
 मण्डपस्योत्तरे पार्श्वे स्नानध्वजं प्रकल्पयेत् ।

cf. *Virāṅgama* 90, 12b-13:

बालस्थानस्य चाग्रे तु प्रयां कृत्वा तु पूर्ववत् । मध्यमे वेदिकां कुर्यात्परितः कुण्डमुच्यते ॥
 कृतं वा चतुरश्रं वा अष्टकुण्डानि कारयेत् ।

cf. *Sūkṣmāṅgama* 58, 14-17a:

बालघामाप्रके कुर्यान्मण्डपं चतुरश्रकम् । षोडशस्तम्भसंयुक्तं चतुर्द्वारसमन्वितम् ॥
 चतुस्तोरणसंयुक्तं दर्भमालाभिराकृतम् । मण्डपं पद्मधा भज्य मध्यभागेन वेदिकाम् ॥
 अस्त्रिमात्रमुत्सेधं दर्पणादरसन्निभम् । उपवेदीं ततः कृत्वा चतुरङ्गुलतः समाम् ॥
 नवपञ्चैककुण्डं वा स्थण्डिले वापि होमयेत् ।

^१ B : वेदी pour वेदि

^२ C : तं त्रिभागं तु . . . तुङ्गं ; E : तत्त्रिभागं तु . . . तुङ्गं ; F : तत्तिभागं तु तुङ्गोच्च मध्यं

^३ C, G : वेदाग्निं pour वेदाग्निं ^४ C, G : ऊर्ध्वं pour उच्चं ; F : ऊर्ध्वं

^५ A : तुर्यांश्च ; B : तुर्यांश्च ^६ A, B : धनुर्वत्तं ^७ A, B : च pour वा ^८ A : इन्द्रादेशान्

^९ Les vers qui donnent la définition du *jalādhiyāsa* manquent dans les manuscrits.
 Nous donnons ici en note des passages correspondants d'autres āgama.

cf. *Kārikāṅgama* I 32, 31-35 :

पश्चाच्छिल्पिनमुद्रास्य पुण्याहं वाचयेत्ततः । जलमध्ये प्रयां कुर्यात्सर्वलक्षणसंयुताम् ॥
 प्रक्षाल्य पद्मगव्येन लिङ्गं चास्त्रेण देशिकः । शुद्धतोयेन गन्धाद्यैः संस्नाप्य च हृदार्चयेत् ॥
 वस्त्रयुग्मेन संवेष्ट्य लम्बकूर्चसमन्वितम् । जले तु शाययेल्लिङ्गं सद्येनैव कुशोपरि ॥
 त्रिरात्रं द्वये करारं वा वेदयामावसानकम् । प्रभूतपद्मगव्येन स्नपनं वा समाचरेत् ॥
 परितः कलशानष्टौ लोकपालाधिदैवतान् । सवस्त्रान्सहिरण्याश्च ससुत्रान्सापिधानकान् ॥

cf. *Kāraṇāṅgama* I 135, 26b-30a :

ततः शिल्पिनमुद्रास्य पुण्याहं तत्र कारयेत् । जलमध्ये प्रयां कुर्यात्सर्वलक्षणसंयुताम् ॥
 प्रक्षाल्य पद्मगव्यैश्च लिङ्गं चास्त्रेण देशिकः । शुद्धतोयेन संस्नाप्य गन्धादिभिर्हृदार्चयेत् ॥
 वेष्टयेद्वस्त्रयुग्मेन लम्बकूर्चसमायुतम् । जलेषु शाययेल्लिङ्गं सद्येनैव कुशोपरि ॥
 त्रिरात्रं चैकरात्रं वा वेदयाममथापि वा । जलाधिवासनं कुर्यात्क्रिष्टमात्रजलेषु च ॥

cf. *Suprabhedāṅgama* I 26, 24b-25a, 28b:

पीठस्य मध्यमे न्यस्त्वा कण्ठमात्रे अले तथा । त्रिरात्रमेकरात्रं वा जले चैवाधिवास्य च ॥
 उपितं लिङ्गम्^१

[शयनाधिवासः, कुम्भस्थापनं च^१]

पर्यग्निकरणं कृत्वा पुण्याहं कारयेत्ततः । स्थण्डिलं शालिभिः कृत्वा तण्डुलैः समलंकृतम् ॥ १६ ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 58, 20b-21 :

बालबिम्बं समादाय जले चैवाधिवासयेत् । पथराजं त्रिराजं वा एकरात्रमथापि वा ॥

यामं वा चार्धयामं वा जले स्नानमथापि वा ।

^१ Cf. *Kāmikāgama* I 32, 36-51:

ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र मण्डपे समलंकृते । वास्तुहोमं ततः कुर्यात्प्रासादे मण्डपेऽपि वा ॥

पर्यग्निकरणं कृत्वा वास्तुहोमस्यवह्निना । जलादानौय लिङ्गं तु स्थानत्रयोपरि न्यसेत् ॥

वस्त्रं विसृज्य लिङ्गे तु पूर्ववच्छुद्धिमाचरेत् । कौतुकं बन्धयेद्धिमान्हुदयेन तु मन्त्रतः ॥

वस्त्रेण वेष्टयेल्लिङ्गं वामदेवेन देशिकः । शालिभिर्वेदिकामध्ये अष्टद्रोणाधं निर्मितैः ॥

तण्डुलैश्च तिलैर्दर्भैः पुष्पैश्च सुपरिस्तरेत् । शयनं कल्पयेन्मध्ये चर्मजालैरनुकमात् ॥

सर्वतोयसमायुक्तं स्तोत्रमङ्गलवाचकैः । सर्वलक्षणसंयुक्तस्त्वादिशैवः सशिष्यकः ॥

दिव्यगन्धानुलिप्ताङ्गः पुष्पमालाविभूषितः । शुक्लवस्त्रश्च सोष्णीवः शुक्लवस्त्रोत्तरीयकः ॥

पद्माङ्गभूषणोपेतः सकलीकृतविग्रहः । ईदृशैर्लक्षणैर्युक्तस्त्वाचार्यश्चोत्तराननः ॥

वेद्यध्वं शययेल्लिङ्गं प्राक्शिरस्कमधोमुखम् । अभ्यर्च्य हुदयेनैव गन्धायैरुपचारकैः ॥

द्रोणाम्बुपुरितं सूत्रवेष्टितं कर्चसंयुतम् । पथरजसमायुक्तं सापिधानं सवस्त्रकम् ॥

शिवकुम्भं न्यसेत्तस्य मुष्टिदेशे तु वर्मणा । वर्धनीं वामतः स्थाप्य सूत्रकादिभिरन्विताम् ॥

शिवमन्त्रं न्यसेदयात्वा देवदेवं सदाशिवम् । अष्टत्रिंशत्कलोपेतं पूजयेन्मूलमन्त्रतः ॥

पूजयेत्तु स्वमन्त्रेण वर्धनीं तु मनोन्मनीम् । मुकुलीं पद्ममुद्रां च लिङ्गमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥

अभितस्तु घटानष्टौ द्रोणाधोदिकपूरितान् । सूत्रादिभिः समोपेतान्हेमदङ्कसमायुतान् ॥

इन्द्रादिषु कर्मेणैव स्थापयेद्देशिकोत्तमः । अनन्तादिशिष्यव्यन्तान्स्वस्वमन्त्रैर्घटेषु च ॥

विन्यस्य गन्धपुष्पाद्यैर्नैवेद्यान्तं हुदाचरेत् । परिवारघटानष्टौ चोपवेद्युपरि न्यसेत् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 58, 17b-25a :

गोमयालोपनं तत्र भूसुरान्भोजयेत्ततः । वास्तुहोमं ततः कृत्वा पर्यग्निकरणं नयेत् ॥

पुण्याहप्रोक्षणं कुर्यान्मण्डपं संप्रपूजयेत् । वेद्यध्वं स्थण्डिलं कृत्वा चाष्टद्रोणैश्च शालिभिः ॥

तदर्धस्तण्डुलैर्भूष्य तदर्धैश्च तिलैरपि । लाजैः पुष्पैः परिस्तीर्य शयनं संप्रकल्पयेत् ॥

बालबिम्बं समादाय जले चैवाधिवासयेत् । पथराजं त्रिराजं वा एकरात्रमथापि वा ॥

यामं वा चार्धयामं वा जले स्नानमथापि वा । कौतुकं बन्धयेद्धिमान्शयने चाधिवासयेत् ॥

नवकुम्भान्समादाय तन्तुना वेष्टयेद्बुधः । क्षालयेदस्त्रमन्त्रेण जलेनैव तु पूरयेत् ॥

सहिरण्यं सवस्त्रं च सकूर्चं पल्लवान्वितम् । कुम्भान्विन्यस्य वेद्यध्वं पूजयेद्देशिकोत्तमः ॥

मध्यकुम्भे शिवं यष्टा वर्धन्यां च मनोन्मनीम् । अभितः कलशानष्टौ विद्येशावरणान्यजेत् ॥

^२ A : तण्डुलैश्च समं करेत ; B : तण्डुलैश्च समं कुरु ; C, F, G : तण्डुलैः समलंकृते

अर्चयित्वा तु गन्धार्थैः 'पञ्चब्रह्मेण मन्त्रतः । 'अण्डजाद्यैः सुसंस्तीर्य' प्रोक्षयेद्वोरमन्त्रतः ॥ १७ ॥
 लिङ्गं 'गन्धैः कुशाद्भिश्च क्षालयेद्ब्रूयेन तु । 'कूर्चवस्त्रसमायुक्तं गन्धैः पुष्पैरलंकृतम्' ॥ १८ ॥
 शयने शाययेल्लिङ्गं प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् । 'शिरोऽन्ते शिवकुम्भं तु वस्त्रकूर्चसमन्वितम् ॥ १९ ॥
 'पञ्चरत्नसमायुक्तं' सूत्रयुक्तं सुपूरितम् । नानागन्धसमायुक्तं सापिधानं निघापयेत् ॥ २० ॥
 वर्धनीं तस्य सौम्ये तु^{१०} तद्वदेव विशेषतः । परितश्च^{११} घटानघटौ विन्यसेत्सहिरण्यकम् ॥ २१ ॥
^{१२} 'सवस्त्रं कूर्चसंयुक्तं' सतोयं गन्धसंयुतम् । 'पद्ममुद्रां प्रदर्शयति' लिङ्गमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥ २२ ॥
^{१३} 'शिवं ध्यायेन्निष्ठवे कुम्भे गन्धादिमिस्त्रमर्चयेत् । 'वर्धन्यां चाप्युमां ध्यात्वा' 'विघोशानामृते घटे' ॥ २३ ॥
 ध्यात्वा गन्धादिभिः पूज्य^{१४} 'तत्तन्मूलमुदाहरेत् । 'दिशास्वध्ययनं कुर्यादग्यजुस्सामाथर्वणः ॥ २४ ॥

^१ La forme grammaticale correcte est पञ्चब्रह्मेण ; mais le mètre ne serait pas respecté. La meilleure lecture semble être पञ्चब्रह्माख्यमन्त्रेण.

^२ Pour अण्डजादि voir *Rauravāgama, kriyāpāda, paṭala 28 śloka 39b-40* et *Ajitāgama paṭala 18 śloka 117-121*.

^३ A : अण्डजाद्यैस्तु तृतीयं

^४ A, B, C, G : गन्धकुशाद्भिश्च

^५ A : कूर्चं चैव pour कूर्चवस्त्र ; B : कूर्चैर्नैव

^६ A : अलंकरेत् ; F : अलंकृते

^७ A, F : शिरोन्तिके pour शिरोन्ते ; C : शिरान्त्ये

^८ Pour पञ्चरत्न voir *Ajitāgama, paṭala 22, śloka 49b-50a*

^९ A : सूत्रयुक्तान्बुपूरितान् ; B : सूत्रयुक्तं प्रपूरितम् ; सूत्रयुक्तान्बुपूरितम्

^{१०} A : च pour तु

^{११} A : तु pour च

^{१२} B : सवस्त्रकूर्चं

^{१३} A : सतोयं सहिरण्यकम् ; B : सतोयं च सरज्जकम्

^{१४} Pour la पद्ममुद्रा voir *Ajitāgama, paṭala 27 śloka 16-17*

^{१५} Pour la लिङ्गमुद्रा voir *Ajitāgama, paṭala 27, śloka 23-25*

^{१६} B : शिवकुम्भे शिवं ध्यायेद्

^{१७} A, B : वर्धन्यां तु उमा

^{१८} A : विघोशानामृते घटे

^{१९} A : तत्तद्ब्रह्ममुदाहरन् ; B : तत्तन्मूलमुदाहरन्

^{२०} Cf. *Kāmikāgama I 32.35* :

ऋगाद्याप्ययनं कुर्युः संस्कृता वेदवित्तमाः । एकं वा सर्ववेदाश्च पठेत्स्वस्वदिशि स्थिताः ॥

तदभावे त्वजाताया जप्तव्या मूर्तिपैः सह । सद्योजातस्तु ऋग्वेदो वामदेवो यजुः स्मृतः ॥

अधोरः सामवेदस्तु अथर्वः पुरुषः स्मृतः । अष्टोत्तरशहस्रं वा तदर्धं वा तदर्धकम् ॥

अष्टोत्तरशतं वापि अपेक्षैदिकसिद्धये । मूर्तिधाराद्यलाभे तु देशिकः सर्वमाचरेत् ॥

^१ पञ्चब्रह्म शिवस्याङ्गं ^२ क्षुरिकाबीजमुख्यकम् । कोणेष्वध्ययनं कुर्याच्छिवव्रतं शिवद्विजाः ॥ २५ ॥

[होमः^६]

ततो होमं प्रकुर्वीत पञ्चसंस्कारपूर्वकम् । समिदाज्यचरुं ललाजान् सक्तुबिल्वतिलांस्तथा^७ ॥ २६ ॥

^८ सर्वपांश्च यव^९ व्रीहीन्कदलीफलमेव च । हृदावीशानपर्यन्तैः^{१०} प्रत्येकं तु शताहुतिः ॥ २७ ॥

^{११} व्याहृतीश्च ततो हुत्वा बीजमुख्येन संस्पृशेत् । क्षुरिकेण ततो हुत्वा द्रव्यान्ते पञ्चविंशतिः ॥ २८ ॥

^१ पञ्चब्रह्ममन्त्राः—ओं हो ईशानमूर्धाय नमः, ओं हं तत्पुरुषवक्त्राय नमः, ओं हुं अचोरहृदयाय नमः, ओं हि वामदेवगुह्याय नमः, ओं हं सद्योजातमूर्तये नमः

^२ शिवस्याङ्गमन्त्राः—ओं हां हृदयाय नमः, ओं ही शिरसे नमः, ओं हुं शिखायै नमः, ओं हं कवचाय नमः, ओं हौ नेत्रेभ्यो नमः, ओं हः अस्त्राय नमः ।

^३ क्षुरिकाबीजम्—ओं शि छि क्षुरिकास्त्राय फट् ।

^४ B : शिवमन्त्र pour शिवव्रत

^५ Cf. Kāraṇāgama I 135, 50-56 :

अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योत्तमाचरेत् । खादिराश्वत्थ विल्वाश्वोदुम्बरश्च वटस्तथा ॥

माथूरार्कपलाशश्च पूर्वादिसमिधः कमात् । पलाशश्च प्रधानस्य सर्वेषामिधममुच्यते ॥

समिदाज्यान्नसिद्धार्थं तिललाज्यवांस्तथा । सक्तुं माषं च शालं च वैणवं च क्रमेण तु ॥

सथादीशानपर्यन्तं मन्त्रैरेव क्रमाच्चरेत् । शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं होममाचरेत् ॥

द्रव्यं प्रति विशेषेण व्याहृत्याहुतिमाचरेत् । त्रयम्बकेण मन्त्रेण हुत्वा सृष्ट्या तु लिङ्गकम् ॥

आपो राजेतिमन्त्रेण हुत्वा लिङ्गं सृष्टेस्ततः । पूर्णाहुतिं च शिरसा स्विष्टमग्नेति होमयेत् ।

स्तोत्रमन्त्रजपध्यानै रात्रिशेषं व्यपोह्य च ॥

cf. Suprabhedāgama I 26, 37b-42b :

नव पञ्च तथा त्रीणि एकहोममथापि वा । कृत्वाग्निमुखसंस्कारं पूर्वोक्तविधिना ततः ॥

खादिरं वटविल्वौ च प्लक्षाश्वत्थावुदुम्बरम् । शमीवैकङ्कतं चैव समित्पूर्वादिभिः कमात् ॥

पलाशस्तु प्रधानस्य होमयेद्दृढयेन तु । औदुम्बरसमिद्धिर्वा सर्वेषां चैव कारयेत् ॥

समिदाज्यान्नकैर्मन्त्रैर्होमं कृत्वा पृथक् पृथक् । समिधं हृदयेनैव भूलेनैव धृतं हुनेत् ॥

शिवगायत्रिमन्त्रैश्च चरुं हुत्वा विशेषतः । स्पर्शाहुतिं शिवाङ्गेन हुत्वाङ्गानि च संस्पृशेत् ॥

शिवाग्निव्रजनं कुर्यात्समिदाज्यान्नलाजकैः । माषशालितिलैर्विद्वान्हुत्वा सथाच्छिरोऽन्तिकम् ॥

खादिरं विल्वमश्वत्थं पलाशं वडिशिखिकम् । पूर्वादिषु चतुर्दिक्षु समिद्धोमं प्रकल्पयेत् ॥

आग्नेय्यां वटवृक्षं स्थान्नेर्हृत्यां प्लक्षाश्वत्था । औदुम्बरं वायुदेशे त्वर्कमीशानगोचरे ॥

औदुम्बरसमिद्धिर्वा सर्वहोमं समाचरेत् । द्रव्यं प्रति विशेषेण पूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥

सर्वद्रव्यैः सकृदुत्था हव्यवाहेति मन्त्रतः ॥ रात्रौ जागरणं कुर्यात्^{११} ॥

^६ A : सक्तुं pour सक्तुं

^७ B : तिलैः सह pour तिलांस्तथा

^८ B : सर्वपांश्च

^९ B, C, E : व्रीहिं pour व्रीहीन्

^{१०} A : पर्यन्ते pour पर्यन्तैः ; B : पर्यन्तं

^{११} A : व्याहृतिं च

पूर्णाहुतिस्तु कर्तव्या कवचेन तु मन्त्रतः । 'प्रासादाभ्यन्तरे पूर्वं वास्तुहोमं' समाचरेत् ॥ २९ ॥

[वास्तुहोमः^१]

स्थण्डिलं पांसुभिः कुर्याद्विस्तृताप्रमाणतः । संप्रोक्ष्य 'व्योमव्याप्याग्निं हृदयेनैव निक्षिपेत्' ॥ ३० ॥

समिधो 'हृदयेनैवाप्याज्यं वै शिरसा विदुः । चरुं वै' शिखया हुत्वा प्रत्येकं तु शताहुतिः ॥ ३१ ॥

ततो ब्रह्मादिदेवानां पापराक्षसिकान्तकम्^२ । पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैः 'स्वस्वानाम्नैव मन्त्रतः' ॥ ३२ ॥

स्वस्वानाम्नैव मन्त्रेण 'प्रतिसप्ताहुतिं चरेत्' । ततः पूर्णाहुतिं कुर्यात्पर्यग्निकरणं ततः ॥ ३३ ॥

[अधिवासानन्तरकृत्यम्^{१०}]

एवं जागरणं रात्रौ प्रभाते स्नानमाचरेत् ।

^१ A : प्रासादाभ्यन्तरे पूर्वं ; B : पादादारभ्य पूर्वं वा

^२ C, E, F : तु कारयेत्

^३ Cf. *Amṣumadāgama* 7, 24-34a:

बलिमण्डलपूर्वं तु अग्निकार्यं समाचरेत् । आधानादि विवाहान्तमग्निकार्येण मार्गतः ॥

वह्निमध्ये विशेषेण कल्पयेदासनं कमात् । ब्रह्मादिवास्तुदेवानां समभ्यर्च्य विशेषतः ॥

दशाहुतिं प्रधानस्य अन्येष्वेकैकमाहुतिम् । पलाशसमिधेनैव हुत्वा ब्रह्मादिमन्त्रतः ॥

त्रयाधिकं च पद्माशदेवानां स्वस्वानामतः । घृतं तत्संख्यया हुत्वा चरुं तत्संख्यया तथा ॥

तण्डुलं तिलमिश्रेण हुत्वा तत्संख्यया जुधः । द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा महास्त्रेण शतं हुनेत् ॥

सर्वद्रव्यं तु संगृह्य स्विष्टकृद्धोममाचरेत् । जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभृच्च कमादुनेत् ॥

समिदाहुतिं च जुहुयाद्दशाहुतिभिश्च होमयेत् । यदस्य कर्मणश्चेति हुनेत्पूर्णाहुतिं पुनः ॥

अथत्वोदुम्बरान्ब्रह्मपत्राव्युष्कात्सदर्भकैः । तद्वास्तु शोधयेद्ब्रह्मा सिद्धार्थं तिलसंयुतम् ॥

वह्निस्थं च पदस्थं च कुम्भस्थं हृदये यजेत् । तद्वास्तुशोधनं कृत्वा संप्रोक्ष्य हृदयेन तु ॥

तदग्रे वह्निमारोप्य संप्रज्वाल्याग्निबीजतः । प्राकारनगरादीनां भवनं यागमष्टपम् ॥

जयघण्टारवोपेतं पर्यग्निकरणं कुरु ।

voir aussi *Ajītāgama*, paṭala 8, śloka 35-33.

^४ La forme grammaticale correcte est व्योमव्यापिन्या ; mais le mètre ne serait pas respecté.

^५ A : हृदयेनैव आज्यं

^६ A, B : शिरसा

^७ A, B, C : अन्तिकम् pour अन्तकम्

^८ A : स्वस्वानाम्नैवमन्त्रतः ; C : स्वनाम्नैव तु मन्त्रतः ; E, F : स्वनामेनैव मन्त्रतः

^९ Il semble qu'une meilleure lecture pourrait être प्रतिसप्ताहुतीचरेत् au lieu de प्रतिसप्ताहुतिं चरेत्

^{१०} cf. *Kārikāgama* I 32, 62b-70a :

अपरे दिवसे धीमान्मुस्तातो मूर्तिपैः सह । सकलीकृतदेहस्तु द्वारद्वाराधिपान्यजेत् ॥

संपूज्य देवकुम्भाग्नीकुण्डभस्त्रेण चार्चयेत् । संकृत्य धुकुलुवाभ्यां तु ब्रह्मादीन्परिधौ यजेत् ॥

पूर्णाहुतिं ततो दत्त्वा मन्त्रानावाहय तर्पयेत् । प्रायश्चित्तास्त्रमन्त्रैस्तु होमं सम्यक्समाचरेत् ॥

अधोरेण शतं हुत्वा जयाद्यैर्दुरितक्षये । पूर्णाहुतिं ततः कुर्यादेषिको मूर्तिपैः सह ॥

आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । अधमा पद्मनिष्कं वा द्विगुणां मध्यमा भवेत् ॥

मस्मस्नानं ततः 'कुर्यात्सिकलीकृतविग्रहः ॥ ३३ ॥
लिङ्गं च कलशं चाग्निं गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् । जयादिरभ्याधानं च^१ राष्ट्रभूच्चैव होमयेत् ॥ ३४ ॥
आचार्यं पूजयेत्पश्चाद्वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । देवज्ञं पूजयेत्तत्राप्यध्येतूनं पूजयेत्ततः^२ ॥ ३५ ॥

[बाललिङ्गस्थापनम्, कुम्भामिषेकश्च^३]

गर्भगेहे^४ तु पुण्याहं^५ कारयेत्प्रोक्षयेत्तदा । पीठमध्ये हिरण्यं तु विन्यसेद्धृदयेन तु ॥ ३७ ॥

त्रिगुणा चोत्तमा प्रोक्ता त्वधमत्रयकल्पने । द्विगुणा मध्यमे कल्पे त्रिगुणा चोत्तमे भवेत् ॥

दशभागैकभागं तु मूर्तिधारकदक्षिणा । तदर्धं मन्त्रजपतृणो वैदिकानां तु तत्समम् ॥

देवज्ञे तत्समं विद्याद्विगुणं वास्तुहोमिनः । आचार्यस्य चतुर्थांशच्छिल्पिने दक्षिणा मता ॥

cf. *Suprabhedāgama*, I 26, 42b-43 :

प्रभाते विमले होमं कृत्वा पूर्णं शिवेन तु । आचार्यं पूजयित्वा तु मूर्तिपानथ पूजयेत् ॥

देवज्ञं पूजयित्वा तु अध्येतुं परिचारकान् ।

cf. *Sūkṣmāgama* 58, 30b-41a :

“ प्रभाते ज्ञानमाचरेत् ।

तोरणान्कलशान्कुम्भान्यजेत् पूर्ववर्त्मना । अग्निमभ्यर्च्य गन्धार्घ्यैर्हृत्वा चित्रादिमन्त्रतः ॥

यदस्य कर्ममन्त्रेण पूर्णाहुतिमयाचरेत् ॥

^१ B : कृत्वा pour कुर्यात्

^२ A : अभ्युधानैश्च pour अभ्याधानं च ; C, F, G : अभ्याधानैश्च

^३ B : राष्ट्रभूच्च हुनेत्कमात्

^४ B : अध्येतारं च पूजयेत्

^५ cf. *Kāraṇāgama* I 135, 62b-76:

मुहूर्तनाडिकापूर्वं लिङ्गस्थापनमारभेत् । उत्थाप्य शयनाल्लिङ्गं बालस्थानं प्रवेशयेत् ॥

पीठस्यावटके देशे नवरत्नानि विन्यसेत् । स्थापयेत्पिण्डिकामध्ये ईशानेन तु पूजयेत् ॥

लिङ्गायामं त्रिधा कृत्वा भागं पीठे प्रदर्शयेत् । स्थापने तु विशेषेण लिङ्गं तु द्वारदिङ्मुखम् ॥

शर्करासर्जचूर्णं च समं संग्राह्य देशिकः । माहिषं नवनीतं च ययायुक्तया तु योजयेत् ॥

प्रक्षिप्योलुखले धीमान्विवरे तस्य योजयेत् । मुहूर्तं समनुप्राप्ते गुरवे संनिवेदयेत् ॥

शङ्खदुन्दुभिनादैश्च गीतयुतसमाकुलम् । ब्रह्मघोषसमायुक्तं नानाभक्तजनैर्युतम् ॥

छत्रध्वजवितानैश्च वीणापटहनादयुक् । ढक्कापणववाद्यैश्च घटमङ्गलनादयुक् ॥

क्षत्तरीजर्जरानादैर्धूपदीपसमायुतम् । वर्धनीस्त्रावसहितं मङ्गलाङ्कुरसंयुतम् ॥

कुम्भानुदृत्य शिरसा बाह्यधामप्रदक्षिणम् । कृत्वा तु गर्भगेहे तु स्थापयेत्स्थण्डिलोपरि ॥

आसनं कल्पयेत्तत्र पूर्वोक्तविधिना सह । अष्टत्रिंशत्कलान्यासं कृत्वा लिङ्गं विशेषतः ॥

ध्यायेत्सदाशिवं तत्र ईशानेनार्चयेद्बुधः । कुम्भाद्वीजं समादाय लिङ्गमध्ये तु विन्यसेत् ॥

पिण्डिकायां न्यसेच्छक्तिवीजं लिङ्गस्य गोचरे । लिङ्गं कुम्भोदकैः स्नाप्य पिण्डिकां करकोदकैः ॥

अष्टविधैश्चरास्तत्र पीठे पूर्वादिषु न्यसेत् । अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य शेषं युक्त्वा समाचरेत् ॥

परिवारघटेभ्यस्तु स्वस्थानेषु कमाल्यसेत् । स्नपनं कारयेत्पश्चात्प्रभूतहविषं ददेत् ॥

नित्योत्सवादिकान्सर्वांश्चालस्थाने तु कारयेत् ॥

गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च ¹दीपैरर्घ्यैश्च पूजयेत् । ²धर्मं ज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च चतुष्टयम् ॥ ३८ ॥
³सिंहपादं तु ⁴तत्रैवाप्यधर्माधिकारिका⁵ न्यसेत् । ⁶अनन्तासनादियोगान्तं ⁷विष्टरैः कल्पयेद्बुधः ॥ ३९ ॥
 तदूर्ध्वं स्थापयेद्वलिङ्गं सधेनैव तु मन्त्रतः । स्थापितान्वेदिकायां तु कुम्भानानीय देशिकः ॥ ४० ॥
 लिङ्गाग्रे स्थापयेत् ⁸प्राग्वद्गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् । ⁹धृतशिरोऽर्पणं कुर्याद्बुधेन तु देशिकः ॥ ४१ ॥
¹⁰कुम्भाद्देवं समानीय मूलमन्त्रमनुस्मरन् । योजयेद्वलिङ्गमध्ये ¹¹तु ¹²हृदयेन समन्वितम् ॥ ४२ ॥
¹³वर्धन्या गौरीमादाय पिण्डिकायां तु धामके । अनन्तादिशिखण्डयन्तं ¹⁴प्रागाद्यावरणं न्यसेत् ॥ ४३ ॥
 पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च ¹⁵कुम्भान्निभियेचयेत् । ¹⁶गौरीगायत्रिमन्त्रेण ¹⁷गौरीं पीठेऽभिषेचयेत् ॥ ४४ ॥
 अनन्तादिशिखण्डयन्तान्स्तन्मन्त्रेणामिषेचयेत् ¹⁸ । अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य परिवारगणैः सह ॥ ४५ ॥
 एवं तु विधिना कुर्यात्प्रथमं तरुणालयम् ।

cf. *Sūkṣmāgama* 58, 30b-40a, 41b:

शङ्खध्वनिसमायुक्तं ब्रह्मचोपसमन्वितम् । छत्रचामरसंयुक्तं वाद्यध्वनिसमन्वितम् ॥
 बालबिम्बसमोपेतं प्रदक्षिणमथाचरेत् । बालगर्भगृहं गत्वा पुण्याहं वाचयेत्ततः ॥
 मुहूर्ते समनुप्राप्ते स्थापयेद्बालमूर्तिनम् । अष्टवन्धं त्रिवन्धं वा योजयेत्पीठरन्ध्रके ॥
 शिवकुम्भं समादाय कृत्वा धामप्रदक्षिणम् । विन्यस्य बालबिम्बाग्रे स्थण्डिलोर्ध्वं विचक्षणः ॥
 मन्त्रन्यासं ततः कृत्वा चलमाणेण मन्त्रयित् । कुम्भाद्देवं समादाय लिङ्गमध्ये प्रकल्पयेत् ॥
 कुम्भोदकेन संस्त्राय पायसान्नि निवेदयेत् । स्थापितैः सर्वकलशैरभिषिच्येन्दुशेखरम् ॥
 नैवेद्यं दापयेद्विद्वान्पानीयाचमनं दयेत् । पीठान्तं वा कृषान्तं वा बलिदानं समाचरेत् ॥
 धूपदीपं ततो दत्त्वा ताम्बूलं दापयेद्बुधः । वृत्तगीतादिभिस्तोष्य प्रणम्य परमेश्वरम् ॥
 बाललिङ्गविधिस्त्वेवम्”

⁶ A : गर्भगेहं

⁷ B : कृत्वा pour कारयेत्

¹ A : अर्घ्यैश्चापूजयेत्ततः ; B : अर्घ्यैः संपूजयेत्ततः

² B : धर्मे pour धर्म

³ C : सिंहे पादं

⁴ C, G : तत्रैव अधर्मं तु दले न्यसेत् ; F : तत्रैव अधर्मादि दलान्वयेत्

⁶ Pour plus de détails au sujet de l'आसन voir *Rauravāgama*, vol. I, p. 38-39.

⁶ B : अनन्तासादि

⁷ A : विष्टरे

⁸ C : पश्चाद् pour प्राग्वद्

⁹ A, B : धृतं शिरोऽर्पणं

¹⁰ C : कुम्भाद्देवं समानीय

¹¹ F : मूर्ध्नि pour मध्ये

¹² C, F, G : सधेनैव तु मन्त्रतः

¹³ A : वर्धन्यां गौरीमादाय ; B : गौरीमादाय वर्धन्यां ; C, F, G : वर्धन्यां गौरिमादाय

¹⁴ F : प्रागाद्यावरणान् यजेत्

¹⁵ B : ब्रह्मानिः ; pour कुम्भान्निः C : कुम्भाद्यैः

¹⁶ C : गौरि pour गौरी ; गौरीगायत्री = ओं महादेव्यै च विद्महे रुद्राजी च धीमहि । तनो गौरी प्रचोदयात्

¹⁷ B ; F : गौरीपीठे pour गौरीं पीठे ; गौरी ici est un terme technique pour le mot वर्जनी

¹⁸ C, F, G : मन्त्रेणैवाभिषेचयेत् pour तन्मन्त्रेणामिषेचयेत्

[द्वितीयतरुणालये विशेषः^१]

प्रासादे पतिते भिन्ने पीठे स्थानादिभिन्नके^२ ॥ ४६ ॥

एवमादिसमुत्पन्ने द्वितीयं तरुणालयम् । पूजाभागसमोत्सेधं^३ बाललिङ्गं गोदयं भवेत् ॥ ४७ ॥

^१ cf. *Kāmikāgama* I 32, 85-94a :

“विशेषः कश्चिदस्ति हि ।

द्वितीये स्थापनार्हस्तु पूर्वरात्रौ मुनीश्वराः । मूलगेहाग्रके तत्र पूर्ववत्स्थण्डिलोपरि ॥
कुम्भं तु स्थाप्य पूर्वोक्तविधिना देशिकाधिपः । मूललिङ्गं तु संपूज्य गन्धार्घ्यैर्विषा सह ॥
प्रणम्य देवदेवेशं कर्ता कर्मविचक्षणः । एकवत्सरमारभ्य यावत्स्याद्दशब्दकम् ॥
तेष्वन्तरे नवीकृत्य पुनः संस्थापयाम्यहम् । इति विज्ञाप्य तत्कर्ता देशिकेन सहैव तु ॥
लिङ्गादेवं समावाह्य कुम्भमध्ये न्यसेदगुरुः । पीठादेर्वीं समावाह्य वर्धन्या मध्ये न्यसेत् ॥
तदग्रे स्थण्डिलं कृत्वा प्राग्वदग्निमुखं नयेत् । समिदाज्याज्जलाजैश्च तिलैरष्टोत्तरं शतम् ॥
मूलेन होमयेद्विद्वान्जानां च दशांशतः । त्रिर्मधुप्लुतदूर्वाभिर्मृत्युजिन्नम्रमुच्चरन् ॥
सहस्रं वा तदर्धं वा शतमष्टोत्तरं तु वा । एवं हुत्वा तदन्ते तु क्षणहोमं समाचरेत् ॥
वारैश्च रविपूर्वैश्च नक्षत्रैस्तुरगादिभिः । मेधादिमासकैश्चैव तिथिभिः प्रथमादिभिः ॥
जुहुयादेकया हुत्वा प्रतिवत्सरमाचरेत् । वत्सरे वत्सरे कार्यमथवान्ते समाचरेत् ॥
पूर्णाहुतिं ततो दत्त्वा देवे सर्वं समर्पयेत् । कुम्भानुद्धृत्य चेद्यां तु स्थापयेत्सर्वमज्जलैः ॥
सकलानां तु सर्वेषां कर्तव्यं बालबिम्बकम् । प्रतिमायां तु कुम्भे वा पीठे वा चैष्टकामये ॥
परिवारेऽपि चैवं स्याद्बालबिम्बं प्रकल्पयेत् । अन्यत्सर्वं समानं स्यात्पूर्वैर्णैव समाहितः ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 26, 2b-3 ; 14-19 ; 32b-34 ; 48b-49 :

पुनः प्रासादकरणे भिन्ने छिन्ने नवीकृते । यत्कृतं तद्वितीयाख्यं तरुणालयमुत्तमम् ॥
अन्यानि सर्वकर्माणि समानमिति भाषितम् ॥ . . . .

द्वितीये तरुणालये । पूजायामसमायामं त्रिपादं बाधमेव वा ॥

आयामसदृशं नाहं लक्षणोद्धारणं विना । नतौ विष्णुविरिञ्चांशौ तच्छिरो मूललिङ्गवत् ॥
लिङ्गमेवं समापाद्य मूलगर्भाधिमानतः । त्रियंशं वा चतुर्थांशं प्रोक्तं बालगृहं त्विह ॥
बालगेहान्तरे पीठं बाललिङ्गसमोजतम् । उच्छ्रित्यसमविस्तारं सावटं सप्रणालकम् ॥
लिङ्गयामं त्रिधा कृत्वा भागं पीठे निवेशयेत् । कृतं वा चतुरश्रं वा षोडशांशेन योजितम् ॥
रत्नन्यासं न कर्तव्यं पादशैलदिकानि च । प्रतिलिङ्गं न कर्तव्यं सूत्रं चैव तथा भवेत् ॥
मूललिङ्गे तु देवेश द्वितीयश्चेत्समावदेत् । विज्ञाप्य देवदेवेशं क्षणकालं विचक्षणः ॥
एकब्दाद्वादशाब्दान्तं बालस्थाने स्थिरो भव । एतयोरब्दयोर्मध्ये कुर्वन्मूलप्रवेशनम् ॥
विज्ञापयेद्वितीये तु चाद्ये विज्ञापनं विना । . . .

.....द्वितीये तरुणालये । बल्यन्तं पूजयेजित्यमुत्सवं न समाचरेत् ॥

बालस्थानविधिः प्रोक्तः”

^२ A : स्थाप्यादिभिन्नके ; B : स्थानादिहीनके ; C : स्थलादिभिन्नके ; G : स्थलविभिन्नके

^३ A, B : समुत्सेधं pour समोत्सेधं

¹तत्तुङ्गसदृशं नाहं सुवत्तं ²छत्रशीर्षकम् । ³तन्नाहसदृशं ⁴पीठविस्तारं चोदयं समम् ॥ ४८ ॥
⁵शेषं प्रागिव कर्तव्यं सकलेऽपि तथैव च । ⁶द्वितीयस्थे घटस्थे वा ⁷मासान्ते तु नवीकृते ॥ ४९ ॥
 नित्यनैमित्तिकं सर्वं कर्तव्यं तरुणालये । द्वादशाब्दात्तु पुरतो ⁸मूलगेहं प्रवेशयेत् ॥ ५० ॥

[बाललिङ्गविसर्जनम्]

तरुणाख्यं विसृज्याथ दारुमग्नौ निघ्रापयेत् । शैलजं तरुणं लिङ्गं समुद्रे तु निघ्रापयेत् ॥ ५१ ॥
 तद्बाललिङ्गं ⁹संगृह्य न स्थाप्यं मूललिङ्गके । कृतं चेद्राजं ¹⁰राष्ट्रं च ग्रामं ¹¹नश्यत्यसंशयः ॥ ५२ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन बाललिङ्गं विसर्जयेत् ॥ ५३ ॥

इति ¹²श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] ¹³बाललिङ्गस्थापनविधिर्नाम सप्तविंशः पटलः

¹ A : उत्तुङ्ग pour तत्तुङ्ग

² A, B : च त्रिशिर्षकम्

³ B : तदीयं pour तन्नाह

⁴ C : पीठं pour पीठ

⁵ cf. *Kāraṇāgama* I 135, 91-97a:

सकलानां तु सर्वेषां कर्तव्या बालविम्बके । दारुणा प्रतिमा वापि पीठं वा चेट्टकामयम् ॥

जान्वन्तं कन्यसं प्रोक्तं बाह्वन्तं मध्यमं भवेत् । तन्मानमुत्तमं प्रोक्तं बालविम्बस्य कीर्तितम् ॥

षोडशाब्गुलमानेन पीठं चेत्संप्रकल्पयेत् । विस्तारं तत्परं श्रेयं मेखलात्रयसंयुतम् ॥

एकैकं त्र्यङ्गुलं तारमुत्सेधं तु शराब्गुलम् । वेदाब्गुलेन पद्मोच्चं द्व्यङ्गुलं कर्णिकोच्छ्रयम् ॥

कारयेदिष्टकामिभ्यः सुस्निग्धसुधया सह । द्वितीयस्योक्तवत्सर्वं कुर्वन्तं षड्विंशेषकम् ॥

प्रतिमां वाथ पीठं वा दैविके स्थापयेद्बुधः । मन्त्रभेदो भवेदत्र क्रियाभेदो न विद्यते ॥

एवं यः कुरुते मर्त्यः स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ।

⁶ A : द्वितीयस्थघटस्थं वा ; B : द्वितीयस्थं घटस्थं वा ; C : द्वितीयस्थघटस्थं वा

⁷ A : वामान्ते

⁸ C : मूले गेहं

⁹ cf. *Suprabhedāgama* I 36, 70b-71a:

तरुणं लिङ्गमुत्थाप्य शैवालौघे जले क्षिपेत् । दारुजं चाग्निना दग्धमथवाप्सु विनिक्षिपेत् ॥

¹⁰ A, B, C, E, F, G : संग्राह्य

¹¹ A : राजा pour राज

¹² A : नश्यत्यसंशयः ; F : नश्यन्ति संशयः

¹³ B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

¹⁴ B : बाललिङ्गस्थापनं नाम एकोनविंशः पटलः ; C : बालस्थापनविधिर्नाम तृतीयः पटलः ; F : बालस्थापनपटल-

स्तृतीयः

[अष्टाविंशः पटलः]

[लिङ्गस्थापनविधिः]

[लिङ्गस्थापनफलम्]

अतः परं प्रवक्ष्यामि लिङ्गस्थापनमुत्तमम् । सर्वयज्ञेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ॥ १ ॥

तत्फलं लभते तेन भोगमोक्षफलप्रदम्^१ । राजराष्ट्राभिवृद्धिश्च धनधान्यसुखावहम् ॥ २ ॥

[लिङ्गमानम्]

नवाष्टसप्तहस्तं^२ चाप्युत्तमं^३ त्रयमानकम् । षट्पञ्चचतुर्हस्तं च^४ मध्यमत्रयमुच्यते^५ ॥ ३ ॥

त्रिहस्तं द्वयेकहस्तं च^६ कन्यसत्रयमानकम् । प्रासादे गर्भगेहस्य विशालं नवघा^{१०} भजेत् ॥ ४ ॥

^१ Pour लिङ्गस्थापनविधि voir *Aṃśumatkāśyapa*, *paṭala* 51, 52 et 54, *Ajita*, *paṭala* 4, 16 et 18, *Kāmika* I 62 et 64 et II 35, 37 et 42, *Kāraṇa* I 9 et 59 et II 7 et 21, *Kiraṇa* III 21, 23 et 26, *Cintya*, *paṭala* 20, *Dipta*, *paṭala* 13, 14, 20 et 21, *Makuta*, *paṭala* 10, *Mataṅga-pārameśvara*, *kriyāpāda*, *paṭala* 39, *Yogaḥ*, *paṭala* 4, *Vira*, *paṭala* 61, *Saṁtānasamhitā*, *paṭala* 19, *Suprabheda* I 33 et 36, *Sūkṣma*, *paṭala* 42 et *Svāyambhuva*, *paṭala* 51.

^२ Pour लिङ्गस्थापनफल voir *Ajitāgama*, *paṭala* 18, *śloka* 1a; voir aussi *Mataṅgapārameśvara*, *kriyāpāda*, 39, 1-2 :

अथातः सर्वमन्त्रादेर्लिङ्गसंस्थापनं शुभम् । अस्मिन्निहितः क्षिप्रं फलं यच्छत्यनिन्दितम् ॥

भगवान्परमेशानो मन्त्राध्यामोपशक्तयः । स्वरूपाराधनाविष्टाः साधकस्य वरप्रदाः ॥

^३ B : फलादिकम् pour फलप्रदम्

^४ Pour लिङ्गमानं voir *Ajitāgama*, *paṭala* 4 *śloka* 5-10; cf. *Kāraṇāgama*, I 9, 100-108a :

गर्भं विंशतिभागैश्च भजेद्दशाधमं भवेत् । रुद्रांशं मध्यमं ज्ञेयं रव्यंश्चोत्तमं भवेत् ॥

ज्येष्ठकन्यसयोर्मध्ये एतद्गर्भमिति स्मृतम् । विभजेदष्टधा गर्भं समं सूत्रविचक्षणः ॥

एवं कृते भवेद्यत्र नव लिङ्गानि सुव्रत । गर्भमानमिति प्रोक्तं हस्तमानमथ शृणु ॥

एकदि नवहस्तान्तं षडङ्गुलविवर्धनात् । आध्यामास्तु त्रयस्त्रिंशत्संख्यया परिकीर्तिताः ॥

एकहस्तप्रमाणं तु हीनलिङ्गं न कारयेत् । पञ्चहस्तं समारभ्य हर्म्यमानं विशेषतः ॥

हस्तमानेन लिङ्गं तु कारयेद्देशिकोत्तमः । एवं लिङ्गोच्छ्रयं प्रोक्तं वक्ष्ये लिङ्गस्य विस्तरम् ॥

लिङ्गस्योत्सेधमालाधर्मदृष्ट्वा विभजेत्ततः । विष्कम्भः पञ्चभागः स्यादधस्ताच्चतुरधकम् ॥

अधस्ताच्चतुरधं तु ब्रह्मभागं तदुच्यते । अष्टाधं मध्यमे ज्ञेयं विष्णुभागं तदुच्यते ॥

ऊर्ध्वं सुव्रतभागं तु रुद्रांशमिति कीर्तितम् ॥

^५ C, G : वा pour च

^६ A : उत्तमं pour उत्तम ; B : उन्नत

^७ A : मध्यमं pour मध्यम ; B : कन्यस

^८ A : कन्यसं pour कन्यस

^९ B : त्रयमानकम् pour त्रयमुच्यते

^{१०} A : भवेत्

श्रेष्ठान्तरकनिष्ठाशां प्रत्येकं त्रिभिर्मानकम् । एवं नवविधं ख्यातं लिङ्गमानं करो विदुः ॥ ५ ॥

¹ श्रेष्ठत्रीणि द्विजानां च नृपाणां चाभिवृद्धये । द्वयन्तराणि ² विशां चैव शूद्राणां कन्यसत्रयम् ॥ ६ ॥

³ परेषामपरं शस्तमपरेषां परं विना ।

[समखण्डलिङ्गम्⁴]

⁵ लिङ्गोच्चे तु गुणांशे तु ब्रह्मविष्णुवीश्वरान्तकम् ॥ ७ ॥

⁶ तुङ्गं प्रत्येकभागेन ⁷ वेदाश्राष्टाश्रवृत्तकम् । ब्रह्माद्यानां क्रमात्कल्प्य ⁸ लिङ्गोच्चसमनाहकम् ॥ ८ ॥
भागत्रयेऽपि कर्तव्यं समखण्डं तदुच्यते ।

[वर्धमानलिङ्गम्⁹]

लिङ्गायामे चतुर्विंशदभागं तत्र प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥

¹⁰ पूजाभागो नवांशः स्यान्मध्ये त्वष्टांशमुन्नतम्¹¹ । अधस्तात्सप्तभागं तु ¹² तेषां भूतांशतारकम्¹³ ॥ १० ॥

¹⁴ षोडशांशपरीणाहं वर्धमानमुदाहृतम् ।

¹ A : श्रेष्ठं त्रीणि

² A : विशानां तु

³ A, B : परेषां परमं शस्तं परेषां परमं विना

⁴ cf. *Amśumatkāśyapa* 51, 122b-123:

लिङ्गायामत्रिभागे तु एकांशं चतुरश्रकम् । मध्ये व्योमं तु वस्वश्रममे वृतां शिवांशकम् ॥

समलिङ्गमिति ख्यातं विप्रादीनां तु वृद्धिदम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 83b-84:

चतुरश्रमद्यो भागमष्टांशं मध्यमं तथा । तदूर्ध्वं वृत्तमेवं स्याद्विभागं सर्वतः समम् ॥

समलिङ्गमिति प्रोक्तम्¹⁵

voir aussi *Ajitāgama*, *paṭala* 4, *śloka* 34a

⁵ A : लिङ्गोच्चं तु गुणोच्चं तु ; B : लिङ्गे चतुर्णांशे तु ; C : लिङ्गोनर्चगुणांशे तु ; F : लिङ्गं चतुर्गुणांशे तु

⁶ B omet le *śloka* 8 ; C, G : तुङ्ग pour तुङ्गं

⁷ C, G : वेदाश्च pour वेदाश्च

⁸ C, G : लिङ्गोच्चाख्यमनाहकम् ; E : लिङ्गोच्चाख्यमनाहकम् , F : लिङ्गोच्चाख्य मनाहकम्

⁹ cf. *Kāraṇāgama* I 9, 118b-119a:

चतुष्पदपदंशं तु पञ्चषट्सप्तभागिकम् । वर्धमानमिति प्रोक्तं विप्रादीनामनुक्रमात् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 85-86a:

चतुर्विंशतौ चायामे सप्तांशं चतुरश्रकम् । अष्टाश्रमभागेन नवांशेनैव वृत्तम् ॥

वर्धमानमिदं लिङ्गम्¹⁶

voir aussi *Ajitāgama*, *paṭala* 4, *śloka* 34b

¹⁰ A, B : पूजाभागं नवांशं

¹¹ B : उन्नतम् pour उन्नतम्

¹² B, C, G : तेषु pour तेषां

¹³ C, F, G : भूतांशतारकम्

¹⁴ A : षोडशांशं pour षोडशांशं

[शिवाधिकलिङ्गम्¹]

"लिङ्गोच्चे तु कलांशे तु पञ्चपञ्चपञ्चशकैः" ॥ ११ ॥

"ब्रह्मविष्ण्वीश्वरांशोच्च" वेदांशं लिङ्गविस्तरम् । एवं समासतः प्रोक्तं लिङ्गमेतच्छिवाधिकम् ॥ १२ ॥

[स्वस्तिकलिङ्गम्²]

"नन्दांशे द्वयश्विवेदांशं स्वस्तिकं तदुदाहृतम् ।

[शिरोवर्तनम्¹⁰]

लिङ्गोदये चतुर्थांशं विशालं परिकीर्तितम् ॥ १३ ॥

¹ cf. *Kāraṇāgama* I 9, 119b-120:

साप्तसप्ताष्टभागं तु पञ्चपञ्चपञ्चशकम् । वेदवेदशरांशं तु गुणानलयुगांशकम् ।

एवं शिवाधिकं प्रोक्तं द्विजादीनां कमाद्गृहे ।

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 86b-87 :

आयामं दशधा कृत्वा चतुरश्रं त्रिभागतः । अष्टाश्रं च त्रिभागेन चतुरश्रेण वृत्तकम् ॥

शिवाधिकमिदं शस्तं भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणाम् ।

voir aussi *Ajītāgama*, *paṭala* 4, *śl.* 35.² B : लिङ्गे चतुःकलांशे तु ; C, F, G : लिङ्गाच्चतुष्कलांशे तु³ A, B, E : पञ्चशकैः pour पञ्चशकैः * C, G : विष्णुशर pour विष्ण्वीश्वर⁴ B : अंशाच्च pour अंशोच्च * C, F, G : वेदाङ्गं * C, F, G : समांशतः⁵ cf. *Aṃśumadāgama* 51, 128b-129:

लिङ्गायामे नवांशे तु चतुरश्रं द्विभागधा । वस्वश्रं तु गुणांशेन वेदांशं वृत्तमुच्यते ॥

स्वस्तिकं हयैवमाख्यातम् "

voir aussi *Ajītāgama*, *paṭala* 4, *śl.* 36.⁶ A : नन्दांशेष्वभिवेदांशं ; B : नन्दांशे त्वभिवेदांशं¹⁰ cf. *Kāmikāgama* I 62, 52-61:

शिरोवर्तनमेतेषां वक्ष्ये तद्बहुधा मतम् । पुण्डरीकं विशालाख्यं श्रीवत्सं शत्रुमर्दनम् ॥

काष्ठांशके चतुर्भक्तं भागभागविवर्धनात् । भवन्ति पुण्डरीकादिभेदा भिन्नफलाप्तये ॥

पुण्डरीकाद्यशःप्राप्तिं विशालादिपुलां श्रियम् । प्राप्नोति सर्वान् श्रीवत्साद्विजयं शत्रुमर्दनात् ॥

कुक्कुटाण्डशिरोमूर्तिश्चतुर्थांशविवर्धनात् । प्रजावृद्धिकरं यस्मात्प्रजालाभं प्रजापतिः ॥

त्रिभागवर्धनादर्धचन्द्रं चन्द्रसमो यतः । प्राप्तमायुः परं प्राप्तलोकं सौभाग्यमुत्तमम् ॥

षड्भागवर्धनाद्भूतिनिमित्तं त्र्युपाकृतिः । साध्याः सिद्धाश्च मरुतो यस्माद्भूतिं परां गताः ॥

अथवान्यप्रकारेण शिरोवर्तनमुच्यते । अष्टधा विभजेतारमध्यर्धेन विवर्तनात् ॥

छत्रशीर्षमिति प्रोक्तं त्र्युपाभं निगद्यते । पञ्चशैः त्र्युपां वा स्यात्सार्धद्वयशेन वर्तनम् ॥

कुक्कुटाण्डशिरः प्रोक्तं विस्तारार्धप्रवर्तितम् । चन्द्रखण्डनिर्भं प्रोक्तं विस्तारार्धप्रवर्तितम् ॥

बुद्धुर्दामं शिरः सार्धार्थशेनाष्टविभाजिते । एतानि सर्वलिङ्गानां सनातनशिरांसि हि ॥

विस्तारं तु त्रिधा कृत्वा द्विभागेन तु 'वर्तितम्' । अर्धचन्द्रं तु तत्प्रोक्तं 'सर्वजात्यहंकं भवेत्' ॥ १४ ॥

[लक्षणोद्धारः^१]

'शिरसो' वर्तनं 'प्रोक्तम्' ; लक्षणोद्धारणं ततः । 'पूजांशोच्चे कलांशे तु' 'द्वयंशाधस्ताद्विस्तृत्य च' ॥ १५ ॥
नवांशं नालमित्युक्तमेकांशं मुकुलं भवेत् । एकांशं तु त्रिधा कृत्वा 'द्वयंशं' नालस्य विस्तृतम् ॥ १६ ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 122b-127:

शिरसो वर्तनं कार्यं तच्चतुर्विधमुच्यते । छत्राकारं तु पूर्वं च द्वितीयं त्रयुपाकृतिः ॥
कुक्कुटाण्डं तृतीयं तु चतुर्थं त्वर्धचन्द्रकम् । कृत्वा तारं तु षड्भागं लिङ्गस्य च शिरस्त्वथ ॥
भागेन वर्तनं कृत्वा यावन्निम्नं तु मध्यमम् । छत्राकारमिदं प्रोक्तं सर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥
तारं कृत्वा तु षड्भागं द्विभागार्धेन वर्तितम् । त्रयुपाकृतिरेवं स्याद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ।
कुक्कुटाण्डं तु तथैव विस्तारार्धेन वर्तितम् । लिङ्गतारं त्रिधा कृत्वा द्विभागेन तु वर्तितम् ॥
अर्धचन्द्रमिदं तत्र भुक्त्यर्थं प्रोच्यते कृतात् ॥

voir aussi *Ajitāgama*, paṭala 4 śl. 39b-47.

^१ C : वर्धितम्

^२ A : सर्वसृष्टमहं भवेत् ; B : सर्वसृष्टं महाभवेत् ; C, G : सर्वजात्यसकं भवेत्

^३ Cf. *Cintyāgama*, 20, 49b-61 ; 64a :

प्रभाते सूत्रविन्यासं सुमुहूर्ते समाचरेत् । रुद्रभागस्य चायामं षोडशांशेन भाजयेत् ॥
चतुर्थांशं द्वितीयं च ऊर्ध्वं मूले त्यजेत्कृत्वा । एकांशं मुकुले न्यस्त्वा रुद्रांशं नालमालिखेत् ॥
कृदांशं कल्पयेद्दीमान्पक्षसूत्रद्वयं लिखेत् । तयोः सूत्रद्वयं चैव साधयेत्पृष्ठदेशके ॥
प्रथमं लक्षणं प्रोक्तं द्वितीयं लक्षणं शृणु । पूजाभागे तु भान्वंशे ऊर्ध्वं त्यक्त्वा गुणांशकम् ॥
एकांशं मुकुले न्यस्त्वा वस्वंशं नालमुच्यते । पक्षसूत्रद्वयं चापि पूर्वोक्तविधिना कुरु ॥
द्वितीयं लक्षणं प्रोक्तं तृतीयं लक्षणं शृणु । रुद्रांशे रुद्रभागे तु त्यक्त्वाप्यूर्ध्वं गुणांशकम् ॥
एकांशं मुकुलं कृत्वा नालं सप्तांशकं भवेत् । रुद्रांशे नवधा कृत्वा त्यक्त्वोर्ध्वं च द्वयोर्त्रयोऽंशकम् ॥
मुकुलमेकभागं तु पक्षांशं नालमिष्यते । नालायाममधस्तस्य मुकुलं कृत्वा तु मूलतः ॥
पार्श्वयोरुभयोः सूत्रं बन्धयेत्पृष्ठदेशके । कदलीमुकुलं वापि पक्षं वा युगलं तु वा ॥
लिङ्गं वा शूलरूपं वा छत्रं वा लक्षणं न्यसेत् । सर्वेषां चैव लिङ्गाणां मुकुलं चोत्तमोत्तमम् ॥
त्रियम्बकेन मन्त्रेण नालसूत्रं तु विन्यसेत् । ब्रह्मज्ञानमन्त्रेण लेखयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ॥
नेत्रेण मुकुलं लिख्य लेखयेत्स्वर्णसूचिना । मधुवातेति मन्त्रेण मधुना तर्पयेत्ततः ॥
धृतं मिमिक्षमन्त्रेण तर्पयेत् धृतं ततः । . . . . दर्शयेद्धान्यराशिं तु गोवत्सां ब्रह्मकन्यकाम् ॥

Voir aussi *Ajitāgama* paṭala 18, śl. 49-89.

^४ C : शिरसा

^५ B : वर्धनं

^६ A : प्रोक्तो

^७ A : पूजांशोच्चकलांशे तु ; B : पूजांशे तु कलांशे तु

^८ A : द्वयंशा धस्ताद्विस्तृत्य च ; B : द्वयंशाधस्ताद्विस्तृत्य च

^९ A : द्वयंशं नालं तु विस्तृतम् ; B : द्वयंशनालं तु विस्तृतम्

पार्श्वयोरपरि 'चाधो रेखां' नालस्य कल्पयेत् । नालव्यासार्धभागं तु मुकुलस्य समानकम् ॥ १७ ॥
 परितो मुकुलस्यापि रेखां संकल्पयेद्बुधः । दलाग्रपार्श्वयोर्नालव्यासतुल्यं विसृज्य च ॥ १८ ॥
 नालायामसमं नालमूलपार्श्वद्वयोरपि । नीत्वा 'तु मणिरेखे' द्वे कल्प्य 'पृष्ठे तु बन्धयेत् ॥ १९ ॥
 'स्वर्णसूच्या लिखेत्पञ्चाद्वयेन तु मन्त्रतः । क्षीरं 'घृतं मधु चैव बीजमुख्येन लेखयेत् ॥ २० ॥
 सद्योजातेन मन्त्रेण सर्वत्सां गां प्रदर्शयेत् । वामदेवेन मन्त्रेण 'ब्राह्मणान्दर्शयेत्ततः ॥ २१ ॥
¹⁰ तत्पुरुषेण ¹¹ मन्त्रेण जनसंघान्प्रदर्शयेत् ।

[लिङ्गशुद्धिः¹²]

मृत्स्मना¹³ शकृच्चूर्णं पञ्चगव्यकुशाम्भसा ॥ २२ ॥

क्षालयेदस्त्रमन्त्रेण शुद्धवारियुतेन च । पञ्चगव्याधिवासश्च ¹⁴ पञ्चब्रह्मादिमन्त्रतः ॥ २३ ॥

[जलाधिवासः¹⁵]

ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा लिङ्गं पिण्डिकया सह । सर्वालंकारसंयुक्तं जलमध्ये तु ¹⁶ शाययेत् ॥ २४ ॥

¹ C : भागेऽथ pour चाधो ; E, F : चाधो

² Le ms. B omet la portion entre le premier pāda du śloka 17a et le second pāda du śloka 18a et se lit : पार्श्वयोरपरि चाधो रेखां संकल्पयेद्बुधः

³ A : ताल pour नाल ; B : नालं

⁴ B omet तु

⁵ A : त्वे pour द्वे

⁶ B : पृष्ठेषु pour पृष्ठे तु

⁷ C, G : स्वसूत्राच्च लिखेत् ; F : स्वसूत्रं विलिखेत्

⁸ A : घृतं मधु चैव ; B, F : घृतमधुश्चैव

⁹ B : ब्राह्मणैर्दर्शयेद्बुधः ; C, F, G : ब्राह्मणान् दर्शयेद्बुधः

¹⁰ B : तत्पुरुषेण

¹¹ A ajoute तु après तत्पुरुषेण

¹² cf. Kāraṇāgama I 59, 77-81:

ज्ञानध्वं नयेल्लिङ्गं दाल्मीटोपरि न्यसेत् । कौशेयोपरि विन्यस्य ततः ज्ञानं समारभेत् ॥

सर्वलोचसमायुक्तं वृत्तगेयसमाकुलम् । ज्ञापयेत्पञ्चगव्यैश्च पवमानमुदीरयेत् ॥

अष्टमृत्सलिलेनैव यवगोधूमसर्षपैः । रात्रिचूर्णशकृच्चूर्णभस्मतश्चुक्तोयकैः ॥

ज्ञापयेत्तु विशेषेण शुद्धैरुदैरिति ब्रुवन् । पाद्यमाचमनं चार्घ्यं वक्त्रमन्त्रेण दापयेत् ॥

गन्धपुष्पादिभिः पूज्य हृदयेन तु मन्त्रतः । पुण्याहं वाचयेत्तत्र रक्तवस्त्रेण वेष्टयेत् ॥

voir aussi Ajitāgama, paṭala 18, śloka 90-94.

¹³ B : द्वि pour ना

¹⁴ F : वारं च pour वासश्च

¹⁵ cf. Suprabhedāgama I 36, 17-22a:

ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा देशिकः क्षितिपसंयुतः । कण्ठमात्रे जले शुद्धे प्राणं कृत्वा विचक्षणः ॥

वितानध्वजमाल्यादिदर्भमालाभिराकृतम् । वस्त्रैरावेष्टयेल्लिङ्गं दर्भैरावेष्ट्य यज्जतः ॥

फलकाणां तु पीठे वा प्राक्किशरस्कं तु शाययेत् । ऊर्ध्वसूत्रं यथा कृत्वा पीठं तत्पार्श्वयोस्ततः ॥

कलशानष्ट संस्थाप्य रक्षार्थं परितस्तदा । लोकमालाधिदैवत्यान्सकूर्चान्विस्त्रवेष्टितान् ॥

पञ्चरात्रं त्रिरात्रं वा एकरात्रमथापि वा । पञ्चगव्ये तु तल्लिङ्गमेकरात्रोपि तदा ॥

अथवा ज्ञापयेद्गव्यैराढकैस्तु पृथक् पृथक् ।

voir aussi Ajitāgama, paṭala 18, śloka 95-98.

¹⁶ B : योजयेत्

आपादलम्बितं कूर्चं 'वस्त्रद्वयसमायुतम् । 'पुष्पमालां च संवेष्टय हृदा गन्धादिभिर्यजेत् ॥ २५ ॥
'प्राङ्मस्तकमधःसूत्रं 'प्रपामध्ये तु शाययेत् । एकरात्रं द्विरात्रं वा त्रिरात्रवाधिव्यासयेत् ॥ २६ ॥

[मण्डपः]

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं चतुरश्रकम् । सप्तहस्तं समारभ्य यावत्पक्षकरावधि^१ ॥ २७ ॥
नवधा मण्डपव्यासं कलास्तम्भसमन्वितम् । वितानाधैरलंकृत्य मण्डपं तु त्रिधा मजेत् ॥ २८ ॥
'मध्यांशं' वेदिकाव्यासं^२ रत्निमात्रं तदुन्नतम् । दर्पणोदरसंकाशं कृत्वा^३ रक्तमृदा^४ बुधः २९ ॥
भूताक्षमात्रविस्तारमुत्सेधमुपवेदिका^५ ।^६ 'तुर्याश्रकुण्डं'^७ प्राच्यां तु दक्षिणे त्वर्धचन्द्रकम् ॥ ३० ॥
वारुणे^८ वृत्तकुण्डं तु सौम्ये चैव त्रिकोणकम् । पञ्चकुण्डमथैशान्यां^९ सर्वं वेदाश्रमेव वा ॥ ३१ ॥
^{१०} 'हस्तव्यासं च खातं च ताल'^{११} गाधमथापि वा । मेखलात्रय^{१२} संयुक्तमेकैकं तु^{१३} त्रयाङ्गुलम् ॥ ३२ ॥
शोषणं^{१४} पाचनं कृत्वा पर्यग्निकरणं^{१५} तथा । पुण्याहं वाचयित्वा तु प्रोक्षयेत्पञ्चगव्यैः ॥ ३३ ॥

^१ A : वल्लं यस्य समायुतम् ; B : वस्त्रत्रयसमन्वितम्

^२ A : पुष्पमालां च संवेष्टय ; B : पुष्पमालयादिभिर्मण्यै

^३ B : प्राङ्मस्तकमधःसूत्रं

^४ A : प्रभा pour प्रपा

^५ cf. *Suprabhedāgama* I 36, 22b-30:

आलयस्याग्रतो भागे मण्डपं चतुरश्रकम् । दशह्यदशहस्तं वा त्रयोदशकरं तु वा ॥
दशपक्षकरं वापि विंशहस्तमथापि वा । षोडशस्तम्भसंयुक्तं चतुर्दशसमायुतम् ॥
चतुस्तोरणसंयुक्तं दर्भमालासमावृतम् । वितानध्वजसंकीर्णं पुष्पमालावलम्बितम् ॥
नानावस्त्रैरलंकृत्य नानालंकारसंयुतम् । तन्मध्ये वेदिकां कुर्यात्तन्निर्भागैकविस्तृताम् ॥
हस्तमानसमुत्सेधां दर्पणोदरसंनिभाम् । तस्याथ परितः कृत्वा कुण्डानि च विधानतः ॥
पूर्वं तु चतुरश्रं तु याम्ये चैतार्धचन्द्रवत् । पश्चिमे वृत्तकुण्डं तु उत्तरे पञ्चमेव च ॥
योन्याकारं तथाग्नेय्यां त्रिकोणं चैव नैर्ऋते । षट्कोणं वायुदिग्भागे ऐशान्यामष्टकोणकम् ॥
ऐशानहन्त्रयोर्मध्ये वृत्तकुण्डं तु कारयेत् । विस्तारे नवहोमः स्यात्संक्षेपे पञ्चहोमकम् ॥
पश्चाग्निश्चेन्महाशासु मूर्तिरीशे शिवाग्रिकम् ।

voir aussi *Ajītāgama*, *pāṭala* 18, *śloka* 34-48.

^६ C, F, G : अवधिः pour अवधि

^७ Les mots *amśa* et *vyāsa* se trouvent au neutre au lieu du masculin ; cf. *Rauravāgama*,

vol I, p. 69 note 6.

^८ A : मध्यांशं ; C : मध्येर्धं

^९ A : रत्निमात्रं समुन्नतम् ; B : रत्निमात्रसमन्वितम्

^{१०} B : रत्नपदा ; C : रत्नमृदा

^{११} B : युतम् pour बुधः

^{१२} Une meilleure lecture semble être भूताक्षमात्रविस्तारोत्सेधा चात्रोपवेदिका

^{१३} B : श्रुत्यश्र pour तुर्याश्र

^{१४} C, F, G : प्राच्यान्तं pour प्राच्यां तु

^{१५} C : ईद pour इत

^{१६} B : सर्वे ; C, F, G : पष्ठं

^{१७} C : हस्तं व्यासं च ख्यातं च

^{१८} A, B : गाढ pour गाध ^{१९} A : संसक्त pour संयुक्त

^{२०} A : त्रियाङ्गुलम्

^{२१} B : पाशतं

^{२२} B : कुरु pour तथा ; C, F : ततः

[ज्ञानमण्डपः^१]

गोमयालेपनं कृत्वा रजांसि विनिपातयेत् । तस्योत्तरे प्रपायां तु स्नानश्वभ्रं प्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥

'हस्तव्यासं' युगाश्रं तु मेखलात्रयसंयुतम् । नालमुत्तरतः 'कुर्याद्व्यासान्यंशसमायुतम्' ॥ ३५ ॥

[शयनाधिवासः^२]

गोमयालेपनं कृत्वा 'फलकं' तत्र निक्षिपेत् । 'जलादानीय लिङ्गं' तु स्नानश्वभ्रे निधापयेत् ॥ ३६ ॥

पूर्ववल्लिङ्गशुद्धिं तु कृत्वा गन्धादिभिर्यजेत् । बध्वा प्रतिसरं पश्चाद्वस्त्रयुग्मेन वेष्टयेत् ॥ ३७ ॥

स्थण्डिलं कारयेद्देव्यामष्टद्रोणैश्च शालिभिः । अष्टपत्राभ्युजं लिख्य 'शालितण्डुलमेव वा' ॥ ३८ ॥

^१ cf. *Suprabhedāgama* I 36, 31-34:

गोमयालेपनं कृत्वा पिष्टचूर्णैरलंकृतम् । तस्यैवोत्तरपार्श्वे तु कर्तव्यं स्नानमण्डपम् ॥

सप्ताष्टनवहस्तैर्वा कृत्वा लङ्गस्य पूर्ववत् । स्नानवेदिं तु तन्मध्ये श्वभ्रं सम्यक्तथोत्तरे ।

चतुरश्रं सर्वं कृत्वा चतुस्त्रिनवहस्तकम् । त्रिमेखलासमायुक्तमेकतालसमुज्जतम् ॥

चतुस्त्रिद्व्यङ्गुलं तारमथवा चैकमेकलम् । उत्तरे जलमार्गं च मण्डपाद्वाह्यनिर्गमम् ॥

^२ B : हस्तव्याप्तं ; C : हस्तं व्यासं ^३ B : युगलं तु

^४ A : कुर्याद्व्यासान्यंशे समायुतम् ; B : कुर्याद्व्यासान्यंशे समायुतम् ; C, G : व्यासान्यंशे समायुतम्

^५ cf. *Kāmikāgama* I 64, 91-101a et 110-111 :

जलाधिवासनस्थानादानीय परमेश्वरम् । मण्डपे स्नपनाख्ये तु प्राग्वत्स्नपनमारभेत ॥

मृद्धिः कषायवर्णेन पञ्चगव्यफलोदकैः । पुण्यादैः पत्रतोयैश्च गन्धादौ धतुतोयकैः ॥

पश्यायुतैः कुशोदैर्वा स्नापयेद्ब्रह्मध्वजम् । एवमेव भवान्याश्च कुर्यात्स्नपनमुत्तमम् ॥

आच्छाद्य वस्त्रयुग्मेन गन्धाद्यैरचयेत्क्रमात् । कृत्वा कौतुकमूर्ध्नि तु शम्भोर्देव्याः क्रमेण तु ॥

शय्यां च कल्पयेद्द्विद्वाशालितण्डुलकादिभिः । अष्टद्रोणैः सशालीभिस्तद्वैस्त्वण्डुलैरपि ॥

तिलैस्तद्वैर्लज्जैश्च दर्भैः पुण्यैः परिस्तरेत् । चर्मजं रोमजं तूषवं मुण्डजं चाण्डजं तथा ॥

कापांसजं कमेणैव कल्पयेदुपधानकम् । अलाभे पञ्चवस्त्रैस्तु मिश्रैः शय्यां प्रकल्पयेत् ॥

संपूज्यासनमन्यैश्च शक्तिं शय्याधिपान्मयेत् । शिविकादौ समारोप्य भवान्यानुगतं नयेत् ॥

द्वारदेशे तु संप्राप्ते दद्यादध्वं क्रमेण तु । आरोप्य शयने देवं प्राङ्मुखस्तत्कसमन्वितम् ॥

लिङ्गास्योत्तरतो देवीं क्रियाख्यां पीठविग्रहाम् । लिङ्गमूले न्यसेद्देवीं नवगर्तसमन्विताम् ॥

मूर्तिमूर्तेश्वरन्यासं तत्तत्तत्त्वेष्टरान्वितम् । संपूज्य गन्धपुण्यायैर्देवानध्वपतीन्क्रमात् ॥

अव्यक्तमूर्तिं ब्रह्माग्निं विद्यादेहं शिवं ततः । शिवाङ्गानि च संपूज्य गन्धपुण्यादिभिः क्रमात् ॥

आच्छाद्य नववस्त्रेण प्रतिभागं च पूजयेत् ।

voir aussi *Ajītāgama* 18, 99-103a; 114-121; 131-137

^६ B : फलकां तत्र ; C F, G : फलकायां तु C, F et G omettent les *śloka* 36b et 37

^७ B : शालितण्डुल एव च ; C, F : शालितण्डुल एव वा

‘लाज’ पुष्पतिलैर्दमैरलंकृत्य विशेषतः । शयनं कल्पयेत्तस्मिन्मर्मजाण्डजरोमजैः ॥ ३९ ॥

‘मुण्डजैर्वामजैश्चैव कल्प्यं वस्त्रैरथापि वा । गन्धादिभिः समम्यर्च्यं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ ४० ॥

‘शयने शाययेल्लिङ्गं प्राक्क्षिरस्कमघोमुखम् । रक्तवस्त्रेण संवेष्टय गन्धाद्यैरर्चयेद्बद्धा ॥ ४१ ॥

[कुम्भस्थापनम्]

वारिभिः पूरितं कुम्भं ससृजं सापिधानकम् । सद्विरण्यं सरत्नं च सवस्त्रं कूर्चसंयुतम् ॥ ४२ ॥

नानागन्धाम्बुसंपूर्णं स्थापयेत्तु शिरोऽन्तिके । वर्धनीं तस्य सौम्ये तु परितोऽष्टघटान्यसेत् ॥ ४३ ॥

तानि ^१सूत्रादिभिर्युक्तं प्रागिवैव विशेषतः । ^{११}मूलमन्त्रं न्यसेत्कुम्भे ध्यायेत्सर्वेश्वरं प्रभुम् ॥ ४४ ॥

[कुम्भमध्ये सदाशिवध्यानम्]

पञ्चवक्त्रयुतं देवं ^{१३}पञ्चमूर्धसमन्वितम् । दिव्याम्बरधरं देवं दिव्यगन्धानुलेपनम् ॥ ४५ ॥

यज्ञसूत्रसमायुक्तं ^{१४}कटिसूत्रयुतोदरम् । कर्णिकाहारवलयं ^{१५}कर्णपुष्पोत्तरीयकम् ॥ ४६ ॥

^१ cf. *Suprabhedha*, I 22, 145b-150 :

अण्डजं मुण्डजं चैव रोमजं चर्मजं तथा । वामजं शयनं पञ्च तत्पास्त्रैर्वै विशेषतः ॥

अण्डजं चात्र बोद्धव्यं पक्षिपिच्छसमुद्भवम् । कापसिन कृत्वा यत्तु मुण्डजं च प्रक्षीर्तितम् ॥

आविकादिसृगाणां तु रोमजं रोमजं स्मृतम् । चर्मजं व्याघ्रसिंहयोः कौशेयं वामजं स्मृतम् ॥

पट्टं चापि प्रक्षीर्य सद्देशेन समन्वितम् । अण्डजं श्वेतरूपं स्यान्मुण्डजं पीतवर्णकम् ॥

रोमजं कृष्णवर्णं तु रक्तवर्णं तु चर्मजम् । वामजं सितवर्णं तु शुक्लरूपं तु पट्टकम् ॥

यथार्हकं तथा कृत्वा ह्यपिधानं तथा भवेत् ॥

Voir aussi *Ajitāgama*, *paṭala* 18, *śl.* 117-121 et *paṭala* 40 *śl.* 51-55.

^२ B : पुष्पैस्तिलैर् pour पुष्पतिलैर्

^३ C, F, G : चर्मजालैश्च रोमजैः

^४ C : अण्ड pour मुण्ड

^५ C, F, G : शाययेच्छयने लिङ्गं

^६ cf. *Kāmika*, I 64, 112-114a et 117-118a :

वेद्यद्वैतं परितः कुम्भान्यसेद्विरण्येधरात्मकम् । निद्राकुम्भं शिरोदेशे वर्धनीमुतरे न्यसेत् ॥

कुम्भान्वस्त्रैः समावेष्ट्य हेमपद्मसमन्वितान् । पिधानकूर्चसंयुक्तान्पल्लवैरपशोभितान् ॥

निवेद्य भूरि नैवेद्यं ताम्बूलार्घ्यं च मन्त्रवत् । . . . चतुर्वेदविदो विप्राश्चतुर्दिक्षु व्यवस्थिताः ।

पठन्तो देवतालिङ्गमन्त्रान्संनिधिहेतवे । भवन्ति मूर्तिपा नाम संस्तुताः शिवशम्बरैः ॥

Voir aussi *Ajitāgama* 18, 138-147.

^७ A, B : ससृजं

^८ C : गन्ध्याम्बु pour गन्धाम्बु

^९ B : यजेत् pour न्यसेत्

^{१०} C : सूत्राणुभिर्युक्तं ; E : सूत्राणिभिर्युक्तं ; F : सूत्रैः समायुक्तं

^{११} A : मूलमन्त्र

^{१२} cf. *Sūkṣmāgama* 42, 143b-148a :

ज्ञात्वा सदाशिवं रूपं पञ्चमूर्ति[मूर्ध]समन्वितम् । पञ्चवक्त्रसमायुक्तं दशहस्तोपशोभितम् ॥

दिव्याम्बरधरं देवं दिव्याभरणभूषितम् । शुद्धस्फटिकसंकाशं कुन्देन्दुवलयप्रभम् ॥

कुण्डलैः कर्णकैर्हारैर्यज्ञसूत्रविभूषितम् । शूलं परशुवज्रं च खड्गं चाभयदक्षिणे ॥

पाशाङ्कुशं च वल्लिं च खेटकं वरदे परे । कुम्भे ध्यात्वा विशेषेण पद्ममुद्रां प्रदर्शयेत् ॥

आवाहनादिकं सर्वं पूर्वोक्तविधिना कुरु । शिवमन्त्रं समुच्चार्य गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ॥

Voir aussi *Ajitāgama* 20, 158-164

^{१३} C, F, G : पञ्चमूर्ध्ना pour पञ्चमूर्ध

^{१४} A, B : कटिसूत्रोदरवन्धनम्

^{१५} C : कण्ठ pour कर्ण

¹नूपुरैः पादयोर्युक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् । ²दशभुजं चैकदेहं च दिव्याभरणभूषितम् ॥ ४७ ॥
शूलं परशुखड्गं च ³वज्रं ⁴वर्णिं च दक्षिणे । पाशाङ्कुशं च नागं च घण्टाभयं च वामके ॥ ४८ ॥
जटामकुटसंयुक्तं रक्तवर्णसमायुतम् । पुष्पमालासमायुक्तं भस्मोद्धूलितविग्रहम् ॥ ४९ ॥

⁵धुत्तूरपुष्पसहितं बालेन्दुकृतशेखरम् । ध्यात्वैवं कुम्भमध्ये तु द्वा ⁶मूलमुदाहरन् ॥ ५० ॥

[वर्धन्यां मनोन्मनीध्यानम्⁷]

वर्धन्यां ⁸मनोन्मनीं ध्यायेदेवमेव विचक्षणः । ⁹त्रिनेत्रां चतुर्भुजां शान्तां पीनोरुजघनस्तनाम्¹⁰ ॥ ५१ ॥
तप्तकाञ्चनसंकाशां किरीटमकुटान्विताम्¹¹ । दुकूलवसनोपेतां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ ५२ ॥
¹²त्रिमङ्गामम्बुजे संस्थां ¹³वरदाभयसंयुताम् । उत्पलं दक्षिणे हस्ते ¹⁴वामहस्ते धृताम्बुजाम् ॥ ५३ ॥
देवस्य वामपाशे तु ¹⁵देवमीषन्निरीक्षिताम् । ¹⁶ईषद्वलितवक्त्राढ्यां बीजमुख्यमुदाहरन् ॥ ५४ ॥

[विश्वेश्वरध्यानम्¹⁷]

अनन्तादिशिखण्डयन्तान्काशकादिषु घटेषु वै । ¹⁸त्र्यक्षाञ्चतुर्भुजाञ्छान्तान् ¹⁹वरदाभयसंयुतान् ॥ ५५ ॥

¹ A : नूपुरं ² B : सौम्यदेहं दशभुजं ; C, G : दशभुजं चैकदेशं च ³ B : यज्ञं pour वज्रं

⁴ C : करे pour वर्णिं ⁵ A, B : सदर्शं pour धुत्तूर ; F : धुत्तूर ⁶ C omet मूल

⁷ cf. Kāraṇāgama I 90, 6-10:

“मनोन्मन्याकृतिं शृणु ।

शशिर्वात्रिनेत्रं च जटामकुटमण्डितम् । सर्वाभरणसंपूर्णं चतुर्भुजसमन्वितम् ॥

पङ्कजाभयं दक्षे तु वरदोत्पलं वामके । अथवा कटकं वापि द्विहस्तं वा विशेषतः ॥

उत्पलं सव्यहस्ते तु वामहस्तं प्रलम्बयेत् । इन्दुशेखरसंयुक्तं नक्तकुण्डलधारिणम् ॥

बालिककर्णपुष्पेण शोभनाम्बरभूषितम् ।

कुन्दनिभवेदकरवह्निनयनं स्यात् । पङ्कजवराभयकरोत्पलचतुष्कम् ।

अङ्गहिमभूषणविचित्रनयनं स्यात् । तुङ्गमकुटोज्ज्वलमनोन्मनिस्वरूपम् ॥

⁸ B : पूजयेद्देवीं ध्यायेदेवं ; C, F : मनोन्मनीं ध्यायेदेवमेवं ⁹ A : त्रिनेत्रां

¹⁰ B : स्थिताम् pour स्तनाम् ¹¹ C, G : उज्ज्वलाम् pour अन्विताम्

¹² C, G : त्रिमङ्गीमम्बुजैः ; F : त्रिमङ्गीमम्बुजैः ¹³ A, C : अभयं वरदान्विताम्

¹⁴ A : वामहस्ताम्बुजोद्धताम् ; C, F, G : वामहस्तेऽम्बुजं धृताम्

¹⁵ : देवीम् pour देवम् ; une meilleure lecture semble être : देवेनेष्विरीक्षिताम्

¹⁶ A : ईषद्वलितवक्त्राढ्यां ; B : ईषद्वलितवक्त्राढ्यां ; C : ईषस्मितयुतां देवीं

¹⁷ cf. Kāraṇāgama I 30, 291-294a:

अनन्तेशस्तथा मुकुमः शिबोत्तमश्चैकनेत्रकः । एकहस्तस्त्रिमूर्तिश्च श्रीकण्ठश्च शिखण्डिकः ॥

अष्टविश्वेश्वरा हृथेते त्रिनेत्राश्च चतुर्भुजाः । अभयवरदोपेताष्टशूलसमन्विताः ॥

रक्तं श्वेतं तथा नीलपीतं कृष्णं च कुङ्कुमम् । शोणं मित्राञ्जनप्रख्यं कमाद्विशेषवर्णकम् ॥

अनन्तादिशिखण्डयन्तान्काशदलेषु प्रकल्पयेत् ।

voir aussi Ajitāgama pataḥ 36, śl. 344.

¹⁸ A, C : त्रिनेत्रान् pour त्र्यक्षान्

¹⁹ A, F : अभयं वरदान्वितान्

टङ्कशूलसमायुक्तान्दक्षिणेऽदक्षिणे करे । 'ध्यायेच्च परमेशानं' निरीक्ष्यतो द्विजोत्तम ॥ ५६ ॥
गन्धाद्यैरर्चयेत्सम्यग्हविष्यन्तं' विशेषतः । दिशास्वध्ययनं' कुर्यान्मन्त्राणि विदिशासु वै ॥ ५७ ॥

[होमः^१]

पश्चाद्भोमं^२ तु कर्तव्यमनेन विधिना क्रमात् । 'अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ ५८ ॥

^१ A, C, F : ध्यायेत् pour ध्यायेच्च * A : निरीक्ष्यतन् pour निरीक्ष्यतो ; B : वीक्षणं च ; C : निरीक्षन्तां

^२ B : हविष्यन्तं ; C, F, G : हविष्यन्तं

^३ Pour plus de détails au sujet d'adhyayana voir *Ajītāgama* 18, 148.

^४ cf. *Diptāgama* 20, 168b- 172:

आचार्यो मूर्तिपैः सार्धं होमं कुर्याद्विशेषतः । समिदाज्यचरु लाजाः सक्तुसिद्धार्धमाशकाः ॥
यवनीवारधीपत्रतिलास्त्वेकदशा इमे । अधस्त्योदुम्बरप्लक्षवटं पूर्वादिदिक्षु च ॥
शमीबदिरश्रीवृक्षमयूराश्च विदिक्षु च । पलाशं तु प्रधानस्य सर्वेषामिधममुच्यते ॥
स्वदिक्स्था मूर्तिपाः सर्वे सर्वसंभारसंयुताः ।

voir aussi *Ajītāgama* 18, 149-165.

^५ Le mot होम se trouve au neutre au lieu du masculin ; cf. *Rauravāgama* vol I, p. 69
note 6.

^६ cf. *Diptāgama* 20, 195-214:

शिवाग्निं जनयेत्पूर्वमाचार्यो विधिना सह । सोष्णीषः सोत्तरीयश्च दिव्यगन्धानुलेपनः ॥
शिवाग्नीं जनिते हयैव पश्चाज्जिदिष्य विष्टरम् । आवाहनादि यत्कर्म पूर्वोक्तविधिना सह ॥
शिवाग्नीं शिवमावाहय पद्मावरणसंयुतम् । भवश्च पूर्वदिग्भागे आग्नेय्यामुष एव च ॥
शर्वश्च दक्षिणे कुण्डे वामस्तु नैर्ऋते ततः । रुद्रश्च पश्चिमे भागे भीमो वै वायुगोचरे ॥
पशुपतिश्चोत्तरे कुण्डे ऐशान्यामीश एव च । त्रिणेत्राश्चतुर्भुजाश्चैव जटामकुटधारिणः ॥
कुण्डमध्ये न्यसेदंतास्तद्वाह्ये वसवः स्थिताः । तद्वाह्ये मारुतश्चैव लोकपालाश्च तद्बहिः ॥
लोकपालविहीनं स्यान्मध्यमे होमकर्मणि । मरुतो वसवो हीनाः कन्यसे होमकर्मणि ॥
कुण्डाधिदेवताः सर्वे विन्यसेत्कुण्डमध्यमे । पाथादिदीपपर्यन्तमर्चयेत्तु विधानतः ॥
शिवमन्त्रं समुच्चार्य शिवाग्नीं जुहुयाच्छतम् । अन्येषां देवतानां च तत्तन्मन्त्रैर्दशाहुतिः ॥
ब्रह्माज्ञैश्च ततो हुत्वा प्रत्येकं तु शताहुतिः । त्रियम्बकेन मन्त्रेण समिदाहुतिमाचरेत् ॥
सहस्रं वा तदर्धं वा तदर्धार्धमथापि वा । शतमष्टोत्तरं वापि प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥
आज्यं हुत्वा हृदा मन्त्री पूर्वसंख्याक्रमेण तु । घृतमिक्षेति मन्त्रेण जुहुयात्संख्यया घृतम् ॥
चरुं हुत्वा तु लघेन देवस्य त्वा चरुं हुनेत् । शिरसा लाजं हुत्वा तु एषामीशेति मन्त्रतः ॥
सक्तुं वामेन मन्त्रेण आपो राजेति मन्त्रतः । सिद्धार्थाग्निशय्या हुत्वा यो रुद्रस्तदनन्तरम् ॥
माषं हुत्वा तु घोरेण एष ते रुद्र मन्त्रतः । कवचेन यवं हुत्वा त्रियम्बकेनैव मन्त्रतः ॥
नीवारं पुरुषेणैव आप्यायस्वेति मन्त्रतः । अस्त्रेण जुहुयात्पत्रमप्यु मे सोम इत्यपि ॥
तिलान्हुत्वेशमन्त्रेण यतयतेति [यदस्येति च?] मन्त्रतः । श्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा सृष्टेशलितस्य मस्तकम् ॥

समिदाज्य^१ चक्रेल्लाजान्सक्तु^२ मापतिलानपि । सिद्धार्थं गुलमुद्गं च कदलीफलमेव च ॥ ५९ ॥
 'सद्याद्यस्त्रान्तकर्मन्त्रैः प्रत्येकं तु शताहुतिः । त्रियम्बकेन मूलेन त्वाज्येनैव शताहुतिः ॥ ६० ॥
 पञ्चाशद्बीजमुख्येन हुत्वा लिङ्गं तु संपृशेत् । स्तोत्रैर्मन्त्रं जपैर्गैर्यं रात्रिशेषं व्यपोह्य च ॥ ६१ ॥

[पूर्णाहुतिः^३]

आचार्यो मूर्तिपैः साधं प्रमाते ज्ञानमाचरेत् । भस्मचन्दनलिप्ताङ्गः सकलीकृतविग्रहः ॥ ६२ ॥
 लिङ्गं च कलशानग्निं पूजयेत्तु क्रमाद्धृदा^४ । जयादिरभ्याधानं च^५ राष्ट्रमृच्चैव होमयेत् ॥ ६३ ॥
 ब्रह्माङ्गैश्चैव विद्याङ्गैराज्येनैव दशाहुतिः ।^६ स्विष्टमग्नेतिमन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥ ६४ ॥

[आचार्यपूजा^७]

आचार्यं पूजयेत्तत्र गो^८ भूमिकाञ्चनादिभिः ।^९ मूर्तिपान्पूजयेत्पश्चाद्देवज्ञं पूजयेत्ततः ॥ ६५ ॥

तदन्ते होमयेद्दीमान्गौरीब्रह्माङ्गविद्या । गौरीगायत्रिमन्त्रेण गौरीमिमायेति मन्त्रतः ॥
 हुत्वा हुत्वा सृशेत्पीठं पञ्चविंशतिसंख्यया । ब्रह्मज्ञानमन्त्रेण हुत्वा ब्रह्मशिलां सृशेत् ॥
 गर्भगेहस्य तन्मध्ये वास्तुहोमं समाचरेत् । पुण्याहं वाचयित्वा तु दद्याद्ध्यं विशेषतः ॥
 एकरात्रं द्विरात्रं वा त्रिरात्रं वाधिवासयेत् । एवं जागरणं रात्रौ चतुर्गोत्रसमन्वितम् ॥

^१ A : चक्रे pour चक्रे

^२ A : सक्तु pour सक्तु

^३ B : सिद्धार्थं गुलमुद्गं च ; C, G : सिद्धार्थं गुलपुर्णं च ; F : सिद्धार्थं गुलपुर्णं च

^४ C, F, G : सद्याद्यस्त्रान्तमन्त्रैश्च प्रत्येकच्छेत्तरं शतम् ^५ C : त्रियम्बकेन ^६ A omet हु

^७ C, F, G : मन्त्रैर् pour मन्त्र

^८ Cf. *Suprabhedā* I 36, 106b-109a et 114b-115a:

आचार्यस्तु पुनः ज्ञात्वा मन्त्रसंनद्धविग्रहः । पुण्याहं वाचयित्वा तु ज्ञापयेत्पञ्चगव्यकैः ।
 गन्धपुष्पादिना पूज्य कल्पयित्वा तथासनम् । आवाहयाराध्य मन्त्रज्ञः सकलीकरणं शिवम् ॥
 मन्त्रसंतर्पणं कृत्वा पूर्णाहुतिमथाचरेत् । कुम्भपूजां विशेषेण कृत्वा विज्ञाप्य पूर्वकम् ॥
 होमशेषं ततो नेर्यं हृदयेन विचक्षणः । कुम्भस्थदेवदेवेशं विज्ञाप्य विधिपूर्वकम् ॥

voir aussi *Ajita* 18, 166-170a.

^९ A, B : अग्नीं pour अग्निं

^{१०} B : हृदि pour हृदा

^{११} B : अभ्याधानैश्च

^{१२} *Taittiriya-brāhmaṇa* 2, 4, 1, 4

^{१३} cf. *Suprabhedāgama* I 36, 109b-114a:

आचार्यं पूजयेत्तत्र यथा विभवसंयुतम् । उष्णीषमुत्तरीयं च परिधानं तथैव च ॥
 हेमाङ्गुलीयकैश्चैव गन्धपुष्पं तथैव च । मकुटं कुण्डलं चैव हारकेयूरकं तथा ॥
 कटकं कटिसूत्रं च आचार्यस्य प्रदापयेत् । आचार्यदक्षिणां हेम कन्यसं दक्षनिष्कम् ॥
 मध्यमं द्विगुणं तस्य उत्तमे त्रिगुणं भवेत् । एकं संपूज्य विधिवत्सवत्सा गावश्च दापयेत् ॥
 आचार्यमनसस्तुष्टिर्देवस्य प्रीतिकारणम् । मूर्तिपानां पृथग्बस्त्रैर्हर्मनिष्कं च दापयेत् ॥

voir aussi *Ajita* 18, 269-276.

^{१४} B, C, G : भूमिं pour भूमि

^{१५} C, G : मूर्तिमान्

[लिङ्गस्य गर्भगेहानयनम्¹]

मुहूर्ते समनुप्राप्ते वैद्या² लिङ्गं समुद्धरेत् । सर्वालंकारसंयुक्तं सम्यक्कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ ६६ ॥

³प्रविश्य 'गर्भगेहं' च स्थाप्य लिङ्गं विशेषतः । ⁴धृतशिरोऽर्पणं कुर्याद्गर्भगेहं⁵ समाश्रयेत् ॥ ६७ ॥

[आधारशिलास्थापनम्⁶]

गर्भगेहस्य मध्ये तु किञ्चिदोशनमाश्रिताम् । स्थाप्याधारशिलां सम्यक्सुधया बन्धयेद्दृढम् ॥ ६८ ॥

[रत्नादिन्यासः⁷]

⁸माणिक्यादीनि रत्नानि मध्यादीनि क्रमान्वयेत् । सुवर्णकलशान्पुष्पं¹⁰ ¹¹लोहधान्यादि धापयेत्¹² ॥ ६९ ॥

¹ cf. *Kāraṇāgama* I 59, 195b-201a :

मुहूर्तात्प्राप्तकाले तु सर्वातोद्यधमन्वितम् । शङ्खदुन्दुभिनादैश्च गीतवृत्तसमायुतम् ॥
ब्रह्मघोषसमायुक्तं नानाभक्तिसमन्वितम् । छत्रञ्चक्रवितानैश्च धूपदीपैश्च संयुतम् ॥
वर्धन्याः स्नावसहितं मङ्गलाङ्कुरसंयुतम् । उद्धृत्य शयनालिलङ्गं वस्त्रादीनि व्यपोह्य च ॥
धृतं शिरोऽर्पणं कुर्याद्देमद्वक्त्रिपुराधतैः । रथे वा शिविकायां वा रज्जुयन्त्रेण वा पुनः ॥
उत्कालंकारसंयुक्तं कृत्वा धामप्रदक्षिणम् । पृष्ठतो यजमानस्तु पुत्रप्राप्तसमान्वितः ॥
आचार्यस्त्वप्रतो गच्छेद्धर्षहस्तः समाहितः । विश्राम्य द्वारदेशे तु अर्घ्यं दत्त्वा विशेषेद्गृहम् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 18, 202b-206.

² A : वैद्या ³ C, F, G : प्रवेशं

⁴ B : गर्भगेहस्य

⁵ A, B : धृतं pour धृत

⁶ B : समाचरेत् ; C, F, G : समविशेत्

⁷ cf. *Suprabhedāgama* I 33, 114b-118:

समन्ताच्चतुरश्रस्तु ब्रह्मभागसमोज्जताः । अथवा चतुरश्रस्य चाष्टांशात्सप्तमोच्छ्रितः ॥
गर्भस्य नवभागैकं पादाधारशिला शुभा । तदर्धमेकमेवं वा तत्रवांशैकमुच्छ्रितः ॥
चतुरश्रस्य चाष्टांशदेकांशं मध्यनिर्गमम् । लिङ्गगताप्रमाणेन स्वातविस्तारमानकम् ॥
नवनिम्नं तु तन्मध्ये रत्नन्यासार्थमुच्यते । ब्रह्मोपला समोत्तुङ्गा तत्ताराध्यर्धविस्तृता ॥
एवं कूर्मशिला सिद्धा मुदृढा चतुरश्रका ।

cf. *ibid.*, I 36, 87-88a:

आदौ कूर्मशिलां न्यस्त्वा ब्रह्मभागान्वितां दृढाम् । न्यसेद्ब्रह्मशिलामूर्ध्नि नन्यावर्तशिलान्विताम् ॥
स्थले सम्यक् प्रकुर्वीत स्नेहद्रव्यान्वितं दृढम् ।

voir aussi *Ajītāgama* 18, 172-188

⁸ cf. *Suprabhedāgama* I 36, 88b-93:

माणिक्यं चैव वैदूर्यं नीलं मरकतं तथा । मौक्तिकं चैव गोमेदं वज्रं पुष्पं प्रवालकम् ॥
एतानि नवरत्नानि मध्यमादि विनिक्षिपेत् । यवनोवारमुद्राश्च तिलो वै सर्वपस्तथा ॥
शालिप्रियङ्गुरयामाश्च कुलुत्था नवबीजकम् । हरितालं तथा श्यामं चन्दनं चःमनःशिलाम् ॥
सौराष्ट्रं पारतं सीसं गैरिकं हेममाक्षिकम् । एवं स्मृत्वा क्षिपेद्बिद्वान्प्राणधात्विन्द्रियादिकम् ।
रत्नानि प्राणसंज्ञानि सुवीजानिन्द्रियाणि च । धातूनि धातवः प्रोक्ता बीजमुच्येन विन्यसेत् ॥

गन्धपुष्पादिनाभ्यर्च्य नन्यावर्तशिला न्यसेत्

voir aussi *Ajītāgama* 18, 189-199.

⁹ B, E, F : माणिक्यादीनि

¹⁰ A : पुष्पान् pour पुष्पं

¹¹ A : लोह pour लोह

¹² B : धान्यादिकं न्यसेत् ; C, F : धान्यानि धापयेत्

हृदयेन तु मन्त्रेण गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।

[लिङ्गस्थापनम्^१]

मुहूर्ते समनुप्राप्ते वेद्या लिङ्गं समुद्धरेत् ॥ ७० ॥

मूलमन्त्रेण लिङ्गं तु स्थापयेद्द्वार^२दिङ्मुखम् । नन्दावर्तशिलां योज्य पिण्डिकां चैव योजयेत् ॥ ७१ ॥

[पिण्डिकालक्षणम्^३]

पिण्डिकाश्रममयं वाथ मिश्रं सौघमथापि^४ वा^५ । मिश्रे त्वघोऽम्बुजं सौघमुपर्यंशममयं^६ भवेत् ॥ ७२ ॥

सुधा चेदिष्टिकागर्भं कारयेत्लक्षणान्वितम् । मोक्षदं^{१०} शैलजं पीठं मिश्रं स्याद्भोगमोक्षदम् ॥ ७३ ॥

^१ cf. *Kāraṇāgama* I 59, 201b-202 :

कालं निरीक्ष्य दैवज्ञो गुरवे संनिवेदयेत् । आचार्यो मूर्तिर्पैः सार्धं लिङ्गस्थापनमारभेत् ॥
पुरुहूते तु संस्थाप्य लिङ्गं तु द्वारसंमुखम् ।

cf. *Suprabhedā* I 36, 101b :

नन्दावर्तशिलाभिस्तु बध्वा पीठं तु योजयेत् ।

voir aussi *Ajitāgama* 18, 206b-215 .

^२ A : वैशालिलङ्गं

^३ B : द्वारि pour द्वार

^४ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 52, 2-3a :

शैलजे तु शिलापीठं सुघयेष्टक्यापि वा । दारुजे दारुजं वाथ इष्टकामयमेव वा ॥
रजलौहादिलिङ्गानां स्वयोनिं लोहजं तु वा ।

cf. *Kārikāgama* II 35, 1-9a :

पीठसंस्थापनं वक्ष्ये तल्लक्षणपुरःसरम् । लिङ्गायामविशालं तु पीठं सर्वार्थसाधकम् ॥
विष्ण्वंशसमतुल्यं च छायादोषविवर्जितम् । पूजाभागोदयप्रान्तपीठनिर्गमनान्वितम् ॥
ईदृशं पीठमापाद्य को न सिध्येत मानवः । लिङ्गायामसमं वापि लिङ्गायामार्धमेव वा ॥
सप्तविंशतिमानानि षड्विंशत्यंशकेऽन्तरे । लिङ्गस्य तारत्रिगुणं भवेत्पञ्चगुणं तु वा ॥
तदन्तरे तदा भक्ते सप्तविंशतिमानकम् । लिङ्गमानवशात्पीठविस्तारं परिकीर्तितम् ॥
तिथ्यङ्गुलं समारभ्य व्योमाङ्गुलविवर्धनात् । षोडशाङ्गुलसंयुक्तं विंशकाङ्गुलकावचि ॥
हस्तादिनवहस्तान्तं लिङ्गानां पीठविस्तृतिः । लिङ्गायामाधिकः पीठविस्तारो नेष्यते द्विजाः ॥
अग्रमूलसमं वास्य हीनमूलं तु नेष्यते । षडंशात्षोडशांशान्तं कृत्वा मूलविशालकम् ॥
एकांशेनाप्रविस्तारं पीठं वा परिकीर्तितम् ।

voir aussi *Ajitāgama* 16, 1-8.

^५ A : अयोपि pour अथापि

^६ Comet वा

^७ A : मिश्रे द्वयोऽम्बुजं ; B : मिश्रे द्वयेऽम्बुजं

^८ C : अश्रममयं pour अश्रममयं

^९ B : सुधा चेदिष्टिकागर्भं ; C, G : सयं चेदिष्टिकागर्भं ; F : सौघवेदीष्टिकागर्भं

^{१०} B : मोक्षजं

PLATE III

PLATE III

PLATE III

PLATE III

PLATE III

PLATE III

PLATE III

PLATE III

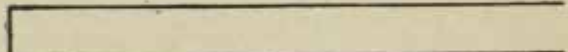
PLATE III

PLATE III

PLATE III

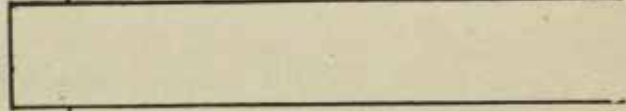
BHADRAPĪṬHA.

GĪRṬAVĀRI

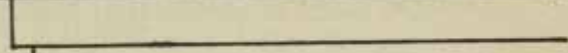
1

PAṬṬIKĀ

2

KAMPA

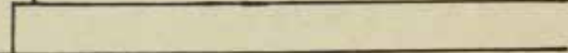
1

KANṬHA

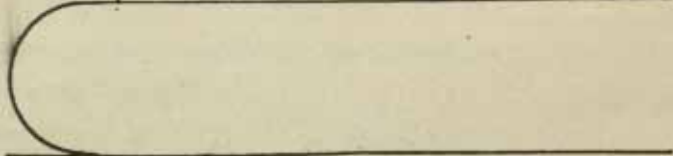
3

KAMPA

1

KUMUDA

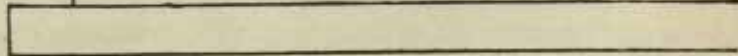
3

JAḢATĪ

4

UPĀNA

1

सौधजं भोगदं ख्यातं विष्णुभागसमोन्नतम्^१ । लिङ्गतास्त्रयं व्यासं लिङ्गनाहसमं तु वा ॥ ७४ ॥
ब्रह्मांशेतरलिङ्गानां लिङ्गनाहं^२ तथोन्नतम् । भद्रपीठं पद्मपीठं द्विविधं पीठलक्षणम् ॥ ७५ ॥

[भद्रपीठम्^३]

पीठोदये कलांशे तु व्योमांशं स्यात्पुरोदयम्^४ । जगत्पुच्छं तु वेदांशं गुणांशं^५ कुमुदोदयम् ॥ ७६ ॥
^६ कम्पमंशेन कर्तव्यं गलमानं गुणांशकम् । ऊर्ध्वकम्पं^७ शिवांशं स्याद्दिग्भागं^८ पट्टिकोदयम् ॥ ७७ ॥
व्योमांशं घृतवारि^९ स्यादुत्तुच्छं^{१०} नीववेशकम् । पीठव्यासेऽग्निभागांशं^{११} नालव्यासं च नीवकम् ॥ ७८ ॥
^{१२} तत्तिपादं घनं विद्यान्मध्ये^{१३} धारासमन्वितम् । भद्रपीठमिदं ख्यातम् ;

[पद्मपीठम्^{१४}]

पद्मोच्चं तु कलांशकम् ॥ ७९ ॥

^१ B : समन्वितम् pour समोन्नतम्

^२ C, F et G omettent les demi-sloka 74b et 75a

^३ B : वाय

^४ B : ततो नतम्

^५ A : पद्मपीठं द्विविधं विविधं पीठलक्षणम् ; B : पद्मपीठं च द्विविधं विविधं पीठलक्षणम् ; C, F, G : पद्मपीठं महापीठं विविधं पीठलक्षणम्

cf. *Suprabheda* I 32, 97 :

पद्मपीठं भद्रपीठं वेदिका परिमण्डलम् । पीठं चतुर्विधं श्रेष्ठम्^{१५}

voir aussi *Ajita* 16, 9-10.

^{१६} cf. *Anṣumatkāśyapa* 52, 33-38:

“भद्रपीठमथोच्यते ।

कृत्वा तु षोडशोत्सेधं भागेनोपानमुच्यते । जगत्पुच्छं तु वेदांशं गुणांशं कुमुदोदयम् ॥
शिवांशं पट्टिकामानं कण्ठमानं गुणांशकम् । तदूर्ध्वकम्पमेकांशं द्विभागा पट्टिका भवेत् ॥
शरयंशं घृतवारि स्यादेतत्तु भद्रमुच्यते । पीठोच्चे तु कलांशे तु द्विभागं पट्टिकोदयम् ॥
गुणांशं जगतीमानं कुमुदोच्चं तु तत्समम् । व्योमांशं कम्पमानं तु कण्ठमानं द्विभागाधा ।
तस्योर्ध्वकम्पमेकांशं गुणांशा पट्टिका भवेत् । एकांशं घृतवारि स्यादेतद्भद्रमुच्यते ॥
भद्रमेवं द्विधा ख्यातम्”

voir aussi *Ajita* 16, 11-13.

^{१७} A : व्योमांशं ; C, F, G : व्योमांशः

^{१८} C, G : पुरोमतम् ; E : पुरोमदम् ; F : पुरोक्षः ;

^{१९} A : गजत्पुच्छं ; B : गजत्पुच्छे

^{२०} C, E, F, G : वेदाङ्गं

^{२१} A : कमृतोदयम् ; B : कमृतोदयम् ; C : कुमुदोदयम्

^{२२} A : कूपदंशेन ; B : तुपदंशेन ; C, F, G : कूपमंशेन

^{२३} C, F, G : गुणांशः स्यात्

^{२४} B : यागं pour भागं

^{२५} A : वारी pour वारि

^{२६} B : निप्र pour नीत्र ; C E : नीप्र

^{२७} A : भागैः pour भागांशं ; B : भागे तु

^{२८} A : च नित्रकम् ; B : निवृत्तकम्

^{२९} F : तारा pour धारा

^{३०} cf. *Kārikāgama* II 35, 37-38:

षोडशोत्सेधे द्विपादं पादुकं भवेत् । शरांशं पद्ममानं स्याद्दिभागं घृतमुच्यते ॥

वेदांशमूर्ध्वपद्म स्यादध्विन्यंशेन पट्टिका । घृतवारयंशमानं स्यात्पद्मपीठमिदं मतम् ॥

voir aussi *Ajita* 16, 30b-32.

कृत्वाक्षांशमुपानोच्चं 'सौधपथ' 'रसांशकम्' । 'कर्णवेशो द्विकांशः स्यादूर्ध्वपथं शरांशकम्' ॥ ८० ॥
 शिवांशं 'घृतचारि' स्याच्छेषं प्रागिव 'कल्पयेत्' । 'कृत्वा तु पिण्डिकामेवमष्टबन्धं' सुयोजयेत् ॥ ८१ ॥

[लिङ्गपीठशुद्धिः^१]

लिङ्गपीठस्थलं चैव ^{११}शुद्धिं कृत्वास्त्रमन्त्रतः । ^{११}पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा ^{१२}ततोऽपि स्नानमाचरेत् ॥ ८२ ॥

[कुम्भामिषेकः^{१३}]

'वेद्यास्तु' ^{१४}कुम्भानुद्धृत्य ^{१५}बाह्यधामप्रदक्षिणम् । लिङ्गाग्रे स्थापयेत्कुम्भान्पूर्ववत्स्थापनक्रमात् ^{१६} ।
 प्रागेव तु घटे ^{१७}तस्मिन्बाल' लिङ्गान्महेश्वरम् । मनोन्मनीं च विघ्नेशानावाहयार्चनमाचरेत् ॥ ८४ ॥

^१ Une meilleure lecture semble être अधःपथं au lieu de सौधपथं

^२ B : शरान्तकम्

^३ A : कर्णे वेशजद्विकांशं स्याद् ; B : कर्णे वेश द्विकांशं स्याद् ; C : कर्णवेश द्वितीयं स्यात् ; E : कण्ठवेशं द्वितीयं स्याद्

^४ B : ऊर्ध्वपथं शरान्तकम् ; C, E : ऊर्ध्वकंपाशकांशकम् ; F : ऊर्ध्वकम्प शरांशकम्

^५ A : कृत pour घृत ^६ A : कल्पितम्

^७ A : पिण्डिकामेकं कृत्वा तु मुष्टिबन्धं ; E, F : पिण्डिकामयमेव च अष्टबन्धं

^८ Pour plus de détails au sujet d'aṣṭabandha voir *Kāraṇāgama* I 136. 16-19:

आदीहस्याष्टबन्धं तु बन्धयेत्लिङ्गपीठयोः । कार्पासतूलकं चैव महिषाज्यं तु शर्करा ॥

लाक्षाचूर्णं मधूच्छिष्टं कुन्दुरुक्तस्य चूर्णकम् । कापायचूर्णं गौलं च द्रव्यं स्यादष्टबन्धने ॥

एकभागं तु कार्पासं महिषाज्यं तु तत्तमम् । शिलाचूर्णं चतुर्भागं लाक्षा च ह्येकभागकम् ॥

भागार्धं तु मधूच्छिष्टं कुन्दुरुक्तं द्विभागकम् । कापायचूर्णमेकाधमेकाधं गुलमुच्यते ॥

voir aussi *Ajītāgama* 18, 216-218.

^९ cf. *Kārikāgama* I 64, 161b-162:

पुण्याहं वाचयित्वा तु लिङ्गपीठे तु शोधयेत् । शान्तिकुम्भस्य तोयैश्च देवेशमभिषेचयेत् ॥

शिल्प्यादिस्पर्शशान्त्यर्थं भवेदेतद्विज्ञोत्तमाः ।

cf. *Ajītāgama* 18, 220-223a.

^{१०} C, F, G : शुद्धिं pour शुद्धं

^{११} A : पुण्याहं प्रोक्षणं

^{१२} B : तत्तत्स्नानमाचरेत्

^{१३} cf. *Kārikāgama* I 64, 172-173 et 183-181a:

कुम्भान्सर्वान्मनानीय वेदिकोपरि संस्थितान् । सर्वमङ्गलसंयुक्तं कृत्वा ग्रामप्रदक्षिणम् ॥

स्वच्छिन्ने त्वप्रकल्पे तु पूर्ववद्विनिवेगनम् । कुम्भाद्वीजं समादाय लिङ्गमूर्धनि विन्यसेत् ॥

जलेन कुम्भवर्धन्योः स्नापयेत्लिङ्गपिण्डिके । विघ्नेश्वरपटस्थाण्णपीठे पूर्वादितो न्यसेत् ॥

तत्कुम्भस्थतोयेन स्नापयेत्परमेश्वरम् ।

voir aussi *Ajītāgama* 18, 223b-237.

^{१४} A : वेद्यां तु

^{१५} C : कुम्भम् pour कुम्भान्

^{१६} C : बाह्यधामम् pour बाह्यधाम

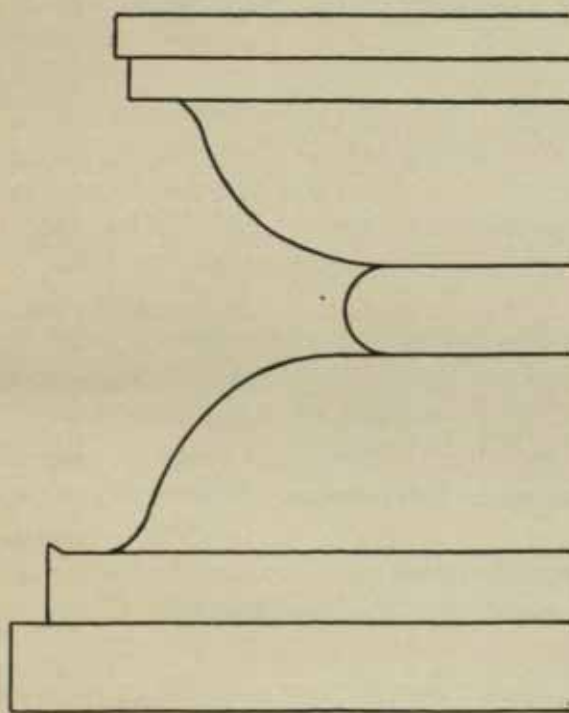
^{१७} A : स्थापनं क्रमात् ; B : अर्पणं क्रमात्

^{१८} C, F, G : तस्मिन्

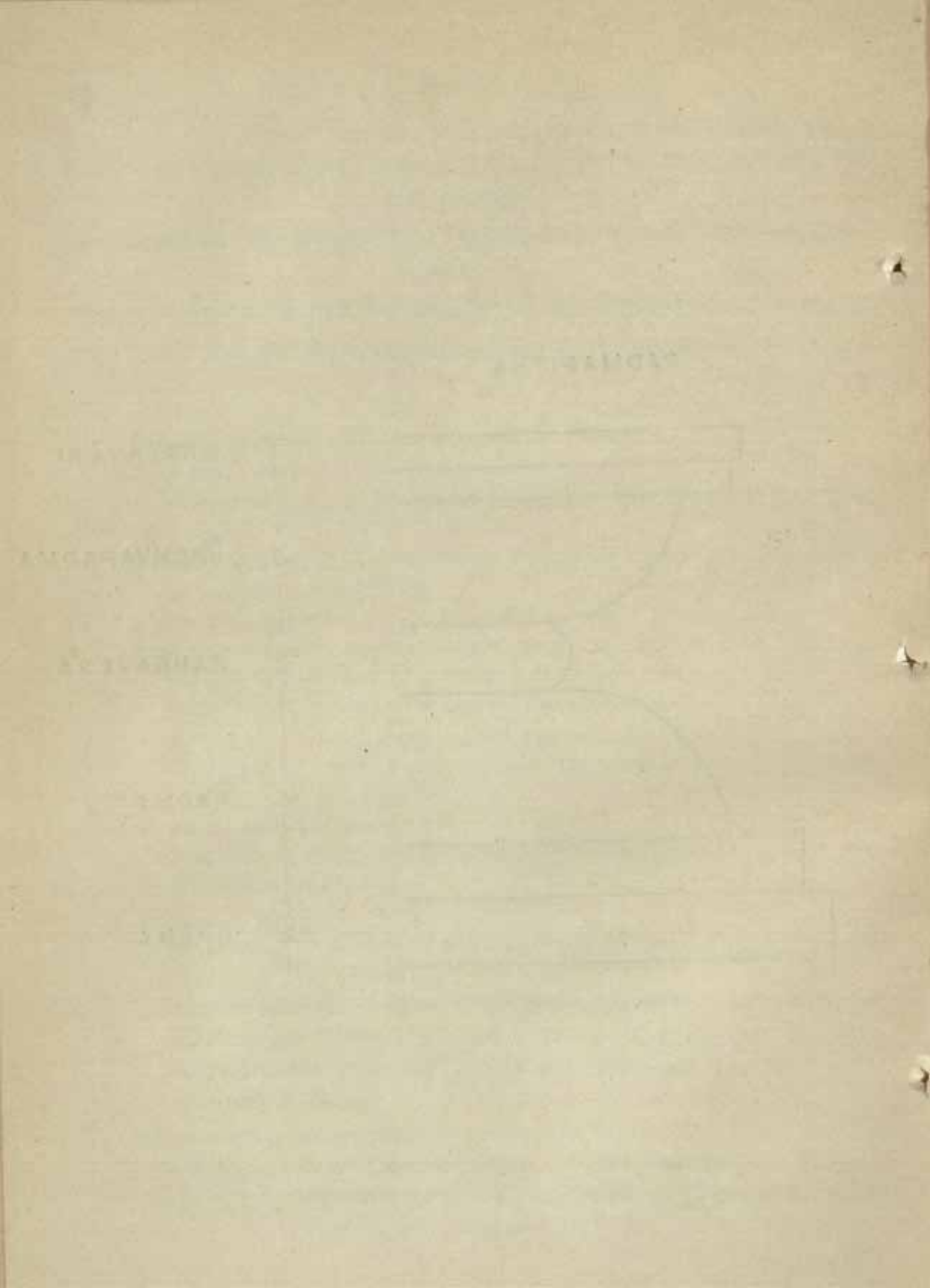
^{१९} B : लिङ्गं pour लिङ्गाद्

PADMAPIṬHA

1	GHṚTAVĀRI
5	ŪRDHVAPADMA
2	KARṆAVESĀ
6	PADMA
2	UPĀNA

तद्वद्वट्टाद्वीजमानीय लिङ्गमध्ये तु योजयेत् । तदा ध्यानसमायुक्तं हृदा मूलं सुयोजयेत् ॥ ८५ ॥
मनोन्मनीं च वर्धन्यां वामपीठे तु योजयेत् । ततो विधेशकलशे विधेशान्परितो न्यसेत् ॥ ८६ ॥
तत्तद्वट्टाम्बुभिस्तत्तन्मूर्तिं मेवामिषेचयेत् । परिवारं ततः स्थाप्य महापीठं च विन्यसेत् ॥ ८७ ॥
आसनावाहनादीनि चार्चनोक्तवदाचरेत् । महाहविश्च दत्त्वा तु ताम्बूलं च निवेदयेत् ॥ ८८ ॥
स्नापनं तत्र कुर्वीत यथाविधिपुरःसरम् ।

[लिङ्गप्रतिष्ठाफलम्]

एवं यस्तु विधानेन स्थापयेद्वलिङ्गमादरात् ॥ ८९ ॥
कुलैकविंशमुक्तात्मा शिवलोके स मुच्यते ॥ ९० ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे[क्रियापादे]लिङ्गस्थापनविधिर्नाम अष्टाविंशः पटलः

^१ A : विधेशकलशान्विधेशान् सकलान् यजेत् ; C, G : विधेश्वरान् कालान् विधेशान् परितो यजेत्

^२ A : तत्र मूर्तिं pour तत्तन्मूर्तिं ^३ A : परिवारं ^४ A omet च

^५ Cf. *Kāraṇāgama* I 59, 1-2a :

अथ वक्ष्ये विशेषेण लिङ्गस्थापनमुत्तमम् । धन्यं यशस्करं चायुर्वर्धनं पुत्रवृद्धिदम् ॥
भुक्तिर्दं मुक्तिर्दं सर्वदानयज्ञफलप्रदम् ॥

cf. *ibid* II 21, 1 :

अथातः संप्रवक्ष्यामि सर्वलोकहिताय च । राजराष्ट्राभिवृद्धयर्थं शिवस्थापनमुत्तमम् ॥

cf. *Cintyāgama* 20, 64a :

एवं यः स्थापयेद्वलिङ्गं स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ।

Voir aussi *Ajitāgama* 18, 288b-292.

^६ A, B : कुलैकविंशमुक्ताभिः ; une meilleure lecture semble être कुलैकविंशमुक्तात्मा शिवलोके महीयते

^७ B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^८ A : लिङ्गस्थापनविधिपटलविंशः ; B : लिङ्गस्थापनविधिर्नाम विंशः पटलः ; C, G : लिङ्गस्थापनविधि-
र्नाम चतुर्थः पटलः ; E : लिङ्गस्थापनविधिश्चतुर्थः ; F : लिङ्गस्थापनपटलश्चतुर्थः

[एकोनविंशः पटलः]

[पिण्डिकास्थापनम्¹]

अतः परं प्रवक्ष्यामि पिण्डिकास्थापनं परम् । प्रागुक्तलक्षणोपेतं पीठं कुर्यात्तु शैलजम्² ॥ १ ॥

[आधारशिला³]

तत्पीठव्याससदृशं⁴ 'नन्द्यावर्त'शिलोदयम्⁵ । लिङ्गव्याससमं⁶ मध्ये 'गाढं'⁷ युक्तं तु कल्पयेत् ॥ २ ॥
नन्द्यावर्तशिलाश्चैव¹⁰ चतस्रः¹¹ परिकल्पयेत् । ईशानाग्रानलाग्रं च¹² वारुणे सौम्यकेऽग्रकम्¹³ ॥ ३ ॥

¹ Pour पिण्डिकास्थापनविधि voir *Aṃśumatkāśyapa* 96, *Aṃśumadāgama* 56, *Acintyaviśvasādhakhyā* 71, *Kāmikāgama* II 32 et 35, *Kāraṇāgama* I 134, *Dīptāgama* 59, *Virāgama*, 70, *Suprabhedāgama* I 54 et *Sūksmāgama* 64.

² Pour पिण्डिकालक्षण voir le dernier *paṭala* (लिङ्गस्थापनविधि) *śl.* 72-81.

cf. *Kāraṇāgama* I 9, 140b-146 et 165-166:

“पीठमथ शृणु ।

स्त्रीशिनां तु परिग्राह्य पीठं कुर्याद्विशेषतः । लिङ्गविस्तारमानेन त्रिगुणे पीठविस्तृतम् ॥

कर्णाद्विगुणमेव वा त्रिगुणे पीठविस्तृतम् । कर्णस्य द्विगुणार्धं वा लिङ्गदैर्घ्यसमं तु वा ॥

गर्भगेहं त्रिधा भज्य भागैकं पीठविस्तृतम् । लिङ्गमानेन हर्म्यं स्थालिलिङ्गमानेन पिण्डिका ॥

पूर्वाकृतिर्यथा पीठं तथा कुर्यात्पुनः । अन्याकृतिर्न कर्तव्या कृता चेत्कर्तृनाशिनी ॥

वेदाष्टाश्रमानं तु विभजेदष्टधा ध्रुवः । गुणभागमधस्त्यक्त्वा बाणांशं पीठिकोच्छ्रयम् ॥

ब्राह्मणवैष्णवमानं तु षोडशांशेन भाजयेत् । सप्तभागमधो मुक्त्वा प्रद्वांशं पिण्डिकोच्छ्रयम् ॥

भागार्धं तत्त्रिपादं वा समं वा शेषनिर्गमम् । मूलादष्टांशमग्रे तु हीनं स्यात्पद्मपीठके ।

सर्वेषामेव पीठानामुपानात्पीठविस्तारम् । पीठिकालक्षणं पोक्तम्”

voir aussi *Ajitāgama* 16, 1-10 et 46-52

³ cf. *Suprabhedāgama* I 33, 111-119a:

लिङ्गस्य पीठिका चेत्तु मध्येऽष्टाश्रकमान्वितम् । अवटं कारयेद्धीमान्विष्णुभागसमं यथा ॥

ब्रह्मभागप्रवेशार्थं तन्मानाच्चतुरश्रकम् । घृतवारिषट्पाजालं सकले त्वासर्नं विना ॥

नन्द्यावर्तशिलां वक्ष्ये पीठाधस्ताच्चतुरश्रशिला । परितस्तालमात्रं वा षडङ्गुलमथापि वा ॥

पीठविस्तारतोऽधिक्या नन्द्यावर्तशिलाः शुभाः । समन्ताच्चतुरश्रास्तु ब्रह्मभागसमोज्जताः ॥

अथवा चतुरश्रस्य चाष्टांशास्तप्तमोच्छ्रितः । गर्भस्थं नवभागैकं पादाधारशिला शुभा ॥

तद्दर्धमेकमेवं वा तत्रांशैकमुच्छ्रितः । चतुरश्रस्य चाष्टांशादेकांशं मध्यनिम्नगम् ॥

लिङ्गात्प्रमाणेन खातविस्तारमानकम् । नवनिम्नं तु तन्मध्ये रत्नभ्यासार्यमुच्यते ॥

ब्रह्मोपलासमोत्तुष्टा तत्ताराध्यर्धविस्तृता । एवं कूर्मशिला सिद्धा सुदृढा चतुरश्रका ॥

एवमुक्तास्तु सर्वाङ्गाः किञ्चिन्मानाधिकास्तु वै ।

voir aussi *Ajitāgama* 18, 172-179

⁴ B : नन्द्यावर्त pour नन्द्यावर्त

⁵ C, F, G : शिलोरकम् pour शिलोदयम्

⁶ C, F et G ajoutent le demi-*śloka* : ब्रह्मभागोच्चसदृशं नन्द्यावर्तशिलोदयम्

⁷ A : समो pour समं ⁸ A, B : गाढं ⁹ C, F, G : युक्त्या ¹⁰ A, B : शिलां चैव pour शिलाश्चैव

¹¹ A : चत्वारः । B : चतुरः

¹² B : पारणे

¹³ A, B : गृहम् pour अग्रकम्

नन्दावर्तशिलादेवाः^१ प्रोच्यन्ते^२ स्थापनक्रमात् । तद्व्याससदृशं ब्रह्म शिलाव्यासमुदाहृतम् ॥ ४ ॥
 'तद्व्यासाग्न्यंशकेशं स्याद्वेदांशेऽशं तु चोन्नतम् । लिङ्गव्याससमं मध्ये 'निम्नमर्धाङ्गुलं तु वा ॥ ५ ॥
 'गुणाक्षयवमानं वा 'गाधं तु समतां नयेत् । 'रत्नन्यासार्धमन्त्रैव निम्नं रत्निप्रमाणतः' ॥ ६ ॥

[जलाधिवासः^{१०}]

^{११}कृत्वैवं^{१२} पञ्चगव्यैश्च स्नाप्य^{१३} पीठादि संस्कृतम् । जलाधिवासनं कुर्यान्नाभिमात्रे जले बुधः ॥ ७ ॥
 चतुर्गात्रिसमायुक्तां^{१४} प्रपां^{१५} कृत्वा तिसुन्दराम्^{१६} ।

[मण्डपः^{१७}]

प्रासादस्याग्रतो^{१८} वैशे सौम्ये वा मण्डपं कुरु ॥ ८ ॥

नवहस्तविशालं तु कलास्तम्भसमन्वितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं^{१९} मध्येऽग्न्यंशेन वेदिका ॥ ९ ॥
^{२०}विशालं^{२१} तत्त्रिभागैकमुत्सेधं सोपवेदिकम् ।^{२२}महाशस्वीशकोणे^{२३} च योनिकुण्डानि कल्पयेत् ॥ १० ॥
 उत्तरे स्नानवेदिं^{२४} च युक्त्या तु परिकल्पयेत् । गोमयालेपनं कृत्वा पुण्याहप्रोक्षणं कुरु ॥ ११ ॥

^१ C, F, G : वेदाः pour देवाः

^२ A, B, C : प्रोच्यन्ते

^३ A : तिल pour शिला

^४ A : तद्व्यासं शकेशं स्याद् ; B : तद्व्यासं शकं प्रशस्यं स्याद्

^५ B : निम्नं मध्याङ्गुलं तु वा

^६ B : गुणाक्षयवमानं वा ; C : गुणाक्षयसमानं वा ; F : गुणाक्षयसमानं वा

^७ A : भासं pour गाधं

^८ A : कर्तव्या सार्धमन्त्रैव ; C, G : रत्नन्यासार्धमन्त्रैर्वा

^९ F : प्रमाणकम् pour प्रमाणतः

^{१०} cf. *Kāmikāgama* II 35, 121-124 :

प्राग्वत्संज्ञायां देवीं तु वस्त्रगन्धादिनार्चयेत् । प्रदक्षिणं नयेद्ग्रामे जलतीरे निवेश्य च ॥
 स्वर्णिलं तत्र निक्षिप्य स्थापयेत्तत्र पिण्डिकाम् । कलशान्स्थापयेदष्टौ लोकपालाधिपान्क्रमात् ॥
 देवीं च कलशानिष्टा लम्बकूर्चसमन्वितान् । नववस्त्रपरिच्छन्नां फलकोर्ध्वं जलान्तरे ॥
 स्थापयेदभितोऽष्टौ तु कलशान्मुत्रसंयुतान् । पिधानाम्बरहैमास्तान्सकूर्वाञ्चिक्वत्यधिष्ठितान् ॥

^{११} B : कृत्वा तु

^{१२} C, G : पञ्चगव्यैश्च स्नाप्य ; F : पञ्चगव्यैस्संज्ञायां

^{१३} A : पीठादयो स्मृतः ; B : पीठादयोः स्मृताः ; C, G : पीठादयोः स्मृताः

^{१४} A, B : युक्तां pour युक्तां

^{१५} B : कृत्वा तु pour कृत्वाति

^{१६} F : सुन्दरम् pour सुन्दराम्

^{१७} cf. *Virāgama* 70, 2b-5a et 17:

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं चतुरधकम् । पञ्चसप्ताष्टहस्तां वा नवहस्तमथापि वा ॥
 स्तम्भैः षोडशभिर्युक्तां चतुर्द्वारिसमन्वितम् । मध्यमे वेदिकां कुर्यात्तालमात्रसमुच्छ्रयात् ॥
 वितानध्वजमाच्छाद्य दिग्ध्वजैश्च प्रलम्बितम् । दर्भमालाभिरावेष्ट्य तोरणैस्सशोभितम् ॥
 यावदश्रं भवेत्सीतं तावदश्रं तु कुण्डकम् । वृत्तपीठस्य हे ब्रह्मन्वृत्तकुण्डमिहोच्यते ॥

^{१८} B : वाशे pour वैशे

^{१९} A : मध्येऽग्न्यंशोपवेदिका

^{२०} B omet le demi-sloka 10a

^{२१} A : तत्र pour तत्रि

^{२२} A : महेशा pour महारा

^{२३} A : कोणेशा pour कोणे च

^{२४} B, F : वेदिं pour वेदि

[शयनाधिवासः^१]

स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यात्तण्डुलैस्तिललाजकैः । दर्भैः पुष्पैः परिस्तीर्य^२ फलकां चोपरि न्यसेत् ॥ १२ ॥

शयनं कल्पयेत्तस्मिन्मन्त्रवस्त्रैर्विशेषतः । जलात्पीठं समानीय स्नानवेद्यां निधापयेत् ॥ १३ ॥

गव्यैर्गन्धोदकैश्चैव त्वभिषिच्योत्तममन्त्रतः । हृदा गन्धादिभिर्यष्टा^३ कण्ठे प्रतिसरं कुरु ॥ १४ ॥

शयने शाययेत्पीठं प्राङ्मुखोत्तरयोनिकम् । शांकरादिषु तद्वाह्ये नन्द्यावर्तशिला^{१०} न्यसेत् ॥ १५ ॥

^{११} गन्धाद्यैस्तु हृदाम्यर्च्य रक्तवस्त्रेण वेष्टयेत् ।

[कुम्भस्थापनम्^{१२}]

नवसंख्याध्वान्कुम्भान्सूत्रादिभिः समन्वितान् ॥ १६ ॥

नानागन्धाम्बुसंपूर्णान्वेद्यां तु स्थापयेत्क्रमात् ।^{१३} पीठस्य^{१४} शांकरे प्राच्यां^{१५} पृष्ठे प्रधानकुम्भकम् ॥ १७ ॥

शक्रादिषु क्रमात्^{१६} स्थाप्य चान्यकुम्भानि^{१७} देशिकः । गौरी प्रधानकुम्भे तु^{१८} वामादीनन्यकुम्भके ॥ १८ ॥

^१ Cf. *Virāgama* 70, 5b-6a :

शालिभिर्विकिरेत्तत्र तण्डुलैश्च तिलैस्तथा । पद्मभिः कम्बलैर्युक्तं पीठं तस्योपरि न्यसेत् ॥

^२ A : स्थण्डिलैस् pour तण्डुलैस्

^३ A : फलकां च परिन्यसेत् ; le mot फलक se trouve ici au féminin au lieu du masculin.

^४ B : कल्पयेत्सीमान्

^५ A omet तु

^६ voir *Ajītāgama*, vol I, p. 218 note 3.

^७ A : कर्णे   ^८ B : शयने   ^९ B : नन्द्यावर्त pour नन्द्यावर्त   ^{१०} A : शिलां pour शिलाः

^{११} A, B : गन्धाद्यैः स्वहृदाम्यर्च्य

^{१२} cf. *Kāmikāgama* II 35, 146-153:

“ तद्देशे करकं न्यसेत् ।

सूत्रवस्त्रपरिच्छन्नं नवरत्नोदरं भवेत् । सहैमरङ्गजं कूर्चफलपल्लववक्त्रकम् ॥

तन्मध्ये सासनां देवीमर्चयेद्गन्धसंमुखैः । वर्धनीरष्टवस्त्राः कूर्चवस्त्रससूत्रकाः ॥

सहैमाः पल्लवोपेताः सापिधानाः फलोद्बहाः । वामाद्यधिक्षिता बाह्ये परितो विनिवेशयेत् ॥

गन्धाद्यैरर्चयित्वा तु पिण्डिकां वर्धनीमपि । तत्त्वतस्त्वेशिसंयुक्तां मूर्तिमूर्तीधरीं न्यसेत् ॥

कर्णस्थाधो गले कर्णादूर्ध्वं तत्त्वत्रयं त्यजेत् । क्रिया शानं तयेच्छेति त्रितत्त्वेशाः प्रकीर्तिताः ॥

धारिका दीप्तिमयुग्रा ज्योत्स्ना चेता बलोत्कटाः । धात्रीविधाति मूर्तिभ्यः परिभाष्य क्रमेण तु ॥

पद्मपक्षेऽथवा ग्राह्यं तत्रांशुक्तं तु यद्भवेत् । लिङ्गसंस्थापनप्रोक्तविधिनाखिलमाचरेत् ॥

चन्दनाद्यैः समभ्यर्च्य होमकर्म समारभेत् ।

^{१३} C, G : पिण्डस्य

^{१४} A : शांकरो

^{१५} A : कृष्टे ; E, F : त्रिष्टे

^{१६} A : स्थाप्य मर्त्य pour स्थाप्य चान्य ; B : स्थाप्य मध्ये ; C : स्थाप्यमन्य ; F : स्थाप्यान्य

^{१७} Le mot कुम्भ se trouve ici au neutre au lieu du masculin

^{१८} A : वामादीनान्यकुम्भकैः ; B : वामादीनां तु कुम्भकैः ; C : वामादीशान्यकुम्भकैः

ध्यानमन्त्रसमायुक्तं^१ हविरन्तं समर्चयेत् ।

[होमः^२]

^३पश्चाद्धोमं प्रकर्तव्यमनेन विधिना क्रमात् ॥ १९ ॥

अग्न्याधानाधिकं^४ 'सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । वञ्जुलं^५ खादिराश्वत्थचटं^६ शक्रान्महादिशि ॥ २० ॥

'पालाशं स्यात्प्रधानस्य^७ कथ्यन्ते समिधः क्रमात् । समिदाज्यौदनं^८ मुद्रतिलसर्पपमाषकम्^९ ॥ २१ ॥

अपूपं^{१०} लाजाः सक्तुश्च^{११} क्षौद्रं यथाक्रमेण तु । गौर्यास्तु^{१२} पञ्चब्रह्माङ्गैः प्रत्येकं तु शताहुतिः ॥ २२ ॥

^{१३}गौरीमिमायमन्त्रेण गौरीगायत्रिमन्त्रतः^{१४} । घृतेन जुहुयाद्दीमान्प्रत्येकं पञ्चविंशतिः ॥ २३ ॥

^{१५}बीजमुख्येन मन्त्रेण स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा दशाहुतिः । एवं तु जागरं^{१६} रात्रौ प्रभाते विमले शुभे ॥ २४ ॥

आचार्यो मूर्तिपैः^{१७} स्नात्वा सकलीकृतविग्रहः ।^{१८} पिण्डिकां^{१९} कलशानग्निमभ्यर्च्य विधिना ततः ॥ २५ ॥

ततो जयादिभिर्हुत्वा ब्रह्माङ्गैश्च दशाहुतिः ।^{२०} गौरीगायत्रिमन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥ २६ ॥

[जीर्णपिण्डिकाविसर्जनम्^{२१}]

आचार्यादीन्समभ्यर्च्य वस्त्रैर्धान्यैर्घनैरपि । गर्भगोहं प्रविश्याथ विस्तृजेज्जीर्णपिण्डिकाम् ॥ २७ ॥

^१ B : हविषान्तं

^२ cf. *Virāgana* 70, 48b-57a:

ततो होमं प्रकुर्वीत लक्षणेन समन्वितम् । पलाशखदिराश्वत्थप्लक्षन्यप्रोधमेव च ॥

उदुम्बरमपामार्गं खदिरं च विशेषतः । पूर्वादिशानपर्यन्तं क्रमेण परिकीर्तितम् ॥

ईशान इन्द्रयोर्मध्ये शमीं चैव तु विन्यसेत् । अष्टोत्तरशतं चैव पञ्चाशत्पञ्चविंशतिः ॥

सर्वेषां चैव होमानां पलाशोऽधमिहोच्यते । समिदाज्यचक्षुल्लजान्मुद्रमाषांश्च सर्षपान् ॥

समिधं सधमन्त्रेण वक्त्रेणाज्यं तथैव च । अघोरेण चरुं हुत्वा लाजान्वामेन होमयेत् ॥

नेत्रेणैव तु मुद्रं स्यान्माषे हृदयमुच्यते । ईशानेन तु मन्त्रेण सर्षपं चैव होमयेत् ॥

प्रासादेन तु मन्त्रेण प्रत्येकं पञ्चविंशतिः । गौरीबीजेन मन्त्रेण प्रत्येकं पञ्चविंशतिः ।

सर्वद्रव्यसमायुक्तं हव्यवाहं समुच्चरन् । स्विष्टमग्नेति मन्त्रेण जुहुयात्तदनन्तरम् ॥

जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभुञ्चैव होमयेत् । हुत्वान्ते तु यदस्येति स्विष्टकृद्भूयते क्रमात् ॥

^३ C, F, G : पश्चाद्धोमं तु कर्तव्यम् ; le mot होम se trouve ici au neutre au lieu du masculin

^४ B : सर्वमग्निकार्यक्रमाचरेत् ^५ A : खदिर pour खादिर ^६ B : शक्र pour शक्रान् ; C : शंख

^७ B : पलाश ^८ B : कथिताः ^९ A : मुद्रं pour मुद्र ^{१०} A : माषकाः pour माषकम्

^{११} A : लाजसक्तुश्च pour लाजाः सक्तुश्च ^{१२} B : क्षौद्रं चैव यथाक्रमम् ^{१३} A, B, C : ब्रह्मपञ्चाङ्गैः

^{१४} गौरीमिमाय cf. *Taittiriyaṛanyaka* I 1, 37 ; गौरीगायत्री ओं महादेव्यै च विद्महे रुद्रपत्नी च धीमहि

तन्नो गौरी प्रचोदथात् (Yogajāgama T. No. 161, p. 38)

^{१५} L'ordre des *śloka* dans le ms. B est le suivant: 24b, 25, 23, 24a, 26 etc.

^{१६} A, B : बीजमन्त्रेण मुख्येन ^{१७} "हुत्वा" इति शेषः ^{१८} C, G : सार्धं pour आत्वा

^{१९} A : पिण्डिकात् ^{२०} C, F, G : कलशानग्नीन् ^{२१} C : गौरि pour गौरी

^{२२} cf. *Virāgana* 70, 26b-29:

ततः प्रभाते विमले सुमुहूर्ते सुलग्नके । आचार्यं पूजयित्वा तु शिल्पिनं पूजयेत्ततः ॥

पश्चाद्भर्गुहं गत्वा आचार्यः शिल्पिना सह । मृण्मयं कृषभं कुर्यात्सुवर्णचुरश्चक्रम् ॥

कृषगायत्रिमन्त्रेण प्रासादेन समन्वितम् । कृषभस्य तु शृङ्गेण कर्षयेत्पीठमेव च ॥

पीठं विसर्जयेत्तत्र जलमध्ये तु निक्षिपेत् ।

[पिण्डिकास्थापनम्¹]

'वज्रबन्धाष्टबन्धं वा' 'सुधापाकं परिस्तरेत् । नन्वाचर्तशिलां योज्य 'बन्धोर्ध्वं पङ्कमालिपेत् ॥ २८
मुहूर्ते समनुप्राप्ते सर्वालंकारसंयुतम् । 'वेद्यास्तु पीठमुद्धृत्य शनैर्गमंगदं विशेषत् ॥ २९ ॥

युक्त्या पीठं समुद्धृत्य लिङ्गस्य 'मूर्धमार्गतः । शनैः सुयोजयेत्पीठं नालमुत्तरगं विदुः ॥ ३० ॥
गन्धद्रव्येण सुदृढं विवरं तु 'निवर्तयेत् । शिलाभिर्वेष्टकाभिर्वा¹⁰ स्थलं दृढतरं कुरु ॥ ३१ ॥

[कुम्भामिपेकः¹¹]

शुद्धिं कृत्वा तु¹² गव्यैश्च पुण्याहप्रोक्षणं कुरु ।¹³ वेद्यास्तु कुम्भानानीय पीठाग्रे तु निघापयेत् ॥ ३२ ॥
कुम्भाद्वीजं समानीय¹⁴ पीठकण्ठे तु योजयेत् । तज्जलैरभिषिच्यथ परितोऽष्टघटैरपि ॥ ३३ ॥

संज्ञाप्य स्नपनं कृत्वा चार्चनोक्तं¹⁵ समाचरेत् ।¹⁶ प्रभूतं च हविर्दत्त्वा ताम्बूलं च निवेदयेत् ॥ ३४ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे]¹⁷ पिण्डिकास्थापनविधिर्नामैकोनत्रिंशः पटलः

¹ cf. *Virāgama* 70, 31-34 :

लिङ्गे पीठं समायोज्य सुस्निग्धं कारयेत्ततः । अष्टबन्धं प्रकर्तव्यं लक्षणेन समन्वितम् ॥
लाक्षा चैव मधुच्छिष्टं शर्करा सर्जरं तथा । बालुकेनेष्टकाचूर्णं सदृशं धनतैलकम् ॥
समं कृत्वा तु विप्रेन्द्र तैलमर्घं विधीयते । ताम्रपात्रे विशेषेण पाचयेच्छिल्पिना सह ॥
लिङ्गपीठकयोर्मध्ये पक्वद्रव्यं विनिक्षिपेत् । एवं यः कुरुते मर्त्यः शिवलोके महीयते ॥

² Pour plus de détails au sujet du वज्रबन्ध et de l'अष्टबन्ध voir *Ajlitāgama* 18, 216-218

³ B : वज्रबन्धाष्टबन्धं वा ; C, E : वज्रहस्ताष्टबन्धं वा ⁴ C, F, F : सुधापङ्क

⁵ A : बन्धार्थे ; B : बन्धार्थे ⁶ A : वेद्यां तु ; F : वेद्यां तु ⁷ B : मूर्ध्नि pour मूर्धं

⁸ A : उत्तरणं pour उत्तरगं ⁹ A, E, F : निवर्तये ¹⁰ B : इष्टिकाभिर्वा pour इष्टकाभिर्वा

¹¹ cf. *Virāgama* 70, 54-59:

ततः प्रभाते विमले स्नानं कृत्वा तु देशिकः । नववस्त्रपरीधानः सोष्णीषः सौतरीयकः ॥
कुण्डलैः कर्णिकाहारैरर्घ्याङ्गुलीयकमेव च । प्रशान्तमानसो भूत्वा स्नापयेद्विलङ्गमूर्धनि ॥
गौरीबीजेन वर्धन्या स्नापयेत्पिण्डिकोपरि । पूर्वदिशालपर्यन्तं विवेशान्नापयेत्ततः ॥
अष्टोत्तरशतेनैव पञ्चाशत्पञ्चाविंशतिः । स्नपनं कारयेत्तत्र यथाविभवविस्तरम् ॥
गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैश्चैव सुपूजयेत् । हविर्निवेदयेत्पश्चात्ताम्बूलं दापयेत्ततः ॥
ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र शैवान्संभोजयेत्ततः । पीठस्थापनमेवोक्तम् ॥

¹² B : गव्येन ¹³ A : वेद्यां तु ¹⁴ A : पीठं कर्णे तु ; B : पीठकर्णे तु ¹⁵ A : समर्चयेत्

¹⁶ B, C, F : प्रभूतहविषं दत्त्वा ¹⁷ A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

¹⁸ A : पिण्डिकास्थापनविधिपटलोऽष्टविंशः ; B : पिण्डिकास्थापनं नाम अष्टविंशः पटलः ; C : पिण्डिकास्थापनविधिर्नाम पञ्चमः पटलः ; E : पिण्डिकास्थापनविधिः पञ्चमः पटलः ; F : पिण्डिकास्थापनपटलः पञ्चमः

[त्रिंशः पटलः]

[क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठाविधिः]

[क्षेत्राष्टकम्]

उभयार्थं तु कर्तुंश्च मोक्षार्थं जन्मवेदनात्¹ । तटाकतीरे² वाप्यास्तु नद्यास्तीरे³ समुद्रके ॥ १ ॥

तीरे तु सागराणां⁴ तु पर्वताग्रे वनान्तरे । श्मशाने⁵ चेश्वरे इम्ये⁶ स्थापयेत्क्षेत्रलिङ्गकम् ॥ २ ॥

¹⁰ क्षेत्राष्टका इमे प्रोक्ता दशब्रह्मयुत्तरं फलम् ।¹¹ पौरुषादार्षकं श्रेष्ठमार्षाद्गाणपकं वरम्¹² ॥ ३ ॥

¹ Le manuscrit sur ôles n° 15545 de l'Institut Français d'Indologie renferme quelques citations des *Rauravāgama*, *Acintyaviśvasādhākhyā* et *Kāmikāgama* relatives à la *kṣetrālīṅgaṇapratīṣṭhā* notamment les *śloka* 1b à 12a dont le texte nous a été très utile pour le rétablissement des passages corrompus. Ce manuscrit est représenté en note par le symbole H.

² Pour क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठा voir *Acintyaviśvasādhākhyā*, *samādhilīṅgaśthāpanapāṭala*, *Ajita* 18, *Kāmika* I 64 et II 66, *Kāraṇa* I 59 et II 21, *Kīraṇa* III 26, *Cintya* 20, *Dīpta* 20, *Makuta* 10, *Mataṅgaqārāmeśvara*, *kṛtyāpāda* 39, *Yogaja* 4, *Santānasaṃhita* 19, *Suprabheda* I 36, et *Sūkṣma* 42.

³ cf. *Acintyaviśvasādhākhyā*, n° 15545, folio 1a :

वक्ष्ये समाधिलिङ्गस्य प्रतिष्ठां द्विजसत्तमाः । द्विविधं तत्सुसंप्रोक्तमालये वा बहिस्त्वले ॥
प्राकारचतुरस्यान्ते (चतुर्थस्यान्ते ?) पश्चिमस्य सुमध्यमे । स्थापितं विविना लिङ्गं परं शृणुत सांप्रतम् ॥
नदीतीरे तटाके वा उद्याने स्वमण्डेऽपि वा । अन्यत्र च मनोयोग्ये स्थापितं द्विविधं भवेत् ॥

cf. *Kāmika* II 66, 5b-7a :

स्वप्रधानं पराङ्गं च द्विविधं स्थापनं मतम् । ग्रामादौ वा नदीतीरे पुष्करिण्यास्तटेऽपि वा ॥
वने चोपवने वापि पर्वते वा मनोरमे । स्थानेऽन्यत्र च कर्तव्यं स्वप्रधानस्य मन्दिरम् ॥

⁴ B : वेदनम् pour वेदनात्

⁵ B : वाप्यां तु

⁶ B : समुद्रके

⁷ B : च pour तु

⁸ A : दशाने ; E : ईशाने ; G : मशाने

⁹ A, G : चेश्वरो

¹⁰ A : क्षेत्राष्टकानुमे ; C : क्षेत्राष्टका इमे

¹¹ A : पौरुषादार्षं श्रेष्ठमार्षाद्गाणपरं वरम् ; B : पौरुषादर्शश्रेष्ठमासाद् गाणपरं स्मृतम् ; C : पौरुषादार्षं श्रेष्ठं माष-मुद्राणपः परम् , E : पौरुषादार्षं श्रेष्ठमार्षाद्गाणपः परम् ; le ms. H ajoute : गाणपादैविकं श्रेष्ठं देवे स्वायंमुखं वरम्

¹² Pour les détails relatifs aux līṅga tels que पौरुष, आर्ष, गाणप et दिव्य voir *Aṃśumat-kāśyapa* T. n° 1, pp. 430-431 :

लिङ्गं चतुर्विधं ज्ञात्वा स्थावरं शास्त्रचोदितम् । दैविकं चार्थकं चैव गाणपं मानुषं तथा ॥

चतुर्विधेषु भेदेषु दैविकं लक्षणं शृणु । दीर्घाकारं भवेत्तिलङ्गं निम्नोन्नतविवर्जितम् ॥

रेखाकोटरसंयुक्तं मुखे धारा यनोन्नता । पर्वताग्राङ्गालिङ्गं बहुप्रं स्वप्रतः शिखा ॥

तस्मान्मुख्यं तु दिव्यं यद्देवालयस्थलाशयम्^१ । साधारणं श्मशानं तु मरुत्तानां परं भवेत् ॥ ४ ॥

[श्मशाने क्षेत्रलिङ्गस्थापनम्^२]

‘तस्माद्वै दीक्षितानां तु ‘योगिनां तु वरं ततः । सर्वेषां च श्मशानं तु वरं ‘ब्रह्मविदां विदुः ॥ ५ ॥

श्मशानं भुवनादूर्ध्वं नेत्राग्नियुगतः^३ स्थलम्^४ । शिलाभिर्वेष्टकामिर्वा स्थलोच्चं परिकल्पयेत् ॥ ६ ॥

तदूर्ध्वं स्थापयेद्विलिङ्गं प्रतिमां वा विशेषतः । लिङ्गं चेत्प्राङ्मुखं स्थाप्यं पश्चिमाननमेव वा^{१०} ॥ ७ ॥

कराभ्यां संयुताकारं ब्रह्मसूत्रविर्जितम् । इत्येतैर्लक्षणैर्युक्तं लिङ्गं दैविकमुच्यते ॥
मूलस्थूलं भवेद्विलिङ्गमग्रमूलं तथैव च । मध्यस्थूलं तु लिङ्गानां नालिकेरफलाकृति ॥
कदलीफलाकृति श्रीर्बिल्वस्यैव फलाकृति । लिङ्गमार्पकमाख्यातं ब्रह्मसूत्रविर्जितम् ॥
कूष्माण्डस्य फलाकारं मातुलुङ्गफलाकृति । उर्वारकफलाकारं कपित्थस्य फलाकृति ॥
तालफलवदाकारं गाणपं लिङ्गमुच्यते । द्वारं वा गर्भमानं वा हस्तमानमथापि वा ॥
शिल्पशास्त्रोक्तमानं वा छत्राकारशिरोजतम् । एकवर्णं सुसंज्ञिगंधं ब्रह्मसूत्रसमन्वितम् ॥
इत्येतैर्लक्षणैर्युक्तं लिङ्गं मानुषमुच्यते ।

^१ C, G : स्थलाशनम् pour स्थलाशयम्

^२ cf. *Acintyaśivasādhākhya*, fol. 1a-3a:

महात्मानश्च सर्वज्ञा नानाश्रयसमन्विताः । अनेकजन्मजन्मैश्च [न्मभिः] कृतकृत्या मदक्षया ॥
मदंशभाजिनः प्रीत्या मत्स्वरूपपरावणाः । दयादाक्षिण्यसंयुक्ता निरपेक्षाणिमादिषु ॥
सर्वागमज्ञाः सर्वज्ञा लोकरक्षार्थमागताः । समयादिज्ञानपर्यन्तदीक्षया संयुताश्च ये ॥
येषां मृतस्य काले तु दहनं न प्रशस्यते । यदि मोहेन कुर्याच्चैद्राजराष्ट्रस्य दोषकृत् ॥
तस्मात्समाधिमेतेषां कारयेद्विजसत्तमाः । पश्चात्पाप्मासकान्ते तु लिङ्गं संस्थापयेत्सुधीः ॥
सामान्यमिदमाख्यातं विशेषं तु वदाम्यहम् । आचार्यः शिल्पिसंयुक्तः कर्ता कारयिता तथा ॥
वनाद्वनान्तरं गत्वा पर्वतात्पर्वतान्तरम् । येषोक्तं ग्राहयेच्छैलं शुचिं गर्भादिवर्जितम् ॥
निश्चित्य देशिकाद्यैस्तु गृहीयात्पुलं तथा । लिङ्गं समं वा प्राचिं [प्राज्यं] वा शिवाधिकमथापि वा ॥
स्वस्तिकं मुखलिङ्गं वा धारालिङ्गमथापि वा । तेषां विशेषं लिङ्गानां शिवाधिक्यं महाफलम् ॥
समाधिस्थापने लिङ्गमिदमेव महामतम् । तस्माच्छिवाधिकं लिङ्गं स्थापयेद्विधिना द्विजाः ॥
अलाभे अन्यलिङ्गं वा प्रतिष्ठाप्य सुपूजयेत् । प्रासादं नागरं वापि द्वाविधं वेसरं तु वा ॥
पद्मप्रकारसंयुक्तमालयं कारयेद् बुधः । विभवस्यानुसारेण अथवा कारयेत्ततः ॥
लिङ्गं संस्थापयेत्पश्चात्पूर्वोक्तविधिना द्विजाः ॥

^३ A : तस्माद्वैदीक्षितानां तु ^४ A : योगिनीनां वरं ; B : योगिनां च वरं ; C, E, F, G : योगीनां तु परं ततः

^५ A : तु pour च ^६ A, C, F : ब्रह्मविदो विदुः ^७ A, F : भवन pour भुवन

^८ B, E, G : युगतो pour युगतः ^९ B : फलम् pour स्थलम्

^{१०} cf. *Kāmika* II 66, 12b-15a:

तदर्थं शिवलिङ्गं वा प्रतिमां वा शिवस्य तु । स्कन्दनन्द्यादिरूपं वा मृतप्रतिकृतिं तु वा ॥
कुर्यादायादिसंयुक्तं शिलायैस्त्वजस्तुभिः । शैलं लोहं तथा वार्क्षं शुभ्रयं मणिजं तु वा ॥
अर्धचित्रमयाभासं पटादिपरिकल्पितम् । लिङ्गं चेत्प्रतिमा चेद्वा लिङ्गबेरोक्तवर्त्मना ॥

प्रतिमा चेदवाच्यां तु 'मुखं पीठं तु वा बुधः । सर्वकामप्रदं वापि जयदं बालयं कुरु' ॥ ८ ॥
लिङ्गं च पिण्डिकादींश्च^१ 'नागराद्युक्ताहरेत्' ।

^१ G, H : मुखपीठं तु

^२ Pour les détails relatifs aux *liṅga* tels que सर्वकामप्रद et जयदं voir *Aṁsumatkāśyapa* 28, 21-24a et 14-17a:

प्रासादस्योच्चतुङ्गे तु षडष्टांशैर्विभाजिते । अधिष्ठानं युगांशं तु वत्सवं चरणोदयम् ॥
मध्यमानं तु वेदांशं तलिषं सार्धसप्तकम् । सार्धत्रिभागमशोच्चं सप्तांशं चरणोदयम् ॥
प्रस्तरोच्चं गुणांशं तु शिवांशं वेदिकोदयम् । गलमानं द्विभागं स्याद्रसांशं शिखरं भवेत् ॥
द्विभागं तु शिखामालमेवं स्यात् सार्वकामिकम् ।
सप्तसिंतिभागं तु कृत्वा तु सदनोदयम् । द्विभागं घरातलोत्सेधं युगांशं चरणोदयम् ॥
मध्यमानं द्विभागेन वेदांशं चरणोदयम् । पादोनद्वयंशमशोच्चं तलिषोच्चं तु तद्द्वयम् ॥
साध्यांशं प्रस्तरोत्सेधमेकांशं वेदिकोदयम् । द्विभागं ग्रीवमानं तु वेदभागं तु शीर्षकम् ॥
शेषं स्तूप्युदयं ख्यातं जयदं तदुदाहृतम् ।

voir aussi *Ajitāgama*, 12, 72b-47.

^३ C, G : पिण्डिकादिष

^४ A : नाहरेत्युक्ताहरेत् ; B : नाहरयुक्ताहरेत् ; C, G : नाहरेत्युक्ताहरेत्

^५ Pour les détails relatifs aux *liṅga* tels que नागर, द्राविड et वेशर voir *Aṁsumatkāśyapa* 51, 88b-97 :

नागरं द्राविडं लिङ्गं वेशरं च वदाम्यहम् । लिङ्गोदये तु वेदांशं एकांशं कन्यसं तति ॥
तुङ्गे त्र्यंशे शिवांशं तु विस्तारं श्रेष्ठमुच्यते । तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा तारमुच्यते ॥
अथोदये कलांशे तु पञ्चांशं शान्तिकं भवेत् । वेदांशं पौष्टिकं ख्यातं गुणांशं जयदं भवेत् ॥
आभिचारं [अभिवारं?] द्विभागं स्याद्व्यासमेवं चतुर्विधम् । एवं त्रयोदशव्यासं नागरे तु विधीयते ॥
लिङ्गोच्चे द्विर्नवांशे तु रसभूतयुगांशके । गुणांशे शान्तिकादि स्याद्द्राविडे तु चतुर्विधम् ॥
वेशरे लिङ्गतुङ्गे तु विंशत्यंशविभाजिते । अष्टांशसप्तपट्पञ्चभागैर्व्यासं प्रकल्पितम् ॥
शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयदाद्रुतकं भवेत् । वेशरं च चतुर्भेदं हर्म्यं लिङ्गस्य पिण्डिका ॥
पादाधारशिला चैव एकजातिस्त्वसंकरम् । यत्रैव कल्पितं लिङ्गं श्रद्धिहेतुमुदाहृतम् ॥
अन्योन्यसंकरश्चेत्तु राशो मुखभयावहम् । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संकरं न समाचरेत् ॥
लिङ्गानां नागराद्येवं ख्यातम्”

Pour les détails relatifs aux पीठ ou पिण्डिका voir *Aṁsumatkāśyapa* 52, 1—23 :

अथातो नागरादीनां लिङ्गानां पीठलक्षणम् । लिङ्गोत्सेधसमं पीठविस्तारं चोत्तमं भवेत् ।
पूजांशोच्चसमं पीठतारं कन्यसमुच्यते । तयोर्मध्येऽष्टभागे तु उत्तमादित्रयं त्रयम् ॥
पीठव्यासं त्रिधा भज्य द्विभागं चोत्तमोत्तमम् । व्यासार्धमधमोत्तुङ्गं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥
नवधा पीठतुङ्गं तु उत्तमादित्रयं त्रयम् । क्रमेण कथिता विप्र नागरा श्रेष्ठमुच्यते ॥

[शिवालये क्षेत्रलिङ्गस्थानम्]

‘शिवालये मध्यहारायां स्थापयेदधमान्तरम्’ ॥ ९ ॥

‘मध्यमं चैव मर्यादौ वरं स्याद्वाह्यसालके । परे वावरणोपेतं मध्ययोस्तु विना हि तत् ॥ १० ॥

‘रोगापमृत्यु मृत्युश्च विपच्च रिपुवर्धनम् । शत्रुनाशो महासंपद्विजयः शिवहर्म्यके ॥ ११ ॥

‘शक्रादिशांकरान्तास्तु’^१ ‘स्थापनात्तु फलं शुभम् । अन्यक्षेत्रेषु सर्वत्र’^{१०} जयदं प्रविधीयते ॥ १२ ॥

लिङ्गस्योच्चसमं व्यासं श्रेष्ठं तत्रवभाजिते । सप्तांशं कन्यसं व्यासं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥
 नवधा विस्तृतं क्वातं ब्रह्मविष्ण्वंशयोरपि । उदयं वसुधा भज्य द्विभागं वानलांशके ॥
 एकांशं वा विशेषेण स्थलांशे तु निवेशयेत् । शेषं पीठोदयं क्वातमेवं ब्राविडमाचरेत् ।
 पूजांशपरिणाहेन समं श्रेष्ठविशालकम् । परिणाहं कलांशे तु भान्वंशमधमं ततः ॥
 तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा पीठविस्तृतम् । विष्णुभागसमोच्चं तु पीठं कन्यसमुच्यते ॥
 सपादं श्रेष्ठमाख्यातं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते । नवधा पिण्डकोत्तुङ्गं चैसरे ह्येवमाचरेत् ॥
 अथवा लिङ्गविष्कम्भत्रिगुणं पीठविस्तृतम् । अथवा लिङ्गविष्कम्भे चतुरश्रीकृते सति ॥
 तत्कर्णद्विगुणं वाथ सार्धद्विगुणमेव वा । त्रिगुणं वा विशालं तु पीठानां तु विशेषतः ॥
 गर्भगेहत्रिभागैकं चतुर्भागैकमेव वा । पीठव्यासं समाख्यातं विष्णुभागसमोन्नतम् ॥
 सामान्यं नागरादीनां लिङ्गानां पिण्डिका इमाः । उपानबाह्यविस्तारं सर्वेषां तु विशेषतः ॥
 तदद्वन्द्वदशांशेन हीनमग्रविशालकम् । विष्णुभागसमोत्तुङ्गं सपादं सार्धमेव वा ॥
 सामान्यं पिण्डिकानां तु नागरादिसमुन्नतम् । लिङ्गानां सकलानां च सामान्यं पीठलक्षणम् ॥
 सकलोदये नवांशे तु व्योमांशं कन्यसोदयम् । गुणांशं श्रेष्ठमानं तु तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥
 नवधा पीठतुङ्गं तु तस्य विस्तारमुच्यते । पीठतुङ्गसमव्यासमधमं पीठमुच्यते ॥
 द्विगुणांशोत्तमव्यासं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते । नवधा विस्तृतं क्वातं सकलानां विशेषतः ।
 पिण्डिका गोमुखोपेता लिङ्गानां तु विधीयते । गोमुखीरहितं पीठं सकलानां विशेषतः ॥
 समाश्रे समद्वत्तं वा लिङ्गानां तु विधीयते । सायताश्रायतद्वत्तं प्रतिमानां विशेषतः ॥

^१ cf. *Kāmika* II 66, 7b-9a:

देवालयास्तः सालादौ तत्र कल्पितमन्दिरे । परिवारसमोपेतं स्वप्रधानं प्रकीर्तितम् ॥

देवालयादौ सर्वत्र मालिकामण्डपादिषु । परिवारविहीनं यत्कल्पितं त्वङ्गमिष्यते ॥

^२ A, B : शिवालये pour शिवालये ; H : शिवालयेस्य मध्ये तु^३ A, B : दशमान्तरम् pour अधमान्तरम् ;^४ A : मध्यमं मर्यादौ तु ; C : मध्यं मर्यादौ तु ; E, G : तन्मध्यमर्यादौ तु ; H : मध्यमं मध्यमर्यादौ^५ B : परं pour वरं ; H : वारं ^६ A, B : रोगापमृत्युमृत्युश्च ; G : रोगापमृत्युमृत्युश्च^७ H : विपदवर्धनम् ^८ A, H : शत्रुनाशं ^९ A, H : महासंपद्विजयं ^{१०} H : शक्रादीशानपर्यन्तं^{११} A : स्थापना तु फला इमे ; B : स्थापनात्तु फलं शुभे ; H : स्थापयत्फलमेव तु^{१२} A : जयं प्रविधीयते ; B : जयं प्रतिविधीयते

[क्षेत्रलिङ्गविषये बालस्थापननिषेधः¹]

'विनास्य बालनिर्माणं स्थापयेन्मूलमेव तु ।

[मण्डपः²]

प्रासादाभिमुखे कुर्यात्प्रपां वा मण्डपं तु वा ॥ १३ ॥

नवहस्तप्रमाणेन षोडशस्तम्भसंयुतम् । मध्ये तु वेदिकांशेन 'रत्निमात्रं समुच्चतम् ॥ १४ ॥

परितस्त्वग्निकुण्डानि महाशासु युगाश्रकम् । सौम्ये तु स्नानवेदीं च³ हस्तमानेन कल्पयेत् ॥ १५ ॥

तोरणाद्यैस्तरङ्गैश्च⁴ वितानाद्यैरलङ्कुर⁵ । स्थण्डिलं कारयेद्वेद्यां⁶ शालिभिस्तिखतण्डुलैः ॥ १६ ॥

¹ लाजपुष्पैश्च दर्भैश्च स्तीर्यं ब्रह्माणमर्चयेत्¹¹ । लिङ्गं तु¹² शाययेत्तत्र लक्षणोद्धारमाचरेत्¹³ ॥ १७ ॥

¹ cf. *Acintyaviśvasādhakhyā* fol. 3b:

रजन्यासादिकं सर्वं पूर्वोक्तेन समाचरेत् । सर्वेषां शिवलिङ्गानां स्थापनं तु यथाविधि ॥

तथा सर्वं समाप्याय विनाकार्णमात्रकम् । प्रतिष्ठाप्य मुनिश्रेष्ठाः पूजयेत्परमेश्वरम् ॥

² A : विनास्य बालनिर्माणं ; C : विनास्य.....निर्वर्णं ; G : विनाशस्य विनिर्वाणं

³ cf. *Yogajāgama* 4, 37b-48:

यागमण्डपालंकारो वक्ष्यते विधिना युतः । आलयस्याग्रतः कुर्यादक्षिणे चोतरेऽथ वा ।

प्रतिष्ठापण्डपं कुर्याज्जवाहसप्तहस्तकैः । षोडशस्तम्भसंयुक्तं द्वादशस्तम्भमेव वा ॥

वितानध्वजसंयुक्तं पताकध्वजसंयुतम् । पूर्णकुम्भैरलङ्कृत्य वस्त्राद्यैः स्तम्भवेष्टितैः ॥

दर्भमालासमायुक्तं पुष्पमाल्यैरलङ्कृतम् । चतुस्तोरणसंयुक्तमष्टमङ्गलशोभितम् ॥

क्रमकैर्नारिकेलैश्च कदलीफलसंयुतम् । चित्रवस्त्रेण संवेष्ट्य मुक्तादामैरलङ्कृतम् ॥

चतुर्पल्लवसंयुक्तं पताकध्वजसंयुतम् । पूर्णकुम्भैरलङ्कृत्य नानादीपैः समायुतम् ॥

द्वर्वाङ्कुरलमायुक्तं फलपल्लवशोभितम् । एवं मण्डपालंकारं सर्वद्रव्यैर्विचक्षणः ॥

कन्यसत्रयलिङ्गानां कन्यसं मण्डपं भवेत् । मध्यमत्रयलिङ्गानां मध्यमं मण्डपं भवेत् ॥

उत्तमत्रयलिङ्गानां मण्डपं चोत्तमं भवेत् । कूटं वापि प्रपां वापि सर्वत्र परिकल्पयेत् ॥

मण्डपलक्षणमार्गेण कुण्डं वेदिं च कल्पयेत् । तस्य पश्चिमभागे तु उत्तरे वाथ कल्पयेत् ॥

स्नानश्च प्रकर्तव्यं लिङ्गानुरूपं कारयेत् । दास्यीठं तु संकल्प्य उत्तरे जलमार्गकम् ॥

एवं मण्डपालंकारम् ॥

voir aussi *Ajitāgama*, 18, 34-48 et *Rauravāgama* 28, 27-33.

⁴ A : मध्यसान्तं ; G : मध्यपान्तं

⁵ A, B : अग्रकम् pour अग्रकम्

⁶ G : वेदिं च pour वेदीं च ; G : वेदिश्च

⁷ C : अनङ्गैश्च pour तरङ्गैश्च ; F, G : च तरङ्गैश्च

⁸ A : अलङ्करेत् pour अलङ्कुर ; G : अलङ्कृतम्

⁹ B : शालिभिः स्थण्डिलं कुरु

¹⁰ B omet le *śloka* n° 17.

¹¹ C : तिर्यक् ब्रह्माणमुच्चरेत् ; G : स्तीर्यं ब्रह्माणमुच्चरेत्

¹² C : साधयेत्तत्र

¹³ Pour plus de détails au sujet du *lakṣaṇoddhāra* voir *Ajitāgama* 18, 50-89 et

Rauravāgama 28, 15-22a.

[जलाधिवासः^१]

जलाधिवासनं कुर्यात्स्थण्डिलं कुरु पूर्ववत् । जलादानीय लिङ्गं तु स्नानवेद्यां निघापयेत् ॥ १८ ॥

[लिङ्गशुद्धिः^२]

व्यपोह्य वस्त्रकूर्चादीन्स्नापयेच्छुद्धतोयकैः । गन्धैर्गन्धोदकैश्चैव ब्रह्माङ्गैरभिषेचयेत् ॥ १९ ॥

[शयनाधिवासः^३]

गन्धादिभिर्हृद्गन्धैश्च बध्वा^४ प्रतिसरं ततः । गन्धमालयैः समावेष्ट्य लम्बकूचं तु बन्धयेत् ॥ २० ॥

^१ cf. *Yogajāgama* 4, 26b-31a:

जलाधिवासनं प्रोक्तं पञ्चसप्तत्रिंशत्कम् । प्रपां कृत्वा वितानैस्तोरणैस्तैरङ्गवेष्टिताम् ॥
दर्भमालासमायुक्तां पुष्पमालयैरलंकृताम् । उत्तमैश्चसमायुक्तां स्तोत्रमङ्गलवाचकैः ॥
पिच्छचामरसंयुक्तां पताकच्छत्रसंयुक्ताम् । तालवृन्तसमायुक्तां हरशब्दसमायुक्ताम् ॥
जलमध्ये फलकं स्थित्वा साधयेत्तिलज्जपीठकम् । दर्भैरावेष्ट्य तल्लिङ्गं पीठं ब्रह्मशिलायुतम् ॥
नववस्त्रेण संवेष्ट्य ब्रह्मकूर्मसमायुतम् । त्रिसंख्यायां हविर्दत्त्वा ताम्बूलं दापयेत्ततः ॥

voir aussi *Ajitāgama* 18, 95-133 et *Rauravāgama* 28, 24-26,

^२ cf. *Yogajāgama* 4, 31b-37a:

प्रतिष्ठादिनपूर्वं तु जलादुतीर्य यजतः । लिङ्गं पीठं ब्रह्मशिलां कूर्ममेवं समायुतम् ॥
जलादुतीर्य देवेशं सर्वतीर्थं समावहेत् । कुम्भोदके तथाभ्यर्च्य पीठवर्धनिकां यजेत् ॥
गन्धपुष्पादिभिः पूज्य मूलमन्त्रेण संयुतम् । अष्टमूत्सलिलेनैव बिल्वपत्रैश्च घर्षयेत् ॥
गन्धतोयं समभ्यर्च्य रजन्मालकादिभिः । हविर्निवेदयेत्पश्चात्ताम्बूलं च निवेदयेत् ॥
वस्त्राभरणं संवेष्ट्य सर्वालङ्कारसंयुतम् । रथे वा शिबिकायां वा यानयेत्कमशः पुनः ॥
सर्वालङ्कारसंयुक्तं कुर्याद्वास्तुप्रदक्षिणम् । सर्वातोयसमायुक्तं प्रविशेदालयं पुनः ॥

voir aussi *Ajitāgama* 18, 114-121.

^३ B ; गन्धैर्गन्धाम्बुभिः पश्चाद्

^४ cf. *Yogajāgama* 4, 52b-63a:

वेदिकोपरि विन्यस्य अष्टदोणैश्च शालिभिः । तदर्धैस्तण्डुलैर्भूष्य तदर्धैश्च तिलैरपि ॥
लाजपुष्पैश्च दर्भैश्च विकिरेत्तु विशेषतः । अण्डजं मुण्डजं चैव रोमजं व्रीलितं [चर्मजं?] तथा ॥
दुकूलपट्टदेवाङ्गैः कार्पासवस्त्रमेव वा । पञ्चवर्णं प्रकल्प्याथ श्वेतं रक्तं च कृष्णकम् ॥
नीलं पीतनिर्भं चैव पञ्चवर्णं प्रकल्पयेत् । पुण्याहं वाचयित्वा तु रक्षाबन्धं प्रकल्पयेत् ॥
सुवर्णसूत्रं तु संवेष्ट्य त्रियम्बकेन मन्त्रतः । लिङ्गं पीठं समभ्यर्च्य ब्रह्मकूर्मशिलायुतम् ॥
रक्षासूत्रं तु संवेष्ट्य मूलमन्त्रं समर्चयेत् । ईशानेन तु मन्त्रेण शयने शाययेद्बुधः ॥
प्राक्क्षिरबोधोर्ध्ववक्त्रं च शयने शाययेद्ददा । मुकुली पद्ममुद्रा तु सुरमी नालमुद्रका ॥
लिङ्गमुद्रा च कर्तव्या पञ्चवक्त्रं च दर्शयेत् । रक्तवस्त्रेण संवेष्ट्य कूर्चपुष्पैर्युतेन च ॥
गन्धपुष्पादिभिः पूज्य सर्वातोयसमायुतम् । पीठं च नन्दिकावर्तं कूर्मशिलां च स्थापयेत् ॥
वेष्ट्यैव लिङ्गमूले तु स्थापयेत्कमशस्तथा । वेष्टयेत्पीतवस्त्रेण गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥
शक्तिबीजमनुस्मृत्य गन्धपुष्पादिनार्चयेत् । ब्रह्मबीजमनुस्मृत्य ब्रह्मकूर्मशिलां यजेत् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 18, 131-137 et *Rauravāgama* 28, 36-41.

^५ C ; प्रतिसराङ्गकः ; G ; प्रतिसराङ्गकम्

नववस्त्रेण संवेष्ट्य नृत्तगेयादिभिर्युतम् । वेद्यां तु स्थण्डिले मध्ये शयनं पञ्च कल्पयेत् ॥ २१ ॥

अण्डजं मुण्डजं चैव चर्मजं रोमजं तथा । शाल्मलं शयनं वाधो उपर्यपरि कल्पयेत् ॥ २२ ॥

अलाभे पञ्चवस्त्रेण कल्पयेच्छयनं हृदा । द्वात्रिंशदर्भकं कूर्चं प्रागग्रं विन्यसेद्बुद्धा ॥ २३ ॥

गन्धादिभिः समभ्यर्च्य सर्वातोद्यसमन्वितम् । लिङ्गमानीय वेद्यां तु शाययेच्छयनोपरि ॥ २४ ॥

प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रं च छादयेद्रक्तवस्त्रतः ।

[कुम्भस्थापनम्]

समूत्रं सापिधानं च सकूर्चं सहिरण्यकम् ॥ २५ ॥

सवितानं सवस्त्रं च गन्धाम्भः पूरितं घटम् । लिङ्गमूर्धान्तिके स्थाप्य मूलमन्त्रं तु विन्यसेत् ॥ २६ ॥

¹ C, G : वेद्यास्तु

² Une meilleure lecture semble être पञ्चशयनं ; mais le mètre ne serait pas respecté.

³ voir *supra* p. 21 note 1 ⁴ A : वाध ; G : वायोर्

⁵ A : शयनं कल्पयेद्दिघा ; B : कल्पयेच्छयनं द्विघा ⁶ B : दर्भतः pour दर्भकं

⁷ C : शाधयेद्रक्तवस्त्रकम् ; E : शाययेद्रक्तवस्त्रकम् ; G : छादयेद्रक्तवस्त्रकम्

⁸ cf. *Yogajāgama* 4, 63b-78:

निष्कलङ्कानमुषिरान्द्रोणतोयेन पूरितान् । त्रिसूत्रवेष्टितान्कुम्भाजवस्त्रैश्च शोभितान् ॥
विधाय चक्रमात्राणि सूत्रेणैव विचित्रयेत् । स्वर्णपुष्पसमायुक्तं कूर्चगन्धसमायुतम् ॥
शिवकुम्भं तु संपूज्य वर्धनीं चैव पूजयेत् । नववस्त्रेण संवेष्ट्य युग्मवस्त्रयुतेन च ॥
देवस्यैव शिरोभागे कल्पयेदासनं तथा । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य शिवकुम्भं च विन्यसेत् ॥
पञ्चरत्नसमायुक्तं ध्यानं सदाशिवस्य तु । सधमन्त्रेण चावाह्य स्वागतं हृदयेन तु ॥
स्थापयेद्द्वामदेवेन अचोरेण निरोधयेत् । ईशानेन तु सानिध्यं पुरुषेण तु संमुखम् ॥
पाश्चमाचमनं चार्घ्यं शिरोमन्त्रेण दापयेत् । गन्धपुष्पं च धूपं च दीपं नैवेद्यमेव च ॥
दापयेद्बुद्धयेनैव ताम्बूलं दापयेत्ततः । दर्शयेद्दशमुद्राश्च लिङ्गमुद्रां तथैव च ॥
पञ्चवक्त्रं प्रदर्शयति ईशानेन पिधाय च । अस्त्रेणैव तु मन्त्रेण दिग्बन्धं च ततः कुरु ।
तस्यैव वामभागे तु वर्धनीं चैव विन्यसेत् । वर्धनीमध्यमे न्यस्त्वा मनोन्मन्यास्तु मन्त्रकम् ।
अष्टजमुद्रां प्रदर्शयति सुरभीं तालमुद्रिकाम् । स्वर्णवक्त्रसमायुक्तं चक्रपात्रं पिधाय च ॥
दिग्बन्धं तु ततः कुर्वदस्त्रमन्त्रेण दिक्षु च । अभितस्तु घटानष्टौ स्थापयेदष्टदिक्षु च ॥
इन्द्राद्यैशानपर्यन्तमष्टविश्वरान्यसेत् । सकूर्चान्सापिधानांश्च सवस्त्रान्हेमसंयुतान् ॥
अष्टमङ्गलरूपाणि तत्तत्स्थानेषु विन्यसेत् । यागविशेशरूपं च गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ।
शिवकुम्भादिकुम्भानां वर्धन्यभिमुखं चरेत् । विश्वेशस्य कुम्भानि अष्टविश्वेशधारकान् ॥
अष्टमङ्गलरूपाणि उपवेशुपरि न्यसेत् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 18, 138-147 et *Rawavāgama* 28, 42-57a.

⁹ A, C, F, G : सापिधानं ¹⁰ B, C, F, G : गन्धाम्भु pour गन्धाम्भः ¹¹ A : लिङ्गमूर्धान्तिके

'लिङ्गाधेयां च मूर्तिं तां ध्यात्वाभ्यर्च्य हृदा यजेत् । तथैव वर्धनीं पश्चादुत्तरे शक्तिमन्त्रतः ॥ २७
विद्येश्वरघटानन्दौ परितः स्थाप्य पूजयेत् । परिवारघटांश्चैव वेदिबाह्ये न्यसेत्क्रमात् ॥ २८ ॥

[होमः^१]

^१पूजयेद्विरन्तं तु ; ततो होमं समाचरेत् । दिशास्वध्यायनं 'कुर्युश्चत्वारस्तु' द्विजोत्तमाः^२ ॥ २९ ॥
विदिशास्तु 'जपस्तोत्रं चत्वारश्चानुशैवकाः'^३ । 'आचार्य'^४ लक्षणोपेतस्त्वाचार्यो^५ 'मूर्तिपास्तथा ॥ ३० ॥
स्नानद्वयसमायुक्ताः^६ सकलीकृतविग्रहाः^७ । 'आचार्यश्चेत्शकुण्डे तु शेषकुण्डेषु मूर्तिपाः ॥ ३१ ॥
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । 'समिधः सधमन्त्रेण^८ 'चाज्यं वामेन होमयेत् ॥ ३२ ॥
^९'अधोरेण चरुं हुत्वा^{१०} 'लार्जास्तत्पुरुषेण तु । 'सक्तुमीशेन जुहुयात्तिलं च हृदयेन तु ॥ ३३ ॥
सिद्धार्थं शिरसा हुत्वा^{११} 'शिखया तु फलाहुतिः । अपूपं कवचेनैव मुद्रं नेत्रेण होमयेत् ॥ ३४ ॥
^{१२}'मधु चाख्येन जुहुयात्क्षीरं मूलेन होमयेत् । शतं वार्धं तद्वर्धं वा प्रत्येकाहुतिमाचरेत् ॥ ३५ ॥

^१ A, C, G : लिङ्गाधेयं तु मूर्तिं तु तं ध्यात्वाभ्यर्चयेद्दृदा

^२ cf. *Cintyāgama*, 2, 123-132:

होमकर्म समारभ्य आचार्यो मूर्तिपैः सह । आचार्यानुज्ञया सर्वे होमं कुर्युश्च मूर्तिपाः ॥
प्रधाने देशिके हुनेदन्यकुण्डेषु मूर्तिपाः । अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमार्गतः ॥
पद्मानं च नवार्णं च दशाणं चैव देशिकः । बिल्वाध्वत्पशमीर्हत्वा क्रमात्तदर्शनसंख्यया ॥
पलाशोदुम्बराध्वत्पटं पूर्वादि दिक्षु वै । शमीस्तदिरबिल्वाकर्माम्नेयादिविदिक्षु वै ॥
प्रधानस्य पलाशं च सर्वेषां होममाचरेत् । समिदाज्यचहल्लालाजस्तिलसिद्धार्थकान्यवान ॥
माषं मुद्रं च शालिं च सक्तुमेकादश क्रमात् । ईशानादीनि चास्त्रान्तं स्वस्वबीजेन होमयेत् ॥
शचीनां होमके मन्त्री स्त्रीलिङ्गान्तानि योजयेत् । तत्तद्देवस्य गायत्रीः सप्तसंख्या हुनेद्वृत्तम् ॥
क्षीरैर्गुलैः फलैः पत्रैः पुष्पैश्चैव हुनेत्ततः । द्रव्यं प्रति विशेषेण मूलमन्त्रं हुनेत्क्रमात् ॥
द्रव्यान्ते व्याहर्ति हुत्वा सहस्रं वार्धमेव वा । अष्टोत्तरशतं चैव अधवा होममाचरेत् ॥
ततः स्पर्शाहुतिं हुत्वा बिम्बे द्रव्यं प्रति प्रति । कुण्डे स्पर्शाहुतिं हुत्वा सृष्ट्वा जप्त्वा च बुद्धिमान् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 18, 148-165 et *Rauravāgama* 28, 57b-61.

^३ B : पूजयेद्विरन्तायै ; C, G : पूजयेद्विरान्तं तु

^४ B, E : कुर्यात् pour कुर्युः ^५ C : अर्चकस्तु pour चत्वारस्तु ^६ B : द्विजातयः ; C, G : द्विजोत्तमः

^७ A, G : जपस्तोत्रान् ; B : जपस्तोत्रं ; C : जपस्तोत्रान्

^८ A, B, G : शैवकान् pour शैवकाः

^९ C : आचार्यो pour आचार्य ; E : आचार्य

^{१०} E : दक्षिण pour लक्षण

^{११} B : मूर्तिपैः सह ; C, E, G : मूर्तिपैस्तथा

^{१२} B, C : युक्तः pour युक्ताः

^{१३} B, C : विग्रहः pour विग्रहाः

^{१४} A : आचार्यः शक्तकुण्डेषु

^{१५} C, G : समिधा

^{१६} A, C et G omettent च

^{१७} C omet les *śloka* 33, 34 et 35a

^{१८} G : लार्जं pour लार्जान्

^{१९} A : सक्तुं pour सक्तु

^{२०} G : शिलायां तु

^{२१} A, B : मधुमन्त्रेण ; G : मधुमन्त्रेण

द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा 'स्वस्वमन्त्रैस्तमाहुतिः । मनोन्मन्यास्तु मन्त्रेण 'वाज्येनैव शताहुतिः ॥ ३६ ॥
अनन्ताद्यावतानां तु 'प्रतिमन्त्रं दशाहुतिः । एवं 'जागरणं राज्ञौ ; प्रभाते सुमुहूर्तके ॥ ३७ ॥

[आधारशिलादिन्यासः^१]

पुरस्ताद्धोम^२ घटिकादाधारादिशिला^३ न्यसेत् । लिङ्गं प्रासादमध्ये तु^४ किञ्चिदीशानमश्रितम् ॥ ३८ ॥
'योज्यं ब्रह्मशिलामध्यं^५ युक्त्या न्यस्य तु देशिकः । 'शिलाभिर्वेष्टकाभिर्वा^६ सुधया सुदृढीकृतम् ॥ ३९ ॥

[रत्नादिन्यासः^७]

पश्चात्स्नानद्वयं कृत्वा सकलीकृतविग्रहः^८ । अन्तर्यागं च कृत्वा तु सादाख्यं हृदि^९ चिन्तयेत् ॥ ४० ॥

^१ A : सुवस्त्रेण स्पशद्भुतिः ; G : त्वस्त्रेण स्पशद्भुतिः

^२ A omet च ; B : तु pour च

^३ A : प्रतिमन्त्रं pour प्रतिमन्त्रं

^४ C, G : जागरकं

^५ Cf. *Cintyāgama*, 20, 133-139 :

देशिकः शिल्पिभिः सार्धं गर्भगोहं प्रवेशयेत् । मध्यसूत्रं न्यसेद्धीमान्पीठविस्तारसूत्रकान् ॥

न्यस्त्वा प्रागुदगप्राणि तन्मध्ये विन्यसेच्छिवम् । कूर्मशिलावटाञ्छोध्य प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु ॥

पश्चाच्छिल्पि विमृज्याथ स्नानादि सर्वमाचरेत् । सकलीकरणं कृत्वा प्रोक्षयेत्पद्मगव्यकैः ॥

स्वस्वबीजेन मूलेन स्वर्णरत्नं सुपूजयेत् । अवटेषु न्यसेद्धीजैः प्रणवास्त्रं प्रतिप्रति ॥

कूर्मं वा पद्मपुष्पं वा तत्तद्वाहनमेव वा । तन्मध्ये विन्यसेद्धीमान्पद्मरागेण संयुतम् ॥

वज्रं मरुतकं नीलं पुष्परङ्गं प्रवालकम् । मौक्तिकं चैव वैडूर्यं गोमेदं च दिशि क्रमात् ॥

परिवारे तु बीजैश्च विन्यसेत्तु यथाक्रमम् । धेनुमुद्रां प्रदर्शयान्नववस्त्रेण वेष्टयेत् ॥

Voir aussi *Ajītāgama*, 18, 170b-188 et *Rauravāgama* 28, 68.

^६ Le mot घटिका se trouve au masculin au lieu du féminin.

^७ B, C : शिलां

^८ A : मध्यां तु pour मध्ये तु ; C : मध्यस्थं ; G : मध्यास्तु

^९ A : योज्यं

^{१०} C : युक्तं न्यस्त्वा तु

^{११} B : शिलाभिरिष्टकाभिर्वा

^{१२} C, G : सुधा वा

^{१३} cf. *Kāraṇāgama* I 59, 172b-185a:

कूर्मशैलेऽवटाञ्छोध्य प्रोक्षयेत्पुरुषेण तु । चन्दनेनानुलिप्याथो रत्नानि विविधान्यसेत् ॥

वज्रं मरुतकं पुष्परङ्गं नीलं प्रवालकम् । मौक्तिकं चैव वैडूर्यं स्फटिकं च महामणीन् ॥

इन्द्रादि मध्यपर्यन्तं विन्यसेन्मूलविधया । सुवर्णं राजतं ताम्रमायसं त्रपु सीसकम् ॥

आरकूटं च विपुलं देवलोहं क्रमात्तथा । हरितालं त्रयं चैव गन्धकं दरदाञ्जनम् ॥

सौराष्ट्रं गैरिकं चैव माक्षिकं पूर्ववन्त्यसेत् । यवगोधूमनीवारशालिवैणवकानि च ॥

प्रियङ्गुतिलमुद्रानि निष्पावं च क्रमात्तथा । चन्दनं कुङ्कुमं चैव लोहं पत्रं फलत्रयम् ॥

कर्पूरमुशिरं चैव पूर्ववद्विन्यसेत्ततः । वैष्णवं वज्रपाणिं च वृषभध्वजमेव च ॥

लक्ष्मीं च सहदेवीं च शङ्खपुष्पं सुवर्चलाम् । दुर्वां चतुर्मुखं चैव विन्यसेद्देशिकोत्तमः ॥

पृथिवीं शातकुम्भेन समुद्रं रजतेन तु । ताम्रेण वृषभं कृत्वा तोमरं चामरं गजम् ॥

श्रीवत्सं कलशं भेरीं दर्पणं पद्मपुष्करम् । महामेहं सुवर्णेन कृत्वा रन्ध्रेऽवटे न्यसेत् ॥

दक्षिणे मध्यमे सौम्ये त्ववटेषु क्रमान्यसेत् । मुकुलीं पद्ममुद्रां च शोधनीं च प्रदर्शयेत् ॥

पूजयित्वा तु रत्नानि गन्धपुष्पादिभिर्हृदा । पायसेन तु लिप्याथ सद्यं ब्रह्मशिलावटम् ॥

आसनं कल्पयेत्तत्र तस्य मध्ये क्रमेण तु । गन्धपुष्पादिना पूज्य वस्त्रेणावेष्टय सर्वतः ॥

Voir aussi *Ajītāgama* 18, 189-199 et *Rauravāgama* 28, 69.

^{१४} C, G : चेतसः pour विग्रहः

^{१५} A : सद्रयेत् ; G : सन्धयेत्

¹माणिक्यं मध्यमे ²न्यस्य प्रवालं ³शक्रगोचरे । स्फटिकं चानले देशे नीलं ⁴वै याम्यगोचरे ॥ ४१ ॥
⁵नैऋत्यां मौक्तिकं ⁶न्यस्य वज्रं ⁷वारुण्यगोचरे । पुष्परंगं तु ⁸वायव्ये वैडूर्यं च तथोत्तरे ॥ ४२ ॥
 शांकरे पद्मरंगं ⁹तु हृदा मूलेन विन्यसेत् । मनोन्मन्यादि ¹⁰शक्तीनां मन्त्रेणैव क्रमान्यसेत् ॥ ४३ ॥
 यवनीवारमुद्रं च ¹¹सर्पपं तिलमेव च । ¹²शालीप्रियङ्गुरयामं च ¹³कुलुत्थं च विशेषतः ॥ ४४ ॥
 एतानि नव बीजानि रत्नानीव क्रमान्यसेत् ¹⁴। श्यामं च हरितालं चाप्यञ्जनं च ¹⁵मनःशिला ॥ ४५ ॥
 सौराष्ट्रं ¹⁶पारदं चैव माक्षिकं गैरिकं तथा । प्रणवेनेव ¹⁷तान्यस्य ¹⁸जीवितान्विदधत्स्विमे ॥ ४६ ॥

[लिङ्गस्थापनम्¹⁹]

शयनाल्लिङ्गमुद्धृत्य वस्त्रादीनि व्यपोह्य च । अर्घ्यं दत्त्वा हृदा मन्त्री पुष्पाङ्कुरसमन्वितम् ॥ ४७ ॥
 आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । ²⁰नानाविधैश्च विमर्षराचार्यं तोषयेत्तदा ²¹॥ ४८ ॥
 मूर्तिपान्पूजयेत् ²²पञ्चाङ्गैश्च पूजयेत्ततः । भक्तांश्च परिवारांश्च पूजयेत्तु यथोचितम् ४९ ॥
 ततो लिङ्गं समुद्धृत्य सर्वालंकारसंयुतम् । ²³हर्म्यं प्रदक्षिणं कृत्वा ²⁴गेहद्वारे निधापयेत् ॥ ५० ॥

¹ B, E, F, G : माणिक्यं   ² A, B : न्यस्त्वा   ³ A : शक्र pour शक्र ; C : चक्रगो चरेत्

⁴ B : वै यमगोचरे ; C, G : वैडूर्यदेशके

⁵ A : न्यस्त्वा

⁶ B : वज्रम् pour वारुण्य ; G, E, F, G : वारुण्य

⁷ C : गोचरेत् pour गोचरे

⁸ A : वायव्यां

⁹ B : च pour तु

¹⁰ A : तु pour आदि   ¹¹ B : मुद्रांश्च pour मुद्रं च

¹² B : शाली प्रियङ्गुवै चैव ; E, F, G : शाल्याः प्रियङ्गुरयामं च

¹³ A : कुलुत्थं च

¹⁴ A : भक्तेनेव कृता न्यसेत् ; B : हुनेद्वक्तानिपु क्रमात् ; C : ...कृता न्यसेत् ; F : ...न कृता न्यसेत् ; C : गिन्वक्षत न्यसेत्

¹⁵ C, G : मनोशिला

¹⁶ C : पारतं

¹⁷ A : तान्यस्त्वा ; B : तन्यस्य

¹⁸ A : जीवितान्वितयास्विमे ; B : जीवितान्वितयास्विमे ; C : जीवितान्वितयास्विमे

¹⁹ cf. *Cintyāgama* 20, 142-151:

सुमुहूर्तस्य पूर्वे तु सर्वतोयसमन्वितम् । शङ्खध्वनिसमायुक्तं वाद्यबोधसमन्वितम् ॥

धूपदीपसमायुक्तं छत्रचामरसंयुतम् । उद्धृत्य शयनाल्लिङ्गं पिण्डिकया समन्वितम् ॥

पतं शिरोऽर्पणं कुर्यादेमदूर्वाङ्कुराक्षतैः । रत्नसिंहासने वापि शिबिकारज्जुयन्त्रके ॥

धामप्रदक्षिणं कृत्वा द्वारे दत्तार्घ्यपायके । सुस्थिते सुस्थिरे लगने स्थाप्य द्वाराभिर्संमुखम् ॥

नन्द्यावर्तशिला योज्य पीठं पश्चात्प्रवेशयेत् । लिङ्गोऽवशिजयेत्पीठं योजयेत्तु शनैः शनैः ॥

स्वस्वमूलेन संयोज्य कालुकाभिः प्रपूर्य च । लिङ्गमूर्ध्नि च संस्पृशेत्सव्यहस्ताङ्गुलित्रयम् ॥

स्थाप्य चन्द्रार्कवृत्तिष्ठ दशबीजं जपेद्दश । लाक्षासर्जरपापाणं मधूच्छिष्टं च गुग्गुलुम् ॥

शङ्खध्वलिं गुलं चैव महिषाज्येन संयुतम् । गुलवतः षडेद्धीमौल्लुखले सुसलेन तु ।

त्रियम्बकेन मन्त्रेण बन्धयेदष्टबन्धनम् । .....पूर्वाकविधिना शैव चैरशुद्धिं समाचरेत् ॥

एवं क्रमेण विधिवत् षडध्वन्यासमाचरेत् ।

Voir aussi *Ajītāgama* 18, 202b-213a.

²⁰ A : नानाविधैर्विभर्षचैव ; C, G : नानाविधैर्विधैश्चैव

²¹ C, F, G : ततः pour तदा

²² C, F, G : तत्र pour पश्चात्

²³ C, F, G : हर्म्यप्रदक्षिणं

²⁴ C, F, G : गेहे द्वारे

गन्धादिभिः समं यं धृतशिरोऽर्पणं कुरु । मुहूर्ते लिङ्गमुद्धृत्य गर्भगेहं समाविशेत् ॥ ५१ ॥
 आचार्यः सुप्रसन्नात्मा मूलमन्त्रमुदाहरन् । लिङ्गं सदाशिवं चिन्त्य स्थापयेद्द्वारदिङ्मुखम् ॥ ५२ ॥
 'अधिष्ठानसमाप्तौ तु' पुरतो 'द्वारबन्धतः' । 'मूर्धेष्टकायाः पूर्वं वा लिङ्गस्थापनमाचरेत् ॥ ५३ ॥
 नन्द्यावर्तशिलां योज्य परितः शांकरादिषु । 'कल्केनैवाष्टबन्धैर्वा बन्धयेत्तद्वृद्धं' यथा^{१०} ॥ ५४ ॥

[पिण्डिकायोजनम्]

मनोन्मन्यास्तु मन्त्रेण योजयेत्पिण्डिकां तथा^{११} । शिलालाभे^{१२} ष्टकागर्भं^{१३} सुधया पिण्डिकां कुरु ॥ ५५ ॥
^{१४} स्थलं च समतां कृत्वा ततः शिल्पिविसर्जनम् ।^{१५} पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा^{१६} गव्याभिषेचनं कुरु ॥ ५६ ॥
 गन्धोदकेन^{१७} संस्थाप्य पुष्पं^{१८} मूर्धनि विन्यसेत् । पश्चासनं च संकल्प्य समभ्यर्च्य यथाविधि ॥ ५७ ॥

^१ A : धृतं pour धृत ; C : धृते   ^२ A : चान्यत् pour चिन्त्य   ^३ G : दिङ्मुखः pour दिङ्मुखम्

^४ voir *Ajītāgama* 18, 31b-33a et *Suprabhedāgama* I, 36, 3-4a

^५ C, F : अधिष्ठानं समाप्तौ तु ; G : अधिष्ठानं समाप्ते तु   ^६ C : द्वारबन्धनः ; G : द्वारबन्धनम्

^७ A : मूलेष्टकायाः ; C, G : कुलेष्टकायाः

^८ A : कल्केनैवाष्टबन्धैः ; B : कनकेनाष्टबन्धैर्वा ; C, F, G, : कल्केनैवाष्टगन्धैर्वा

^९ B : गुरुः pour यथा

^{१०} Pour les détails relatifs au *kalka* voir *Aṇśumatkāśyapa* 87, 1-7:

अथ कल्कविधानं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् । नद्यां वापि तटाके वा दीर्घिकायामथापि वा ॥
 सस्यक्षेत्रे तथा विप्र निरुधरजले शुभे । मुहूर्ता चूर्णतुल्याभा स्यूतवालुकमिश्रिता ॥
 संग्राह्या शर्करा ह्येषा पेय्य प्रक्षालनं कुरु । शर्कराशोषणं कृत्वा सूक्ष्मचूर्णं तु तत्कुरु ॥
 त्रिफलोदके संमृज्य पिण्डं कृत्वा तु शोषयेत् । कपित्थनिर्यासस्यैव जलं त्रिविधमुच्यते ॥
 पष्ठांशकं तु निर्यासं सार्धं वा पञ्च षडङ्गुणम् । सूतं स्वच्छजलं चैव सेकं चेति क्रमोदितम् ॥
 स्वच्छसेकजलैः पिण्डं पेय्येनैवनीतवत् । पश्चात्कापसितुलैश्च मिथं कृत्वा सुपेषयेत् ॥
 कल्के भिन्ने तु यतन्तु कदलोदण्डतन्तुवत् । एतत्कल्कं समालेप्य प्रथमं कल्कमेव हि ॥

Pour les détails relatifs à l'*aṣṭabandha* voir *Ajītāgama* 18, 216-218.

^{११} C, G : पिण्डिका यथा pour पिण्डिकां तथा

^{१२} Nous constatons ici le chute de la voyelle initiale d'*lṣṭakā* qui ne correspond à aucun

saṃdhi Pāṇinien. Le sens ne permet pas d'y voir un composé.

^{१३} C, G : सुधायां   ^{१४} C : सुस्थलं च सतां कृत्वा   ^{१५} A : पुण्याहं pour पुण्याह

^{१६} B : कुरु गव्याभिषेचनम्   ^{१७} B : संस्थाप्य   ^{१८} C : मूर्धन्य ; E : मूर्धनि च ; G : मूर्धनि तु

[पूर्णाहुतिः, कुम्भामिषेकश्च¹]

पश्चादग्निं² समभ्यर्च्य³ करीरान्स्थापितान्यजेत्⁴ । जयादिरभ्याधानं⁵ च राष्ट्रभूचैव⁶ होमयेत् ॥ ५८ ॥
 स्विष्टमग्नेतिमन्त्रेण⁷ पूर्णाहुतिं⁸ समाचरेत् । कुम्भानुद्धृत्य शिरसा⁹ बाह्यधामप्रदक्षिणम् ॥ ५९ ॥
 कृत्वा लंकारसंयुक्तं लिङ्गाग्रे¹⁰ स्थापयेत्क्रमात् । पङ्कजान् न्यसेल्लिङ्गे सूक्ष्मदेहस्य देहकम् ॥ ६० ॥
 कुम्भाद्देवं समादाय मूललिङ्गस्य मध्यमे । हृदा मूलं समुच्चार्य¹¹ ध्यानयुक्तः समाहितः ॥ ६१ ॥
 योजयेत्सूक्ष्मदेहे तु¹² मयूराण्डे मयूरवत् । मनोन्मनीं च वर्धन्यां पिण्डिकायां च योजयेत् ॥ ६२ ॥
 अनन्तादि¹³ शिखण्डघन्तानानीयाघतके¹⁴ न्यसेत् । तत्कुम्भस्थोदकैः¹⁵ स्नाप्य¹⁶ चार्चनोक्तं समर्चयेत् ॥ ६३ ॥
 'परिवारघटाद्वीजान्परितो विष्टरे¹⁷ न्यसेत् । हविष्यं दापयेत्पश्चाद्ब्रह्मो भद्रपरः पुरे¹⁸ ॥ ६४ ॥
 एवं यः कुरुते मर्त्यः स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे¹⁹ [क्रियापादे] ²⁰क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठाविधिर्नाम त्रिंशः पटलः

¹ cf. *Cintyāgama* 20, 152-164:

ततः कुम्भामिषेकायै रक्षासूत्रं तु धारयेत् । लिङ्गं च पिण्डिकां कृत्वा गन्धपुष्पावगाहनम् ॥
 श्वेतवस्त्रेण संवेष्ट्य दिग्बन्धं चास्त्रमन्त्रतः । कुण्डस्थानं समाश्रित्य पूर्ववत्परिषेचयेत् ॥
 जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभूचैव कमाद्भुजेत् । पूर्णाहुतिं च शिरसा हुनेत्कुम्भेषु योजयेत् ॥
 नैवेद्यं धूपदीपं च उपचारादि संयजेत् । उद्धृत्य शिरसा बाह्य शिवकुम्भं तु देशिकः ॥
 अन्यकुम्भान्समादाय मूर्तिपास्तु शिरःसु च । सर्वातोद्यसमायुक्तं कृत्वा धामप्रदक्षिणम् ॥
 लिङ्गाग्रे विन्यसेत्कुम्भान्क्रमेण दलिकोपरि । श्रुतिकुम्भान्गृहीत्वा च क्रापयेत्परमेष्ठ्वरम् ।
 मुमुहूर्ते विशेषेण न्यसेन्मन्त्रस्वरूपकम् । धूपदीपं समाश्रित्य यजेच्चौराजनादिभिः ॥
 अर्चयेद्गन्धपुष्पैश्च कल्पयेत्पद्ममासनम् । मन्त्ररूपं समादाय कुम्भाद्विन्धे मुयोजयेत् ॥
 कुम्भाम्भोरुहमध्याच्च बिम्बस्य हृदि पदाके । न्यस्त्वा वस्तुमयं बीजं प्रोक्ष्य मन्त्रस्वरूपकम् ॥
 बिम्बमूर्ध्नि समापूर्य साङ्गं मन्त्रस्वरूपकम् । कुम्भतोयाभिषेकेन इष्टनाम तु कल्पयेत् ॥
 तस्य वामे तु विन्यस्य वर्धन्याश्च मनोन्मनीम् । बीजं विद्येश्वराणां च आश्रिते विन्यसेत्सुधीः ॥
 मूलेन विन्यसेद्वीमान्कुम्भैः स्नात्वार्चयेत्क्रमात् । पायसान्नादिर्नैवेद्यं पञ्चवक्त्रे निवेदयेत् ॥
 ताम्बूलं दापयेत्पश्चादुपचारैश्च संयजेत् । एवं यः स्थापयेत्लिङ्गं स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥

voir aussi *Ajītāgama*, 18, 165-170 et 223b-268, et *Rauravāgama* 28, 62-64 et 83-90.

² C, F, G : अग्निं pour अग्निं ³ C, F : करीन्द्रान् ⁴ A : न्वसेत् pour यजेत्

⁵ A, C, E, G : अभ्याधानं pour अभ्याधानं ⁶ C : अपि pour एवं ; E : चक्र ; G : अत्र

⁷ A, B : मूलेन pour मन्त्रेण ⁸ B : अथाचरेत् pour समाचरेत्

⁹ B : बाह्ये ग्राम pour बाह्यधाम ¹⁰ C, F, G : स्थापयेद्भुजः ¹¹ C : पङ्कजने

¹² A : ध्यानयुक्तसमाहितम् ; C, G : ध्यानयुक्तं समाहितम् ¹³ A : मयूराण्ये

¹⁴ C, E : शिखण्डघन्ता चा pour शिखण्डघन्ताला ¹⁵ C, F : आश्रितं pour आश्रितके

¹⁶ C : उदके pour उदकैः ¹⁷ A omet च ¹⁸ C omet le *śloka* n° 64

¹⁹ A, G : भद्राभद्रा परा पुरे ; C : भद्राभद्रौ परापुरे ²⁰ A : श्रीरौरवतन्त्रे ²¹ A ajoute संहितायां

²² A : क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठाविधिपटल एकत्रिंशः ; B : क्षेत्रलिङ्गविधिर्नाम एकत्रिंशः पटलः ; C : लिङ्गप्रतिष्ठाविधिर्नाम एकचत्वारिंशत्पटलः ; E : लिङ्गप्रतिष्ठाविधिरेकचत्वारिंशत्पटलः ; F, G : क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठाविधिपटलः एकचत्वारिंशत्

[एकत्रिंशः पटलः]

[गौरीस्थापनविधिः¹]

[गौरीप्रतिष्ठात्रैविध्यम्²]

अथ गौरीप्रतिष्ठां च वक्ष्येऽहं शृणु सुव्रत । त्रिविधं तत्समाख्यातं वीरयोगक्रमं तथा ॥ १ ॥

गौरीमेव³ स्थितां⁴ यत्र केवलं तदुदाहृतम् । तदेव वीरमाख्यातं शम्भुना सह योगक्रमम् ॥ २ ॥

प्राकारे⁵ शयनस्थाने⁶ स्थाप्यं⁷ यानं⁸ क्रमं विदुः । मृदा वाशममयं वीरं योगं लोहजमुच्यते ॥ ३ ॥

मृण्मयं लोहजं⁹ वाथ¹⁰ दृषद्वाप्युभयं तथा । संपातस्थानकं वीरं¹¹ योगक्रमं त्रिमङ्गिकम् ॥ ४ ॥

¹ Pour गौरीस्थापनविधि voir *Aṃśumadāgama* 80, *Acintyaśiṣyasādākhya* 59, *Kāmika* II 44, *Kāraṇa* I 89 et II 84, *Yogaja* 13, *Vīra* 65, *Santāna* 35, *Sahasra* 41 et *Suprabhedā* I 38.

² cf. *Aṃśumadāgama* 80, 2b-3:

स्वतन्त्रं केवलं चेति द्विविधं परिकीर्तितम् । स्वतन्त्रं वीरमित्युक्तं परिवारादिभिर्युतम् ॥
परिवारादिहीनं यत्केवलं चेति कथ्यते ।

cf. *Kāraṇāgama* II 84, 1-3:

अथातः संप्रवक्ष्यामि सर्वलोकहिताय च । सर्वज्ञानप्रदं चैव शक्तित्रयमिहोच्यते ॥
योगं पीठसमायुक्तं भोगं वामसमन्वितम् । वीरं स्वतन्त्रमित्युक्तं शक्तित्रयमिहोच्यते ॥
मूललिङ्गसमीपे तु वामभागेऽर्धमण्डपे । आसनं स्थानकं प्रोक्तं द्विविधं भोगशक्तिका ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 38, 4b-6 et 14b:

त्रिभेदमन्यच्छक्तीनामेकं युक्तं सहेति च । शक्तिस्तु केवलं यत्र स्थाप्यते त्वैकमुच्यते ॥
पूर्वं शम्भुं प्रतिष्ठाप्य शक्तेस्तु स्थापनं तथा । कृतं युक्तं विधानेन युक्तं तत्परिकीर्तितम् ॥
शक्तिं शम्भुमथैकत्र स्थापयेत्तत्सहैव तु । मृण्मयं शैलजं चैकं शेषं लोहजमुच्यते ॥

³ A : गौरीप्रतिष्ठाया pour गौरीप्रतिष्ठां च ; C, F, G : गौरीप्रतिष्ठायां ⁴ A, B : वीरो pour वीर

⁵ G : एव pour एव ⁶ C, F, G : स्थितं ⁷ F : स्थेयं pour यत्र

⁸ C, F, G : बीज pour वीर ⁹ A : प्रकारे ; C : प्राकारा ; G : प्राकार ¹⁰ B : शयने स्थाने

¹¹ C : स्थाप्य ¹² B, C, G : यानक्रमं ¹³ B : मृण्मयं लोहजं ; C, F, G : कामं लोहजकं

¹⁴ F : य pour वा

¹⁵ A : दृषद्वाप्युभयं तु ना ; B : प्रपञ्चाप्यमयं तु ना ; C : दृष्टावाप्युभयं तथा ; F : दृष्टावाप्युभयं तु वा

¹⁶ C, G : संपाद pour संपात ¹⁷ C, G : योगं कामं

[गौरीलक्षणम्¹]

द्विपादं² 'द्विभुजं शान्तं द्विनेत्रं श्यामसंनिभम् । करण्डमकुटं³ वापि केशवन्धमथापि वा ॥ ५ ॥
उत्पलं दक्षिणे हस्ते धृत्वा 'वामं प्रलम्बयेत् । ईपत्समीक्ष्य तं देवं 'सूत्रयुक्त्या तु कल्पितम्'⁴ ॥ ६ ॥
संपातस्थानकं चेत्तु समसूत्रेक्षणं तथा । 'नासान्तोभयहस्तं चाप्युभयोरुत्पलं भवेत् ॥ ७ ॥
उभयोरम्बुजं वाथ 'सिंहकर्णकरेण धृत् । एवं कृत्वा विधानेन ततः स्थापनमाचरेत्'⁵ ॥ ८ ॥

[रत्नादिन्यासः¹⁰]

¹¹मण्डपं भूषयित्वा तु गोमयालेपनादिभिः । स्थण्डिलं शालिभिः कृत्वा ¹²दर्भपुष्पादिभिः स्तरेत् ॥ ९ ॥
निधाय पीठं तत्रैव रत्नहेमाम्बुजं¹³ न्यसेत् । देव्यास्तु कवचैर्नैव देवीं पीठोपरि न्यसेत् ॥ १० ॥
सुस्निग्धं सुदृढं कृत्वा ¹⁴गन्धैः कृत्वाभिषेचनम् । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य ¹⁵स्थण्डिलेऽन्ये¹⁶ तु विन्यसेत् ॥ ११ ॥

¹ cf. *Aṃśumadāgama* 80, 6b-7:

द्विहस्ता च द्विनेत्रा च किरीटमकुटान्विता । नीलोत्पलं दशहस्ते वामहस्ते प्रसारितम् ॥
गौरीरूपमिदं प्रोक्तं स्त्रीमानवशतः कमात् ।

cf. *Virāgama* 65, 4-6:

देव्या रूपमहं वक्ष्ये शृणुष्व कमलासन । द्विनेत्रां चारुवदनां सुस्तनां च सुयौवनाम् ॥
द्विहस्तां च द्विपादां च नीलोत्पलयुतौ करौ । करण्डमकुटां चैव सर्वाभरणभूषिताम् ॥
दुकूलपट्टवसनच्छत्रवीरसमन्विताम् । पादपूरसंयुक्तां देव्या रूपमिहोच्यते ॥

² C, G : त्रिभुजं

³ C : मुकुटं pour मकुटं

⁴ C : यामं

⁵ A : सूत्रं युक्त्यानुकल्पितम्

⁶ B, C, F : कल्पितम् pour कल्पितम्

⁷ A : नाशान्त pour नासान्त

⁸ B : सिंहकर्ण करेण धृत् ; G : सिंहकर्णकरेण धृत्

⁹ B : आश्रयेत् pour आचरेत्

¹⁰ cf. *Kāraṇāgama* 1 89, 6b-10:

रत्नन्यासं ततः कुर्यान्मण्डपे समलंकृते । स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यात्तिलदर्भैः परिस्तरेत् ॥
तन्मध्ये विन्यसेत्पीठं नवकोष्ठसमायुतम् । इन्द्रनीलं न्यसेदन्त्रे वैडूर्यं वज्रिगोचरे ॥
याम्यायां तु महानीलं मुक्तां निर्ऋतिगोचरे । वारुणे स्फटिकं चैव वायव्ये पुष्करागकम् ॥
प्रवालं सौम्यदेशे तु वज्रमीशानगोचरे । माणिक्यं मध्यमे न्यस्त्वा दिक्पालानां तु बीजकैः ॥
प्रतिमां तत्र विन्यस्य सुस्निग्धं कारयेत्ततः ।

¹¹ A : मण्डपं

¹² B : दर्भैः pour दर्भ

¹³ A : अम्बुजे pour अम्बुजं

¹⁴ C : सर्वैश्चैवाभिषेचयेत् ; F : गन्धैश्चैवाभिषेचयेत्

¹⁵ B : स्थण्डिले विन्यसेद्बुधः

¹⁶ La forme attendue normalement pour le loc. sing. du pronom *anya* devrait être

[नेत्रोन्मीलनम्¹]

समभ्यर्च्य हृदा मन्त्री गन्धैः पुष्पैश्च धूपकैः । 'स्वर्णसूचिप्रहाराभ्यां' 'भूरेखादीन्समालिखेत् ॥ १२ ॥

'भूरेखां पक्ष्मरेखां च कृष्णमण्डलरेखिकाम्' । ज्योतिर्मण्डलमालिख्य गौरीनेत्रमुदाहरन् ॥ १३ ॥

'मधुवाता' 'क्रतायेति मधुना तर्पयेद्बुधः । 'घृतं' मिमिक्षेतिमन्त्रेण 'नेत्रयोस्तु घृतापणम् ॥ १४ ॥

¹⁰ गौर्धेनुभव्यमन्त्रेण सवत्सां गां प्रदर्शयेत् । ¹¹ ब्रह्मजज्ञानमन्त्रेण ¹² ब्राह्मणान्दर्शयेत्ततः ॥ १५ ॥

¹³ गौरीमिमायमन्त्रेण कन्यासङ्घं ¹⁴ प्रदर्शयेत् । ¹⁵ छन्नवस्त्रं परित्यज्य गव्यैः कृत्वाभिषेचनम् ¹⁶ ॥ १६ ॥

¹ cf. *Kāraṇāgama* I 89, 11-18:

नेत्रद्वययुतर्के तु नेत्रमोक्षणमारभेत । मण्डपे स्थण्डिलं कृत्वा अष्टद्वारेष्व शालिभिः ॥
तन्मध्ये नलिनं लिख्य साष्टपत्रं सकर्णिकम् । तरङ्गवेष्टनं कृत्वा वरं तु प्राङ्मुखं कुरु ॥
हेमसूचिप्रहाराभ्यां पक्ष्मरेखां समालिखेत् । असितं मण्डलं लिख्य दृष्टिमण्डलमालिखेत् ॥
ज्योतिर्मण्डलकं पश्चान्नेत्रमुच्चार्य लेखयेत् । वज्रहेमाङ्गुलीयाद्यैः संपूज्योद्वास्य शिल्पिनम् ॥
हिरण्यदूर्वया विद्वान्मध्वाज्याभ्यां तु तर्पयेत् । सौवर्णमुत्तमं पात्रं ताम्रपात्रं तु मध्यमम् ॥
मृण्मयं चाधमं पात्रं प्रस्थेनैव तु पूरितम् । मध्वाज्याभ्यां प्रपूर्यापि तत्सूक्ताभ्यां प्रदर्शयेत् ॥
धेनुं गौर्धेनुहव्येति ब्रह्मसूक्तेति भूसुरान् । प्रच्छन्नपटमावर्ज्य जनसङ्घान्प्रदर्शयेत् ॥
पञ्चमृत्पद्मगव्यैश्च स्नापयेत्पुरुषेण तु । शुद्धतोयेन संस्नाप्य गन्धादिभिर्यजेद्बुदा ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 38, 17-24a:

पूर्ववत्प्रविन्यासं कृत्वा तदनु विम्बकम् । सुस्निग्धं कारयित्वा तु नेत्रमोक्षणमारभेत ॥.....
हेमसूचिप्रहाराभ्यां नेत्रमन्त्रेण देशिकः । भूरेखां प्रथमं लिख्य पक्ष्मरेखां द्वितीयकम् ॥
श्वेतमण्डलमालिख्य ततो वै कृष्णमण्डलम् । ज्योतिर्मण्डलं मध्ये तु कर्तव्यं शिल्पिना बुधः ॥
शिल्पिमुद्वास्य गुरुणा कर्तव्यं कर्म चोत्तरम् । हिरण्यनखसंप्रोततर्जनीमध्यमाङ्गुलिः ॥
नासां नेत्रेऽप्यसौ धीमान्छक्तिमन्त्रेण संस्पृशेत् । कांस्ये मधुघृताभ्यां तु सौवर्णया तु दूर्वया ॥
हृन्मन्त्रेण तु संसिच्य सवत्सां गां पयस्विनीम् । गौर्धेनुहव्यमन्त्रेण देशिको गां प्रदर्शयेत् ॥
ब्राह्मणादीञ्जनान्सर्वान्वीक्ष्यित्वाक्षिमन्त्रतः । विम्बशुद्धिं ततः कृत्वा शुद्धतोर्यैर्विचक्षणः ॥

² A : हिरण्य pour स्वर्ण ³ B : मधुरेखां समालिखेत् ; C, F : भूरेखादि समाचरेत् ; G : भूरेखादीन् समाचरेत्

⁴ A : भूरेखा पक्ष्मरेखा च ; B : भूरेखा पक्ष्मरेखां च ⁵ A : रेखकान् pour रेखिकाम्

⁶ cf. *Taittirīyasaṃhitā* 4. 2. 9. 3 et 5. 2. 8. 6 ⁷ A : रतार्येति

⁸ cf. *Taittirīyāranyaka* 10. 10. 2.

⁹ A : नेत्रयोरस्त्रतर्पणम्

¹⁰ cf. *Āpastambamantrapāṭha* 2. 10. 9 ; A, G : गौर्धेनुर्भव्यमन्त्रेण ; B : गौर्धेन भव्यमन्त्रेण

¹¹ cf. *Taittirīyasaṃhitā* 4. 2. 8. 2.

¹² A : ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः

¹³ cf. *Taittirīyāranyaka* 1. 9. 4

¹⁴ A : सौम्यां pour सङ्घं

¹⁵ G : छिन्न pour छन्न

¹⁶ A : अभिषेचयेत् pour अभिषेचनम्

[ग्रामप्रदक्षिणम्, जलाधिवासश्च^१]

‘वस्त्रैराभरणैर्माल्यैर्भूषयित्वा सुगन्धकैः । सर्वालंकारसंयुक्तं ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ १७ ॥

जलाशयं ततः प्राप्य जलाधिवासनं कुरु ।

[मण्डपः^२]

देवेश्वरालयाग्रे वा ‘देव्यालयाग्रकेऽपि वा ॥ १८ ॥

नवाष्टसप्तहस्तं^३ वा मण्डपं तु ‘समाश्रकम् । पङ्क्तित्रयसमायुक्तं कलाचरणसंयुतम् ॥ १९ ॥

‘मण्डपं वाथ कूटं वा प्रपां वा शक्तिः कुरु । द्वारतोरणसंयुक्तं वितानाद्यैरलंकृतम् ॥ २० ॥

‘मध्येऽंशं वेदिकाव्यासमुत्सेधं मुष्टिमात्रकम् । ‘गुणाक्षकरजव्याससमोत्सेधोपवेदिका ॥ २१ ॥

शांकरे च महाशासु पञ्चकुण्डाम्बुजाकृति^{१०} । योनिकुण्डानि वा कल्प्य गोमयालेपनं कुरु ॥ २२ ॥

^१ cf. *Virāgama* 65, 26-30 :

अलंकृत्य च तां देवीं कुर्याद्ग्रामप्रदक्षिणम् । नदीतटाकतीरे वा गोमयेनानुलेपिते ॥
पीठं तत्रैव निक्षिप्य गौरीं तत्रोपरि न्यसेत् । आपयेत्पञ्चगव्येन जलाधिवासनं कुरु ॥
नववस्त्रेण संकेष्ट्य कूर्चैर्नैव समन्वितम् । जलगमध्ये न्यसेद्देवीं गौरीबीजेन देशिकः ॥
पूर्वादिशानपर्यन्तं वर्धनो विन्यसेत्ततः । सवस्त्रां सापिधानां च वामायाश्चैव विन्यसेत् ॥
तस्योर्ध्वे च प्रपां कृत्वा दीपयुक्तं विधीयते । एकरात्रं त्रिरात्रं वा पञ्चरात्रमथापि वा ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 24b-27a :

सर्वालंकारसंयुक्तं कृत्वा ग्रामप्रदक्षिणम् । जलाधिवासनं पश्चात्त्रिरात्रं वैकरात्रकम् ॥
चतुरथां प्रपां कृत्वा दर्भमालाविभूषिताम् । वस्त्रैरावेष्टयित्वा तु पुष्पैर्दर्भविशेषतः ॥
कण्ठमात्रे जले शुद्धे शक्तिं तत्राधिवासयेत् । दिक्पालाधिपकुम्भानि विन्यसेत्परितो जले ॥

^२ B : वस्त्रैश्च pour वस्त्रैर्

^३ cf. *Aṃśumadāgama* 80, 15b-18a :

पूर्वे वा चोत्तरे वापि मण्डपं कारयेद्बुधः । मण्डपं नवधा भज्य मध्ये वेदीं प्रकल्पयेत् ॥
कुण्डानि परितः कल्प्य पञ्चकुण्डं चतुर्दिशि । पावकादिषु कोणेषु योन्माकाराणि कल्पयेत् ॥
इन्द्रईशानयोर्मध्ये प्रधानं वृत्तकं कुरु । मण्डपं भूषयेत्पश्चात् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 33, 27b-31a et 45 :

प्रतिष्ठामण्डपं कृत्वा सर्वालंकारसंयुतम् । षोडशस्तम्भसंयुक्तं चतुर्द्वारसमायुतम् ॥
चतुस्तोरणसंयुक्तं दर्भमालाभिः शोभितम् । तन्मध्ये वेदिकां कृत्वा तत्त्रिभागं कवितृताम् ॥
हस्तमात्रसमुत्सेधां दर्पणोदरसंनिभाम् । तालमात्रसमुत्सेधामुपवेदीं प्रकल्प्य वै ॥
तस्योत्तरसमीपे तु तद्वद्वै ज्ञानमण्डपम् । तन्मध्ये ज्ञानवेदीं च तिस्रो वा द्व्येकमेखला ॥
नवपद्माग्रिकं वापि त्रयं वा चैकमेव वा । योन्माकाराणि विधिपूर्वतः कुण्डं प्रकल्पयेत् ॥

^४ A : देव्याचाग्रमिकेऽपि वा   ^५ C : कृतं pour हस्त   ^६ A : समाश्रकम्   ^७ A : मण्डपं

^८ A : मध्येऽंशं ; C, F, G : मध्येऽंशं   ^९ A : गुणाक्षकरजं व्यासमुत्सेधं सोपवेदिका ; C : गुणकर्षकरं जव्या-
समुत्सेधं सोपवेदिका ; F : गुणकर्षकरव्याससमुत्सेधं सोपवेदिका

^{१०} La forme grammaticale correcte est पञ्चकुण्डाम्बुजाकृति ; mais le mètre ne serait pas respecté.

¹ मण्डपस्योत्तरे देशे ज्ञानश्वभ्रं प्रकल्पयेत् । देव्यास्तु ² पीठविस्तारत्रिगुणं श्वभ्रविस्तृतम् ॥ २३ ॥

³ त्रिद्वयैकमेखलं वाथ ⁴ वेदान्यक्षाङ्गुलं ततम् । उन्नतं ⁵ चैकं कर्तव्यं मेखलात्रयसंयुतम् ॥ २४ ॥

अधस्तान्मेखलाद्दीनं ⁶ चैकमेखलापरि वा । नालमुत्तरतः ⁷ कुर्यात्त्रिभागैकमागतः ॥ २५ ॥

व्यासायामसमं कुर्याद्वाह्ये ⁸ मेखलमन्तरे ⁹ । जल ¹⁰ धारासमायुक्तं गुणमात्रविशालतः ॥ २६ ॥

[शयनाधिवासः¹¹]

ततः शिल्पिनमुद्रास्य पुण्याहप्रोक्षणं कुरु । स्थण्डिलं वेदिकायां तु ¹² शालिभिर्विमलैः कुरु ॥ २७ ॥

तस्मिन्नलिनमालिख्य तण्डुलैस्तिलजलजकैः । दर्भैः पुष्पैः परिस्तीर्य ¹³ शयनं पञ्च कल्पयेत् ॥ २८ ॥

जलाद्गौरी ¹⁴ समानीय ज्ञानश्वभ्रे निष्ठापयेत् । व्यपोह्य वस्त्रकूर्चादीन् ¹⁵ गव्यैः कृत्वाभिषेचनम् ¹⁶ ॥ २९ ॥

¹⁷ शुद्धाग्निः स्नापयेत्पश्चाद्गौरी ¹⁸ मन्त्रमुदाहरन् । ¹⁹ गन्धादिभिर्हृदाभ्यर्च्य नववस्त्रं धरेत्ततः ॥ ३० ॥

यच्चा प्रतिसरं पश्चात्कूर्चमालम्ब्य ²⁰ मूर्धनि । शयने शाययेत्पश्चात् ²¹ प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् ॥ ३१ ॥

¹ C, G : मण्डप pour मण्डप

² A : पीठविधृता त्रिगुणं ; B : पीठविरुतेत्रिगुणं C, F, G : पीठविस्तारं त्रिगुणं

³ B : विस्तृति pour विस्तृतम्

⁴ A : त्रिद्वयमेखलं ; B : त्रिद्वयमेखला ; C : त्रिद्वयमेखलं ; F : तद्वयं मेखलं ; G : त्रिद्विमेखलं

⁵ A : वेदान्यक्षाङ्गुलास्तृतम् ; B : वेदान्यक्षाङ्गुलास्तथा ; C, F : वेदान्यक्षाङ्गुलस्तृतम्

⁶ A, B : चैव pour चैकं ; F, G : चैक

⁷ A, B : चैकमेखलयोरपि ⁸ A, B : कुर्यात्त्रिभागैकमागतः ⁹ B : वाथ pour वाह्ये

¹⁰ C : अन्धरे pour अन्तरे ¹¹ B, C, G : धार pour धारा

¹² cf. *Kāraṇḍama* I 89, 31-40 :

गोमयालेपनं कृत्वा कुर्याच्छिल्पिविसर्जनम् । मण्डपं भूषयेत्पश्चादमुदिक्षु ध्वजान्वितम् ॥

वितानदर्भमालाभिः संयुक्तं चाष्टमङ्गलैः । नालिकेरफलैश्चैव मुक्तादामैः प्रलम्बितम् ॥

गात्रवेष्टनसंयुक्तं युगतोरणभूषितम् । भूषुरान्भोजयेत्तत्र उच्छिद्येद्वाहनं कुरु ॥

गोमयालेपनं कृत्वा यागमण्डपशुद्धये । पञ्चगव्येन संप्रोक्ष्य पूर्वे वा पश्चिमे तथा ॥

वास्तुहोमं ततः कृत्वा पर्यभिर्करणं कुरु । पुण्याहं वाचयित्वाथ अष्टश्रेणैश्च शालिभिः ॥

वेद्यूर्ध्वं स्थाण्डिले कुशतदर्भैस्तण्डुलैरपि । तदर्धैस्तिलसंयुक्तैर्दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत् ॥

तन्मध्ये शयनं कल्प्य चर्मजाघैरनुकमात् । द्वारपूजादिकं सर्वं स्थापनकमवस्तुधीः ॥

जलादुत्तीर्य गौरीं तु ज्ञानश्वभ्रोपरि न्यसेत् । वस्त्रकूर्चं विसृज्याथ पूर्ववच्छुदिमाचरेत् ॥

नवान्धरेण संछाय गन्धपुष्पादिभिर्हृदा । कौतुकं बन्धयेत्पश्चाद्गौरीगायत्रिमन्त्रतः ॥

आरोप्य समुद्रतं तु प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् । शयने शाययेद्गौरीं रक्तवस्त्रेण वेष्टयेत् ॥

¹³ G : शालिपिष्टमलेकुरु ¹⁴ voir *supra* p. 41 note 2

¹⁵ B : समादाय ¹⁶ C : कूर्चादि pour कूर्चादीन् ¹⁷ A, G : कृत्वाभिषेचयेत्

¹⁸ C : शुद्धां च ¹⁹ B : गौरी pour गौर्या ²⁰ B : गन्धादिभ्यः pour गन्धादिभिः

²¹ C, G : कूर्चमाला च कूर्चमाला च ²² B : प्राक्शिरां pour प्राक्शिरः

[कुम्भस्थापनम्^१]

नववस्त्रेण संवेष्ट्य कवचेन तु मन्त्रतः । नवसंख्या^२ श्रवाङ्कुम्भान्स्त्रादिभिः समन्वितान् ॥ ३२ ॥
 गौर्यास्तु^३ गौरीकुम्भं तु स्थापयेत् शिरोऽन्तिके । वामादिवसुकुम्भं तु शक्रादिषु निधापयेत् ॥ ३३ ॥
 तत्तन्मन्त्रं न्यसेरोषु^४ हविरन्तं समर्चयेत् । दिशास्वध्ययनं कुर्याद्धोमकर्म समाचरेत् ॥ ३४ ॥

[होमः^५]

अग्न्याधानादिकं^६ सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । पलाशोदुम्बराश्वत्थवटाः पूर्वादिषु क्रमात् ॥ ३५ ॥

^१ cf. *Kāraṇḍgama* I 89, 41-45a:

देव्याश्च दक्षिणे भागे गौरीकुम्भं तु विन्यसेत् । समुत्रान्ताधिधानांश्च सर्वस्त्रान्कूर्चसंयुतान् ॥
 हेमपङ्कजसंयुक्तान्द्रोणोदकसुपूरितान् । गौरीरूपं ततो ध्यात्वा तद्रूपं तु घटे न्यसेत् ॥^१
 परितोऽष्टौ घटान्यस्त्वा सूत्रादिभिः समन्वितान् । इन्द्रादिषु क्रमेणैव वामादिवसुशक्तिः ॥
 स्वस्वबीजसमायुक्तं न्यस्तां संपूजयेद्भृदा । मुकुली पद्ममुद्रां च बिम्बमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥
 दिशास्वध्ययनं कुर्यात्ततो होमं समाचरेत् ।

^२ C : नव pour नवान्

^३ B : गौरि pour गौरी   ^४ B : हविषान्तैः ; C, G : हविषान्तं   ^५ C, G : दिशामध्ययनं

^६ cf. *Virāṅgama* 65, 47:

चतुर्दिक्षु चतुर्वेदैः कुर्यादध्ययनं ततः । गौरीमूलं जपेत्तत्र आग्नेयादि चतुर्दिशि ॥

^१ cf. *Kāraṇḍgama* I 89, 45b-52:

अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । कुण्डमध्ये यजेद्देवीं रक्तपद्मोपरि स्थिताम् ॥
 आपाडाक्षत्थवदिरवटाः पूर्वादिदिक्षु वै । औदुम्बरमपामार्गं शम्भ्यकं पावकादिषु ॥
 पलाशं तु प्रधानं स्याज्जुहुयाद्देशिकोत्तमः । समिधो जुहुयाद्धीमान्सपोजातेन मन्त्रतः ॥
 गौरीगायत्रिमन्त्रेण घृतं हुत्वा विशेषतः । अघोरेण चरुं हुत्वा लाजं वामेन होमयेत् ॥
 तिलमन्त्रेण जुहुयात्सर्पं कवचेन तु । यावत् पञ्चमेनैव द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुनेत् ॥
 शतमध्वं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् । गौरीमिमायमन्त्रेण होमयेत्पञ्चविंशतिः ॥
 गौरीबीजमनुस्मृत्य होमयेच्छतसंख्यया । द्रव्यान्ते तु स्पृशेद्गौरीं गौरीमिमायमन्त्रतः ॥
 गेयवृतादिभिर्व्युक्तं रात्रिशेषं व्यपोष्य च ॥

cf. *Virāṅgama* 65, 40b-46:

ततो होमं प्रकुर्वीत नव वा पञ्च एव वा । समिदाज्यचरुं ललाजान्मुद्रमापयवांस्तथा ॥
 गौरीमूलेन मन्त्रेण समिधा हुयते क्रमात् । आज्यं गायत्रिमन्त्रेण हृदयेन चरुस्तथा ॥
 शिरोमन्त्रेण लाजश्च मुद्रं वामेन हुयते । मार्पं सद्येन होतव्यं यवमीशानमन्त्रतः ॥
 एवमेव क्रमेणैव प्रत्येकं तु शताहुतिः । धृतमिशेति मन्त्रेण धृतेनैव शताहुतिः ॥
 त्रेवस्य त्वेति मन्त्रेण अज्ञाहुतिमवाचरेत् । द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा स्पर्शयेत्प्रतिमां ततः ॥
 हव्यवाहेति मन्त्रेण सर्वद्रव्यसमन्वितम् । स्विष्टमग्नेति मन्त्रेण जुहुयात्तदनन्तरम् ॥
 वृत्तगेयसमायुक्तं रात्रौ जागरमुच्यते ।

^२ A : सर्वं कर्माग्निकार्यमाचरेत् ; B : सर्वं कर्म पूर्णान्तमाचरेत्

^३ A : पालाशोदुम्बराश्वत्थवटाः ; B : पालाशोदुम्बराश्वत्थवटं

शांकरे च 'पलाशः स्यात्समित्परिधयस्तथा । 'गौरीगायत्रिमन्त्रेण' समिद्धोमं समाचरेत् ॥ ३६ ॥
'गौरीमिमायमन्त्रेण' हृदा च घृतहोमकम् । शिखया चरुहोमं तु प्रत्येकं तु शताहुतिः ॥ ३७ ॥
पञ्चाशत्पञ्चविंशद्वा प्रत्येकं होममाचरेत् । द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा ततो वै स्पर्शमाहुतिम् ॥ ३८ ॥
'ब्रह्माङ्गैस्तत्तदङ्गानि स्पृष्ट्वा स्पृष्ट्वा दशाहुतिः ।

[कुम्भामिपेकः]

एवं जागरणं रात्रौ स्नापयेदथ ऋक्षके ॥ ३९ ॥

आचार्यो मूर्तिपैः सार्धमात्मशुद्धिं समाचरेत्^१ । विम्बकुम्भानलान्सर्वान्समभ्यर्च्य विधानतः ॥ ४० ॥

^१ B : फलाशस्य pour पलाशः स्यात्

^२ C : गौरि pour गौरी

^३ Pour गौरीगायत्री voir *Suprabhedāgama* I 38, 12b-14a:

उच्यते गौरीगायत्री गणाम्बिकायै विद्महे । इत्युच्चार्य तदन्ते तु महातपायै धीमहि ॥

एवमुक्त्वा तदन्ते तु तथो गौरी प्रचोदयात् । गौरीगायत्रिसंज्ञाख्या चतुर्विंशतिकाक्षरा ॥

voir aussi *supra* p. 33 note 14.

^४ voir *supra* p. 33 note 14 ^५ A : हृदार्चं pour हृदा च

^६ G, F. G : आहुतिः pour आहुतिम्

^७ B omet le demi-sloka 39a

^८ cf. *Kāmikāgama* II 44, 86b-96i

ततः प्रभाते शुद्धस्तु मूर्तिपैः सह देशिकः । उत्थाप्य देवीं कुम्भांश्च प्राक्वद्वर्हि च तर्पयेत् ॥

दत्त्वा पूर्णाहुतिं पश्चात्प्रविशेद्भवनं ततः । मानुषे दैविके वापि प्राक्वत्संस्कृत्य विन्यसेत् ॥

कशिलां पूर्वमन्त्रेण रजहेमादिगर्भिताम् । प्राक्वद्वान्नीधरीं नीत्वा मूलमुच्चार्य विन्यसेत् ॥

सुमुद्धतं सुलग्ने तु मन्त्रन्यासं च कारयेत् । चला चैत्स्नानवेद्यां तु मन्त्रन्यासं समाचरेत् ॥

देव्यग्रे तु घटान्यस्व कुम्भाद्भीजं तु तद्धृदि । विन्यसेदनुकुम्भेभ्यः पीठस्य परितो मुनून् ॥

तत्त्वमूर्त्यादिविन्यासं पूर्ववत्कारयेत्ततः । तत्तत्कुम्भोदकैश्चैव ततश्चेऽभिषेचयेत् ॥

अपनं कारयेदन्ते नैवेद्यं चोत्सवं गुरुः । स्तुत्वानेकविधैः स्तोत्रैरमुं शोकं पठेत्ततः ॥

यावच्चन्द्रश्च सूर्यश्च यावत्तिष्ठति मेदिनी । तावदत्र त्वया देवि स्यात्तव्यमिह मन्दिरे ॥

संपूज्य देशिकादींश्च दक्षिणां दापयेत्ततः । उत्तमादिविभिजां तु लिङ्गस्थापनचोदिताम् ॥

ततः कल्याणकर्म स्याच्चतुर्थं कर्मवित्ततः । देव्याः स्वयं प्रधानायाः सहजायाश्च वर्जयेत् ॥

कर्म वैवाहिकं विप्राः प्रतिष्ठैवं समीरिता ।

cf. *Suprabhedāgama* I 38, 48-63:

प्रभाते सुमुद्धतं तु सर्वातोयसमायुतम् । आचार्यमूर्तिपांश्चैव दैवज्ञं संप्रपूजयेत् ॥

पूर्णाहुतिं ततो दत्त्वा बीजमुख्येन मन्त्रतः । शक्तिविम्बं ततोत्थाप्य स्नानवेद्युपरि न्यसेत् ॥

वर्धनीं तु ततोत्थाप्य देशिकश्चोत्तराननः । विम्बस्य हृदये मूर्ध्नि नाभौ मूले तु विन्यसेत् ॥

न्यस्त्वा ब्रह्माङ्गमन्त्राणि विन्यसेत्सर्वमातृकाः । वर्धकुम्भस्थशक्तींश्च विम्बे संयोज्य मूलतः ॥

बीजमुख्येन मन्त्रेण तज्जलेनाभिषिच्य वै । वामादिशक्तिकुम्भाद्भिः संस्त्राप्य स्वस्वमन्त्रकैः ॥

स्नानलेपादिभिरद्भिः स्वस्वमन्त्रैर्विशेषतः । पादमाचमनं चार्घ्यं दद्याद्देव्यै हृदादिभिः ॥

अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैः सर्वालंकारसंयुतम् । पायसं हविषं तत्र हृदयेन प्रदापयेत् ॥

‘गौरीगायत्रिमन्त्रेण’ चाज्येनैव दशाहुतिः । गौर्यास्तु मूलमन्त्रेण पूर्णाहुतिं समाचरेत् ॥ ४१ ॥

गौरीविम्बं^१ ततोद्धृत्य स्नानघेद्यां निघापयेत् । व्यपोह्य वल्लकूर्चादीन्हुत्वा गन्धादिभिर्यजेत् ॥ ४२ ॥

‘घतशिरोऽप्यं कृत्वा पादयोर्वाहुर्मूर्धनि । कुम्भानानीय वेद्यास्तु विम्बाग्रे स्थण्डिले न्यसेत् ॥ ४३ ॥

‘कुम्भाद्वीजं समादाय’ प्रतिमाहृदि विन्यसेत् । कलान्यासं ततः कृत्वा ‘कुम्भाद्विरभिपेचयेत् ॥ ४४ ॥

^{१०} ‘आम्रपांसुहरिद्वैश्च’^{११} गन्धाद्विरभिपेचयेत् । वल्लरामरणमाल्यैर्गन्धैर्धूपैश्च दीपकैः^{१२} ॥ ४५ ॥

^{१३} ‘हविरन्तं समभ्यर्च्य’^{१४} गौरीगायत्रिमन्त्रतः । ‘सर्वासां चैव शक्तीनामर्चायां’^{१५} तु विशेषतः ॥ ४६ ॥

कल्याणं कारयेद्दीमान्विधाहविधिमार्गतः ॥ ४७ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] गौरीस्थापनविधिर्नाम एकत्रिंशः पटलः

एवमेकं समाध्यातं युक्तं तत्र वदामि ते । मण्डपं विधिना कृत्वा तन्मध्ये वेदिकां कृत्वा ॥

सर्वालंकारसंयुक्तां वितानध्वजभूषिताम् । तन्मध्ये स्थण्डिलं कृत्वा वह्निं तत्रैव संयजेत् ॥

तत्र मानुषनाहे तु उमाकद्वौ तु वारुणे । वामभागे ह्युमां न्यस्त्वा सर्वालंकारसंयुताम् ॥

नववल्लरामाकद्वौ प्रशान्तायेति भूषयेत् । आचार्यो ब्रह्मवदयात्वा विवाहे सर्वकर्मणि ॥

पूर्वाक्तेन विधानेन अग्न्याधानादिकं तथा । विष्णुं तत्रैव चाहुय देवीमुदकपूर्वकम् ॥

रुद्रस्य दक्षिणे हस्ते बाजमुख्येन दापयेत् । वामेऽश्मानं तु संस्थाप्य गौरीगायत्रिमन्त्रतः ।

देव्याः पादं च रुद्रेण स्पर्शयित्वाशमनि न्यसेत् । शिवमन्त्रेण मन्त्रशो लाजं हुत्वा त्रयं बुधः ।

शक्तियुक्तं ततः सर्वं प्रभूतं हविषं ददेत् । युक्तमेवमिदं श्रोतुं सहैव स्थापनं शृणु ।

आरम्भस्थापनान्तं यत्सर्वकर्म सहैव तु । सहैव इति विध्यात् ततोऽसौ विधिचोदितः ॥

^१ C, G : अपकृशकैः pour अथ कृशकैः

^{१०} A : अथाचरेत् pour समाचरेत्

^१ C : गौरि pour गौरी

^१ A omet च dans चाज्येनैव

^३ La forme grammaticale correcte est तत उद्धृत्य ; mais le mètre ne l'était pas respecté

^४ A : घृत pour घृत

^५ A, B : वेद्यां तु

^६ F : शिवाग्रे

^७ C : कुम्भादिम्बं

^८ B : प्रतिमां हृदि ; C, G : प्रतिमे हृदि

^९ C : कुम्भाद्यैः pour कुम्भाद्विः

^{१०} C, F, G : अत्र pour आम्र ; une meilleure lecture semble être आम्रपांसुहरिद्वैश्च (आम्रपांसुः =

ढेढेढेढेढे)

^{११} C : गन्धाद्यैः pour गन्धाद्विः

^{१२} C, F, G : गन्धैश्च धूपदीपकैः

^{१३} B, C, F, G : हविषान्तं

^{१४} C : गौरि pour गौरी

^{१५} cf. Virāgama 65, 57-63 :

कल्याणं कारयेत्पश्चान्मण्डपे सविशेषतः । गोमयालेपनं कृत्वा शालिना विकिरेत्ततः ॥

शाल्युपरि सुसंस्थाप्य मानुषे तु पदे तथा । स्थण्डिले स्थापयेद्देवीं दिशि दक्षिणतो न्यसेत् ॥

तस्याग्रे स्थण्डिलं कृत्वा अग्निमुखं च कारयेत् । तत्र विष्णुं समाहुय दद्यादुदकपूर्वकम् ॥

गौरीवीजेन संयुक्तं ब्रह्माजेन समयुतम् । हृदयेनादिष्टमन्त्रेण अश्मानं स्पर्शयेत्ततः ॥

आचार्यहस्ते संपूर्य लाजान् हृदयमन्त्रतः । ईशानेन तु मन्त्रेण लाजहोमं तु कारयेत् ॥

प्रदक्षिणं ततः कृत्वा लाजहोमं पुनः पुनः । त्रिःकृत्वा तु विशेषेण हुत्वा चित्तादिभिस्तथा ॥

हुत्वान्ते तु यदस्येति जुहुयात्तदनन्तरम् । भिषासनमिदं प्रोक्तम् ॥

^{१६} A : अम्भाया pour आर्वायां ; B : अज्ञानां ; G : अज्ञायाः

^{१७} A : श्री pour श्रीमद् ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^{१८} A : गौरीस्थापनविधिपटलो द्वात्रिंशः ; C : गौरीस्थापनविधिर्नाम एकत्रिंशत्पटलः ; F, G : गौरीस्थापनविधिपटलः

एकत्रिंशत्

[द्वात्रिंशः पटलः]

[द्वारपालस्थापनविधिः¹]

[द्वारपालस्थानं तन्मानं च²]

लक्षणं द्वारपालानां स्थापनं³ शृणु⁴ वक्ष्यते । द्वारेषु मूलहर्म्यस्थ⁵ मण्डपे चान्तरालके ॥ १ ॥
 शोभादिगोपुरान्तेषु⁶ द्वारस्यैव तु पार्श्वयोः । स्तम्भोदय⁷ समं श्रेष्ठं⁸ द्वारोदयमथाधमम् ॥ २ ॥
 तयोर्मध्येऽष्टभागे तु⁹ नवघोच्चं¹⁰ परावरे । तस्मादायांश¹¹ संयुक्तमायादि¹² शोभनार्थकम् ॥ ३ ॥
 राक्षः¹³ कर्तुं राष्ट्रस्य¹⁴ वास्तोश्चैवानुकूलतः । यत्तन्मानं गृहीत्वा तु¹⁵ कुर्याद्विशोधनेन तु ॥ ४ ॥

¹ Pour द्वारपालस्थापनविधिं voir *Aṃśumadāgama* 23, *Kāraṇa* II 86, *Dīpta* 67, *Vīra* 41, *Sahasra* 44 et *Suprabhedā* I 39.

² cf. *Aṃśumatkāśyapa* 44, 1b-2:

अन्तर्मण्डलसालादिस्वधुना प्रोच्यते कमात् । द्वारशोभा द्वारशाला द्वारप्रासादहर्म्यके ॥
 द्वारगोपुर इत्येते क्रमान्माना प्रकीर्तिताः ।

cf. *Aṃśumadāgama* 23, 6-10:

“स्थानं वक्ष्ये द्विजोत्तम ।

द्वारस्योभयपार्श्वे तु स्थाधिष्ठानस्य चोर्ध्वतः । भित्तिवृत्तं वियुक्तं वा स्थापयेद्द्वारपालकान् ॥

द्वारमन्तर्मुखं विद्याद्द्वारपालान्बहिर्मुखे । स्तम्भोत्सेधांशमानेन द्वारपालोदयं विदुः ॥

स्तम्भोत्सेधसमं वाथ त्रिपादं वाथ संग्रहे । तयोर्मध्येऽष्टभागं च एकांशेन तु हासयेत् ॥

एवं बिम्बोदयं ख्यातं शुभायादौ तु संभवे । शालादिगोपुरान्तानां स्तम्भमानेन कल्पयेत् ॥

मण्डपद्वारदेशे तु द्वारपालांश्च कल्पयेत् ।

cf. *Suprabhedāgama* I 39, 20b-21:

द्वारोत्सेधसमा भद्राः किरीटाद्यज्ञदोज्ज्वलाः । प्रासादे मण्डपे द्वारे द्वारे द्वारे च कीर्तिताः ॥

महामर्यादिभित्तिस्था द्वारगोपुरपार्श्वयोः ।

³ B : स्थापने

⁴ C, G : वक्षि ते

⁵ C : हर्म्यस्थ pour हर्म्यस्थ

⁶ C, G : मण्डपे च pour मण्डपे वा

⁷ E : गोपुरं तेषु pour गोपुरान्तेषु

⁸ A : द्वारस्ये चतुः पार्श्वयोः ; B : द्वारमस्य तु पार्श्वयोः

⁹ C, F : सहस्रेषु pour समं श्रेष्ठं

¹⁰ A : द्वारोदयाधमम् ; C, F, G : द्वारोदयाधर्म भवेत्

¹¹ A : भागेन pour भागे तु ; F : भागं तु

¹² A : वरे वरात् ; B : वरं वरात् ; G : परोऽवरात्

¹³ D : आयाग pour आयांश

¹⁴ A : मावादि pour आयादि ; C, F, G : आपादि

¹⁵ A : कर्तव्य pour कर्तुं च

¹⁶ A : वास्तोश्चैवानुकूलितम् ; D : वासेच्छावानुकूलतः ; C : वस्तोश्चैवानुकूलितम् ; F : तस्योच्चेवानुकूलितम्

¹⁷ B : कुर्याद्वै शयमेन तु

[प्रतिमाद्रव्यम्^१]लोहजं शैलजं वापि सौधजं धातुजं तु वा^२ । लोहजं 'सुधनं वापि सगमं वा सुवादिभिः ॥ ५ ॥

'सौधजं' 'चेष्टकागमं' 'शिलाधातु नगमंकम् ।

[द्वारपाललक्षणम्^३]नन्दिकालौ तु पूर्वं तु^४ दक्षिणेऽदक्षिणे स्थितौ ॥ ६ ॥^१ cf. *Aṃśumadāgama* 23, 1:

द्वारपालविधिं वक्ष्ये श्रूयतां रविसत्तम । शिलादार्विष्टकादीनि कारयेत्तल्लक्षणांनितम् ॥

^२ B : तथा pour तु वा   ^३ A : सुधसं वापि ; B : सुधदं वापि ; C, F, G : सुधनं वापि^४ E omet les *śloka* 6, 7 et 8   ^५ A : ज्येष्ठं pour चेष्टका^६ A : शिलायां तु न गमंकम् ; C, G : शिलादारु न गमंकम्^७ cf. *Diptāgama* 67, 1b-8:

पूर्वद्वाराधिपौ शैलौ नन्दिकालावुभौ तथा । दण्डी मुण्डी महावीर्यौ दक्षिणद्वारपालकौ ॥
 भृङ्गी च विजयश्चैव पश्चिमद्वारपालकौ । अनन्तः पशुपतिश्चैव उत्तरद्वारपालकौ ॥
 नन्दीशो दण्डहस्तः स्यात्कालः परशुधारकः । दण्डीशो दण्डहस्तः स्यान्मुण्डी वै भिण्डपालधृत् ॥
 भृङ्गी वै खड्गहस्तः स्याद्विजयः शूलधारकः । अनन्तो वज्रहस्तः स्यात्पशुपतिः पाशधारकः ॥
 नन्दीशः श्यामवर्णः स्यात्कालो वै धूम्रवर्णकः । इन्द्रनीलनिभो दण्डी मुण्डी वै श्वेतवर्णकः ॥
 भृङ्गी मयूरग्रीवाभो विजयो रक्तवर्णकः । अनन्तः कालवर्णः स्यात्पशुपतिर्नील एव च ॥
 त्रिणेत्राश्वतुर्भुजाः सर्वे सर्वाभरणभूषिताः । किञ्चित्त्रिभञ्जिकं कार्यं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥
 इत्येवं लक्षणं कृत्वा ततः स्थापनमारभेत ।

cf. *Yogajāgama* 6, 244b-252a:

नन्दीशः श्यामवर्णस्तु द्विहस्तः परशुसंयुतः । परशुं वामहस्ते तु दक्षिणे वेणुदण्डकम् ॥
 कालेशः कुङ्कुमाभस्तु परशुवेणुदण्डधृत् । द्विनेत्रौ द्विभुजौ चैव नन्दिकालौ वयोधरौ ॥
 पूर्वद्वारे स्थितौ यत्र नन्दिकालौ महात्मनः । अनन्तः पशुपतिश्चैव दक्षिणद्वारपालकौ ॥
 अनन्तो रक्तवर्णस्तु वज्रायुधसमन्वितः । पशुपतिर्नीलवर्णस्तु शक्तिहस्तोऽग्रलोचनः ॥
 पश्चिमद्वारपालौ च दण्डी मुण्डी तथैव च । दण्डी घनेन्द्रचापामः खड्गहस्तोऽग्रदंष्ट्रकः ॥
 मुण्डी कुन्देन्दुवर्णश्च भिण्डपालयुतस्तथा । विजयश्चैव भृङ्गीश उत्तरद्वारपालकः ॥
 विजयश्चेन्द्रगोपामः शूलहस्तो भयंकरः । भृङ्गीशो भृङ्गवर्णस्तु क्षुरिकायुधहस्तधृत् ॥
 त्रिभञ्जं कुञ्चितं पादमुग्रदंष्ट्रसमन्वितम् । प्रासादमण्डपद्वारे द्वारे चैव प्रकीर्तिताः ।

cf. *Suprabhedāgama* I 39, 18b-20a:

सर्वे त्रिभञ्जियुक्ताश्च सर्वे कुञ्चितपादकाः । उग्रदंष्ट्राः सुहस्ताश्च सर्वे निर्देशहस्तकाः ॥

सर्वे चतुर्भुजोपेता द्विभुजा वा त्रिणेत्रकाः । द्विनेत्राश्चोग्रदंष्ट्राश्च हलपल्लवहस्तकाः ॥

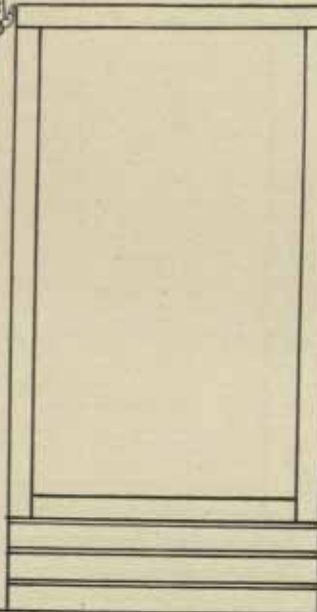
^८ B : पूर्वं च ; C, F : पूर्वौ च

DVĀBAPĀLA

NANDĪ

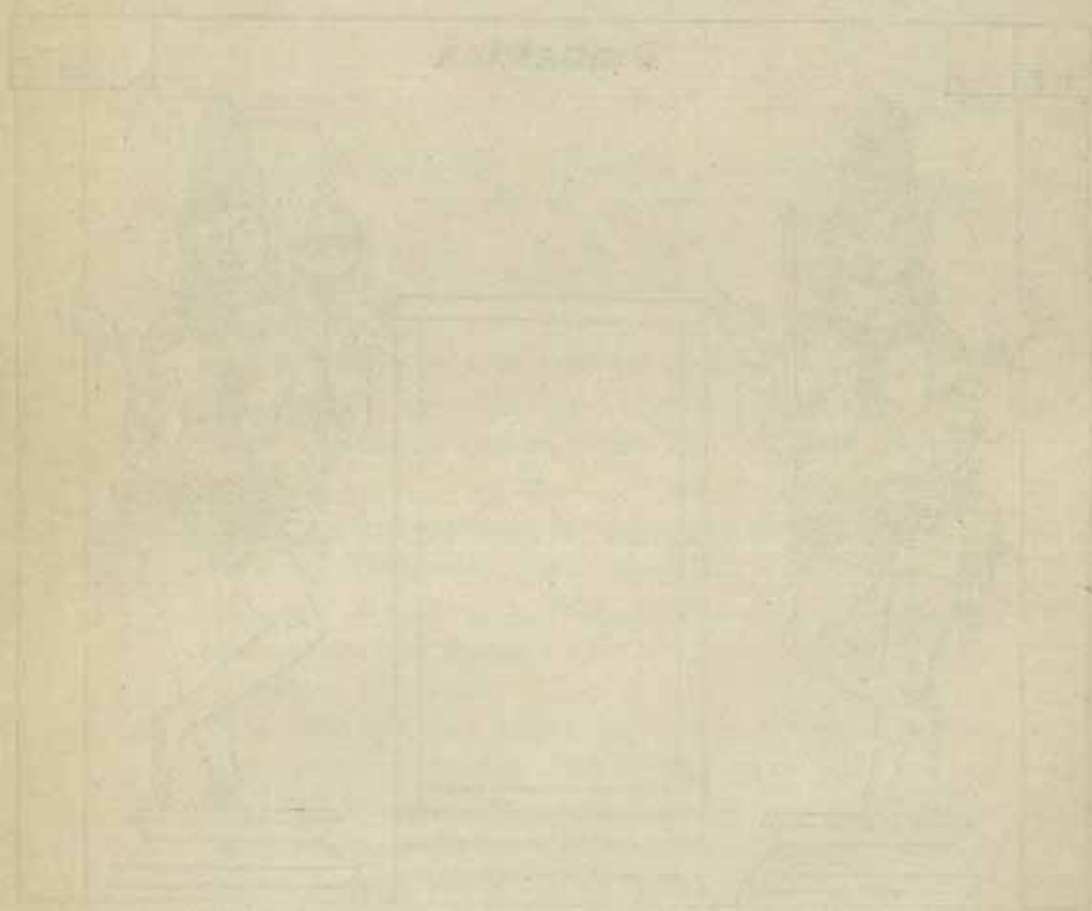

PŪRYA-DVĀRA

MAHĀKĀLĀ

PLATE I

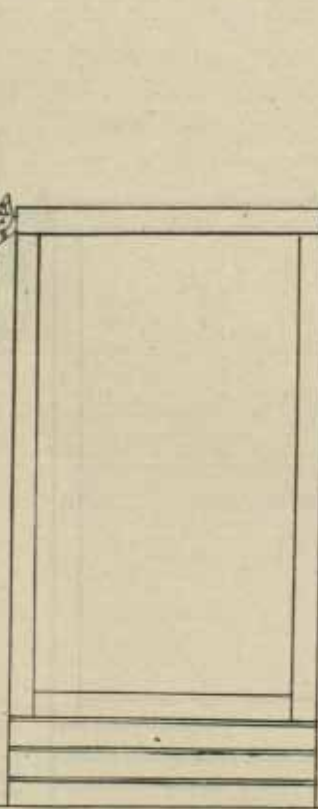

DVĀRAPĀLA

DANDĪ

DAKṢIṆA-DVĀRA

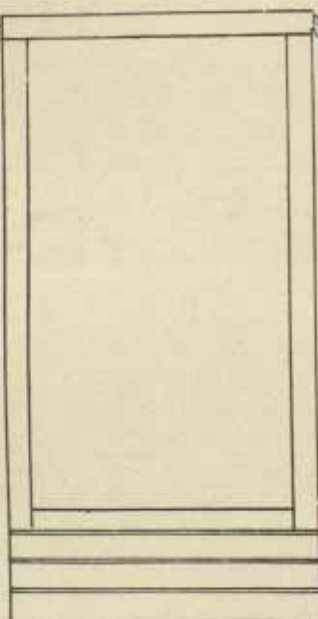

MUṆḌĪ

DVĀBAPĀLA

GOPATI

UTTARA - DVĀRA

ANANTA

‘दण्डिमुण्डौ’ अवाच्यां तु ‘विजयो मृङ्गिरेव च । वारुणे रक्षकावेतौ गोपत्यनन्तकाविमौ ॥ ७ ॥
उत्तरद्वाररक्षार्थं दक्षिणेऽदक्षिणे न्यसेत् । श्यामामकुङ्कुमाभौ च नन्दिकालौ क्रमात्स्थितौ ॥ ८ ॥
‘इन्द्रगोपनिमौ’ चैव मयूरस्येव कन्धरम्¹⁰ । अवाच्यां द्वारिकौ भासा पद्मरागामनीलकौ ॥ ९ ॥
वारुणे द्वारपालौ तु सितकालाभावुत्तरे । दण्डं गदा च खड्गश्च त्रिशूलं मिन्दपालकः ॥ १० ॥
‘वेगं गदा च वज्रं च नन्दादीनां तु चिह्नकम् । त्रिनेत्राश्चतुर्भुजाः सर्वे त्वतिरौद्राः स्रष्टृकाः ॥ ११ ॥
जटा मकुटयुक्ताश्च करण्डं वा किरीटकम् । द्वारपार्श्वकहस्तौ द्वौ पूर्वे चिह्नं परेऽञ्जलिः ॥ १२ ॥
अग्रहस्तद्वयोः पूर्वे सूच्यन्ते हरपल्लवम् । हस्तानां वेशनीत्रं चाप्युद्धतालम्बनं तथा ॥ १३ ॥

¹ A B : दण्डमुण्डमवाच्यां तौ ; le forme grammaticale correcte est दण्डिमुण्डिनी

² A : विजयो भिकिरीभि च ; B : विजयो रमिकीरितौ ³ A : श्वेकरापेतौ ; C, F : रक्षकाले तु

⁴ A : गोपानश्वान्तकापिगौ ; B : गोपानश्वान्तकाविमौ ; F : कोपनश्वान्तकावुभौ ; G : गोपानश्वान्तकावुभौ

⁵ C, F, G. : श्यामामं कुङ्कुमामं च ⁶ A : क्रमान्तितौ ; B : क्रमान्तिकौ ; C : त्वसन्निभौ ; F : श्यमाभिभौ

⁷ E omet le *śloka* 9.

⁸ A : निर्भे pour निर्भौ

⁹ A : मयूरस्य तु

¹⁰ Le mot कन्धरा se trouve ici au neutre au lieu du féminin.

¹¹ A : अवाच्युद्धारकाभासौ ; B : अवाच्युद्धारकाभासौ ; C : अवाच्युद्धारकाभासौ ; G : अवाच्यां द्वारिकौ भासौ

¹² A : पद्मरागामनीलकम् ; B : पद्मरागामनीलकौ ; C : पद्मरागान्तरालकम् ; G : पद्मरागभरालकम्

¹³ A : शीतकालाभमुत्तरे ; C, F : सितं कालाभमुत्तरे ¹⁴ A : दण्डं गदा च खड्गं च

¹⁵ A : मिन्दिवालकम् ¹⁶ A : वेगं pour वेगं ¹⁷ G : शक्तिम् ¹⁸ C : मुकुट pour मकुट

¹⁹ A : करण्डा वा किरीटिका ; B : सकरण्डकिरीटकाः ²⁰ A : द्वारपार्श्वं च हस्तौ द्वौ ; B : द्वारपार्श्वं च हस्तौ द्वौ

²¹ A : पूर्वे चिह्नपराञ्जली ²² A : अग्नि pour अग्र

²³ A : पूर्वं सूच्यन्तं ; cf. *Nāṭyaśāstra* 9, 64 : खट्वाख्ये यदा हस्ते तर्जनी संप्रसारिता । हस्तः सूचीमुखो नाम तदा ज्ञेयः प्रयोक्तृभिः ॥

cf. *Saṃgītaratnākara* 7, 147:

ऊर्ध्वप्रसारिता यत्र खट्वाख्यतर्जनी । हस्तः सूचीमुखः स स्यात् ।

²⁴ La forme grammaticale correcte est अन्यस्मिन्

²⁵ C : हरपल्लवम् ; une meilleure lecture semble être अलपल्लवम् cf. *Nāṭyaśāstra* 9, 91:

आवर्तिताः करतले यस्याङ्गुल्यो भवन्ति हि । पार्श्वगतविक्रीर्णाश्च स भवेदलपल्लवः ॥

cf. *ibid.* le commentaire d'Abhinavagupta:

अलपल्लवमाह—आवर्तिता इति । कनिष्ठादिकमेण वर्तना परिवर्तनं वा कुर्वन्त्यः । इयतीत्यरः चलः चलत्प-

ल्लवाकारत्वाद् अलपल्लवः । अलपद्मक इति च तज्ज्ञाम ।

cf. *Saṃgītaratnākara* 7, 144-145:

व्यावर्तिताख्यं करणं कृत्वैव समवस्थिताः । यस्याङ्गुल्यः करतले पार्श्वगाः सोऽलपल्लवः ॥

अलपद्मः स एव स्यादङ्गुलीनां च केचन । अस्य व्यावर्तितस्थाने परिवर्तितमूचिरे ॥

²⁶ A : नीलं pour नीत्रं

'शृङ्गारं युक्तिः कुर्यात्सर्वाभरणवासधत्' । 'सुस्थितो द्वारपाश्वर्थाङ्गिरन्याङ्गि' तलमुद्धृतम् ॥ १४ ॥
चिद्वदण्डे निघातव्यमुद्धृताङ्गितलं करो । अन्यद्गङ्गात्रयं 'त्विष्टमङ्गस्थानकमेव वा ॥ १५ ॥

'सुस्थितो द्वारपाश्वर्थाङ्गिरन्यत्कुञ्चितमाचरेत् ।

[नेत्रोन्मीलनं कुम्भस्थापनादि च^१]

स्थापयित्वाकदेशेषु हृदा कृत्वाक्षिमोचनम् ॥ १६ ॥

गव्याभिपेचनं कृत्वा स्नापयेद्वन्धतोयकैः । 'संछाद्या हस्तवस्त्रेण वेदीं^{१०} कृत्वाग्रतो बुधः ॥ १७ ॥

^{११} हस्तवितस्तिविस्तारोत्सेधां दर्पणसंनिभाम्^{१२} । ^{१३} वृत्तकुण्डं तदग्रे तु गोमयालेपनं कुरु ॥ १८ ॥

स्थण्डिलं शालिभिः कुर्याद्वर्षैः पुष्पैः परिस्तरेत् । द्रोणाम्बुपूरितं कुम्भं सूत्रादिमिरलंकृतम् ॥ १९ ॥

गन्धाम्बु पूरये^{१४} तस्मिन्स्थापयेत्स्थण्डिलोपरि^{१५} । मूलमन्त्रं न्यसेत्तस्मिन्स्तद्रूपं तु विचिन्तयेत् ॥ २० ॥

गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरर्च्यैः^{१६} ^{१७} सुपूजयेत् । ^{१८} पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा ततो होमं समाचरेत् ॥ २१ ॥

[होमः^{१९}]

समिदाज्यौदनैः पश्चाद्धृदा मूलेन मन्त्रतः । प्रत्येकं शतमर्घं वा जुहुयात्तु क्रमेण वै^{२०} ॥ २२ ॥

^१ A : शृङ्गारयुक्तिः

^२ C : वाङ्मधुक ; F : वस्त्रधुक

^३ A : सुस्थित pour सुस्थितो ; C, G : संस्थित

^४ A, B : गत pour तल

^५ A : त्विष्ट pour त्विष्ट ; C : स्वष्ट ; G : त्विष्ट

^६ A : सुस्थित pour सुस्थितो ; B, C, G : सुस्थित

^७ cf. Diptāgama 67, 15-21:

नेत्रबीजं समुच्चार्य नेत्रमोक्षणमारभेत् । तर्पयेन्मधुनाज्येन तत्तद्दृढमुच्चरन् ।

संस्नाप्य पञ्चगव्येन पञ्चगव्यमुदाहरन् । त्वमग्ने रुद्रमन्त्रेण शुद्धतोयेन सेचयेत् ॥

गन्धादिना समभ्यर्च्य हृदयमन्त्रं समुच्चरन् । तेषामग्रे भु कर्तव्यं स्थण्डिलं शालिना कुरु ॥

तन्मध्ये पद्ममालिख्य साष्टवर्गं सर्वाङ्गिकम् । सुतलैः शोभितं कृत्वा तिलदर्भैः परिस्तरेत् ॥

द्वारपालाधिदैवत्यं कुम्भं तन्मध्ये न्यसेत् । द्रोणतोयेन संपूर्णं ससूत्रं सापिधानकम् ॥

सर्वस्त्रं पल्लवोपेतं तत्तद्बीजसमन्वितम् । दर्भमालासमायुक्तानष्टौ च कलशान्न्यसेत् ॥

ससूत्रान्सापिधानांश्च सर्वस्त्रान्वारिपूरितान् । अर्चयित्वा विधानेन नैवेद्यान्तं स्वनामितः ॥

^८ C, F, G : मोक्षणम् pour मोचनम्

^९ B : संछाद्य हस्तवस्त्रेण

^{१०} B : कृत्वा गतो बुधः

^{११} A : हस्तं वितस्तिविस्तारं ; B : हस्तविस्तारमुत्सेधं

^{१२} B : दर्पणोदरसंनिभम्

^{१३} C : वृत्तं कुण्डं

^{१४} B : पश्चात् pour तस्मिन्

^{१५} A : तण्डुल pour स्थण्डिल

^{१६} G : अन्यैः pour अर्च्यैः

^{१७} B : सु pour सु ; C : श्व

^{१८} A : पुण्याहं प्रोक्षणं

^{१९} cf. Diptāgama 67, 22-25 :

तस्याग्रे स्थण्डिलं कृत्वा बालुकैर्हस्तमानकम् । अग्न्याधानादिकं सर्वमभिकार्योक्तमाचरेत् ॥

तत्तद्दृढयमन्त्रेण समिदाहुतिमाचरेत् । धृतमिक्षे धृतं हुत्वा शिरसा च चर्चं हुनेत् ॥

त्वमग्ने रुद्रमन्त्रेण हुत्वा लाजं विचक्षणः । अक्षतं तिलसंमिश्रं क्षीरं मन्त्रेण होमयेत् ॥

प्रत्येकं शतमर्घं वा जुहुयात्कमशः पुनः । एवं जागरणं रात्रौ ॥

^{२०} A : वा pour वै

[कुम्भामिषेकः^१]

मुहुर्ते समनुप्राप्ते 'पूर्णाहुतिं समाचरेत् । विसृज्याच्छाद्य 'वह्मं तु गव्यैः 'कृत्वामिषेचनम् ॥ २३ ॥
शुद्धाद्विरमिषिच्याथ 'सब्रह्माङ्गकला न्यसेत् । 'वेद्या आदाय कुम्भं तु बिम्बाग्रे तु निघापयेत् ॥ २४ ॥
कुम्भाद्वीजं समादाय 'बिम्बस्य हृदि योजयेत् । तद्विरमिषिच्याथ हविरन्तं हृदाचयेत् ॥ २५ ॥
एवं दौवारिकाष्टानां^२ स्थापनं प्रोच्यते तथा ॥ २६ ॥

इति ^{१०} श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे]^{११} द्वारपालस्थापनविधिर्नाम द्वात्रिंशः पटलः

^१ cf. *Dīptāgama* 67, 25b-31a :

“ प्रभाते स्थापनं भवेत् ॥

पूर्णाहुतिं तु शिरसा स्विष्टान्तं हि समाचरेत् । तत्तत्कुम्भं समुद्धृत्य सर्वाङ्गकारसंयुतम् ॥
समुद्धर्ते मुलग्ने च नक्षत्रकरणान्विते । कुम्भाद्वीजं समादाय हृद्देशे तु न्यसेत्कमात् ॥
दशकुम्भं समुद्धृत्य पूर्वादितः प्रदक्षिणम् । पिण्डिकायां न्यसेद्धीमान्दुर्गपालकबीजकान् ॥
तेनोदकेन संप्रोक्ष्य तत्तद्दृढयमुच्चरन् । गन्धपुष्पादिना पूज्य स्वस्वबीजमुदाहरन् ॥
शुद्धान्नं दापयेत्स्रग्वाहुपदंशसमन्वितम् । पश्चादाचमनं दद्यात्ताम्बूलं च निवेदयेत् ॥
द्वारपालाधिपानां तु स्थापनं प्रोच्यते कमात् ।

^२ B : पूर्णाहुतिमथाचरेत्

^३ G : वस्त्रेण

^४ A : कृत्वामिषेचयेत्

^५ A : सब्रह्माङ्गं कलां न्यसेत्

^६ A : वेद्यामादाय

^७ A : बिम्बे हृदि विन्यसेत्

^८ A : अष्टौ च pour अष्टानां

^९ A : अथवा pour तथा

^{१०} A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^{११} A : द्वारपालस्थापनविधिपटलस्ययत्त्रिंशः ; B : द्वारपाल-स्थापनं नाम त्रयस्त्रिंशः पटलः ; C : द्वारपालस्थापनविधिर्नाम चतुश्चत्वारिंशः पटलः ; E : द्वारपालस्थापननिधिश्चतुश्चत्वारिंशत्पटलः ; F : द्वारपालस्थापनपटलश्चतुश्चत्वारिंशत् ; G : द्वारपालस्थापनविधिपटलश्चत्वारिंशत्

'शृङ्गारं युक्तिः कुर्यात्सर्वभरणवासघृत्' । 'सुस्थितो द्वारपाश्वर्वाङ्गिरन्याङ्गि' तलमुद्धृतम् ॥ १४ ॥

चिह्नदण्डे निघातव्यमुद्धृताङ्गितलं खरो । अन्यद्रङ्गत्रयं 'त्विष्टभङ्गस्थानकमेव वा ॥ १५ ॥

'सुस्थितो द्वारपाश्वर्वाङ्गिरन्यत्कुञ्चितमाचरेत् ।

[नेत्रोन्मीलनं कुम्भस्थापनादि च']

स्थापयित्वोक्तदेशेषु हृदा कृत्वाक्षिमोचनम् ॥ १६ ॥

गव्याभिपेचनं कृत्वा स्नापयेद्गन्धतोयकैः । 'संछाद्या हस्तवस्त्रेण वेदीं' ^{१०} कृत्वा प्रतो बुधः ॥ १७ ॥

^{११} हस्तवितस्तिविस्तारोत्सेधां दर्पणसंनिभाम् ^{१२} । ^{१३} वृत्तकुण्डं तदग्रे तु गोमया लेपनं कुरु ॥ १८ ॥

स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यादभ्यैः पुष्पैः परिस्तरेत् । द्रोणाम्बुपूरितं कुम्भं सूत्रादिभिरलंकृतम् ॥ १९ ॥

गन्धाम्बु पूरयेत् ^{१४} तस्मिन्स्थापयेत्स्थण्डिलोपरि ^{१५} । मूलमन्त्रं न्यसेत्तस्मिन्स्तद्रूपं तु विचिन्तयेत् ॥ २० ॥

गन्धैः पुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरभ्यैः ^{१६} ^{१७} सुपूजयेत् । ^{१८} पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा ततो होमं समाचरेत् ॥ २१ ॥

[होमः ^{१९}]

समिदाज्यौदनैः पश्चाद्धृदा मूलेन मन्त्रतः । प्रत्येकं शतमघं वा जुहुयात्तु क्रमेण वै ^{२०} ॥ २२ ॥

^१ A : शृङ्गारयुक्तिः

^२ C : वास्त्रधृक् ; F : वस्त्रधृक्

^३ A : सुस्थित pour सुस्थितो ; C, G : संस्थितं

^४ A, B : गत pour तल

^५ A : त्विष्ट pour त्विष्ट ; C : त्वष्ट ; G : त्विष्ट

^६ A : सुस्थित pour सुस्थितो ; B, C, G : सुस्थितं

^७ cf. *Dīptāgama* 67, 15-21:

नेत्रबीजं समुच्चार्य नेत्रमोक्षणमारभेत् । तर्पयेन्मधुनाज्येन तत्तद्धृदयमुच्चरन् ।

संस्नाप्य पञ्चगव्येन पञ्चगव्यमुदाहरन् । त्वमग्ने रुद्रमन्त्रेण शुद्धतोयेन सेचयेत् ॥

गन्धादिना समभ्यर्च्य हृदयमन्त्रं समुच्चरन् । तेषामग्रे तु कर्तव्यं स्थण्डिलं शालिना कुरु ॥

तन्मध्ये पद्ममालिख्य साष्टपथं सकर्णिकम् । सुतलैः शोभितं कृत्वा तिलदर्भैः परिस्तरेत् ॥

द्वारपालाधिदैत्यं कुम्भं तन्मध्ये न्यसेत् । द्रोणतोयेन संपूर्णं ससूत्रं सापिधानकम् ॥

सर्वत्र पल्लवोपेतं तत्तद्बीजसमन्वितम् । दर्भमालासमायुक्तानष्टौ च कलशान्यसेत् ॥

ससूत्रान्सापिधानांश्च सर्वस्त्रान्वारिपूरितान् । अर्चयित्वा विधानेन नैवेद्यान्तं स्वनामतः ॥

^८ C, F, G : मोक्षणम् pour मोचनम्

^९ B : संछाद्य हस्तवस्त्रेण

^{१०} B : कृत्वा गतो बुधः

^{११} A : हस्तं वितस्तिविस्तारं ; B : हस्तविस्तारमुत्सेधं

^{१२} B : दर्पणोदरसंनिभम्

^{१३} C : वृत्तं कुण्डं

^{१४} B : पश्चात् pour तस्मिन्

^{१५} A : तण्डुल pour स्थण्डिल

^{१६} G : अन्यैः pour अभ्यैः

^{१७} B : स्तु pour सु ; C : ध

^{१८} A : पुण्याहं प्रोक्षणं

^{१९} cf. *Dīptāgama* 67, 22-25 :

तस्याग्रे स्थण्डिलं कृत्वा बालुकैर्दत्तमानकम् । अन्याधानादिकं सर्वमभिकार्योक्तमाचरेत् ॥

तत्तद्धृदयमन्त्रेण समिदाहुतिमाचरेत् । भूतमिक्षे घृतं हुत्वा शिरसा च चरुं हुनेत् ॥

त्वमग्ने रुद्रमन्त्रेण हुत्वा लाजं विचक्षणः । अक्षतं तिलसंमिश्रं क्षीरं मन्त्रेण होमयेत् ॥

प्रत्येकं शतमघं वा जुहुयात्क्रमशः पुनः । एषं जागरणं राज्ञी ॥

^{२०} A : वा pour वै

[कुम्भामिषेकः^१]

मुद्वर्ते समनुप्राप्ते 'पूर्णाहुतिं समाचरेत् । विसृज्याच्छाद्य 'वस्त्रं तु गव्यैः 'कृत्वामिषेचनम् ॥ २३ ॥
शुद्धाद्विरमिषिच्याथ 'सत्रह्नाङ्गकला न्यसेत् । 'वेद्या आदाय कुम्भं तु बिम्बाग्रे तु निघापयेत् ॥ २४ ॥
कुम्भाद्वीजं समादाय 'बिम्बस्य हृदि योजयेत् । तद्विरमिषिच्याथ हविरन्तं हृदाचयेत् ॥ २५ ॥
एवं दौवारिकाष्टानां^२ स्थापनं प्रोच्यते तथा ॥ २६ ॥

इति ^{१०}श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे]^{११} द्वारपालस्थापनविधिर्नाम द्वात्रिंशः पटलः

^१ cf. *Dīptāgama* 67, 25b-31a :

“प्रभाते स्थापनं भवेत् ॥

पूर्णाहुतिं तु शिरसा स्विष्टन्तं हि समाचरेत् । ततःकुम्भं समुद्धृत्य सर्वालंकारसंयुतम् ॥
समुद्वर्ते सुलग्ने च नक्षत्रकरणान्विते । कुम्भाद्वीजं समादाय हृद्देशे तु न्यसेत्कमात् ॥
दशकुम्भं समुद्धृत्य पूर्वार्धितः प्रदक्षिणम् । पिण्डिकायां न्यसेद्धीमान्दुर्गपालकबीजकान् ॥
तेनोदकेन संप्रीक्ष्य ततश्च दयमुच्चरन् । गन्धपुष्पादिना पूज्य स्वस्वबीजमुदाहरन् ॥
शुद्धान्नं दापयेत्पश्चादुपदर्शसमन्वितम् । पश्चादाचमनं दद्याताम्बूलं च निवेदयेत् ॥
द्वारपालाधिपानां तु स्थापनं प्रोच्यते क्रमात् ।

^२ B : पूर्णाहुतिमथाचरेत्

^३ G : वस्त्रेण

^४ A : कृत्वामिषेचयेत्

^५ A : सत्रह्नाङ्गं कलां न्यसेत्

^६ A : वेद्यामादाय

^७ A : बिम्बे हृदि विन्यसेत्

^८ A : अष्टौ च pour अष्टानां

^९ A : अथवा pour तथा

^{१०} A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^{११} A : द्वारपालस्थापनविधिपटलस्य त्रिंशः ; B : द्वारपालस्थापनं नाम त्रयस्त्रिंशः पटलः ; C : द्वारपालस्थापनविधिर्नाम
चतुश्चत्वारिंशः पटलः ; E : द्वारपालस्थापनविधिश्चतुश्चत्वारिंशत्पटलः ; F : द्वारपालस्थापनपटलश्चतुश्चत्वारिंशत् ; G : द्वारपा-
लस्थापनविधिपटलश्चत्वारिंशत्

[त्रयस्त्रिंशः पटलः]
[परिवारस्थापनविधिः]
[परिवाराष्टकस्थानम्]

^१अतः परं प्रवक्ष्यामि परिवारविक्रमम् । अन्तर्मण्डलमध्ये वा बाह्ये वान्तरहारके ॥ १ ॥
मध्ये 'वाभ्यन्तरे बाह्ये मध्यहारे तथैव च । उक्षं दुर्गा च चामुण्डीं गणेशं चैव पण्मुखम् ॥ २ ॥
ज्येष्ठां चैव हरिं भानुं' पूर्वादिक्रमशो न्यसेत् । मूलहर्म्यं निरीक्ष्यास्ते कल्पयेद्विम्बविष्टरम् ॥ ३ ॥

[उक्षस्थानं विम्बविष्टरस्थानं च^{१०}]

त्रिचतुर्दण्डमारभ्य द्विद्विदण्डविवर्धनात् ।^{११}त्रिचतुर्विंशदण्डैर्वा यावन्तावद्विशेषतः ॥ ४ ॥

^{१२}उक्षस्थानमयुग्मे च^{१३} युग्मे स्याद्विम्ब^{१४}विष्टरम् । प्रतिषोडशभेदं स्यादुक्तदण्डे तु ^{१५}मध्यमे ॥ ५ ॥

^{१६}उक्तदण्डावसाने^{१७} वा तयोः^{१८} पीठावसानकम् ।

^१ Pour परिवारस्थापनविधिं voir *Aṃśumatkāśyapa* 50, *Ajita* 39 et 46, *Kāmika* I, 72 et 74 et II 69, *Kāraṇa* I 60, 61 et 68 et II 87 et 88, *Dipta* 68 et 69, *Yogaja* 17, *Vira* 41 et 72 et *Suprabhāṇḍa* I 39, 40 et 51.

^२ cf. *Diptāgama*, 68, 1-2:

परिवारस्थापनं वक्ष्ये शृणु बह्वे विशेषतः । वृषः कात्यायनी चैव मातरो गणनायकः ॥
सुव्रज्जाभ्यस्तथा ज्येष्ठा केशवो भास्करस्तथा । पूर्वविंशानपर्यन्तमन्तरि स्थिता इमे ॥

voir aussi *Ajitāgama*, *paṭala* 39 *śl.* 1-3 et 7-10

^३ Dans le ms. F ce *paṭala* se trouve après le *paṭala* suivant.

^४ A : मण्डप pour मण्डल   ^५ A : भारके pour हारके   ^६ A : बाह्यान्तरे ; F : चाह्यान्तरे

^७ La forme grammaticale correcte est उक्षाणं ; mais le mètre ne saurait pas respecter.

^८ C : चामुण्डी   ^९ A, C : मूलहर्म्यानिरीक्ष्यास्ते

^{१०} cf. *Kāraṇāgama* I 60, 38b-40 et 49-51a:

“पीठस्थानं विधीयते ॥

मूलप्रासादविस्तारं यत्तदण्डमिहोच्यते । प्रासादं तु समारभ्य रसदण्डान्तिकेऽपि वा ॥

रसदण्डान्तिके चैव मनुदण्डान्तिकेऽपि वा । कारयेत्तत्र पीठानि..... ॥

“वृषभस्थानमुच्यते ॥

पीठाण्यष्टद्वयं त्यक्त्वा तस्याग्रे स्थापयेद्वृषम् । अथवान्यप्रकारेण वृषस्थानं विधीयते ॥

गुणहस्तान्तरं वापि पक्षहस्तान्तरं तु वा । पीठाग्रे तु प्रकर्तव्यम्”

^{११} B omet le *śloka* 4b ; C : त्रिचतुर्विंशतिर्दण्डं

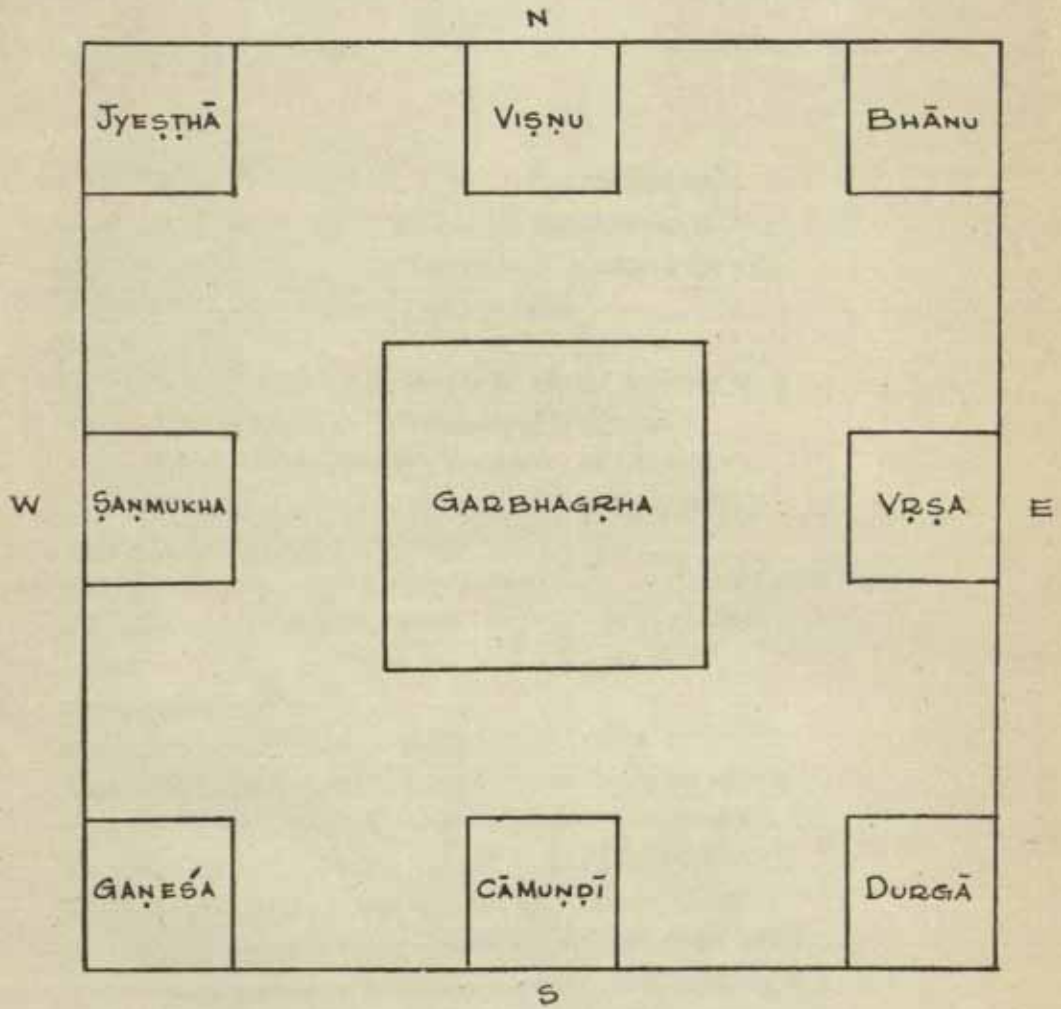
^{१२} B : युग्म pour उक्ष   ^{१३} C, F : तु pour च   ^{१४} A, B, C : व्रज्जा pour विम्ब

^{१५} C, F : मध्यमम्   ^{१६} A, B : युक्त pour उक्त   ^{१७} A : अवसानं pour अवसाने

^{१८} A : वा भयोः ; B : वा ययोः   ^{१९} C : पिण्ड pour पीठ

PARIVĀRĀṢṬAKA.

AND

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
41	42	43	44	45
46	47	48	49	50
51	52	53	54	55
56	57	58	59	60
61	62	63	64	65
66	67	68	69	70
71	72	73	74	75
76	77	78	79	80
81	82	83	84	85
86	87	88	89	90
91	92	93	94	95
96	97	98	99	100

[पीठलक्षणम्¹]

“चतुर्विंशङ्गुलं वाथ त्रिषडङ्गुलमेव वा ॥ ६ ॥

‘मान्वङ्गुलविशालं’ वा ‘तत्तुल्यतुल्लविष्टरम् । मेखलात्रयसंयुक्तं कर्तव्यं तत्सर्गिकम् ॥ ७ ॥

भ्रमजं सौधजं वापि ‘चेष्टजं’ वाथ कल्पयेत् । प्रतिमां चापि ‘तन्माने’ ‘स्वेष्टमुच्चं तु गृह्यताम्’ ॥ ८ ॥

[वृषभः¹⁰]

‘‘द्वारोच्चे गर्भगेहे तु नवभागविभाजिते ।

¹cf. *Aṃśumatkāśyapa* 50, 150-153a:

“पीठं चेललक्षणं शृणु ॥

भातुद्वयाङ्गुलं तारमुत्सेधं भातुमात्रकम् । मेखलात्रयसंयुक्तं वेदमात्रविशालकम् ॥

गुणाङ्गुलं तदुत्सेधं पञ्चोच्चं तु गुणाङ्गुलम् । षडंशं पद्मविस्तारं शेषोर्ध्वकम्पनीयकम् ॥

शिलाभिर्वेष्टकाभिर्वा सुधया वा प्रकल्पयेत् । परिवारासनं ह्येवम्”

cf. *Kāraṇāgama* I 60, 25-28:

प्रतिमानामभावे तु पीठं वा कल्पयेत्पुत्रीः । विमानेन युतं वापि हीनं वा स्थापयेत्पुत्रीः ॥

पक्षतालप्रविस्तारमुत्सेधं तु तदर्धकम् । द्विमेखलासमायुक्तमेकैकं चतुरङ्गुलम् ॥

उत्सेधं तत्समं श्रेयं तन्मध्येऽङ्गं तु कारयेत् । षडङ्गुलप्रमाणेन पद्मं कुर्याद्विलाष्टकम् ॥

अग्न्यङ्गुलप्रमाणेन तन्मध्ये कर्णिकां कुरु । वृत्तं वा चतुरश्रं वा एवं पीठं तु कारयेत् ॥

voir aussi *Ajītāgama*, *paṭala* 39 *śl.* 16-21

² B : चतुर्विंशङ्गुलं ³ A : भातुङ्गुलं pour मान्वङ्गुलं ⁴ C : विलेपं pour विशालं

⁵ A : तत्तुल्यं pour तत्तुल्यं ; B, C, F : तत्तुल्यं ⁶ B : पीठजं ; C : तैष्ट्यं

⁷ A, B : तन्मध्ये ⁸ C, F : विष्टमुच्चं तु ⁹ B : गृह्य तौ

¹⁰ cf. *Suprabhedāgama* I 40, 6-16:

वृषभस्य तु उत्सेधं द्वारमानेन वै शृणु । द्वारोत्सेधचतुर्थांशमर्धं पादोनकं तथा ॥

समं वा द्विगुणं वापि त्रिगुणं वा विशेषतः । तत्काले वृषभायाम् द्विसप्तत्यङ्गुलं स्मृतम् ॥

चतुर्भागमुच्चं तत्र त्रिभागं नासिका तथा । द्वयङ्गुलं तु तथा नेत्रमन्तः पादमुविस्तरम् ॥

श्रद्धायाम् द्विभागं तु तन्मूलं भागविस्तरम् । तीक्ष्णाग्रौ तु प्रकर्तव्यौ चागुपूर्वात्किमेव तु ॥

कर्णायाम् दशाङ्गुल्यं तद्विस्तारं तदर्धता । कला तु कर्णमूलं हि तदन्तश्च तदेव तु ॥

त्रिभागं नेत्रयोर्मध्ये तद्वच्छृङ्गौ तु मध्यमम् । अक्षिकर्णान्तरं भागं कर्णच्छृङ्गान्तरं तथा ॥

द्वयङ्गुलं नासिकाद्वारे तद्वर्धं भागमानतः । जिह्वास्थौ दन्तपङ्क्तिं च यथायुक्त्या च कारयेत् ॥

अष्टादशाङ्गुलं चोर्ध्वं तन्नाहं त्रिगुणं तथा । जङ्घा दशाङ्गुला श्रेया तदर्धं तु चतुष्कला ॥

षडङ्गुलं ततः पादं तदर्धं चतुर्मुच्यते । जङ्घायाः पश्चिमं पादं कलोर्ध्वं तु कलाधिकम् ॥

पुच्छं स्यादग्रमूलान्तं चतुरङ्गुलविस्तृतम् । मध्यमं द्वयङ्गुलं तारमग्रमेकाङ्गुलं स्मृतम् ॥

वृषणौ द्विकलायामौ विस्तारं स्याच्च द्वयङ्गुलम् । वृषस्य लक्षणं प्रोक्तम्”

voir aussi *Ajītāgama* 36, 363b-375a:

¹¹ A, B : द्वारोच्चगर्भगेहं तु

‘नवधा वृषभस्योच्चं’ तस्योच्चाग्न्यंशमासनम् ॥ ९ ॥

उन्नतं कुक्षिं विस्तारादग्न्यंशाधिकविस्तरम् । आयामोच्चघनाधिक्यं भद्रं वा पद्मपीठकम् ॥ १० ॥

उपपीठाकृतिर्वापि कल्पयेद्बृषविष्टरम् ।

[त्रिशूलम्]

तदग्रे द्वारतुल्योच्चं वपोच्चं वा त्रिशूलकम् ॥ ११ ॥

शूलोच्चे भूतपदसप्तभागोऽंशं वा विशालकम् । विस्ताराधं त्रिपादं वाप्यग्न्यंशेऽंशं तु वा घनम् ॥

¹ A : नवधा वृषभः सोच्चं ; C : नव वा वृषभस्योच्चं

² A : तस्योच्चाग्न्यंशमासनम् ; B : तस्योच्चाग्न्यंशमानकम् ; C : तस्योच्चाग्न्यंशमासनम्

³ A : विस्तारं pour विस्ताराद् * C : अग्न्याग्न्यंशं pour अग्न्यंशा ; E : अग्न्याशा

⁴ A : आयामोच्चघनाधिक्यं ; C : आयामोच्चघनाधिक्यं ; F : आयामोच्चघनाधिक्यं

⁵ cf. Kāraṇāgama I, 68, 2-5 et 7b-25:

सर्वदेवमयं शूलं महास्त्रं परमं शुभम् । हैमराजतताग्रेण आयसेनैव वा कुरु ॥

गर्भद्वारे च हस्ते च तुङ्गानि योजयेत्ततः । गर्भादधिकमादाय शूलमुत्तममुच्यते ॥

मध्यमे समगर्भं तु तद्वर्गं भूतभागकम् । त्रिभागमधमं श्रेयं कनिष्ठोत्तममध्यमम् ॥

अष्टधा विभजेत्तत्र उत्तमादि त्रयं त्रयम् । द्वारोत्सेधसमं मानमुत्तमं शूलमुच्यते ॥.....

आयामं भूतभागैकं पत्रायाममिति स्मृतम् । नाडिकांशं भजेत्तत्र एकांशं पत्रविस्तरम् ॥

संगृह्य पत्रमानं तु चतुरर्थं समं कुरु । पत्राधारं विष्टज्याथ पार्श्वयोरुभयोरपि ॥

वृत्ताकारं यथा तत्र वर्तयेत्तदनु कमात् । तयोर्बाह्यान्तरं ग्राह्यं भ्रामयेद्विमुखं तु तत् ॥

पार्श्वपत्रद्वयं ह्येवं भवेत्तद्वर्तुलद्वयात् । पत्रतारेण चाग्रे तु धारानिशितसंयुतम् ॥

ताराधं मुकुलं कुर्यान्मध्यमूलाग्रतः कमात् । पत्रविस्तारमुद्दिष्टं भागैकं घनमुच्यते ॥

ताराधंताग्रके मूले चान्तरं पार्श्वपत्रयोः । पत्रायामं च नवधा भज्य भागेन मूलतः ॥

पादायाममिति प्रोक्तं तदधं पादविस्तरम् । द्विगुणं मध्यपादस्य विस्तारं पार्श्वपत्रवत् ॥

पत्राणां पादमूले तु कुर्याद्वै कुण्डलीकृतम् । विचित्रपत्रविहितं पत्रलेखेन कारयेत् ॥

तस्याधः पालिका कार्या पत्रायामत्रिभागतः । ततारं नवधा भज्य व्योमोऽंशं पालिकायतम् ॥

त्र्यंशेनाब्जं तु तस्याधः कोणेऽथ पत्रवत् । कर्तव्या पालिका ह्येवं तदधः कल्पयेद्बलम् ॥

पालिकायास्तु विस्तारं विभजेत्तु दशांशकम् । एकांशं गलविस्तारमुत्सेधं तत्समं भवेत् ॥

पालिकाधं घटाकारमुत्सेधं स्यात्तदधतः । तस्याधः कर्णिकारेण कर्णं कुर्यात्तु बुद्धिमान् ॥

पादेन कुम्भकारेण तस्याधो नाडिका भवेत् । घटवन्नाडिकामानं तन्मानं युगमाजितम् ॥

एकभागान्तरं कुर्यात्तद्वर्माणेन हीरिका । हीरिकाथ प्रकर्तव्या शेषं दण्डमिहोच्यते ॥

नाडिकायास्तु विस्तारचतुर्भागत्रिभागिकम् । दारुदण्डस्य विस्तारं तदधं लोहदण्डकम् ॥

दण्डमूले तु पञ्च स्याद्विस्तारं पालिकासमम् । तदधं भागमित्युक्तं तन्मानं गुणभाजितम् ॥

एकांशं पट्टिका श्रेयं शेषांशेन कुशेशयम् । कृतं वा चतुरर्थं वा कारयेत् कुशेशयम् ॥

हीरिकासममानेन पद्मोर्ध्वं पट्टिकां कुरु । मध्यपत्रस्य मध्ये तु लिखेदब्जं तु तन्मुखम् ॥

एवं लक्षणमाख्यातम्”

¹ A : वा विन्यसेशं तु ; B : वा विन्यसेशं तु ; C : वविन्यसेशं तु

² B : वामके pour वा घनम्

‘हस्तं वृषाग्रतो नीत्वा ‘हस्तं पीठोच्चविस्तृतम् । त्रिमेखलासमायुक्तं तस्योर्ध्वं शूलसंस्थितिः’ ॥ १३ ॥
‘विस्ताराग्रं त्रिपादं ‘वाप्यध्वंशोऽंशं तु वा घनम् । शूलोच्चे भूतभागैकं ‘पत्रोच्चं तु विशालकम् ॥ १४ ॥
‘पत्रादधोऽर्धमग्न्यंशं ‘वा स्यात्पालिघटोदयम् । शेषं युक्त्या तु’ कर्तव्यं ^{१०} महापीठं समुच्यते ॥ १५ ॥

[महापीठम्^{११}]

एकहस्तं समारभ्य बद्धधङ्गलविवर्धनात् । अक्षहस्तावधिर्यावन्नवधा पीठविस्तरम् ॥ १६ ॥

विस्तारसदृशोत्सेधं^{१२} तत्तुङ्गं ^{१३} युगपद्भजेत् । ‘उपानोदयमेकांशं भूतांशं ^{१४} जगती भवेत् ॥ १७ ॥

^१ A : हत्वा pour हस्तं   ^२ A : हसं pour हस्तं ; B : हंसम्

^३ A : संस्थितः pour संस्थितिः ; B : संयुतम्

^४ C et F omettent le demi-sloka n° 14a

^५ B : वाप्यध्वंशोऽंशं   ^६ B : पत्रोच्चं

^७ A : पत्रादयोर्ध्वग्न्यंशं ; B : पत्रादयोर्ध्वग्न्यंशं ; C : पत्रादयोर्ध्वग्न्यंशं ; F : पत्रादयोर्ध्वग्न्यंशं

^८ A : वाभ्यपारपटोदयम् ; B : वाभ्यपारं घटोदयम्   ^९ A : तु pour तु   ^{१०} A : महापीठसमुच्यते

^{११} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 5^१, 156b-171a:

महापीठं प्रकर्तव्यं तस्य लक्षणमुच्यते । मूलधामस्य द्वारोच्चमुत्तमं पीठविस्तृतम् ॥
त्रिपादं मध्यमं प्रोक्तं द्वारतुङ्गार्धकन्यसम् । शुद्धद्वारस्य विस्तारमधमं पीठमुच्यते ॥
द्विगुणं मध्यमं प्रोक्तं त्रिगुणं श्रेष्ठमुच्यते । अथवा व्योमहस्तं तु अधमं पीठविस्तृतम् ॥
द्विहस्तं मध्यमं प्रोक्तं त्रिहस्तं श्रेष्ठमुच्यते । तद्विस्तारसमं तुङ्गं कृत्वा चैवाष्टविंशतिम् ॥
उपानोच्चं द्विभागं स्यात्पदं जगती भवेत् । कुमुदोच्चं तु भूतांशं कन्यमेकांशमुच्यते ॥
वेदांशं कर्णमानं तु ऊर्ध्वकर्म शिवांशकम् । महापट्टी गुणांशं वा द्विभागं वा विशेषतः ॥
वेदांशं पद्मतुङ्गं तु द्विभागं कर्णिकोदयम् । अथवा कर्णिकोत्सेधं गुणांशं द्विजसत्तम ॥
पयोच्चं पद्मभागं तु महापट्टी द्विभागधा । उपानोच्चं शिवांशेन शेषं पूर्ववदेव हि ॥
अथ पीठोदयं विप्र धरातलं यथा कुरु । तदूर्ध्वं पद्ममानं तु पीठोच्चेऽग्न्यंशमुच्यते ॥
अधिष्ठानोक्तमार्गेण वेशनिष्कान्तिमाचरेत् । पद्मतारे युगांशं वा भूतांशं कर्णिका भवेत् ॥
पीठाकारं युगाग्रं वा कृतं वाष्ट्रमेव वा । कलार्थं वाच्यं कर्तव्यं तद्व्यं मण्डलाम्बुजम् ॥
लोहजं शैलजं वायु इष्टकमयमेव वा । सुधया केटकागर्भं नानाचित्रैर्विचित्रितम् ॥
भूतैश्च मकरैर्व्यालैर्वृषभैश्च विभूषितम् । नानावर्णैर्विचित्रं वा भूषयेद्भैरवराजतैः ॥
पीठव्यसे तु षट्सप्तवसुनन्दांशकेऽपि वा । अंशमस्योपपीठोच्चमुपपीठोक्तवत्कुरु ॥
तदूर्ध्वं तु महापीठमुक्तव्यासोदयान्वितम् । उपपीठं विना पीठं कर्तव्यं वा द्विजोत्तम ॥

voir aussi *Ajñāgama* 39, 43-52

^{१२} C, F : सदृशोत्सेधं तु pour सदृशोत्सेधं

^{१३} A : युगपद्भजेत् ; B : युगपटकम्

^{१४} C : उपानोदयेनमेकांशं ; E : उपानोदये दशोकांशं

^{१५} B : जगती pour जगती

'युगांशं कुम्भतुङ्गं स्यात्कम्पमंशेन कल्पयेत् । अग्न्यंशं ^१कण्ठमानं तु ^२कम्पमेकांशमुन्नतम् ॥ १८ ॥
 'द्विभागं पट्टिकामानं कम्पमेकेन कल्पयेत्' । वेदांशेन दलोच्चं तु ^३पक्षांशं कर्णिकोदयम् ॥ १९ ॥
 'अङ्गानां वेशनिष्कान्तमधिष्ठानोक्तवत्कुरु । युगाष्टकोणयुक्तं वा मध्यमद्रयुतं तु वा ॥ २० ॥
 'कोणेपूक्तयुतं वापि ^{१०}कर्णं वा ^{११}नालकान्वितम् । भूतेश्वरं तु विष्णुं तु कर्णिकायां प्रतिष्ठयेत्' ^{१२} ॥ २१ ॥
 [स्थापनम् ^{१३}]

तत्तत्स्वनाममन्त्रेण ^{१४} ^{१५}मन्त्रे कुम्भाधिवासनम् ^{१६} ।

^१ E omet le demi-sloka n° 18a   ^२ A : कर्म pour कण्ठ ; F : कर्ण   ^३ E : पक्ष pour कम्प

^४ A : विभागं   ^५ B : कम्पकेन प्रकल्पयेत्   ^६ A : वेदांशं pour वेदांशेन

^७ C : पक्षांशं   ^८ C, F : अङ्गानां

^९ A : कोणे सूक्ष्मयुतं ; F : कोणेषु कथितं   ^{१०} C : कण्ठं pour कर्णं   ^{११} A : नादिकान्वितम्

^{१२} A : कर्णिकायाः प्रतिष्ठयेत् ; B : कर्णिकायां प्रतिष्ठय ; C : कर्णिकायां प्रतिष्ठयेत्

^{१३} Pour plus de détails au sujet du परिवारस्थापन voir *Kārikāgama* I 72, 1-14a:

स्थापनं परिवाराणां संक्षेपाच्छृणुत द्विजाः । त्रिहस्तं तु समारभ्य करस्वैरुस्य वर्धनात् ॥
 मण्डपस्यास्य विस्तारो नवहस्तान्तमेव हि । तन्मध्ये वेदिकोपेतं षोडशस्तम्भसंयुतम् ॥
 रविस्तम्भयुतं वापि चतुस्तम्भयुतं तु वा । कुण्डं वा स्थण्डिलं वापि शरवेदैकसंख्यया ॥
 वृत्तं वा चतुरश्रं वा कुण्डं कुर्याद्विगच्छकम् । मातृणां नवकुण्डं वा चैककुण्डमथापि वा ॥
 योग्यानां रत्नविन्यासं नेत्रोन्मीलनमेव च । पञ्चगव्यादिभिस्तोषां शुचिं तोयाधिवासनम् ॥
 ततो मण्डपसंस्कारं ततो बिम्बादिशोचनम् । कौतुकं शयनारोहं कुम्भविन्यासमेव च ॥
 कृत्वा तु पूर्ववत्सर्वं स्वनामाद्यक्षरेण तु । तत्तद्वर्णादि संस्थाने यजेत्सम्पन्नशिवद्विजाः ॥
 तेषां मूर्त्यादिविन्यासं कृत्वा होमं समाचरेत् । पलाशोदुम्बराण्डस्थवटैः पूर्वादिदिक्षु च ॥
 समिदाज्यचक्षुःस्तलाजोस्तिलं च जुहुयात्कमात् । ततः प्रभाते बिम्बाद्यं कुम्भानमीथ पूजयेत् ॥
 दक्षिणां दापयेत्पश्चादाचाधार्दिर्विधानतः । निष्कादिदशनिष्कान्ता गुरावन्त्येषु पूर्ववत् ॥
 मुहूर्तनाडिकापूर्वं मन्त्रन्यासं समाचरेत् । कुम्भाद्वीजं समादाय विन्यसेत्स्वस्वदेशके ॥
 आसादतारपादं वा तदर्धं वा त्रिपादकम् । समं सपादं सार्धं वा सजगत्पादुका बहिः ॥
 न्यस्त्वा संस्थापयेत्सीठानयवादी विधाय तान् । प्रतिष्ठां कारयेन्मुत्तारत्नन्यासं प्रदक्षिणम् ॥
 जलाधिवासनं कुर्यादन्यत्कर्म समाचरेत् ।

Pour plus de détails au sujet du स्वमस्थापन voir *Kārikāgama* I 74, 63b-79:

"स्थापनं श्रयतां द्विजाः ॥

कालोऽपि पूर्ववज्ज्येस्तद्वेवाङ्कुरार्पणम् । मण्डपं परिवारोक्तमार्गेणैव समाचरेत् ॥
 पञ्चैककुण्डे होमः स्यात्तथैव स्थण्डिलेऽपि वा । रत्नन्यासं प्रकर्तव्यं शैले वा लोहजेऽप्यथ ॥
 रत्नार्थं हेमपत्रं वा मृष्टमयादौ विवर्जयेत् । ततोऽक्षिमोचनं शुद्धिग्रामादीनां प्रदक्षिणम् ॥
 तोयाधिवासनं प्राप्य ततो मण्डपसंस्कृतिः । द्विजसंभोजनं पुण्यतोयसेचनमेव वा ॥
 वास्तुहोमं तथा शय्या स्नपनं कौतुकं तथा । वृषस्य दक्षिणे षट्क्षे कौतुकं बन्धयेद्गुरुः ॥

शयनारोपणं कुम्भस्थापनं पूर्ववजयेत् । सप्तवर्गाच्चतुर्थान्तं सप्तस्वरविभूषितम् ॥
 बिन्दुनादसमायुक्तमादौ प्रणवसंयुतम् । वृषभाय नमश्चान्ते तस्मिन्ब्रह्माज्ञकल्पना ॥
 मध्यकुम्भे वृषः प्रोक्तः परितोऽष्टसु लोकपाः । अथ वियेश्वरान्वापि वृषस्व परितो न्यसेत् ॥
 उक्षा च गोपतिश्चापि शङ्खकर्णस्तथैव च । तीक्ष्णशृङ्गस्तथा नन्दी विषाणी पशुभूतथा ॥
 महोदरोऽष्टमश्चैतान्स्वस्वबीजेन विन्यसेत् । संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्मुद्रान्नं तु निवेदयेत् ॥
 चरुकल्पे तथैव स्यात्स्वमूर्त्यादिकं न्यसेत् । अग्निकार्यं ततः कुर्यात्प्रागुक्तविधिना सह ॥
 समिदाज्यचर्हलैलाजान्मुद्रमाधान्कमाद्धनेत् । प्रभाते देशिकः शुद्धः पूर्णं होमं च कारयेत् ॥
 आचार्यपूजा स्यादन्ते होतृभ्यश्चापि दक्षिणा । सुमुद्गर्ते सुलग्ने तु मन्त्रन्यासं समाचरेत् ॥
 चलं चेद्वृषस्थानं वेद्यन्ते च स्वदेशके । मूलमन्त्रेण संस्थाप्य गन्धपुष्पादिभिर्जयेत् ॥
 ततः कुम्भान्समाहृत्य वृषाग्रे स्थण्डिले न्यसेत् । कुम्भाद्धीजं समादाय वृषस्य हृदये न्यसेत् ॥
 अन्येभ्यो बीजमादाय तर्पीठे परितो न्यसेत् । ततः कुम्भोदकेनैव स्नापयेद्वृषमादरात् ॥

voir aussi *Ajitāgama* pāṭala 46.

Pour plus de détails au sujet du शूलस्थापनं voir *Suprabhedhāgama* I 51, 15b-24a:

“ततः स्थापनमारभेत् ।

जलाधिवासनं स्नानं कृत्वा मण्डपसंस्कृतिम् । वस्त्रैराच्छाद्य शूलं तु स्थण्डिले शयनोपरि ॥
 न्यस्त्वा शूलाधिपान्देवानर्चयित्वा यथाक्रमम् । कलशान्विन्यसेत्तत्र शूलान्नाधिपसंयुतान् ॥
 सकृच्चान्नसंयुक्तास्तदायुधांश्च वैजिकान् । ततश्चो हुतं हुत्वा तत्तन्मन्त्रैस्तु बुद्धिमान् ॥
 सुमुद्गर्ते सुलग्ने तु तत्तन्मन्त्राणि संस्मरन् । मध्यपत्राधिपो रुद्रो दक्षिणे तु पितामहः ॥
 वामपत्रे तथा विष्णुस्त्रिपत्राणां तु देवताः । वामा ज्येष्ठा च रौद्री च शूलमूले तु देवताः ॥
 फलका स्कन्ददैवत्या कुम्भे तु वरुणः स्थितः । तदर्धं चाग्निदैवत्यं दण्डे चैव सरस्वती ॥
 पीठे चैवमुमादेवी भूमिभागे वसुधरा । स्थापयेत्कमशो विद्वान्गन्धपुष्पाक्षतान्वितम् ॥
 स्वनामाद्येन बीजेन कलशैरभिषेचयेत् । अभ्यर्च्य हृदयेनैव हविष्यं तु निवेदयेत् ॥
 शूलसंस्थापनं प्रोक्तम् ॥”

Pour plus de détails au sujet du महापीठस्थापनं voir *Kāmikāgama* I, 72, 14b-32a:

महापीठप्रतिष्ठाया विधानमधुनोच्यते । पूर्वपश्चिमसोमेषु मण्डपं पूर्ववन्न्यसेत् ॥
 वेदैकसंख्यया कुण्डं वेदाग्रं स्थण्डिलं तु वा । पञ्चगव्यादिभिः पीठशुद्धिं कृत्वा च कौतुकम् ॥
 स्थण्डिले वेदिकायां तु कुम्भन्यासं तु कारयेत् । मध्यपूर्वयमाभ्येन्दुशंकरस्थपटेव च ॥
 अविघ्नं च तथा मोदं प्रमोदं प्रमुखं तथा । दुर्मुखं विघ्नकर्तारं न्यस्त्वा वर्णास्तु भावयेत् ॥
 अविघ्नो विघ्नमप्रख्य आमोदः श्यामवर्णकः । प्रमोदः कृष्णवर्णश्च प्रमुखः स्फटिकप्रभः ॥
 दुर्मुखः कुङ्कुमाभश्च [विघ्नकर्ताञ्जनप्रभः । क्रमादेतांश्च सर्वास्तु] ध्यात्वैवं पूजयेद्गुरुः ॥
 पीठे तत्त्वेशमूर्त्यादिन्यासं होमं समाचरेत् । जहागलकपचान्तमात्मतत्त्वादिकं न्यसेत् ॥
 समिदाज्यचर्हलैलाजान्सर्वपंच यवं तिलम् । कमेण जुहुयाद्धीमान्यलाशो दुम्बरौ वटम् ॥
 अक्षतं प्राग्दिगारभ्य पूर्ववद्धाममाचरेत् । संपूज्य पीठं कुम्भांश्च प्रभाते पावकं तथा ॥
 दक्षिणां पूर्ववद्धत्वा मन्त्रन्यासं समाचरेत् । अविघ्नं कर्णिकामध्ये विन्यसेत्कुम्भमध्यगम् ॥
 आमोदादीन्यसेद्धीमांश्चतुर्दिक्ष्वीशकोणके । ततःकुम्भोदकेनैव स्नापयेत्पीठमादरात् ॥

समिदाज्यौदनैस्तेन प्रत्येक तु^१ शताहुतीः ॥ २२ ॥

हुत्वा पूर्णाहुतिं^२ कृत्वा कुम्भाद्वीजं^३ हृदि न्यसेत् । अभिषिच्य^४ घटान्निश्च^५ हविष्यान्तं समर्चयेत् ॥ २३ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] परिवारस्थापनविधिर्नाम त्रयस्त्रिंशः पटलः ॥

एवं स्याद्भूतपीठस्य पैशाचेऽप्येवमाचरेत् । किं तु मध्यमकुम्भस्य मध्यमे नीललोहितम् ॥

नक्षत्रं पूर्वदिग्भागे राशिं चैव तु दक्षिणे । पश्चिमे क्षेत्रपालं च सोमे विन्नगणान्यसेत् ॥

स्त्रांश्च पूर्वदिक्कुम्भे याम्ये मातृगणान्यसेत् । गणान्यश्चिमदिग्भागे यक्षानुत्तरदिग्गते ॥

प्रह्वानीशानदिग्भागे ब्रह्मवसुरसंज्ञकान् । राक्षसान्पितृदेशे तु वायौ नागगणान्यसेत् ॥

तद्वाग्ये कलशान्स्थाप्य लोकपालाधिदैवतान् । संपूज्य गन्धपुष्पाद्यैर्नैवेद्यान्तं हि देशिकः ॥

एतदेव विशेषं स्यादन्यत्सर्वं समानकम् । कर्णिकायां न्यसेत्पञ्चगणानष्टौ दलेषु च ॥

दलबाह्ये न्यसेद्दीर्घाल्लोकेशान्त्वस्वदिग्गतान् । मन्त्रन्यासविशेषोऽयं पिशाचबलिपीठके ॥

अनुक्तं शृण्वेत्सर्वं प्रतिमास्थापनोक्तवत् ।

^{१४} A, B : मन्त्रैस्तु pour मन्त्रेण

^{१५} A : सुखे pour मखे ; B : कुम्भे

^{१६} A : कुम्भाधिवासयेत् ; C : कुम्भे निवासयेत्

^{१७} A : शताहुतिः

^{१८} A : हुत्वा pour कृत्वा ; B : पश्चात्

^{१९} B : न्यसेद्दृदि ; C, F : हृदा न्यसेत्

^{२०} A : घटतोयैः ; C, F : घटैस्तोयैः

^{२१} A : हविष्यान्तं

^{२२} A : श्री pour श्रीमद् ; B cmet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^{२३} A : परिवारस्थापनविधिपटलश्चतुस्त्रिंशः ; B : परिवारस्थापनं नाम चतुस्त्रिंशः पटलः ; C : परिवारस्थापनविधिर्नाम

सप्तमः पटलः ; E : परिवारस्थापनविधिः सप्तमः पटलः ; F : परिवारस्थापनपटलः सप्तमः

THE
HINDU
DEITIES

ROMANA

UTTAMADAŚATĀLA

MADHYAMADAŚATĀLA

184
 180
 176
 172
 168
 164
 160
 156
 152
 148
 144
 140
 136
 132
 128
 124
 120
 116
 112
 108
 104
 100
 96
 92
 88
 84
 80
 76
 72
 68
 64
 60
 56
 52
 48
 44
 40
 36
 32
 28
 24
 20
 16
 12
 8
 4
 0

180
 176
 172
 168
 164
 160
 156
 152
 148
 144
 140
 136
 132
 128
 124
 120
 116
 112
 108
 104
 100
 96
 92
 88
 84
 80
 76
 72
 68
 64
 60
 56
 52
 48
 44
 40
 36
 32
 28
 24
 20
 16
 12
 8
 4
 0

SOMEŚA

[चतुर्विंशः पटलः]

[सोमेश्वरस्थापनविधिः¹]

[सोमेश्वरस्थानम्, तन्मानं च²]

अतः परं प्रवक्ष्यामि सोमेश्वरस्थापनं परम् । लिङ्गस्यापरभागे तु गर्भगेहे विशेषतः ॥ १ ॥
मर्त्यपैशाचयोश्चैव कर्तव्यं भद्रपीठकम्³ । लिङ्गस्य त्रिगुणायामं सार्धं वेदगुणं तु वा ॥ २ ॥
"देवोदयेऽग्निभागैकचतुर्भागं तु चोन्नतम् । प्रासादे मूलभूमौ⁴ तु स्तम्भमानसमोन्नतम् ॥ ३ ॥
देवस्योदयमुत्कृष्टं त्रिपादं कन्यसोदयम् । तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा देवतोन्नतम् ॥ ४ ॥
"तेष्विष्टं कर्तुर्यग्मानमानुकूल्यं नृपादिनाम् । तन्मानं तु परिप्राह्य युक्त्या शूलं तु कारयेत् ॥ ५ ॥

¹ Pour सोमेश्वरस्थापनविधि voir *Ajita* 41, *Kāmika* I 68 et II 47, *Kāraṇa* I 79, II 58 et 67
Vira 67 et *Suprabhedā* I 34 et 37

² cf. *Suprabhedāgama* I 34, 5-14:

पूजाभागसमायामं तदूर्ध्वं प्रतिमोच्छ्रयम् । त्रिगुणं त्रिगुणं तत्र मध्यमं चोत्तमं त्विह ॥
एकैकस्य त्रिभिर्मेदैर्नवमानमुदाहृतम् । गर्भं तु नवधा कृत्वा नवधा दीप्यमुच्यते ॥
द्वारस्योच्छ्रयमाने तु षोडशांशविभाजिते । भुवङ्गं च पतङ्गं च ऊर्ध्वाधोऽशद्वयं त्यजेत् ॥
शुद्धद्वारमिदं शेषमेतन्मानेन चोत्तमम् । तत्त्रिभागद्विभागं च मध्यमं त्विति कीर्तितम् ॥
तत्त्रिभागैकमधममेकैकं त्रिभिर्भाजितम् । प्रोक्तं हि नवधा मानं स्तम्भमानमथ शृणु ।
स्तम्भायामार्धभागेन कर्तव्यं कन्यसं बुधैः । त्रिपादं मध्यमं प्रोक्तं समं चैवोत्तमं भवेत् ॥
प्रत्येकं त्रिविधैर्भागैर्नवमानं पुरोक्तवत् । उत्तमं तु चतुस्तालं त्रितालं मध्यमं तथा ।
द्वितालमधमं विद्धि हस्तमानमथ शृणु । एकहस्तं समारभ्य नवहस्तान्तमेव च ।
नवमानं करणैव त्वङ्गुलीनां वशाच्छृणु । यजमानसमं ज्येष्ठं त्रिपादं चैव मध्यमम् ।
अधमं त्वर्धमित्युक्तं यजमानानुक्तपतः । एतान्युक्तानि मानानि मानाङ्गुलेन भाजिते ॥

voir aussi *Ajita* 36, 1-17a

³ B : लिङ्गव्यापारभागे तु

⁴ Pour plus de détails au sujet du प्रतिमापीठ voir *Suprabhedāgama* I 34, 17-19a:

यदुक्तोत्सेधमानं तु त्रिभागं संविभज्य वै । उष्णीषात्पादपर्यन्तं द्विभागेनैव कारयेत् ॥
पीठमानमर्धैकांशं त्रिविधं पञ्चमेकतः । द्विभागं पीठमानं स्यादासने तु विशेषतः ॥
विन्वायामचतुर्थांशं पीठोच्चं स्थानकस्य तु ।

voir aussi *Ajita* 36, 17b-19a.

⁵ B : वेदाङ्गुलं तु वा   * B : देवादैशानभागैक ; C : देवादयोऽग्निभागैक ; F : देवालयेऽग्निभागैक

⁷ B : भीमं pour भूमौ   * A : स्तम्भमासनमोजतम् ; B : स्तम्भमानं न यौतकम्

⁸ A : तेषु विष्टम्भकं तु न्यासमनुकूलरुपादिनम् ; B : तेषु विष्टम्भकन्यासमनुकूलं रुपादियम् ; cf. *Suprabhedāgama*

I 34, 20b: आचार्यशिल्पकर्तृणामिष्टमानं प्रगृह्य च ।

[ईश्वरप्रतिमालक्षणम्]

'प्रतिमालक्षणोक्तेन कारयेत्परमेश्वरम् । शूलं च 'रज्जुबन्धं च 'कल्कबन्धं' तथैव च ॥ ६ ॥

¹ Pour प्रतिमालक्षण voir le *patala* suivant

² Pour plus de détails au sujet du रज्जुबन्ध voir *Aṃśumatkāśyapa* 85, 1-2a, 6b-7 et 27b-33a:

अथ वक्ष्ये विशेषेण रज्जुबन्धं शृणु द्विज । सर्वाणि शूलसंख्यासु ताम्रपत्रैस्तु कथ्येत् ॥
 शूलेऽष्टबन्धमालिप्य रज्जुबन्धं ततो विदुः ।..... रज्जुबन्धं तु नामैस्तु मध्यस्थाद्दर्शगात्रिधा ॥
 सुपुत्रा मध्यमा खयाता पिङ्गला तस्य दक्षिणा । इडा वै तस्य वामस्था प्रधना नाड्यस्त्वमे ॥.....
 द्विसप्ततिसहस्राणि नाड्यः परिकीर्तिताः । नाडिभिः स्वाकृतं शूलं जीर्णकाष्ठपत्रवत् ॥
 नालिकेरफले पक्वे त्वत्यल्पसलिलान्विते । चर्मसारं गृहीत्वा तु सारादन्यं व्यपोष्य च ।
 नाड्यस्ता अभिसंकल्प्य पश्चादङ्कृतनाडिकाः । पङ्कजं तु परीणाहं रज्जुमापादयेद्बद्धम् ॥
 पश्चान्निरन्त्रं रज्जुभ्यां बन्धयेदक्षिणाङ्कतम् । हृत्पत्रं साष्टपत्रं तु रज्जुना कारयेद्बद्धः ॥
 तस्य नालं तु नाम्न्यन्तं सुपुत्रासहबन्धितम् । जीवस्थानं तु तत्पत्रमित्युक्तं हि मया तव ॥
 मूलमन्त्रमनुस्मृत्य रज्जुबन्धमिदं कुरु । रज्जुबन्धमिदं खयातम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 35, 185-205a.

³ Pour plus de détails au sujet du कल्कबन्ध voir *Aṃśumatkāśyapa* 87, 1-17a:

अथ कल्कविधानं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् । नद्यां वापि तट्टके वा दीर्घिकायामथापि वा ॥
 सस्यक्षेत्रे तथा विप्र निरूपरजले शुभे । मुहूर्ताश्चूर्णतुल्याभाः स्थूलवालुकमिश्रिताः ॥
 संग्राह्य शर्करा ह्येषा पेय्य प्रक्षालनं कुरु । शर्कराशोषणं कृत्वा सूक्ष्मचूर्णं तु तत्कुरु ॥
 त्रिफलोदकेन संयुज्य पिण्डं कृत्वा तु शोषयेत् । कपित्थनिर्यासस्यैव जलं त्रिविधमुच्यते ॥
 पद्मांशं चैव निर्यासात्साधं वा पञ्च षड्गुणम् । सूतं स्वच्छजलं चैव सेकश्चेति क्रमोदिताः ॥
 स्वच्छसेकजलैः पिण्डं पेय्येषवनीतवत् । पश्चात्कार्पासतुलैश्च मिश्रं कृत्वा सुपेययेत् ॥
 कल्कभिन्नं तु यतन्तु कदलीदण्डतन्तुवत् । एतत्कल्कं समालिप्य प्रथमं कल्कमेव हि ॥
 निर्यासात्रिगुणं सार्धत्रिगुणं वा चतुर्गुणम् । मरीचित्रिफलं ह्येवं त्रियवं परिपठ्यते ॥
 तेषु चान्यजलाभ्यां तु मर्दयेत् पुनः पुनः । क्रमेण लेपयेत्कल्कं द्वियवं त्रियवं घनम् ॥
 शनैः शनैः कमालिलप्य भिज्जच्छिद्रविवर्जितम् । द्विमासं सार्धमासं वा मासं वा शोषयेत्ततः ॥
 कूर्चं न्यस्त्वा ततो विप्र पेय्यया पेय्येत्क्रमात् । ततः स्वच्छजलैः कल्कं प्रमाणान्तं तु पूरयेत् ॥
 बहु कृत्वा प्रमाणं तु शोध्यमानं समानयेत् । अङ्गोपाङ्गं च प्रत्यङ्गं कल्पयेत्लक्षणाङ्कितम् ॥
 हस्तपादोदरादीनि अङ्गमित्यभिधीयते । उपाङ्गं भूषणं खयातं प्रत्यङ्गं चिह्नवाहनम् ॥
 कपित्थस्यैव निर्यासात्सार्धत्रिगुणाम्भसा । पट्टाच्छादं तु कर्तव्यं कल्कमालेपयेत्ततः ।
 तत्कल्कं तु यवाद्यांशदशभागपरं ततः । निर्यासतोयं कूर्चेन सेच्य पेय्या तु पेययेत् ॥
 मण्डनानि तद्दध्वं तु मण्डयेत्लक्षणाङ्कितम् । पश्चाद्वै चिक्कणं लिप्य श्वेतवर्णं ततो लिपेत् ॥
 इत्येवं कल्कसंस्कारलक्षणं सकलस्य तु ।

'पटेनाच्छादनं चैव वर्णलेपनमेव च । पश्चाद्वदामि ते युक्त्या कर्तव्यः परमेश्वरः ॥ ७ ॥

[देवीमानम्^१]

'नास्तान्तं वास्यसीमान्तं चिबुकान्तं विशेषतः । द्विकान्तं वा स्तनान्तं वा देवे देव्युन्नतं भवेत् ॥ ८ ॥

[सोमेश्वरलक्षणम्^२]

शूलादीन्स्थापयित्वा तु देवीं चैव तु कारयेत् ।^३ आसीनौ देवदेव्यो च प्रागुक्ते भद्रपीठके ॥ ९ ॥

^१ Pour plus de détails au sujet du पटाच्छादन et du वर्णलेपन voir *Aṃśumatkāśyapa* ५०, 1-8:

अथ वक्ष्ये विशेषेण वर्णलेपनमुत्तमम् । शैलदार्ढ्यिकागर्भं त्रिधा वै वर्णलेपनम् ॥
शैलजे वर्णपक्षे वै अज्ञोपाज्ञं शिलामयम् । उपरिष्ठात्पटमाच्छाद्य तस्योर्ध्वे शर्करां लिपेत् ॥
तदूर्ध्वे चिक्रकणं लिप्य श्वेतवर्णदियस्ततः । बिम्बोचितनिभं लिप्य प्रतिष्ठां सम्यगाचरेत् ॥
अथवा शैलजे बिम्बे पटाच्छाद्यं विनोर्ध्वतः । शर्करां यवमानं च लिप्य चिक्रकणलेपनम् ॥
श्वेतं च बिम्बवर्णं च क्रमेणैवोचितं लिपेत् । शिलागर्भमिति ख्यातं वर्णहीनाश्ममेव वा ॥
शूलस्थापनकर्मादि दारुगर्भं तु पूर्ववत् । चित्रं वाप्यर्धचित्रं वा पक्वेष्टकासुधान्वितम् ॥
अङ्गसंपूर्णं कृत्वा पटमाच्छादयेत्ततः । शर्करादीनि सर्वाणि शैलजे तु यथा तथा ॥
कर्तव्यमिष्टकागर्भं दारुमिश्रितमेव वा । एवं त्रिविधरीत्या तु वर्णगर्भमुदाहृतम् ॥

^२ Bien qu'il soit indiqué ici que les quatre sujets रज्जुबन्ध, कलकबन्ध, पटाच्छादन et वर्णलेपन seraient traités plus loin, nous n'en trouvons pas trace dans le *paṭala* suivant (प्रतिमालक्षणविधि) où ils sont ordinairement traités, ni dans aucun autre *paṭala* des manuscrits utilisés pour cette édition. Il est très probable qu'ils étaient compris dans les lacunes que nous constatons dans le प्रतिमालक्षणविधिपटल.

^३ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 57, 3b-6a:

शम्भोर्नासाग्रसीमान्तं शक्त्युच्चं ह्युत्तमोत्तमम् । शम्भोर्वा स्तनसीमान्तमधमाधममुच्यते ॥
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा शक्तिमानकम् । शम्भोर्द्विकान्तमुत्कृष्टं स्तनान्तमधमाधमम् ॥
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा शक्तिमानकम् । एवमष्टादशोत्सेधं पादादुष्णीपसीमकम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 34, 67b-68a:

ईश्वरस्य च हन्वन्तं बाहुन्तं वा स्तनान्तकम् । ईश्वरीति समाख्यातम्^४

^४ A : नास्त्यन्तं ; B : नास्त्यन्तं^५ ; E : बाध pour वास्य ; C, F : चास्य ; C omet वा

^५ A : देव्यो देव्योजतं ; B i देव्या देव्यन्तकं ; C, F : देवदेव्योजतं

^६ cf. *Kāṃikāgama* II 47, 1-5a et 13:

वक्ष्यामि सोमोमास्कन्दमुखेऽस्थापने परम् । तल्लक्षणसमायुक्तं तच्चेदानीं प्रकथ्यते ॥
चतुर्भुजस्त्रिनेत्रश्च जटामुकुटमण्डितः । सर्वाभरणसंयुक्तो वरदाभयहस्तकः ॥
कृष्णापरशुसंयुक्तोर्ध्ववामेतरकरान्वितः । असव्यसव्यकर्णस्थपत्रिकानककुण्डलः ॥
सोपवीतः प्रसन्नात्मा शयितासव्यपातलः । सालम्बदक्षपादेन वामे गौर्या च संयुतः ॥
सर्वलक्षणसंयुक्तः सर्वाभरणभूषितः । .....वामे देव्या समायुक्तस्तदध्यायप्रसिद्धया ॥
स सोमः^७

cf. *Suprabhedāgama* I 37, 114b1-16:

देव्यस्तु लक्षणं वक्ष्ये समासाच्छृणु साम्प्रतम् । हन्वन्तं बाहुसीमान्तं स्तनान्तं वा समुच्छ्रयम् ॥
द्विभुजां श्यामवर्णां तु सर्वाभरणभूषिताम् । दक्षिणे चोत्पलं ग्राह्य वामहस्तं प्रसारयेत् ॥
किरीटं वा करण्डाख्यं तुङ्गपीनपयोधराम् ।

voir aussi *Ajitāgama* 36, 212b-21^८a.

^७ C omet तु^{१०} A : आसीनो देवदेवी च ; B : आसीनो देवो देवी च ; G : आसीनौ देवदेवौ च

लम्बयेदक्षिणं पादं^१ वामं पीठे तु शाययेत् । अभयं दक्षिणं^२ पूर्वं वरदं वाममुच्यते ॥ १० ॥

दक्षिणे 'त्वपरे टङ्कं' वामे कृष्णमृगं धरेत् । शुद्धं^३ श्वेतनिभो देवः सर्वाभरणभूषितः ॥ ११ ॥

देव्यास्तु दक्षिणं पादं पीठे तु शाययेत्क्रमात् । वामपादं प्रलम्ब्याथ 'चोत्पलं' दक्षिणे करे ॥ १२ ॥

वरदं वामहस्ते^४ तु किञ्चित्प्रहसिताननाम्^५ । दुकूलवसनोपेतां^६ करण्डमकुटान्विताम्^७ ॥ १३ ॥

^{११} सस्यश्यामनिभाकारां देवीं कुर्याद्यथोचितम्^{१२} ।

[नेत्रोन्मीलनम्^{१३}]

^{१४} नेत्रद्वययुते त्वर्क्षं नेत्रमोक्षणमाचरेत् ॥ १४ ॥

^१ A : वामपीठे

^२ B omet le *śloka* n° 10b à 12a

^३ A : पूर्वं pour पूर्वे

^४ C, F : तु करे pour त्वपरे

^५ C, F : रेत pour श्वेत

^६ A omet च dans चोत्पलं

^७ A : हस्तं pour हस्ते

^८ A, B : आननम् pour आननाम्

^९ A, B : उपेतं pour उपेतां

^{१०} A, B : अन्वितम् pour अन्विताम्

^{११} A : तस्या pour सस्य ; B : तस्य

^{१२} Après ce *śloka*, les mss. C, E et F ajoutent un demi-vers तयोर्मध्ये तु पीठोर्ध्वं सेनापतिं च कल्पयेत् । Mais dans le *paṭala* suivant (प्रतिमालक्षणविधि) nous voyons Someśvara et Somāskanda mentionnés séparément ; de plus 127b du même *paṭala* déclare सोमेश्वरः पुरोचवत् । L'inclusion de सेनापति ici n'est donc pas justifiée.

^{१३} cf. *Suprabhedāgama* I 37, 15-29:

ततोऽक्षिमोचनार्थं तु स्थण्डिले पूर्ववत्कृते । बिम्बं विन्यस्य तस्योर्ध्वं पटेन महताश्रिते ॥

अभितः कलशानष्टौ कूर्चाक्षतसप्तपुष्पकान् । विन्यस्य तेषु दिक्पालान्समभ्यर्च्य यथाविधि ॥

आचार्यः शिल्पिना सार्धं नेत्रमन्त्रमनुस्मरन् । हेमसूचिप्रहारार्थं शैलजे लोहजे तथा ॥

वर्णयेत्तु सलिलस्य चित्राभासे तु मृन्मये । भूरेखां प्रतिमां कृत्वा पद्मरेखावृत्तीयकम् ॥

श्वेतमण्डलमालिख्य तन्मध्ये कृष्णमण्डलम् । कृष्णस्याभ्यन्तरे धीमाञ्ज्योतिर्मण्डलमालिखेत् ॥

सुव्यक्तं शिल्पिना कार्यं नेत्रे मन्त्रं जपेद्गुरुः । स्थापकः स्थपतिं पूज्य वस्त्रसौवर्णभूषणैः ॥

संपूज्य तोषयित्वा तु कृत्वा शिल्पविसर्जनम् । मध्वाज्याभ्यां तु संतर्प्य सौवर्णया तु दूर्वया ॥

नेत्राणि नेत्रमन्त्रेण क्षीरेणैवं समाचरेत् । पात्रत्रयं तु संग्राह्य ताम्रजं कांस्यमेव वा ॥

तेषु क्षीराज्यमधुभिः सौवर्णं राजतैः सह । पात्राभ्यामूर्ध्वं तैरेव प्रत्येकं प्रस्थमानतः ॥

मधुना दक्षिणे नेत्रे दर्शयेद्भास्करात्मके । सर्पिणा गवि वामे तु चन्द्रात्मकमिति स्मरन् ॥

पयसा चोर्ध्वनेत्रे तु दर्शयेदनलात्मकम् । तत्तन्मन्त्राण्यनुस्मृत्य तैस्तु संप्रोक्षयेद्गुरुः ॥

सौवर्णनखयुक्तास्तु मध्यतर्जन्यामिकाः । तर्जनीदक्षिणे चोर्ध्वं मध्यमानामिकान्यके ॥

संयोज्य हृदयाद्यैश्च सिच्य गन्धाम्बुना ततः । प्रच्छन्नपटमावर्ज्यं सुपुष्टं गां सुयौवनाम् ॥

गौर्धनहव्यमन्त्रेण दुग्धक्षीरां सवत्सकाम् । गां समभ्यर्च्य सावित्र्या दर्शयेत् विचक्षणः ॥

दर्शयेत् द्विजान्पश्वादिजादन्यान्विशेषतः । एवं सकलविम्बानां सममेतत्प्रकीर्तितम् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 41, 9-19.

^{१४} A : नेत्रत्रययुते ऋक्षैः ; B : नेत्रत्रययुते ऋक्षे

¹ 'स्वर्णतूल्या तु ² 'नेत्रेणोन्मेषं ³ 'संलेखयेद्बुधः । ⁴ 'मधुवाता क्रतायेति मधु ⁵ 'संतर्पयेत्ततः ॥ १५ ॥

⁶ 'घृतं मिमिक्षेति मन्त्रेण घृतं सम्यक्प्रतर्पयेत् । ⁷ 'ब्रह्मजज्ञानमन्त्रेण ब्राह्मणान्दर्शयेत्ततः ॥ १६ ॥

⁸ 'गौर्धनुमव्यमन्त्रेण सवत्सां गां प्रदर्शयेत् । ⁹ 'जनौघं दर्शयेत्पश्चात्प्रच्छन्नपटमाव्रजेत् ॥ १७ ॥

[जलाधिवासः¹¹]

देवस्याग्रे च¹² देव्याग्रे ¹³ 'त्रिपादीं विन्यसेत्ततः । ¹⁴ 'तदूर्ध्वेऽम्बुपूरिते पात्रे विन्यसेद्बृदयेन तु ॥ १८ ॥

¹ A, B : स्वर्णं कुर्यात्तु pour स्वर्णतूल्या तु

² A : नेत्रेण मयी ; B : नेत्रेषु मयी ³ A, B : संतर्पयेद्बुधः

⁴ voir *supra* p. 49 note 6

⁵ A : संदर्शयेत्ततः ⁶ voir *supra* p. 49 note 8

⁷ A, B : प्रदर्शयेत् pour प्रतर्पयेत्

⁸ voir *supra* p. 49 note 11

⁹ voir *supra* p. 49 note 10 ; A, B : गौर्धनुमव्यमन्त्रेण

¹⁰ A : जनान् संदर्शयेत् ; B : जनं संदर्शयेत्

¹¹ cf. *Kāraṇāgama* I 75, 36-47:

मृण्मये त्वर्धचित्रे च भित्तिचित्रे पटे तथा । ग्रामप्रदक्षिणं नोक्तमेतेषां तु प्रजापते ॥
जलाधिवासनं चैवामग्रे तु शालिभिः कुरु । अञ्जतालप्रविस्तारमुत्सेधं तु युगाङ्गुलम् ॥
स्थण्डिलं चतुरश्रं तु तन्मध्ये नलिनं लिखेत् । तस्योर्ध्वे जलभागं तु विन्यसेत्सूत्रवेष्टितम् ॥
वस्त्रेणास्तीर्य तस्योर्ध्वे दर्पणं विन्यसेत्ततः । प्रतिबिम्बयुतं तत्र स्थापयेद्दर्पणं हृदा ॥
त्रिंशत्काशैः समायुक्तमग्रे तु चतुरङ्गुलम् । ग्रन्थि व्योमाङ्गुलं दैर्घ्यं प्रतिभाजानुमात्रकम् ॥
तत्कूर्चं हृदयेनैव विन्यसेद्दर्पणोपरि । चतुष्पादं न्यसेत्तत्र यासिकैर्बृक्षसंभवेः ॥
रजिमात्राधिकं बिम्बमाने गात्रस्य दैर्घ्यकम् । युगाग्रं वाथ कृतं वा द्वादशाङ्गुलनाहकम् ॥
पञ्चतालप्रमाणेन तदूर्ध्वे फलकां कुरु । अर्धयङ्गुलेन सुधिरं कृतं मध्ये प्रकल्पयेत् ।
द्वात्रिंशत्स्थसंपूर्णं कुम्भं बिम्बसमप्रभम् । सूत्रेण वेष्टयेत्कुम्भं यवान्तरक्रमेण तु ॥
एवमेवोपकुम्भं तु कल्पयेत्कल्पवित्तम् । चतुष्पाद्युपरि न्यस्त्वा पृष्ठे तु सुधिरं कुरु ॥
वेदतारप्रमाणेन नालं हैमेन संयुतम् । तज्जालं तत्र तोर्यैश्च क्षापयेद्दर्पणोपरि ॥
कुम्भाम्भःशोषणात्पूर्वमुपकुम्भं तु पूरयेत् । जलाधिवासनं ह्येवम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 37, 3b-5:

रज्न्यासं जले वासं शयनं तु प्रदक्षिणम् । चित्राभासे तु वर्ज्यं हि रज्ज्जे तु समाचरेत् ॥
चित्राभासे तु कर्तव्यं दर्पणोपरि यज्ञतः । त्रिपाद्यूर्ध्वे जलद्रोण्यां स्त्रावयेद्दर्पणोपरि ॥
जलाधिवासं जपनमेवमेव समाचरेत् ।

Voir aussi *Ajitāgama* 40, 124-132.

¹² C : तु pour च

¹³ A : त्रिपादीन् pour त्रिपादी

¹⁴ A : तदूर्ध्वं पूजितां शत्री ; B : तदूर्ध्वं विन्वहेत्पात्री

तयोस्तु 'दर्पणं न्यस्य लम्बकूर्चसमन्वितम् । गन्धादिभिः समभ्यर्च्य तत्तन्मूलेन देशिकः ॥ १९ ॥

[मण्डपः^१]

मण्डपे 'चालयाग्रे तु 'मध्ये वेदीं प्रकल्पयेत् । रत्निद्वयविशालेन तन्निभागेन तुङ्गकम् ॥ २० ॥

दर्पणोदरसंकाशं कर्तव्यं सोपवेदिकम् । अग्रे वेदाश्रकुण्डं च शांकरे योनिकुण्डकम् ॥ २१ ॥

[शयनाधिवासः^२]

कृत्वा मोमयमालिप्य पुण्याहप्रोक्षणं कुरु । स्थण्डिलं कारयेद्विद्वाञ्शालितण्डुललाजकैः ॥ २२ ॥

'तिलैश्च पुष्पैर्दग्धैश्च गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् । शयनं कल्पयेत्तस्मिन्मण्डजाद्यैर्विशेषतः ॥ २३ ॥

जलाद्वर्पणमानीय 'शाययेच्छयनोपरि ।

[कुम्भस्थापनम्^३]

सूत्रादिभिः ^{१०}समायुक्तं शिवकुम्भं च वर्धनीम् ॥ २४ ॥

^१ A : दर्पणो न्यस्ता ; F : दर्पणं न्यस्ता

^२ cf. *Virāṅgama* 67, 6-8a:

प्रतिष्ठामण्डपं कृत्वा लक्षणेन समन्वितम् । वेदिका ब्रह्मभागे तु मानुषे कुण्डमुच्यते ॥

वृत्तं वा चतुरश्रं वा सर्वकुण्डानि कारयेत् । देव्याश्चेद्विद्वुः विप्रेन्द्र योनिरश्वत्थपत्रवत् ॥

एकसप्तनगतदेव्याश्चतुष्कोणेषु योनिकम् ।

voir aussi *Ajitāṅgama*, 40, 4-12a:

^३ A : वा pour च

^४ A : मध्यवेदी

^५ cf. *Kāraṇḍama* I 75, 77b-80a:

मृण्मये त्वर्धचित्रे च आभासे च पटेऽपि वा । व्यपोह्य दर्पणं कूर्चं संगृह्य शयनोपरि ॥

संस्थाप्य पूज्य गन्धाद्यैर्बन्धयेत्कौतुकं बुधः । मृण्मये त्वर्धचित्रे च तदस्ते च प्रबन्धयेत् ॥

आभासे च पटे चैव कौतुकं भावयेद्बुधः । दर्पणं वापि कूर्चं वा पूर्वोक्तं शाययेद्बुधः ॥

cf. *Virāṅgama* 67, 9b 12:

“शयने शाययेत्ततः ।

वास्तुहोमं दिवा कुर्वाणलक्षणेन समन्वितम् । भारशालिसमायुक्तं वेदिमध्ये परिस्तरयेत् ॥

शाल्यधृतण्डुलं न्यस्य तदर्धं तु तिलं न्यसेत् । परिस्तरयेत्तु दग्धैश्च अष्टपत्रं सर्कार्णिकम् ॥

तत्तन्मन्त्रेण संस्तूय शयनं पथ कल्पयेत् । दर्पणं शाययेत्तत्र प्रच्छन्नपटसंयुतम् ॥

^६ C, F : तिलैः पुष्पैश्च दग्धैश्च

^७ A : शयने pour शयनं

^८ C : शाधयेत् pour शाययेत्

^९ cf. *Kāraṇḍama* II 58, 13-15a:

वेदिकामध्यमे चैव दशकुम्भं न्यसेत्ततः । क्षित्यादिकुट्टिलाग्रान्तं विधाज्ञं नेत्रमुद्रया ॥

प्रणवं पूर्वमुच्चार्य पुंसौमुच्चरेत्परम् । नीलकण्ठाय ते चैव शर्वादीन्परिकल्पयेत् ॥

पञ्चावरणमार्गेण पूजयित्वा विशेषतः ।

voir aussi *Ajitāṅgama*, 41, 32b-35.

^{१०} A : समायुक्ते

परितोऽष्ट'घटांश्चैव 'नानागन्धाम्बुपूरितान् । स्थापयित्वा शिवे कुम्भे शिवमन्त्रं 'निधापयेत् ॥ २५ ॥

'अनन्ताद्यष्टविद्येशघटानिन्द्रादिषु न्यसेत् । सोमेश्वरं च विद्येशान्ध्यात्वा गन्धादिमिर्यजेत् ॥ २६ ॥
[होमः']

ततो होमं प्रकुर्वीत 'ह्यनेन विंघना बुधः । अग्न्याधानादिकं 'सर्वमश्रिकार्योक्तमाचरेत्' ॥ २७ ॥

समिदाज्यचरुक्षीरतिलसर्पपमापकैः । प्रियङ्गु'मुद्गगुलैश्चैव पनसस्य फलैरपि ॥ २८ ॥

¹⁰ 'सद्याद्यत्नैः शतं हुत्वा ¹¹ 'देवदेव्योश्च कुण्डयोः । मूलेनाज्यशतं हुत्वा रात्रिशेषं व्यपोह्य च ॥ २९ ॥
[कुम्भामिषेकः¹²]

¹³ 'प्रातराचार्यः संस्नात्वा सकलीकृतविग्रहः । 'दर्पणं च करीरादीनर्चयेद्ब्रन्धपुष्पकैः ॥ ३० ॥

¹ B, C, F : अष्टौ pour अष्ट

² B : नानागन्धसुपूरितान्

³ B : तु विन्यसेत्

⁴ A, F : विद्येशानमनन्ताद्या शकादिषु घटान्धसेत् ; C, E : विद्येशाननन्ताद्यांश्चकादिषु घटे न्यसेत्

⁵ cf. *Virāgama* 67, 16-20a:

ततो होमं प्रकुर्वीत पलाशसमिधा सह । समिदाज्यचरुललाजान्सर्पपामुद्गमेव च ॥

माषं चैव तु विप्रेन्द्र सप्तद्रव्याणि होमयेत् । सघेन समिधा हुत्वा हृदयेनाज्यमेव च ॥

चरुमिन होतव्यः शिरोमन्त्रेण लाजकम् । सर्पपं नेत्रमन्त्रेण मुद्गमीशानमन्त्रतः ॥

माषं नेत्रेण हुत्वा तु प्रत्येकं तु शताष्टकम् । सर्वद्रव्यसमायुक्तं हव्यवाहं समुच्चरन् ॥

स्विष्टमस्मेति मन्त्रेण जुहुयात्तदनन्तरम् ।

voir aussi *Ajītāgama* 41, 36-47

⁶ A omet हि dans ह्यनेन

⁷ A, B : कर्म pour सर्वम्

⁸ B : मार्गतः pour माचरेत्

⁹ A : मुद्गलैश्चैव ; C : मुद्गलैश्चैव

¹⁰ B : सद्येत्यत्नैः

¹¹ B : देवदेव्याश्च

¹² cf. *Virāgama* 67, 20b-30a:

ततः प्रभाते विमले स्नानं कृत्वा तु देशिकः । मन्त्रन्यासोक्तमार्गेण स्वदेहे विन्यसेत्ततः ॥

ततोऽवसानहोमं तु आज्येन चरुणां युतम् । अष्टोत्तरशतं हुत्वा द्रव्यं प्रति विशेषतः ॥

चतुर्दिक्षु चतुर्वेदैः कुर्यादध्ययनं ततः । प्रायश्चित्तं तु होतव्यं चित्तादिभिर्जयादिभिः ॥

हुत्वान्ते तु यदस्येति जुहुयात्तदनन्तरम् । आचार्यदक्षिणां दद्यात्पञ्चाङ्गभूषणैर्युतम् ॥

होमीनां तु पदार्थानां पूजयेत् विशेषतः । प्रतिमस्याग्रतरश्चैव जलभाण्डं न्यसेत्ततः ॥

तस्योर्ध्वं दर्पणं स्थान्य मूलमन्त्रेण संयुतम् । प्रोक्षयेच्चित्रकर्मं तु दर्पणे स्नापयेत्ततः ॥

प्रधानकलशं चैव स्नापयेत् विशेषतः । पूर्वादीशानपर्यन्तं स्नापयेत्स्वस्वमन्त्रतः ॥

हविर्निवेदयेत्पश्चात्ताम्बूलं दापयेत्ततः । ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र शैवान्संभोजयेत्ततः ॥

सर्वासां देवतानां च स्थापनकममेव हि । ततन्मन्त्रेण कर्तव्यं क्रियाभेदो न विद्यते ॥

प्रतिष्ठापकरणं सर्वमाचार्याणि प्रदापयेत् । चित्रस्थापनमेवोक्तम्

cf. *Kāraṇāgama* I 75, 133b-138a:

“सृष्मये त्वर्धचित्रके ॥

आभासे च पटे चैव विशेषोऽस्ति शृणुष्व हि । शयनात्कूर्चमुत्तीर्य प्रतिमाहृदि विन्यसेत् ॥

विम्बं पूर्वं प्रतिष्ठाप्य कर्माचार्यां स्नापयेज्जलैः । कर्माचार्यास्त्वभावे तु पीठं चैवाभिषेचयेत् ॥

आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रकाञ्चनभूषणैः । मुहूर्ते समनुप्राप्ते कृत्वा 'घतशिरोऽर्पणम् ॥ ३१ ॥
 देवं चैव तु देवीं च 'कलान्यासैः' समर्चयेत् । 'वेद्यास्तु दर्पणं चैव 'करीराञ्च समुद्धरेत् ॥ ३२ ॥
 'हर्म्यप्रदक्षिणं' कुर्यात्सर्वालंकारसंयुतम् । गभंगोहं प्रविश्याथ बिम्बाग्रे तु निघापयेत् ॥ ३३ ॥
 'घटाद्वीजं समादाय प्रतिमाहृदि विन्यसेत् । 'वर्धन्या बीजमादाय देव्यास्तु हृदि विन्यसेत् ॥ ३४ ॥
¹⁰परितोऽष्टघटाद्वीजान् ¹¹परितस्त्वासने न्यसेत् । ¹²जलद्रोण्यां ¹³त्रिपादूर्ध्वं ¹⁴दर्पणं तु निघापयेत् ॥ ३५ ॥
 तद्वदस्थोदकेनैव ¹⁵त्वभिषेकं समाचरेत् । अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य प्रभूतं च हविर्ददेत् ॥ ३६ ॥
 उत्सवं कारयेत्पश्चाच्छुद्धामक्तिसमन्वितः ॥ ३७ ॥
 इति ¹⁶श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] ¹⁷सोमेश्वरस्थापनविधिर्नाम चतुर्विंशः पटलः

अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य वस्त्राभरणपुष्पकैः । भस्म दत्त्वा हृदा मन्त्री दर्पणं दर्शयेत्ततः ॥
 पायसं दापयेत्तत्र ताम्बूलं दापयेत्ततः । चलाचलविभागं तु शात्वा पूर्वोक्तवर्तिकाया ॥
 तत्तत्स्थापनोक्तं च मार्गेणैव समाचरेत् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 41, 48-61.

- ¹³ B : प्रातराचार्यकः ब्राह्म्य   ¹⁴ C : दर्पणं चाग्निनादीनि अर्चयेद् ; E, F : दर्पणं चाग्निरादीनि अर्चयेद्
¹ B : कृत pour घृत   ² A : कलान्यासं   ³ C, F : समर्चयेत्   ⁴ A : वेद्यां तु
⁵ C : करं चैव समुद्धरेत् ; F : करीरं चैवमुद्धरेत्
⁶ A : हर्म्यं pour हर्म्यं ; F : हर्म्यं   ⁷ B : प्रदक्षिणीकृत्य pour प्रदक्षिणं कुर्यात्
⁸ B : कुम्भाघाटीबीजमादाय प्रतिमाहृदि विन्यसेत्   ⁹ A : वर्धन्या
¹⁰ A : परितोऽष्टघटां बीजां ; B, C : परितोऽष्टघटान् बीजान्   ¹¹ A : परितः स्वासने
¹² A : जलद्रोण्यां ; E : जलद्रोणान्   ¹³ A : त्रिपादूर्ध्वं ; B, C : त्रिपादूर्ध्वं   ¹⁴ B, C, F : दर्पणे
¹⁵ A omet तु dans त्वभिषेकं   ¹⁶ A : श्री pour श्रीमद् ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे
¹⁷ A : सोमेश्वरप्रतिष्ठाविधिपटलः पञ्चत्रिंशः ; B : सोमेश्वरप्रतिष्ठा नाम पञ्चत्रिंशः पटलः ; C : सोमेश्वरस्थापनविधिर्नाम
 षष्ठ पटलः ; E : सोमेश्वरस्थापनविधिः षष्ठः ; F : सोमेश्वरस्थापनपटलः षष्ठः

[पञ्चत्रिंशः पटलः]

[प्रतिमालक्षणम्]

[विग्रहभेदाः^१]

अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रतिमालक्षणं परम् । 'द्विसप्त विग्रहे भेदाः स्यात्तदादौ सुखासनः ॥ १ ॥

सोमेश्वरो द्वितीयः 'स्यात्सोमास्कन्देश्वरस्ततः । 'उक्षारूढश्चतुर्थश्च 'पञ्चमः स्यात्पुरारिकः ॥ २ ॥

चन्द्रशेखरमूर्तिस्तु 'षष्ठस्तु परिकीर्तितः । सप्तमः कालहारी 'स्यात्कल्याणश्चाष्टमो भवेत्' ॥ ३ ॥

^१ Pour प्रतिमालक्षण voir *Aṃśumatkāśyapa* 55 et 56, *Aṃśumadāgama* 1, *Ajita* 36, *Kāmlka* I 65, *Kāraṇa* I 11, *Kīraṇa* III 22, *Dīpta* 16, *Makūṣa* 10, *Yogaja* 6, *Vīra* 62-64, *Santānasamhitā* 16, *Suprabhedā* I 34 et *Sūkṣma* 56.

^२ cf. *Kāmikāgama* I 65, 23-27:

आदौ सदाशिवः प्रोक्तो नृत्तमूर्तिरतः परम् । उमोमास्कन्दसहितः स्थितः स्यादिन्द्रशेखरः ॥

त्रिपुरप्रस्ततः प्रोक्तो लिङ्गोद्भूतस्त्वनन्तरम् । ततः स्यादक्षिणामूर्तिर्गैयमूर्तिरतः परम् ॥

चण्डेशाधिपतिः पश्चात्कालकामादिनाशकः । सुखासनस्ततः प्रोक्तस्ततः कल्याणसुन्दरः ॥

उमाविष्णुवर्धरूपं च ब्रह्मविष्णुसमन्वितः । वृषारूढस्ततः प्रोक्तो गङ्गायुगपरस्तथा ॥

ततः कङ्कालमूर्तिः स्याद्वलिभर्ता त्वनन्तरम् । नन्दीश्वरप्रसादश्च ऊर्ध्वपादसमन्वितः ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 34, 72-75a:

आद्यं सुखासनं चैव द्वितीयमुभया सह । वृषारूढं तृतीयं तु त्रिपुरारि चतुर्थकम् ॥

नृत्ताख्यं पञ्चमं रूपं षष्ठं सोमार्धशेखरम् । सप्तमं चार्धनारीशं हरेरर्धं तु चाष्टमम् ॥

भिक्षाटनं च नवमं दशमं कामनाशनम् । एकादशं तु कालघ्नं ततो लिङ्गपुराणिकम् ॥

द्वादश प्रतिमा होवम्"

voir aussi *Ajitāgama* 36, 175-180.

^३ A : द्विसप्तविग्रहा भेदं स्यात्तदादौ ; B : द्विसप्तविग्रहभेदं स्यात्तदादौ तु ; C, F, G : सप्तविग्रहभेदं स्यात्तदादौ तु

^४ F : वा pour स्यात्

^५ B : दक्षारूढ pour उक्षारूढ

^६ A : पञ्चमं स्यात्पुरारि वै ; B, C : पञ्चमं स्यात्पुरारिकम्

^७ A : षष्ठं परिकीर्तये ; B : षष्ठं तु परिकीर्तितम् ; C : षष्ठमः परिकीर्तितः ; F, G : षष्ठं परिकीर्तितम्

^८ A : तु pour स्यात्

^९ Ce texte déclare qu'il y a quatorze *mūrti* (voir *śloka* 16), mais dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition, l'énumération des noms cesse après le huitième, et le texte enchaîne sur un autre thème : il doit y avoir une lacune de deux *śloka*. Plus loin, lors des définitions des *mūrti*, après la définition de la huitième, *Kalyāṇasundaramūrti*, (śl. 221a) on ne trouve pas la formule qui clôt chaque définition précédente. Il semble qu'il y ait là encore une lacune avant la définition de *Nṛttamūrti*, qui apparaît comme la neuvième mais devrait être la dixième. Au total on ne trouve donc énumérées que treize *mūrti* au lieu des quatorze annoncées. Malheureusement, aucune indication dans le texte présent ni dans les autres *paṭala* ne permet de restituer le nom de la *mūrti* manquante; comme le nombre des *mūrti* varie avec chaque *āgama*, même une étude comparative ne peut résoudre ce problème.

[गर्मगेहृतः प्रतिमानम्¹]

गर्मगेहविशालं तु 'वेशत्रयविभाजितम्' । 'अधमान्तरोत्कृष्टं हि' प्रत्येकं नवधा भवेत् ॥ ४ ॥

[लिङ्गवशात् प्रतिमानम्²]

लिङ्गोच्चमाधनाहं वा 'विशाले बोदये तु वा । प्रत्येकाष्टद्वयांशे तु 'शिवाग्निभूतसप्त वा ॥ ५ ॥

नव'रुद्रत्रयाधिक्य' दशांशं¹⁰ वा त्रिपञ्चकम् । सदृशादधिकं वापि हीनं¹¹ पञ्चांशमेव च ॥ ६ ॥

[द्वारतः स्तम्भतश्च प्रतिमानम्¹²]

द्वारोच्चे स्तम्भमाने च¹³ गर्मानवदाचरेत् ।

[जात्यंशायांशयोजनम्¹⁴]

तस्माज्जात्यंशमायांशं योजयेदनुकूलितम् ॥ ७ ॥

¹ cf. *Dīptāgama* 16, 7b-11:

गर्ममानप्रमाणेन द्विविधं चोच्यते मया । यस्य गर्मगृहस्थार्धं कन्यसं प्रतिमोच्छ्रयम् ॥

पञ्चभागसमे गर्मे त्रिभागं मध्यमं भवेत् । त्रिभागे द्वयमित्युक्तं प्रतिमोत्सेधमुत्तमम् ॥

अथवा गर्मानेन वक्ष्यते क्रमशोऽधुना । गर्मगेहं तथा भज्य एकैकं तु त्रिधा पुनः ।

अधस्तात्कन्यसत्रीणि मध्यमत्रीणि मध्यमम् । उत्तमत्रीणि चापे तु एकैकं प्रति मानम् ॥

नवधा मानमित्युक्तं कनिष्ठादि त्रयं त्रयम् ।

voir aussi *Ajitāgama* 36, 2b-5.

² A : वश pour वेश ; B : गुण ³ C, F, G : विभाजिते pour विभाजितम्

⁴ A : अधमान्तरुकुष्टं हि ; B : अथ मान्तरुकुष्टं हि ; C, F : अधमान्तरुकुष्टाभिः ; C : प्रथमान्तरुकुष्टाभिः

⁵ cf. *Kāmikāgama* I 65, 1b: लिङ्गतारोच्चनाहैर्वा तैश्च द्वित्रिगुणैस्तु वा ।

voir aussi *Ajitāgama* 34, 11b-17a.

⁶ A : विशालं बोदयं तु वा ; C : विशालं बोपयं तु वा ; F, G : विशालं बो वयं तु वा

⁷ C : शिवाग्निभूत सप्त वा

⁸ B : सूत्र pour रुद्र

⁹ B, C, G : आधिक्यं pour आधिक्य

¹⁰ B : वात्र पञ्चकम्

¹¹ C : पञ्चांशकेऽपि च ; E, F, G : पञ्चांशकेव च

¹² cf. *Kāraṇāgama* I 11, 1'-11a et 16-17a:

द्वारस्य सममानं तु उत्तमं तत्प्रकीर्तितम् । ग्रहभागैर्हीनं तु मध्यमं प्रतिमोच्छ्रयम् ॥

अष्टभागैर्हीनं स्यादधमम् ..... । प्राचीरुत्तर[पादादुत्तर?]धीमान्तं स्तम्भमानमथोत्तमम् ॥

रन्ध्रभागैर्हीनं यन्मध्यमं समुदाहृतम् । अष्टांशहीनमधमं स्तम्भमानं प्रकीर्तितम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 6-9.

¹³ A, B : स्तम्भमानेन

¹⁴ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 55, 47b-54:

अङ्गुलादन्यवन्मानं वेदाशीति विभज्य च । एकांशं रोपयेत्तस्माज्जात्यंशं तद्विज्ञाहकम् ॥

द्विभागाधिकपञ्चांशं भज्यैकांशसमन्वितम् । रुपजात्यंशकं ह्येवं रुपणामृद्धिकारणम् ॥

चतुर्विंशतिभागं तु कूलैकांशसमन्वितम् । वैश्यजात्यंशकं ख्यातं वैश्यानामभिश्चिद्विदम् ॥

अशीतिषष्टिविंशांशाद्दशभागाद्विशेषतः । 'वेदाक्षयुगपड्भागे' त्वधिके तु विभाजिते ॥ ८ ॥
तस्मादेकांशमाधिक्यं 'द्विजजात्यंशमुच्यते । तज्जात्यंशयुतोच्चं तु दशभागाच्छतान्तकम्' ॥ ९ ॥
भागं कृत्वा तु 'सकलमेकांशमधिरोपयेत् । नृपतेरपि वास्तोस्तु 'कर्तुश्चानुकूलं हि यत् ॥ १० ॥

[आयादिशुद्धिः^१]

तन्मानं तु गृहीतव्यमायात्^२ पट्शुद्धिमीक्षयेत् ।^३ तुङ्गांशेऽष्टगुणेऽकांशहृते^४ 'शेषायमुच्यते'^५ ॥ ११ ॥

षोडशांशेऽशमारोप्य शुद्धकृदिकरं भवेत् । एवं जात्यंशसंयुक्तमंशमष्टगुणीकृतम् ॥
सप्तविंशतिभिहसि शेषमश्नादिभं भवेत् । तद्धिनं जातिकृशं स्यान्नुपवास्तुदिनान्वितम् ॥
सुरोभनेन युक्तं चेत्कर्तव्यास्तुत्पादिनाम् । त्रिंशत्पञ्चाशतभागान्तं विम्बोच्चे तु विभाजिते ॥
शश्वंशं रोपयेद्यावच्छुभायादिकसंभवम् । तन्मानं कौतुकोच्चं स्यात्पादादुष्णीषकावधि ॥
आयांशकमिदं ख्यातं चैकांशायादि कल्पयेत् ।

cf. *Kāmikāgama* I 65, 8b-13a:

अष्टपष्टर्कपञ्चयुध्वे वेदद्वियुगपड्विधम् । भागं कृत्वैकभागेन युक्तं जात्यंशकान्वितम् ॥
वसुभिर्गुणिते तस्मिन्सप्तविंशतिभिर्हिते । ब्राह्मणादिदिनं प्रोक्तं तेषामेतच्छुभाषट्कम् ॥
त्रिष्वङ्गलप्रमाणेषु जात्यंशकं न रोपयेत् । शुभमानं न युक्तं चेद्वाजप्रामादिवस्तुषु ॥
उत्सेधं पञ्चपञ्चपादि भजेत्पञ्च षडंशकम् । व्योमभागः सदा योज्यो यावानस्य शुभोदयः ॥
आयांशश्चैव नेष्टः स्यात्त्रिविधेष्वङ्गुलेषु च । यवमानेऽपि जात्यंशमायांशं नैव रोपयेत् ॥

- ^१ G : भागे pour भागाद्   ^२ B : वेदाक्षयुगपड्भागं ; C : वेदार्थप्राप्त्यड्भागं ; E, F : वेदार्थयुगपड्भागं
^३ A, B : अधिकं pour त्वधिके   ^४ C, E : द्विजजात्यंशमुच्यते   ^५ B : शतांशकम् pour शतान्तकम्
^६ A : लुगलम् pour सकलम् ; B : लगुलम् ; C : लुगुलम्   ^७ B : कर्तुर्यदनुकूलकम्
^८ cf. *Anśumatkāśyapa* 55, 55-67:

अष्टभिर्वर्धवेदंशं भानुभिर्हसियेद्विज । शेषमायमिति ख्यातमंशमष्टगुणीकृतम् ॥
सप्तविंशतिभिहसि शेषमश्नादिभं भवेत् । नवभिर्गुणिते त्वंशं नाडिभिर्हसियेततः ।
शेषं व्ययमिति ख्यातमंशं वै त्वनलेन तु । वर्धयेद्वसुभिर्हसि शेषं ध्वजादि योजयेत् ॥
नवभिर्वर्धयेत्सप्तह्रासे वारमुदाहृतम् । वर्धयेद्वेदसंख्यया ह्रासयेज्जवसंख्यया ॥
शेषमंशकमित्युक्तमेवमायादिषड् भवेत् । आयाधिक्यव्यये क्षीणं पुष्कलायं सुरोभनम् ॥
ध्वजो धूमश्च सिंहश्च श्ववृषौ खरहस्तिनौ । काकश्च योनयश्चाष्ट तेषु केतुद्वी द्वयः ॥
गजश्च शुभदा श्रेया गर्हिताः शेषयोनयः । विपत्तिः प्रत्यरं चैव वधो वैनाशिकस्तथा ॥
षष्ठाष्टद्वादशं लग्नं वर्ज्यं शेषाः शुभावहाः । कर्तुंश्च ग्रामनक्षत्राद् रूपवास्तुदिनं तथा ॥
गणयेद्विम्बकृशान्तं शोभनं तु परिग्रहेत् । वारे सौम्यादि सौख्यं तु भौमवारं निवर्जयेत् ॥
सूर्यस्य वारं सौरेश्च मध्यमं चेति संस्मृतम् । भानुवारादिसंयुक्तं विशाखादि चतुश्चतुः ॥
योगं तु मरणं नाशममृतादि यथाक्रमम् । तत्करो भुक्तिशक्ती च धनं राजा च पण्डकः ॥
अभयं निर्धनं प्रेक्ष्यं नवांशकमुदाहृतम् । तेषु तत्करपण्डं च कृष्णं चैव तु वर्जयेत् ॥
गणेषु सुरमानुष्यं योनयगन्धं निवर्जयेत् । एवं परीक्ष्य शोभाढ्यमायामं तु सुयोजयेत् ॥

'वेदध्या दशभिर्हासे' तस्कराद्यंशकं भवेत् । आयाधिकं^१ व्ययक्षीणं^२ 'नृपस्य चानुकूलकम् ॥ १२ ॥

'भौमवारविनिर्मुक्तं' शुभयोन्यंशकान्वितम् । यन्मानं तद्रहीतव्यं^३ 'बिम्बाङ्गेर्मूर्धकान्तकम् ॥ १३ ॥

[अङ्गमानम्^४]

^{१०} सवेदपट्टशते भागे तन्माने तु ^{११} विभाजिते । एकांशं देहमात्रं ^{१२} स्यात्तद्वस्वशं ययं भवेत्^{१३} ॥ १४ ॥

^{१४} शिवांशस्त्रियवोपेतमुष्णीषोच्चमुदाहृतम् । ^{१५} गुणांशं पूर्वकेशान्तं तस्मादक्षियवान्वितम् ॥ १५ ॥

cf. *Kārikāgama* I 65, 13b-18:

वसुभिर्गुणितेष्वर्कहृते चार्यं विनिर्दिशेत् । अष्टपञ्चदिनं प्रोक्तं पञ्चविंशतिभिर्द्वितम् ॥

नवभिर्गुणिते सप्तहृते वारं तु निर्दिशेत् । नन्दसंगुणिते दिग्भिर्भाजिते व्ययमादिशेत् ॥

गुणध्ने वसुभिन्ने तु योनिरित्यभिधीयते । वेदवसुगुणिते नन्दहृते त्वंशक इष्यते ॥

वायोर्ऋक्षफलं प्रोक्तं राशिरंशश्च ऋक्षतः । त्रिंशद्दिन्ने तिथिः प्रोक्ता योगो वारर्क्षयोर्मवेत् ॥

आत्यंशयोजिते वैभिर्युक्तं चेतत्प्रगृह्यताम् । नो चेदायांशयुक्ते तु सशुभं तु समारभेत् ॥

गृहीतप्रतिमोत्तुङ्गमानमात्रेण वा भवेत् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 375-389.

^१ Une meilleure lecture semble être आयादि pour आयात्

^{१०} A : तुष्टाष्ट च गुणेऽर्कांशहृदे शोषायमुच्यते ; B : तुष्टाष्टमगुणैकांशं हृदेशोऽयनमुच्यते ; C : तुष्टाष्टांशगुणैकांशहृतो बोभायमुच्यते

^{११} La forme grammaticale correcte est शेष आय उच्यते

^{१२} La partie du texte consacrée à la définition de व्यय, योनि, नक्षत्र et वार qui est normalement attendue ici semble perdue.

^१ A : वेशदद्यादशभिर्हासे ; B : वेददद्यादशभिर्हासे ; C : वैशुदद्यादशभिर्हासे ; une meilleure lecture semble être: वेदध्या नवभिर्हासे

^२ A : तस्कराद्यं करं भवेत् ; C, G : तस्कराद्यकरं भवेत्

^३ C F G : आयाधिक्यं

^४ A : क्षीण pour क्षीणं

^५ A : नृपस्य तु च लक्षणम् ; C, E, F : नृपस्यानु च कूलकम् ; G : नृपस्या-

नुकूलकम्

^{१०} A : भौमे वारे विनिर्मुक्तिः ; B : भौमवारे विनिर्मुक्तिः ; C, F, G : भौमवारे विनिर्मुक्तं

^{११} C, G : शुभयोन्यंशमन्वितम्

^{१२} A, B, C : बिम्बाङ्गेर्मूर्धकान्तकम्

^{१३} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 1-10a:

उत्तमं दशतालं तु ऋणु वक्ष्ये द्विजोत्तम । सवेदविंशदंशं च शतं बिम्बोदयं कुरु ॥

तेष्वेव तालमात्रं स्यात्तन्मात्रे वसुभाजिते । उष्णीषात्पादपर्यन्तमङ्गमानं प्रमीयते ॥

त्रियवाधिकचन्द्रांशमुष्णीषोच्चमुदाहृतम् । तस्मादापूर्वकेशान्तमात्रं भागमुदाहृतम् ॥

केशान्तादक्षिसूत्रान्तं युगांशं त्रियवाधिकम् । अक्षिसूत्रादुपुदान्तं च पुष्टादन्वन्तमानकम् ॥

प्रत्येकं त्रियवाधिक्यं युगांशोदयमिष्यते । हन्वादिगलमानं तु चतुर्यवमुदाहृतम् ॥

- युगांशमक्षसूत्रांशं 'पुटान्तं च तथैव च । हन्वन्तं चैव तत्तुल्यं गललम्बं 'चतुर्थवम् ॥ १६ ॥
ययैकोनचतुर्भांशं 'श्रीवामानमुदाहृतम् । हिक्कादिहृदयान्तं च ततो नाभ्यवसानकम् ॥ १७ ॥
नाभेलिङ्गस्य 'मूलान्तं 'तुल्यमग्नियवान्वितम् । त्रयोदशाङ्गुलं 'प्रोक्तमूरुदीर्घं त्रिवेशकम् ॥ १८ ॥
वेदांशं जानुदीर्घं ¹⁰ स्याज्जह्वोच्चं चोरुकांशकम् । जानुदीर्घसमं ¹¹ पादतलस्योच्चमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
¹² अङ्गुष्ठाग्रात्तु ¹³ पाण्यन्तं तलं सप्तदशाङ्गुलम् । हिक्कासूत्रादधो बाहुदीर्घं त्रिनवमात्रकम् ¹⁴ ॥ २० ॥
¹⁵ कूर्परोच्चं द्विमात्रं स्यात्तिसप्तांशं प्रकोष्ठकम् । तस्मान्मध्याङ्गुलाग्रान्तं सार्धत्रयोदशाङ्गुलम् ॥ २१ ॥
¹⁶ 'सार्धरव्यङ्गुलं' प्रोक्तं मुखस्य तु विशालकम् । ¹⁷ मुखान्तस्य तु विस्तारं सार्धत्रयोदशाङ्गुलम् ॥ २२ ॥

ययैकोनमुदांशं [युगांशं] [तु कण्ठोच्चमिति कथ्यते] । कण्ठमूलादधुःसूत्रं [दधुःसूत्रं] हिक्कासूत्रमुदाहृतम् ॥
हिक्कादा[याः] हृदयान्तं च हृदयं [यादः] नाभिसीमकम् । नाभेस्तु मेढ्रमूलान्तं तु समं गुण्यवाधिकम् ॥
त्रयोदशांशमुत्सेधं प्रत्येकं द्विजसत्तम । अग्र[मेढ्रः] मूलात्सूत्रमध्यं [तु यत्सूत्रं] अर्धसूत्रं तदुच्यते ॥
अर्धसूत्रादधधोरुदीर्घं नक्षत्रमायतं [मानकम्] । तस्माद्वेदाङ्गुलं जानु अङ्गोस्तदशाखता ॥
युगं पादतलोत्सेधमेवमुत्सेधमुच्यते ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 45-52a.

- ¹⁰ A, B : सवेदं षट्शतभागं तन्मानं ; C : सवेदषट्शतभागस्तु तन्मानं ¹¹ B : विभाजितम्
¹² A : स्यात्तद्वत्संशद्वयं भवेत् ; C : तद्वत्स्यांशं द्वयं भवेत् ; G : तद्वत्स्यांशं यवं भवेत्
¹³ cf. *Kāraṇāgama* I 11, 60b-61a:
यल्लब्धोत्सेधमानं तु चतुर्विंशच्छतं कुरु । अङ्गुलं तेषु भागैकं वस्वशैकं ततो यवम् ॥
¹⁴ A : शिवांशाभियतोपेतम् ; C G : शिवांशाभियतोपेतम् ¹⁵ A : गणांशं ; B : गणेशं
¹⁶ C : प्रदान्तं च ; G : गुदान्तं च ¹⁷ C, F, G : च तुल्यवत् ¹⁸ A : श्रीव pour श्रीवा
¹⁹ C, F, G : अवधानकम् pour अवसानकम् ²⁰ B : मूलं तु ²¹ C, F : तन्तु pour तुल्य
²² C : प्रोक्तं दीर्घं ; G : प्रोक्तमूलदीर्घं ²³ G : त्रिवेदकम् ²⁴ A, B : वेदाङ्गं
²⁵ A : स्याज्जह्वोच्चासूत्रांशकम् ; B : अङ्गोच्चं रुद्रकांशकम् ; C : अङ्गोच्चं रुद्रांशकम् ; F, G : अङ्गोच्चं रुद्रपांशकम्
²⁶ A : पादं pour पाद
²⁷ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56 9b-11a:
अङ्गुष्ठाग्रात् पाण्यन्तं तलं सप्तदशाङ्गुलम् । हिक्कासूत्रादधो बाहुदीर्घमूलाङ्गुलं भवेत् ॥
कूर्परोच्चं द्विभागं स्यादेकविंशत्प्रकोष्ठकम् । सार्धत्रयोदशाङ्गुल्यं मध्यमाङ्गुलिसीमकम् ॥
²⁸ A, B : अङ्गुष्ठाग्रं तु ²⁹ A : मात्रिकम् pour मात्रकम् ³⁰ A, G : कूर्परोच्चं
³¹ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 11b-14a:
ततो वै मुखविस्तारं सार्धभान्वङ्गुलं भवेत् । मुखान्तस्य तु विस्तारं सार्धत्रयोदशाङ्गुलम् ॥
श्रीवाग्रं सार्धनन्दांशं श्रीवामूलं दशाङ्गुलम् । हिक्काधो बाहुसीमान्तं चत्वारिंशच्छिवाधिकम् ॥
सार्धद्वाविंशदंशं तु कक्षधोरन्तरे ततम् । नवांशं चतुर्थवापेतं बाहुमूलविशालकम् ॥
³² B : सार्धमध्यङ्गुलं ³³ A : मुखं तस्य तु ; G : मुखान्तस्यानु

ग्रीवाग्रं^१ सार्धनन्दांशं^२ ग्रीवामूलं दशांशकम् । ह्रिककाधो बाहुपयन्तं चत्वारिंशद्बुयाधिकम् ॥ २३ ॥
 त्रयोविंशतिमात्रं स्यात्कक्षयोरन्तरं करो^३ । सार्धनन्दाङ्गुलं प्रोक्तं बाहुमूलविशालकम् ॥ २४ ॥
 स्तनदेशे^४ तु विस्तारं त्रिःसप्तांशमुदाहृतम्^५ । कटिपार्श्वान्तविस्तारं त्रिःसप्ताङ्गुलमिष्यते ॥ २५ ॥
 ऊरुमूलविशालं तु मनुमात्रमुदाहृतम्^६ । भान्वङ्गुलमितं प्रोक्तमूरुमध्यविशालकम् ॥ २६ ॥
 घर्मांशं जानुविस्तारं जङ्घामूलविशालकम् । सार्धवस्वङ्गुलं प्रोक्तं^७ मध्यं सप्ताङ्गुलं भवेत् ॥ २७ ॥
 तयोर्मध्यविशालं तु नवमात्रमुदाहृतम्^८ । नलकाविस्तृतं पश्चान्मात्रमित्यभिधीयते ॥ २८ ॥
 सार्धपञ्चाङ्गुलं^९ चैवं गुल्फाक्षस्य विशालकम् । अक्षदातलतुङ्गं तु^{१०} सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥ २९ ॥
 पाणितारं च^{११} तत्तुल्यं तलमध्यं षडङ्गुलम् । तलाग्रस्य तु विस्तारं सप्तमात्रमुदाहृतम् ॥ ३० ॥

- ^१ A, E, F, G : ग्रीवाग्रं   ^२ A, B : नन्दाङ्गं pour नन्दांशं   ^३ A : ग्रीव pour ग्रीवा
^४ A : ह्रिककां यो pour ह्रिककाधो   ^५ A : गुरो pour स्तो, E, G : स्तोः
^६ A : साध्वि pour सार्ध ; B : सन्धि   ^७ B : मूलं pour मूल   ^८ C, F, G : स्तनदेशं तु
^९ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 14b: एकविंशतिभागं स्यात्स्तनदेशे तु विस्तरम् ।

^{१०} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 16b-17a:

कटेरप्रविशालं तु द्विर्बाहुलमुच्यते । तदधः कटिपार्श्वान्तं विस्तारः सार्धविंशतिः ॥

^{११} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 17b-20:

पादोनमनुभागं तु ऊरुमूलविशालकम् । सपादद्वादशांशं तु ऊरुमध्ये विशालकम् ॥

पादोनधर्मभागं तु जानुव्यासमुदाहृतम् । सपादवधुभागं तु जङ्घामूलविशालकम् ॥

पादोनसप्तभागं तु जङ्घामध्यविशालकम् । तयोर्मध्यततं विप्र नवभागमुदाहृतम् ॥

पादोनऋक्षभागं तु नलकाविस्तृतं भवेत् ।

- ^{१२} C, F : भागं भान्वङ्गुलं ; G : भद्रं भान्वङ्गुलं   ^{१३} B : घर्मांशं
^{१४} A : मध्ये pour मध्यं ; C, C : मध्य   ^{१५} F : तयोर्मध्ये विशालं तु
^{१६} C, F, G : उदाहरन् pour उदाहृतम्   ^{१७} A : नलकाविहितं ; C, F : नलकापि हितं
^{१८} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 21-23a:

त्रियवाधिकपञ्चांशं गुल्फाक्षव्यासमुच्यते । अक्षदातलतुङ्गं तु सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥

पाणितारं च तत्तुल्यं पाण्यैरुच्यं तदेव हि । तलमध्यं षडंशं स्याच्चतुर्व्यसमायुतम् ॥

तलाग्रविस्तृतं सप्तभागमित्यभिधीयते ॥

- ^{१९} A omet चैवं   ^{२०} C : अक्षदातलतुङ्गं ; F : अक्षरतलतुङ्गं ; G : कक्षान्तरतलतुङ्गं
^{२१} C : सार्धं pour सार्धं   ^{२२} A : पाण्य pour पाण्यि ; C : पाण्यो
^{२३} A : तुल्यमध्यषडङ्गुलम् ; C : तुल्यमध्यष्टसालम् ; E : तुल्यमध्यष्टसाङ्गुलम् ; F : तुल्यमध्यमष्टसंगुलम्

¹द्विवाधिक²वेदांशमङ्गुल्यायामुच्यते । यवोपेतद्विमात्रं³ तदङ्गुलस्य विशालकम् ॥ ३१ ॥

⁴तद्व्यासार्धं⁵ नखव्यासं⁶ तत्त्रिपादार्धवर्तुलम् । पञ्चत्रिंशद्यवं प्रोक्तं पादे⁷ तर्जनीदीर्घकम् ॥ ३२ ॥

⁸मध्यमायास्तु दीर्घं⁹ स्यादेकत्रिंशतिकं यवम् । पञ्चविंशतियावं¹⁰ स्यादनामिकायां तु दीर्घकम् ॥ ३३ ॥

¹¹विंशद्यवं कनिष्ठायां नवसप्तार्धं¹² सप्तपट् । यवव्यासमिति प्रोक्तं देशिन्यादि¹³ क्रमाद्विदुः ॥ ३४ ॥

¹⁴तद्व्यासे तु त्रिपादं¹⁵ स्यादङ्गुलाग्रोदयं विदुः । विस्तारसदृशोत्सेधं¹⁶ नखदेशोदयं विदुः ॥ ३५ ॥

¹⁷बाहुमूलविशालं तु नवभागमुदाहृतम्¹⁸ । सार्धं¹⁹ वस्वङ्गुलं प्रोक्तं²⁰ मध्यं सप्त सपादकम् ॥ ३६ ॥

¹ cf. *Aṅsumatkāśyapa* 56, 23b-28:

द्विवाधिकवेदांशं पादाङ्गुल्ययतं भवेत् । यवोपेतद्विमात्रं तु तस्य विस्तारमुच्यते ॥
ताराधं नखविस्तारं पादोनायतवर्तुलम् । त्रियवोपेतवेदांशं तर्जन्यायामुच्यते ॥
पादोनवेदभागं तु मध्याङ्गुल्यायतं भवेत् । यवोपेतामिभागं तु अनामिकायामभिध्यते ॥
सार्धपक्षांशमानं तु कनिष्ठाङ्गुलिदीर्घकम् । देशिन्यादिकमातारं नवसप्तार्धसप्तपट् ॥
यवमानं स्वताराधं नखं पूर्वोक्तवद्विदुः । तत्तदङ्गुलिविस्तारं वेदांशं विभजेद्बुधः ॥
त्रिभागमङ्गुलाग्रोच्चं शेषं स्यात् नखोदयम् ।

² A, B : द्विमाधिक ; C : द्वयमाधिक

³ F : अयोपेत pour यवोपेत

⁴ A : तु pour तद्

⁵ B omet le *śloka* n° 32

⁶ A : नव pour नख

⁷ A : तत्त्रिपादाय pour तत्त्रिपादार्धं

⁸ La forme grammaticale correcte est तर्जनीदीर्घकम् ; mais le mètre ne serait pas respecté.

⁹ A : मध्यमायां तु

¹⁰ B : स्यादुत्सेधं विंशतिर्यवम्

¹¹ B : स्यादीर्घं चानिकास्थके ; C : स्यादनाकाशं तु दीर्घकम् ; G : स्यादनाकाशां तु दीर्घकम् ¹² B : विंशत्यावं

¹³ B : अष्ट pour अर्ध

¹⁴ B : कर्म pour क्रमाद्

¹⁵ A : तद्व्यासात् ; B, C, G : तद्व्यासं तु

¹⁶ G : स्यादङ्गुलाग्रोदयं ;

¹⁷ A : तवदेशोनरं विदुः ; C : नखदेशे नरं विदुः ; G : नखदेशे नरं विदुः

¹⁸ cf. *Aṅsumatkāśyapa* 56, 29-32:

त्रिवाधिकवत्त्वं बाहुमध्यविशालकम् । सपादसप्तभागं तु कूर्परव्धासमुच्यते ॥
पादोनसप्तभागं तु प्रक्रेष्टमध्यविस्तरम् । पादोनचतुरंशं तु मणिबन्धविशालकम् ॥
सप्तांशं तु तलायामं सार्धषण्मध्यमाङ्गुलम् । सपादभूतभागं स्यात्त्वनामिकायामुच्यते ॥
यवाधिकं तु पक्षांशं तर्जन्यायामुच्यते । सपादवेदभागं तु कनिष्ठाङ्गुलदीर्घकम् ॥

¹⁹ voir *supra* *śloka* n° 24b

²⁰ A : सस्य pour सार्धं

²¹ A : मध्यपादं सपादकम् ; B : मयपादं विपादकम् ; C : मध्यपादं स्वपादकम्

- ¹ 'कूर्परस्य' विशालं स्यात्पादोन'रसभागकम्' । प्रकोष्ठविस्तृतं² प्रोक्तं मध्यमे तु विशेषतः ॥ ३७ -
³ 'चतुर्दशयवं प्रोक्तं मणिबन्धविशालकम् । सप्तमात्रं 'तलायामं' सार्धपण्णमध्यमायतम् ॥ ३८ ॥
⁴ 'चत्वारिंश' द्वायाधिक्य⁵ यवमाना त्वनामिका । ⁶ 'तत्समे तु' ⁷ 'यवोनं' स्यात्तज्जन्यायाममुच्यते ॥ ३९ ॥
⁸ सपादवेद⁹ भागं तु ¹⁰ 'दीर्घोऽङ्गुष्ठकनिष्ठयोः ।' ¹¹ 'अङ्गुष्ठ' ¹² 'मूलविस्तारं' ¹³ 'पादाधिकाङ्गुलं' भवेत् ॥ ४० ॥
¹⁴ 'अष्टौ यवास्तु तर्जन्यां' ¹⁵ 'नवयावा तु मध्यमा ।' ¹⁶ 'अनामिकाष्टयावा' ¹⁷ 'स्यात्कनिष्ठा व्यासपडयवा' ¹⁸ ॥ ४१ ॥
¹⁹ 'तत्तन्मूलं' ²⁰ 'द्विरष्टांशे त्वंशहीनाप्रविस्तरम् ।' ²¹ 'अप्रव्यासे रसांशे तु भूतांशं' ²² 'नखविस्तरम्' ²³ ॥ ४२ ॥

¹ A : कूर्परस्य   ² A : विशालस्य pour विशालं स्यात्   ³ B, C, G : पादेन pour पादोन

⁴ A : भागिकम् pour भागकम्   ⁵ B : विस्तरं pour विस्तृतं

⁶ Le *Kāraṇāgama* I 11, 117a donne pour la largeur de *maṇibandha* quatre aṅgula (ou 32 yava), le *Dipta* 16, 91b donne 3 1/2 aṅgula plus 1 yava (soit 29 yava) l'*Ajita* 36, 87b 3 aṅgula plus 6 yava (soit 30 yava) et l'*Aṁśumatkāśyapa*, 56, 30b, 3 3/4 aṅgula (soit 30 yavas). Mais ici, les lectures de tous les manuscrits utilisés pour cette édition donnent une largeur de 14 yava, ce qui est très probablement une mauvaise leçon. Il vaudrait mieux lire 'चतुरंशं च पादोनं मणिबन्धविशालकम्'.

cf. *Kāraṇāgama* I 11, 117a: मणिबन्धस्य विस्तारं भागमेकं प्रकीर्तितम् ।

ibid 11, 63a: भागं स्याच्चतुरङ्गुलम् ; cf. *Diptāgama* 16, 91b: मणिबन्धस्य विस्तारं त्रिमात्रार्धं

यवाधिकम्"

cf. *Ajitāgama* 36, 87b: मणिबन्धस्य विस्तारं त्रिमात्रं षडयवाधिकम्"

cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 30b: पादेनचतुरंशं तु मणिबन्धविशालकम्"

⁷ A : तिल pour तल   ⁸ A : सार्धं pour सार्ध   ⁹ G : यव pour द्वय

¹⁰ B : यवमानमनामिका   ¹¹ G : तत्सर्वं तु   ¹² A : यवा न स्यात् pour यवोनं स्यात् ; C, G : यवानासां

¹³ A, B : दर्भाङ्गं pour भागं तु   ¹⁴ A, B : दीर्घाङ्गुष्ठचतुष्टयम्

¹⁵ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 33-34

अङ्गुष्ठमूलविस्तारं सपादांशमुदाहृतम् । तर्जन्यष्टयावा ख्याता नवसंख्या तु मध्यमा ॥

अनामिका चाष्टयावा सप्तसंख्या कनीयसी । अङ्गुष्ठायङ्गुलीनां तु मूलविस्तारमेव हि ॥

¹⁶ B : पाद pour मूल   ¹⁷ G : पादाधिक्य pour पादाधिक

¹⁸ A : अष्टौ यवं तु ; B : अष्टयावं तु ; C : अष्टा यवं तु

¹⁹ A : नवयावं तु मध्यमा ; B : मध्यमायां यवा नव ; C : नवा यवं तु मध्यमा

²⁰ A : अनामिकाष्टयावं स्यात् ; B : अनामिक्यामष्टयावा   ²¹ B : कनिष्ठयां तु षडयवाः

²² cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 35-36:

तत्तन्मूलकलांशोऽशहीनमप्रविशालकम् । अप्रताररसांशे तु पञ्चांशं नखविस्तृतम् ।

पार्श्वयोर्मौसलं शेषं कृतायतं नखाकृति । सपादं नखतारं तु नखायाममुदाहृतम् ॥

²³ A ; B : त्रि pour द्वि

²⁴ C : नव pour नख

²⁵ A : विस्तरा pour विस्तरम्

- पार्श्वयोर्मांसलं^१ शेषं^२ वृत्तायता नखाकृतिः । नखव्यासे तु भूतांशे^३ रसांशं स्यान्नखायतम् ॥ ४३ ॥
 'नखदीर्घद्वयं^४ चाग्रपर्वीयाम'^५मुदाहृतम् । अङ्गुष्ठमूलपर्वस्य^६ दीर्घं^७ सप्तदशं यवम् ॥ ४४ ॥
 तर्जन्यास्त्वादिपर्वे^८ चाप्यनाम्याश्च^९ द्वियङ्गुलम्^{१०} । मध्याङ्गुल्यास्तु मूले तु दीर्घमष्टांशकं यवम् ॥ ४५ ॥
 'कनिष्ठायास्तु मूले तु त्रयोदशयवायतम् । तयोस्तु शेषं^{११} सर्वासां मध्यपर्वीयतं भवेत् ॥ ४६ ॥
 'अङ्गुष्ठस्तु द्विपर्वः^{१२} स्यादन्यास्सर्वास्त्रिपर्वकाः । 'सार्धपञ्चांशकं^{१३} हस्ततलाग्रस्य विशालकम् ॥ ४७ ॥
 'पटंशं मध्यविस्तारं सार्धपण्मूलविस्तृतम् । तर्जन्यङ्गुष्ठयोर्मूलान्तरं^{१४} सार्धाग्निमात्रकम् ॥ ४८ ॥
 'अङ्गुष्ठमूलमारभ्य मणिवन्धावसानकम् । 'शुक्रदीर्घं तु^{१५} वेदांशं^{१६} द्व्यर्धांशं तु घनं भवेत् ॥ ४९ ॥

^१ C, G : मण्डलं pour मांसलं   ^२ A, G : वृत्तायानं ; C : वृत्ताधारं   ^३ B : भूतांशं

^४ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 37-40a:

नखायामद्वयं चाग्रपर्वदीर्घं प्रशस्यते । अङ्गुष्ठमूलपर्वस्य दीर्घं सप्तदशं यवम् ॥
 तर्जनीमूलपर्वं तु अनामिकोच्चद्वयाङ्गुलम् । मध्यमामूलपर्वस्य दीर्घमष्टांशं यवाः ॥
 कनिष्ठमूलपर्वस्य त्रयोदशयवाः स्मृताः । मूलाग्रपर्वयोर्मध्यदीर्घं मध्यस्थपर्वसु ॥
 अङ्गुष्ठं तु द्विपर्वं स्याच्छेषास्त्रिपर्वसंयुताः ।

^५ B : चात्र pour चाग्र   ^६ A : पर्वीयाम pour पर्वीयाम ; C : पर्वीयाम

^७ La forme grammaticale correcte est पर्वणः   ^८ A : दीर्घं pour दीर्घं   ^९ C : सप्तदशांशकम्

^{१०} Le forme grammaticale correcte est पर्वणि   ^{११} C : चाप्यनाम्याश्च   ^{१२} A : द्वयङ्गुलम्

^{१३} A : मध्याङ्गुलस्य मूलं तु   ^{१४} A : कनिष्ठायां तु मूलं तु   ^{१५} A, B : सर्वेषां

^{१६} A : अङ्गुष्ठं तु द्विपर्वं   ^{१७} A : स्यादन्याः सर्वत्रिपर्वकम् ; E : स्यादन्याः सर्वे त्रिपर्वकम्

^{१८} cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 40b-42a:

सार्धभूताङ्गुलं विप्र तलाग्रविपुलं भवेत् । रसांशं मध्यविस्तारं हस्तस्यैव तलस्य तु ॥
 तलमूलविशालं तु सार्धषड्भागमुच्यते । अङ्गुष्ठमूलमारभ्य तर्जनीमूलमात्रकम् ॥
 सार्धं तु द्वयङ्गुलं प्रोक्तम् ॥

^{१९} A : हस्तं pour हस्त   ^{२०} A : विडङ्ग pour पटंशं ; G, G : पटंश

^{२१} A : मूलान्तं pour मूलान्तरं ; B : मूलान्तं   ^{२२} G : स्यादग्निं pour सार्धाग्नि

^{२३} cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 42-46a:

शुक्रोदरमथोच्यते ॥

अङ्गुष्ठमूलमारभ्य मणिवन्धावसानकम् । दीर्घं वेदाङ्गुलं प्रोक्तं द्व्यर्धांशं तु घनं भवेत् ।
 पार्णिहस्तधनान्यं शमप्रमङ्गुष्ठवत्क्षयम् । अङ्गुलीनामधस्तात् द्व्यर्धांशं मांसलं ततः ॥
 द्विभागं पार्णिहस्तस्यशुक्रोदरविशालकम् । शेषं मध्यतलं निम्नं भूतवेदाग्निं वा यवम् ॥
 सूक्ष्मरेखां लिखेतस्मिन्शङ्खं वा चक्रशूलवत् । पद्मार्धं वा कुशार्धं वा तलरेखां प्रकल्पयेत् ॥

^{२४} A : शुक्रं pour शुक्र ; G : शुक्रे   ^{२५} A : वेदांशं pour वेदांशं ; C : वेदास्य

^{२६} A : द्व्यर्धांशं घनसंभवेत् ; C, G : शुक्रोदरविशालकम्

पाणिहस्तघनान्यं शमग्रमङ्गुष्ठवत्क्षयम्^१ । अङ्गुलीनामघस्तात्तु द्व्यधर्माङ्गुलं च मांसलम् ॥ ५० ॥
 'द्विभागं पाणिहस्तस्थशुकोदरविशालकम् । शेषं मध्यतलं' निम्नं भूतवेदाग्निं चायतम् ॥ ५१ ॥
 सूक्ष्मरेखां 'लिखेत्स्मिन्नाङ्गुलं वा चक्रशूलवत्' । 'पद्माभां'^{१०} वा कुशाभां वा^{११} तलरेखां प्रकल्पयेत्^{१२} ॥
 'भूताङ्गुलं भुवायामं मध्यतारं यवद्वयम् । बालचन्द्राग्रं^{१३} वत्क्षीर्णं^{१४} भ्रुवाग्रौ तु नताङ्गुलौ ॥ ५३ ॥

^१ A : अग्रमङ्गुलवक्षयम् ; B : अग्रमङ्गुलमांसलम्

^२ B omet le demi-śloka n° 50b

^३ A : द्विताहं ^४ A : हस्तस्य pour हस्तस्थ ^५ B, C : तरं pour तलं

^६ A : वीर्यतम् ; E : माधमम् ; C, G : मायमम् ^७ B : लिखेत्तत्र ; G : लिखेदस्मिन्

^८ A : शङ्खवक्रशूलवत् ; C, G : शाखा वा चक्रशूलवत् ^९ G : वक्रत्राभं

^{१०} A : वा कुशोभं वा ; B, G : वा कुशाभं वा ^{११} G : तलार्थं वा

^{१२} Après le śloka 52 et avant 53a, il semble qu'il y ait une lacune, les mensurations au dessus des oreilles, tête, front etc. manquent. La méthode de description du pratimā dans ce paṭala semble le parallèle de la description trouvée dans le paṭala 56 de l'*Aṃśumat-kāśyapa*. A ce titre nous donnons ci-dessous la partie correspondante de cet āgama. cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 46b-53:

यवाष्टांशान्तं निम्नं रेखाणां तु द्विजोत्तम । वृत्ताभेऽपेक्षिताङ्गेषु व्यासे षड्विभक्तिः ॥
 एकांशं तु परिप्राञ्चं विस्तारं त्रिगुणान्वितम् । यत्तत्राहमिति ख्यातं नाहस्तस्तारकल्पितम् ॥
 कर्णोर्ध्वं शिरसो नाहं साष्टत्रिंशाङ्गुलं भवेत् । कर्णोर्ध्वं तु शिरस्तारं यवोन्नादशङ्गुलम् ॥
 कर्णयोः पूर्वनालन्तं द्वाविंशदङ्गुलं भवेत् । कर्णयोः पृष्ठनाहं तु मान्वाङ्गुलमुदाहृतम् ॥
 तयोर्मध्यस्थभागं तु कर्णस्थितिरुदाहृतम् । शिरसो मध्यतो मूर्धमण्डलं चतुरङ्गुलम् ॥
 तस्मात्तदग्रकेशान्तं नवाङ्गुलमुदाहृतम् । ततो वै मण्डलात्कर्णकेशान्तं च नवाङ्गुलम् ॥
 मण्डलात्पृष्ठकेशान्तं साधर्मध्याङ्गुलं भवेत् । ललाटे तु तिरश्चीनं नवाङ्गुलमुदाहृतम् ॥
 केशान्तादक्षिसूत्रस्य द्वयोर्मध्ये भ्रुवोः स्थितिः ।

^{१३} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 54-64:

भ्रुवाग्रौ तुल्यौ चैव चापाकारं यथा कुरु । द्वयन्तरं तु भ्रुवोर्विप्रं सार्धवेदयवं भवेत् ॥
 पद्माङ्गुलं भुवायामं मध्यतारं यवद्वयम् । बालचन्द्राग्रवत्क्षीर्णं भ्रुवाग्रौ तस्य मध्यमम् ॥
 कनीनिकायामविस्तारं यवमानमुदाहृतम् । कृष्णमण्डलविस्तारं चोत्सेधं षडधवं भवेत् ॥
 सितांशं तत्समव्यासं कृष्णमण्डलपार्श्वयोः । शफराकृतिकं वापि धनुराकृतिमेव वा ॥
 अधोचन्द्राकृतिं वाप्यनेत्राकारं प्रकल्पयेत् । तदाकारानुकूलोर्ध्वं सितमण्डलयोर्द्विजं ॥
 नेत्रान्तेऽर्धयवं रक्तं मण्डलं तु सितांशके । कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्मण्डलकं यवम् ॥
 तदष्टांशैर्भागं तु तन्मध्ये दृष्टिमण्डलम् । साधार्शयवमानं तु ऊर्ध्ववर्मततं भवेत् ॥
 अधोवर्मं च तत्तुल्यं दीर्घमष्टदशं यवम् । नेत्रयोरन्तरं विप्रं सपादद्वयङ्गुलं भवेत् ॥
 ऊर्ध्ववर्मभ्रुवोरन्तः सार्धषट्कयवं भवेत् । अधोवर्मस्थितिर्विप्रं नेत्रसूत्रे विधीयते ॥
 कर्तृनाशमधोदृष्टिर्ऊर्ध्वदृष्टिर्विपत्करी । बन्धुनाशो भवेत्पार्श्वदृष्टिश्चेद्भ्रामवासिनाम् ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सममेव निरीक्षणम् । नेत्रमेव समाध्यातम् ॥

^{१४} A, B : अर्कं pour अग्र

^{१५} A, B : भ्रुवाग्रौ तु हुताङ्गुलम् ; C : भ्रुवाग्रौ हुनताङ्गुलम् ; G : भ्रुवाग्रौ तु तनाङ्गुलम्

- ¹ 'यवं कनीनिकायामं विस्तारं चैव तत्समम् । ² 'असितमण्डलव्यासमुत्सेधं चापि ³ 'पडयवम् ॥ ५४ ॥
⁴ अर्धचन्द्राकृतिं कुर्यान्नेत्राकारं' विशेषतः । नेत्रान्ते द्वियवं रक्तं ⁵ 'मण्डलं तु सितांशके' ॥ ५५ ॥
⁶ 'कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्मण्डलकं' यवम् । ⁷ 'ज्योतिर्मण्डलकाष्टांशं' ⁸ 'मध्ये तु दृष्टिमण्डलम् ॥
⁹ 'अत्यर्धयवमानं' ¹⁰ तु ¹¹ 'हृर्ध्वमविशालकम् । अधोवर्मं च तत्तुल्यं दीर्घमष्टादशा यवाः ॥ ५७ ॥
¹² नेत्रयोरन्तरं चैव ह्यष्टादशयवं भवेत् । ऊर्ध्वमंभुवोरन्तः' ¹³ 'सार्धपडयवमुच्यते ॥ ५८ ॥
¹⁴ 'अधोवर्मस्थिति' ¹⁵ 'विद्यान्नेत्रसूत्रे विशेषतः । ¹⁶ 'समदृष्टिस्तु कर्तव्या' ¹⁷ 'चान्यथा तु न कारयेत् ॥ ५९ ॥
¹⁸ 'अधोर्ध्वपार्श्वयोर्दृष्टिः कर्तृनाशविपत्करी । बन्धुनाशस्तथा' ¹⁹ 'प्रामनाशः स्यात्तु यथाक्रमम् ॥ ६० ॥
²⁰ 'नासिकापुट' ²¹ 'बाह्यं तु तारं स्यात्तु यथाक्रमम् । ²² 'यवं मध्यविशालं तु वैशमूलं तदर्धकम् ॥ ६१ ॥
²³ 'गोजीमूलान्तु' ²⁴ 'नासाग्रतुङ्गः स्यात्तु' ²⁵ 'कला यवाः । ²⁶ 'तदूर्ध्वं नासिकाग्रस्य तारं नव यवास्तथा ॥ ६२ ॥
²⁷ 'नासिकायाः' ²⁸ 'पुटे' ²⁹ 'निम्न' ³⁰ 'सन्धिव्योमयवं भवेत् । द्वारयोर्वसतौ' ³¹ 'तिर्यक्' ³² 'प्रतिसंध्योर्कपिर्यवम् ॥ ६३ ॥

¹ A : यवके निनिकायामविस्तारं ; B : यवके तिनिकायामविस्तारं ; G : यवकेन निकायामं विस्तारं

² A, B : असितं मण्डपव्यासम् ; C : असितं मण्डपव्यासम् ³ B : पडयवम्

⁴ B : आकारं pour आकारं ⁵ G : मण्डलौ ⁶ B, C : सितांशकम्

⁷ B : कृष्णं pour कृष्ण ⁸ C : वयम् ⁹ A : ज्योतिर्मण्डलकोऽष्टांशं

¹⁰ B : मध्यमे pour मध्ये तु

¹¹ A : अत्यर्धं pour अत्यर्धं ; B : अत्यर्धं ; C : अर्धार्धं ¹² C : यमसानं pour यवमानं ; G : यमसाने

¹³ A : ऊर्ध्वं pour हूर्ध्वं ¹⁴ A, B : भुवोरक्तं ; C, G : भुवो रक्तं ¹⁵ C : अधो pour अधो

¹⁶ B, C, G : स्थितिः pour स्थिति ¹⁷ G : गम्या नेत्रं pour विद्यान्नेत्र ¹⁸ G : समुद्रतस्तु

¹⁹ A, G : कर्तव्यं

²⁰ La forme grammaticale correcte est अर्ध पार्श्वयोर्दृष्टिः ; mais le mètre ne serait pas respecté.

²¹ A : दशा pour तथा

²² cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 65-69:

नासिकापुटबाह्ये तु तारमष्टादशं यवम् । तदर्धं मध्यविस्तारं तस्यार्धं मूलविस्तृतम् ॥

द्वारस्यान्तर्गतं व्यासं सार्धसप्तयवं भवेत् । पुटतारं पडयवं पुटं निष्पावबीजवत् ॥

तिलपुण्यवदाकारं नासिकाकारमेव हि । एकांशं नासिकोत्सेधं तदर्धं तु यवं भवेत् ॥

पुटयोर्मध्यमितस्तु पुण्करं चेति कथ्यते । सार्धवेदयवं गोजीदीर्घं तस्यार्धविस्तृतम् ॥

ऊर्ध्वोष्ठसोर्ध्वनिम्नं तु गोजिनात्रा प्रकीर्तितम् । यवमानतः गोजि तदूर्ध्वं नासिकास्थितिः ॥

²³ A, B : अम्बुद pour पुट ; C : अर्बुद ²⁴ A : यव pour यवं

²⁵ B : गोजीमूलं तु ; C : गोजिमूलं तु ²⁶ B : नासाग्रं तुङ्गं ; C : नासाग्रं तुङ्गः ²⁷ C : कलां यवाः

²⁸ E, G : ततोर्ध्वं ²⁹ A : रसासिकायाः ³⁰ A : पुट्टे pour पुटे ; C, G : स्फुटे

³¹ C : नित्यं pour निम्न ³² A, C : सांघ्री pour सन्धि ; B : सान्ध्री

³³ A : वसतं pour वसतौ ; B : वसति ³⁴ A, B : प्रतिसान्धि pour प्रतिसंध्योः

तदुच्चं^१ भूतयावं स्यात्पुटं^२ निष्पावबीजवत् । मूर्तिर्यवं पुष्करोच्चं पुष्करस्य घनं यवम् ॥ ६४ ॥
^३अर्धद्विवमानं तु पुटनासाग्रनिर्गतिः ।^४सार्धवेदयवं गोजीदीर्घं तस्यार्धविस्तृतम्^५ ॥ ६५ ॥
 नतं स्याद्यवमात्रं तु ह्यधस्तात्पुष्करस्य तु ।^६चतुस्त्रिंशद्यवायाममास्यस्य तु विशेषतः ॥ ६६ ॥
 उत्तरोष्ठायतं^७ चास्य^८ दीर्घतुल्यमुदाहृतम् । उत्तरोष्ठस्य मध्ये तु^९ तारं सार्धयवत्रिकम्^{१०} ॥ ६७ ॥
^{११}आनुपूर्व्या कृशं तारमास्यसीमावसानकम् ।^{१२}ऊर्ध्वोपरि च पाल्यास्तु घनं^{१३} व्योमयवं भवेत् ॥ ६८ ॥
^{१४}त्रिवक्रोपनता पाली^{१५} तदोष्ठ^{१६} सदृशयता । अधरोष्ठायतं^{१७} विद्यादष्टादश यवाः स्मृताः ॥ ६९ ॥
 तस्य^{१८} मध्यविशालं तु सयवैकाङ्गुलं भवेत् ।^{१९}चिबुकात्तु^{२०} हनोर्वेशं^{२१} सार्धयावं शिवाङ्गुलम् ॥ ७० ॥

^१ A : कृत pour भूत ; B : कृत   ^२ A, B : स्फुटं pour पुटं

^३ A : अर्धद्वयं च मानं तु   ^४ A : पुटं pour पुट   ^५ A : सार्धं pour सार्ध

^६ Le manuscrit B omet la portion entre le premier pāda du śloka 65b et le second pāda du śloka 67a et lit : सार्धवेदयवं गोजीदीर्घं तुल्यमुदाहृतम्   ^७ A : अधः स्यात् pour ह्यधस्तात्

^८ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 70-75a:

सपादचतुरंशं तु आस्यदीर्घं तिर्यग्निवदुः । उत्तरोष्ठायतं चास्यदीर्घतुल्यमुदाहृतम् ॥

उत्तरोष्ठस्य मध्ये तु तारं सार्धत्रयं यवम् । आनुपूर्व्या कृशं तारमास्यसीमावसानकम् ॥

यवमानघना पाली उत्तरोष्ठस्य चोपरि । त्रिवक्रा चोत्तरा पाली तदोष्ठसदृशयता ॥

अष्टादशयवाः प्रोक्ता अधरोष्ठस्य दीर्घकम् । यवाधिकाङ्गुलं तस्य विस्तारं द्विशतम् ॥

अधरपालिकासार्धयवमानमयोच्यते । चिबुकादधरोच्चं तु सार्धयववमुच्यते ॥

किञ्चित्प्रहसिताकारमास्यं युक्त्या तु कारयेत् ॥

^९ B : चास्य pour चास्य   ^{१०} A : दीर्घं pour दीर्घ   ^{११} G : ताराः सार्ध

^{१२} C, G : त्रयम् pour त्रिकम्   ^{१३} B : अनुपूर्वत्वं कम् तारं

^{१४} B : ऊर्ध्वोपरि वयेत्यं तु ; C : ऊर्ध्वं च परिपालस्तु ; E : ऊर्ध्वं च परिपालस्तु ; G : ऊर्ध्वोपरि बल्यास्तु

^{१५} A : व्योममयं ; G : सोममयी   ^{१६} A : त्रिवक्रा घनता पालि ; B : त्रिवक्रघनता वालि

^{१७} A : ततोष्ठ pour तदोष्ठ ; B : तथोष्ठ ; C : तत्तेषु ; G : तत्तेषु   ^{१८} G : सदृशयते pour सदृशयता

^{१९} A : अधरोष्ठधरं ; C, G : अधरोष्ठतरं   ^{२०} C : मध्ये pour मध्य

^{२१} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 75b-78a:

अधराच्चिबुकालम्बं सार्धपञ्चाङ्गुलं भवेत् । चिबुकात्तु हनोर्वेशं सार्धद्वयवमुच्यते ॥

सार्धद्वयङ्गुलं तस्य तारमायतञ्जलवत् । हनोः संख्याः कर्णवन्धान्तं त्वन्तरं द्वादशाङ्गुलम् ॥

ह्रनोर्बाधं समारभ्य पादोनयुगमात्रकम् । कर्णवेशमिति ख्यातम्^{२२}

^{२२} A : चिबुकं तु ; B, C : चिबुकां तु ; E : विप्रकान्तु   ^{२३} C : सार्धं यावं

- ¹ अत्यर्धगुणमात्रं तु ² तारमायतवृत्तवत् । कर्णबन्धाद्वनोःसंधेरन्तरं³ तु दशाङ्गुलम् ॥ ७१ ॥
⁴ 'हनोर्बाह्यं' समारभ्य 'कर्णे द्वाविंशतिर्यवाः' । 'अक्ष्यन्ताच्छ्रोत्रबन्धान्तं' सप्तभागमुदाहृतम् ॥
⁵ अष्टादशयवं प्रोक्तं श्रोत्रस्य तु विशालकम् । नेत्रसूत्रोपरि श्रोत्रतुङ्गश्चाष्टादशा यवाः¹¹ ॥ ७३ ॥
¹² ऊर्ध्वबन्धात्तु तस्यार्धं ¹³ मध्यं वृत्तं तु मूर्धतः । नेत्रसूत्रादधः ¹⁴ कर्णबन्धं स्यादङ्गुलद्वयम् ॥ ७४ ॥
¹⁵ 'सयवं' ¹⁶ 'सार्धवेदांशं' ¹⁷ नालस्योल्लङ्घनं भवेत् । पूर्व¹⁸ नालविशालांशं सार्धमात्रापरं¹⁹ विदुः ॥ ७५ ॥
 तयोरर्धाङ्गुलं नीत्रं त्रिपादं ²⁰ नालकान्तरम् । नालान्तरायतं ख्यातं ²¹ चतुर्मात्रं हरो विदुः ॥ ७६ ॥
²² श्रोत्रोदयमशेषं²³ तु ²⁴ 'यवहीनं' ²⁵ नवाङ्गुलम् । पिप्पलीघनमर्धांशं²⁶ द्विगुणं ²⁷ हि तदायतम् ॥ ७७ ॥

- ¹ B. अत्यर्धगुण ; C. अर्धगुण ; G. आस्यत्रिगुण   ² A : ताल pour तार
³ B : उदरं pour अन्तरं   ⁴ C et F omettent le *śloka* n° 72
⁵ A : अनोर्बाह्यं ; B : अन्नबाह्यं   ⁶ A : कर्ण pour कर्णे   ⁷ A : यवम् pour यवाः
⁸ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 78-80:

“ततः कर्णं वदामि ते

नेत्रान्तात्कर्णबाह्यान्तं द्वयन्तरं सप्तमात्रकम् । कर्णस्य तु विशालं तु अष्टादश यवाः स्मृताः ॥

अक्षिसूत्रोर्ध्वतः कर्णतुङ्गं चाष्टादशं यवम् । तदधः चोर्ध्वबन्धात्तु शेषं वृत्तं तु मूर्धतः ॥

नेत्रसूत्रादधः कर्णबन्धं सप्तदशा यवाः ।

- ⁹ B : अक्षन्त्याच्छ्रोत्रबन्धान्तं ; G : पक्षान्ताच्छ्रोत्रबन्धान्तं
¹⁰ C omet les *śloka* n° 73 et 74
¹¹ A : अष्ट यवायवा pour अष्टादशा यवाः ; B : अष्ट यवायतम् ; G : अष्टादशं यवम्
¹² A : ऊर्ध्ववर्धं तु ; B : ऊर्ध्वार्धं तु ; E, G : ऊर्ध्वबन्धं तु
¹³ A : अर्धं विविधमूर्धतः ; B : मध्यं विविधमूर्धतः ; G : मध्यमं विप्रमूर्धतः
¹⁴ E, G : कण्ठ pour कर्ण
¹⁵ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 81-82:
 सार्धवेदाङ्गुलं तस्मात्तस्य नाले प्रलम्बयेत् । पूर्वनालततं व्योमभागं सार्धांशकं परम् ॥
 नालयोर्व्यासमाख्यातं घनमर्धाङ्गुलं तयोः । नालान्तरं त्रिपादं च वेदांशं विस्तृतायतम् ॥
¹⁶ C : सर्वं pour सार्धं   ¹⁷ A : नालस्यालङ्घनं भवेत्   ¹⁸ B : नाडी pour नाल
¹⁹ A : सार्धमात्रापरे ; B : सार्धमात्रापरो   ²⁰ A : नालयोत्तरम्
²¹ C : छत्र pour चतुर् ; E : चित्र
²² cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 83-87a:

कर्णतुङ्गमशेषं तु यवैकोननवाङ्गुलम् । पिप्पलीघनमर्धांशं द्विगुणं हि तदायतम् ॥

वस्त्रेधं सार्धमात्रं स्यान्मूलादग्रं क्षयानुगम् । द्विभागं पिञ्चुषीदीर्घं द्विधाधार्शविस्तृतम् ॥

अक्षसूत्रादधः कर्णद्वारमर्धाङ्गुलं भवेत् । कर्णद्वारततं निम्नं सममेव हि वर्तुलम् ॥

कर्णपालीघनं सार्धयवं नीत्रं चतुर्यवम् । पृष्ठकर्णस्य विस्तारमध्यमर्धाङ्गुलमुदाहृतम् ॥

केशान्तात्पृष्ठकर्णात्तु द्वयन्तराध्यर्धमात्रकम् ॥

- ²³ A : श्रोत्रोदयमशेषं ; B : श्रोत्रोदयमशेषं   ²⁴ G : नव pour यव   ²⁵ B : यव pour नव
 A : अर्धांशं pour अर्धांशं   ²⁶ A : हितदायकम् ; G : हीनं तदायतम्

¹तुङ्गं चतुर्यवं ²ख्यातं मूलादग्रं क्रमात्कृशम्³ । ⁴पिञ्चुपीदीर्घमक्षांशमध्यर्धांशविशालकम् ॥ ७८ ॥
⁵नेत्रसूत्रादधः कर्णद्वारमर्धाङ्गुलं भवेत् । तत्तुल्यं निम्नमाख्यातं ⁶समवृत्तं प्रकल्पयेत् ॥ ७९ ॥
⁷कर्णपालीघनं सार्धं ⁸यवं नीवं चतुर्यवम् । ⁹पृष्ठकर्णस्य¹⁰ ¹¹विस्तारमध्यर्धाङ्गुलमुच्यते ॥ ८० ॥
¹²केशान्तात्पृष्ठकर्णात्तु¹³ द्वयन्तरं सार्धमात्रकम् । ¹⁴पृष्ठ¹⁵केशावसाने तु ¹⁶कृकाटवर्धांशकोव्रता ॥ ८१ ॥
¹⁷तदधः पृष्ठग्रीवोच्चं ¹⁸युगांशं च यवत्रयम् । सवेदयवधर्मांशं ¹⁹ग्रीवामूलविशालकम् ॥ ८२ ॥
अग्रव्यासं प्रवेशांशं मूलादग्रं क्रमात्कृशम् । ²⁰हिक्कोर्ध्वं स्कन्धसन्ध्युच्चं²¹ युगाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ८३ ॥
कर्णबन्धादधस्तात्तु ²²सार्धमृत्वङ्गुलं भवेत् । स्कन्धसन्ध्यास्तु ²³सीमास्यात्सप्ताङ्गुलघनं भवेत् ॥ ८४ ॥
²⁴हिक्कान्तं स्कन्धसन्ध्यग्रान्क्रमेण कृशतां नयेत् । दशाङ्गुलं ²⁵ककुन्मानं ²⁶पृष्ठग्रीवादधो बुधः ॥ ८५ ॥

¹ A : तुङ्गः pour तुङ्गं

² B : यातं pour ख्यातं

³ C : कृशः pour कृशम्

⁴ B : पिञ्चुली pour पिञ्चुपी ; C : पञ्चर्धी ; G : पञ्चषड्

⁵ A : नेत्रसूत्रादयः ; C : नेत्रसूत्रनयं

⁶ E : सद्यवृत्तं

⁷ C, G : कण्ठ pour कर्णं

⁸ A : यवनीत्रं च तद्यवम्

⁹ A : पृष्ठ pour पृष्ठ ; B : धृष्ट

¹⁰ E, G : कण्ठस्य pour कर्णस्य

¹¹ A, B : विस्तारं मध्यस्याङ्गुलमुच्यते

¹² B : केशान्तान् pour केशान्तात्

¹³ C, G : कण्ठात् pour कर्णात्

¹⁴ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 87b-89:

पृष्ठकेशावसाने तु कृकाटवर्धांशमुज्जतम् । तस्याधः पृष्ठग्रीवोच्चं युगांशं त्रियवधिकम् ॥

कृकाटिकादधः पृष्ठग्रीवार्धं तु नवाङ्गुलम् । पृष्ठग्रीवस्य मूलस्य तारं सार्धदशाङ्गुलम् ॥

मूलादग्रं क्रमात्कर्षाणं ग्रीवं वृत्ताभमुच्यते ।

¹⁵ A : इव pour पृष्ठ

¹⁶ A, B : कृतावर्धांशकं नवम्

¹⁷ A : तदसौ परवो घृच्चं ; G : तदधो परयोर्ध्वं

¹⁸ A, B : युगांशं यवमात्रकम्

¹⁹ A : ग्रीव pour ग्रीवा ; E : श्रोमन्

²⁰ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 56, 90-91:

हिक्कासूत्रोपरि स्कन्धसन्धिर्तुङ्गं युगाङ्गुलम् । कर्णबन्धादधः सार्धं षण्मात्रं स्कन्धसीमकम् ॥

सप्ताङ्गुलघनं स्कन्धं हिक्कावधिकमात्क्षयम् । पृष्ठग्रीवादधस्तात् ककुन्मानं दशाङ्गुलम् ॥

²¹ A : सन्ध्युच्चं pour सन्ध्युच्चं ; B : सधर्च्या ; C : सज्यध्व ; E : सन्ध्यध्व

²² B, E, G : सार्धं pour सार्धम्

²³ B : सन्धिस्तु pour सन्ध्यास्तु

²⁴ A : हिक्कान्तात् pour हिक्कान्तं ; C, G : हिक्कान्तान्

²⁵ A : तु तन्मानं ; C : ककुन्मानं ; G : कण्ठमानं

²⁶ A : प्रति pour पृष्ठ

'तस्मादाकटिसन्ध्यन्तं' ^१ वंशसृक्षांशमायतम् । वंशस्य नतविस्तारमर्धमक्षाङ्गुलं भवेत् ॥ ८६ ॥

^२ तदधो वंशमूलं तु बह्वङ्गुलमुदाहृतम् । अष्टाविंशतिमात्रं तु कक्षान्तरविशालकम् ॥ ८७ ॥

^३ तदधस्त्वंसफलकं सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् । तदुच्चमुपरिष्ठाच्च सप्तांशं बाहुसीमकम् ॥ ८८ ॥

^४ सप्तदशाङ्गुलं प्रोक्तं ^{१०} मध्यकायविशालकम् । एकविंशतिमात्रं स्थानामिसूत्रस्य मानकम् ^{११} ॥ ८९ ॥

कटिसन्धौ ^{१२} तु विस्तारमेकोनविंशदङ्गुलम् । स्फिक्पिण्डं प्रति विस्तारं दशमात्रमुदाहृतम् ॥ ९० ॥

^{१३} तौ सुवृत्तौ प्रकर्तव्यौ ^{१४} चतुर्थं तदन्तरम् । कक्षाग्रे तु विशालं तु ^{१५} सप्तभागमिति स्मृतम् ॥ ९१ ॥

^{१६} सार्धभागं तु विस्तारं ^{१७} स्तनसूत्रे तु विस्तृतम् । सार्धद्वादशमात्रं तु मध्यपार्श्वविशालकम् ॥ ९२ ॥

^{१८} श्रोण्यास्तु मध्यविस्तारं सार्धसप्ताङ्गुलं भवेत् । कुरो तत्रैव श्रोण्युच्चं सप्तभागमुदाहृतम् ॥ ९३ ॥

^१ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 92-95a:

तस्मादाकटिसंध्यन्तं वंशसृक्षांशमायतम् । तदंशनतविस्तारं सार्धषोडशकं यवम् ॥

वंशमानादधस्तात् वंशमूलं गुणाङ्गुलम् । अपरे तुङ्गमेवं स्यात्स्मिन्व्यासं वदामि ते ॥

सार्धकक्षाङ्गुलं प्रोक्तं कक्षयोरन्तरं द्विज । कक्षाधस्त्वंसफलकात्तुङ्गं सप्ताङ्गुलं भवेत् ॥

कक्षोर्ध्वं बाहुसीमान्तं सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।

^२ A, B : तस्मात्कृतकसन्ध्यन्तं ; G : तस्मात् करसन्ध्यन्तं

^३ A : वंशमाक्षान्तमायतम् ; G : वंशमक्षान्तमायतम्

^४ C : वंशस्यानत pour वंशस्य नत

^५ B : तदधं pour तदधो

^६ A : तदधस्त्वंसार्धकोच्चं ; B : तदधस्त्वंसार्धकोच्चं

^७ A : तमुच्चम् pour तदुच्चम्

^८ C, G : सीमगम् pour सीमकम्

^९ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 95b-99:

सार्धषोडशमात्रं तु मध्यव्यासमुदाहृतम् । नाभिसूत्रे तु विस्तारं सार्धविंशाङ्गुलं भवेत् ॥

कटिसन्धौ तु विस्तारं त्रिषडंशमुदाहृतम् । पादोनधर्मभागं तु स्फिक्पिण्डं प्रति विस्तृतम् ॥

सुवृत्तौ तौ समाख्यातौ तयोर्मध्ये चतुर्थं यवम् । अपरे तारमेवोक्तं पार्श्वव्यासमथोच्यते ॥

कक्षस्याग्रविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् । सप्ताधोदशमात्रं स्थास्तनसूत्रे तु विस्तृतम् ॥

सवेदद्वादशांशं तु मध्यपार्श्वधनं भवेत् ।

^{१०} G : अर्धं pour मध्य

^{११} A : सूत्रमेतकम् pour सूत्रस्य मानकम् ; B : सूत्रस्य मेतकम्

^{१२} C : बन्धौ pour सन्धौ

^{१३} A : तौ सुवृत्ते ; C : ते तु वृत्ते ; E : ते सुवृत्तौ

^{१४} C : चतुर्थांशं ततोऽन्यतः ; E : चतुर्थांशं तथोजतम् ; G : चतुर्थं तथोजतम्

^{१५} B : स pour तु

^{१६} Une meilleure lecture semble être : सार्धषोडशमात्रं तु

^{१७} A, B : स्तनसूत्रेऽतिविस्तृतम्

^{१८} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 56, 100-103:

श्रोणीमध्यधनं पार्श्वं सप्तदशाङ्गुलं भवेत् । ततः श्रोण्युदयं विप्रं सप्तमात्रमुदाहृतम् ।

नाभिसूत्रादधोऽर्धं चतुर्थं व्यङ्गुलं हि तत् । श्रोण्यधस्तात्कटेऽर्धं सार्धभूताङ्गुलं भवेत् ॥

तत्कटेस्तु घनं धीमान्सार्धमान्वङ्गुलं भवेत् । स्फिक्पिण्डं चोक्षमूलात् नीत्रं सार्धयुगाङ्गुलम् ॥

तत्पिण्डालम्बनं सार्धसूत्रादधो युगाङ्गुलम् । कक्षापाधरनिम्नं तु सार्धद्व्यङ्गुलं भवेत् ॥

मान्वंशं 'श्रोणिविस्तारं नामिसूत्रादधोर्ध्वकम्' । कटेरुचं तु 'श्रोण्याधः षण्मात्रं पादहीनकम् ॥९४॥
 तत्कटेस्तु घनं तत्र 'सार्धमान्वङ्गुलं भवेत् । स्फिक्पिण्डं चोरुमूलात्' नीवं भूतांशमङ्गुलम् ॥ ९५ ॥
 'स्फिक्पिण्डालम्बनं' चार्धसूत्राधो वेदमात्रकम् । 'कक्षाप्राधरनिम्नं तु पादहीनास्त्रिमात्रकम् ॥ ९६ ॥
¹⁰ सुवृत्तं ¹¹ ग्रीवमाख्यातं ¹² रेखाद्विपरिवेष्टितम् ¹³ । ¹⁴ कण्ठमूले ¹⁵ पुरो ¹⁶ निम्नतारोच्चं च चतुर्यवम् ॥
¹⁷ हिक्कायास्त्वक्षमात्रं तु ¹⁸ जत्रसूत्रमुदाहृतम् । हिक्कामध्यात्तु कक्षान्तं द्वादशाङ्गुलमिष्यते ॥ ९८ ॥
¹⁹ हिक्कायाः स्तनसूत्रान्तं स्तनयोरन्तरं समम् । हृदयस्तनयोरन्तर्निम्नं मानुयवं भवेत् ॥ ९९ ॥
²⁰ कण्ठ ²¹ मूले च ²² निम्नं तु चतुर्यवमुदाहृतम् । अर्धयर्धायामकं ²³ तिर्यक् कल्पयेत् ²⁴ त्रिपुण्ड्रवत् ॥ १०० ॥
²⁵ कण्ठमूले नतं हिक्कासूत्राधस्तात्प्रकल्पयेत् । हिक्कासूत्रोपरिष्ठात्तु नीलपुण्ड्रं प्रकल्पयेत् ॥ १०१ ॥

¹ A : स्तोत्र pour श्रोणि

² La forme grammaticale correcte est अध ऊर्ध्वकम्

³ La forme grammaticale correcte est श्रोण्या अधः ou श्रोण्यधः

⁴ A : सार्ध मान्वङ्गुलं ; B : सार्धतन्त्रङ्गुलं ⁵ A, B : मूलं तु pour मूलात्

⁶ A : अङ्गिभा pour अङ्गुलम् B : अङ्गिभा ; C : अप्रभा ⁷ B : स्फिक्पिण्डालम्बनं

⁸ A : चार्ध सूत्रतो चेतमात्रकम् ; B, C : चार्ध सूत्राधो चेतमात्रकम्

⁹ A : कक्षाप्राधर pour कक्षाप्राधर ; B : कक्षाप्रेधार

¹⁰ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 104-106:

ग्रीवासुवृत्तनाहे तु रेखाद्विपरिवेष्टितम् । कर्ण[कण्ठ?] मूले नतं तारं तुङ्गं चैव चतुर्यवम् ॥

हिक्कायास्त्वक्षमात्रं तु जत्रसूत्रमुदाहृतम् । हिक्कामध्यात्तु कक्षान्तं मान्वंशात्पादहीनकम् ॥

हिक्कादास्तनसूत्रान्तं स्तनान्तरसमं भवेत् । हृदयस्तनयोर्मध्ये निम्नमर्धयर्धमात्रकम् ॥

¹¹ C : सुवृत्तं ; G : सङ्गतं ¹² A : आख्याप्रे pour आख्यातं

¹³ A, B : रेखाद्वौ परिवेष्टितौ ; C, G : रेखा द्वौ परिवेष्टितम् ¹⁴ A, B : कर्णं pour कण्ठ

¹⁵ A : पुरे pour पुरो ¹⁶ A : निम्नो तारोच्चं ; B : निम्न तारोच्चं ; C : निम्ने तारोपं

¹⁷ Le ms B omet la portion entre le premier *pāda* du *śloka* 98a et le second *pāda* du

śloka 98b et lit : हिक्कायास्त्वक्षमात्रं तु द्वादशाङ्गुलमिष्यते

¹⁸ A : जर pour जत्र ¹⁹ A : हिक्काधनसूत्रान्तं ; B : हिक्का तु घनसूत्रान्तं

²⁰ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 107-108:

नीलं [निम्नं?] वै कण्ठमूले तु यत्रयमुदाहृतम् । अर्धयर्धायामसंयुक्तं कल्पयेत् त्रिपुण्ड्रवत् ॥

कण्ठमूले नतं हिक्कासूत्राधस्तात्प्रकल्पयेत् । हिक्कासूत्रोपरिष्ठात्तु नीलवर्णं प्रकल्पयेत् ॥

²¹ A, B : कर्णं pour कण्ठ ²² B : तु pour च ²³ A, B : तिर्यक् ; C, G : नित्यं

²⁴ A, B : त्रिपुण्ड्रकम् ²⁵ A et B omettent कण्ठ

²⁶ L' *Amśumatkāśyapa* qui donne des mensurations à peu près identiques ajoute après ce *śloka* un *śloka* et demi décrivant les seins (stana) dont la description manque ici.

cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 109-110a:

हृदयस्तनपीठोच्चं द्व्यङ्गुलं समुदाहृतम् । सप्तदशयवं दद्यात् स्तनमण्डलविस्तृतम् ॥

तन्मध्ये चुचूकोच्चं तु व्यासं चैव यवद्वयम् ।

¹ 'नाभेर्निम्नं च' विस्तारं समं रुद्रयं भवेत् । नाभिवै दक्षिणावर्तो मूलव्यासं यवद्वयम् ॥ १०२ ॥
 नाभेरवटमध्यस्थं नाभिसूत्रं रुरो विदुः । ² 'श्रोण्युच्चं नाभ्यधस्तात्तु सार्धभूताङ्गुलं भवेत् ॥ १०३ ॥
 तदधस्तात्कटिः श्रोणी' ³ 'सार्धवद्वयङ्गुलं भवेत् । तस्मादुदरं मेढं च मेढपीठं युगाङ्गुलम् ॥ १०४ ॥
 यवद्वयसमायुक्तं भूतांशं लिङ्गदीर्घकम् । सपादाक्षाङ्गुलं लिङ्गमूलव्यासमुदाहृतम् ॥ १०५ ॥
⁴ 'लिङ्गायाम' त्रिभागैकमग्रपर्यायतं भवेत् । अग्रपर्यस्य ¹⁰ ¹¹ 'मूलं तु ¹² विंशतियवविस्तृतम् ॥ १०६ ॥
 मूलादग्रं क्रमात्क्षीणमुत्पलं ¹³ मुकुलोपमम् । ¹⁴ 'मुष्कायामविशालं च ¹⁵ 'सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥ १०७ ॥
 घनमग्न्यङ्गुलं प्रोक्तं ¹⁶ 'मूलात्तूरविर्धिता । ¹⁷ 'मेढपीठस्य मूलस्य व्यासं सप्ताधमात्रकम् ॥ १०८ ॥
¹⁸ 'लिङ्गमूलस्य' ¹⁹ पीठान्तमूरुमूलस्य मांसलम् । जानुमण्डलविस्तारं सपादचतुरङ्गुलम् ॥ १०९ ॥

¹ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 110b-114a:

नाभेस्तु नतविस्तारं व्योमांशं द्वियवाधिकम् । तन्नाभि दक्षिणावर्तं मूलतारं यवद्वयम् ॥
 तन्नाभ्यवटमध्यस्थं नाभिसूत्रं द्विजोतम् । नाभेरधस्तात्पादोर्न श्रोण्युच्चं पञ्चमात्रकम् ॥
 तदधस्तात्कटिः श्रोणी सार्धवद्वयङ्गुलं भवेत् । तस्मादामेढमूलान्तं मेढपीठं युगाङ्गुलम् ॥
 सपादपञ्चमात्रं तु लिङ्गदीर्घमुदाहृतम् । लिङ्गमूलविशालं तु सप्तदश यवाः स्मृताः ॥

² B : निम्नस्य pour निम्नं च ³ A : श्रोण्युच्चयोभ्यधस्तात् ; B : श्रोण्युच्चयोरधस्तात्

⁴ A : कटिश्रोणी pour कटिः श्रोणी

⁵ A : सार्धवद्वयङ्गुलं ; B : सार्धवद्वयङ्गुलं ; C : सार्धवद्वयङ्गुलं ; G : सार्धद्वयङ्गुलं

⁶ A : तस्मादुदरं मेढं ; B : तस्योदरं.....मेढं ; C : तस्मादरमेढं च ; G : तस्मादरमेढं तु ; *Amśumatkā-*

śyapa: तस्मादामेढमूलान्तं मेढपीठं युगाङ्गुलम्

⁷ C : सपाद pour सपाद

⁸ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 114b-117a:

लिङ्गायामत्रिभागैकमग्रगण्या[कं तदग्रस्या?] यतं भवेत् । तदग्रप्रन्धिमूलं तु यस्मान्न बृहत्तरम् ॥
 रजोत्पलस्य मुकुलाकारं लिङ्गाग्रमुच्यते । मुष्कायामं विशालं च सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥
 घनं सार्धगुणांशं तु तन्मूलोत्थोरुवर्धनम् । मेढपीठस्य मूलस्य व्यासं सप्ताधमात्रकम् ॥

⁹ A : लिङ्गायामं pour लिङ्गायाम ¹⁰ La forme grammaticale correcte est अग्रपर्यस्य:

¹¹ C : मूलस्य ; G : मूलस्य

¹² A : विंशतिर्यव pour विंशतियव

¹³ A : उत्पले pour उत्पल ; B : उत्पलो

¹⁴ A : मुष्कायां विशालं च

¹⁵ B : सार्धं pour सार्ध

¹⁶ A : मूले रु...वन्धितम् ; B : मूले बहू विवर्धितम् ; C : मूला धुतूरवन्धितम् ; G : मूले ददूरवन्धितम्

¹⁷ A : मेढं पीठस्य

¹⁸ cf. *Amśumatkāśyapa* 56, 117b-119:

मेढपीठस्य मूलान्तमूरुमूलस्य मांसलम् । जानुमण्डलविस्तारं सपादचतुरङ्गुलम् ॥
 सार्धवद्वयङ्गुलं प्रोक्तं जानुमण्डलनौवक्रम् । सार्धद्वयङ्गुलं प्रोक्तं शृङ्गान्वोर्नतं भवेत् ॥
 मध्ये तु पार्श्वयोः शेषं यथासीन्दर्धमाचरेत् ॥

¹⁹ A : मूलं तु pour मूलस्य

साधं द्वयङ्गुलविस्तीर्णं^१ तत्समं च^२ परे नतम् । मध्ये तु पाश्वयोः^३ शेषं यथासौन्दर्यमादिशेत् ॥ ११० ॥

[सुखासनलक्षणम्]

^४भद्रासनस्थमासीनमाज्वं^५ राजसान्वितम् । वामाङ्घ्रिं^६ शाययेत्पीठे त्वन्यपादं प्रलम्बयेत् ॥ १११ ॥

स्फिक्पिण्डोच्चं तु^७ चत्वारि विष्टरोपरिमानके । आसनात्पूर्वकेशान्तं^८ जान्वोर्बाह्यावसानकम् ॥ ११२ ॥

^९जानूध्वात्पूर्वकेशान्तं^{१०} जान्वोर्बाह्वग्रबाह्यकम् । परतो मणिबन्धस्व मध्यमं च समं भवेत् ॥ ११३ ॥

[सूत्रन्यासः^{११}]

मूर्धमध्याच्च नासाग्रात्स्तनयोर्नाभिमध्यमात् । वामाङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ११४ ॥

^१ B : विस्तारं pour विस्तीर्णं

^२ A : परेतनम्

^३ B, G : ज्येष्ठं pour शेषं

^४ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 64, 1-4:

अथ वक्ष्ये विशेषेण सुखासनविधिं परम् । आज्वं राजसं भावं भद्रपीठे सुखासनम् ॥

वामाङ्घ्रिं शाययेत्पीठे दक्षिणाङ्घ्रिं तु लम्बयेत् । ऊर्ध्वकायोपरिष्ठत्तु साधवेदङ्गुलाधिकम् ॥

स्फिक्पिण्डमात्रमेतद्धि आसनोर्ध्वं विशेषतः । आसनात्पूर्वकेशान्तं जान्वोर्बाह्यावसानकम् ॥

जानूध्वात्पूर्वकेशान्तं जानुबाह्वग्रबाह्यकम् । परहस्ते मणिबन्धमग्र्यमं च समं भवेत् ॥

^५ A : भद्रासनार्धम् pour भद्रासनस्थम्

^६ A : राजसान्विकम्

^७ C : साधयेत् pour शाययेत्

^८ C : चतुरं ; G : चत्वारं

^९ B : जान्वोर्बाह्वग्रबाह्यकम्

^{१०} A : जान्वोर्धात् pour जानूध्वात् ; B : जान्वर्धात्

^{११} A : जान्वोर्बाह्याग्रबाह्यकम्

^{१२} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 64, 5b-20a:

मौलिमध्ये तु नासाग्रे स्तनान्ते नाभिमध्यमे । वामाङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु सूत्रमूर्ध्वं प्रलम्बयेत् ॥

सूत्रादक्षिणजान्वन्तमेकत्रिंशङ्गुलं भवेत् । अथवा त्रिंशदङ्गुल्यमेकोनत्रिंशमेव वा ॥

सूत्रात्तदङ्घ्रिनलकादन्तरं द्वादशाङ्गुलम् । त्रयोदशाङ्गुलं वापि मन्वङ्गुलमथापि वा ॥

पीठात्तद्विदपाण्योस्तु नात्र द्विज्यङ्गुलं तु वा । तत्सूत्रादभये हस्ते मध्यरेखावसानकम् ॥

चतुर्दशाङ्गुलं प्रोक्तं त्वन्तरं तु द्विजोत्तम । अभये मध्यमाग्रान्तं त्रिभुकोर्ध्वसमं भवेत् ॥

तत्सूत्रात्कटके हस्ते मणिबन्धस्य मध्यमा । पञ्चदशाङ्गुलं प्रोक्तं त्वन्तरं तु द्विजोत्तम ॥

ऊरोस्तु मणिबन्धान्तं नात्र द्विज्यङ्गुलं तु वा । कटकं सिंहकर्णं वा तद्वस्तं प्रविधीयते ॥

तर्जन्यादिकनिष्ठान्तं तत्तन्मूलान्तवक्त्रिता । ईषद्वकं तदङ्गुलमेवं स्यात्कटकाकृतिः ॥

मध्या मध्यतलान्तं तु अर्धमर्धं वलामिका । वक्त्रा शेषाङ्गुलाः प्रारब्धसिंहकर्णमिदं परम् ॥

हिक्कामुत्रसमं कुर्यात्कर्तार्यग्रौ करौ परौ । वक्त्रौ त्वनामिकाङ्गुली तलमध्यावसानकौ ॥

कचिद्वकं कनिष्ठं तु शेषौ द्वौ तु ऋजुक्रिया । कर्तार्यकृतिरेवं स्यात्तलक्षणं चातिमुन्दरम् ॥

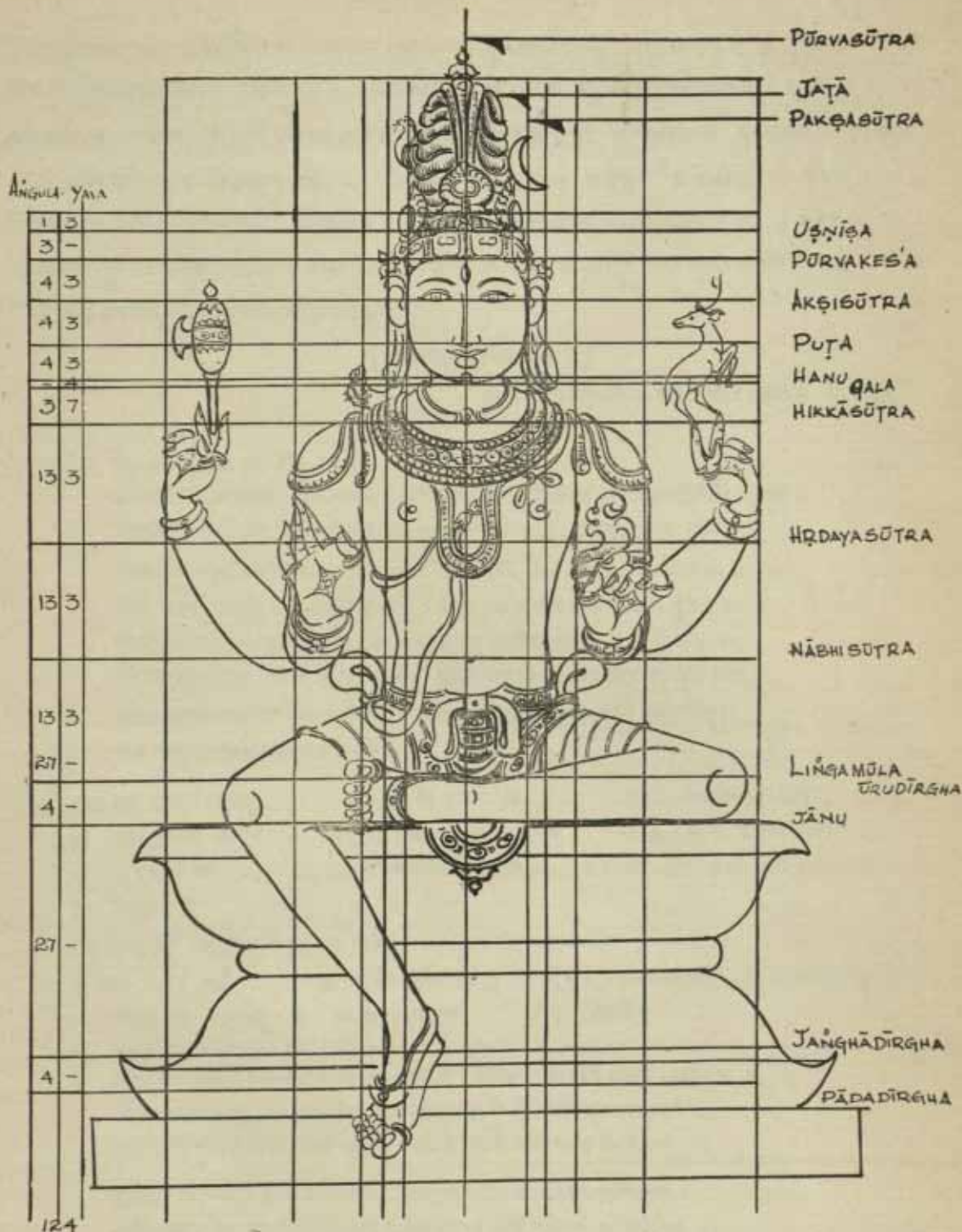
कोपरं श्रोणिपार्श्वान्तं पञ्चषट्शतमात्रकम् । कुक्षिमध्ये च नासाग्रे पूर्वसूत्रं तु संस्थुरेत् ॥

मेढ्रमूलात् वामाङ्घ्रिगुल्फमध्यां रसाङ्गुलम् । अथवा सप्तमात्रं तु पञ्चमात्रमथापि वा ॥

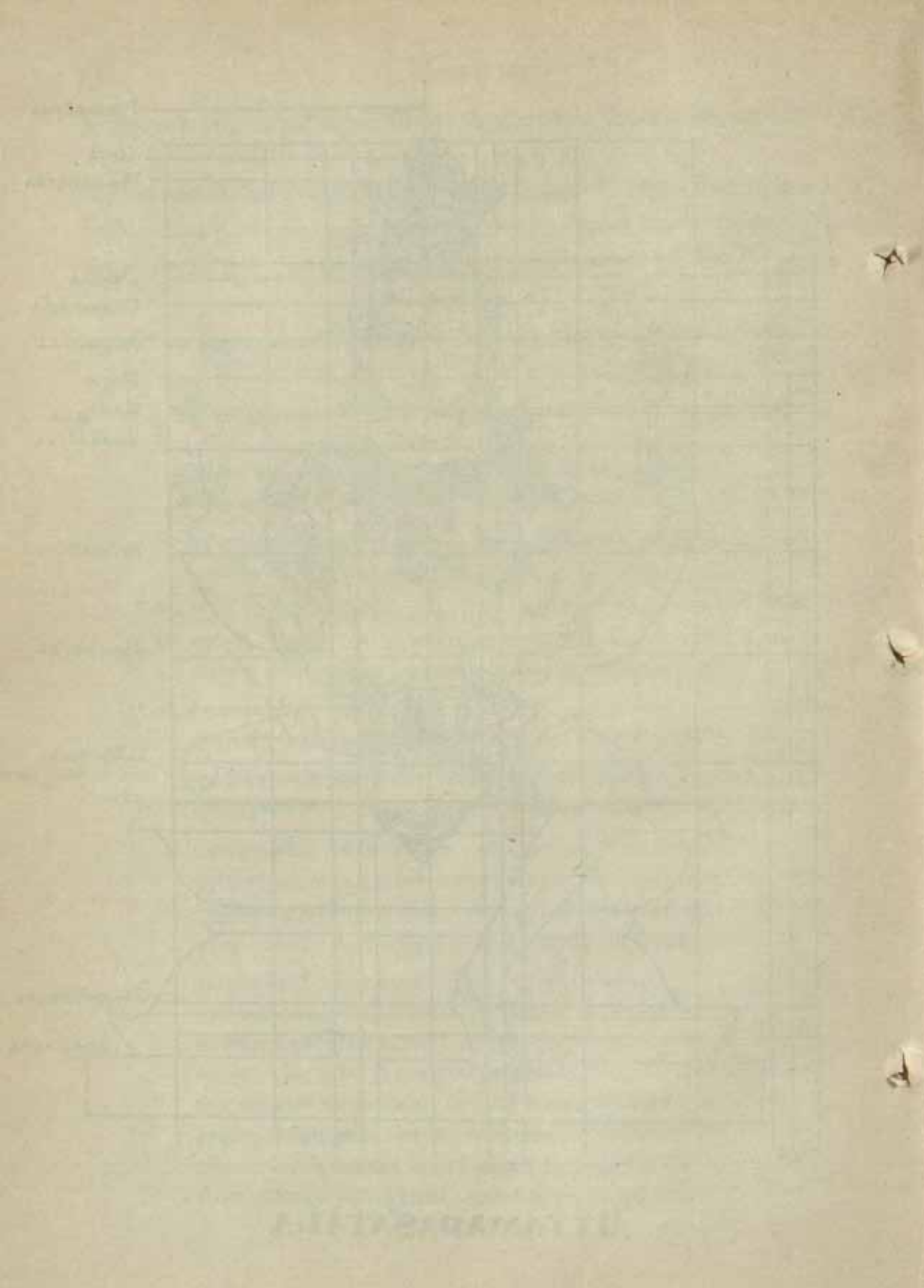
नाभिमध्यात् वामाङ्घ्रिनलकामध्यां चतुर्दश । त्रयोदशाङ्गुलं वापि मान्वङ्गुलमथापि वा ॥

मौल्यग्रं मध्यमात्सूत्रान्तरं मनुमात्रकम् । सार्धत्रयोदशांशं वा त्रयोदशाङ्गुलमेव वा ॥

UTTAMADASĀTĀLA

- 'सूत्रादक्षिणजान्वन्तमेकविंशति' मात्रकम् । सूत्रात्तदङ्गिनलकादन्तरं 'मानुमात्रकम् ॥ ११५ ॥
 पीठात्तदङ्गिनलकादन्तरं' रसमात्रकम् । प्राक्सूत्रादभये' हस्ते 'मध्यरेखावसानकम् ॥ ११६ ॥
 मनुमात्रं तु मध्याग्रं 'चूचुकोर्ध्वसमं भवेत् । तत्सूत्रात्कटक' हस्ते 'मणिवन्धस्य' मध्यमम् ॥ ११७ ॥
 १० त्रिपञ्चमात्रमित्युक्तं षोडशाङ्गुलमेव वा । कटकं 'सिंहकर्णं वा तद्वस्त्वं' प्रविधीयते ॥ ११८ ॥
 हिक्कासूत्रसमं कुर्यात्कर्तव्यं' विशेषतः । 'कूर्परं श्रोणिपार्श्वात्तु रसमात्रमुदाहृतम् ॥ ११९ ॥
 ११ मेढूमूलात्तु वामाङ्गिगुल्फमध्यं रसाङ्गुलम् । नाभिमध्यात्तु वामाङ्गि' नलकान्तरार्धमात्रकम् ॥ १२० ॥
 १२ मौलेस्तु मध्यमात्सूत्रादन्तरं मनुमात्रकम् ।

[सुखासनमूर्तिरूपम् १६]

त्रिनेत्रं प्रसन्नवदनं प्रवालसदृशप्रभम् ॥ १२१

cf. Kārikāgama II 47, 5b-12:

ललाटनासिकानाभिमेढूमूलाङ्गुलमध्यमे । श्रोणिस्त्रिक[स्त्रिक?] संस्थितं सूत्रं मध्यसूत्रमिति स्मृतम् ॥
 मुखान्तात्पिन्धलीमूलाद्रीवापार्श्वात्तथैव च । चूचुकस्याथ मध्यात्तु कटिस्थं पार्श्वं मतम् ॥
 उष्णीषात्तु ककुदंशकण्ठस्तिममध्यमाहृतम् । पृष्ठसूत्रमिति प्रोक्तं पार्श्वस्थात्सार्धमात्रकम् ॥
 हित्वा पार्श्वद्वयोश्चैव ततः स्याद्दुर्दैर्घ्यकम् । अङ्गुः पक्षाङ्गुलं वामे लम्बितस्य गुणाङ्गुलम् ॥
 सूत्रात्तु वामजान्वन्तमूर्ध्वकायार्धमानकम् । ऊरुमूलात्तु षण्मात्रं नालकान्तं द्विजोत्तमाः ॥
 तलाप्राङ्गुलमध्याच्च द्वयन्तरं तु गुणाङ्गुलम् । सूत्रालम्बाङ्गिपार्श्वान्तं सार्धविधाङ्गुलं भवेत् ॥
 कटकान्मणिवन्धाधोदेशे कटयप्रसीमकम् । नाभेस्तु मणिवन्धान्तं षोडशाङ्गुलमीरितम् ॥
 वरदं चेत्तु तत्पृष्ठजान्मन्तसममिष्यते ।

१ G : सूत्र pour सूत्राद्

* B : त्रि pour त्रि

* B : रस pour मानु

१ A : उत्तरं pour अन्तरं

* C, G : उभये pour अभये

* A : मध्ये pour मध्य

१ B : चूचुकोर्ध्वं समं

* C, G : मणिमध्यस्थ

* A : मध्यमात्

१० G : आ pour त्रि

११ B : सिंहहस्तं वा

१२ Le mot हस्त se trouve ici au neutre au lieu du masculin.

१३ B : अग्रे pour अग्रौ

१४ A : कोर्परं श्रोणिपार्श्वं तु

१५ A : मध्यमूलं तु ; C : मध्यं मूलं तु

१६ A : नलकान्तरार्धमात्रकम् ; B : नलकार्धार्धमात्रकम्

१७ C : मौल्यं तु

१८ cf. Amśumatkāśyapa 64, 20b-33a:

कृज्जागत [कृति?] सुखासीनं प्रवालसदृशप्रभम् । त्रिनेत्रं प्रसन्नवदनं संपन्नं राजसैर्गुणैः ॥
 व्याघ्रजिनाम्बरधरं दुकूलवसनान्वितम् । कर्तरीपरहस्तौ द्वौ बाह्वौ बाभ्यन्तराननौ ॥
 दक्षिणे परशुं वामे कृष्णं न्यस्य करद्वये । अभयं दक्षिणे वामे कटकं सिंहकर्णवत् ॥
 वामकर्णे विशेषेण शङ्खचक्रं निधापयेत् । त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पञ्चमण्डलविस्तृतम् ॥
 कर्णनालघनं चैव त्रिगुणं पत्रविस्तृतम् । यत् पत्रघनं प्रोक्तं श्वेताभं चातिमार्दवम् ॥
 दक्षिणे मकराक्ष्यं तु कुण्डलं सिंहमेव वा । कुण्डलव्यासतुल्यं तु त्रिचतुष्पञ्चमात्रकम् ॥

व्याघ्राजिन्मन्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् । 'कर्तरीपरहस्तौ च 'बाह्यौ 'वाभ्यन्तराननौ ॥ १२२ ॥
 दक्षिणे परशुं 'कृष्णमृगं वामे तु धारयेत् । अमयं दक्षिणे पूर्वमितरत् सिंहकर्णकम् ॥ १२३ ॥
 वामकर्णे तु 'पत्रं स्यादन्ये' सिंहाख्यकुण्डलम् । 'मकुटे' ^{१०} 'मुखद्वयं तुङ्गमष्टादशाङ्गुलं' ^{११} तु वा ॥ १२४ ॥
 'एकविंशतिमात्रं' ^{१२} स्याल्ललाटपट्टसमन्वितम् । व्यालं चैवार्कपुष्पं च मकुटे दक्षिणे न्यसेत् ॥ १२५ ॥
 दक्षिणेऽदक्षिणे वाथ तरुणेन्दुं निघ्रापयेत् । जटामकुटमेवं ^{१३} 'स्याच्चतुष्पूरिमसंयुतम्' ॥ १२६ ॥
 सर्वाभरणसंयुक्तं युक्तया शोभनमाचरेत् । एवं सुखासनः प्रोक्तः सोमेश्वरः पुरोक्तवत् ^{१४} ॥ १२७ ॥

[सोमास्कन्दः^{१५}]

देवः सुखासनोक्तः स्याद्देवीमात्रं वदामि ते । ^{१६} 'तद्विष्टरेन्दुपञ्चाशदङ्गुलं तु परं भवेत्' ॥ १२८ ॥
 साक्षविंशद्द्वयांशं ^{१७} तु कन्यसं विष्टरोदयम् । अङ्गुलाङ्गुलहीनेन नवधा पीठमानकम् ॥ १२९ ॥
 तन्मानसदृशव्यासमुपाप्नेऽष्टेऽष्टहीनकम् । ^{१८} 'विस्तारत्रिगुणायामं परं' ^{१९} 'द्विगुणिताधरम्' ॥ १३० ॥

युक्तं वै कुण्डलं कृत्वा कर्णे स्कन्धोपरि न्यसेत् । अथवा कर्णयोर्विप्र वृत्तकुण्डलं न्यसेत् ॥

वृत्तकुण्डलविस्तारमष्टादशायवं भवेत् । वेदाङ्गुलं तु तत्तुङ्गं कुम्भाज्जमुकुलोत्पलम् ॥

अन्यं वा मुन्दरोपेतं कल्पयेद्वृत्तकुण्डलम् । जटामकुटसंयुक्तं युग्मसंख्याजटान्वितम् ॥

मकुटस्योदरं विप्र चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् । त्रिःसप्ताङ्गुलतुङ्गं वा द्विर्नवाङ्गुलमेव वा ॥

केशान्तान्मकुटोर्ध्वं तु ललाटे पट्टसंयुतम् । मुखान्तसदृशं विप्र मकुटमूलविशालकम् ॥

तत्सप्ताष्टनवांशैकहीनमप्रविशालकम् । चतुष्पूरिमसंयुक्तं भान्वंशं पूरिमोदयम् ॥

सन्ध्ये नागार्कपुष्पं च वामे त्वर्धशशिं न्यसेत् । दक्षिणेऽर्धशशी वाथ वामे नागार्कपुष्पवत् ॥

^१ C : कर्तारं pour कर्तरी   ^२ A : बाह्ये pour बाह्यौ   ^३ A : वाभ्यन्तराननम् ; G : बाह्यान्तराननम्

^४ A : कृष्णे वामे पुंसं धरे   ^५ G : कृष्णकम् pour कर्णकम्   ^६ A : पारवौ ; C, G : पारवं

^७ La forme grammaticale correcte est अन्यस्मिन्   ^८ A : मण्डलम् pour कुण्डलम्

^९ A : मकुटं pour मकुटे   ^{१०} G : मुखं pour मुख ; cf. Kāraṇāgama I 11, 63b-64a:

"रव्यङ्गुलं मुखं भवेत् । मुखतालं मुखं चैव पर्यायवचनानि च ।" voir aussi Ajitāgama 36, 40b.

^{११} B : अष्टमांशाङ्गुलं pour अष्टादशाङ्गुलं   ^{१२} A : एवं pour एक

^{१३} A : स्याल्ललाटपट्टं pour स्याल्ललाटपट्टं   ^{१४} B : स्याच्चतुष्पूरिसमायुतम्

^{१५} voir supra paṭala 34 (सोमेश्वरस्थापनविधिः)

^{१६} cf. Anśumatkāśyapa 65, 1-12a:

अथ वक्ष्ये विशेषेण सोमास्कन्देश्वरं द्विज । सुखासनं यथा प्रोक्तं तथा देवो विधीयते ॥

देवस्य वामपार्श्वे तु पार्वती च सुखासने । शाययेद्दक्षिणं पार्श्वं वामपार्श्वं प्रलम्बयेत् ॥

आसनस्योपरिष्ठासु स्निग्धमानं चतुरङ्गुलम् । ऊर्ध्वकायसमायुक्तमासनोपरि कल्पयेत् ॥

किञ्चिद्देवाधितं वक्त्रं ललितं भज्रसंयुतम् । वरदं वामहस्तं तु उत्पलं दक्षिणे करे ॥

किञ्चिद्वक्त्राङ्गुलाः सर्वे वामहस्ततलोर्ध्वगाः । वरदं त्विति विख्यातं पुण्यधृत्सिंहकर्णवत् ॥

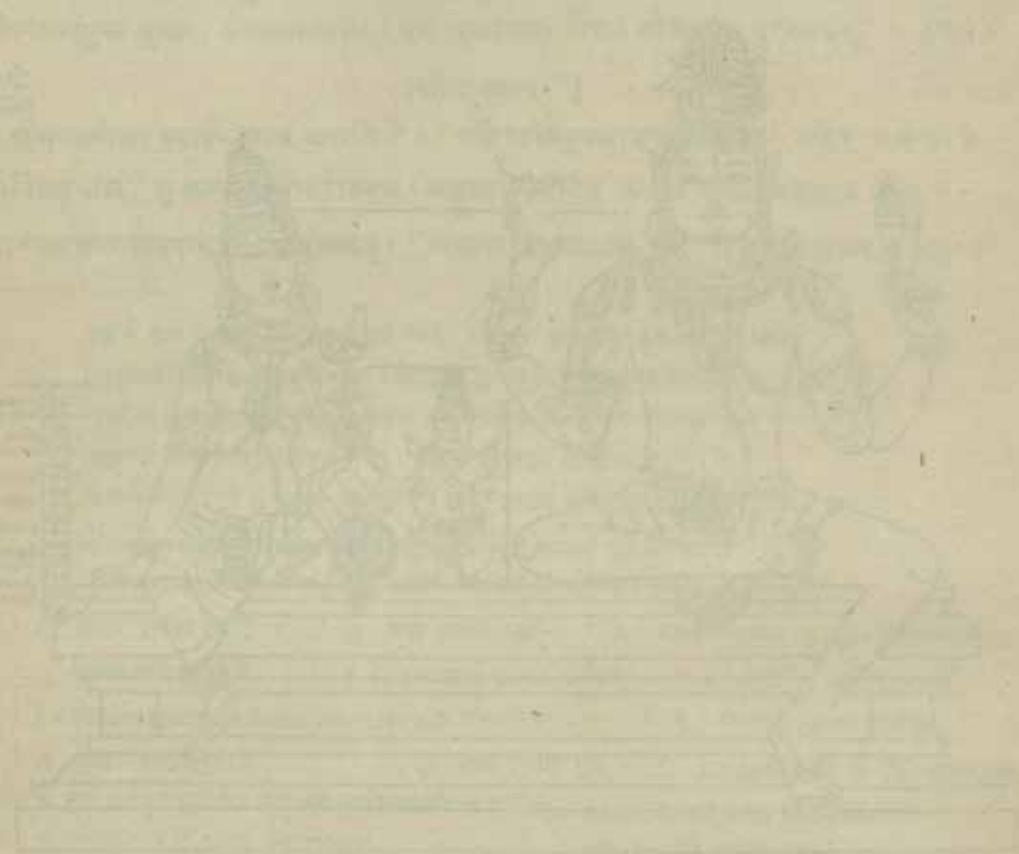

SKANDA
PĀNCATĀLA

अध्याय	याम
१	POORVAKSA
२	ANUSOTRA
३	UANG
४	UANGSOTRA
५	UDDAYASOTRA
६	ULOHASOTRA
७	LINGAMOLA
८	URUDIRGHA
९	JANU
१०	JANGHADIRGHA
११	PADADIRGHA

SOMĀSKANDA

'तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा 'विष्टरायतम् । भद्रासनाङ्ग'संयुक्तं 'कर्तव्यमतिमुन्दरम् ॥ १३१ ॥
तस्योर्ध्वे दक्षिणे देवं वामे देवीं 'निधापयेत् । विष्टरे शाययेत्सव्यं पादमन्यं 'प्रलम्बयेत् ॥ १३२ ॥
उत्पलं दक्षिणे हस्ते धरदं वामहस्तके । किञ्चिद्देवं 'समीक्ष्येव 'युक्त्या देवीं निधापयेत् ॥ १३३ ॥
दुकूलवसनां श्यामां सर्वाभरणभूषिताम् । 'वामोरुबाहो पीठे तु ^{१०} 'वामहस्ततलं न्यसेत् ॥ १३४ ॥
पीठात्तु दक्षिणं ^{११} 'जानुमुद्धृतं सुन्दरं यथा । स्फिकपिण्डमानमायाधं ^{१२} 'विष्टरोपरिमानकम् ॥ १३५ ॥
[स्कन्दलक्षणम् ^{१३}]

देव्यास्तु लक्षणं ह्येवं स्कन्दलक्षणमुच्यते । विष्टरोपरि देव्यास्तु द्विकान्तं वा स्तनान्तकम् ॥ १३६ ॥
तयोर्मध्येऽष्टभागे ^{१४} तु नवधा स्कन्दतुङ्गकम् । ^{१५} 'स्कन्दस्य लक्षणं युक्त्या कुर्याद्वै पञ्चतालकम् ॥ १३७ ॥
केशान्ते ^{१६} 'वा शिखोपेतं करण्डं ^{१७} 'मकुटान्वितम् । ^{१८} 'मुद्रिकादिपरिच्छाद्य ^{१९} 'बालभूषणभूषितम् ॥ १३८ ॥

सस्यश्यामनिभा देवी सर्वाभरणभूषिता । रक्ताम्बरधरा देवी छत्रवीरसमन्विता ॥
अथवान्यप्रकारेण देवीभङ्गं वदामि ते । वामोरुबाह्यपीठे तु वामहस्ततलं न्यसेत् ॥
प्राग्बदुत्पलसंयुक्तं दक्षिणं हस्तमुच्यते । पीठात्तु दक्षिणं जानु किञ्चिदुद्धृतसंयुतम् ॥
त्रिचतुष्पद्मात्रं वा पीठाज्जान्वन्तरं भवेत् । षट्सप्ताष्टाङ्गुलं वाध पीठाज्जान्वन्तरं भवेत् ॥
एवं द्विविधरीत्या तु देवीभङ्गं विधीयते । स्त्रीमानस्योक्तमार्गेण देवीमानं तु गृह्यताम् ॥
स्थानकानां तु देवानां देवी च स्थानका भवेत् । आसने चासनं ह्यर्था विपरीतं विपत्करम् ॥
देवीलक्षणमेवोक्तम् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 36, 268-272.

- ^{१७} A : संविष्टरेन्दु pour तद्विष्टरेन्दु   ^{१८} A : यवांशं pour द्वायांशं   ^{१९} A : विस्तारात् pour विस्तार
^{२०} A : द्विगुणितावरम ; B : द्विगुणितं परम्
^१ B : तयोर्मध्याष्टभागे तु   ^२ C : विष्टरांशतः   ^३ G : अन्त pour अङ्ग
^४ A : कर्तव्यं तिथिमुन्दरम्   ^५ B : प्रकल्पयेत्   ^६ A : प्रलम्बिता ; G : प्रलम्बितम्
^७ B : समीक्ष्यैवं ; G : समीक्ष्यैव   ^८ A : युक्त pour युक्त्या ; C : युक्तां
^९ A : वामोरुबाहो पीठे ; C : पामरं बाह्यपीठे   ^{१०} A : वामहस्ते तलं
^{११} A : जानुमुद्धता ; C : जानुमध्यता   ^{१२} B : आध्यातं pour आयाधं
^{१३} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 65, 12-36:

“स्कन्दलक्षणमुच्यते ।

देवीदेवेशयोर्मध्ये स्थापयेत्स्कन्दमूर्तिनम् । देव्या द्विकान्तं वा स्तनान्तं तदुत्तमम् ॥
स्तनाक्षान्तं कनिष्ठं स्यात्तयोर्मध्येऽष्टभाजिते । नवधा स्कन्दमानं तु उत्तमादि त्रयं त्रयम् ॥
जात्यंशकयुतं वापि हीनं वापि प्रकल्पयेत् । वेदपङ्कधर्मभागे तु तन्माने तु विभाजिते ॥
एकांशमङ्गुलं ह्यर्था तदष्टांशं यवं भवेत् । एकाङ्गुलं शिरोमानं केशान्तं चैव तत्समम् ॥
द्विभागं नेत्रसूत्रान्तं मुटान्तं चैव तत्समम् । गुणांशं हनुसीमान्तं ग्रीवोर्ध्वं तु गुणाङ्गुलम् ॥

'आसीनं वा स्थितं वापि नृत्तं वा स्कन्दमाचरेत् । 'आसीनं चेत्तु पीठोर्ध्वं 'देवदेव्योस्तु मध्यमे ॥
'चरणौ शाययित्वा तु हस्तयोरुत्पलं धरेत् । स्थिते कुञ्चितपादौ 'चोभयजानू च 'नीत्रकौ ॥१४०॥

[वृषारूढलक्षणम्]

उमास्कन्दयुतं प्रोक्तं वृषारूढमथोच्यते । उक्षाकूढमहं वक्ष्ये शृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ १४१ ॥

आमङ्गं सममङ्गं वाप्यतिमङ्गमथापि वा । सुस्थितं सव्यपादं तु कुञ्चितं वामपादकम् ॥ १४२ ॥

हिक्कामृशस्तनान्तं तु नवभागमुदाहृतम् । स्तनान्तान्नाभिमीमान्तं वस्वङ्गलमुदाहृतम् ॥

नाभेस्तु मेढूमूलान्तं सप्तभागमिति स्मृतम् । भान्वंशमूर्धदीर्घं स्याज्जानुदीर्घं द्वियङ्गुलम् ॥

जङ्घादीर्घोऽनुत्पलं स्याद्दशं पादतलोन्नतम् । दशाङ्गुलेस्तु तलायामं बाहुदीर्घं चतुर्दश ॥

कोष्ठायामं दशांशं तु तलं वेदाङ्गुलायतम् । युगांशं मध्यमायां तु सार्धहीनमनामिका ॥

तत्समं तर्जनीदीर्घं कनिष्ठोर्ध्वं गुणाङ्गुलम् । अङ्गुष्ठायाममग्न्यंशं युगांशं तलविस्तृतम् ॥

प्रकोष्ठायं गुणांशं तु तन्मूलं चतुरङ्गुलम् । भूतांशं बाहुमूले तु विस्तारं द्विसप्ततम् ॥

सार्धष्टांशं मुखव्यासं सप्तांशं कर्णविस्तृतम् । कक्षयोरन्तरव्यासं त्रयोदशाङ्गुलं भवेत् ॥

भान्वंशं हृदयविस्तारं कक्षांशं मध्यविस्तृतम् । श्रोणिस्थाने तु भान्वंशं कटिस्थाने त्रयोदश ॥

ऊरुमूलविशालं तु वस्वङ्गलमुदाहृतम् । पर्वशं जानुविस्तारं जङ्घामूलं युगाङ्गुलम् ॥

गुणांशं नलकातारं पर्वशं तलविस्तृतम् । पाणिव्यासं युगांशं स्याच्छैथं युक्त्या तु कल्पयेत् ॥

केशान्ते वा शिबोपेतं करण्डमकुटान्वितम् । उभयोर्हस्तयोः पुष्पं वामं वरदमेव वा ॥

कटकं वाप तद्वस्ते सिंहकर्णमथापि वा । दक्षिणे पुष्पहस्तं वा कपित्थाम्रफलं तु वा ॥

कटिसूत्रयुतं नग्नं छत्रवीरसमन्वितम् । मुद्रिका चोपग्रीवादिबालभूषणभूषितम् ॥

आसीनं वा स्थितं वापि नृत्तं वा स्कन्दमाचरेत् । आसीने चरणौ द्वौ तु विष्टरोपरि शाययेत् ॥

स्थिते पादतलौ द्वौ तु समभङ्गमिति स्थितौ । चरणौ कुञ्चिताभौ तु युक्त्या जानू च नीत्रकौ ॥

द्वौ पादौ कुञ्चितौ किञ्चित्किञ्चिन्नममेव वा । नृत्तं चेत्सुस्थितं सव्यपादं वक्रसमन्वितम् ॥

उद्धृत्य चान्यपादं तु पीठात्सप्ताङ्गुलावधि । कृष्णात्रमथवा पद्ममात्रान्तं वा समुद्धरेत् ॥

फलेन वरदं वामहस्तमन्यं तु सूचिकम् । अथवा वामहस्ते तु फलं न्यस्त्वा प्रसारयेत् ॥

हिक्कामृशसमोद्धृत्य गणिबन्धोर्ध्वसीमकम् । हृदयन्तरं लम्बसूत्रं च नृत्तमूर्तिवदाचरेत् ॥

उमास्कन्दसहितं प्रोक्तम्

* B : भागं pour भागे

12 A : स्कन्दलक्षणयुक्त्या तु

10 A : वाचिकोपेतम्

17 A : मुकुट pour मुकुट

10 A : मुद्रिकाद्विपरिच्छादि

10 B : बाल्य pour बाल

1 B : आसीनो वा स्थितो वापि ; C : अस्तिर्नावस्ति लो वापि

2 A : आसनं

3 A : देवं देव्यास्तु

* B : चरणे

* B : स्थितौ

* B : वा pour च

* B : निवृत्तिकौ

* cf. *Anśumatkāśyapa* 67, 1-6:

शृषवाहनमूर्तिस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना । समभङ्गमतिभङ्गं वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥

दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् । उष्णीषमध्यमाङ्गमे ललाटाङ्गमके तथा ॥

कामनेत्रावसाने च वामनासापुटान्तके । दक्षिणे स्तनपीठस्य वामे नाभेऽथ मध्यमे ॥

वामोरुमध्यमे पाष्ण्यार्मिष्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् । एवं तु समभङ्गं स्यान्नतमानं युगाङ्गुलम् ॥

मुखे पूर्ववद्विष्टे दक्षिणे तु स्तने तथा । नाभेऽपि गुणांशे तु वामोरोर्मध्यमे तथा ॥

सुस्थिताह्वौ तु शुल्फस्य मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् । अतिभङ्गमिति ख्यातं नतं पञ्चाङ्गुलं भवेत् ॥

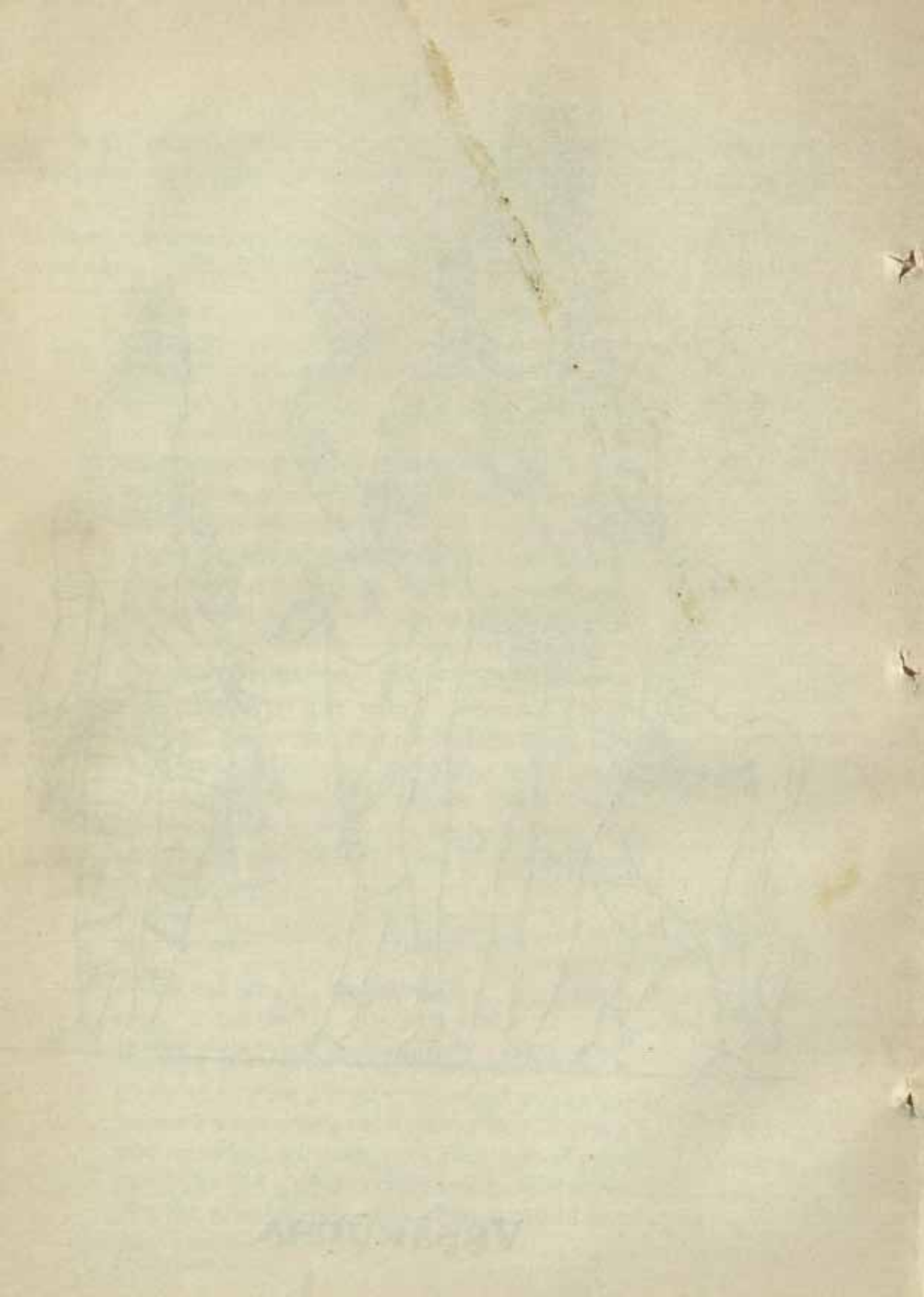
voir aussi *Ajītāgama* 36, 279-282.

* B : इहोच्यते pour अथोच्यते

VṚṢĀRŪḌHA

- ¹ ललाटमध्याद्वामे तु नेत्रान्ते ² तद्युगान्तके । दक्षिणस्तनवामे तु नाभिमध्ये तथैव च ॥ १४३ ॥
 वामोरुमध्यमे चैव पादपाण्योश्च मध्यमे ³ । उक्षस्य ⁴ मस्तकोर्ध्वे तु न्यस्तव्यं वामकर्परम् ॥ १४४ ॥
 कलांशं ⁵ दिनवांशं वा द्विकलाधो लम्बितं ⁶ हितम् । तत्कूपरात् पीठान्तमुक्षस्योदयमोरितम् ॥ १४५ ॥
 उक्ष ¹⁰ मूर्धस्य हस्ते तु ¹¹ मध्याङ्गुलाग्रलीनकम् । नाभिसूत्रसमं कुर्यादङ्गुलं वा नतोन्नतम् ॥ १४६ ॥
¹² तद्वस्ततलमध्ये तु ¹³ ब्रह्मसूत्रं यवद्वयम् । अधोमुखं प्रकर्तव्यं ¹⁴ तद्वस्तं तु ¹⁵ प्रसारयेत् ॥ १४७ ॥
¹⁶ सव्ये तु पूर्वहस्तात् ¹⁷ पाण्येनाभिरधो गतम् । त्रिपञ्चाक्षरमात्रं वा लम्बं ¹⁸ तत्सिंहकर्णवत् ॥ १४८ ॥
¹⁹ गदां वा वक्रदण्डं वा बाणं ²⁰ तत्तत्करे धृतम् । ²¹ तत्करे मणिबन्धात् चोरुमूलावसानकम् ॥ १४९ ॥
²² मूर्तिमात्रं प्रवेशं वा दशमात्रान्तरं तु वा । ²³ परहस्तद्वयोः सव्ये ²⁴ टङ्को वामे मृगो भवेत् ॥ १५० ॥

¹ C : ललाटमध्यभागे तु : G : ललाटमध्यवामे तु   ² G : तद्युगान्तके

³ Il semble y avoir une lacune entre les *śloka* 144a et 144b ; on ne trouve en effet aucune description de सूत्रपात pour आभङ्ग, समभङ्ग et अतिभङ्ग ; à ce sujet voir *Aṃśumatkāśyapa* 67, 4-6.

⁴ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 67, 7-10:

वृषस्य मस्तकोर्ध्वे तु न्यसेद्वै वामकोर्परम् । द्विकलासूत्रादधो विप्र कला वा दिनवाङ्गुलम् ॥
 वामकोर्परलम्बं स्यात्तस्मादासनसीमकम् । वृषभस्योदयं कुर्यात् वृषलक्षणवत्कृतम् ॥
 वृषमूर्ध्नि तु हस्ते तु मध्याङ्गुलाग्रसीमकम् । नाभिसूत्रसमं कुर्यादङ्गुलं वा नतोन्नतम् ॥
 तद्वस्ततलमध्यात् पूर्वसूत्रं यवद्वयम् । अधोमुखं प्रकर्तव्यं तद्वस्तं तु प्रसारयेत् ॥

⁵ A, B : मध्यकोर्ध्वे   ⁶ A, C : कोर्परम् pour कूर्परम्   ⁷ B, G : दिनवांशं वा ; C : छिन्नपारवं वा

⁸ A : हितम्   ⁹ A : तत्कूपरात् ; C : गोपुरान्तान्त   ¹⁰ A : मूर्ध्निस्थ pour मूर्धस्य

¹¹ C : दक्षिणे परशुं धरेत्   ¹² A : तद्वस्ततलमध्यं तु ; G : तस्यास्तु तलमध्यात्

¹³ B : ब्रह्मसूत्रान्वयद्वयम्   ¹⁴ A : तत्तत्तं तु   ¹⁵ G : प्रधारयेत्

¹⁶ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 67, 11-14:

दक्षिणे पूर्वहस्तात् पाण्येनाभिरधो बुधः । पक्षयोऽशमात्रं वा नतं तत्सिंहकर्णवत् ॥
 वक्रदण्डायुधं तस्मिन्कल्पयेत् चलावलम् । स्थिताङ्गुलान्ध्वसीमान्ताद्विकलासूत्रान्तमुन्नतम् ॥
 कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहमग्रे वक्रान्वितं भवेत् । लोहजं दाहजं वाथ वक्रदण्डं तु कारयेत् ॥
 तद्वस्तमणिबन्धात् ऊरुमूलात् द्वयन्तरम् । पञ्चषट्सप्तमात्रं वा वसुनन्दाङ्गुलं तु वा ॥

¹⁷ A : सव्येन पूर्वहस्तं तु   ¹⁸ C : तत्सिंहकर्णवत् ; G : तत्सिंहकर्णकम्

¹⁹ A : गदा वाचकदण्डं वा ; B : गदां वा कशदण्डं वा

²⁰ A : तत्तद्वरेद्धृतम् ; C : तत्तत्करैर्धृतम् ; G : तत्तत्करे कृतम्

²¹ C, G : तत्करे मणिबन्धं तु   ²² G : मूर्तिमात्रप्रवेशं वा

²³ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 67, 15-16:

परहस्तद्वयोरथैव टङ्कं कृष्णमृगं धरेत् । टङ्कं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते मृगो भवेत् ॥
 परहस्तद्वयोरग्रं द्विकलासूत्रसमं भवेत् । एकद्वित्रिचतुष्पञ्चमात्रं वाथ नतं तु वा ॥

²⁴ A, B, G : टङ्कं वामे मृगं

‘ह्रिकान्तं तद्द्वयोश्चैव कर्तयिषौ प्रकल्पयेत् । त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा ह्रिकसूत्रान्ततो नतम् ॥ १५१ ॥
 ‘जटामकुटयुक्तं वा’ जटाबन्धेन वा युतम् । ‘पार्वती’ तस्य वामे तु दक्षे वामे प्रकल्पयेत् ॥ १५२ ॥
 सुस्थितं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् । ‘आमङ्गं समभङ्गं’ वाप्यतिभङ्गमथापि वा ॥ १५३ ॥
 अथवा वामपादं ^{११}तदुद्धतं ^{१२}तिर्यगञ्चितम् । दक्षिणे ^{१३}सव्यपादस्य ^{१४}पीठे मात्रार्धके न्यसेत् ॥ १५४ ॥
 यथासौन्दर्ययुक्त्या ^{१५}तु ह्यन्तरं परिकल्पयेत् । ^{१६}पूर्ववत्पूर्वहस्तं तु परहस्तौ विना तु वा ॥ १५५ ॥

[त्रिपुरारिलक्षणम् ^{१७}]

^{१८}उक्षारूढमिदं ख्यातं त्रिपुरारिरथोच्यते । ^{१९}आमङ्गं समभङ्गं ^{२०}वाप्यतिभङ्गमथापि वा ॥ १५६ ॥
 विम्योच्चादशिमात्रं तु ^{२१}ह्यामङ्गस्य नतं भवेत् । ^{२२}समभङ्गे चतुर्मात्रं पञ्चमात्रातिभङ्गके ॥ १५७ ॥

[आभङ्गादिष्वन्तरम् ^{२३}]

आमङ्गे तु कलामात्रं ^{२४}समभङ्गेऽधिकद्वयम् । अतिभङ्गे तु ^{२५}विंशत्स्यात्पादाङ्गुष्ठद्वयान्तरम् ॥ १५८ ॥

^१ C ह्रिकान्ततो द्वयोश्चैव

^२ B : कर्तव्याम् ; C : कर्तव्यं द्वौ

^३ B : ह्रिकसूत्रां तयैव च ; C, G : ह्रिकसूत्रं ततोन्नतम्

^४ cf. *Amṣumatkāśyapa* 67, 17-18a:

जटामकुटयुक्तं वा जटामारं तु लम्बितम् । जटाबन्धशिरो वापि कर्तुरिच्छावशाजयेत् ॥
 सर्वाभरणसंयुक्तं रत्नाभं रत्नवासभूतम् ।

^५ C : संयुक्तं pour युक्तं वा

^६ A : जटाबन्धनवानतम् ; B : जटाबन्धेन वामनम् ; C : जटाबन्धनवायुतम्

^७ cf. *Amṣumatkāśyapa* 67, 18b-20:

वामपार्वतं ह्युमादेवी दक्षिणे वा विशेषतः । सुस्थितं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥
 उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामहस्ते प्रसारितम् । स्त्रीमानोपविधानेन उमादेवी तु कारयेत् ॥
 वृषवाहनमाख्यातम् ^{११}

^८ B : पार्वती pour पार्वती

^९ C : त्रिभङ्ग pour आमङ्गं

^{१०} C : वा व्यतिभङ्गम् pour वाप्यतिभङ्गम्

^{११} A : तु उद्धतं

^{१२} A : तिर्यक्तं गतम् ; C : तिर्यक्गतम् ; G : तिर्यगगतम्

^{१३} C, G : वाम pour सव्य

^{१४} A : पीठे मात्रार्धकं न्यसेत् ; B : पीठमात्रार्धकं न्यसेत् ; G : पीठे मात्रार्धकं न्यसेत्

^{१५} B : त्वभ्यन्तरं pour तु ह्यन्तरं

^{१६} B : परि pour पूर्व

^{१७} cf. *Amṣumatkāśyapa* 7, 1-2:

त्रिपुरान्तकमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना । त्रिचतुष्पञ्चमात्रं स्यात्ततमानं यथाक्रमम् ॥
 आमङ्गे समभङ्गे चाप्यतिभङ्ग इति त्रिधा । प्रतिमोच्चनतं भङ्गमानमेवं हि कल्पयेत् ॥

^{१८} A : वृषारूढमिदं स्यात्

^{१९} B : त्रिभङ्गं pour आमङ्गं

^{२०} G : वा प्रति pour वाप्यति

^{२१} A : आनुहस्य

^{२२} B : वाम pour सम

^{२३} cf. *Amṣumatkāśyapa* 70, 3-4:

पादाङ्गुष्ठद्वयोश्चैव त्वन्तरं षोडशाङ्गुलम् । आमङ्गं तद्विजानीयादष्टदशाङ्गुलं समम् ॥

विंशत्यङ्गुलनाख्यातमतिभङ्गमिति त्रिधा । तत्रिभागैकभागं तु पाण्योश्च त्वन्तरं भवेत् ॥

^{२४} A, B : समभङ्गे यवद्वयम्

^{२५} A, B : विन्यस्य pour विंशत्स्यात्

¹तत्त्रिभागेकभागं तु तत्तत्पाण्यन्तरं करो ।

[आभङ्गम् ⁹]

²उष्णीषमध्यमाद्वामे³ नेत्रान्ते तत्पुटान्तके ॥ १५९ ॥

⁴स्तनाक्षादक्षिणे वामे⁵ लम्ब्यं नाभेस्तु दक्षिणे । वामोरो⁶ सव्यपार्श्वे तु⁷ सव्याङ्घ्रिपाणिं वामतः ॥ १६० ॥

⁸आभङ्गस्याप्रसूत्रं तु⁹ ह्येवमेव प्रलम्बयेत् ।

[समभङ्गम् ¹¹]

समे¹² तूष्णीषमध्यात्तु नासाभ्रात्पाणिर्मध्यमे ॥ १६१ ॥

लम्बयेत्पूर्वसूत्रं तु¹³ ह्यन्तरं तु वदाम्यहम् । द्विक्रामध्यं तु¹⁴ तत्सूत्राद्वामपार्श्वे तु¹⁵ मात्रकम् ॥ १६२ ॥

सूत्राद्वदयवामं तु वामपार्श्वे चतुर्यवम् । सूत्रात्तु दक्षिणे¹⁶ नाभि¹⁷ मध्यमं त्वक्षिमात्रकम् ॥ १६३ ॥

सव्यपार्श्वे तु¹⁸ सूत्रात्तु¹⁹ मेढूमूलस्य मध्यमम् । वेदमात्रमिति²⁰ प्रोक्तं वामजान्वन्तरेऽर्ककम् ॥ १६४ ॥

यवमानं प्रकृतं समभङ्गस्य²¹ सुवत ।

¹ C : तत्र pour तत्ति

² cf. *Amśumatkāśyapa* 70, 5-7a:

उष्णीषाद्वामपार्श्वे तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके । हनोवामे समालम्ब्यं दक्षिणस्तनवामके ॥

नाभेर्दक्षिणपार्श्वे तु वामोरोः सव्यपार्श्वके । दक्षिणाङ्घ्रौ तु पाण्योस्तु वामपार्श्वे तु लम्बयेत् ॥

आभङ्गसूत्रमाख्यातम् ”

³ C : सोष्णीष pour उष्णीष

⁴ B : वाम pour वामे

⁵ A : स्तनाक्षादक्षिणे ; B : स्तनान्तादक्षिणे

⁶ A : लम्ब्य pour लम्ब्यं

⁷ A : पर्व pour सव्य ; B, C, G : पर्व

⁸ B : सव्याङ्घ्रिः pour सव्याङ्घ्रिः ; G : सव्यपात

⁹ A : आभङ्गस्य तु सूत्रं तु ; B : त्रिभङ्गस्य च सूत्रं तु

¹⁰ B : एवमेवं प्रलम्बयेत्

¹¹ cf. *Amśumatkāśyapa* 70, 7-11a

“समभङ्गस्य शृणु ।

ललाटमध्ये नासाग्रे पादयोः पाणिमध्यमे । लम्बयेत्पूर्वसूत्रं तु द्वयन्तरं तु वदाम्यहम् ।

तत्सूत्राद्वामपार्श्वे तु द्विक्रामध्यं शिवाङ्गुलम् । अर्धाङ्गुलं तु तत्सूत्राद्वामे हृदयमध्यम् ॥

तत्सूत्रादक्षिणे नाभिमध्यमं तु द्वयाङ्गुलम् । तत्सूत्रादक्षिणे मेढूमूलमध्यं युगाङ्गुलम् ॥

तत्सूत्राद्वामतो जानोरन्तरं द्वादशं यवम् । समभङ्गमिति ख्यातम् ।”

¹² B : तत्पाणिं pour तूष्णीष

¹³ A : व्यन्तरालं pour ह्यन्तरं तु ; B, C : व्यन्तरं तु

¹⁴ : A : तत्सूत्रं pour तत्सूत्राद् ; C : तत्सूत्र

¹⁵ B : मन्त्रकम्

¹⁶ G : नाभिं pour नाभि

¹⁷ C : मध्यमध्यक्ष pour मध्यमं त्वक्षि ; B : मध्यमत्वक्ष ; G : मध्यमं चाक्ष

¹⁸ A : सूत्रं तु ; B : सूत्रं च

¹⁹ A : मेढ्य pour मेढू

²⁰ A : प्रोक्तं जानुनन्तरार्ककम् ; B : प्रोक्तं जानुनन्तरार्ककम् ; C : प्रोक्तमवागान्वन्तरात्परम् ; G : प्रोक्तं वाजन-

नन्तरान्तरम्

²¹ A : संज्ञितम्

[अतिमङ्गम् ¹]

ललाटमध्याह्नमे तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके ॥ १६५ ॥

‘दक्षिणस्तनमध्ये तु वामपाश्वं गुणाङ्गुलम् । नाभिमध्यात्तु’ ² ‘वामेऽग्निमात्रं’ स्यात्तु चतुर्यवम् ॥ १६६ ॥

‘वामजान्वन्तरं’ विद्याद्वामपाश्वं तु दक्षिणे । लम्बयेत्पूर्वसूत्रं तु वेशादीनि समोक्तवत् ॥ १६७ ॥

[त्रिपुरारिमूर्तिस्वरूपम् ³]

दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् । दक्षिणे पूर्वहस्तं तु नाभिसूत्रसमोद्धृतम् ॥ १६८ ॥

तत्करं ⁴ ‘सिंहकर्णं’ स्याद्वाणमध्यं तु ⁵ ‘पीडितम्’ । ⁶ ‘पूर्वहस्तस्थसव्ये तु’ ⁷ ‘धनुर्धृत्वा तु’ मुष्टिना ॥ १६९ ॥⁸ ‘तन्मुष्ट्यध्वं तु’ ⁹ ‘कक्षान्तमग्न्यंशं वा’ ¹⁰ ‘नतोन्नतम्’ । ¹¹ ‘कर्तरी’ ¹² ‘परहस्तौ तु द्विकासूत्रसमोद्धृतौ’ ॥ १७० ॥¹ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 70, 11-14a:

“अतिमङ्गं ततः शृणु ।

उष्णीषद्वामपाश्वं तु नेत्रान्ते च पुटान्तके । दक्षिणस्तनमध्ये तु तत्सूत्रं तु गुणाङ्गुलम् ॥

नाभिमध्यात्तु वामे तु सूत्राग्निं गुणाङ्गुलम् । तत्सूत्राद्वामजान्वन्तमर्धमात्रं विधीयते ॥

वामाङ्घ्रिपार्णिसव्ये तु पार्श्वसूत्रं प्रलम्बयेत् । स्पर्शनं वेशनं नीत्रं समपादस्थानकोक्तवत् ॥

² B : नेत्रान्ते तत्पुटान्तरम् ; G : नेत्रमेतत्पुटान्तके³ A : दक्षिणस्तनमध्यात्तु ; G : दक्षिणे स्तनमध्यं तु * B : मध्याग्निं pour मध्यात्तु⁴ C : वामे pour वामे * A : यस्याच्चतुर्यवम् ; B : ये स्याच्चतुर्यवम्⁵ G, C : वामजान्वन्तरं * A : विद्याद्वामपाश्वंऽस्तु ; C : विद्याद्वामपाश्वंस्तु⁶ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 70, 16-26:

दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् । दक्षिणे पूर्वहस्तोर्ध्वं नाभिसूत्रावसानकम् ॥

सिंहकर्णं तु तद्वत्तं वाणमध्यं तु पीडितम् । ...वामहस्ते धनुर्धृत्वा कक्षान्तं तत्कराध्वकम् ॥

एकद्वित्र्यङ्गुलं वापि तस्य नेत्राद्धृतं तु वा । ...कर्तरीपरहस्तौ द्वौ टङ्ककृष्णमृगान्वितौ ॥

टङ्कं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते मृगं धृतम् । जटामकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥

प्रवालसदृशप्रख्यं वामे गौरीसमन्वितम् ॥

cf. *Silpuraṭna* II, 22, 72b-76:

अथाष्टवा प्रवक्ष्यामि त्रिपुरान्तकमूर्तिनम् । दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥

दक्षिणे पूर्वहस्तं तु नाभिसूत्रावसानके । सिंहकर्णं तु तद्वत्तं वाणमध्यनिपीडितम् ॥

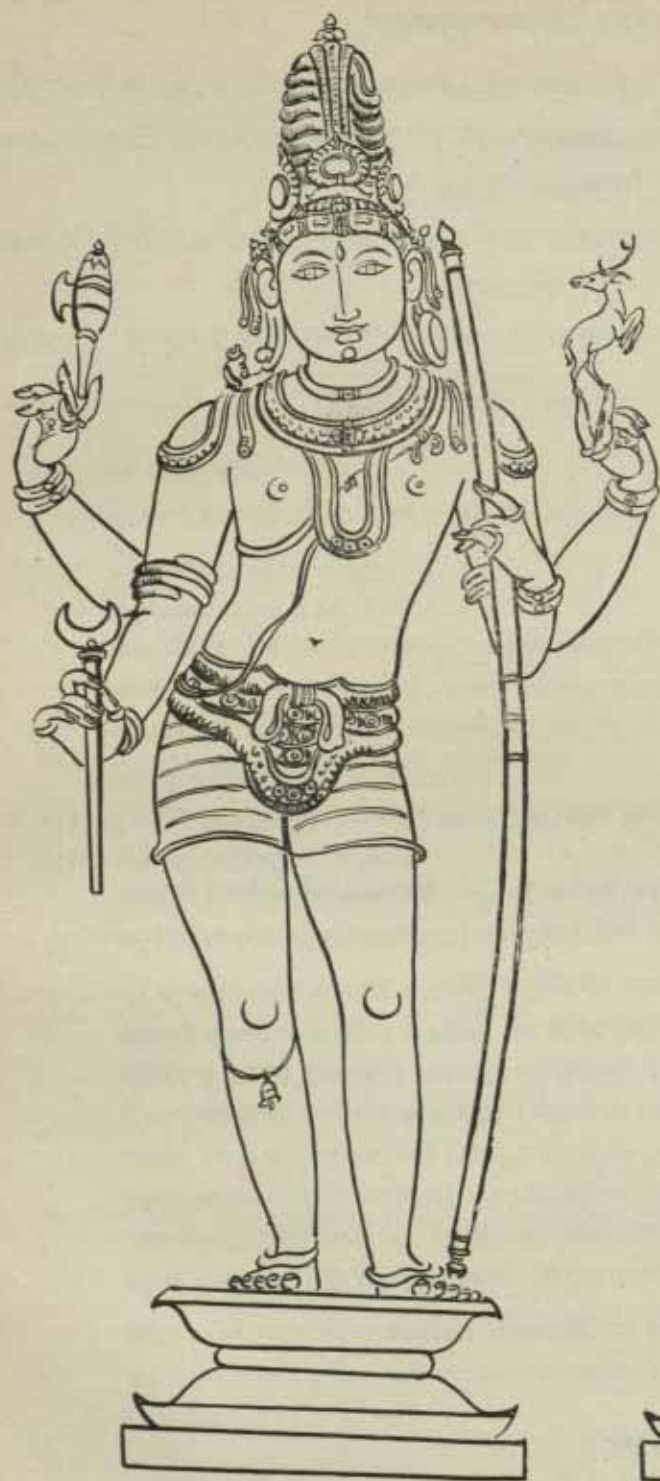
वामहस्ते धनुर्धृत्वा कक्षान्तोर्ध्वं समुद्धृते । कर्तरी परहस्तौ द्वौ टङ्ककृष्णमृगान्वितौ ॥

टङ्कं तु दक्षिणे वामे कृष्णसारङ्गमेव हि । जटामकुटसंयुक्तं सर्वाभरणसंयुतम् ॥

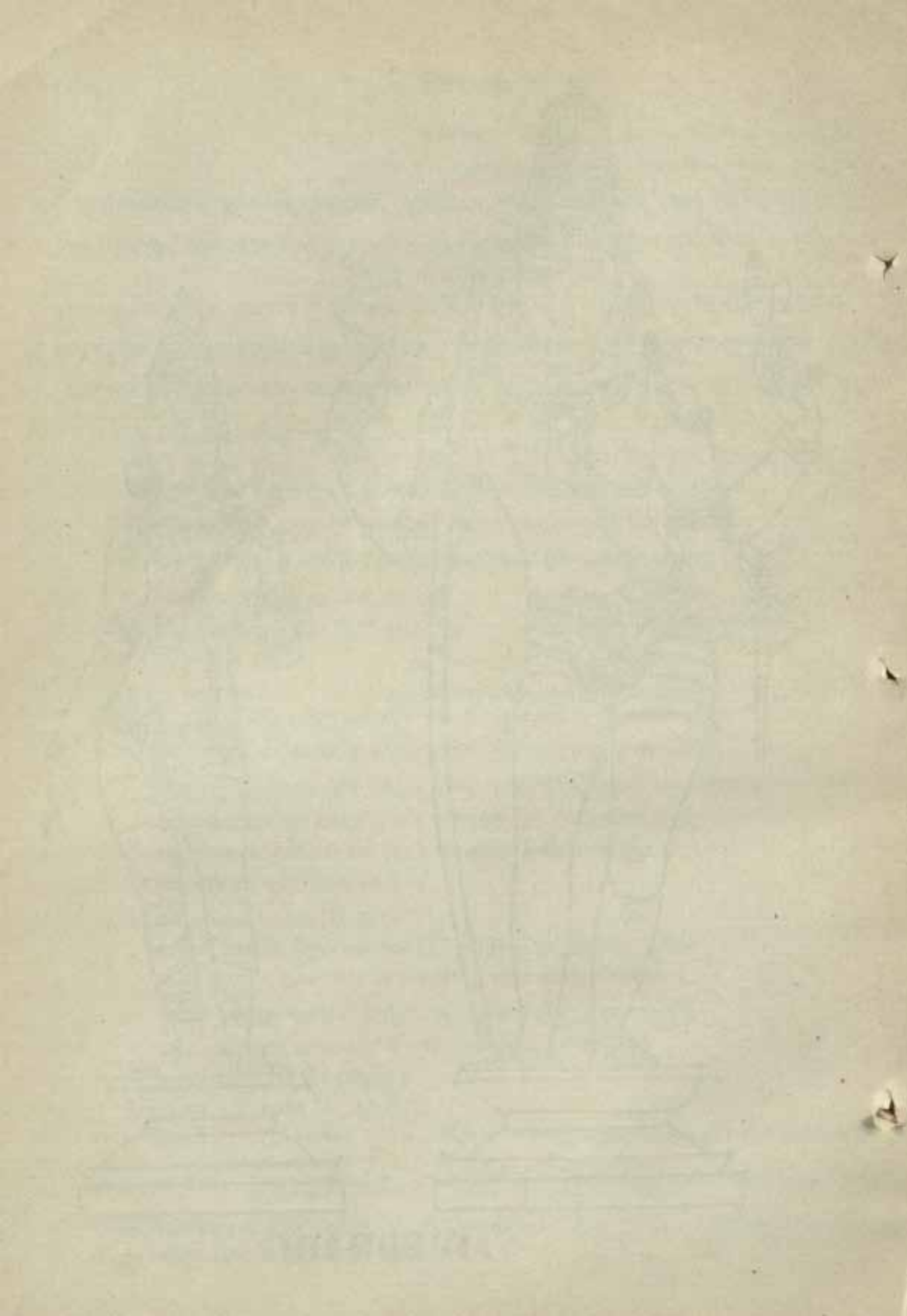
प्रवालसदृशप्रख्यं वामे गौरीसमायुतम् ॥

voir aussi *Ajltāgama* 36, 283-285,¹⁰ B : सिंहकर्णं ; C, G : सिंहकर्णं ¹¹ A : पीडितम् ¹² B : पूर्वहस्तस्य सव्ये तु ; C : पूर्वहस्तस्य सर्वे तु¹³ B : धनं कृत्वा ¹⁴ B : तन्मुष्ट्यन्तं तु ; C : तन्मुष्ट्यध्वं तु ¹⁵ A : कर्कान्तम् pour कक्षान्तम् ; B : कर्काङ्गम्¹⁶ B : नवोन्नतम् ; C, G : ततोन्नतम् ¹⁷ A : कर्तरी pour कर्तरी ¹⁸ A : परहस्ते तु ; B : परहस्तस्ते¹⁹ A : समोद्धृता pour समोद्धृतौ ; B : समोद्धृतम्

TRIPURĀRĪ

तयोः 'सव्ये तु टङ्कः स्यादितरे' मृगमुद्धरेत् । जटामकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ १७१ ॥

प्रवालसदृशप्रख्यं वामे गौरीसमायुतम्^३ । त्रिपुरान्तकमाख्यातं वक्ष्येऽहं चन्द्रशेखरम् ॥ १७२ ॥

[चन्द्रशेखरलक्षणम्]

केवलं 'गौरीसहितमालिङ्गं च' त्रिधा भवेत् । केवलं समपादं तु स्थानकं परिकीर्तितम् ॥ १७३ ॥

[सूत्रन्यासः^४]

मकुटस्य तु 'मध्याच्च ललाटस्य' तु^५ 'मध्यमात्' ।^६ नासाग्रमध्यमाच्चैव^७ हनोर्मध्ये तथैव च ॥ १७४ ॥

^१ C : सर्वे pour सव्ये

^२ La forme grammaticale correcte est इतरस्मिन्; mais le mètre ne serait pas respecté.

^३ C, G : समन्वितम् pour समायुतम्

^४ cf. *Amśumatkāśyapa* 66, 1-4a:

अथ वक्ष्ये विशेषेण चन्द्रशेखरलक्षणम् । केवलं गौरीसहितमालिङ्गं त्रिविधं भवेत् ॥

केवलं गौरीरहितं सहजं गौरिसंयुतम् । अलिङ्गमेकहस्तेन देवीदेवी परत्परम् ॥

उमालिङ्गमिति ख्यातमेवं त्रिविधमुच्यते । केवलं समपादं तु स्थानकं सहितं तु वा ॥

समभङ्गं वातिभङ्गं बालिङ्गं चन्द्रशेखरम् ।

^५ B, C : गौरि pour गौरी ^६ B : उमालिङ्गं च pour अलिङ्गं च

^७ cf. *Amśumatkāśyapa* 66, 9-20:

सीमासूत्रं विनिश्चित्य प्रलम्बफलकोपरि । पूर्वे परे च पार्श्वे च मानसूत्रं प्रसारयेत् ॥

तदन्ते सुषिरं कल्प्य सूत्राण्यलम्बयेत्ततः । सूत्रस्यानुगुणं बिम्बं कारयेद्दिजसतम् ॥

पूर्वे च पार्श्वयोः पृष्ठे कायमध्ये च लम्बयेत् । एतानि पञ्च सूत्राणि ब्रह्मसूत्रमुदाहृतम् ॥

कक्षान्तरे मुखान्ते च द्वे सूत्रे च प्रलम्बयेत् । एवं हि नवसूत्राढ्यं स्थानकं चासनं तथा ॥

मकुटस्य तु मध्ये च ललाटस्य तु मध्यमात् । नासाग्रमध्यमे चैव हनोर्मध्ये तथैव च ॥

द्विककादृन्मध्यमाच्चैव नाभेश्चैव तु मध्यमात् । लिङ्गमध्योरुमध्यात् पादयोश्च तलान्तरे ॥

लम्बयैवं पूर्वसूत्रं स्यादपरस्थमयोच्यते । मकुटस्य मध्याच्च कृकटिकायास्तु मध्यमात् ॥

ककुन्मध्याद्दशमध्यास्तिक्लिप्यण्डयोरन्तरे तथा । ऊरुजान्त्रोश्च जह्णान्तं पाणिद्वयान्तरे तथा ॥

एवमालम्बयेत्सूत्रमपराश्रितमेव हि । पार्श्वयोः कर्णपालयन्ताद्रीवामध्यात्तथैव च ॥

बाहोस्तु मध्यमालम्ब्य गुल्फमध्ये तु लम्बयेत् । देहमध्यगतेनैव पञ्चसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥

श्रोत्राभ्यन्तरं सूत्रं स्तनचूचुकमध्यगम् । पादमध्यप्रदेशिन्यां मध्ये तु प्रलम्बयेत् ॥

ऊरुजान्त्रोश्च जह्णान्ते पाणिद्वयान्तरे तथा । अक्षमध्यो कटीपार्श्वे मध्ये चैव तु लम्बयेत् ॥

cf. *Kārikāgama* II 48, 14-20a:

“ततः सूत्राणि लम्बयेत् ।

पार्श्वयोः स्मृतिसूत्राणि मुखकर्णभुजावधि । पुरः पृष्ठे च मध्ये च नव तान्यवलम्बयेत् ॥

प्रलम्बफलकार्त्तुनि स्यापयित्वावलम्बयेत् । ललाटपूण्ड्राभिमेदाद्विद्युगमध्यमे ॥

‘ह्रिककाहृदयनाभीनां मध्याल्लिङ्गस्य मध्यमात् ।’ ऊर्वोर्जान्वोश्च मध्ये तु पादयोश्च तलान्तके ॥ १७५ ॥
 ‘लम्बयैवं पूर्वसूत्रं स्यादपरे’ मध्यमे तथा । ‘पूर्वसूत्रात्’ मौल्यप्रमध्यमर्काङ्गुलं भवेत् ॥ १७६ ॥
 मौल्यप्रादपरे सूत्रं रसमात्रमुदाहृतम् । ‘पूर्वसूत्राल्ललाटस्थमक्षाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ १७७ ॥
 ह्रिककासूत्रान्तरं पूर्वं रसमात्रमुदाहृतम् ।’ उरःपूर्वसूत्रान्तरक्षाङ्गुलसमं भवेत् ॥ १७८ ॥

सूत्रं पुरः स्थितं नासाकुक्षिस्पर्शं यथा भवेत् । मुखान्तं पिप्पलीकर्णमूलचूचकपात्तले ॥
 कर्णाकणस्तनानां तु बाह्ये धोणिस्तृणे च । मुखान्मुखान्तं नीत्वादी दोःस्थिरपरं मतम् ॥
 एवं पादवं त्रिसूत्राणि लम्बयेद्वेष्टिकोत्तमः । कृकाटिकाककुरकर्णस्फिकपाणीनां तु मध्यमे ॥
 मस्तकाल्लम्बनीयं स्याद्यथाष्टककुङ्कतम् । देहस्यान्तर्गतं मध्यसूत्रं स्यान्नुनिपुङ्गवाः ॥

* C, G : मध्यात्   * B : च pour तु   10 A : मध्यमा ; B : मध्यमे

11 A : नासाग्रं मध्यमं चैव ; G : नासाग्रस्य तु मध्यमात्   12 G : वहेर्मध्ये

* A : ह्रिककाहृदय pour ह्रिककाहृदय   * B : ऊर्वोर्जान्वोश्च ; G : ऊर्वोर्जान्वोश्च

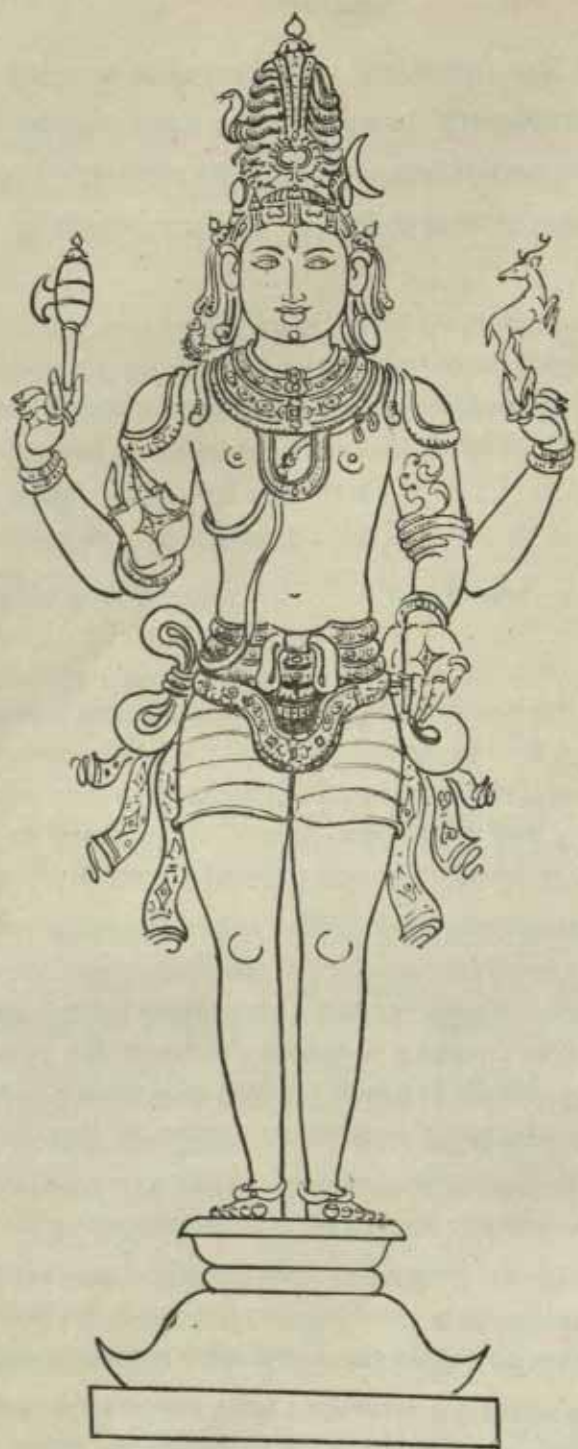
* C, G : बिम्बेवं   * A : मध्यमं तथा

* cf. *Aṃśumatkāśyapa* 65, 21-42a:

पूर्वसूत्रात् मौल्यप्रमध्यं द्वादशमात्रकम् । अपरसूत्रात् मौल्यप्रमध्यं वध्मात्रमुच्यते ॥
 पूर्वसूत्राल्ललाटान्तमन्तरं तु द्विमात्रकम् । अपरसूत्राच्छिरःपृष्ठं पादोनं तु युगाङ्गुलम् ॥
 पूर्वसूत्रात् हन्वन्तं सयवद्वयं समुच्यते । कृकाटिकापरसूत्रात् यवोनाग्न्यङ्गुलान्तरम् ॥
 पूर्वसूत्रात् ह्रिककान्तं त्वभ्यन्तरं रसाङ्गुलम् । ककुदः परसूत्रात् षोडशं तु यवान्तरम् ॥
 उरसः पूर्वसूत्रात् द्वयन्तरं तु द्विमात्रकम् । ककुन्मध्यात्परसूत्राद्वधन्तरं मनुयवार्धकम् ॥
 मध्योदरं स्थितं पूर्वसूत्रं वै तत्समं परे । वंशनिन्नापरं सूत्रं पादोनद्वयङ्गुलान्तरम् ॥
 प्राक्सूत्राभिसूत्रात् त्वन्तरं सार्धमात्रकम् । नाभिसूत्रसमे पृष्ठे सार्धपक्षाङ्गुलं भवेत् ॥
 प्राक्सूत्रान्मेढ्रमूलान्तं युगाङ्गुलमुदाहृतम् । तत्समे त्वपरे सूत्रान्तरं सार्धमात्रकम् ॥
 ऊरुमध्ये तु पुरतो जानुमध्ये तथैव च । जङ्घामध्ये च नलकामध्ये चैव पुरोगतम् ॥
 तिर्यक्सूत्रं तु संकल्प्य त्वन्तरं तु प्रमीयते । तत्स्थाने परे चैव तिर्यक्सूत्रं प्रकल्पयेत् ॥
 ऊरुमध्यमसूत्रात् पूर्वसूत्राद्याङ्गुलम् । तत्रैवापरसूत्रान्तं यवोत्तचतुरङ्गुलम् ॥
 जानुमध्यमसूत्रात् पूर्वसूत्राद्रसाङ्गुलम् । तत्रैव परसूत्रान्तात्पादोनपञ्चमात्रकम् ॥
 जङ्घामध्यं तु प्राक्सूत्राद्वस्त्रङ्गुलमुदाहृतम् । तत्रैवापरसूत्रान्तं षड्विंशतियवं भवेत् ॥
 प्राक्सूत्रात्तलकामध्यं सार्धवस्त्रङ्गुलं भवेत् । नलकापरसूत्रान्तं पादोनपञ्चमात्रकम् ॥
 द्वयर्धमङ्गुलद्वयोः पूर्वसूत्राद्विशेषतः । तत्सूत्रात्पाणिपर्यन्तं सार्धमन्वंशमिष्यते ॥
 प्राक्सूत्रात्कायमध्यसूत्रं स्याद्विनाङ्गुलम् । तत्कायमध्यसूत्रात् शिरःपृष्ठं युगार्धकम् ॥
 तत्कायमध्यसूत्रात् ककुत्पक्षाङ्गुलार्धकम् । उरोमध्यप्रवेशे तु पृष्ठे सार्धषडङ्गुलम् ॥
 सूत्रान्मध्योदरे पृष्ठे सार्धवैदाङ्गुलं भवेत् । नाभिप्रवेशे पृष्ठे तु सार्धभृताङ्गुलं भवेत् ॥
 कडीनीत्रं षड्विंशं स्यात्सार्धाष्टांशं स्फिगग्रकम् । ऊरुमध्यापरं वेदो जानुपृष्ठं तथैव च ॥

CANDRASEKHARA

जानुस्त्रान्तरं पटस्याज्जङ्गमध्याच्चतुर्थं चम् । 'सूत्रासु' नलकादन्तः सार्धं वस्त्रज्जुलं भवेत् ॥ १७९ ॥
सार्धं द्विमात्रमित्युक्तमङ्गुष्ठाग्रासु' सूत्रकम् ।

[केवलम् ']

कर्तरी 'परहस्ते च' द्विक्रासूत्रसमा भवेत् ॥ १८० ॥

अभयं दक्षिणे 'पूर्वं वामे वरदहस्तकम् । सूत्रादभयहस्तस्य मध्यं भूतत्रियज्जुलम्' ॥ १८१ ॥

अधोमुखं वामहस्तं 'तलमूलं कटिं स्पृशेत् । तत्करे ^{१०} मध्यमाग्रं तु ^{११} मेढ्राग्रान्तं ^{१२} प्रलम्बकम् ॥ १८२ ॥

अङ्गमधये गुणांशं तु नलका द्वयज्जुलं भवेत् । गुल्फादगार्णिगुगाङ्गुल्यं परसूत्रे समायुतम् ।
पार्श्वसूत्रे च मध्यस्थं समसूत्रे तु संस्थिताः । पार्श्वसूत्रात्पुरो बाहुपर्यन्तं चतुरङ्गुलम् ॥
तत्सूत्रादपरे बाहुपर्यन्तं वसुमात्रकम् ॥

^१ C, G: पूर्वसूत्रान्तं pour पूर्वसूत्रात् ^१ A: मौल्यग्रं pour मौल्यग्र ^१ B: सूत्र pour मात्र

^२ B omet le sloka 177b ; A: पूर्वसूत्र pour पूर्वसूत्राद् ^{१०} G: उरःपूर्वकसूत्रान्तगरमक्षाङ्गुलं भवेत्

^१ C: सूत्रान्तं pour सूत्रात् ^१ B: नालक pour नलक

^१ A: अङ्गुष्ठाग्रं तु pour अङ्गुष्ठाग्रात् ; C: अङ्गुष्ठानां तु ; G: अङ्गुष्ठारात्

^१ cf. *Amṛtamatkāśyapa* 66, 42b-57:

पूर्वापरकर्तरी मध्ये कोर्परान्तं तु लग्नौ । तत्करबाह्यनित्यतौ चतुरङ्गुलमिष्यते ॥
कर्तरी परहस्ताग्रे द्विक्रासूत्रसमा भवेत् । मध्याङ्गुलाग्रमुभयोः स्तनसूत्रसमं भवेत् ॥
अभयं दक्षिणं हस्तं वरदं वाममुच्यते । प्राक्सूत्रादभये हस्ते मध्यं पञ्चदशाङ्गुलम् ॥
वरदं वामहस्तं तु अधोमुखं तु कल्पयेत् । तलमूलं कटिं स्पृष्ट्वा मेढ्रान्तं च तत्करे ॥
मध्याङ्गुलाग्रमालम्ब्य ऊरोर्नीत्रं युगाङ्गुलम् । ऊरुवक्त्रं तु वरदं पृष्ठं नभिसमोद्धृतम् ॥
वरदहस्ततले मध्यात्पूर्वसूत्रात्कलाङ्गुलम् । कर्तरीमणिबन्धात् बाहुबाह्यं मुखं भवेत् ॥
अथवा रुद्रभागं तु दशाङ्गुलमथापि वा । कोर्परत्पूर्वसूत्रान्तं नीत्रं सप्तदशाङ्गुलम् ॥
अष्टादशाङ्गुलं वाथ एकोनविंशदेव वा । ऊरुमूलादुपर्यन्तरेकङ्गुलमुदाहृतम् ॥
ऊरोर्मध्यान्तरं विंशत्यवमानमुदाहृतम् । जान्वन्तरं चतुर्मात्रं जङ्गयोः पञ्चमात्रकम् ॥
नलकान्तरं रसांशं तु भूतांशं गुल्फयोर्भवेत् । पार्श्वन्तरं चतुर्मात्रं रसांशं पादतलान्तरम् ॥
पादाङ्गुष्ठाग्रपर्यन्तद्वयन्तरं वसुमात्रकम् । आज्ञं राजसं भावं धत्तयैवं द्विजसत्तम ॥
कर्तरीपरहस्तौ द्वौ टङ्गं वै दक्षिणे करे । हरिणीं वामहस्ते तु टङ्गं कृत्वा बहिर्मुखम् ॥
हरिणीं बाह्यपार्श्वं [मूलं] वाम्यन्तराननमेव वा । जटामकुटसंयुक्तं दक्षिणेऽर्धेन्दुशेखरम् ॥
वामेन्दुशेखरं बाध प्रवालसदृशप्रभम् । त्रिणेत्रं सौम्यवदनं सर्वाभरणभूषितम् ॥
पीताम्बरधरं देवं वज्राग्रं नलकान्तकम् । उभयोः पार्श्वयोरेवमम्बरं चोरुनध्यमे ॥
केवलं ह्येवमाख्यातम् ॥

cf. *Kāmikāgama* II 48, 1-14a:

इन्दुमौलिप्रतिष्ठां तु वक्ष्ये लक्षणपूर्विकम् । आपाद्य च शिलादीनि तैः कुर्यात्प्रतिमां युगः ॥

चतुर्भुजस्त्रिणेत्रश्च समपास्त्यानके स्थितः । वराभयहस्तसमायुक्तः पूर्वस्थकरपल्लवः ॥

शैलजं मृगमयं दाह कर्तव्यं 'लोहजेऽन्यथा । वेदभूतरसांशं वा ह्यहमूलत्करान्तकम् ॥ १८३ ॥
 तत्करे 'मध्यमाग्रान्तं कटिसूत्रसमं भवेत् । तत्करं 'श्रोत्रवक्त्रं वा 'नाभिसूत्रसमोद्धृतम् ॥ १८४ ॥
 तत्करे 'मध्यमात्सूत्रं कलाङ्गुलमिति स्मृतम् । कर्तरीमणिबन्धात्तु 'बाहुमानं गुणं भवेत् ॥ १८५ ॥
 नवद्वयाङ्गुलं प्रोक्तं 'कूर्परात्पूर्वसूत्रकम् । ऊरुमूलद्वयोरन्तर्व्योमाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ १८६ ॥

वरदं वामहस्ते स्यादभयं दक्षिणे करे । वरदं यदि तं कुर्यादथान्यत्सिंहकर्णकम् ॥
 ऊरुसृष्टकरो वापि कटको वा विधीयते । मृगटङ्ककरावन्यौ दोःसीमान्तं व्यवस्थितौ ॥
 मृगटङ्कौ तु कर्णान्तौ कर्तरीसंव्यवस्थितौ । पराङ्मुखोऽभिमुखो वा मृगटङ्कपराङ्मुखः ॥
 दिग्भात्रं कर्तरीबाहुमध्यमं परिकीर्तितम् । ह्रिककायाः कर्तरीमध्यमेकत्रिशदथाङ्गुलम् ॥
 मणिबन्धकबाह्वोस्तु मध्यमं द्वादशाङ्गुलम् । श्रोत्र्यन्तात्कूर्परादवगन्तरं पूर्वहस्तयोः ॥
 शरैर्वा कौशिकैर्वापि साधारणैरसंस्तु वा । स्तनान्तमभयान्तोच्चं नाभ्यूर्ध्वं पुष्करोदयः ॥
 नाभेरभयहस्तान्तं गुणाङ्गुलमुदाहृतम् । स्तनान्तादभयाग्रान्तं द्वादशाङ्गुलमिष्यते ॥
 कटकाधःप्रदेशं तु मेढूमूलरामं भवेत् । ऊरुमूले कटकान्तं सृष्टं वाथ गुणान्तरम् ॥
 सार्धभागद्वयेनाथ भागाभ्यां वाथ कल्पयेत् । ऊर्वादिमध्यमात्राणां जान्वोरप्यन्तरः क्रमात् ॥
 एकेनार्धेन सार्धाभ्यां त्रिभिश्च परिकल्पयेत् । अथवा जानुमध्यात्तु साधारणलमिति स्मृतम् ॥
 जङ्घयोर्मूलमध्यामं वेदभूतरसान्तकम् । अङ्गुष्ठयोर्द्वयोर्मध्यं विद्येशाङ्गुलमीरितम् ॥
 भागं पार्श्वान्तरं प्रोक्तम् "

cf. *Silparatna* II 22, 17-21:

केवलं गौरिसहितमालिङ्गं च त्रिधा भवेत् । केवलं समपदं च स्थानकं परिकल्पयेत् ॥
 अभयं दक्षिणं हस्तं वरदं वाममुच्यते । हरिणीं वामहस्ते तु टङ्कं वै दक्षिणे करे ॥
 जटामकुटसंयुक्तं दक्षिणेऽर्धेन्दुशेखरम् । वामेन्दुशेखरं वाथ प्रवालसदृशप्रभम् ॥
 त्रिनेत्रं सौम्यवदनं सर्वाभरणभूषितम् । पीताम्बरधरं देवं वस्त्राग्री नलकान्तगौ ॥
 उभयोः पार्श्वयोरेव मध्यतश्चोक्तमध्यमम् । केवलं त्वेवमाख्यातम् "

^१ A : परहस्तौ च   ^२ A : ह्रिककासूत्रं समं ; B, C : ह्रिककासूत्रसमं   ^३ A : पूव

^४ La fosse grammaticale correcte est त्र्यङ्गुलम्   ^५ C : स्थूल pour तल

^६ C : मध्यमग्रं ; G : मध्यमूलं   ^७ G : मेढूकान्तं   ^८ A, C : प्रलम्बय

^९ A : लोहजं त्यजेत्   ^{१०} A : देव pour वेद   ^{११} C : मध्यनिभ्रान्तं ; G : मध्यमे प्रोक्तं

^{१२} La meilleure lecture semble être उरुवक्त्रं   ^{१३} B : नाभिसूत्रसमोद्धृतम्   ^{१४} B : मध्यमासूत्रं

^{१५} A : बा-गान्यगुणं भवेत् ; G : बाहुनाथ गुणं भवेत् ; la meilleure lecture semble être : बाहुबाहु

मुभं भवेत्

^{१६} A : कूर्परात्   ^{१७} C : व्योमाङ्गुलमिति स्मृतम् ; G : सोमाङ्गुलमुदाहृतम्

‘ऊरुमध्यान्तरं सार्धंयवद्वयान्तरं’ युगम् । भूतांशं ‘जङ्घयोरन्ता रसांशं नलकान्तरम् ॥ १८७ ॥
 गुल्फान्तरं च भूतांशं पाण्यन्तं चतुरङ्गुलम् । पादाङ्गुष्ठप्रयोरन्तर्वसुमात्रमुदाहृतम् ॥ १८८ ॥
 कर्तरीमणिवन्धान्तमूर्ध्वं ‘करसमं भवेत् । कर्तर्यग्रं तु हिक्कान्तं’ दक्षिणेऽदक्षिणेऽपि च ॥ १८९ ॥
 टङ्कं कृष्णमृगं धृत्वा ‘बाह्येऽबाह्ये तु वाग्रके । आज्ञं राजसो भावो जटामकुटमण्डितम् ॥ १९० ॥
 ११ मकुटे दक्षिणे कृत्वा १२ प्रवालाद्यङ्गसाधनम् । सर्वाभरणसंयुक्तं पीताम्बराग्निनेत्रकम् ॥ १९१ ॥

[गौरीसहितम् गौर्यालिङ्गितं च १३]

एवं केवलमाख्यातम् ; वामे गौरीसमायुतम् १४ । ‘सहितं तदिति’ ख्यातमालिङ्गं १५ वक्ष्यतेऽधुना ॥ १९२

१ A : ऊरुमध्यान्तरस्यार्धं pour ऊरुमध्यान्तरं सार्धं

२ B : युतम्

३ B : जङ्घयोरन्तः सांशुजं नालकान्तरम्

४ B : तु pour च

५ B : पादकाङ्गुष्ठयोरन्तः ; G : पादाङ्गुष्ठप्रयोरन्तं

६ A : करसमं ; G : कापरसं

७ B omet le demi-sloka 189b

८ A : कर्तर्या न तु हिक्कान्तं

९ A, G : बाह्यबाह्यं तु वाग्रकौ ; B : बाह्यबाह्ये तु वाग्रके

१० cf. *Kāmikāgama* II 48, 20b-25a:

उष्णीषभूषणं कुर्यात्त्रिमात्रेण विशेषतः । पार्श्वयोः पुरतः पृष्ठे चतुष्पूरिसमन्वितम् ॥

मध्ये मकरकूटं स्यात्सप्तकोटरसंयुतम् । पार्श्वयोः पत्रकूटं स्यात्तट्टे स्यादत्रकूटकम् ॥

अग्रे दशाङ्गुलं तस्य मूले तु मुखविस्तरम् । तत्तत्त्रिगुणनाहं तु वामेऽवामेऽर्धचन्द्रकम् ॥

वामे महाफणिं तस्मै सर्वालंकारभूषितम् । जटाभिः पद्मभिर्गन्धैः त्रिमात्रेण विशेषतः ॥

एकधा तु त्रिधाकृत्य शेषाभिः पार्श्वलम्बनम् । जटामकुटमेतद्धि सर्वालंकारसंयुतम् ॥

११ A : मकुटं

१२ A : प्रवालाभ्यङ्गसाधनम् ; B : प्रावला भङ्गसाधनः ; C : प्रवालभगवाधनः ; G : प्रवालद्विगवाधनः

१३ cf. *Aṁsumatkāśyapa* 66, 56-62a:

वामे गौरीसमन्वितम् ।

तद्गौरीसहितं ख्यातं मित्रपीठैक एव वा । तदेव भङ्गसंयुक्तं देवीदेवौ परस्परम् ॥

देववरदहस्तेन देव्या बाह्यपराश्रितम् । स्तननाभ्यन्तरे वामपार्श्वमालिङ्गितं कुरु ॥

पार्श्वसूत्रात्परे वामबाहुमालिङ्गितं तु वा । देवीदक्षिणहस्तेन शम्भोर्दक्षिणपार्श्वतः ॥

कटिसूत्रोपरि सृष्ट्वा पुष्पं वामकरोद्धृतम् । अथवा प्राग्बद्धेवेशो देव्यास्तु दक्षिणे करे ॥

रणोत्पलं परिग्राह्य वामहस्तं प्रलम्बितम् । एवमालिङ्गमूर्तिं तु त्रिधा मार्गेण कल्पयेत् ॥

सर्वाभरणसंयुक्तं प्रभामण्डलसंयुतम् । चन्द्रशेखरमाख्यातम् ॥”

देवस्य 'वामहस्तेन' 'गौरीमालिङ्गितां कुरु । 'देव्याः सव्यकरेणैव' 'देवदेवं तथा कुरु ॥ १९३ ॥
 संस्थितौ 'पद्मपीठे तु 'ह्यालिङ्गं चासनेऽपि वा । 'देवं यथासुखासीनं तथा 'भद्रासने कुरु ॥ १९४ ॥
 तस्य 'वामकरोर्ध्वे तु 'देव्यासीनाङ्गिसारिका । उत्पलं दक्षिणे हस्ते ^{१०} 'धृतं वरदवामकम् ॥ १९५ ॥
 देवस्य वामहस्तेन ^{११} 'देवीमालिङ्गितां कुरु । ^{१२} 'विनाभयं तु देवस्य करं विज्ञेयमुद्रया ॥ १९६ ॥
 [कालहारिलक्षणम् ^{१०}]

^{१०} 'चन्द्रशेखरमेवं स्यात् ; ^{११} 'कालहारी त्वथोच्यते । वसुप्रवेशधर्मांशं ^{१२} 'रुद्रार्काङ्गुलमानतम् ॥ १९७ ॥
 ललाटमध्यतः ^{१३} 'सव्यनेत्रमध्ये' ^{१४} 'तथैव च । हिक्रामध्यस्य वामे तु ^{१५} 'वामस्तनाक्षदक्षिणे ॥ १९८ ॥
^{१६} 'वामे तु नाभिमध्यस्य ^{१७} 'सूत्रान्तरं शिवाङ्गुलम् । वामे तु ^{१८} 'मेढ्रमूले' ^{१९} 'तु सूत्रं' ^{२०} 'भूताङ्गुलं भवेत् ॥ १९९ ॥
 स्थिताङ्गुलमध्ये तु पूर्वसूत्रं ^{२१} 'प्रलम्बयेत् ।

cf. *Kāmikāgama* II 48, 32-34a:

चन्द्रशेखर एवं स्याद्देव्या च सहितो न वा । सापीहाभिजपीठा वा देवेनालिङ्गिताथवा ॥

तयालिङ्गितदेवो वा अन्योन्यालिङ्गितस्तु वा । आलिङ्गनयुतो वा स्यान्निराभज्ञोऽथ वामतः ॥

एवं लक्षणमाध्यातम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 245-246.

^{१०} C, G : समन्वितम् pour समायुतम् ^{११} B : विहितं pour सहितं ^{१२} G : इह pour इति

^{१३} B : ह्युमालिङ्गं pour आलिङ्गं

^१ G : वामहस्ते तु ^२ A : गौरीमालिङ्गनं कुरु ; B : गौरीमालिङ्गनं कुरु ; C, G : गौरीमालिङ्गितं कुरु

^३ A : देवस्थास्स करेणैव ; B : देवस्थापि करेणैव ^४ A : देवदेवी ^५ A : पद्मपीठं तु

^६ A : मूललिङ्गं चासनेऽपि वा ; B : मूललिङ्गासनेऽपि वा ^७ C, G : देवी pour देवं

^८ C, G : भद्रासनं कुरु

^९ G : देव्यासीनं प्रसारिका ^{१०} A : धृता pour धृतं ^{११} B : वामके pour वामकं ^{१२} A : वामहस्ते तु

^{१३} A, B : देवीमालिङ्गनं कुरु ; C : देवीमालिङ्गनं कुरु ^{१४} C : विना भावं तु

^{१५} cf. *Amśumatkāśyapa* 80, 1-4:

अथ वक्ष्ये विशेषेण कालदाहस्य लक्षणम् । वसुनन्ददशांशं वा नतमानं द्विजोत्तम ॥

रुद्रभाण्डङ्गलं वाथ नतमानमथोच्यते । ललाटदक्षिणे सव्यनेत्रमध्ये तथैव च ॥

हिक्रामध्यस्य वामे तु वामस्तनाक्षदक्षिणे । नाभिमध्यात्तु वामे तु सूत्रान्तरं यथाष्टकम् ॥

मेढ्रमूलस्य मध्यात्तु वामे धडङ्गुलं नयेत् । स्थिताङ्गुलमध्ये तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥

^{१६} C, G : इन्दु pour चन्द्र ^{१७} A : कालहारिमथोच्यते ; C : कालहारिरथोच्यते

^{१८} A : रुद्रार्काङ्गुलवानकम् ; B : रुद्रार्काङ्गुलमेनकम् ; C : रुद्रार्काङ्गुलवानतम् ^{१९} A : त्वेवं pour सव्य

^{२०} B : वामनेत्रे pour नेत्रमध्ये ^{२१} A : वामहस्तेन दक्षिणे

^{२२} C omets le demi-sloka 199a

^{२३} A : सूत्रान्तरशिवाङ्गुलम्

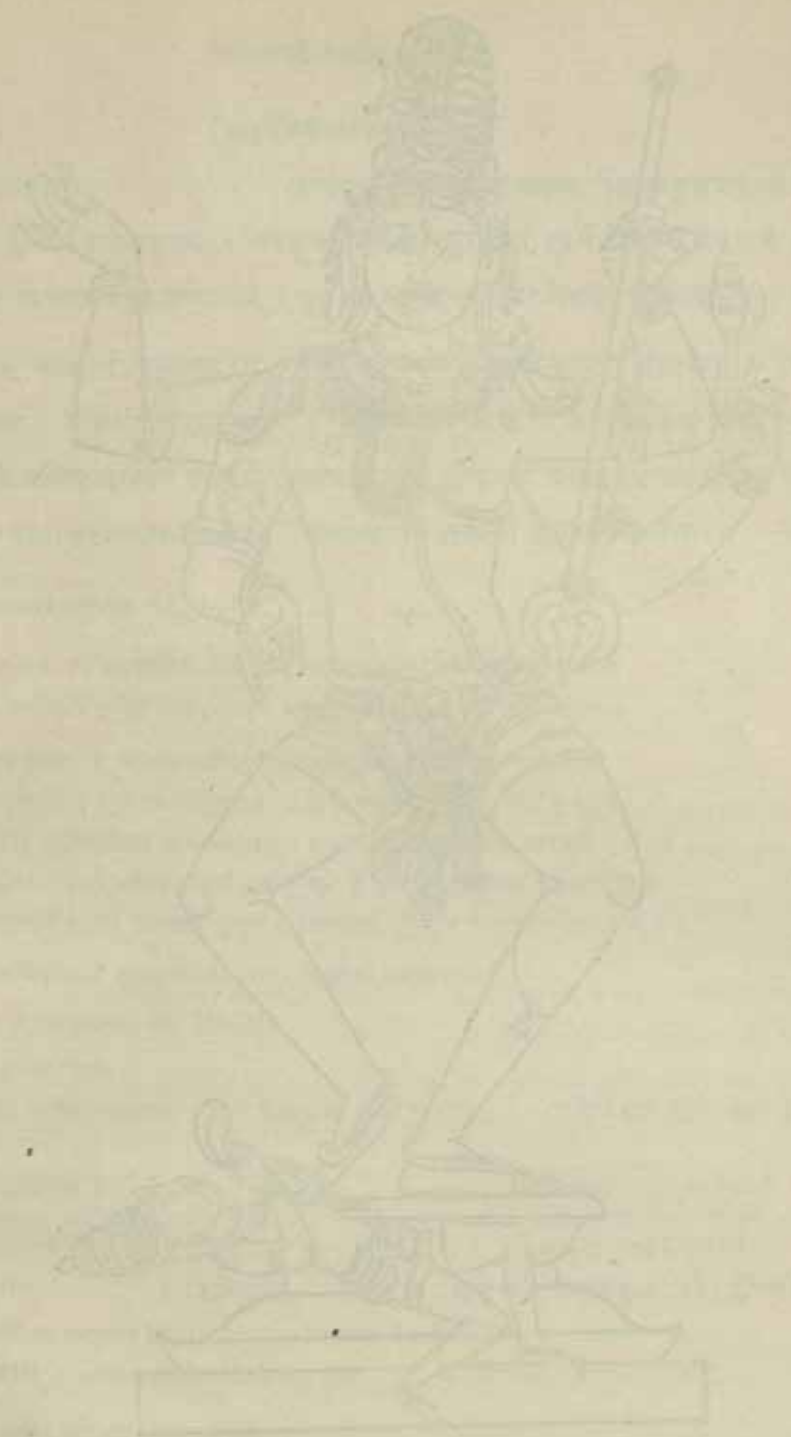
^{२४} C : बाहु pour मेढ्र

^{२५} B : च pour तु

^{२६} B : सूत pour भूत

^{२७} C : प्रलम्बयेत्

CHANDRASEKHAR - HAYASHI

CATURBHUJA-KĀLĀRI

[चतुर्भुजकालारिरूपम् ¹]

सव्यपादं स्थितं पीठे नृत्तस्य स्थितपादवत् ॥ २०० ॥

उद्धृतं वामपादं तु कुञ्चितं तलमुद्धृतम् । तदङ्गुष्ठं स्पृशेदीपत्कालस्य हृदयं विदुः ॥ २०१ ॥

सदंष्ट्राग्रं त्रिनेत्रं च जटामकुटमण्डितम् । युगं वा मूर्तिहस्तं वाप्येवमेव प्रकल्पयेत् ॥ २०२ ॥

त्रिशूलं दक्षिणे पूर्वे कर्णान्तिं तत्समुद्धरेत् । परशुं परहस्ते तु सूचिं वामे तु योजयेत् ॥ २०३ ॥

वामपाश्वरेऽपरं हस्तं ¹⁰ कर्तव्यं ¹¹ हरपल्लवम् । सूच्यग्रात्पूर्वसूत्रान्तं चतुर्दशाङ्गुलं भवेत् ॥ २०४ ॥

¹³ कर्णमूलधृते हस्ते मणिवन्धान्तरं तथा । ह्रिककासूत्रात्तु मुष्टिस्थ ¹⁴ परशोद्वर्धन्तरं मुखम् ॥ २०५ ॥

¹⁶ हरपल्लवहस्ते त्वनामिकोष्णीषमन्विता । कर्णान्तिमणिवन्धान्तं शूलहस्तसमान्तरम् ॥ २०६ ॥

¹ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 80, 5-12:

देवस्य दक्षिणं पादं पञ्चपीठोपरि स्थितम् । प्रथमचतुर्भुजेस्तु दक्षिणस्थितपादवत् ॥

वामपादं तथोद्धृत्य कुञ्चितं तलमुद्धृतम् । अङ्गुष्ठमुद्धृताङ्गुस्तु कालस्य हृदये न्यसेत् ॥

सदंष्ट्रास्यं त्रिनेत्रं च जटामकुटमण्डितम् । चतुर्हस्तसमायुक्तमष्टहस्तमथापि वा ॥

दक्षिणे पूर्वहस्ते तु शूलं कर्णान्तिमुद्धृतम् । दक्षिणे परहस्ते तु परशुं वरदं तु वा ॥

वामे पूर्वैकरं नाभिसीमान्तं सूच्यघोमुखम् । सूच्यग्रात्पूर्वसूत्रान्तं कला मन्वङ्गुलं तु वा ॥

कर्णाच्छूलधरे हस्ते मणिवन्धान्तरं तथा । वामे तु परहस्तं तु विस्मयं परिकल्पयेत् ॥

ह्रिककासूत्रसमं टङ्ककरं तद्वन्तरं मुखम् । उष्णीषान्तं समुद्धृत्य विस्मयेऽनामिकाग्रम् ॥

कर्णान्तिमणिवन्धान्तं शूलहस्तसमान्तरम् । चतुर्हस्तं समाख्यातम् ॥

voir aussi *Ajitāgama*, 36, 258-259.

² B : स्थिति pour स्थित

³ A : तदङ्गुष्ठसमं स्पृशेदीपत्कालस्य ; B : तदङ्गुष्ठसमं स्पर्शे कालस्य ; C : तदङ्गुष्ठे समं दीर्घकालस्य ; G : तदङ्गुष्ठसमं स्पृशेत्कालस्य

⁴ A : सदंष्ट्रा आन्तिनेत्रं च ; B : सदंष्ट्रा आन्तिनेत्रं च

⁵ A : वा एवमेव ; C : वा एवमेवं

⁶ A : पूर्वं pour पूर्वे ; B : पूर्वे ; C : पुण्यं ; G : पूर्वं

⁷ B : कर्णान्ति ; G : कर्णान्तं

⁸ B : तत्समुद्धरेत् ⁹ A : सूचिवामेन योग्यकम् ; B : सूचिं वामेन योग्यकम् ; C, G : शुचिवामेन योग्यतम्

¹⁰ Le mot हस्तं se trouve ici au neutre au lieu du masculin

¹¹ A : हलपल्लवम् ; voir *pāṭala* 32 śloka 13a ¹² C : सूच्यग्रात् pour सूच्यग्रात्

¹³ B : कर्णमूले धृते ; C, G : कण्ठमूलं धृते

¹⁴ A : ह्रिककामन्दाग्रमुष्टिस्थ ; B : ह्रिककामन्दाग्रमुष्टिस्थ ; C : ह्रिककामन्दाग्रमुष्टिस्थ

¹⁵ C : परशुवज्रकम् ¹⁶ A : हलपल्लवहस्ते तु ; B : फलपल्लवहस्ते तु ; G : फलं पल्लवहस्ते तु

¹⁷ G : कण्ठान्तं pour कर्णान्तं

[अष्टभुजकालारिरूपम्¹]

अन्यदष्टभुजं² वक्ष्ये शूलं परशुवज्रकम् । खड्गं दक्षिणहस्ते तु विस्मयं खेटपाशकम् ॥ २०७ ॥
 सूचिर्वामकरेपक्तं³ विद्रुमाभासरौद्रकम् । अधस्ताच्छयितः कालः पादौ हस्तौ द्विनेत्रयुक्⁴ ॥ २०८ ॥
 'सदंष्ट्रं' पाशपाणिं च⁵ करण्डमकुटान्वितम् । अस्त्रधाराश्च⁶ निष्क्रान्ता महाभीतिसमन्वितम् २०९
 शाययेदूर्ध्ववक्त्रं तु⁷ सपाशं हृदयेऽञ्जलिः¹⁰ ।¹¹ कालारिमूर्तिराख्याता कल्याणमथ वक्ष्यते ॥ २१० ॥
 [कल्याणमूर्तिः¹²]
 ललाटमध्यमाद्वामे तन्नेत्रस्यावसानके । वामनासापुटान्ते च हिक्कामध्ये तु लम्बयेत् ॥ २११ ॥

¹ cf. *Amṣumatkāśyapa* 80, 12-16:

“अष्टहस्तमथ शृणु ॥

शूलं च परशुं वज्रं खड्गं दक्षिणहस्तके । विस्मयं खेटकं पाशं सूचिहस्तं च वामके ॥
 विद्रुमस्य निभाकारं सर्वाभरणभूषितम् । कालहा मूर्तिराख्याता अधस्तात्काल उच्यते ॥
 द्विभुजं च द्विपादं च सदंष्ट्रं पाशपाणिनम् । करण्डमकुटोपेतमस्त्रधारासुनिर्गमम् ॥
 महाभयसमायुक्तं सपाशहृदयाञ्जलिम् । विकीर्णपादं मां दृष्ट्वा शाययेदूर्ध्ववक्त्रकम् ॥
 कालहा मूर्तिराख्याता”

² A : अष्टभुजं pour अष्टभुजं

³ A : सूक्तं pour धूक्तं ; C : युक्तं

⁴ B : विद्रुमासनरौद्रकम्

⁵ G : धूक्तं pour युक्तं

⁶ A : सदंष्ट्रं pour सदंष्ट्रं

⁷ B : करण्डं कुक्कुटान्वितम्

⁸ G : निष्क्रामत् four निष्क्रान्ता

⁹ A, B : सपादं pour सपाशं

¹⁰ B : हृदयाञ्जलिः pour हृदयेऽञ्जलिः

¹¹ A : कालहा pour कालारि

¹² cf. *Amṣumatkāśyapa* 71, 1-19:

अथ कल्याणमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना । ललाटमध्यमाद्वामे वामनेत्रावसानके ॥
 वामनासापुटान्ते च हिक्कामध्ये तु लम्बयेत् । दक्षिणे नाभिमाध्यातु वेदवहयज्जलं तु वा ॥
 नीत्वा हिक्काङ्गिगुल्फस्थं मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् । अन्तरं मानसूत्रं च समभङ्गं यथा तथा ॥
 मुष्टिचतं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् । दक्षिणे पूर्वहस्तं तु गौरीदक्षिणहस्तधृत् ॥
 वरदं वामहस्तं तु परहस्तद्वये ततः । दक्षिणे परशुं वामे परे कृष्णमृगीधरम् ॥
 अटामकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् । देवं प्रवालवर्णाभं देवेशस्य विशेषतः ॥
 सस्पर्श्यामनिभा देवीं प्राग्बन्मानादिसंयुता । उत्पलं वामहस्तेन धृतं दक्षिणहस्तकम् ॥
 शम्भोर्हस्तेन संप्राप्य लज्जया लम्बनान्विता । पार्वत्यानुगता श्रीर्भूः सर्वाभरणभूषिता ॥
 हस्ताभ्यां संस्पर्शयेत्तौ गौयास्तु[हि]कटिं द्विज । देवाग्ने कारयेत्कुण्डे होमकर्म प्रजापतिः ॥
 शम्भोर्वै स्तनसोमान्तं प्रवेशस्योदयं बुधः । चतुर्भुजं चतुर्वक्त्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥
 कुण्डिकां साक्षमालां च वामेऽवामे धरेत्परं । सुकुम्भौ पूर्वहस्ते तु धरेद्दामेतेरं क्रमात् ॥
 वृंस्तारभिमुखासीनं पद्मसेठिं प्रजापतिम् । प्रागग्रौ देवीदेवेशौ देवी देवस्य दक्षिणे ॥

AṢṬABHUJA - KĀLĀRĪ

KALYĀṆAMŪRTI

सव्ये 'च' नामिमध्ये तु सूत्रान्तं गुणमात्रकम् । स्थिताङ्गिगुल्फमध्ये^१ तु पूर्वसूत्रं^२ प्रसारयेत् ॥ २१२ ॥
 द्वयन्तरं च 'तथांशं' च समभङ्गं^३ यथा कुरु । कुञ्चितं दक्षिणं पादं वामपादं तु 'सुस्थितम्' ॥ २१३ ॥
 'सव्यपूर्वकरेणैव' देव्याः सव्यकरं ग्रहेत्^४ । वरदं वामहस्तं तु 'परहस्तद्वयोरपि' ॥ २१४ ॥
 परशुं सव्यहस्ते तु मृगं वामे तु 'संधरेत्' । जटामकुटसंयुक्तं दिव्याभरणभूषितम् ॥ २१५ ॥
 दिव्यवस्त्रैरलंकृत्य^५ प्रवालसदृशप्रभम् । श्यामवर्णनिभां गौरीं दुक्लवसनान्विताम् ॥ २१६ ॥
 उत्पलं वामहस्ते तु 'मकुटं' केशबन्धितम् । 'सुस्थितं' वामपादं^६ चापीतरं कुञ्चितान्वितम् ॥ २१७ ॥
 ईषल्लम्बितवक्त्राढ्यां^७ दक्षिणे तु व्यवस्थिताम् । 'तस्याश्चैवापरे' पार्श्वे^८ 'श्रीभूमी' चैव^९ कारयेत् ॥
 तयोर्हस्तोभयाभ्यां तु 'गौर्यास्त्वपरं' संस्पृशेत्^{१०} । देवस्याग्रे^{११} 'च' कुण्डे तु जुहुयात् प्रजापतिः ॥ २१९ ॥
 होमस्योत्तरदेशे तु 'हरिर्वर्धनि'^{१२} संयुतः । देवस्य वरदे हस्ते^{१३} 'गौरीं' ददेत्तदम्बुना ॥ २२० ॥
 शक्रादिसर्वदेवाश्च^{१४} शक्तियुक्ता वृताः स्थिताः^{१५} ।

दक्षिणामिमुखो विष्णुर्होमस्योत्तरदिक्स्थितः । शम्भोर्नस्तिप्रसीमान्तं श्रेष्ठं हीनं स्तनान्तकम् ॥
 तयोर्मध्येऽष्टभागेन नवधा केशवोदयम् । श्यामवर्णः समभङ्गः शङ्खवर्कं परे करे ॥
 हिरण्यकरकेणः पूर्वहस्तद्वयोरपि । संप्राप्य वरदे हस्ते दद्यादुदकपूर्वकम् ॥
 अनादिगोत्रसंभूतः स शिवः परमेश्वरः । आदिगोत्रासुमां गौरीं तवैवास्मै ददाम्यहम् ॥
 इत्युक्त्वा वरदे हस्ते दद्याद्भक्त्योदकं हरिः । अष्टलोकेशविद्येशः सिद्धयक्षगणादयः ॥
 ऋषयश्चैव गन्धर्वा मातरश्चान्यदेवताः । ततच्छक्तिसमोपेता हृदयाञ्जलिसंयुताः ॥
 संभ्रान्तमनसोपेताः सर्वेक्ष्य परितः स्थिताः । एवं कल्याणमूर्तिस्तु ..... ॥

voir aussi *Ajitāgama*, 36, 260-267.

- ^१ A : तु pour च   ^२ A : मध्यं pour मध्ये   ^३ C, G, वि pour प्र
^४ B : तथेदं   ^५ A : तथा pour यथा   ^६ C, G : संस्थितम्
^७ A : सव्ये पूर्वे pour सव्यपूर्व   ^८ A : त्रिपा pour पर
^९ A : संस्पृशेत्   ^{१०} A : प्रवालसदृशं विभुम्   ^{११} C : मुकुटं   ^{१२} A : संस्थितं ; C : सस्मितं
^{१३} A : तु इतरं pour चापीतरं   ^{१४} A, B : वक्त्राढ्यां pour वक्त्राढ्यां   ^{१५} A : तस्यां चैव परे
^{१६} A : श्रीभूमिं चैव ; B : श्रीभूमिरचैव ; G : श्रीभूमिरचैव   ^{१७} C : तारयेत्
^{१८} A : गौर्यां स्वपरसंस्पृशौ ; B : गौर्यां स्वपरसंस्पृशौ ; C : भार्यां स्वपरसंस्पृशौ   ^{१९} A : तु pour च
^{२०} A : हरिर्वर्धनसंभूतः
^{२१} La forme grammaticale correcte est वर्धनी ; mais le mètre ne serait pas respecté.
^{२२} A : गौरीदत्तं pour गौरीं ददेत्
^{२३} A : सर्वदेवश्च pour सर्वदेवाश्च ; B : सर्वे देवाश्च ; G : दिव्यदेवाश्च
^{२४} Il semble qu'il y ait là une lacune ; voir page 75 note 9

॥ २१९ ॥ [नृत्तरूपम्; तत्र भुजङ्गत्रासननृत्तम्] ॥ २२० ॥
 भुजङ्गत्रासमुद्दण्डमत्युद्दण्डं त्रिधा भवेत् ॥ २२१ ॥
 'त्र्यक्षं चतुर्भुजं शान्तं द्विपादं' च 'जटाधरम्' । 'सुस्थितं दक्षिणं पादमपस्मारोपरि स्थितम्' ॥ २२२ ॥
 तस्य ज्ञान्वन्तमुद्धृत्य^१ वामपादं 'तिरस्तलम्' । पताका 'दक्षिणे हस्ते' 'वामहस्ते' तु वर्तितम् ॥ २२३ ॥
 'प्रकोष्ठे तु' 'पताकायां सपत्रं पन्नगं भ्यसेत्' । 'डमरुं सध्यहस्ते तु वामहस्तेऽग्निमुद्धरेत्' ॥ २२४ ॥
 'कर्णान्तं दक्षिणे सूचि द्विष्कान्ताग्रिकराग्रकम्'^२ । द्विष्कान्तं स्यात्पताकाग्रं नाभ्यन्तं जानुरुद्धृतः ॥
 तज्जानुपरिवृत्तस्य^३ मणिबन्धान्तरं^४ मनुः । 'तज्जङ्गादक्षिणे हस्ते' 'मध्याग्रान्तं मुखं भवेत्' ॥ २२६ ॥

^१ cf. *Kāmilāgama* II 45, 1-13a:

वृत्तमूर्तिप्रतिष्ठां तु वक्ष्ये तल्लक्षणांविताम् । चतुर्भुजस्त्रिणेत्रक्ष संविकीर्णजटायुतः ॥
 जटामकुटसंयुक्तो वक्त्रागफणावृतः । प्रच्छगाः पार्श्वगास्ताः स्युः पञ्चाद्यैकैकवृद्धितः ॥
 त्रिंशत्संख्यावसानाः स्युर्जटास्ताः सान्तरालकाः । धुत्तरारसवधाकादिपुण्ययुक्ताः सपिङ्गलाः ॥
 कृताञ्जलिपुटोपेतज्वाहव्या दक्षिणस्थया । बालचन्द्रेण संयुक्तो वामपार्श्वस्थितेन च ॥
 युक्तो वकुलमालाभिर्मुक्तादामोरगादिभिः । व्याघ्राजिनाम्बरो दीप्तः सर्वाभरणभूषितः ॥
 वामदोर्मूलमालम्बिद्वीपिचर्माम्बरान्वितः । दिव्याम्बरान्वितो वापि सुगाजिनयुतोऽपि वा ॥
 करस्थव्रजकपालेन नानापुष्पैरलंकृतः । धृतवाराहदन्ताग्रः शार्दूलनखकच्छपः ॥
 शङ्खिकैर्मणिभिः श्रोतमालया हृदि भूषितः । स्थितो दक्षिणपादेन वामेनोपरिवर्तिना ॥
 कुञ्चितावर्तमानाङ्घ्रिः सुप्रसारिततत्करः । अम्बिकामुखविम्बाञ्जभ्रमरीकृतलोचनः ॥
 आश्वदकिङ्किणीयुक्तस्तद्वन्नूपुरशोभितः । वामदक्षिणकर्णाद्व्यपत्रिकानककुण्डलः ॥
 दक्षाभयकरस्थेन भुजङ्गेनोत्फण्णेन च । वामापरकरस्थेन वह्निना दक्षकेन तु ॥
 दिग्भिमेन समायुक्त उपवीतेन संयुतः । गोक्षीरधवलप्रणय आदित्याङ्गुलभङ्गयुक् ॥
 नानासर्पसमायुक्तस्त्वपस्मारोपरि स्थितः ।

voir aussi *Ajitāgama* 36, 228b-233

^२ A : त्र्यक्षं pour त्र्यक्षं   ^३ A : तु pour च   ^४ A : जटाधनुः; C : जटातनम्; G : जटाननम्

^५ A : संस्थितं   ^६ B : उत्सृज्य pour उद्धृत्य   ^७ A : व्यकरतलम्; B : त्रिकराङ्गुलम्   ^८ A : दक्षिणं हस्तं

^९ Le ms. B omet la portion entre le premier pāda du śloka 223b et le second pāda du śloka 224b et lit: पताका दक्षिणे हस्ते वामहस्तेऽग्निमुद्धरेत्

^{१०} B omet le śloka 224

^{११} C : पदार्कायां

^{१२} A : डमरुं pour डमरुं

^{१३} A : कर्णादं; C : अर्कान्तं; G : कण्ठान्तं

^{१४} A : करागृहम् pour कराग्रकम्; C : करागृहम्; G : कराग्रहम्

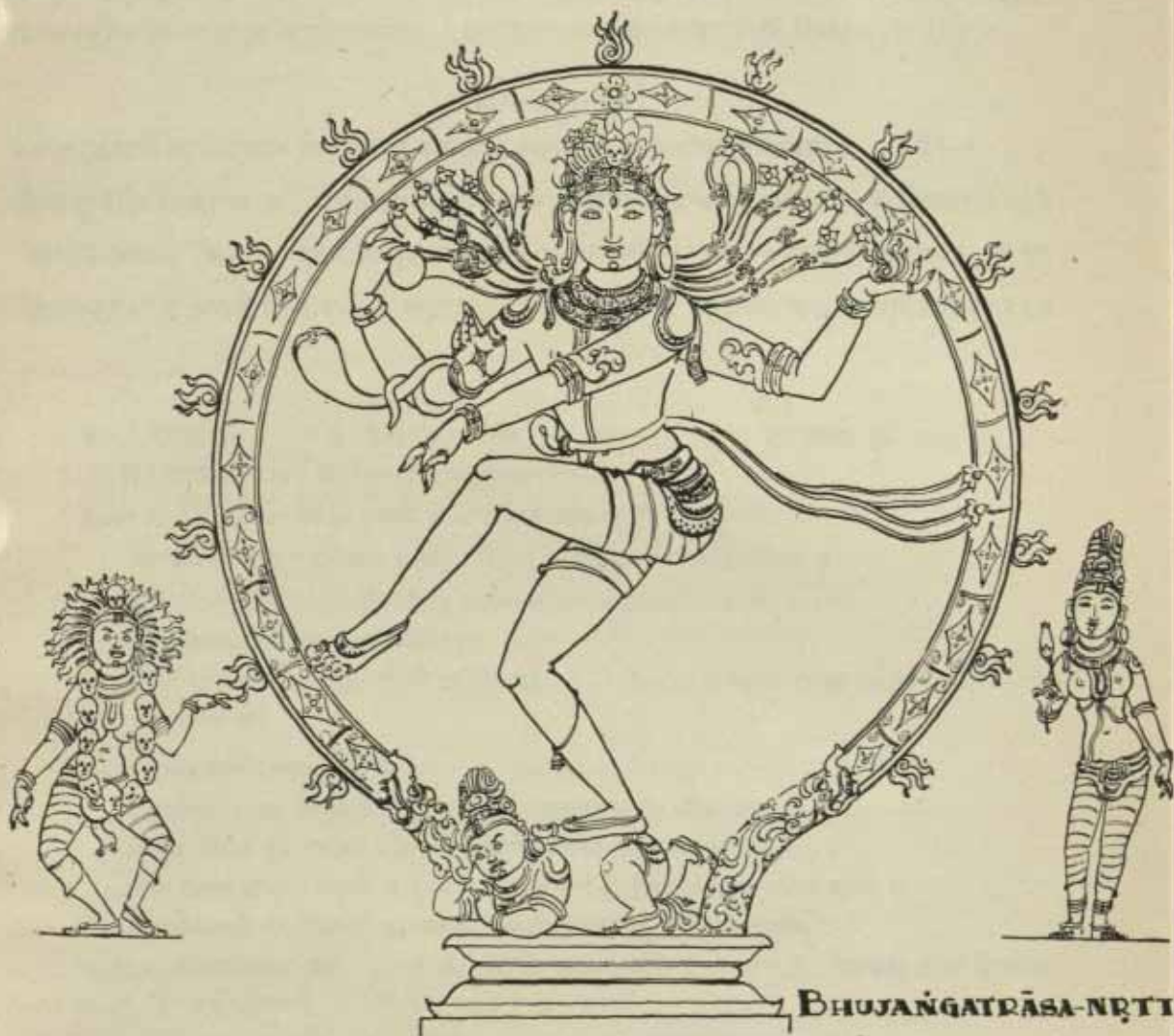
^{१५} A : परिवर्तस्य pour परिवृत्तस्य

^{१६} C, G : मनुम् pour मनुः

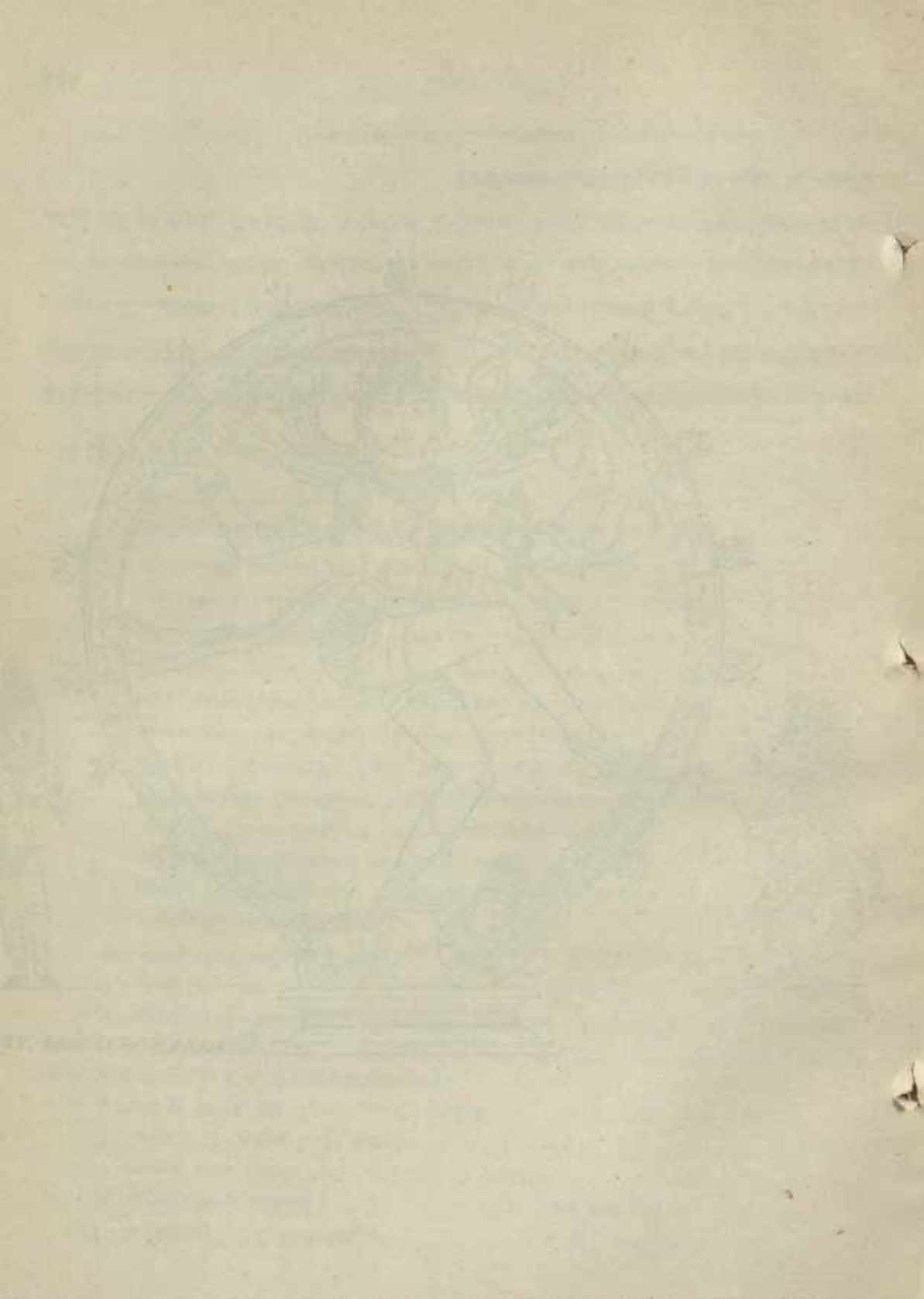
^{१७} A : तज्जङ्गादक्षिणे; C, G : तज्जङ्गाद्वर्तिने

^{१८} B : मध्याग्रान्तं

BHUVĀNGATRĀSA-NRTI

अर्धचन्द्रं^१ तु घुत्तुरं नागं स्फीतशिरस्तथा । वक्त्रपक्षसमायुक्तं मानुषपुष्पयुतं^२ शिरः ॥ २२७ ॥
 'तनवस्तु जटाभारा जटाश्रे जाह्नवी धरेत्'^३ । 'दक्षिणे तां विना वापि शिरश्चक्रसमन्वितः ॥ २२८ ॥
 कुण्डलं दक्षिणे कर्णे पत्रं चैव वामकर्णके । दक्षिणे 'कर्णपुष्पं वाप्युभयोरपि चैव वा ॥ २२९ ॥
 व्याघ्रचर्मोत्तरीयं च कृष्णचर्माम्बरयुतम् । प्रभामण्डलसंयुक्तमपस्मारोपरि स्थितम् ॥ २३० ॥

[नतमानं सूत्रपातश्च]

धर्मरुद्राकंमात्रं वा नतमानं विधीयते । प्रभामण्डलमध्यात्तु ललाटोष्णीपमध्यमात् ॥ २३१ ॥
 नीत्वा तु दक्षिणे ज्योममात्रं^{१०} नेत्रान्तमाश्रितम् । सव्यनासापुटान्ते च^{११} द्विककायां^{१२} नाभिमध्यमे २३२
 'वामोर्वभ्यन्तरे'^{१४} लम्ब्यं^{१५} सव्याङ्गिगुल्फमध्यमे । लम्बितं पूर्वसूत्रं^{१६} स्याल्ललाटसूत्रकान्तरम् ॥ २३३
 'गुल्फसूत्रान्तरं चैव वेद'^{१७} मात्रमिति स्मृतम् । द्विककामध्यात्तु^{१८} सूत्रान्तं^{२०} वसुमात्रमुदाहृतम् ॥ २३४

^१ B : च pour तु   ^२ B : शीत pour स्फीत ; G : वीत   ^३ G : धृतं pour युतं

^४ A, G : तनवस्तु जटाभारं जटाश्रे ; C : तनवस्तुजटाभारजटाश्रे

^५ Pour la définition de la जाह्नवी voir Kāmikāgama II 46, 45-47a:

देवस्य वक्त्रमानेन जाह्नव्यायाम उच्यते । द्विभुजा च त्रिणेत्रा च करण्डमकुटान्विता ॥

सर्वाभरणसंयुक्ता कृताञ्जलिपुटान्विता । ऊर्ध्वभागादधोभागं तोमाकारेण कारयेत् ॥

गङ्गादेव्यानया देवः संयुक्तो वा विवर्जितः ।

^६ A : दक्षिणे तां विना वापि ; B : दक्षिणे तांविना वापि   ^७ B, G : पुष्पमालां pour कर्णपुष्पं

^८ C : वर्ण pour चर्म

^९ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 68, 4b-8a:

प्रागुक्तविधिना ग्राह्य विम्बमानं द्विजातम् । उक्तमदशतालेन सर्वाङ्गं परिकल्पयेत् ॥

मानुषदशशोऽनेन तुष्टे रत्नानतं भवेत् । उष्णीपमध्यमात्सव्ये ललाटान्मध्यदक्षिणे ॥

नीत्वा शिवाङ्गुलं सव्ये नेत्रान्ते च पुटान्तके । हनोः सव्ये तु द्विककायां मध्ये नाभेश्च मध्यमे ॥

वामोर्वभ्यन्तरे चैव स्थिताङ्गुलिं गुल्फमध्यमे । प्रभामण्डलमध्यात्तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥

^{१०} A, B, C : मात्रां pour मात्रं   ^{११} A : पुटं चैव pour पुटान्ते च   ^{१२} A : द्विककायां pour द्विककायां

^{१३} B, C, G : वामोर्वभ्यन्तरे   ^{१४} C : लम्ब्यं ; G : लम्ब्य

^{१५} A : सव्याङ्गी pour सव्याङ्गि ; B : सव्याङ्गिः   ^{१६} B : स्याल्ललाटे सूत्रयेऽन्तरम्

^{१७} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 68, 8b-10:

ललाटात्सूत्रनीत्रं तु युगांशं बार्धहीनकम् । गुल्फात्सूत्रान्तरं चैव तद्वदेव विधीयते ॥

द्विककामध्यात्तु सूत्रान्तं सार्धं सप्ताष्ट बाङ्गुलम् । मकुटे वक्त्रशामात्सार्धाष्टींशं तथैव च ॥

ऊर्ध्वकुक्षिं स्पृशेत्पूर्वसूत्रं एवं प्रकल्पयेत् ।

^{१८} A : सूत्र pour मात्र   ^{१९} C : मध्यं तु pour मध्यात्   ^{२०} C, G : सूत्रान्तरं pour सूत्रान्ते

- 'सूत्रात्तु बकपक्षाग्रे' मूर्तिरङ्गुलमिष्यते । 'स्पृष्टोर्ध्वकुक्षिमालम्यं' युक्त्या शेवान्तरं विदुः ॥ २३५ ॥
 'सूत्राद्वर्तितबाहुग्रं' सप्ततत्कराग्रजम् । 'तस्मादपरबाहुग्रं वेदमात्रमुदाहृतम् ॥ २३६ ॥
 'तस्मादतलहस्ताग्रं' चत्वारिंशतिमात्रकम् । तत्सूत्रात्सव्यबाहुग्रं विंशत्यङ्गुलमिष्यते ॥ २३७ ॥
 'तस्माड्भ्रमरुके हस्ते मणिबन्धस्य' बाह्यके । त्रिंशत्यङ्गुलमाख्यातं चत्वारिंशति बाहुलम् ॥ २३८ ॥
 'हिक्कान्तमणिबन्धोर्ध्वं' सूच्यग्रात्कर्णसीमं तु । 'सूच्यग्रात्कर्णबाह्यान्तं' चत्वारिंशतिमात्रकम् ॥ २३९ ॥
 सपञ्चचत्वारिंशद्वा 'पञ्चाशद्वा'न्तराङ्गुलम् । 'पताका' तलमध्यात्तु सूत्रमकंद्वयाङ्गुलम् ॥ २४० ॥
 ['तन्मध्यमाङ्गुलाग्रं तु हिक्कासूत्रसमोद्धृतम् ।] 'तदस्ते कूर्परं' सूत्राच्चत्वारिंशतिमात्रकम् ॥ २४१ ॥

¹ A : सूत्रं तु   ² A : अग्र pour अग्रे ; C, G : अग्र   ³ A : स्पृष्टोर्ध्वं pour स्पृष्टोर्ध्वं

⁴ A : युक्ता pour युक्त्या

⁵ cf. *Amśumatkāśyapa* 68, 11-12, 16b-19 et 23:

तत्सूत्राङ्गुलबाहुग्रमर्धाधिककलाङ्गुलम् । तस्मादपरबाहुग्रं युगाङ्गुलमुदाहृतम् ॥

तस्मादधिकराग्रान्तं सप्तत्रिंशाङ्गुलं तु वा । चत्वारिंशतिमात्रं वा' ..... ॥

दक्षिणे पूर्वसूत्रात् बाहुग्रं विंशदङ्गुलम् । तस्माड्भ्रमरुके हस्ते मणिबन्धस्य बाह्यकम् ॥

अष्टविंशतिमात्रं वा त्रिंशदङ्गुलमेव वा । चत्वारिंशतिमात्रं वा वामे संख्याः क्रमाजयेत् ॥

तदस्ते मणिबन्धोर्ध्वं हिक्कासूत्रसमं भवेत् । भ्रमरुके मध्यपीठस्य सूचि कर्णान्तमुद्धृतम् ॥

तर्जन्यग्रं तु सूचिः स्यात्तर्जनी ऋजुका भवेत् । सूच्यग्रात्कर्णसीमान्तं चत्वारिंशतिमात्रकम् ॥

तपञ्चचत्वारिंशच्च पञ्चाशन्मात्रकं तु वा ।

⁶ B : सूत्राद्वर्तनबाह्याग्रं

⁷ A : सप्तदशकराग्रजम्

⁸ A : तस्मादापर pour तस्मादपर

⁹ Les manuscrits C et G omettent les *śloka* 237 et 238a

¹⁰ La forme grammaticale correcte est चत्वारिंशद्

¹¹ B : तस्माड्भ्रमरुके हस्ते

¹² A : बाह्यकम्

¹³ B : हिक्कान्तमणिबन्धार्धं ; C : हिक्कान्तं मणिबन्धोर्ध्वं

¹⁴ C : सूच्यग्रं कर्णसीमकम्

¹⁵ B : मध्यग्रात् pour सूच्यग्रात्

¹⁶ C : पञ्चाशद्वन्तराङ्गुलम्

¹⁷ cf. *Amśumatkāśyapa* 68, 24b-26a:

दक्षिणे पूर्वहस्तं तु अभयं परिकल्पयेत् । प्राक्सूत्रादभये हस्ते मध्यं भावुद्वयाङ्गुलम् ॥

तन्मध्यमाङ्गुलाग्रं तु हिक्कासूत्रसमोद्धृतम् । सूत्रात्कोर्परनीत्रं च चत्वारिंशतिमात्रकम् ॥

¹⁸ B : पताकि pour पताका ; C : पदार्क

¹⁹ Après 240b les mss A, B et C ajoutent les demi-*śloka* 243b et 244a.

²⁰ Les Mss A, B et C omettent le demi-*śloka* 241a

²¹ A : तदस्ते कूर्परं pour तदस्ते कूर्परं

'सूत्रात्कक्षान्तरं तत्र भान्वङ्गुलमिति स्मृतम्' ^१ । सूत्रान्मध्योदरे' वामे नीत्रं' वेशाङ्गुलं भवेत् ॥२४२॥
वामस्फिकृपिण्डनीत्रं तु सूत्राद्वै द्वादशाङ्गुलम् । सूत्रात्कुञ्चितजानोस्तु' द्वयन्तरं तु दशाङ्गुलम् ॥२४३॥
स्थिताङ्गिजानोर्वामाङ्गिजानुनीत्रं कलाङ्गुलम् । स्थिताङ्गैर्वामपाण्यन्तं वेददशाङ्गुलं भवेत् ॥ २४४ ॥
'स्थितजानूद्धृतपाण्योः पञ्चविंशतिमात्रकम् । कूर्पराङ्गोलहस्तस्य नाभिरैकादशाङ्गुलम् ॥ २४५ ॥
तद्वस्ते मणिबन्धात्तु वामजान्वन्तरं रुरो' । वसुनन्ददशांशं वा जङ्गामध्याग्रकान्तकम् ॥ २४६ ॥
नवधर्माङ्गुलं वापि रुद्राङ्गुलमथापि वा । डोलादभयहस्तान्तं दशनन्दाङ्गुलं तु वा ॥ २४७ ॥
'तत्रानुक्तानि नीत्राणि यथासौन्दर्यमाचरेत् । वामे गौरीसमायुक्तं ^{१०} चर्ममुण्डासमायुतम् ^{११} ॥ २४८ ॥

^१ cf. *Amṣumatkāśyapa* 68, 28-39:

सूत्रात्कक्षान्तरं सव्यपार्ष्वे द्वादशमात्रकम् । सूत्रान्मध्योदरं वामे नवाङ्गुलमुदाहृतम् ॥
वामस्फिकृपिण्डनीत्रं तु सूत्रादष्टादशाङ्गुलम् । सूत्रात्कुञ्चितजानोस्तु द्वयन्तरं तु दशाङ्गुलम्
नवाङ्गुलं चाष्टमात्रं च जानुनीत्रं यथाक्रमम् । भानुरुद्रदशाङ्गुल्यं नतमानेन कल्पयेत् ॥
स्थिताङ्गिजानोर्वामाङ्गिजानुनीत्रं कलाङ्गुलम् । त्रिपञ्चमनुमात्रं वा जान्वोरन्तरमान्तरम् ॥
स्थिताङ्गिजलकामध्याग्रकपाण्यन्तरं बुधः । सवेदक्षत्वारिंशच्च स्वङ्गुलं तु विधाययेत् ॥
सप्तपञ्चदक्षत्वारिंशदङ्गुलं वाय तद्ववेत् । स्थितजानूद्धृतपाण्योर्बहुविंशतिमात्रकम् ॥
त्रयविंशतिमात्रं वा जानोः पाण्यन्तरं द्विधा । उद्धृताङ्गितलान्तं च स्थितजानूद्धृतः समम् ॥
उद्धृताङ्गैस्तु जानूद्धृतं नाभिसूत्रसमं भवेत् । कूर्पराङ्गोलहस्तस्य नाभिसूत्रादशाङ्गुलम् ॥
एकादशाङ्गुलं वाय कल्पयेत्कूर्परान्तकम् । तद्वस्ते मणिबन्धात्तु वामजानोस्तु द्वयन्तरम् ॥
दशाङ्गुलं वाय कर्तव्यं नवाङ्गुलमथापि वा । डोलहस्ते तु मध्यस्थादङ्गुलाप्रादिशेषतः ॥
वामपादे तु जङ्गान्तमन्तरं धर्ममात्रकम् । नवाङ्गुलान्तरं वापि रुद्राङ्गुलमथापि वा ।
डोलहस्ताभयान्तं तु द्वयन्तरं तु दशाङ्गुलम् । अन्यान्युक्तानि नीत्राणि यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥

^२ Le ms. C omet les śloka 242 et 243

^३ A : उदरं pour उदरे ; G : अन्तरं

^४ A : जान्वोस्तु pour जानोस्तु

^५ B omet le demi-śloka 244b

^६ B : स्थितजानूद्धृतपाण्यन्तं ; C : स्थितवामोद्धृतं पाण्योः ; G : स्थितं जान्वोद्धृतं पाण्योः

^७ A : कूर्परं pour कूर्प

^८ A : गुरोः pour रुरो

^९ C, G : अत्र pour तत्र

^{१०} A : धर्मपिण्डि pour चर्ममुण्डा ; B : चर्ममुण्डा

C : चर्ममुण्डि

^{११} cf. *Kāmikāgama* II 46, 49b-50:

"पार्वर्णां देवीं कल्पयेत्तद्विधानतः ॥

कुर्याद्भिर्जीरिति वाय भद्रकालीमथापि वा । भुजङ्गनास आख्यातः"

[उदण्डनृत्तम्^१]

भुजङ्गत्रासमाख्यातमुदण्डमधुनोच्यते । त्रियश्रं चाण्डहस्तं च द्विपादं क्षीरसन्निभम् ॥ २४९ ॥
 जटामकुटसंयुक्तं^२ नागेन्द्रकं च धुत्तुरम् । नानावर्णाभ्वरैर्युक्तं सर्वाभरणसंयुतम् ॥ २५० ॥
 'सर्वकं दक्षिणं पादमपस्मारोपरि स्थितम् । उद्धृतं वामपादं^३ चाप्युष्णीषोर्ध्वाकंमात्रकम् ॥ २५१ ॥
 'अभयं शूलपाशं च डमरं दक्षिणे करे । घण्टां चैव कपालं च^४ डोलं चैवाग्निपात्रकम् ॥ २५२ ॥
 अङ्गुष्ठमुद्धृताङ्गैस्तु^५ कर्णाद्रानुद्वयाङ्गुलम् । जङ्गामध्यात्तु^६ बाह्वन्तर्मान्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २५३ ॥
 'जानोस्तु डोलाबाहुभ्रं द्वादशाङ्गुलमिष्यते । लम्बान्तराग्रसूत्रस्य^७ पार्श्वदेवं विधीयते ॥ २५४ ॥
 वामे गौरीसमायुक्तमुभयोर्हस्तयोरपि । स्कन्दं धृत्वा तु^८ लज्जाढयामीषङ्गं लम्बिताननाम् ॥ २५५ ॥

^१ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 68, 78-81:

उष्णीषोर्ध्वेऽर्कमात्रान्तं सव्यपादं समुदरेत । सर्वकं वामपादं तु अपस्मारोपरि स्थितम् ॥
 भुजङ्गसमायुक्तमेतत्पञ्चमुच्यते । अभयं शूलपाशं च डमरं दक्षिणे करे ॥
 कपालमग्निपात्रं च घण्टां हस्तिकरोपमम् । गजहस्तोपमं हस्तं प्रसार्य दक्षिणानुगम् ।
 यद्वटप्रभमरुतस्य पूर्वसूत्रं प्रसारयेत् । चिह्नं पञ्चमरुतस्य एवमेवेति विद्यते ॥

cf. *S'ritattvanidhi* (éd. Bombay) pp. 66-67:

अथ संहारताण्डवध्यानम् —

त्रिणेत्रं चाण्डहस्तं च सुविकीर्णजटान्वितम् । कुक्षितं वामपादं तमपस्मारोपरि स्थितम् ॥
 उद्धृतं दक्षिणं पादं व्याघ्रचर्मोत्तरीयकम् । अभयं शूलपाशौ च डमरं दक्षिणे करे ॥
 कपालं चाग्निपात्रं च दध्ना^९ विस्मयहस्तकम् । गजहस्तोपमं वामे चतुर्दोभिः समन्वितम् ॥
 गजहस्तोपमं सव्यमपसव्यानुगं तथा । नन्दीशं सव्यभागे तु वामे गौरीसमन्वितम् ॥
 सप्तमं रुतमाख्यातं जगद्वृद्धिकरं भवेत् ॥ शिष्टं प्रथमरुतवत् ॥ गौरवर्णः ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 236-237.

- ^१ A : नागेन्द्रकं धृत्युतम् ; B : नागेन्द्रकं धृत्युतम् ; C : नागे चार्कं च धुत्तुरम् ; G : नागेर्वाकं च धुत्तुरम्
^२ A : स्वकन्दं pour सर्वकं ; C, G : सचकं ^३ A : तु उष्णीष pour चाप्युष्णीष
^४ A : अभयं शूलकपालं च ; C, G : अभयाङ्गुशपाशं च ^५ B : खण्डां ^६ A : डोलं
^७ G : कण्ठो pour कर्णाद् ^८ C : जङ्गामध्ये तु ; G : जङ्गामध्ये तु ^९ B : जान्वन्तं pour बाह्वन्तरं
^{१०} A : जानोस्तु ^{११} A : पार्श्वदेव pour पार्श्वदेवं ; B : पार्श्वदेव ; C : प्रारदेवं तु ; G : पृथग्देवी
^{१२} A : लज्जास्याम् pour लज्जाङ्गम्

UDDANDANRTTA

ATYUDDANDA NR̥TTA

[अत्युद्गण्डनत्तम्¹]

उद्गण्डमेवमाख्यातम् ; अत्युद्गण्डमथोच्यते । 'स्वतः स्ववस्थितं वामपादमञ्जेऽन्यमूर्ध्वगम्'² ॥२५६॥

'द्विरष्टकसमायुक्तं जटामकुटमण्डितम् । डमरुकाभववज्रं' च शूलं पाशं तथैव च ॥ २५७ ॥

'टङ्कं दण्डं च नागं च दक्षिणेऽष्टमुजे' भवेत् । 'डोलं गजोपमं चाग्निं मिथुनं वलयं तथा ॥ २५८ ॥

वृषद्वयं च घण्टां च कपालं वामपाशर्वके । 'प्रागुक्तं पूर्वसूत्रं तु वामपाशर्वे प्रसारयेत् ॥ २५९ ॥

'नीत्रं वेदांशतः सर्वे' प्रागिवैव प्रकल्पयेत् । वामपाशर्वे स्थितं स्कन्दं³ 'सव्यहस्तोद्गतं नतम् ॥२६०॥

¹ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 68, 83-86a:

दोभिः षोडशभिर्युक्तं वामे गौरीसमायुतम् । हस्ताभ्यामुद्गतं स्कन्दं स्तनं तस्य प्रसारितम् ॥

अभयं शूलपाशं च वज्रं डमरुकं ध्वजम् । केशालं सूचिहस्तं च दक्षमष्टकरं भवेत् ॥

अनलं गजहस्ताभं खेटकं विस्मयं तथा । घण्टां चैव कपालं च क्षुरिकां सूचिमेव च ॥

वामे त्वष्टभुजा ख्याताः शेषं पञ्चमवृत्तवत् ।

cf. *Srītatvanidhi* (6d Bombay) p.66:

दोभिः षोडशभिर्युक्तं वामे गौरीसमायुतम् । स्कन्दं दक्षिणपाशर्वं तु सव्यहस्ते धृताञ्जलिम् ॥

अभयं डमरुं चैव वज्रं शूलं च विभ्रतम् । पाशं टङ्कं तथा दण्डं नागं वै दक्षिणे करे ॥

सव्यानुगं करं चैव वामे पूर्वकरं तथा । अनलं पुस्तकं चैव वरदं केतुखेटकम् ॥

घण्टां चैव कपालं च वामपाशर्वेऽष्टभिः करैः । सर्वलक्षणसंयुक्तं शेषं प्रथमवृत्तवत् ॥

त्रैपुरं ताण्डवं प्रोक्तम् ॥ गौरवर्णः ।

cf. *Silparatna* II 22, 53-57:

दोभिः षडङ्गसंयुक्तं [षोडशभिर्युक्तं] वामे गौरीसमायुतम् । स्कन्दो भयात्कराभ्यां तु मातुः स्तनद्वयोदरात् ॥

निपीड्य वा कराभ्यां तु वामभागोद्धृताञ्जलिम् । एवं गौरी निरीक्ष्येशं भीत्यातिस्नेहविस्मयात् ॥

अभयं डमरुं चैव वज्रं शूलं तथैव च । पाशं टङ्कं तथा दण्डं नागं वै दक्षिणे करे ॥

सजानुगकरं डोलं वामं गजकरोपमम् । अनलं मिथुनं चैव वलयं केतुमेव च ॥

घण्टां चैव कपालं च वामपाशर्वेऽष्टहस्तके । पादौ पञ्चमवृत्तस्य विधिवत्तद्विधीयते ॥

² C : सपादं सुस्थितं ; G : सपर्वं सुस्थितं ; B : अन्यमूर्ध्वगम् pour अन्यमूर्ध्वगम्

³ C, G : भुजाष्टकं pour द्विरष्टकं ; C : वज्रं pour वज्रं ; A : टङ्कं च दण्डनागं च ; A :

⁴ A : भुजं pour भुजे ; A : डोलागजोपपद्माग्निमिथुनं ; C : डोलं गजेन पद्माग्निं ; A : प्रागुक्तपूर्वसूत्रं तु

⁵ A : नीत्रे वेदांशतः सर्वे ; B : नीत्रे वेदांशतः सर्वे

⁶ La forme grammaticale correcte est सर्वस्मिन्

⁷ A : सव्यहस्ताजनानता ; B : सव्यहस्तः ; C : सव्यहस्ता जनानता ; G : सव्यहस्ता जनानतम्

करणड'मकुटोपेता सर्वाभरणभूषिता । 'गौरी चैवं तु' वामे तु हान्यत्र चर्ममुण्डनी ॥ २६१ ॥
 नत्तं करोति 'स ह्येवमृषयश्चामराः स्थिताः । नत्तमेवं समाख्यातं मिश्राटनमथ शृणु ॥ २६२ ॥
 [मिश्राटनलक्षणम्^१]

पादयोः पादुकोपेतं वामपादं तु सुस्थितम् । गमनोत्सुकमन्यं तु हीयदुद्धृतपार्णिकम्^२ ॥ २६३ ॥
 'सुविकीर्णजटाभारं जटामण्डलमेव वा । 'कोपिनं वाथवानन्दं' नानानागैश्च भूषितम् ॥ २६४ ॥
^{१०} सव्ये पूर्वकरं कृष्णमृगाढयं वेशमुद्रया । कपालं तु धरेद्वामे^{११} ब्रह्मणस्तूर्ध्वमूर्ध्वजम् ॥ २६५ ॥
^{१२} डमरुं दक्षिणे त्वन्ये^{१३} 'वामे त्वन्यच्च पिच्छभृत् । सितवस्त्रोत्तरीयं वा^{१४} नागं वा हरिणीत्वचम् ॥ २६६ ॥
 द्विभुजं वाथ कर्तव्यं विना पिच्छमृगाढयकम् । डमरुकं विना शूलं तत्करेणैव धारयेत् ॥ २६७ ॥
^{१५} शूलाग्रेण धरेद्दैत्यं दैत्येन्द्रस्य शिरोऽथवा । पूर्वसूत्रप्रसारं^{१६} तु कङ्कालस्याग्रकस्य च ॥ २६८ ॥
 एवं मिश्राटनं प्रोक्तम् ; कङ्कालमथ-वक्ष्यते ।

[कङ्काललक्षणम्^{१७}]

रक्तकञ्चुकवद्भाङ्गं जटामकुटमण्डितम् ॥ २६९ ॥

^१ C, G : मुकुट pour मकुट   ^२ C et G omettent 'le demi-sloka 261b

^३ A : गौरीमेव तु ; B : गौरीमेव तु

^४ A : सच्चैवम् pour सलोचनम्

^५ cf. *Kāraṇāgama* I 11, 351-356a:

त्रिणेत्रं चतुर्भुजं नमरुपं किञ्चित्स्मिताननम् । आङ्गतालङ्कृताभज्जि पादे पादुकसंयुतम् ॥
 दक्षिणे तु करप्रं तु हरिणास्यानुगं भवेत् । दक्षिणावरहस्तं तु डमरुक्युतं भवेत् ॥
 वामे कपालहस्तं तु अपरं पिच्छधारिणम् । कुक्षितं दक्षिणं पादं वामपादं तु सुस्थितम् ॥
 सभङ्गस्थानकं कुर्याद्गमनोत्सुकरूपकम् । कपालोपेतहस्तस्य पृष्ठं नाभिसमं भवेत् ॥
 मणिबन्धाच्च नाभेस्तु द्वयन्तरं षोडशाङ्गुलम् । शेषं सर्वं विशेषेण कङ्कालस्योक्तवद्भवेत् ॥
 एवं मिश्राटनं प्रोक्तम्^{१८}

^{१९} voir aussi *Ajitāgama* 36, 219-223.

^{२०} B : पाणिकम् pour पार्णिकम्

^{२१} A : स्व pour सु

^{२२} A : कोपिनं वाथ नन्दं वा

^{२३} B : नानानागविभूषितम्

^{२४} C : सर्वे pour सव्ये

^{२५} A : त्रिगुणः pour ब्रह्मणः ; B : त्रिगुणा

^{२६} A : डमरुकं pour डमरुं

^{२७} La forme grammaticale correcte est त्वन्यस्मिन्

^{२८} A : वामे त्वन्यं च

^{२९} A, B : नाहं pour नागं

^{३०} A : शूलाग्रे वा pour शूलाग्रेण

^{३१} C : प्रसादं pour प्रसारं ; G : प्रवादं

^{३२} cf. *Kāraṇāgama* I 11, 303-310a:

“कङ्कालं त्वधुना शृणु ।

चतुर्भुजं त्रिणेत्रं च कर्पदमकुटान्वितम् । पादे पादुकसंयुक्तं किञ्चिद्गमनोत्सुकम् ॥

सर्वाभरणसंयुक्तं यज्ञसूत्रोपशोभितम् । शङ्खं तु वामकर्णे तु दक्षिणेन च कण्डलम् ॥

BHIKṢĀTANA

KANKĀLA

'धुत्तूरपुष्पं' नागं च वामे 'सव्येन्दुशेखरम्' । किञ्चित्प्रहसितास्यं च 'गणैर्गैयसमन्वितम्' ॥ २७० ॥
 कर्णकुण्डलसंयुक्तं वामे शङ्खदलं तु वा^१ । वामे पूर्वकरे^२ ढक्कां प्रहारं दक्षिणे धरेत् ॥ २७१ ॥
 'दक्षिणे' परहस्तस्तु 'मृगवक्त्रे' तु व्यापृतः । वामे परे तु^३ 'पिच्छं' स्यात्सकलास्थि^४ समन्वितम् ॥ २७२ ॥

शौमवस्त्रधरं कुर्यादक्षिणे क्षुरिकायुधम् । डमरं वामहस्ते तु प्रहरं दक्षिणे करे ॥
 कङ्कालदण्डमूले तु पिच्छदण्डस्य मूलकम् । वामे त्वपरहस्तेन संगृहीतं तु कल्पयेत् ॥
 उभयोर्दण्डकाग्रं तु अंसकोपरि विन्यसेत् । कृष्णामुखगतं हस्तं दक्षिणे परहस्तकम् ॥
 नानानागसमायुक्तं किञ्चित्प्रहसिताननम् । बलिपात्रधरं भूतदेवं वामे तु कारयेत् ॥
 भिक्षादानोन्मुखस्त्रीभिर्मोहिताभिः समाकुलम् । नानाभूतसमायुक्तं नानाशीलासमन्वितम् ॥

cf. *Aṃśumatkāśyapa* 75, 2b-6a:

शुद्धश्वेताभवर्णं च सर्वाभरणभूषितम् । रत्नकञ्चुकबद्धाङ्गजटामकुटमण्डितम् ॥
 धुत्तूरपुष्पं नागं च वामे सव्येन्दुशेखरम् । हसितं वक्त्रं संधार्य सुगोयगणसेवितम् ॥
 किञ्चित्प्रकाशितान्तस्थदशनं सुविलासितम् । गेयश्चत्वारसंयुक्तमास्त्रमेवं प्रकीर्तितम् ॥
 कर्णौ कुण्डलसंयुक्तौ वामे शङ्खा[मङ्गल?]दले तु वा । पूर्वहस्तद्वयोर्वामे ढक्का सव्ये प्रहारकम् ॥

cf. *Silparatna* II 22, 116b-119:

कङ्कालमूर्तिर्न वक्ष्ये पादवोः पादुकान्वितम् । सुस्थितं वामपादं तु गमनापेक्षयापरम् ॥
 पादनीपत्समुद्धृत्य करोत्यधिकमुन्दरम् । शुद्धश्वेतनिभं चारुसर्वाभरणभूषितम् ॥
 रत्नकञ्चुकबद्धाङ्गं जटामकुटमण्डितम् । धुत्तूरपुष्पं नागं च वामे दक्षेन्दुशेखरम् ॥
 किञ्चित्प्रकाशितान्तस्थदशनांशुविराजितम् ।

voir aussi *Ajītāgama* 36, 224-228.

^१ A : धुत्तूर pour धुत्तूर   ^२ B : सव्ये तु pour सव्येन्दु

^३ La meilleure lecture semble être गणगैयसमन्वितम् ou गणैर्गैयैः समन्वितम्

^४ A : अलं pour दलं   ^५ G : मुक्ता pour तु वा   ^६ A : धरे pour करे

^७ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 75, 6b-10a:

दक्षिणं हरिणीवक्त्रे व्यापितं (व्यापृतं?) सिंहकर्णवत् । वामहस्ते तु पिच्छं च कङ्कालास्थि च धारयेत् ॥
 तदस्थ्याकृतिं निर्मासं द्विपादद्विकरान्वितम् । कृष्णश्यामनिभाकारमपाने दण्डवेशनम् ॥
 दण्डं कङ्कालपादौ द्वौ रज्जुना बन्धयेद्बुधः । केतुकिङ्किणिनेत्राढ्यं निष्क्रान्तं रुधिरं [रुधिरं?] तु वा ॥
 एतत्कङ्कालनाम्ना तु वामस्कन्धोपरि न्यसेत् । अनेकभूतैर्जायाभिः सेवितं त्वादरान्वितः ॥

cf. *Silparatna* II 22, 120-123a:

दक्षिणं हरिणीवक्त्रे व्यापितं सिंहकर्णवत् । वामहस्ते च दण्डं तु कङ्कालास्थि च धारयेत् ॥
 तदस्थ्याकृतिं निर्मासं द्विपादं द्विकरान्वितम् । कृष्णश्यामनिभाकारमपाने दण्डवेशनम् ॥
 दण्डं कङ्कालपादौ द्वौ रज्जुना बन्धयेद्बुधः । केतुदण्डेन नेत्राभ्यां निष्क्रान्तं रुधिरं तु वा ॥
 एवं कङ्कालदण्डं तु वामस्कन्धोपरि न्यसेत् ।

^८ A : परहस्तं तु   ^९ A : मृगे वक्त्रे तु व्यापितम्   ^{१०} G : चत्वारं pour पिच्छं   ^{११} A : अहि pour अस्थि

‘तदस्थ्याकृति निर्मासं द्विपादं द्विकरान्वितम् । कृष्णश्यामनिभाकारमपरे दण्डवेशनम् ॥ २७३ ॥
 ‘दण्डे कङ्कालपादौ द्वौ नागपाशेन बन्धयेत् । नेत्राभ्यां किङ्किणीकेतु वाकान्तं त्वग्जघारया ॥ २७४ ॥
 ‘कङ्कालमेतदस्थि स्यात्स्कन्धोपरि निधाययेत् । ‘विविधैर्भूतजायाभिः’ सेवितं त्वति’कामतः ॥ २७५ ॥
 ‘बलिपात्रं घरेद्धूतं^{१०} वामपार्श्वे मनोसुकम् ।^{११} दर्व्या पात्रे बलिं दद्युर्जायास्तु^{१२} नतवाससः ॥ २७६ ॥
 ‘ललाटे वामपार्श्वे तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके । अघरस्य तु^{१३} हिक्काया मध्ये हृदयमध्यमे ॥ २७७ ॥
 नामेस्तु दक्षिणे^{१४} वेदमात्रं नीत्वा प्रसारयेत् । वामपादे तु गुल्फस्य मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ २७८ ॥
 आमङ्गलं सममङ्गलं वाप्यतिमङ्गलमथापि वा ।^{१५} व्याघ्रचर्माम्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् ॥ २७९ ॥

^१ A : तस्याकृति pour तदस्थ्याकृति ; G : तदस्थ्याकृति ; le mot आकृति se trouve ici au neutre au lieu du féminin.

^२ A : दण्ड pour दण्डे ; B : दण्डं   * B : कराल pour कङ्काल

^३ A : कन्तान्ताद्धगधारया ; B : कन्तान्ताद्धगधारया ; C, G : कन्तान्ताद्धगधारया

^४ B : कङ्कालमेकदा स्थित्या स्कन्धोपरि   * B : सविधैः pour विविधैः

^५ A : ज्ञातिः pour जायाभिः ; B : जायादि   * A : अधि pour अति

^६ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 75, 10b-12a:
 बलिपात्रधरं भूतं वामाग्रे गमनान्वितम् । दर्व्या त्वन्नं तु तत्पात्रे निधाय कृतजायया ॥
 किञ्चित्प्रकाशितं योनिं संयुक्ता नम्रवाससः । संभ्रान्तमनसोपेता जायाः सर्वास्त्विनेकशः ॥

cf. *Silparatna* II 22, 123b-125a:

बलिपात्रधृतं भूतं वामेऽग्रे गमनान्वितम् । दक्षिणेऽन्नं तु तत्पात्रे निधाय कृतजायया ॥
 किञ्चित्प्रकाशितं योनिं संयुक्तान्तवाससा । संभ्रान्तमनसोपेतं [ताः] जायाः सर्वास्त्विनेकशः ॥

^{१०} A : बलिपात्रान्तरे भूतं ; B : बलिपात्रं तरेद्धूतं

^{११} A : वामे पार्श्वे गमनोसुकम् ; B : वामपार्श्वे गमनोसुकम् ; la meilleure lecture semble être गमनोसुकम्

^{१२} C : सर्वं pour दर्व्या   ^{१३} A : नतवाससः

^{१४} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 75, 12b-14:
 ललाटवामपार्श्वे तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके । हन्तन्तस्य तु वामे तु हिक्कामध्ये हृदस्तथा ॥
 नामेः सव्ये युगाङ्गुल्यं वामपादस्य गुल्फके । मध्ये तु लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रं हीनाधिकं विना ॥
 आमङ्गलस्योक्तमार्गेण नतमानं प्रकल्पयेत् ।

^{१५} A : हिक्काया   ^{१६} A : देव pour वेद

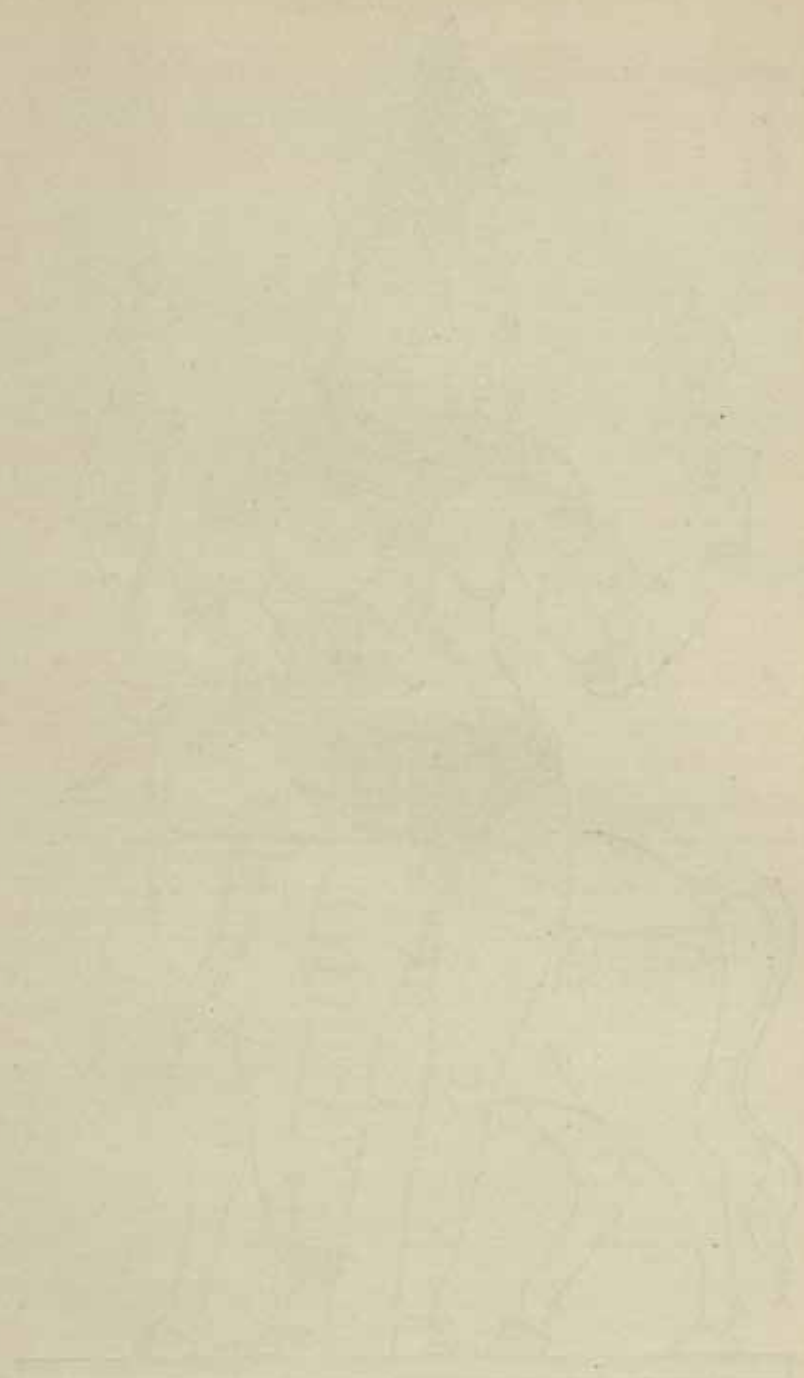
^{१७} cf. *Aṁśumatkāśyapa* 75, 15-18a

व्याघ्रचर्माम्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् । दक्षिणे कटिपार्श्वे तु क्षुरिकां चैव बन्धयेत् ॥
 क्षुरिकां हेमसंकाशा मुपबन्धसमन्विताम् । उभयोः पार्श्वयोर्हस्ते नानानागविभूषितम् ॥
 ऋषिभिर्देवगन्धर्वसिद्धविद्याधरादिभिः । हृदयान्जलिसंयुक्तैः संभ्रान्तमनसान्वितैः ॥
 समानितं सदानन्दं सेवितं तैः सुपूजितम् ।

cf. *Silparatna* II 22, 125b-128:

व्याघ्रचर्माम्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् । दक्षिणे कटिपार्श्वे तु क्षुरिकां चैव बन्धयेत् ॥
 क्षुरिका हेमसंकाशा रूपबन्धसमन्विता । यक्षकिन्नरसिद्धाद्यैः सेवितं पूजितं युतम् ।
 चामरैरर्कचन्द्राभ्यां वीजितं रत्नभूषितैः । अण्डानां सुस्थितार्थं तु सर्वलोकोपकारकम् ॥
 कङ्कालमोचनार्थं तु [स] स्यात्कङ्कालकाभिधः ।

ARDHANĀRĪ

नानानागसमोपेतं सर्वाभरणभूषितम् ।¹ भिक्षाटनमिवायुक्तं² युक्तं चान्यं प्रकल्पयेत् ॥ २८० ॥

एवं कङ्कालमाख्यातमर्धनारिह्योच्यते ।

[अर्धनारीश्वरलक्षणम्³]

चतुर्बाहुर्द्विबाहुश्च⁴ द्विविधः स विधीयते ॥ २८१ ॥

⁵ सममङ्गोऽप्यमङ्गः स्यात्सूत्रादयस्त एव हि । दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ २८२ ॥

गौरिरूपं तु वामे तु दक्षिणाधैश्वरात्मकम् । अभयं परशुं सव्ये⁶ त्वन्यमुक्षुस्तु⁷ कोर्परम् ॥ २८३ ॥

⁸ तदन्यवामहस्तं तु पुण्यपृष्ठकटकं भवेत् । द्विभुजे सव्यहस्तं⁹ तु¹⁰ वरदं ह्यभयं तु वा ॥ २८४ ॥

वामं पुण्यधरं ख्यातं दक्षिणेश्वरभूषणम् । गौर्यास्त्वाभरणं वामे तथैव¹¹ दिव्यवाससम् ॥ २८५ ॥

¹² पुंस्तनं दक्षिणे विद्याद्वामे स्त्रीणां पयोधरम् । शेषं युक्त्या तु कर्तव्यं पुंस्त्वं स्त्रीत्वं विशेषतः ॥ २८६ ॥

अर्धनारिः¹³ समाख्यातः; दक्षिणामूर्तिकं शृणु ।

[दक्षिणामूर्तिलक्षणम्¹⁴]

¹⁵ व्यक्षं चतुर्भुजं शान्तमार्जवं¹⁶ मार्दवान्वितम् ॥ २८७ ॥

¹ C : भिक्षाटनसमायुक्तं

² C, G : युक्त्या चण्डं pour युक्तं चान्यं

³ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 72, 1-9:

अर्धनारीमूर्तेस्तु वक्ष्येऽहं शृणु सुव्रत । चतुर्भुजं च द्विभुजं द्विविधं परिकीर्तितम् ॥

समभङ्गस्थानकोत्तमार्गेणैव नतादयः । सुस्थितं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥

वामेऽर्धपार्वतीयुक्तं दक्षिणेऽर्धं महेश्वरम् । अभयं परशुं सव्ये हस्ते तत्तु शिवांशकम् ॥

वृषभमूर्ध्नि विन्यस्तकोर्परं वामहस्ताकम् । तदन्यवामहस्ते तु कटकं पुण्यसंयुतम् ॥

द्विभुजे वरदं सव्ये वामहस्ते तु पुण्यधृतं । शिवस्याभरणं सव्ये वामे स्त्रीभूषणान्वितम् ॥

पुंस्तनं दक्षिणे पादवै वामे स्त्रियः पयोधरम् । अथवा कुञ्चितं सव्यं पादं वामं तु सुस्थितम् ॥

सव्यं गुलधरं हस्तं वामं पुण्यधरं भवेत् । वरदं दक्षिणं हस्तमन्योऽक्षशिरकोर्परम् ॥

कपालं दक्षिणे हस्ते वामहस्तं प्रसारितम् । दक्षिणे रौद्रदृष्टिः स्याद्द्वामपादवै तु शीतलम् ॥

दुकूलं चोरमध्यान्तं सव्ये गुल्फान्तमन्यके । एवं समासतः प्रोक्तमर्धनारीश्वरं हरम् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 36, 247-251.

⁴ B : द्विपादं च pour द्विविधः स ; C G : द्विविधं तद् ⁵ A : समभङ्गास्यमङ्गं स्यात्

⁶ A : त्वदीयमुक्षुस्तु कोर्परम् C : अन्यमुक्षुस्तु कोर्परम् ; G : अन्यकस्तु कोर्परम्

⁷ C, G : तदन्यं वामहस्ते तु ⁸ B : पुण्यं हत्काटकं भवेत् ⁹ B : हस्ते pour हस्तं

¹⁰ B : वरदस्य परं तु वा ¹¹ B, C, G : तथैव ¹² A : पुंस्तद्वदक्षिणे ; B : पुंस्त्वं तु दक्षिणे

¹³ A : अर्धनारी

¹⁴ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 79, 20b-23:

अन्योन्याद्वितलं विप्रं स्फिक्विण्डाघः प्रकल्पयेत् । ज्ञानमुद्रा हृदः स्थाने त्वभ्यन्तरमुखं करम् ॥

वरदं वामहस्तं तु मेढूपीठोपरि न्यसेत् । अपरे दक्षिणे चाब्जं मालाशं वामहस्ताके ॥

नासाग्रं तु समीक्षाक्षवाजैवं सूत्रदेहके । अपरे तु जटा लम्बा ऋषिभिः सेवितं वरम् ॥

योगमूर्तिरिति ख्यातम् ॥

अन्योन्याङ्गितौ द्वौ च स्फिक्पिण्डाधः प्रकल्पयेत् । हृदये ज्ञानमुद्रा तु ह्यभ्यन्तरमुखं करम् ॥ २८८ ॥
वरदं वामहस्तं तु कटिस्रजोपरि न्यसेत् । दक्षिणे परहस्तेऽक्षमालाधृग्वामसूचिका ॥ २८९ ॥

cf. *Kāṇikāgama* II 51, 1b-9a; 10-14a ; 21-25 et 30-40:

व्याख्यानगेययोगेषु निष्ठस्य त्रिविधस्य च । व्याख्यानयुग्मानमुद्रातो गेयी वीणासमन्वितः ॥

द्वाभ्यां विरहितो योगी स नानाकारभेदतः । चतुर्भुजस्त्रिणेत्रस्तु कुन्देन्दुधवलप्रभः ॥

श्वेतविष्णुमहेमाभः श्यामाभो वा प्रकीर्तितः । व्याघ्रचर्माम्बरो वापि दिव्याम्बरधरस्तु वा ॥

उत्तरीयसमोपेतः शुक्लयज्ञोपवीतकः । विकीर्णमूर्धनो वापि अटामकुट एव वा ॥

पट्टिकाबन्धनो वापि सत्करोटिकया युतः । धुत्तूरारवधौर्नगिपत्रैश्चन्द्रेण मण्डितः ॥

पद्ममुद्रासमोपेतो गज्राक्किङ्किणिसंयुतः । अधस्ताद्वटशृङ्गस्य शैलादूर्ध्वं श्रितः पुनः ॥

व्याघ्रचर्मोपरिष्ठातु स्थितो वीरासनोऽथवा । लम्बितं दक्षिणं पादं तज्ज्ञानपरि संस्थितम् ॥

वामाङ्गिनालकं कुर्यात्सव्यहस्तं तु मुद्रया । संदर्शसंज्ञयोपेतो वामहस्तस्यपुस्तकः ॥.....

अथवा नागसंयुक्तो वामहस्तः समीरितः । वरदं तं विजानीयाज्जानुस्यमणिबन्धकः ॥

दण्डहस्तो वदा स स्यात्प्रकोष्ठं जानुसंस्थितम् । विकसत्पद्मसंकाशस्त्वधस्ताद्विस्तृताङ्गुलिः ॥

परहस्तद्वये चाक्षमालाज्वालासमन्वितः । पद्मं वा चोत्पलं वापि व्यालं वामे तु कल्पयेत् ॥

कटकौ तौ प्रकृत्यौ प्रसन्नसमलोचनः । नासाप्रदंष्ट्रियुगवामहस्तो वा स्यात्सुपुस्तकः ॥

आभङ्गसहितं कुर्याद्दिहमध्ये तु वामतः । .....सजटामकुटा देवचूचुकास्यगलान्तकाः ॥

तत्तत्कवासमोपेताः शुक्लयज्ञोपवीतिनः । शुक्लाद्यम्बरसंयुक्ता भस्मरुद्राक्षसंयुताः ॥

कौशिकः काश्यपः श्यामस्वितरः पीतवर्णकः । रक्तवर्णो भरद्वाजो धूम्राभावत्रिगीतमौ ॥

एषामेकं द्वयं वापि त्रयं वा पार्श्वयोन्यसेत् । व्याख्यानमूर्तिरेवं स्याद्रेयमूर्तिस्ततो मतः ॥

ऊर्ध्वाधोमध्यकटकौ तस्यां सर्पकरावुभौ । वीणा तु दक्षिणे वाग्रे दक्षिणे कटकस्थिता ॥

दक्षिणे कटकं चौरुस्थितायां विनिवेशयेत् । व्याख्यानसहितस्त्वेव संदर्शस्य समास्ययुक् ॥

तत्राक्षिपातयोगेन सदा कुञ्चितलोचनः । प्रसृतो वामहस्तः स्याद्योगमूर्तिरस्य मतः ॥

अथ कुञ्चितवामाङ्गियुग्मस्फिक्पट्टपाणिनः । उद्धृतं तस्य जान्वर्षं दण्डकोर्परकान्तयुक् ॥

संदर्शदृष्टिपातश्च आभङ्गं चैव पूर्ववत् । नानामूर्तेस्तु संकीर्णं नानाव्यालैस्तु संयुतम् ॥

नानामुनिगणैः सार्धं सिद्धविद्याधरैरपि । भूतैश्च किञ्चरैरन्यैः पुण्यवृक्षैश्च मण्डितम् ॥

शैलं कुर्यात्तु तत्पार्श्वं वटशृङ्गस्तु शाङ्गुलः । फलशाखोपशाखादयो नानापक्षिसमायुतः ॥

तन्मूले दक्षिणे छायाविषण्णः कृपया युतः । रजोपशोभिते पीठे व्याघ्रचर्मोत्तरच्छदे ॥

आसीनो मुनिभिः सन्धक्कौशिकादिभिरादरात् । शिवद्विजकुलस्यादिभूतैस्तु परितः स्थितैः ॥

आगमाहितचेतोभिः परमेशेन दीक्षितैः । एवं तु दक्षिणामूर्तेर्मूर्तिभेदा उदाहृताः ॥

व्याख्यानयुग्मानदः प्रोक्तो गेययुग्मुक्तिदो मतः । सयोगो मुक्तिदो ह्येव इति ज्ञात्वा समाचरेत् ।

आसीनो वा स्थितो वापि ऋषिभिः संकृतो न वा । वटशृङ्गविहीनो वा भूताद्यावत् एव वा ॥

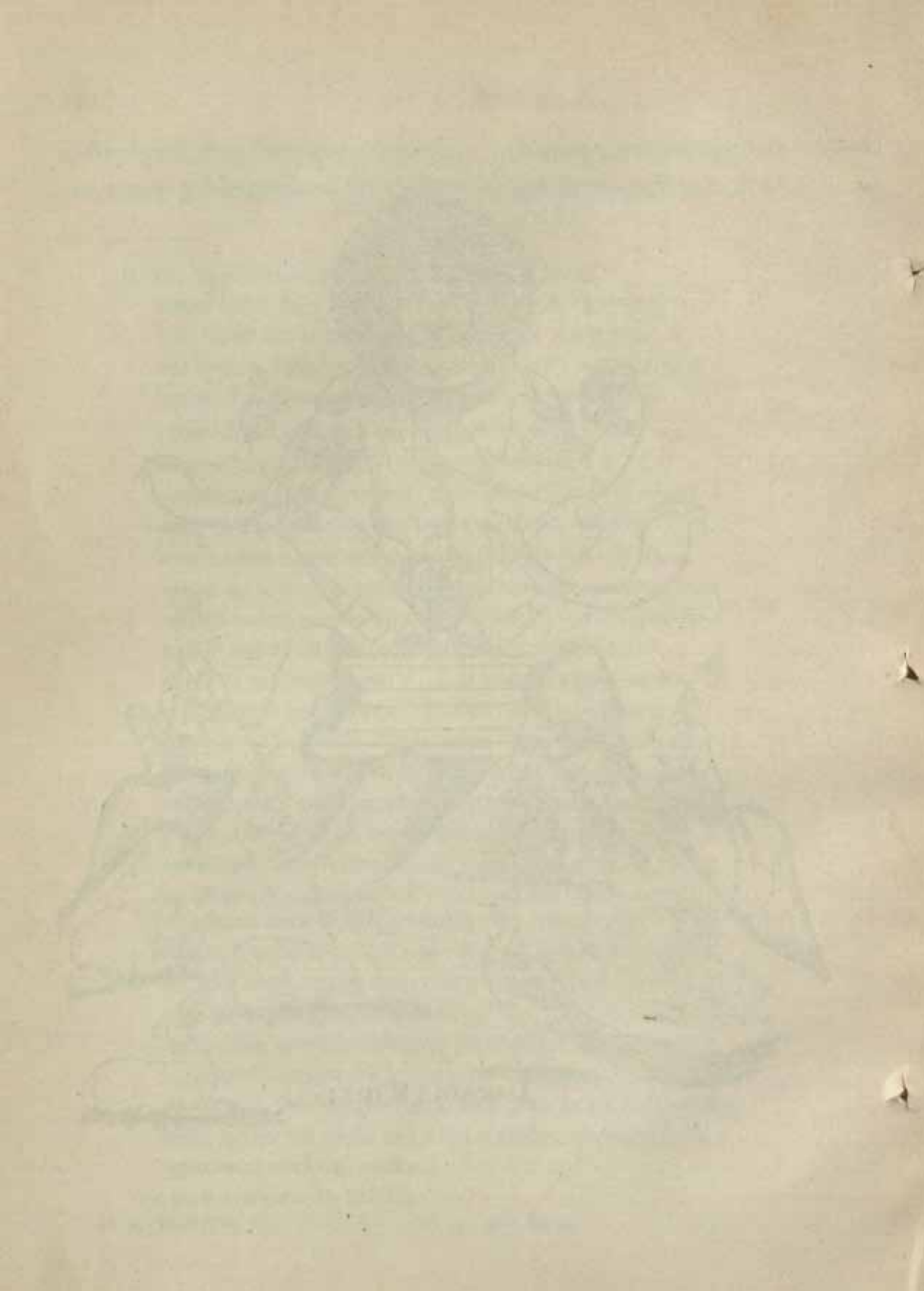
भूतस्थलम्बपादो वा दक्षिणेशः समीरितः ।

voir aussi *Ajītāgama* 36, 252-256.

DAKṢIṆĀ MŪRTI

¹ नासाग्रं तु ² समीक्ष्याक्षि स्वल्पासितप्रकाशकम् । अपरे पार्श्वयोश्चैव जटाधाराः ³ प्रलम्बयेत् ॥ २९० ॥
 क्रययः पार्श्वयोश्चैव ⁴ नीत्या तृप्तिं प्रकल्पिताः । बाह्वोश्चैव जटाभारे ⁵ व्याला यानसमन्विताः ॥ २९१ ॥
 मृगपक्ष्यादयश्चैव ⁶ योगाभ्यासं प्रचारिताः । ⁷ दक्षिणामूर्तिराख्याता ⁸ योगमूर्तिस्तथैव हि ॥ २९२ ॥

[रत्नन्यासः¹⁰]

प्रतिमालक्षणं¹¹ ह्येवं प्रतिष्ठां शृणु सुव्रत¹² । ¹³ सुकृते मण्डपे रम्ये वितानाच्चैरलंकृते¹⁴ ॥ २९३ ॥
 स्थण्डिलं शालिभिः कुर्याद्भिः पुष्पैः परिस्तिरेत् । विष्टरं स्थापयेत्तस्मिन्प्रोक्षयेद्बृद्धयेन तु ॥ २९४ ॥
¹⁵ माणिक्यं ¹⁶ मरकतं चैव ¹⁷ वैडूर्यं चैव नीलकम् । मौक्तिकं स्फटिकं चैव पद्मरागं च वज्रकम् ॥
 प्रवालं नव रत्नानि मध्यादीशावसानकम् । ब्रह्मादिलोकपालानां मन्त्रेणैव क्रमेण तु ॥ २९६ ॥
 हिरण्यशकलास्तत्र विन्यसेद्बृद्धयेन तु । गन्धादिभिः समन्वच्यं सर्वातोयसमन्वितम् ॥ २९७ ॥
 ततो विम्बं दृढा योज्य स्थपतिः स्निग्धमाचरेत् ।

¹ A : नासाग्रात्

² A : समीक्ष्याक्षि स्वल्पाशीताः प्रकाशिताः ; C : समीक्ष्याक्षि स्वल्पाशीताः प्रकाशिताः ; G : समीक्ष्याक्ष्यस्वल्पासिता प्रकाशिता

³ A : प्रलम्बिताः

⁴ A : नीत्या pour नीत्या

⁵ C : बालेन्दुजटाभारं

⁶ A : व्याला यातसमन्विताः ; C, G : व्यालयानसमन्वितम्

⁷ A : योगाभ्यासं प्रचारिताः ; B : योगाभ्यासं प्रकल्पिताः ; C : योगात्मा संप्रसारिताः ; G : योगात्मसंप्रचारिताः

⁸ A : दक्षिणामूर्तिमाख्यातं

⁹ A : योगमूर्तिस्तथैव हि ; G : योगमूर्तिं तथैव हि

¹⁰ cf. *Virāgama* 63, 23-28a:

रत्नन्यासं प्रकर्तव्यमाचार्यः शिल्पिना सह । रत्नन्यासं प्रकर्तव्यं सत्यकस्य पदेऽथवा ॥

शालिना विकिरेतत्र तण्डुलं च तिलं न्यसेत् । नववस्त्रसमायुक्तां प्रतिमां तत्र विन्यसेत् ॥

माणिक्यं मध्यमे स्थाप्य परितः स्थापयेत्क्रमात् । इन्द्रनीलं च वैडूर्यं स्फटिकं मरकतं तु च ॥

पद्मरागं प्रवालं च वज्रं मौक्तिकमुच्चते । पूर्वादिषु न्यसेदेतान्यध्वजं समुच्चरन् ॥

सिंहासनस्थदेव्याश्च रत्नन्यासं च कारयेत् । अर्धनारीश्वरस्यैव शिवभागे तु विन्यसेत् ॥

सुस्निग्धं कारयेत्तत्र शालयेत्प्रतिमां ततः ॥

voir aussi *Ajitāgama* 40, 14-20a.

¹¹ A : लक्षणे pour लक्षणं

¹² Le ms. C ajoute: इति श्रीमद्वैरवतन्त्रे प्रतिमालक्षणविधिर्नाम एकोनत्रिंशत्पटलः; Le ms. G ajoute: इति श्रीमद्वैरवतन्त्रे प्रतिमालक्षणविधिः नवविंशतिः । महेशस्थापनविधिः

¹³ C, G : सुकृते pour सुकृते

¹⁴ B : कृतम् pour कृते

¹⁵ B, G : माणिक्यं

¹⁶ G : मरकतं

¹⁷ Le ms. B omet la portion entre le premier pāda du *śloka* 295a et le second pāda du *śloka* 295b et lit: माणिक्यं मरकतं चैव पद्मरागं च वज्रकम्

[नेत्रोन्मीलनम्¹]

विम्बशुद्धिं ततः कृत्वा स्थण्डिलेऽन्यत्र विन्यसेत् ॥ २९८ ॥

नेत्रद्वययुते ऋक्षे नेत्रमोक्षणमाचरेत् । स्वर्णसूचिप्रहाराभ्यां भूरेखादीन्सुलेखयेत् ॥ २९९ ॥

भूरेखां पद्मरेखां च कृष्णमण्डलरेखया । ज्योतिर्मण्डलरेखां च लेखयेन्नेत्रमन्त्रतः ॥ ३०० ॥

ततः स्वर्णरेखाभ्यां तु नेत्रेणोन्मीलनं कुरु । क्षीराज्यमधुसंयुक्तमक्षेणाक्षेषु तर्पयेत् ॥ ३०१ ॥

'मधुवाता कृतायेति' मधुपात्रं प्रदर्शयेत् ।¹⁰ घृतं मिमिक्षेति मन्त्रेण¹¹ घृतपात्रं तु दर्शयेत् ॥ ३०२ ॥¹² 'गौर्धेनुमव्यमन्त्रेण सवत्सां गां प्रदर्शयेत्'¹³[कुम्भामिषेकः¹⁴]

.....कुम्भाद्वीजसमन्वितम् ॥ ३०३ ॥

¹ cf. *Santānasaṃhitā* 21, 14b-21a:

ताम्रपात्रमये कृत्वा तस्याग्रे विन्यसेद्बुधः । क्षीरं मधु घृतं चैव विन्यसेद्देशिकोत्तमः ॥

सवत्सां कपिलां धेनुं प्रतिमाग्रे व्यवस्थिताम् । सुवर्णनखसंयुक्तं स्वर्णकूर्चसमन्वितम् ॥

वक्त्रेण प्रतिमां वध्वा स्वर्णसूच्या च लेखयेत् । भ्रुवं च लेखयेत्तत्र पद्मरोमाणि लेखयेत् ॥

कृष्णं च मण्डलं लिख्य करवीरोपमं भवेत् । श्वेतं कृष्णं तथा रक्तं त्रिविधं लोचनप्रभम् ॥

कपिलां दर्शयेत्पश्चाद्वाङ्गानन्दर्शयेत्ततः । शिल्पिना मोक्षयित्वा तु पुण्याहं कारयेद्बुधः ॥

नेत्रे तु विन्यसेत्क्षीरमयुताक्षरमूर्तिना । मधुवाता कृतायेति मधु तत्रैव लेपयेत् ॥

घृतं मिमिक्षेति मन्त्रेण घृतं कूर्चसमन्वितम् । नखयुक्तेन हस्तेन विन्यसेन्नेत्रमध्यमे ॥

voir aussi *Ajītāgama* 40, 20b-32.² A : त्रय pour द्वय   ³ C : सूची pour सूचि   ⁴ A : सुलेपयेत् ; B : सुयोजयेत्⁵ A : पद्मरेखां ; B : पद्मरेखां ; C : पद्मरेखां   ⁶ B : वा pour च   ⁷ B : वा pour च⁸ cf. *Mahānārāyaṇa Upaniṣad* 9, 8.⁹ A : मधुपात्रेषु दर्शयेत् ; C, G : मधुपात्रेण दर्शयेत्¹⁰ cf. *Mahānārāyaṇa Upaniṣad*, 9, 11.¹¹ A : घृतपात्रेण दर्शयेत् ; B : घृतं पात्रेण दर्शयेत् ; C : घृतपात्राणि दर्शयेत्¹² cf. *Āpastambamantropāṭha* 2, 10, 9¹³ Dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition il y a une lacune après *śl.* 303a: les porcions traitant अलाधवास, शयनाधवास, कुम्भस्थापन, होम et une partie du rituel à exécuter le jour du कुम्भामिषेक sont omises. Voir *Ajītāgama*, *pāṭala* 40, *śloka* 32b-114 pour les passages correspondants.¹⁴ cf. *Kāmikāgama* I 68, 91-94 et 97-98:

शिवकुम्भं समुद्रस्य वर्धन्या सह देशिकः । परिवारघटैर्युक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥

हर्म्यप्रदक्षिणं कृत्वा प्रतिमाग्रे नयेद्घटान् । कुम्भाद्वीजं समादाय प्रतिमाहृदि विन्यसेत् ॥

तत्कुम्भस्थजलेनैव स्नापयेत्परमेश्वरम् । वर्धन्या बीजमादाय तत्पीठे विन्यसेद्बुधः ॥

देवेन सहजा देवी तस्यास्तु हृदि विन्यसेत् । विभिन्नपीठा देवी चेत्पृथक्स्नापनमारभेत् ॥.....

अर्चनोक्तं समभ्यर्च्य वस्त्राभरणपुष्पकैः । प्रभूतं तु हविर्दद्यात्तान्मूलादिसमन्वितम् ॥

स्नापनं कल्पयेद्वा चेदुत्सवेन युतं तु वा । अत्रानुक्तं तु यत्सर्वं लिङ्गस्थापनवञ्जयेत् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 40, 106-112,

आदायाञ्जलिहस्ताभ्यां प्रतिमाहृदि विन्यसेत् । गौरीं तथैव वध्न्या 'गौर्यास्तु हृदि विन्यसेत् ॥ ३०४
'कुम्भाद्विरभिपिच्याथ चार्चनोक्तं समर्चयेत् । चलोदरं 'चेद्विभ्वं तु प्रासादाभ्यन्तरे द्वयम् ॥ ३०५ ॥
'एकत्रिपञ्चसप्ताहं' व्याप्य 'सोत्सवमाचरेत् । स्नपनं कारयेत्पश्चान्महाहविर्निवेदयेत् ॥ ३०६ ॥
एवं यः कुरुते 'पुंसां स याति परमां गतिम् ॥ ३०७ ॥

इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे 'प्रतिमालक्षणविधिर्नाम' १० पञ्चत्रिंशः पटलः

- ^१ C : गौर्यां च   ^२ A : रम्भाद्विः pour कुम्भाद्विः ; C : कुम्भाद्यैः   ^३ A : च pour चेद
^४ A : एकं pour एक   ^५ A : वार्थ्यं pour व्याप्य   ^६ B : सोत्सवम् pour सोत्सवम्
^७ G : पुंसः pour पुंसां   ^८ B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे क्रियापादे
^९ A : महेशस्थापनपटलः षट्त्रिंशः ; G : महेशस्थापनविधिपटलस्त्रिंशतितमः
^{१०} B : षट् pour षष्ठ

[षट्त्रिंशः पटलः]

[विष्णुस्थापनविधिः]

[विष्णुस्थानम्]

विष्णुपूजां प्रवक्ष्यामि 'संक्षेपात्तु करो शुणु । 'ग्रामादिषु च मध्ये 'च 'दिशाष्टास्वन्तरालके ॥ १ ॥
सागराणां तु पार्श्वे वाप्यरण्ये नदीतीरके । तटाकतीरोक्तदिशि कर्तव्यं हरिमन्दिरम् ॥ २ ॥
प्रासादमण्डपादीनि^१ 'कर्तव्यान्युक्तमानवत् ।

[विष्णुलक्षणम्^{१०}]

चतुर्भुजं द्विनेत्रं च प्रशान्तं कृष्णसंनिभम् ॥ ३ ॥

किरीटमकुटं दिव्यं^{११} 'राजमूषणभूषितम् ।^{१२} 'संपातस्थानकं पद्मपीठस्योपरि संस्थितम् ॥ ४ ॥

अभयं^{१३} दक्षिणे^{१४} पूर्वहस्ते वामे तु^{१५} दण्डधृक् । दक्षिणे परहस्ते^{१६} 'च चक्रं वामे तु शङ्खधृक् ॥ ५ ॥

^{१७} पीताम्बरधरं नाना^{१८} चित्रवस्त्रविभूषितम् । दक्षिणेऽदक्षिणे श्रीमः^{१९} 'संस्थिते^{२०} 'हरिदीक्षिते^{२१} ॥ ६ ॥

तयोरङ्गी^{२२} हरेः पार्श्वे सुस्थितावन्यकुक्षितौ^{२३} । कृत्वैवं प्रतिमां^{२४} 'लोहैर्मृदा वा^{२५} 'धातुजैरपि ॥ ७ ॥

^१ Pour विष्णुस्थापनविधि voir *Acintyaviśvasādhakhyā* 64, *Kāraṇāgama* 1 99, *Pārameśvarāgama* (T. No 146) pp 46-47, *Virāgama* (T. No. 123) pp. 32-37 et *Santānasamhitā* 33.

^२ cf. *Kāmikāgama* I, 67, 15a: वरुणे विष्णुवासः स्यात्

cf. *Kāraṇāgama* I 99, 6b-7a:

ग्रामस्य वारुणे भागे समं कुर्याद्विरोधतः । अथवा वायुदिग्भागे गरुडालयमुत्तमम् ॥

^३ B : संक्षेपेण ; C : संक्षेपाच्च ^४ B : ग्रामादीनां च ^५ B : तु pour च

^६ B : दिशाष्टान्तरालके ; E, F, G : दिशिरष्टान्तरालके

^७ La forme grammaticale correcte est नदीतीरके ; mais le mètre ne serait pas respecté.

^८ B : आदीनां pour आदीनि ^९ B : कर्तव्यमुक्त pour कर्तव्यान्युक्त

^{१०} cf. *Virāgama* (T. No. 123) pp. 32-33:

आसीनं स्थानकं वापि शयनं वापि कारयेत् । स्वतन्त्रं परिवारेण स्थापनं विधिपूर्वकम् ॥...

एकवक्त्रं द्विपादं च चतुर्हस्तसमायुक्तम् । चक्रं दक्षिणहस्ते तु शङ्खं वामहस्तके ॥

अभयं दक्षिणे हस्ते वामे दण्डं च हस्तके । नेत्रद्वयसमायुक्तं सुस्थितं पद्मपीठके ॥

कौस्तुभमणिसंयुक्तं ललाटे हेमपट्टकौ । पीताम्बरधरं देवं श्यामवर्णसमन्वितम् ॥

सर्वाभरणसंयुक्तं किञ्चित्प्रहसिताननम् । श्रीभूमिसहितं चैव कारयेद्वैशिकोत्तमः ॥

शिलालोहमृदा कुर्याच्छास्त्रदृष्टेन कर्मणा ॥

voir aussi *Ajitāgama* 36, 289-293.

^{११} B : राजभूषितभूषणम्

^{१२} A : संपादस्थापनं पदं पीठस्योपरि सुस्थितम्

^{१३} C, F, G : दक्षिणं

^{१४} B : पूर्वं हस्ते ; C, F, G : पूर्व हस्तं

^{१५} B : दण्डवत् ; F : दण्डधृत्

^{१६} C : तु pour च

^{१७} B : पीताम्बरं गदायुक्तं

^{१८} E, F : छत्र pour चित्र

^{१९} A : संस्थितो ; B, C, F, G : संस्थितौ

^{२०} हरित् = विष्णुः

^{२१} C, F : हरिति क्षितौ

^{२२} B, C : अङ्गी : pour अङ्गी

^{२३} B : कुक्षितम् pour कुक्षितौ ; C F G : कुक्षितौ

^{२४} B : लोहैर्भूतजातानुजन्तु वा

^{२५} A : धातुजं तु वा

[प्रतिमानाम्¹]

द्वारोदयसमं तुङ्गं² परं मध्यं कनीयसम् । तयोर्मध्ये तु षट्त्रिंशत्तिशतित्रिनवोदयम् ॥ ८ ॥

महाबेरोदयं ख्यातं³ कर्माचां चाथ वच्मि ते । मूलबेरोदयेऽन्यंशं परं घातृशकेशवम् ॥ ९ ॥

कन्यसं स्यात्तयोर्मध्ये⁴ प्रशस्तं सप्तविंशतिः ।

[मन्त्राः¹¹]

वान्तमीकारसंयुक्तमग्निबीजसमन्वितम् ॥ १० ॥

विन्दुनादसमायुक्तं मूलमन्त्रं हरेर्विदुः । स्वनामाद्यक्षरेणैव विन्दुनादसमन्वितम् ॥ ११ ॥

देव्योर्मूलं समाख्यातं¹² ब्रह्माङ्गान्प्राग्बुद्धरेत् ।

[रत्नन्यासो नेत्रोन्मीलनं च¹³]

रत्नन्यासं हृदा कुर्यान्नेत्रेणैवाक्षिमोचनम् ॥ १२ ॥

¹ cf. *Virāgama* (T. No. 123) p. 33:

पूजांशोच्चप्रमाणेन कर्तव्यं प्रतिमां प्रति । तेन गर्भं तथा हित्वा एकैकं प्रतिमोच्छ्रयम् ॥

चतुर्णां षष्ठ्यां प्रतिमां कारयेत्ततः ।

² A : मध्यं चैव pour परं मध्यं ; C : परमध्य ; G : परं मध्य ³ C : षट्त्रिंशत्तिशतित्रिनवोदयम्

⁴ A : महाश्चेतोदयं ; B : महाश्चेतोदयं ; E : महाश्चेतोदयं ; F : महाश्चेतोदयं ; G : महाश्चेतोदयं

⁵ A : कर्मश्चाथ वजिते ⁶ A : मूलं वरोदये न्यंशं ; B, C : मूलं परोदये न्यंशं ⁷ B : घातृशकेशवम्

⁸ C : कन्यसः स्यात् ⁹ A : मध्यं ¹⁰ A : प्रशस्तात्

¹¹ cf. *Virāgama*, p. 34:

सप्तमे तु चतुर्थे तु सप्तमे तु द्वितीयकम् । प्रथमस्यादिसंयुक्तं विन्दुनादसमन्वितम् ॥

विष्णुमूलमिदं स्त्रियं विष्णुबीजं ततः शृणु । प्रथमस्यादिसंयुक्तं विन्दुनादविभूषितम् ॥

विष्णुबीजमिदं मन्त्रं त्रिदशैरपि दुर्लभम् । हृत्वा ब्रह्म समाख्याता दीर्घा ह्यङ्गानि चोच्यते ॥

¹² A : वान्तमीकारसंयुक्तम् ; B : वान्तमीकारसंयुक्तम् ; E : वान्तमीकारसंयुक्तम्

¹³ A : देव्या मूलं ¹⁴ Le mot अङ्ग se trouve au masculin au lieu du neutre.

¹⁵ cf. *Virāgama* pp. 34-35:

रत्नन्यासं प्रकर्तव्यं लक्षणेन समन्वितम् । शैलजे लोहजे वापि मृण्मये वापि कारयेत् ॥

स्थितिमूर्तिं प्रतिष्ठाप्य रत्नन्यासं तु कारयेत् । नयनमोक्षणं कुर्यान्नेत्रद्वययुते दिने ॥

स्वर्णसूचिकया चैव भूरेखां शिल्पिना लिखेत् । मण्डलं च सत्रालिख्य प्रच्छन्नपटसंयुतम् ॥

सुवर्णनखसंयुक्तं मध्वाज्यं चैव तर्पयेत् । अक्षिहोमं तु नेत्रेण आजयेन्मैव शताहुतिः ॥

कपिलां दर्शयेत्प्रधानेन द्वययुते दिने । ब्राह्मणान्मोक्षयेत्तत्र [न्दर्शयेत्तत्र] ब्रह्मज्ञानमन्त्रतः ॥

¹⁶ B : अक्षिमोक्षणम् pour अक्षिमोचनम् ; C : अक्षिमोचनम्

'गावं' गौर्धनुमन्वेन 'ब्रह्मजज्ञानतो' 'द्विजम्' । 'इदं विष्णवति मन्त्रेण' 'क्षत्रियं संप्रदर्शयेत्' १३ ॥

[प्रतिमाशुद्धिः, जलाधिवासश्च]

ब्रह्माङ्गैः 'प्रतिमाशुद्धिं कृत्वा गन्धादिभिर्यजेत्' । सर्वालंकारसंयुक्तं ग्रामं कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ १४ ॥

जलाधिवासनं कुर्यात्सकल^{१०} स्थापनोक्तवत्^{११} । 'प्रतिष्ठा मण्डपं'^{१२} चैव कुण्डसंस्कारकं तथा ॥ १५ ॥

[शयनाधिवासः^{१३}]

स्थण्डिलं वेदिकायां तु शालिमिस्तिलतण्डुलैः । कृत्वा पञ्चं समालिख्य दर्भान्पुष्पान्^{१४} परिस्तरेत् ॥ १६ ॥

शयनं कल्पयेत्तस्मिन्मण्डपाद्यैरनुक्रमात् । 'नागेन्द्रं चार्चयेत्तत्र गन्धपुष्पादिभिर्वृधः'^{१५} ॥ १७ ॥

जलादानीय बिम्बं तु स्नानवेद्यां निधापयेत् । गव्यैर्गन्धोदकैश्चैवाप्यख्येणैवाभिषेचयेत् ॥ १८ ॥

गन्धाद्यैरर्चयेद्धीमान्वध्वा प्रतिसरं ततः । लम्बकूर्चसमायुक्तं नववस्त्रेण वेष्टयेत् ॥ १९ ॥

शयने शाययेत्पश्चात्प्राक्शिरोध्वं वक्तुकम् । पीताम्बरेण संछाद्य^{१६} श्रीभूमी पार्श्वयोस्तथा ॥ २० ॥

^१ C : गन्धं pour गावं ; G : गवां

^२ cf. *Āpastambamantrapāṭha* 2, 10, 9

^३ cf. *Taittirīyāranyaka* 10, 1, 10

^४ B : द्विजाः pour द्विजम्

^५ cf. *Taittirīyasamhitā* 1, 2, 13, 1

^६ A : त्र्यक्षत्र्यं pour क्षत्रियं

^७ cf. *Santānasaṃhitā* 33, 21b-25a:

जलाधिवासनं पश्चात्पूर्वोक्तविधिना सह । ग्रामप्रदक्षिणं कुर्यात्सर्वातोयसमन्वितम् ॥

नववस्त्रेण संवेष्ट्य प्रतिमां कूर्चसंयुताम् । प्रतिमां कण्ठध्वने तु जले चैवाधिवासयेत् ॥

अष्टौ कुम्भान्समादाय सूत्रेण परिवेष्टितान् । कूर्चैर्नैव समायुक्तान्पूरयेद्गन्धतोयकैः ॥

पूर्वादीशानपर्वन्तमष्टमूर्तींश्च विन्यसेत् । गन्धपुष्पादिना पूज्य गीतवृत्तेन संयुतम् ॥

^८ A : प्रतिमां शुद्धिं ; G : प्रतिमा शुद्धं

^९ A : सकलं pour सकल

^{१०} La portion traitant du rituel de जलाधिवास dans le सकलस्थापन ou प्रतिमालक्षण *pāṭala* est omise dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition. voir page 122 note 13

^{११} cf. *Virāgama* p. 35:

मण्डपं कारयेत्तत्र सप्ताष्टनवहस्तकम् । मध्यमे वेदिकां कुर्यात्परितः कुण्डमुच्यते ॥

दिशासु चतुराश्रिणि इतःकुण्डं विदितुं च । इन्द्रैशानयोर्मध्ये योन्याकारं भवेत्तथा ॥

^{१२} B : प्रतिष्ठां मण्डपे ; C : प्रतिष्ठां मण्डपं

^{१३} cf. *Virāgama* p. 36:

शालिना विकिरैर्द्वेधां तण्डुलाद्यैः तिलं न्यसेत् । वास्तुहोमं दिना कुर्यात्तिलक्षणेन समन्वितम् ॥

शयनं पञ्चभिः कल्प्य मूलेन प्रतिमां न्यसेत् । प्रच्छन्नपदसंयुक्तं गन्धपुष्पादिनार्चयेत् ॥

श्रीभूमी चैव विप्रेन्द्र दक्षिणे चोत्तरे न्यसेत् ॥

^{१४} Le mot पुष्प se trouve au masculin au lieu du neutre.

^{१५} A : नागेन्द्रमर्चयेत्तत्र ; G : नागेन्द्रवर्म चेतत्र

^{१६} A : बुधाः pour बुधः

^{१७} B : श्री भूमि

[कुम्भस्थापनम्^१]

रुद्रसंख्याश्रवान्कुम्भान्मूत्रवस्त्राम्बुसंयुतान्^२ । 'सकृच्चान्हेमपुष्पाढधान्परितोऽष्टौ घटान्यसेत् ॥ २१

त्रिषु मध्ये हरिं^३ ध्यायेच्छ्रीभूमीं^४ दक्षिणोत्तरे । वासुदेवं हरिं कृष्णमच्युतं^५ चानिरुद्धकम् ॥ २२ ॥

प्रद्युम्नं श्रीधरं देवं धरणीपतिमेव च । शक्राद्यष्टघटेष्वर्च्यं^६ तत्तन्मूलेन पूजयेत् ॥ २३ ॥

[होमः, कुम्भाभिषेकश्च^७]

'हविष्यान्तं समभ्यर्च्यं^८ ततो होमं समाचरेत् । अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निं^९ कार्योक्तमाचरेत् ॥ २४ ॥

समिदाज्यं^{१०} चरुल्लज्जान्दधिं^{११} दुग्धं प्रियङ्गु च । 'शिरोऽन्तं^{१२} सद्यमन्त्रादि प्रत्येकं तु शताहुतिः ॥ २५ ॥

'इदं विष्ण्विति मन्त्रेण^{१३} पूर्णाहुतिमथाचरेत् । प्रभाते स्नानवेद्यां तु स्थापयेच्च^{१४} यथाक्रमम् ॥ २६ ॥

'कुम्भान्मन्त्रं न्यसेद्विम्बहृदि ह्यभ्यर्च्यं^{१५} सेचयेत् । 'श्रीभूमी च तथाभ्यर्च्यं^{१६} हविष्यान्तं प्रपूजयेत् ॥

^१ cf. *Santānasaṃhitā* 33, 33b-37:

अभितः कलशानष्टौ विन्यसेत्साधिदैवतान् । विष्णुश्च पूर्वतः स्थाप्यो महाविष्णुर्महानसे ॥

याम्ये चैव सदाविष्णुं निरुद्धौ नारायणं तथा । पश्चिमे वासुदेवं तु संकर्षणं तु वायवे ॥

प्रद्युम्नं चोत्तरे न्यस्य ईशान्यामनिरुद्धकम् । स्वैः स्वैर्मन्त्रैश्च संस्थाप्य पूजयेच्छिवशस्त्रवित् ॥

सकृच्चान्सापिधानांश्च सबलान्हेमसंयुतान् । प्रधानकुम्भमीशान्यां विन्यसेद्विष्णुमूलतः ॥

पार्श्वयोर्वर्धनी न्यस्या श्रीभूमिस्तत्र देवता ॥

^२ A : सूत्रवक्त्राम्बुसंयुतान् ; C : स्वर्णवस्त्राम्बुपूरितान् ; G : सबलाम्बुपूरितान् ^३ G : सकृच्च pour सकृच्चानि

^४ B : स्थाप्य श्रीभूमिं ; C, F, G : चैव श्रीभूमी ^५ C, F, G : दक्षिणोत्तरे ^६ A omet च

^७ A : षटेऽभ्यर्च्यं pour षटेष्वर्च्यं

^८ cf. *Virāgama* p. 36:

ततो होमः प्रकर्तव्यः पलाशसमिधा सह । समिदाज्यचरुल्लज्जान्मन्त्रैर्हृत्वा तु देशिकः ॥

इदं विष्णुर्विचक्रमेण आज्येनैव शताहुतिः । विष्णोर्नृकं च मन्त्रेण चरुणा च शताहुतिः ॥

हुत्वा हुत्वा स्पृशेत्प्रतिमां व्याहृति जुहुयात्ततः । वेदना वेदनत्वात्[?] गणानां त्वेति होमयेत् ॥

ततः प्रभाते विमले स्नानं कृत्वा तु देशिकः । स्थितिन्यासं प्रकर्तव्यं पूर्वलक्षणसंयुतम् ॥

ततोऽवसानहोमं तु समिदाज्यचरुसह । विष्णुबीजेन मूलेन हृदयेन क्रमाद्जुनेत् ॥

सर्वत्रव्यसमायुक्तं हव्यवाहं समुच्चरन् । स्विष्टमग्नेति मन्त्रेण जुहुयात्तदनन्तरम् ॥

स्थापयेत्प्रतिमां तत्र मालुपे तु पदे तथा । स्थापयेद्विष्णुकुम्भं तु विष्णुबीजेन संयुतम् ॥

देव्योः कुम्भेन देव्योस्तु स्थापयेत्स्वस्वमन्त्रतः ॥

^९ A : हविष्यान्तं ^{१०} B : कार्योक्तमार्गतः ^{११} C, G : चरुं क्षीरं pour चरुल्लज्जान्

^{१२} A : दुग्धं pour दुग्धं ; B : मुद्रां ^{१३} A : शिरोस्तं pour शिरोऽन्तं ^{१४} C : च सदा मन्त्र्यं pour सद्यमन्त्रादि

^{१५} cf. *Taittirīyasaṃhitā*, 1, 2, 13, 1

^{१६} C, F, G : पूर्णाहुतिं समाचरेत् ^{१७} A, B : नरादरिम pour यथाक्रमम्

^{१८} B : कुम्भान्मन्त्रं न्यसेन्मन्त्रं ; C, G : कुम्भं मन्त्रं न्यसेद्विम्बे ^{१९} G : श्रीभूमिश्च

^{२०} A : हविष्यान्तं प्रयोजयेत् ; B : हविष्यान्तं प्रयोजयेत्

इदं विष्ण्वति मन्त्रेण नित्याचनं समाचरेत् ।

[परिवारपूजा^१]

द्वारस्य दक्षिणे शङ्खमूर्तिं वामे तु चक्रकम् ॥ २८ ॥

पुरस्ताद्गुरुदं पूज्य हृदयेऽञ्जलिसंयुतम् । विमलं च विधातारं विक्रमं विजयं तथा ॥ २९ ॥

पुष्टिमूर्तिं च वृद्धिं च त्रिपदं चाभिवृद्धिदम् । गरुडध्वजमारोप्याप्युत्सवं चोक्तमार्गतः ॥ ३० ॥

[स्नपनम्]

कर्तव्यं स्नपनं चैव मध्यकुम्भे हरिं यजेत् । वर्धन्योः पार्श्वयोश्चैव श्रीभूमौ च क्रमाद्यजेत् ॥ ३१ ॥

परिवाराचनं हेवानर्चयेत्कलशे न्यसेत् । तत्तन्मन्त्रमनुस्मृत्य स्थाप्याभ्यर्चनमाचरेत् ॥ ३२ ॥

अनुक्तमन्त्रोपचारादि कर्तव्यं तु ममोक्तवत् ॥ ३३ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] विष्णुस्थापनविधिर्नाम पटत्रिंशः पटलः

^१ cf. *Taittiriyasamhitā* 1, 2, 13, 1.

^२ B : नित्याचनमाचरेत्

^३ cf. *Aparāṅgatapechā* p. 332:

शङ्खचक्रः प्रचण्डश्च जयश्च विजयस्तथा । धाता चैव विधाता च सुभद्रो भद्र एव च ॥

दक्षिणोत्तरक्रमेण गङ्गा च यमुना स्थिते । उत्तरङ्गे भवेत्तलक्ष्मीः क्षेत्रपाला उदुम्बरे ॥

कण्ठके मातरः कार्या ग्रहास्त्रिपुरस्तथा । वासुदेवादिभेदांश्च द्वारेषु परिकल्पयेत् ॥

वासुदेवं संकर्षणं प्रथमं चानिरुद्धकम् । चतुर्गुणप्रभेदेषु द्वारेषु परिकल्पयेत् ॥

येषां परिकरा ये स्तुतास्तद्वारेषु कल्पयेत् । भवेयुः सुखदा नित्यं कर्तृश्चावरकस्य तु ॥

इति विष्णवायतने द्वारदेवताः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 99, 18b-20a:

परिवारादिसंयुक्तं स्थापयित्वा विशेषतः । संकर्षणादिमूर्तीनां (मूर्तीस्तु?) पूर्वादिषु च विन्यसेत् ॥

अथवान्यप्रकारेण परिवारविहीनकम् । मया संक्षेपतः श्लोकं विशेषं पाञ्चरात्रवत् ॥

* C : वामेन च क्रमम् ; F : वामेन वा क्रमम् ; G : वामे क्रमं तथा * G : हृदये भूमिसंयुतम्

* C, F : विमलं च * C, F, G : चाभिवृद्धिभिः * A : गरुडध्वजं समारोप्य

* C, F, G : अन्यौ पार्श्वयोश्चैव * B : त्रिपदं भूमिं च योजयेत् ; C, F, G : श्रीभूमिं च ततो यजेत्

11 B : परिवाराचनं देवमर्चयेत् 12 A : अनुक्तात्रोपचारी च ; C : अनुक्तात्रोपचारादि

13 A : कर्तव्यं तु नमोक्तवत् ; B : कर्तव्यं तु नमोन्तकम् 14 A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

15 A : विष्णुस्थापनपटलः सप्तत्रिंशः ; B : विष्णुस्थापनं नाम सप्तत्रिंशः पटलः ; C : विष्णुस्थापनविधिर्नाम अष्टत्रिंशत्पटलः ; F : विष्णुस्थापनविधिर्अष्टत्रिंशत्पटलः ; G : विष्णुस्थापनविधिः पटलः अष्टत्रिंशत्

[सप्तत्रिंशः पटलः]
[मोहिनीस्थापनविधिः]
[मोहिन्युत्पत्तिः]

प्रवक्ष्यामि समासेन मोहिनीस्थापनं परम् । 'देवासुरमहायुद्धे त्वमृतोन्मथने सति ॥ ॥
'अमृते मन्थनेनैव 'संभूते च विलोडनात् । 'देवास्तानपि संगृह्य' व्यतिक्रमकृतासुरान् ॥ २ ॥
'हिसार्धं' मित्रवद्भाष्य ¹⁰ भवमशनीयकम् । ¹¹ इत्युक्त्वा सुहृदः कार्यं ¹² तेऽमृते तु यदा कृताः ॥
¹³ तदा जायात्मना कृष्णो ¹⁴ ददात्तेषां भृतामृतम् । ¹⁵ विजिता दानवास्त्वेवं संविशेयुस्तु मां यदा ॥ ४ ॥
¹⁶ तदा तु कृष्णजायां चामोदयं यत्तु मोहिनी ।

¹ Pour मोहिनीस्थापनविधि voir *Kāraṇāgama* I, 101 et *Sūkṣmāgama* cité dans la *S'ivālaya-nirmāṇasthāpanadīpikā* (T. No 122) pp 152-158.

² cf. *Kāraṇāgama* I 101, 1-5a:

मोहिनीस्थापनं वक्ष्ये समासेन प्रजापते । देवासुरमहायुद्धे त्वमृतं मथने सति ॥
पीयूषमथने काले संभवे च विलोडने । देवस्यावपि संग्रह्य वति... कृतासुरान् ॥
हिसार्धं मे मन्त्रवद्भाष्य भवामो तांशनीयकम् । इतरत्वा सहकारी ते अमृता देयदा कृता ॥
तदा जायात्मना कृष्णदद्यात्तेषां भृतामृतम् । विजिता दानवास्त्वेवं संविशेयुस्तु मां सदा ॥
तदा तत्कृष्णजायां तु हौमे माभात्तु मोहिनी ।

cf. *Sūkṣmāgama*, p. 152:

प्रवक्ष्यामि समासेन मोहिनीस्थापनं परम् । देवासुरमहायुद्धे त्वमृतं मथने सति ॥
अमृतं मथनं चैव संवेशु चक्षलोदके । देवस्थापितसंगृह्य व्यतिरिक्तकृतासुरान् ॥
हंसमन्त्रैव तद्भाष्य भवामेतांशनीयकम् । उदरत्वासहकारीदमृता देवता कृता ॥
तदा जायन् मनः कृष्ण दद्यात्तेषां भृतामृतम् । विजिता दानवास्त्वेवं संविरेवय मां यदा ॥
तदा तत्कृष्णमायां तु अहौ मोहात्तु मोहिनी ॥

Pour la légende de la Mohinī voir le *Brahmāṇḍapurāṇa*, *uttarabhāga*, *adhyāya* 9 et 10 et
10 *Bhāgavatapurāṇa* VI II 8-12.

³ B : देवासुरमहायुद्धे सति त्वमृतमन्थने

⁴ A : अमृतोन्मथनं चैव ; G : अमृतानां मथनेनैव ; E, G : अमृतानां मथं चैव

⁵ A : संभवे च विलोडने ; B, G : संभवेच्च विलोडने ; C : संभवे तद्विलोडने

⁶ A, B, E, G : देवास्थावपि ; G : देवास्तावपि

⁷ A : व्यतिक्रमकृतान्सुरान् ; B : व्यतिक्रमकृतीन्सुरान् , C : व्यक्तिं चापि सुरासुरान् ; E : व्यक्तिं चमसुरासुरान्

⁸ A : हंसार्धं ; B : हंसार्धं * A : मैत्र pour मित्र

⁹ A : भवामेतांशनीयकम् ; C : हवामेतांशनीयकम् ; G : हवामेताः शनीयकम्

¹⁰ A : इतरत्वा सुहृत्कारी ; B, C, G : इतरत्वा सहकारी

¹¹ A : दमृतादेयता कृता ; B : अमृतादेयता कृता ; C : ते अमृते यदा तु तम् G : ते अमृते यदा कृता

¹² A : तदा जायान्मनः कृष्णः ; B : तदा जायां मनः कृष्णः ¹³ A : दद्यात्तेषां भृतामृतम्

¹⁴ C : तदा तत्तु pour यदा तु

[मन्त्रोद्धारः^१]

‘कलाणं तु समुद्धृत्य चतुर्दशस्वरान्वितम् ॥५॥

विन्दुनादसमायुक्तमस्यास्तु’ मूलमन्त्रकम् । ब्रह्माङ्गान्यपि तेनैव ‘चोद्धरेदुक्तमार्गतः ॥ ६ ॥

[मोहिनीस्थानम्^२]

‘ग्रामबाह्येष्टदेशे च मोहिन्यावासकं परम् । प्रागुक्तेनैव हर्म्यं तु कर्तव्यं’ मण्डपादिकम् ॥ ७ ॥

गरुडं सिंहमुखं वा कल्पयेद्ग्रीवमञ्चके ।

[प्रतिमा^३]

‘प्रतिमां द्वारमानेन गर्भमानेन वा कुरु ॥ ८ ॥

‘लोहजं शैलजं वापि’^४ मृण्मयं दारुजं तु वा । धातुजं वाथ कर्तव्यमनेनैव प्रकारतः ॥ ९ ॥^१ cf. *Kāraṇāgama* I 101, b-6:कालाणं तु समुद्धृत्य चतुर्दशस्वरान्वितम् । विन्दुनादसमायुक्तमस्यास्तु मूलमन्त्रकम् ॥
ब्रह्माङ्गान्यपि तेनैवाप्युद्धरेदुक्तमार्गतः ।^२ A : कालाणं तु ; C : कलशान्तरं ^३ A : मध्यास्तु pour अस्यास्तु ; B : मध्यास्तु ; F : तस्यास्तु^४ C : उत्तरेदुक्तमाहतः ; E : उत्तरेदुक्तमाहतः^५ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 7-8a:ग्रामबाह्ये मनोरम्ये मोहिन्यावासकं परम् । प्रागुक्तेनैव हर्म्यं तु कर्तव्यं मण्डपादिकम् ॥
गरुडं सिंहमुखं वा कल्पयेद्ग्रीवमञ्चके ।^६ C : ग्रामबाह्येष्टदेशे च मोहिन्यावासकोपरि ^७ A : मण्डपादिश ; C : मण्डपादिशः ^८ E : वृषम् pour सिंहम्^९ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 8b-16:प्राग्द्वारस्य समानेन गर्भमानेन तत्कुरु । लोहजं शैलजं वापि मृण्मयं दारुजं तथा ॥
धातुजं वाथ कर्तव्यमनेनैव प्रकारतः । दिनेश्वरं द्विभुजां क्षान्तां द्विपादां श्यामलप्रभा ॥
करण्डमकुटोपेतां सर्वाभरणभूषितां । पद्मपीठोपरिष्ठातां पीतवस्त्रधृतां वरा ॥
आसीनं स्थानकं वापि कल्पयेत्कल्पवित्तमः । त्रिभङ्गस्थानकं चेत् [पीठे] सव्याङ्घ्रिशायिनी ॥
लम्बितं वामपादं तु सव्यहस्तधृतोत्पला । प्रसार्य वामहस्ते तु वरदं कटकं तु वा ॥
अन्यस्सव्ये तु शूलं वा कपालं वामहस्तके । एवं संकल्पयेन्मोहीदक्षिणे द्विभुजं हरम् ॥
चतुर्हस्तं प्रकर्तव्यं वामाङ्घ्रिं बिष्टरं शयेत् । लम्बयेद्दक्षिणं पादमभयं वरदान्वितम् ॥
टङ्कं कृष्णमृगं वामे दक्षिणेऽवरकेसरी (ऽपरे ?) । जटामकुटसंयुक्तं सोमेश्वरमिवाकृति ॥
केवलं मोहिनीं चैव कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।^{१०} A : प्रातर्द्वारसमानेन ; B : प्रातर्द्वारि समानेन ; C : प्रातर्द्वारि च मानेन G : प्राक् तद्द्वारं तु मानेन^{११} C : हेमजं ; G : हेमज^{१२} B : मृण्मय

^१द्विनेत्रां द्विभुजां शान्तां द्विपादामञ्जनप्रभाम् । ^२करण्डमकुटोपेतां सर्वाभरणभूषिताम् ॥ १० ॥
^३पद्मपीठोपरिष्ठात्तु ^४पीतवासोधृताम्बराम् । स्थानकं ^५वासनं वापि कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ११ ॥
 त्रिभङ्गस्थानकं चेत्तु पीठे ^६सव्याङ्गि शायिनीम् । लम्बितं वामपादं तु ^७सव्यहस्ते धृतोत्पलाम् ॥ १२ ॥
^८प्रसार्यवामहस्ते तु वरदं कटकं तु वा । ^९अन्यत्सव्ये तु शूलं वा कपालं वामहस्तके ॥ १३ ॥
 एवं संकल्पयेन्मोही ^{१०}दक्षिणे ^{११}द्विभुजं हरम् । चतुर्भुजं ^{१२}वा कर्तव्यं वामाङ्गि विष्टरे शयेत् ॥ १४ ॥
 लम्बयेद्दक्षिणं पादमभयं वरदान्वितम् । टङ्कं कृष्णमृगं ^{१३}वामेऽवामे वरकरे धरेत् ॥ १५ ॥
 जटामकुटसंयुक्तं ^{१४}सोमेश्वरमिवाकृतौ । केवलं ^{१५}मोहिनीं चैव कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १६ ॥

[द्वारपालिकाः^{१६}]

अष्टाङ्गी कोटरी चैव दक्षिणेऽदक्षिणे ^{१७}स्थिते । ^{१८}द्विनेत्रे द्विभुजे शान्ते ^{१९}चामरामालिकाकरे ॥ १७ ॥
 पार्श्वयोगर्भगेहे तु ^{२०}प्रवेशस्य तु पार्श्वयोः । ^{२१}रक्तश्यामनिभे एते कल्पयेत्केशबन्धिते^{२२} ॥ १८ ॥
 शङ्किनी टङ्किनी चैव ^{२३}बाह्यद्वारे तु पार्श्वयोः । दक्षिणेऽदक्षिणे ^{२४}शूलं डमरुं चैव धारयेत् ॥ १९ ॥

- ^१ E, F : द्विनेत्रा द्विभुजा शान्ता द्विपादामञ्जनप्रभा ; G : द्विनेत्रा द्विभुजं शान्ता द्विपादान्वञ्जनं प्रभा
^२ E, G : करण्डमकुटोपेता सर्वाभरणभूषिता * B : पद्मपीठोपरि प्रविष्टां तु
^४ A : पीतवासोधृतावराम् ; B : पीतवासोदृतां परम् ; C : पीतं वासाप्रताम्बराम् ; G : पीतं वासधृताम्बराम्
^५ A : वासकं * C : सव्याङ्ग pour सव्याङ्गि ; E : सर्वाङ्ग * B : सव्यहस्तोद्धृतोत्पलाम्
^६ C : आचार्य वामहस्तेन ; G : आचार्य वामहस्ते वा * B : अपसव्ये च शूलं तु
^{१०} A : मोही pour मोही ^{११} B : द्विभुजं हरम् ^{१२} A : बाध pour वा
^{१३} A : वामे वरकरे धरेत् ; B : वामे वरदं च करे धरेत्
^{१४} A : सोमेश्वरमिवाकृतिम् ; C : सोमेश्वरमयाकृतिम् ; G : सोमेश्वरमिवाकृतिः ^{१५} A : मोहिनी तस्य
^{१६} cf. Kāraṇāgama I 101, 17-19:

अष्टाङ्गी कोटरी चैव दक्षिणेऽदक्षिणे स्थिता । द्विनेत्रे द्विभुजे शान्ते चामरामालिकाकरे ॥
 पार्श्वयोगर्भगेहे तु प्रवेशस्य तु पार्श्वयोः । रक्तश्यामनिभे एते कल्पयेत्केशबन्धिते ॥
 शङ्किनी टङ्किनी चैव बाह्यद्वारसुपार्श्वयोः । दक्षिणेऽदक्षिणे शूलं डमरुं चैव धारयेत् ॥

- ^{१७} A : स्थिताः ; B : स्थिताम् ; C, F : स्थितः
^{१८} A : द्विनेत्रौ द्विभुजौ चाङ्गी ; G : द्विनेत्रौ द्विभुजौ शान्तौ
^{१९} A : चामरामालिकः करः ; C, F : चामरौ मालिकाकरः ; G : चामरौ मल्लिकाकरः
^{२०} B : प्रवेश्य तु च पार्श्वयोः ^{२१} A : रक्तश्यामनिभावेतौ ; C, F : रक्तश्यामनिभाकारौ
^{२२} A, C, F : बन्धितौ pour बन्धिते ^{२३} A : बाह्यद्वारसुपार्श्वयोः ^{२४} G : शूलडमरुं चैव

[षोडशपरिवारदेवताः^१]

अंगिनी आंगिनी चैव इंगिनी ईंगिनी तथा । उंगिनी ऊंगिनी चैव ऋंगिनी ॠंगिनी तथा ॥ २० ॥
 लुंगिनी लुंगिनी चैव एंगिनी ऐंगिनी तथा । ओंगिनी औंगिनी चैव अंगिनी अःगिनी तथा ॥ २१ ॥
 इन्द्रादिक्रमयोगेन स्थापयेत्परिवारकान् । एवं षोडशपरिवारान्दिग्विदिक्स्थापयेत्ततः^२ ॥ २२ ॥
 'अभया वरदाः सर्वे' प्रासादाभिमुखे^३ स्थिताः ।

[मण्डपः^४]

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं नवहस्तकम् ॥ २३ ॥
 मध्ये तु वेदिकां कुर्यादग्निभागैकविस्तृताम्^५ । तदन्यंशसमुत्सेधा^६ कर्तव्या^७ सोपवेदिका ॥ २४ ॥
 चतुर्विधस्त्रिकुण्डानि वृत्ताकाराणि कल्पयेत् ।

[रत्नन्यासः, नेत्रोन्मीलनं च^८]

रत्नन्यासं तु मूलेन^९ हृदा नयनमोक्षणम् ॥ २५ ॥
 मधु घृतं सवत्सां गां ब्राह्मणान्दर्शयेत्ततः । नेत्रमन्त्रं समुच्चार्य^{१०} पञ्चकन्याः प्रदर्शयेत् ॥ २६ ॥

^१ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 20-23a:

अंगिनी आंगिनी चैव इंगिनी ईंगिनी तथा । उंगिनी ऊंगिनी चैव ऋंगिनी ॠंगिनी तथा ॥
 लुंगिनी लुंगिनी चैव एंगिनी ऐंगिनी तथा । ओंगिनी औंगिनी चैव अंगिनी अःगिनी तथा ॥
 इन्द्रादिक्रमयोगेन स्थापयेत्परिवारकान् । एवं षोडशपरिवारान्दिग्विदिक्स्थापयेत्ततः ॥
 अभयवरदाः सर्वे प्रासादाभिमुखस्थिताः ।

^२ E, F : इन्दुनी राज्ञी तथा

^३ E, G : इङ्गिनी

^४ A : अंगिनी तथा

^५ B : षोडशैवं परिवारान् ; C, G : एवं षोडश परीवारं

^६ C : दिशो दिक्स्थापयेद्बुधः

^७ C, F, G : अभयं pour अभया

^८ B : चैव pour सर्वे

^९ B : अभिमुख pour अभिमुखे ; E, F, G : अभिमुखाः

^{१०} cf. *Sūkṣmāgama* pp. 154-155:

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं नवहस्तकम् । मध्ये तु वेदिकां कार्या अग्निभागैकविस्तृताम् ॥
 तदधोऽंशसमुत्सेधा कर्तव्या वेदिका तथा । चतुर्विधस्त्रिकुण्डानि वृत्ताकाराणि कल्पयेत् ॥

^{११} A : विस्तृतम् pour विस्तृताम्

^{१२} A : तदन्यंशं समुत्सेधं ; B : तस्य न्यासं समुत्सेधं ; C, F, G : तस्यामंशं समुत्सेधं

^{१३} B, C, F, G : कर्तव्यां pour कर्तव्या

^{१४} B : स्नानवेदिका

^{१५} cf. *Kāraṇāgama* I 101, 25-26a:

रत्नन्यासं तु मूलेन हृदा नयनमोक्षणम् । सर्गिमधु सवत्सां गां धान्यं विप्रं प्रदर्शयेत् ॥
 नेत्रमन्त्रं समुच्चार्य पञ्चकन्याः प्रदर्शयेत् ।

^{१६} A : हृदा वै धनमोक्षणम् ; E, G : हृदा वै नयनमोक्षणम्

^{१७} A : पञ्चकन्याः

[जलाधिवासः^१]

इदा स्नाप्य सुवस्त्राद्यैरलंकृत्य विशेषतः ।^१ ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा जलाधिवासनं कुरु ॥ २७ ॥
एकरात्रं त्रियामं वा यामं वापि जले वसेत् ।

[शयनाधिवासः^२]

स्थण्डिलं कारयेद्देवां शालिभिस्तिलतण्डुलैः ॥ २८ ॥

लाजपुष्पकुशांस्तीर्य शयनं नववस्त्रतः । गन्धाद्यैस्तु समभ्यर्च्यं बध्वा प्रतिसरं ततः ॥ २९ ॥
शयने शाययेद्देवीं प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रकाम्^३ । नववस्त्रेण संछाद्य गन्धाद्यैस्तु समर्चयेत् ॥ ३० ॥

[कुम्भस्थापनम्^४]

स्थापयेन्मोहिनीकुम्भं^५ तद्विम्बस्य शिरोऽन्तिके ।^६ सकूर्चवस्त्रहेमाढयमद्भिः पूर्य पिधाय च ॥ ३१ ॥
मूलमन्त्रं न्यसेत्तस्मिन्ध्यात्वा^७ मोहिनीमर्चयेत् ।^८ दौवारिकावृतान्कुम्भान्परितः परिकल्पयेत् ॥ ३२ ॥

[होमः^९]

हविरन्तं समभ्यर्च्य ततो होमं समाचरेत् । पलाशखदिराश्वत्थमुदुम्बरं^{१०} समित्कमात् ॥ ३३ ॥
समिदाज्यचर्हल्लाजान् सर्पपांश्च यथांस्तिलान् ।^{११} अजमांसमपूपं च फलं सक्तुं इदादिभिः ॥ ३४ ॥

^१ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 26b-27:

इदा स्नाप्य सुवस्त्राद्यैरलंकृत्य विशेषतः । ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा जलाधिवासनं कुरु ॥
एकरात्रं त्रियामं वा प्रहरं वा जले वसेत् ।

^२ A : सुवर्णाद्यैः pour सुवस्त्राद्यैः   ^३ C et F omettent les *śloka* 27b et 28a

^४ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 28-30a:

स्थण्डिलं कारयेद्देवां शालिभिस्तिलतण्डुलैः । लाजपुष्पकुशांस्तीर्य शयनं नववस्त्रतः ॥
गन्धाद्यैस्तु समभ्यर्च्यं बध्वा प्रतिसरं ततः । शयने शाययेद्देवीं प्राक्शिरश्चोर्ध्ववक्त्रकाम् ।
नववस्त्रेण संछाद्य गन्धाद्यैस्तु समर्चयेत् ।

^५ C, F, G : शालिभिस्तिलतण्डुलैरपि   ^६ A : लाजपुष्पांकुरास्तीर्य   ^७ A : वक्त्रकम् pour वक्त्रकाम्

^८ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 30b-32:

स्थापयेन्मोहिनीकुम्भं तद्विम्बस्य शिरोऽन्तिके । सकूर्चवस्त्रहेमाढयमद्भिः पूर्य पिधाय च ॥
मूलमन्त्रं न्यसेत्तस्मिन्ध्यात्वा च मोहिनीं यजेत् । दौवारिकावृतान्कुम्भान्परितः परिकल्पयेत् ॥
हविर्ध्यान्तं समभ्यर्च्य ॥

^९ A, B : स्थापयेन्मोहिनीं कुम्भे   ^{१०} A : तद्विम्बं च   ^{११} B सकूर्चवस्त्रहेमाद्भिः परिपूर्णां विधाय च

^{१२} A : मोहिनिम् pour मोहिनीम्   ^{१३} A : दौवारिकान्धृतान्

^{१४} cf. *Kāraṇāgama* I 101, 32b-36a:

“तथो होमं समाचरेत् ।

पलाशखदिराश्वत्थमुदुम्बरं च समित्कमात् । समिदाज्यचर्हल्लाजान्सर्पपांश्च यथांस्तिलान् ॥
अजमांसमपूपं च फलं सक्तुं इदादिभिः । शतमर्घं तदर्घं वा प्रत्येकद्वितीमाचरेत् ॥

शतमघं तदघं वा प्रत्येकाहुतिमाचरेत् । द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा 'तत्तदज्ञैः स्पृशाहुतिः ॥ ३५ ॥
ततः पूर्णाहुतिं कुर्यान्मूलमन्त्रेण देशिकः ।

[कुम्भामिपेकः^१]

एवं 'जागरणं रात्रौ प्रभाते सुमुहूर्तके ॥ ३६ ॥
शयनाद्देवीमुद्धृत्य सर्वालंकारसंयुताम् । 'हर्म्यं प्रदक्षिणीकृत्य गर्भगेहं 'समाविशेत् ॥ ३७ ॥
स्थापयेन्मूलमन्त्रेण तत्तदज्ञानि 'विन्यसेत् । घटाद्वीजं हृदि 'न्यस्य 'तदग्निरभिषेचयेत् ॥ ३८ ॥

द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा तत्तदज्ञैः स्पृशादिभिः [स्पृशेत्तथा] । ततः पूर्णाहुतिं कुर्यान्मूलमन्त्रेण देशिकः ॥
एवं जागरणं रात्रौ''

cf. *Sūkṣmāgama* p. 156:

“ततो होमं समाचरेत् ।

पलाशखादिराश्वत्थमुदुम्बरसमित्कमात् । समिदाज्यचर्चल्ललाजान्सर्षपांश्च यवांस्तिलान् ॥

गोधूमं च अपूपं च फलं सक्तुं हृदादिभिः । शतमघं तदघं वा प्रत्येकाहुतिमाचरेत् ॥

द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा तत्तदज्ञैः स्पृशेत्तथा । ततः पूर्णाहुतिं कुर्यान्मूलमन्त्रेण देशिकः ॥

एवं जागरणं रात्रौ''

¹⁰ A : हविषान्तं

¹⁰ C, F, G : औदुम्बर pour उदुम्बर

¹⁷ A : समिदाज्यचर्चं ; C : समिदाज्ये चर्चन्

¹⁸ On trouve dans le *Sūkṣmāgama* अजमांसं au lieu de गोधूम ; voir page 133, note 14.

¹ A : तत्तदज्ञैः स्पृशादिभिः ; B : तत्तदज्ञैः स्पृशाहुतिः ; C : तदज्ञैश्च हृदादिभिः ; E, F : तदज्ञैश्च स्पृशादिभिः

² cf. *Kāraṇāgama* I 101, 36-40:

“प्रभाते सुमुहूर्तके ।

शयनाद्देविमुद्धृत्य सर्वालंकारसंयुताम् । हर्म्यं प्रदक्षिणीकृत्य गर्भगेहं समाविशेत् ॥

स्थापयेन्मूलमन्त्रेण तत्तदज्ञानि विन्यसेत् । घटाद्वीजं हृदि न्यस्य तदग्निरभिषेचयेत् ॥

परिवारघटाश्चैव तत्तत्पीठेऽभिषेचयेत् । ब्रह्माज्ञैरभिषिच्याथ हृदा गन्धादिभिर्यजेत् ॥

हविष्यान्तं समभ्यर्च्य बस्तमांसं हृदा ददेत् । परिवारबलिं चैव तद्ध्येयैव दापयेत् ॥

प्रतिष्ठा यजनं ह्येवम्''

cf. *Sūkṣmāgama* pp. 156 157:

प्रभाते सुमुहूर्तके ।

शयनाद्देविमुद्धृत्य सर्वालंकारसंयुताम् । हर्म्यं प्रदक्षिणीकृत्य गर्भगेहं समाविशेत् ॥

स्थापयेन्मूलमन्त्रेण तत्तदज्ञानि विन्यसेत् । घटाद्वीजं हृदि न्यस्य तदग्निरभिषेचयेत् ॥

परिवारघटाश्चैव तत्तत्पीठेऽभिषेचयेत् । ब्रह्माज्ञैरभिषिच्याथ हृदा गन्धादिभिर्यजेत् ॥

हविष्यान्तं समभ्यर्च्य घूपदीपं हृदा ददेत् । परिवारबलिं चैव तद्ध्येय[च]दापयेत् ॥

प्रतिष्ठामर्चनं ह्येवम्''

² F, G : जागरणं

² B, E, F, G : देविम् pour देवीम्

² G : हर्म्यप्रदक्षिणं कृतवा

³ C, F, G : समाचरेत्

³ B : कल्पयेत्

³ C : न्यस्येत् pour न्यस्य

³ C : तत्तत्कुम्भामिषेचयेत्

परिवारघटांश्चैव तत्तत्पीठेऽभिषेचयेत् । ब्रह्माङ्गैरभिषिच्याथ हृदा गन्धादिमिर्यजेत् ॥ ३९ ॥

'हविरन्तं समभ्यर्च्य' 'वस्तमांसं' हृदा ददेत् । परिवारबलिं चैव 'तद्रूपेणैव दापयेत् ॥ ४० ॥

[उत्सवः^१]

प्रतिष्ठा "चाचनं ह्येवमुत्सवं" चाधुनोच्यते । सिंहध्वजोक्षकेतु वा 'गरुडं'^{१०} वापि रोपयेत् ॥ ४१ ॥

पञ्चायुधसमायुक्तं चक्रमूर्ति^{११} समन्वितम् । सन्धिदेवावाहनादि सर्वं^{१२} कुर्यान्महोत्सवम् ॥ ४२ ॥

शूलं^{१३} कपालं दण्डं च^{१४} खड्गचापौ तथैव च ।^{१५} मोहिन्यायुधाः पञ्चैते^{१६} पञ्चमूर्त्यधिदेवताः ॥ ४३ ॥

यागे तु वेदिकायां तु स्थापयेन्मोहिनिवर्धनीम्^{१७} ।^{१८} अग्न्यादीनि^{१९} वर्धन्याः परितः स्थापयेद्ब्रधः ॥

^१ A : हविषान्तं   ^२ C : वस्त्रमांसं

^३ On trouve dans le *Sūksmāgama* वस्तमांसं au lieu de धूपदीप ; voir page 134, note 2.

^४ G : द्रव्येणैव तदर्पयेत्

^५ cf. *Kāraṇāgama* I 101, 40b-52a:

उत्सवं चाधुनोच्यते ॥

सिंहध्वजोक्षकेतु वा गरुडं वापि रोपयेत् । पञ्चायुधसमायुक्तं चक्रमूर्तिसमन्वितम् ॥

सन्धिदेवावाहनायं सर्वं कुर्यान्महोत्सवे । शूलं कपालं दण्डं च खड्गं चापं तथैव च ।

मोहिन्यायुधाः पञ्चैते पञ्चमूर्त्यधिदेवताः । यागे तु वेदिकायां तु स्थापयेन्मोहिवर्धनीम् ॥

अग्न्यादीनि वर्धन्याः परितः स्थापयेद्ब्रधः ॥

तत्तन्मन्त्रं न्यसेदयायेद्धविषान्तं समर्चयेत् । तस्यैन्द्रेऽग्निं तु संकल्प्य पञ्चकुण्डे तु होमयेत् ॥

समिदाज्यबर्हिल्लजान्सर्षपांस्तिलमुद्रकान् । वस्तानां रुधिरं मांसमपूपं च कुलुत्थकम् ॥

सद्याद्यन्नान्तमन्त्रैस्तु मोहिन्यास्तु शताहुतिम् । पञ्चाशत्पञ्चविंशत्या प्रतिद्रव्यं तु होमयेत् ॥

होमान्ते तु बलिं दद्यात्सर्वालकार्भयुतम् । घोषिणी मर्दिनी घोरी पालिनी पिङ्गली तथा ॥

मङ्गुर्तिर्विकृतिमर्दिनी भृङ्गिणी सन्धिदेवताः । मध्यादीशावसानेषु बलिं दद्यात् सन्धिषु ॥

शुद्धान्नं मांससंयुक्तं बलिं दद्यात्स्वमन्त्रतः । नवाहं वाय सप्ताहं पञ्चाहं ह्येषमाचरेत् ॥

बल्यन्ते चोत्सवं कुर्याद्देवीं मोहनमूर्तिकाम् । यानं च परिवेषं च युक्त्वा शेषं समाचरेत् ॥

एवं द्वित्रिदिनं वापि वनयात्रां समाचरेत् । अन्यत्सर्वं च कर्तव्यमुत्सवस्य ममोक्तवत् ॥

^६ B : हि pour च

^७ Le mot उत्सव se trouve au neutre au lieu du masculin.

^८ A : सिंहध्वजोक्षके ऊर्ध्वा   ^९ C, F, G : गरुडं   ^{१०} C, F : वा विरोपयेत्

^{११} E : मुक्ति pour मूर्ति   ^{१२} A : कुर्यान्महोत्सवम् ; B : कुर्यान्महोत्सवम्

^{१३} A : कपालदण्डं च   ^{१४} A : खड्गं चापं तथैव च ; B : खड्गं च परशुं तथा

^{१५} A : मोहिन्यायुधपञ्चैते ; C, F : मोहिन्यायुधं पञ्चैते   ^{१६} A : पञ्चमूर्त्याधिदेवतम्

^{१७} A : मोहवर्धनीम् ; B : मोहिनी वर्धनीम्   ^{१८} C : अग्न्यासादीनि   ^{१९} A : वर्धिन्या

तत्तन्मन्त्रं न्यसेदधायिद्विरन्तं^१ समर्चयेत् । तस्यैन्द्रेऽग्निं तु संकल्प्य^२ पद्मकुण्डे तु होमयेत् ॥ ४५ ॥
 समिदाव्यचरुल्लोकांस्सर्पपांस्तिलमुद्रकान् । वस्तोधिरे च मांसं च त्वपूपं च कुलत्थकम् ॥ ४६ ॥
 सद्याद्यस्त्रान्तमन्त्रैस्तु मोहिन्यास्तु शताहुतीः । पञ्चाशत्पञ्चविंशत्या प्रतिद्रव्यं तु होमयेत् ॥ ४७ ॥
 होमान्ते तु बलिं दद्यात्सर्वालंकारसंयुतम् । घोषिणी मर्दिनी घोरी पालिनी पिङ्गली तथा ॥ ४८ ॥
 मर्षिणी विकृतिमार्दी^३ भृङ्गिणी सन्धिदेवताः । मध्यादीशावसानेषु^४ बलिं दद्यात्तु सन्धिषु ॥ ४९ ॥
 शुद्धान्नं मांससंयुक्तं बलिं दद्यात्स्वमन्त्रतः । नवाहं वाथ सप्ताहं पञ्चाहं^५ वा समाचरेत् ॥ ५० ॥
 बल्यन्ते चोत्सवं^६ कुर्यादेव्यं मोहिनिमूर्तये । यानं च परिषेवं च युक्त्या शेषं समाचरेत् ॥ ५१ ॥
 पथं द्वित्रिदिनं चापि वनयात्रां समाचरेत् । अन्यत्सवं च^७ कर्तव्यमुत्सवस्य ममोक्तवत् ॥ ५२ ॥

इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे[क्रियापादे]^{११}मोहिनीस्थापनविधिर्नाम सप्तत्रिंशः पटलः

- ^१ B, C, F, G : हविषान्तं pour हविरन्तं   ^२ A : तस्यैन्द्रोग्निं ; B : तस्येन्द्रोग्निं ; C, F, G : तस्येन्द्रोग्निं
^३ G, G : पद्मकुण्डं तु   ^४ B : वस्तमांसप्रतिनिधिरेपूपं च गुलोद्भवम्   ^५ A : शताहुति ; C, G : शताहुतिम्
^६ A : घोरी घोषिणी मर्दिनी च ; B : घोरी घोषिणी चैव ; G : घोरी घोषिणी मर्दिनी च
^७ B : मर्दिनी पालि पिङ्गली
^८ B : मर्षिणी विकृती मार्दी ; F : मरीची विकृति मदी ; C, G : मरिमी विकृती मार्दी
^९ C : ब्रह्मिणी pour भृङ्गिणी ; F : ब्रह्मणी ; G : ब्रह्मिणी
^{१०} B, C, F, G : तु pour तु   ^{११} A : वैवमाचरेत् ; C, F, G : होवमाचरेत्
^{१२} A : कुर्यादेव्यं मोहिनिमूर्तिनाम् ; B : कुर्यादेव्यं मोहनमूर्तिकाम्
^{१३} B : कर्तव्यमुत्सवस्य मयोक्तवत् ; C, F, G : कर्तव्यमुत्सवं होवमुक्तवत्
^{१४} A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे
^{१५} A : मोहिनीस्थापनविधिपटलोऽष्टत्रिंशः ; B : मोहिनीस्थापनं नामाष्टत्रिंशः पटलः ; C : मोहिनीस्थापनविधिर्नाम
 षट्त्रिंशः पटलः ; E : मोहिनीस्थापनविधिः सप्तत्रिंशत्पटलः ; F, G : मोहिनीस्थापनविधिपटलः सप्तत्रिंशत्

[अष्टत्रिंशः पटलः]

[नागराजप्रतिष्ठा¹]

[मन्त्रोद्धारः²]

नागराजप्रतिष्ठां तु³ प्रवक्ष्यामि समासतः । सप्तमस्वरमुद्धृत्य⁴ प्रथमस्वरमथापि वा ॥ १ ॥

बिन्दुनादसमायुक्तं मूलमन्त्रमिति स्मृतम् । ब्रह्माङ्गानि च तेनैवमुद्धरेत्तत्क्रमेण तु⁵ ॥ २ ॥

[प्रतिमालक्षणम्⁶]

रुद्रमात्रं समारभ्य द्विद्वयङ्गुलविधर्धनात् ।⁷ सैकसप्ततिमात्रान्तमायामं⁸ त्रिंशतिर्भवेत् ॥ ३ ॥

¹ Pour नागराजप्रतिष्ठाविधि voir *Kāraṇāgama* II, pp. 403-404, et *Kāraṇāgama* (T. No. 120) pp. 82-90, *Virāgama*, *paṭata* 91, *Sūkṣmāgama*, *paṭala* 83 et 84 et *Siddhāntadīpikā* (T. No. 120) pp. 98-128.

² cf. *Siddhāntadīpikā* (T. No. 120), p. 114:

प्रणवं पूर्वमुच्चार्य त्वष्टवर्गस्य चादिकम् । आदिवर्गद्वितीयेन तच्चतुर्दशसंयुतम् ॥
बिन्दुनादसमायुक्तं शेषराजस्य मन्त्रकम् ॥

³ B : च pour तु

⁴ A : सप्तस्वरं समुद्धृत्य

⁵ B : बाधवा प्रथमस्वरम्

⁶ A : ब्रह्माङ्गानि चोक्तेनैवम्

⁷ B : उत्तरे तत्क्रमेण

⁸ cf. *Sūkṣmāgama* 83, 1-13:

नागस्य लक्षणं वक्ष्ये शृणु त्वं तत्प्रभञ्जन । स्वर्णरजततन्त्रेण शिलयेष्टकयाथवा ॥
दाक्षजैर्दर्मसृष्टिर्वा भुजङ्गं तं प्रकल्पयेत् । एकहस्तं समारभ्य वस्वङ्गुलविधर्धनात् ॥
चतुर्विंशतिहस्तान्तं नागायामं प्रकल्पयेत् । आयादिशोभनोपेतं शुभमानं परिग्रहेत् ॥
तन्मानं शतधा भज्यैकांशं चाङ्गुलं भवेत् । वेदांशं मुखमानं स्याद्भुजांशं मुखविस्तृतम् ॥
भान्वंशं फणदीर्घं स्यात्पद्मांशं फणविस्तृतम् । नासापुटान्तरं पादं नासितारं शिवाङ्गुलम् ॥
तत्समं नासिदीर्घं स्याद्वयोमांशं दृष्टिमण्डलम् । तन्मध्ये यवमानेन कृष्णमण्डलमाचरेत् ॥
तद्विस्तारार्धमानेन ज्योतिर्मण्डलकं भवेत् । पक्षदीर्घं द्विभागं स्यात्तद्विस्तारं शिवांशकम् ॥
पद्मं पञ्चाङ्गुलाधं तु कर्णं पञ्चाङ्गुलं भवेत् । वेदांशं कर्णविस्तारं युज्य सिंहस्य कर्णवत् ॥
चतुर्दन्तसमायुक्तं दन्तदीर्घं तदङ्गुलम् । करण्डमकुटैर्वापि चित्रवस्त्राकृतिस्तु वा ॥
मध्ये फणार्धमानेन तस्य पार्श्वे फणो भवेत् । फणसन्तेषु वा प्रोक्तं त्रिफणं वा समाचरेत् ॥
नाहं वै धोडशाङ्गुल्यं बालान्तं चाङ्गुलं भवेत् । पद्मपीठोपरिष्ठात् त्रिपथमण्डलान्वितम् ॥
नासिमध्यमसूत्रं तु बालाग्रसूत्रमूत्रकम् । अंशं वा द्वित्रिंशं वा हीनाधिक्यं न दोषभाक् ॥
शोभाङ्गुलसमोपेतं युक्त्या सर्वं समाचरेत् । नागलक्षणमेवोक्तम् ॥

⁹ A : रुद्रमात्रं समारभ्य ; B : रुद्रमात्रं समावाह्य ; C, G : रुद्रमात्रं समारभ्य

¹⁰ B : सैकविंशतिमात्रान्त्रम् ; C : सैकसप्तत्रिमात्रान्तं

¹¹ La forme grammaticale correcte est त्रिंशद् ; mais le mètre ne serait pas respecté.

'आयादि' बहुणोपेतं 'यत्तन्मानं' प्रगृह्य च । 'सैकसप्ततितन्मानं' भजेदेकांशमङ्गुलम् ॥ ४ ॥
 'वेदांशं' मध्यविस्तारं मान्वंशं 'तत्र' नाहकम् । अधः 'पुच्छाप्रविस्तारो' 'मध्यादयं' कमात्कृशम् ॥ ५ ॥
 फणायां तु मान्वंशं चस्वंशं फणविस्तृतम् । 'धनमर्धाङ्गुलं' प्रोक्तं 'मध्यमगन्धङ्गुलं' भवेत् ॥ ६ ॥
 एवं 'पञ्चफणावक्तुं' पञ्च 'मूर्धसमन्वितम्' । अक्षिद्विपञ्चसंयुक्तं जिह्वाविंशतिसंयुतम् ॥ ७ ॥
 दशश्रोत्रसमायुक्तं दशशृङ्गं 'समायुतम्' । दशदंष्ट्रासमायुक्तं हिरण्यसदृशप्रभम् ॥ ८ ॥
 श्रोत्रं सुषिरमात्रं 'स्याच्छृङ्गमर्धाङ्गुलं' भवेत् । एवं 'वै' 'नागराजं' तं 'युक्तं' युक्त्या तु कल्पयेत् ॥ ९ ॥
 लोहजं शैलजं 'वापि' दारुजं 'वा' प्रकल्पयेत् । मृण्मयं वाथ कर्तव्यं 'धातुजं' वा विशेषतः ॥ १० ॥
 मट्रे 'वा' पद्मपीठे वा 'शाययेदपरार्धकम्' । 'पूर्वार्धं' वक्तुमुद्धृत्य प्राङ्मुखं 'वापरार्धकम्' ॥ ११ ॥
 द्वित्र्येकपञ्चचलयं 'कृत्वान्योद्धृतमेव वा' । 'अन्यद्विपादद्विभुजं' नेत्रं 'द्वयसमन्वितम्' ॥ १२ ॥
 करण्डमकुटोपेतं 'नागपञ्चफणं' शिरः । अभयं दक्षिणे हस्ते धरदं वामहस्तके ॥ १३ ॥
 पीठे तु 'शाययेद्द्वामपादमन्यं' तु 'लम्बयेत्' । 'त्रयद्वयेकफणोपेतं' नागरूपं तु वा कुरु ॥ १४ ॥

[रत्नन्यासः, नेत्रोन्मीलनं च^{३३}]

रत्नन्यासं तु मूलेन हृदा चैव नेत्रमोचनम्^{३३} । कृत्वा तु मधु सर्पिश्च सलिलं नालिकेरकम् ॥ १५ ॥

^१ B : आयतिः pour आयादि

^२ A : षट्सुत pour षड्गुण

^३ B : यत्तन्मानं तु विंशतिः

^४ B : सैकसप्ततिकं मानं

^५ C : वेदान्त pour वेदांशं ; F : वेदाङ्ग

^६ C : तत्रिनाहकम्

^७ A : पूजा pour पुच्छ

^८ A : मध्यमार्धं ; A : वनमध्याङ्गुलं ; C, F : वनं मध्याङ्गुलं ; ^{१०} A : मध्यममध्यङ्गुलं ; B : मध्यं मध्याङ्गुलम्

^{११} A : पञ्चफणं वक्त्रं

^{१२} C, G : मूर्धनि pour मूर्धं

^{१३} C : समायुतम् pour समायुतम्

^{१४} A : वा शृङ्गमध्याङ्गुलं

^{१५} B : हि pour वै

^{१६} A : नागराजानां

^{१७} A : युक्तियुक्त्या तु ; B : युक्तियुक्तं तु ; C : युक्त्या युक्त्यानु ; G : युक्तियुक्तानु

^{१८} C, G : वाथ

^{१९} B : वाथ कल्पयेत्

^{२०} C, G : भातुजं ; F : भुमानं

^{२१} C, F : च pour वा

^{२२} B : शाययेत् परार्धकम् ; G : शाययेदपरार्धकम्

^{२३} B : पूर्वार्धं वक्तुमुद्धृत्य ; C : पूर्वं वक्त्रं च मुद्धृत्य ; F, G : पूर्वं वक्त्रं समुद्धृत्य

^{२४} A : वा परान्तकम्

^{२५} G : धृत्वा pour कृत्वा ; ^{२६} B : अन्यं द्विपादं द्विभुजं

^{२७} A : त्रय pour द्वय

^{२८} C : नागं pour नागं

^{२९} C : शाययेद् pour शाययेत्

^{३०} A : अन्यत्तु pour अन्यं तु

^{३१} A : त्रिद्वेकत्रयोपेतं ; B : त्रिद्वयेकत्रयोपेतं

^{३२} cf. Virāgama 91, 30b-35a:

रत्नन्यासं प्रकर्तव्यं लक्षणैः समन्वितम् । शैलजे लोहजे वापि दारुजे वापि कारयेत् ॥

स्थितमूर्तिं प्रतिष्ठाप्य रत्नन्यासं तु कारयेत् । नयनोन्मीलनं कुर्यान्नेत्रद्वययुते दिने ॥

स्वर्णसूचिक्या चैव भूरेखां क्षिपिना लिखेत् । मण्डलं च समालिख्य प्रच्छन्नपटसंयुतम् ॥

स्वर्णसूचिसमायुक्तं मध्याज्यं चैव तर्पयेत् । अक्षिहोमं तु नेत्रेण आज्येनैव शतहोतिम् ॥

कपिलां दशैकपञ्चान्नेत्रद्वययुते दिने । ब्राह्मणान्दर्शयेत्तत्र ब्राह्मणज्ञानमन्त्रतः ॥

^{३३} B : मोक्षणम् pour मोचनम्

क्षीरं हिरण्यसंयुक्तं तन्मन्त्रेण प्रदर्शयेत् । ईशानेन तु मन्त्रेण 'ब्राह्मणान्दर्शयेत्ततः' ॥ १६ ॥

इदा 'गव्याभिषेकं तु स्नापयेद्वन्धतोयकैः ।

[जलाधिवासः^१]

नानापुष्पैरलंकृत्य ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ॥ १७ ॥

'जलमध्ये न्यसेद्विम्बं पूर्वोक्तविधिना कुरु ।

[यागमण्डपः^२]

प्रासादस्याग्रतः कुर्यान्मण्डपं सप्तहस्तकम् ॥ १८ ॥

'मध्ये तु वेदिकां कृत्वा मण्डपस्य त्रिभागतः । 'तत्रिभागैकमुत्सेधं दर्पणोदरसन्निभम् ॥ १९ ॥

प्राच्यां कृत्वाऽग्निकुण्डं तु पश्चं वा वृत्तमेव वा ।

^१ G : ब्राह्मणं pour ब्राह्मणान् ^२ C : पुनः pour ततः ^३ G, C : गव्याभिषिच्यैव

^४ cf. *Kāraṇāgama* (T. No. 120), pp. 83-84:

विम्बशुद्धिं ततः कृत्वा पश्चाद्ग्रामप्रदक्षिणम् । जलाधिवासनं कार्यं कण्ठदग्ने जले शुभे ॥

गङ्गां च यमुनां चैव नर्मदां च सरस्वतीम् । सिन्धुं गोदावरीं चैव कावेरीं च जलान्तरे ॥

संकल्प्य स्वस्वनामानि जले नागं तु शाययेत् । अभितः कलशानष्टौ पूर्ववत्स्थापयेद्गुरुः ॥

दिवसं दिवसार्धं वा एकयामं जलोपितम् ।

cf. *Virāgama* 91, 35b-39a:

ग्रामप्रदक्षिणं कुर्यात्तिलोहजस्य विधीयते । जलाधिवासनं कुर्यात्पिबगव्येन स्नापयेत् ॥

प्रतिमां कण्ठदग्ने तु जले चैवाधिवासयेत् । वस्त्रयुग्मेन संवेष्ट्य प्रच्छन्नपटसंयुतम् ॥

मूलमन्त्रेण विन्द्रे जले चैवाधिवासयेत् । अभितः कलशानष्टौ लोकपालाधिदेवतान् ॥

गन्धपुष्पादिना पूज्य पायसान्नं बलिं ददेत् । एकरात्रं त्रिरात्रं वा पञ्चरात्रमथापि वा ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 84, 20:

विम्बशुद्धिं ततः कुर्याद्ग्रामावृत्तं तदन्तके । जलाधिवासनं पश्चात्^३

^४ Les manuscrits A, B, C, E et F omettent le demi-*śloka* 18a.

^५ cf. *Virāgama* 91, 40-41a:

मण्डपं कारयेत्तत्र सप्ताष्टवहस्तकम् । तन्मध्ये वेदिकां कुर्यात्परितः कुण्डमुच्यते ॥

चतुरश्राणि कुण्डानि पूर्वपक्षोममाचरेत् ।

cf. *Sūkṣmāgama* 84, 11b-14a:

शिवालयेऽन्यदेशे तु मण्डपं चतुरश्रकम् । धर्मरन्ध्राष्टहस्तं वा कलास्तम्भसमन्वितम् ॥

मण्डपं तु त्रिधा भज्य मध्यभागे तु वेदिका । रश्मिमात्रसमुत्सेधा दर्पणोदरसन्निभा ॥

चतुर्द्वारसमायुक्तमलंकुर्याद्विशेषतः । योनिकुण्डाञ्जकुण्डं वा पश्चिमे तु प्रकल्पयेत् ॥

^६ Le ms. G omet le second pāda du *śloka* 19a, les *śloka* 19b, 20a et le premier pāda du *śloka* 20b et lit : मध्ये तु वेदिकां कृत्वा प्रोक्षयेदस्त्रमन्त्रतः

^७ B : तत्र pour तत्ति

[शयनाधिवासः^१]

गोमयालेपनं कृत्वा प्रोक्षयेद्ब्रह्ममन्त्रतः ॥ २० ॥

स्थण्डिलं वेदिकायां तु शालिमिस्तिलतण्डुलैः । शयनं कल्पयेत्तत्र गन्धपुष्पादिमिर्यजेत् ॥ २१ ॥

जलादानीय विम्बं तु स्नापयेत्पञ्चगव्यकैः । शुद्धाद्भिरभिषिच्यार्थं बध्वा प्रतिसरं हृदा ॥ २२ ॥

गन्धादिभिः समभ्यर्च्य नववस्त्रेण वेष्टयेत् । शयने शाययेत्पश्चात् प्राक्शिरश्चोर्ध्वं वक्त्रकम् ॥ २३ ॥

[कुम्भस्थापनम्^२]

तस्य दक्षिणपार्श्वे तु कूर्चादिभिः समन्वितम् । गन्धाम्बुपूरितं कुम्भं नागराजामिमन्त्रितम् ॥ २४ ॥

^१ cf. *Sūkṣmāgama* 84, 14b-15a:

उद्वास्य शिल्पिनं पश्चाद्भुजुराभोजयेत्कमात् । गोमयेनोपलिप्याथ वास्तुहोमं च कारयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* (T. No. 120) p. 84:

गोमयेनानुलिप्याथ शालिपिण्डेन रन्जितम् । स्थण्डिलं वेदिकोर्ध्वं तु श्रेणाष्टकशालिभिः ॥

तण्डुलैश्च चतुर्दोर्गैर्दोर्गद्वयतिलैरपि । तन्मध्ये नलिनं कृत्वा साष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥

^२ C : शुद्धार्थैः pour शुद्धाद्भिः^३ Le ms. B omet le second pāda du śloka 22b et le premier pāda du śloka 23a et lit शुद्धाद्भिरभिषिच्यार्थं नववस्त्रेण वेष्टयेत्^४ C : शिरश्चोर्ध्वं च वक्त्रकम्^५ cf. *Virāgama* 91, 39b-46a:

जलादुत्तोर्य पूर्वेषुः स्नापयेत्पञ्चगव्यकैः । ..... शयनं पञ्चभिः कल्प्य मूलेन प्रतिमां न्यसेत् ॥

प्रच्छन्नपटसंयुक्तं गन्धपुष्पादिनार्चयेत् । अभितः कलशानष्टौ विन्यसेद्भागबीजतः ॥

सर्वस्नान्सापिधानांश्च सहिरण्यान्सकूर्चकान् । अनन्तो वासुकिश्चैव तसः कार्कोट एव च ॥

शङ्खश्चैव महाशङ्खः शङ्खपालस्तथैव च । गुलिकाद्यष्टनागानां वेदिकुम्भेषु पूजयेत् ॥

मध्यकुम्भे तु संपूज्य नागराजं प्रपूजयेत् । तत्तत्स्वनाममन्त्रेण पूजयेत् यथाक्रमम् ॥

दद्याद्भुलौदनं चैव ताम्बूलं दापयेत्ततः ।

cf. *Sūkṣmāgama* 84, 20b-26a:

“ रक्षाबन्धं ततः परम् ॥

निद्राकुम्भसमायुक्तं शयनं परिकल्पयेत् । वेदिमध्ये विशेषेण साष्टदोर्गैश्च शालिभिः ॥

तन्मध्ये नलिनं लिख्य तिलतण्डुलसंयुतम् । दशकुम्भसमायुक्तं त्रिसूत्रैः परिवेष्टितम् ॥

अन्तःकूर्चसमायुक्तं नालिकेरोपरि न्यसेत् । प्रतिमारजसंयुक्तं कूर्चैश्चादिवेष्टितम् ॥

आवाहनादिमार्गेण स्थापयेत् विचक्षणः । मध्यमे नागराजं च नागबिम्बे तु पूजयेत् ॥

नागकन्यां समावाह्य तद्धोमे वर्धनीं न्यसेत् । पूर्वादिशानपर्यन्तमनन्ताद्यर्चयेत्सुधीः ॥

गन्धाक्षतैश्च पुष्पैश्च नैवेद्यैश्च प्रपूजयेत् ।

^६ B : कृपादिभिः ; F : वामादिभिः

स्थापयेत्परितोऽष्टौ च कुम्भान्संस्थापयेत्तथा^१ । 'अनन्तादीन्यसेत्तेषु' 'हविरन्तं' 'समर्चयेत्' ॥ २५॥

[होमः^२]

ततो होमं प्रकुर्वीत ह्यनेन विधिना बुधः । समिदाज्यचर्हल्लाजान् 'सक्तक्षीर्यवांस्तिलान्' ॥ २६ ॥

कदली पनसं चैव सर्पपांश्च यथाक्रमम् । 'सद्याद्यस्त्रावसानेस्तु प्रत्येकं पञ्चविंशतिः' ॥ २७ ॥

'[स्पर्शहृतिं ततो हुत्वा पूर्णाहुतिमयाचरेत् ।

[कुम्भाभिषेकः^३]

ततः प्रभाते धिमले स्नानं कृत्वा तु देशिकः ॥ २८ ॥

उत्थाप्य शयनाग्नानां स्थापयेच्च ततः परम् । प्रायश्चित्तं ततो हुत्वा त्वष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ २९ ॥

^१ B, C : ततः pour तथा

^२ Le ms. A ajoute: तस्य दक्षिणपार्श्वे तु कूर्चादिभिः समन्वितम् ; voir *śloka* 24a

^३ B : न्यसेत्तत्र pour न्यसेत्तेषु ; C : यजेत्तेषु ^४ A : हविषान्तं ^५ C : समर्चयेत्

^६ cf. *Kāraṇāgama* (T. No. 120) pp 87-88:

अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । कुण्डमध्ये यजेद्दीमाजगस्याकृतिरूपकान् ॥

समिदाज्यचर्हल्लाजान्सर्पपांश्च यवांस्तिलान् । होमद्रव्याणि सर्पतैतान्होमयेदं शिक्रेतमः ॥

पङ्कजमूलमन्त्रैश्च प्रत्येकं तु सहस्रकम् । सर्पगायत्रिमन्त्रैश्च अष्टोत्तरसहस्रकम् ॥

द्रव्यं प्रति विशेषेण कुर्यात्स्पर्शहृतिं तथा । मकुटं वदनं चैव हृदयं नाभिगुह्यकम् ॥

पादौ चैव तु तद्द्वयं हुत्वा तेनैव मन्त्रतः । मूर्धादिपादपर्यन्तं हुत्वान्ते च तथा सृशेत् ॥

एवं जापरणं रात्रौ प्रभाते स्थापनं कुरु ॥

cf. *Virāgama* 91, 46b-50a:

ततो होमं प्रकृत्यैव पलाशसमिधा सह । समिदाज्यचर्हल्लाजान्सर्पपांश्च यवांस्तिलान् ॥

शालिनीवारगोधूमं मुद्गेनैव समन्वितम् । पञ्चद्रव्यपङ्केन कमादुत्वा तु देशिकः ॥

इदं विष्णुरिति मन्त्रेण आज्येनैव शताहुतिम् । विष्णोर्नैकं च मन्त्रेण चरुणा च शताहुतिम् ॥

हुत्वा हुत्वा सृशेन्मूर्तिं व्याहृतिं जुहुयात्ततः । वेदना वेदनं त्वा तु गणानां त्वेति होमयेत् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 84, 26b-30:

ततः कुण्डान्तिकं गत्वा होमं कुर्याद्विचक्षणः । अग्निकार्योक्तमग्नौणाग्निमध्ये सुपूजयेत् ॥

समिदाज्याग्नशालीस्तु यवगोधूमवैश्वम् । अपाभागं च नीवारं त्रियङ्गुतिलसर्पपम् ॥

लाजं पलाशसंयुक्तं होमयेत्तु यथाक्रमम् । नागत्रयपङ्कजमूलैस्तु प्रत्येकं होममाचरेत् ॥

सहस्रं वा तदधं वा तदधार्धमवापि वा । अष्टोत्तरशतं वापि पञ्चाशत्पञ्चविंशतिः ॥

प्रायश्चित्ताहुतिं हुत्वा पूर्णाहुतिमयाचरेत् ॥

^७ A : सक्त्यु pour सक्त ^८ A : सद्याद्यस्त्रावसाने तु ; B : सद्याद्यस्त्रावसानं तु ; C : सद्याद्यस्त्रावसाने तु

^९ Dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition, il semble qu'il y ait une lacune après le *śloka* 27b et avant 32a, on ne trouve en effet aucune description de कुम्भाभिषेक. Les *śloka* proposés entre crochets à titre de reconstruction hypothétique, ont pour seul objet de suggérer le contenu de cette lacune, et s'appuient pour cela sur l'autorité du *Rauravāgama-paddhati* (T. No 120)

^{१०} cf. *Kāraṇāgama* (T. No. 120) pp. 89-90:

आचार्यो मूर्तिपैः सार्वं स्नानत्रयमयाचरेत् । उत्थाप्य शयनाग्नानां स्थापनं च ततः परम् ॥

प्रायश्चित्तं ततो हुत्वा अष्टोत्तरसहस्रकम् । अष्टवर्धं ततः कृत्वा बन्धयेत्सुदृढं कुरु ॥

सुमुहूर्तं सुलाने च गुरवे संनिवेदयेत् । कुम्भानुदृत्य शिरसा आज्ञानाकलशोदकान् ॥

समुद्धतं सुलग्ने च गुरवे संनिवेदयेत् । कुम्भानुद्धृत्य शिरसा चावृत्तान्कलशोदकान् ॥ ३० ॥
 अभिषिच्य यथाम्यायं पूजयेत्सर्पराजकम् । पञ्चामृतैः पञ्चगव्यैर्गन्धोदकैश्चक्षुसारकैः ॥ ३१ ॥
 क्षीरतण्डुलचूर्णेन नारिकेलोदकेन च । [अभिषिच्य क्रमेणैवमुपचारांश्च दापयेत् ॥ ३२ ॥]
 पाद्यं सद्येन दत्त्वा तु वामेनाचमनीयकम् । अघोरेणार्घ्यकं दत्त्वा चाख्येनाभिषेचनम् ॥ ३३ ॥
 गन्धमीशानमन्त्रेण पुष्पं वै हृदयेन तु । धूपं तु शिरसा दत्त्वा दीपं नेत्रेण दापयेत् ॥ ३४ ॥
 माल्यमाभरणं चैव 'कवचेनैव दापयेत् । नैवेद्यं हृदयेनैव नमस्करोऽस्त्रमन्त्रतः ॥ ३५ ॥
 'वेदिकायां स्थापयित्वा 'स्त्रपनोक्तं समाचरेत् । एवं यः कुरुते मर्त्यः सर्वरोगाद्विमुच्यते ॥ ३६ ॥

इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] 'नागराजप्रतिष्ठा नामाष्टत्रिंशः पटलः ॥

अभिषिच्य क्रमेणैतादृशत्वा चैव समाचरेत् । धूपदीपं च नैवेद्यं ताम्बूलाद्युपचारकैः ॥
 पुष्पाञ्जलिं ततो दत्त्वा प्रणम्य दण्डवद्भुवि । मन्त्रहीनं क्रियाहीनं प्रव्यहीनं कृपानिधे ॥
 यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु ते । यजमानस्ततो ब्रह्मवस्त्रालंकारभूषणैः ॥
 शान्तिकुम्भाभिषेकं च दानानि च यथाक्रमम् । आचार्यं पूजयेत्पश्चाद्दशदानं भूमिदानकम् ॥
 दत्तमं पञ्चनिष्कं स्यान्मध्यमं तु तदर्धकम् । तदर्धमधमं ज्ञेयमाचार्यस्य तु दक्षिणा ॥
 ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्याद्भृगो पूजयेत्क्रमात् । दशदानं ततः कृत्वा सर्वेभ्यो भूरिदक्षिणाम् ॥
 ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र अष्टोत्तरशतानि च । आशीर्वादास्ततो ब्राह्म्याः सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥
 cf. *Virāgama* 91, 50b-54a:
 ततः प्रभाते विमले स्नानं कृत्वा तु देशिकः । स्थितिन्यासं प्रकर्तव्यं पूर्ववल्लक्षणान्वितम् ॥
 ततोऽवसानहोमं तु समिदाज्यचरुभिः सह । नागमूलेन हृदये मन्त्रेणैव कमन्यसेत् ॥
 सर्वद्रव्यसमायुक्तं हव्यवाहं समुच्चरन् । स्विष्टमग्नेतिमन्त्रेण जुहुयात्तदनन्तरम् ॥
 ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र यागकुम्भाभिषेचयेत् । महाहविर्विवेद्याथ ताम्बूलं दापयेत्ततः ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 84, 31-39:

उत्थाप्य शयनाद्विभं स्पशद्विभमयाचरेत् । स्वस्थाने स्थापयेद्विभं न्यासं कृत्वा यथाक्रमम् ॥
 अप्रौ मूर्तिं समुत्थाप्य कुम्भस्योपरि विन्यसेत् । आचार्यं पूजयेत्पश्चाद्दक्षिणां च प्रदापयेत् ॥
 यात्रादानं पुरा कृत्वा दशदानं ददेत्क्रमात् । वेद्याः कुम्भं समुत्थाप्य विम्बाग्रे विन्यसेत्क्रमात् ॥
 कुम्भाद्वीजं समुत्थाप्य सर्पस्योपरि विन्यसेत् । तद्वामे वर्धनीं न्यस्य एकं चेत्पीठके न्यसेत् ॥
 अनन्ताद्यष्टनागांश्च पूर्वोदिकलशान्यसेत् । महाभिषेकसंयुक्तं वस्त्रैर्गन्धैरलंकृतम् ॥
 पुष्पमाल्यैरलंकृत्य सर्वाभरणभूषितम् । महानैवेद्यसंयुक्तं ताम्बूलं धूपदीपकम् ॥
 उपचाराणि सर्वाणि दापयेत्तु विचक्षणः । ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दक्षिणाभिश्च दापयेत् ॥
 अनेन विधिना यस्तु करोति स्थापनं यदि । नागेन्द्रस्य प्रसादेन सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥
 आयुरारोग्यपुत्रार्थमैश्वर्यादिसमृद्धिदम् । इह लोके सुखं प्राप्य पुण्यलोकं लभेत्सुधीः ॥

¹ B : कवचेनैवमाचरेत् ; C : कवचेनैव तु दापयेत्

² B : वन्दनं चास्त्रमन्त्रतः

³ A : वेद्यायां स्थापनेनैव ; C : नैवेद्यस्थापनेनैव

⁴ A : स्त्रपनं तु

⁵ A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

⁶ A : नागराजप्रतिष्ठा एकोनचत्वारिंशः पटलः ; B : नागराजप्रतिष्ठा नामैकोनचत्वारिंशः ; C : नागराजप्रतिष्ठाविधि-
 नाम पञ्चत्रिंशत्पटलः ; E : नागराजप्रतिष्ठाविधिः षट्त्रिंशत्पटलः ; F : नागराजविधिपटलः षट्त्रिंशत्तितमः

[एकोनचत्वारिंशः पटलः]

[प्रासादलक्षणविधिः¹]

[सदनविधानम्²]

वक्ष्येऽहं सदनानां तु संक्षेपाल्लक्षणं³ करो । एकहस्तं समारभ्य⁴ द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १ ॥
'एकसप्ततिहस्तान्तं षट्त्रिंशत्सदनं भवेत्'⁵ । 'विस्तारसदृशादूर्ध्वं पादमर्धं त्रिपादकम् ॥ २ ॥

¹ Pour प्रासादलक्षणं voir *Aṃśumatkāśyapa*, *paṭala* 6, 8, 9, 21, 22, 24 et 26 à 40, *Ajita*, *paṭala* 12 à 14, *Kāmika* I 49, 50, 53, 55 et 60, *Kāraṇa* I 5 et 7, *Kāraṇa* III 25, *Dipta*, *paṭala* 2, 5 et 6 à 9, *Santānasaṃhitā*, *paṭala* 5, et *Suprabheda* I 31.

² cf. *Aṃśumatkāśyapa* 22, 37b-58a:

त्रिचतुर्हस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् । नवपङ्क्तिरान्तं तु आभासैकतलं भवेत् ॥
एवमष्टविधं मानं युग्मायुग्मं चतुश्चतुः । पञ्चषड्विहस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥
रुद्रभानुकरान्तं तु आभासद्वितलेऽष्टधा । सप्ताष्टहस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥
तिथिकलाकरान्तं तु आभासत्रितले दश । ग्रहकर्म समारभ्य सप्ताष्टाधिकसङ्ख्यः ॥
चतुष्पञ्चतलं वाथ युग्मायुग्माश्च ते दश । विस्तारं सप्तषट्पञ्चभागं कृत्वा द्विजोत्तम ॥
रसभूतयुगांशं तु विस्ताराद्विपयेकमात् । विस्तारद्विगुणं चैव तस्मादष्टांशमाधिकम् ॥
पञ्चधाभ्युदितं तु ज्ञानाभासे सदने द्विज । शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयदं चाद्भूतं तथा ॥
सार्वकामिकमित्येतदभिधानं कमाद्भवेत् । हस्तैरेतैस्तु बृद्धया वा हान्या वा पूर्णमावरेत् ॥
आभासं हर्म्यमाख्यातं विकल्पमधुना शृणु । नवपङ्क्तिरान्तपञ्चषट्पञ्चाशत्करान्तकम् ॥
द्विद्विहस्तविवर्धनात् चतुर्विंशतिसंख्यया । पञ्चभूमिं समारभ्य यावदर्कतलं कमात् ॥
अधममध्यमोत्कृष्टास्त्रयो भेदास्तलं प्रति । सप्ताष्टाधिकसङ्ख्यादि त्रिद्विहस्तविवर्धनात् ॥
षट्सप्ताधिकाशाल्यन्तमुच्चं प्रागिव संख्यया । एवं विकल्पमाख्यातं छन्दमार्गमथ शृणु ॥
त्रिचतुर्दशहस्तादि द्विद्विहस्तविवर्धनात् । पञ्चषट्पष्टिहस्तान्तं व्यासं वै सप्तविंशतिः ॥
वेदभूमिं समारभ्य भानुभूम्यवसानकम् । अधममध्यमोत्कृष्टं मानं स्याद्वै तलं प्रति ॥
सप्ताष्टदशहस्तादि त्रिद्विहस्तविवर्धनात् । पञ्चषण्णवतिर्यविदुच्चं प्रागिव संख्यया ॥
अधममध्यमोत्कृष्टं तु ज्ञानभेदं तलं प्रति । छन्दमेवं समाख्यातं जातिहर्म्यमथ शृणु ॥
सप्ताष्टदशहस्तादि द्विद्विहस्तविवर्धनात् । यावत्सप्ततिहस्तान्तं सप्तविंशतिसंख्यया ॥
चतुर्भूमिं समारभ्य यावदर्कतलावधि । तावद्विस्तारमाख्यातमुत्सेधं शृणु सुव्रत ॥
एकद्विंशतिहस्तादि त्रिद्विहस्तविवर्धनात् । यावदाशतहस्तान्तमुच्चं प्रागुक्तसंख्यया ॥
अधममध्यमोत्कृष्टमुत्सेधं वै क्रमोदितम् । एवं जातिविमानं तु सप्तविंशतिर्धोदितम् ॥
जातिच्छन्दविकल्पं च आभासेन द्विजोत्तम । महतीष्वन्तरालाश्च क्षुद्रनाम्ना क्रमोदिताः ॥

³ B : शृणु pour करो ⁴ A : द्विहस्तं च pour द्विद्विहस्त ; B : द्विहस्तादि

⁵ B, G : सैक pour एक ; F : सैक ⁶ A, B : तदनन्तरम् pour सदनं भवेत्

⁷ G : विस्तारं pour विस्तार

'समं सपादमुत्सेधः पञ्चधा शान्तिकादयः । शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयदाद्भुतमेव च ॥ ३ ॥
 'सार्वकामिकमित्येते सदनस्य 'प्रकीर्तिताः । आदौ तु सप्तमानं तु क्षुद्राख्यसदनस्य तु ॥ ४ ॥
 तदन्ते सप्तमानं 'चाप्याभासाख्यं प्रशंसितम् । 'सप्तसंख्योदिताद्यन्ते विकल्पमभिधीयते ॥ ५ ॥
 तदन्ते 'तत्समं छन्दं 'शेषाष्टौ 'जातिरुच्यते । एकद्वित्रितलं वापि क्षुद्रमानेषु कारयेत् ॥ ६ ॥
 त्रिचतुष्पञ्चभूमीर्वा कुर्यादाभासमानके । पट्सप्तान्ताष्टतलं वापि 'विकल्पे तु विधीयते ॥ ७ ॥
¹⁰ दशनवाष्टभूमीर्वा छन्दमाने तु कल्पयेत् । त्रयोदशकलाभूमी ¹¹ जातिद्वयं ¹² प्रशंसिते ॥ ८ ॥
 त्रिचतुर्भागमारम्य द्विद्विभागविवर्धनात् । सप्तपञ्चसुभागाढय ¹³ चत्वारिंशांशकावधिः ॥ ९ ॥
¹⁴ एकाद्यकतलान्तानां यथायुक्त्या प्रकल्पयेत् ।

¹ cf. *Aṁsumatkāśyapa* 26, 15-27a:

हर्म्योच्चं बहुधा भज्य एकांशं हि तलोन्नतम् । द्विभागं चरणायामं प्रस्तरं चैकभागया ॥
 गलोच्चं त्वेकभागेन द्विभागं शिखरोदयम् । एकांशं स्तूपितुङ्गं तु कल्प्यैव शान्तिकं भवेत् ॥
 शान्तिके मन्थमानं तु दशाष्टसप्तभागकम् । एकांशरहितं शेषं मञ्चं वा प्राग्वदेव वा ॥
 एवं शान्तिकमाख्यातं पौष्टिकं चाधुना शृणु । सदनोच्चे नवांशे तु शिवांशं तु तलोदयम् ॥
 अर्धपादसमायुक्तं द्वयंशं तु चरणोदयम् । मन्थमानं तथैकांशं सार्धपादांशकं गलम् ॥
 त्रिभागत्रिभागं तु शिखरोदयमीरितम् । स्तूप्युत्सेधं तथैकांशं पौष्टिकं सदनं त्विदम् ॥
 सदनोच्चे दशांशे तु अधिष्ठानोदयं शिवम् । सार्धद्वयंशं तु पादोच्चं प्रस्तरं तु शिवांशकम् ॥
 साध्यांशं गलमानं तु गुणांशं शिखरोदयम् । एकांशं स्तूपिमानं तु जयदं तदुदाहृतम् ॥
 रुद्रांशे हर्म्योच्चं तु सपादांशं धरातलम् । सार्धद्वयंशं तु पादोच्चं प्रस्तरं तु शिवांशकम् ॥
 अध्यध्यांशं तु कण्ठोच्चं सार्धद्वयंशं तु शीर्षकम् । शेषं स्तूप्युदयं ख्यातं त्वद्भूतं सदनं भवेत् ॥
 तुङ्गे सप्तांशभागे तु त्रिपादांशं धरातलम् । पक्षांशं पादतुङ्गं तु त्रिपादांशं तु प्रस्तरम् ॥
 त्रिपादांशं गले मानं शिखरोच्चं द्विभागकम् । स्तूप्युत्सेधं तथैकांशमेतत्स्यात्सार्वकामिकम् ॥
 शान्तिकाद्युदोपेतं हर्म्यगण्यं कमोदितम् ॥

² A, B : सार्वकालिक pour सार्वकामिक

³ G : प्रकीर्तितम्

⁴ A : आभासाख्यप्रशंसिता ; B : आभासाख्या प्रशंसिता

⁵ A : सप्तसंख्यादिता द्वयान्ते ; B ; F : सप्तसंख्यादि तयान्ते ; G : सप्तसंख्योदिताद्यान्ते

⁶ C : सप्तमछन्दं pour तत्समं छन्दं

⁷ B : शेषेऽष्टौ

⁸ C, F G : ज्योतिः pour जाति

⁹ A : विकल्पं तु

¹⁰ B : नवाष्टदश pour दशनवाष्ट

¹¹ A : छन्दमाने pour जातिहर्म्यं

¹² A : प्रशंसितः

¹³ A, B : चत्वारिंशत्करावधि

¹⁴ A, B : एकाद्यकं pour एकाद्यकं

[प्रासादालंकारः^१]

‘गृहपिण्डधलिन्दहारं च युक्तियुक्तं तु कल्पयेत् ॥ १० ॥

‘व्योमांशं ‘कर्णकूटानां ‘पञ्जराणां तथैव च । ‘कोष्ठायां तदक्षांशं^२ ‘हारान्तरमथाध्वकम् ॥ ११ ॥

^१ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 28, 64-66:

मानसुत्रान्तरं धर्मभागं कृत्वा द्विजोत्तम । गर्भगेहं तु वेदांशं गृहपिण्डधंशमावृतम् ॥

परितोऽलिन्दमेकांशं हारं भागेन कल्पयेत् । तेष्वेककूटविस्तारं मध्ये कोष्ठायतं द्वयम् ॥

तयोर्मध्यैकभागेन पञ्जरव्यासमुच्यते । हारान्तरमथांशेन पञ्जरस्य तु पार्श्वयोः ॥

cf. *ibid.*, 29, 2:

रव्यंशे मानसुत्रान्तः कृते गर्भगृहे रसम् । गृहपिण्डधलिन्दहारादि प्रत्येकं चैकभागया ॥

cf. *ibid.*, 29, 37-38a:

मानसुत्रान्तरं नन्दभागं कृत्वा विशेषतः । गर्भगेहं गुणांशं स्याद्भागेन गृहपिण्डका ॥

अलिन्दमंशेन कर्तव्यं हारं भागेन कल्पयेत् ॥

cf. *ibid.*, 29, 46b-47:

गोहव्यासं तु धर्मांशं कृत्वा नाळीगृहं चतुः । गृहपिण्डधंशमानेन अलिन्दं चैकभागया ॥

हारव्यासं शिवांशेन परितः परिकल्पयेत् ॥

cf. *ibid.*, 31, 2-3a:

विस्तारं स्वधा भज्य गुणांशं गर्भगेहकम् । द्विभागं गृहपिण्डो स्यादलिन्दं चैकभागया ॥

हारा भागेन कर्तव्या^३

^२ A : प्रहाणाषाडयमिन्द्रहारा च ; B : प्रहाणाषाडयमिन्द्रहारा ; G : प्रहण्मुद्रहारा च

^३ A : युक्तियुक्त्या ^४ B : योजयेत् ^५ C : व्योमांशु

^६ Pour क^७ कूट voir *Aṃśumatkāśyapa* 30, 30, 2a:

तलं प्रत्युदितव्याससमार्थं कर्णकूटकम् ॥

^८ Pour पञ्जर voir *Aṃśumatkāśyapa* 30, 20-27:

^९ ‘पञ्जरस्त्वधुनोच्यते ॥

उपानदुत्तरान्तं तु नवभागविभाजिते । उपपीठमथांशेन पक्षांशं तु धरातलम् ॥

वेदांशं चरणायां मन्मध्यध्वंशभागया । अधःशं वेदिकामानं करोतान्तं गलोदयम् ॥

प्रतिराजनसीमान्तं पञ्जरोच्चमुदाहृतम् । प्रासादस्य च बाह्ये तु यथाशोभांशनिर्गतिः ॥

पञ्जरं नासिकाकारं कूटकोष्ठाकृतित्सु वा । हस्तिशृङ्गविमानस्य शिखराभमथापि वा ॥

एवं त्वनेकभेदेन पञ्जराकृतिरुच्यते । येष्टं तत्र कर्तव्यं हर्म्येणनेकभूमिषु ॥

एवमादितले कुर्यादन्तरप्रस्तरान्वितम् । मानसूत्रात् निष्क्रान्तं युक्तमेवं समाचरेत् ॥

पञ्जरं नीजरहितं प्रस्तरोर्ध्वे विशेषतः । कर्णकूटसमं सार्धं त्रिपादं वाथ विस्तृतम् ॥

तद्व्याससदृशं तुङ्गं युक्त्या पञ्जरमाचरेत् ॥

^{१०} Pour कोष्ठ voir *Aṃśumatkāśyapa* 30, 2b:

आयत्तार्थं तु कोष्ठं स्याच्चतुष्पादैकभित्तिः ।

^{११} A : कोष्ठावस्तु पदक्षांशं ; B : पदाक्षांशं तु कोष्ठायां

^{१२} A : हारान्तरस्परमार्थकम् ; B : हारां तत्परमार्थकम् ; G : हारणां तत्परमार्थकम्

'सद्यमध्येऽर्धमध्ये च' कोष्ठान्संकल्पयेद्बुधः । 'कण्ठेषु कर्णकूटानि' तयोर्मध्ये तु पञ्जरान् ॥ १२ ॥
 'हारान्तरं' तयोर्मध्ये कल्पयेत्कल्पवित्तमः । अधिष्ठानोपरिष्ठात्तु' प्रस्तरोर्ध्वं तु वा बुधः ॥ १३ ॥
 देवेश्वरप्रतिष्ठा' तु कर्तव्या 'सकलस्य वा ।

[गर्भगृहम्¹⁰]

¹¹ प्रासादव्यासस्याग्न्यंशे व्योमांशं गर्भगेहकम् ॥ १४ ॥

प्रासादाध¹² तु वा ¹³ भूतभागेऽग्न्यंशं तु वा गृहम् । शेषं ¹⁴ भित्तिविशालं स्यात्क्षुद्राणां तु रुरो विदुः ॥
¹⁵ गृहपिण्डघलिन्दहाराश्चाप्याभासाद्ये' तु योजयेत् । ¹⁶ हारालिन्दं ¹⁷ गृहपिण्डेर्बाह्यतः परिकल्पयेत् ॥
 एकादिनवसंख्यातमलिन्दं ¹⁸ युक्तितो मवेत् । ¹⁹ कण्ठे कण्ठे तु सोपानमलिन्देषु ²⁰ ²¹ प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
²² अलिन्दालिन्दसंवेशं प्रदक्षिणवशात्कुरु । गर्भगेहादलिन्दान्तं ²³ घनं शैलेष्टकादिभिः ॥ १८ ॥
 उपर्यपरि सोपानं ²⁴ हारालिन्दं क्रमाग्नयेत् ²⁵ ।

¹ B : सन्मध्यमे pour सद्यमध्ये ; G : सभामध्ये

² B : कोष्ठत् pour कोष्ठान्

³ A : कर्णेषु कर्णकूपानि ; C : कण्ठेषु कण्ठकूटानि

⁴ B : तयोर्मध्ये तु पञ्जरम्

⁵ A : हारात्तयोन्तरार्धे ; B : हाविकयोन्तरं मध्ये ; C : हारान्तरान्तयोर्मध्ये

⁶ A : वा pour तु

⁷ A : प्रस्तरोर्ध्वं तु वार्यवः ; C : प्रस्तरोर्ध्वोत्सवं बुधः ; G : प्रस्तरोर्ध्वोद्भवा बुधः

⁸ C, G : प्रतिष्ठां pour प्रतिष्ठा

⁹ A, B, G : सकलं तु वा

¹⁰ cf. *Amśumakāśyapa* 26, 11-14a;

हर्म्यतारत्रिभागैकं गर्भगेहस्य विस्तृतम् । पञ्चभागे विभागं च वेदांशं सप्तभाजिते ॥

दशांशे भूतभागं तु रसांशं रुद्रभाजिते । त्रयोदशांशे सप्तांशं वक्त्रं त्रिभिभाजिते ॥

सप्तदशांशे नवार्शं च व्यासार्धं च द्विजोत्तम । गर्भगेहस्य विस्तारं नवधा क्रीर्तितं मया ॥

शेषं भित्तिविशालं स्यात्परितः कल्पयेद्बुधः ।

voir aussi *Ajltāgama* 12, 21-27.

¹¹ A : प्रासादव्यासमंशेऽंशे

¹² G : अल्पं pour अर्धं

¹³ A : भूतभागान्वंशं

¹⁴ C, G : भक्ति pour भित्ति

¹⁵ A : गृहाणामिन्द्रहारा च ; B : हेवणामिन्द्रहारा च ; C : गृहपण्डुद्रहारा च

¹⁶ A : आभासाम्भ्यां pour आभासाद्ये

¹⁷ B : हारालिन्द्रं ; C : आराविन्द्रं ; G : आराविन्दुं

¹⁸ A : गृहे षण्डिबाह्यतः ; C : गृहे षण्डं बाह्यतः ; G : गृहे षण्डमप्रतः

¹⁹ A : युक्तितो परे ; B : युक्तितो वरे

²⁰ A, B : कर्णे कर्णे तु

²¹ B : अलिन्देषु pour अलिन्देषु

²² B : परिकल्पयेत्

²³ A : अलिन्ददिन्द्रसंवेशं ; B : अलिन्द्रमिन्द्रसंवेशं ; C : अलिन्द्रादिन्द्रसंवेशं ; F : अलिन्द्रादिन्द्रसंवेशं

²⁴ B : अलिन्द्रान्तं pour अलिन्दान्तं

²⁵ C : हारालिन्द्रं ; C, F : हारमिन्द्रं

²⁶ B : न्यसेत् pour नयेत्

MAHĀPADMA

ŚIKHARĀ

BHADRAKŚIKĀ

HĀRA

GALĀ

KAPOTĀ

KARṆAKŪTĀ

PAṆTARA

KOṢṬHĀ

KAPOTĀ

VĀTANA
UTTARA
BODHIKĀ
VIRAKĀNDĀ
PHALIKĀ

KALĀŚĀ

STAMBHĀ

VEDIKĀ

KAMPA
PATIKĀ
KAMPA
KAMPA
KAMPA
KUMUDĀ
JAṢṬĪ
UPĀNA

STŪPI

ŚIKHARĀ

GALĀ

VEDIKĀ

PRASTARĀ

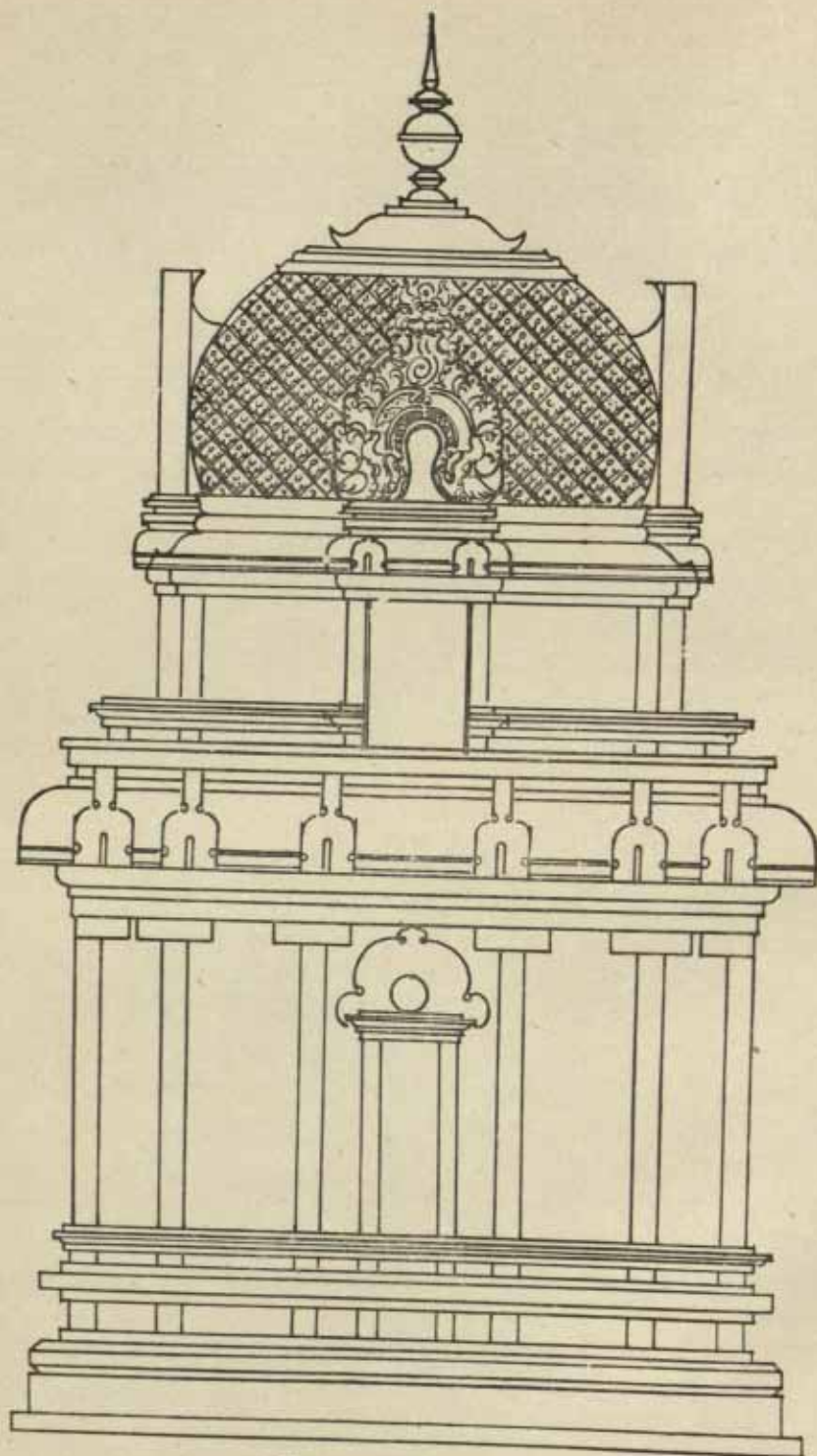
KARṆAKŪTĀ

PRASTARĀ

PĀDA

ADHIṢṬHĀNA

NĀGARA VIMĀNA

VESAVA VIMĀNA

[पङ्क्तिः^१]

व्योमाक्षिशिवचन्द्राश्विनीरुद्राष्टभागके ॥१९॥

^२आधारं चरणं ^३मञ्चं ^४ग्रीवशीर्षं च कुण्डलम् । मानमेकतले कुर्याद्रुद्राशे द्वितलोदये ॥ २० ॥

अधिष्ठानाङ्गिमश्चाङ्गि ^५प्रस्तरं गलमस्तकम् । स्थूषिमानं क्रमादेकं ^६द्वैकद्वैकमक्षिकम् ॥ २१ ॥

^७एकस्मादस्य भागोर्ध्वं गुणभागेन भाजिते । त्रितलस्य तलादीनामुच्चमेवं विधीयते ॥ २२ ॥

^{१०}कृत्वैवं मानकं युक्त्या कलाभौमान्तकं नयेत् ।

[नागरादिलक्षणम्^{११}]

^{१२}कुण्डलान्तमधिष्ठानाद्वेदाश्रं^{१३} नागरं भवेत् ॥ २३ ॥

^१ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 26, 15-16:

हर्म्यं च वसुधा भज्य एकांशं हि तलोन्नतम् । द्विभागं चरणायामं प्रस्तरं चैकभागया ॥

गलोच्चं त्वेकभागमे द्विभागं शिखरोदयम् । एकांशं स्तूपितुङ्गं तु कृत्वैवं शान्तिकं भवेत् ॥

cf. *ibid.*, 27, 6-9a:

प्रासादोच्चं तु विभजेदष्टविंशतिसंख्यया । गुणांशं धरातलोत्सेधं रसांशं चरणोदयम् ॥

प्रस्तरोत्सेधमग्न्यंशं भूतांशं चरणोदयम् । द्विभागं प्रस्तरोत्सेधमेकांशं वेदिकोदयम् ॥

द्विभागं गलमानं तु सार्धवेदांशशीर्षकम् । स्तूप्युच्चं सार्धभागं तु कल्पितं शान्तिकं भवेत् ॥

cf. *ibid.*, 28, 6b-10a:

प्रासादस्योच्छ्रये भानुद्विगुणांशे विभाजिते । द्विभागं धरातलोच्चं वै वेदांशं चरणोदयम् ॥

मन्त्रमानं द्विभागेन पादोनचतुरशकैः । पादायामं च सार्धांशं प्रस्तरोच्चमुदाहृतम् ॥

सार्धत्रिभागं पादोच्चं सपादांशं तु मन्त्रकम् । अर्धांशं वेदिकाभागं गलमानं शिवांशकम् ॥

सार्धत्र्यंशं तु शिखरं स्तूप्युच्चं त्वेकभागकम् । एवं हि कल्पितं गेहं शान्तिकं त्विति विद्यते ॥

voir aussi *Ajītāgama* 12, 6^{१५}5a:

^२ A : आधारशरणं ^३ C, F : पञ्चमं pour मञ्चं ^४ B : चक्री pour ग्रीव

^५ C, F, G : द्वितलोदयम् ^६ A : प्रस्तरा pour प्रस्तरं ^७ C, F : स्तूपि pour स्तूपि

^८ A : द्वैकं द्वैकतमक्षकम् ; G : द्वैकद्वैकैकमक्षकम् ^९ A : एकस्यादस्य ; B : एकः स्यादस्य

^{१०} A : कृत्वैवमनका युक्त्या ; F : कृत्वैवमगसा युक्त्या ; G : कृत्वैवं मनसा युक्त्या

^{११} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 24, 31-32:

जन्मादि स्तूपिपर्यन्तं युगार्धं नागरं भवेत् । वस्त्रं शीर्षकं कण्ठं द्वाविडं भवनं भवेत् ॥

वृत्तग्रीवशिरोपेतं वेसरं हर्म्यमीरितम् । कूटकोष्ठविहीनाणां हर्म्याणां कथितास्त्विमे ॥

cf. *Kāmkāgama* I 49, 108b-110a:

उपानास्तूपिपर्यन्तं युगार्धं नागरं भवेत् । कण्ठात्प्रभृति वृत्तं यद्वेसरं परिकीर्तितम् ॥

कण्ठात्प्रभृति वस्त्रं द्वाविडं परिकीर्तितम् । सार्वदेशिकधाम्न्येतन्नागरार्धं प्रकीर्तितम् ॥

cf. *Diptāgama* 7, 12b-15:

जातित्रयं विधातव्यं प्रासादानां विशेषतः । नागरं द्वाविडं चैव वेसरं च त्रिधा मतम् ।

उपानास्तूपिपर्यन्तं युगार्धं नागरं भवेत् । चतुराशयतं चैव अष्टार्धं वा विशेषतः ॥

प्रासादं द्वाविडं विद्याद्वेसरं चाथ वक्ष्यते । वृत्तं वृत्तायतं चैव द्व्यष्टयतं तथैव च ॥

प्रासादं वेसरं विद्यात्त्रिविधं तत्प्रशस्यते ॥

'तला रुद्रावधि प्रोक्ताः 'कण्ठाद्वा कुण्डलान्तकम् । कुण्डलान्तमुपानादि वृत्तं' वेसरमुच्यते ॥ २४ ॥

'मण्डलं स्याद्गलादूर्ध्वं' शेषं वेदाश्रमेव वा ।

[अधिष्ठानम्^१]

प्रतिबन्धाद्विबन्धं^२ वाप्यधिष्ठानं तु कारयेत् ॥ २५ ॥

[स्तम्भाः^३]

ब्रह्मकान्तं तु वा विष्णुकान्तं वा रुद्रकान्तकम् । चरणाकृति^४ कर्तव्यं कुम्भ^५ मण्डपादिसंयुतम् ॥ २६ ॥

कुम्भ^६ मण्डपादिरहितं^७ बोधिकासहितं तु वा । सवेदिकन्धरं पादं^८ मञ्चं^९ प्रत्यभिपञ्जरम्^{१०} ॥ २७ ॥

cf. *Santānasamhitā* 5, 10-11a:

उपानादिस्तृप्तिपर्यन्तं चतुरश्रं नागरं भवेत् । चतुरश्रयताष्टाश्रं प्रासारं द्राविडं भवेत् ॥

वृत्तं वृत्तायतं चापि द्वयश्रवृत्तं तु वेसरम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 12, 65b-68a:

^{१०} A : कुण्डलावधिष्ठानाद् ; C : कुण्डलान्तावधिष्ठानाद् ^{११} G : वेदाश्रं pour वेदाश्रं

^१ C, F, G : कला pour तला ^२ A : कर्णाद्वा pour कण्ठाद्वा ^३ A : युक्तं pour वृत्तं

^४ A : मण्डलस्य pour मण्डलं स्याद् ^५ A : शेषयोदाश्रमेव वा ; B : शेषयोदाश्रमेव वा

^६ Pour प्रतिबन्ध voir *Amṣumatkāśyapa* 6, 30b-32:

अधिष्ठानस्य चोत्सेधे एकोनविंशदशके । उपानं चैकभागेन सप्तांशैर्जगती भवेत् ॥

पञ्चशं कुमुदोर्ध्वं तु आलिप्तं चैकभागया । त्रिपटं चैकभागेन प्रत्युत्सेधं द्विभागया ॥

बाजनं चैकभागेन प्रतिबन्धमिदं भवेत् ।

voir aussi *Ajitāgama* 13, 18-10.

Pour अद्विबन्ध voir *Amṣumatkāśyapa* 6, 33b-36a:

अधिष्ठानस्य चोत्सेधे पञ्चविंशति भाजिते । शिवांशं पादुकोत्सेधं जगती वसुभागया ॥

धातवंशं कुमुदाचर्चं तु व्योमांशं कम्पमानकम् । अनलांशं गलोत्सेधं शरयंशं चोर्ध्वकम्पकम् ॥

महापद्मी गुणांशं तु तदूर्ध्वेऽशेन कम्पकम् । पादवन्धमिति ख्यातम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 13, 2-4.

^७ A : वा अधिष्ठानं तु

^८ cf. *Amṣumatkāśyapa* 8, 10-14a:

मूलादग्रं युगाश्रं तु कुम्भमण्डपादिसंयुतम् । ब्रह्मकान्तमिति ख्यातं क्त्वश्रं विष्णुकान्तकम् ॥

रसाश्रमिन्द्रकान्तं स्याच्चन्द्रकान्तं कलाश्रकम् । कण्ठमानेन तन्मूले वेदाश्रं तु प्रकल्पयेत् ॥

स्तम्भाग्रं चैकभागेन चतुरश्रसमन्वितम् । तयोर्मध्यं तु क्त्वश्रं षोडशाश्रमथापि वा ॥

वृत्ताकारं तु वा विप्रं कुम्भमण्डपादिसंयुतम् । रुद्रकान्तमिदं ख्यातं मूलादग्रं तु वर्तुलम् ॥

कुम्भमण्डपादिहीनं यत्तद्वापि रुद्रकान्तकम् ।

cf. *Kārikāgama* I 53, 15-21a:

पञ्चषड्गुणितो वापि स्तम्भालंकार इष्यते । उच्यते चतुरश्रं च वृत्तं वा तत्प्रकीर्तितम् ॥

सर्वं तच्चतुरश्रं तु कुम्भमण्डपादिसंयुतम् । ब्रह्मकान्तं विजानीयाद्व्यासत्रिगुणमानतः ॥

मध्येऽष्टाश्रं पौतिकान्तं मध्यष्टाश्रं प्रकल्पयेत् । सर्वत्राष्टाश्रसंयुक्तं कुम्भमण्डपादिसंयुतम् ॥

विष्णुकान्तं स्वयं नास्तीति । समन्त्रिभागमानेन चतुराष्टाश्रवृत्तकः ॥

कुम्भमण्डपादिरहिता रुद्रकान्तस्तु कीर्तितः ।

voir aussi *Ajitāgama* 14, 14-19a.

PRATIBANDHA

VĀJANA

PRATI

ĀNTARI

ĀLĪṅGA

KAPOTA

ŪRDHVA PADMA

KAMPA

KANṬHA

KAMPA

PADMA

KUMUDA

ŪRDHVA PADMA

KAMPA

PADMA

MAHĀ PADMA

UPĀNA

VĀJANA

ĀNTARI

KAPOTA

ŪRDHVA PADMA

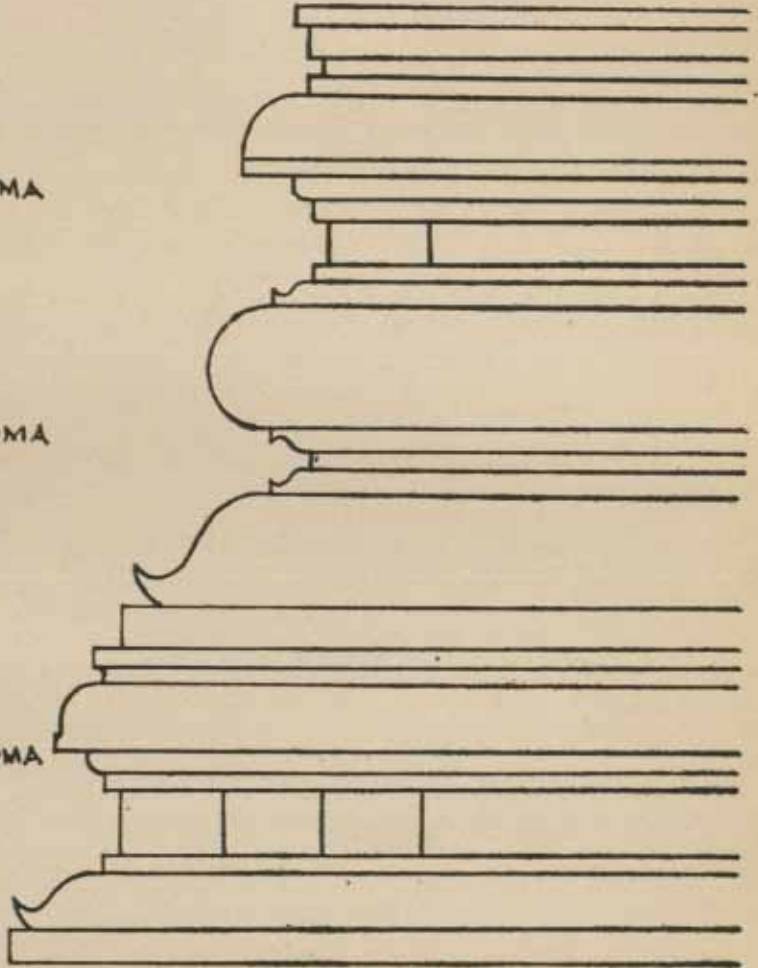
KAMPA

KANṬHA

KAMPA

PADMA

UPĀNA

ĀDHIŚṬHĀNA

UPAŚṬHĀNA

ANNUARY

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

PĀDABANDHA

KAMPA
PAṬṬIKĀ
KAMPA
KANTHA
KAMPA
PADMA

KUMUDA

ŪR DHVAPADMA
KAMPA
PADMA

JAGATI

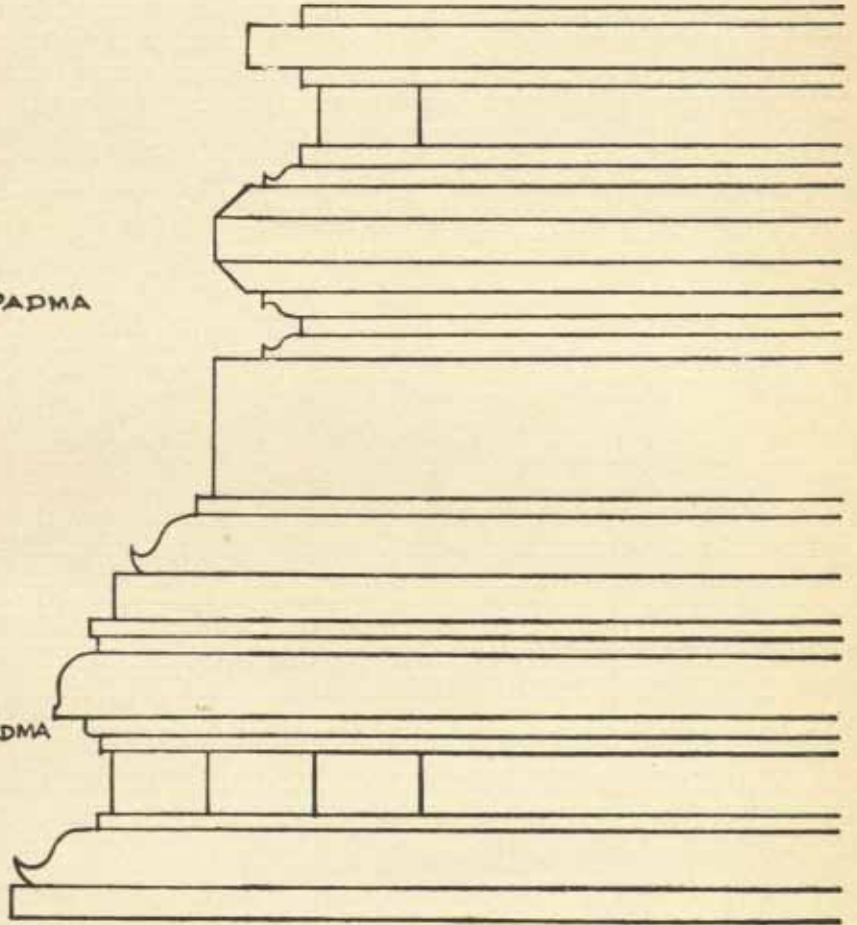
KAMPA
PADMA

UPĀNA
YAJANA
ĀNTARI

KAPOTA
ŪRDH VAPADMA
KAMPA

KANTHA
KAMPA
PADMA

UPĀNA

ADHIṢṬHĀNA

UPAṬṬHA

BRAHMAKĀNTA

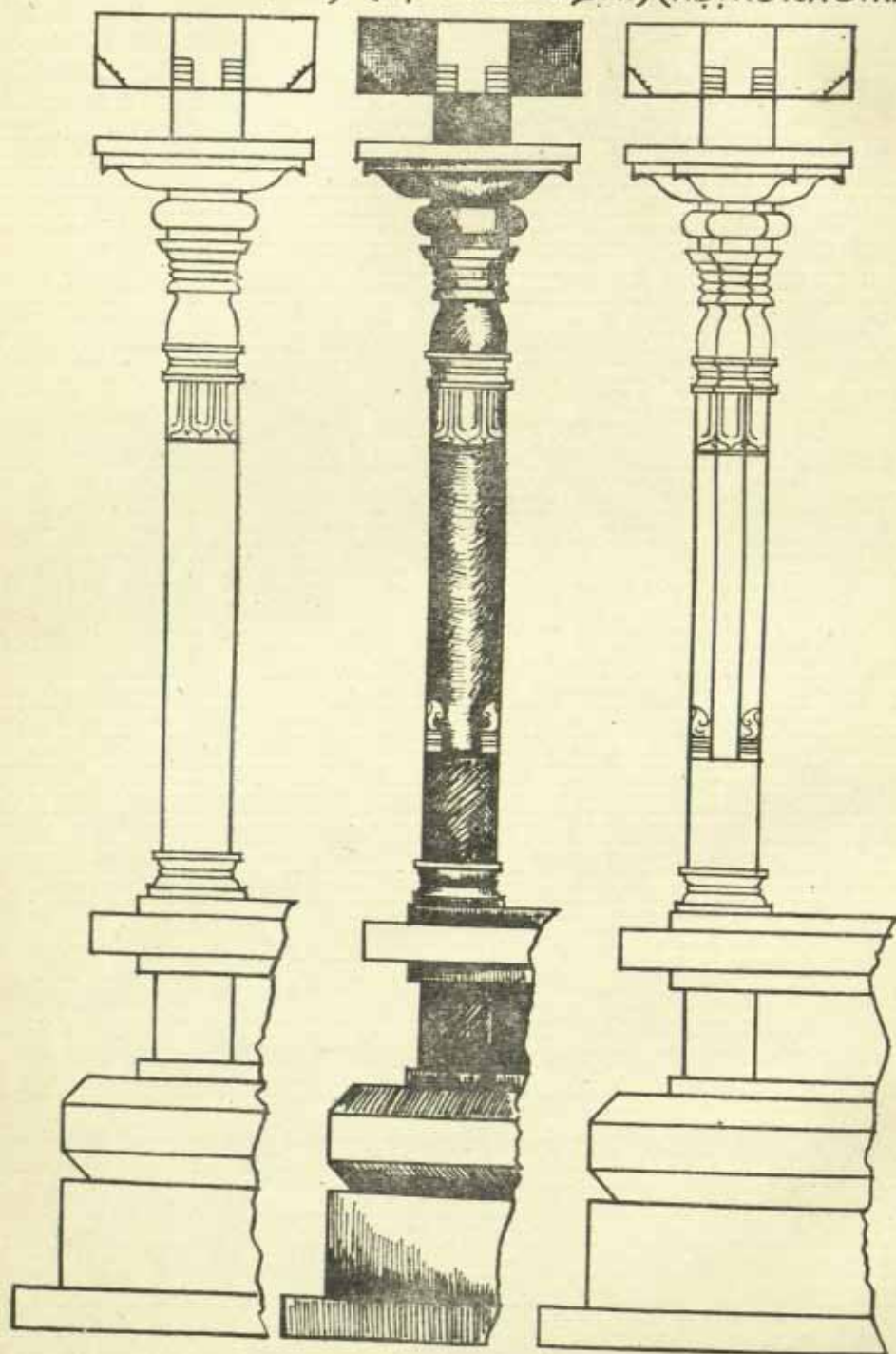
RUDRAKĀNTA

VIṢṆUKĀNTA.

(CATURAS'RA STAMBHA)

(VṚTTA STAMBHA)

(AṢṬĀG'RA STAMBHA)

'शिखरे' तु महाशासु कल्पयेद्भद्रनासिकाः^१ । अभद्रनासिकाः^२ कोणे कल्पयेद्वेसरे बुधः ॥२८॥
 चिना वाण्यल्पनासायास्तस्मिन्निष्ठं^३ सभद्रकम्^४ । नागरे दिशि भद्राः स्युः कोणेषु युगमल्पकम् ॥ २९॥
 'तदल्पपरहितं चापि सभद्रं भद्रनासिकम्'^५ ।

^१ Le mot आकृति se trouve au neutre au lieu du féminin.

^{१०} A : दण्डादि pour मण्डवादि ; C F, G : मध्यादि ^{११} A : मण्डादि ; F : मध्यादि

^{१२} Pour बोधिका voir *Sūkṣmāgama* 35, 26-27a:

स्तम्भाप्रतारमानं स्याद्बोधिकोत्सेधमुच्यते । उत्सेधत्रिगुणं चापि चतुःपञ्चगुणं तु वा ॥

षट्सप्ताष्टगुणं वाथ बोधिकादीर्घमिष्यते ।

voir aussi *Ajitāgama* 37, 29-30.

^{१३} Pour मय्य voir *Kāmikāgama* I 55, 204b-205a:

प्रस्तरं चैव गोपानं कपोतं मयमेव वा । नीत्रमित्येवमाख्यातं प्रस्तरस्य द्विजोत्तमाः ॥

^{१४} B : अज्ञप्रत्यज्ञपञ्जरम्

^१ cf *Aṃśumatkāśyapa* 21, 21b-23:

पादं प्रति कपोतेषु कल्पयेत्स्वस्तिकाकृतिम् । मध्ये च कूटशालानां पञ्जरे चाल्यनासिकाः ॥

कल्पयेत् विशेषेण शिखरे भद्रनासिकाः । शालाप्रयोस्तु कर्तव्या ललाटाद्वया तु नासिका ॥

कल्पयेत्पञ्जरस्थाने महानास्याख्यनासिका ॥

ibid., 26, 43b-45a:

तदेव वेदिकाकण्ठं शिखरं च घटं तथा । वस्त्रपट्टसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रनासिकाः ॥

अभद्रनासीचत्वारः शिखरे तु विदिक्स्थिताः । पादं प्रसल्यनास्याढ्यं स्वस्तिकबन्धं तदुच्यते ॥

ibid., 24, 8b-12:

“ आकृतिं शृणु सुव्रत ॥

कूटकोष्ठानिष्कान्तिर्मानसूत्रे तु संस्थिता । उज्जतावनतोपेतौ कूटकोष्ठौ यथाक्रमम् ॥

एकाकारतलस्तम्भपत्रतोरणसंयुतम् । क्षुद्रकोष्ठसमायुक्तं महानास्यपरे द्विज ॥

वेदिकाजालकोपेतं कूटं वेदाश्रणीर्षकम् । एकानेकतलं चापि सालिन्दं वा विहीनकम् ॥

वेदाश्रणीर्षकं कण्ठं शालाकारमथापि वा । नागरं भवनं ख्यातं तद्देशे तु प्रकल्पितम् ॥

cf. *ibid.*, 29, 26-30:

वेसरे कूटकोष्ठादिनीत्रं स्यात्समसूत्रकम् । वृत्ताकारशिरोपेतं कर्णकूटं प्रकल्पयेत् ॥

वृत्तं गर्भगृहाकारं बाह्ये वृत्ताममेव वा । वृत्तप्रीवशिरोपेतं यथेष्टशिखरेण वा ॥

सालिन्दं वा सभद्रं वा लोकानेकतलं तु वा । समार्धं सायताश्रं वा वृत्तं वृत्तायतं तु वा ॥

द्व्यश्रवृतं तु वा हर्म्यं कूटकोष्ठादिभिर्युतम् । उज्जतावनतोपेतौ कूटकोष्ठौ यथाक्रमम् ॥

समौ वा कूटकोष्ठौ वा बहुभूम्येकमेव वा । वेसरं भवनं ख्यातम् ”

^२ B, G : सु pour तु

^३ A : नासयः pour नासिकाः

^४ A : नासयः pour नासिकाः

^५ A : तस्मिन्नाष्टौ ; C : तस्मिन्निष्ठौ ; G, F : तस्मिन्नाष्टौ

^६ A : नागरो ; C, G : नागरा

^७ A : भाद्रासु pour भद्राः स्युः

^८ B : सत्तत्परहितं ; C, G : तदल्पहरितं

^९ C, F, G : नासिका pour सिकम्

[प्रस्तरोपरि वृषभूतादिकल्पनम्^१]

प्रस्तरे गलमूले तु 'कोणेपूक्षान् प्रकल्पयेत् ॥३०॥

'तत्रोक्षास्तु 'विना भूतान् हृदयेऽञ्जलिं विन्यसेत् । कल्पयेद्वाह्यवक्त्रास्तु' नृपतेस्तु जयार्थिभिः^२ ॥

'पुष्टिकामाद्वृषः कल्प्यस्ताविमौ' मोक्षकामिनाम्^३ । करालमुद्रकुलमापककचिक्कणवर्णकम् ॥ ३२
क्रमशः कल्पयेद्दीमान्^४

[दिशामूर्तिकल्पनम्^{१०}]

दिशामूर्तिरथोच्यते^{११} । स्कन्दं हर्म्यमुखे^{१२} कल्प्य 'सहजं वा विनायकम् ॥ ३३ ॥

^१ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 26, 68b-74a;

गलात्रस्तातु मबोधे कोणेषु वृषभं कुरु । कोणं प्रति द्वयं वैकं वृषभं शयनं कुरु ॥
भूतं वायु चतुष्कोणे हृदयाञ्जलिसंयुतम् । कल्पयेत्पद्मपीठे ध्वं त्वासीनं तु गृह्यतु ॥
आनोदमप्रकोणे तु प्रमोदं नैकते भवेत् । प्रमुखं वायुकोणे तु दुर्मुखं त्वीशकोणके ॥
श्वेतं रक्तं तथा पीतं कृष्णमग्न्यादिषु कमात् ।... करालमुद्रकुलमापककचिक्कणलेपनम् ॥
नानालंकारसंयुक्तं नानालीलासमन्वितम् । नानाकीडासमायुक्तं सुधया दारुमिस्तथा ॥
उचितं कल्पयेद्दीमान्^४

cf. *Kāraṇāgama* I 7, 88b-89:

प्रस्तरोपरि कोणेषु भूतं वा वृषभं कुरु । भूतं चेदासनं कुर्यात्कुलाञ्जलिपुटान्वितम् ॥
वृषभं शयनं कुर्यात्सर्वलक्षणसंयुतम् ॥

cf. *Diptāgama* 6, 22b: उक्तं कुर्याच्चतुष्कोणे प्रस्तरोपरि सुस्थितम् ॥

^२ A : कोणेवृषभं प्रकल्पयेत् ; B : कोणेषूलकं प्रकल्पयेत् ; C, F, G : कोणेषु क्षिप्रं कल्पयेत्

^३ A : तत्रोक्षास्तु ; B : तत्रोक्षास्तु ; F : तत्रोक्षास्तु^४ C, F : पिता pour विना

^४ B : वक्त्रं तु pour वक्त्रास्तु ; G : वक्त्रस्तु^५ B : दयार्थिभिः

^६ A : पुष्टिकामाव कल्प्य ; B : पुष्टिकामो वृषं कल्प्य ; F : इष्टकाम्यार्थसंकल्प्य

^७ A : तौ विना pour ताविमौ^८ C, F : कामिना pour कामिनाम्

^{१०} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 29, 58b-67:

तलं प्रति विमानानां दिग्मूर्तिरथ वक्ष्यते । स्कन्दं वै पूर्वदिग्भागे दक्षिणामूर्तिं दक्षिणे ॥
पश्चिमे विष्णुमूर्तिं वा लिङ्गोद्भूतमथापि वा । आतारमुत्तरे विप्रं द्वारस्थाने तु वर्जयेत् ॥
मध्यमे दक्षिणे भद्रे स्थापयेत् विनायकम् । पूर्वे च पश्चिमे तस्य नृपमूर्तिं प्रकल्पयेत् ॥
दुर्गामुत्तरदिग्भागे क्षेत्रपालं तथैव च । स्थानकं वासनं वायु दिशामूर्तिं प्रकल्पयेत् ॥
एवं धरातलोर्ध्वे तु कर्तव्यं द्विजसत्तम । स्कन्दं वा पूर्वदिग्भागे शक्रो वा हस्तिरोपितः ॥
दक्षिणे दक्षिणामूर्तिं वीरभद्रमथापि वा । पश्चिमे नारसिंहं तु सौम्यमूर्तिमथापि वा ॥
उत्तरे तु विधातारं धनदं वा द्विजोत्तम । प्रस्तरोपरि कर्तव्यमेकद्वित्रितले तथा ॥
चतुर्भूम्यादिमहाशासु महेशास्तु यथेष्टकम् । उमास्कन्दादिसहिता महेशाः परिकीर्तिताः ॥

दक्षिणामूर्तिनं याम्ये हरिलीलां तु वारुणे । सौम्यदेशे विधातारं घनदं वा प्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥
 'सुखासनाविदेवांस्तु सर्वत्र परिकल्पयेत् । प्रासादलक्षणं प्रोक्तं शृणु मण्डपलक्षणम् ॥ ३५ ॥
 इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] 'प्रासादलक्षणविधिर्नामैकोनचत्वारिंशः पटलः

अन्यामरांश्च गन्धर्वान्सिद्धान्दैत्यमरुद्गणान् । कलान्तं युगभूम्यादि ग्रीवे च प्रस्तरान्तके ॥
 एष्वष्टमूर्तिमष्टासु कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥

cf. *Dīptāgama* 6, 78b-80:

प्रासादपार्श्वे पृष्ठे च दिशामूर्तिं तु विन्यसेत् । सेनापतिर्भवेत्पूर्वं दक्षिणामूर्तिर्दक्षिणे ॥
 पश्चिमे नारसिंहं तु उत्तरे च पितामहम् । तन्मण्डपस्य पार्श्वे तु विघ्नमूर्तिं प्रकल्पयेत् ॥
 सौम्ये कात्यायनीं कुर्यान्महिषस्य शिरःस्थिताम् ॥

cf. *Santānasamhitā* 5, 62b-64:

प्रासादपार्श्वे पृष्ठे च दिशामूर्तिं च विन्यसेत् । स्कन्दं तु पूर्वदेशे तु दक्षिणामूर्तिं दक्षिणे ॥
 पश्चिमे लिङ्गोन्नवं च उत्तरे तु पितामहम् । मण्डपस्य तु पार्श्वे तु विघ्नमूर्तिं तु दक्षिणे ॥
 उत्तरे चैव दुर्गां च कुर्यादिकतालस्य तु ।

¹¹ B, C, F, G : दिशामूर्तिमथोच्यते ¹² B : मुखं pour मुखे ¹³ C, F, G : कृत्वा

¹⁴ A : सहजा वा विनायकम् ; B : सहजा वापि नायकम् ; C, F, G : सगजं वा विना गजम्

¹ A : सौम्ये देशे ² C : मुख pour मुख , G : उप ³ A : मण्डप pour मण्डप

⁴ A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

⁵ A : प्रासादलक्षणविधिश्चत्वारिंशः पटलः ; B : प्रासादलक्षणं नाम चत्वारिंशः पटलः ; C : प्रासादलक्षणविधिर्नाम
 द्वात्रिंशत्पटलः ; F, G : प्रासादलक्षणविधिपटलः द्वात्रिंशत्

[चत्वारिंशः पटलः]

[मण्डपलक्षणविधिः^१]

[मुखमण्डपः^२]

प्रवक्ष्यामि 'समासेन मण्डपानां' तु लक्षणम् । प्रासादसदृशं 'सार्धत्रिपादं' मुखमण्डपम् ॥ १ ॥
सर्वेषां विस्तृतं 'हर्म्यतारतुल्यं' विधीयते । एकं वा द्वित्रिदण्डं वा 'पार्श्ववेशार्धमण्डपम्' ॥ २ ॥

[मण्डपमानम्^३]

साष्टद्वस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् । 'त्रयोविंशच्छतं' यावत्तावन्मण्डप^४ विस्तृतम् ॥ ३ ॥
विस्तारसदृशायामं सपादं सार्धमेव वा । पादोनद्विगुणं वाथ द्विगुणं वा सपादकम् ॥ ४ ॥
^{११} सार्धं त्रिपादं त्रिगुणं नवधायामसंमतम् ।

[अन्तरालम्^{१२}]

^{१३} मण्डपाख्यद्वयोरन्तरन्तरालं प्रकल्पयेत् ॥ ५ ॥

^१ Pour मण्डपलक्षणं voir *Aṃśumatkāśyapa* 43, *Ajita* 37, *Kāmika* I 70, *Kāraṇa* II 6, *Kīraṇa* III 25, *Dīpta* 14, *Santānasaṃhitā* 12 et *Sūkṣma* 45.

^२ cf. *Kāmikāgama* I 70, 1-9a:

लक्षणं मण्डपानां तु वक्ष्यते विप्रसत्तमाः । उक्तानामपि सर्वेषां धान्नामग्रेऽग्रमण्डपम् ॥
तन्मानसममानं तु श्रेष्ठमित्यभिधीयते । मण्डपं सममानं चेत्सान्तरालं सवेशकम् ॥
युग्मस्तम्भसमायुक्तं युक्त्या सर्वाङ्गशोभितम् । सार्धद्वस्तं द्विद्वस्तं वा प्रासादार्धमथापि वा ॥
अन्तरालस्य दीर्घं स्यादन्यत्संघगतं तु यत् । तन्मध्यममिति प्रोक्तं त्रिगुणं चोत्तमं भवेत् ॥
एकदण्डं द्विदण्डं वा त्रिदण्डं तस्य वेशनम् । सावकाशान्तरालं चेत्स्माद्विद्विगुणं भवेत् ॥
पार्श्वसोपानसंयुक्तं मूलसोपानभित्तिकम् । तदधं भित्तियुक्तं वा तदष्टांशेन भित्तिकम् ॥
प्रासादमष्टधा कृत्वा हासयेदष्टभागतः । यावद्विभागमानं तु भवेद्वादशमानकम् ॥
मूलघात्रो भवेच्छुद्धिर्मण्डपं तद्विपार्श्वयोः । अन्तरालप्रदेशोक्तं वेशयुक्तं प्रकीर्तितम् ॥

अग्रमण्डपमीदृक्प्रासादसमबुद्भकम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 37, 39b-41.

^३ F : महासेन pour समासेन

^४ C : च pour तु

^५ C : सप्तः त्रिपादमुपमण्डपम् ; E : साद्यत्रिपादमुपमण्डपम् G : सार्धत्रिपादमुपमण्डपम्

^६ A : हर्म्यं तारतुल्यं ; C, G : हर्म्यतारं तुल्यं

^७ C : पार्श्वं वेदार्धमण्डपम् ; F, G : पार्श्ववेदार्धमण्डपम्

^८ cf. *Kāmikāgama* I 70, 34-35:

पञ्चद्वस्तं समारभ्य व्योमहस्तविद्वदितः । एकत्रिंशत्करान्तं तु विस्तारस्तस्य संमतः ॥

विस्तारपादद्वयं वा तु यावद्वेदगुणं भवेत् । आयामं कल्पयेत्तस्य विस्तारे भित्तिक्रच्यते ॥

Voir aussi *Ajitāgama* 37, 1-3.

^९ C : द्वयोर्विशशतं

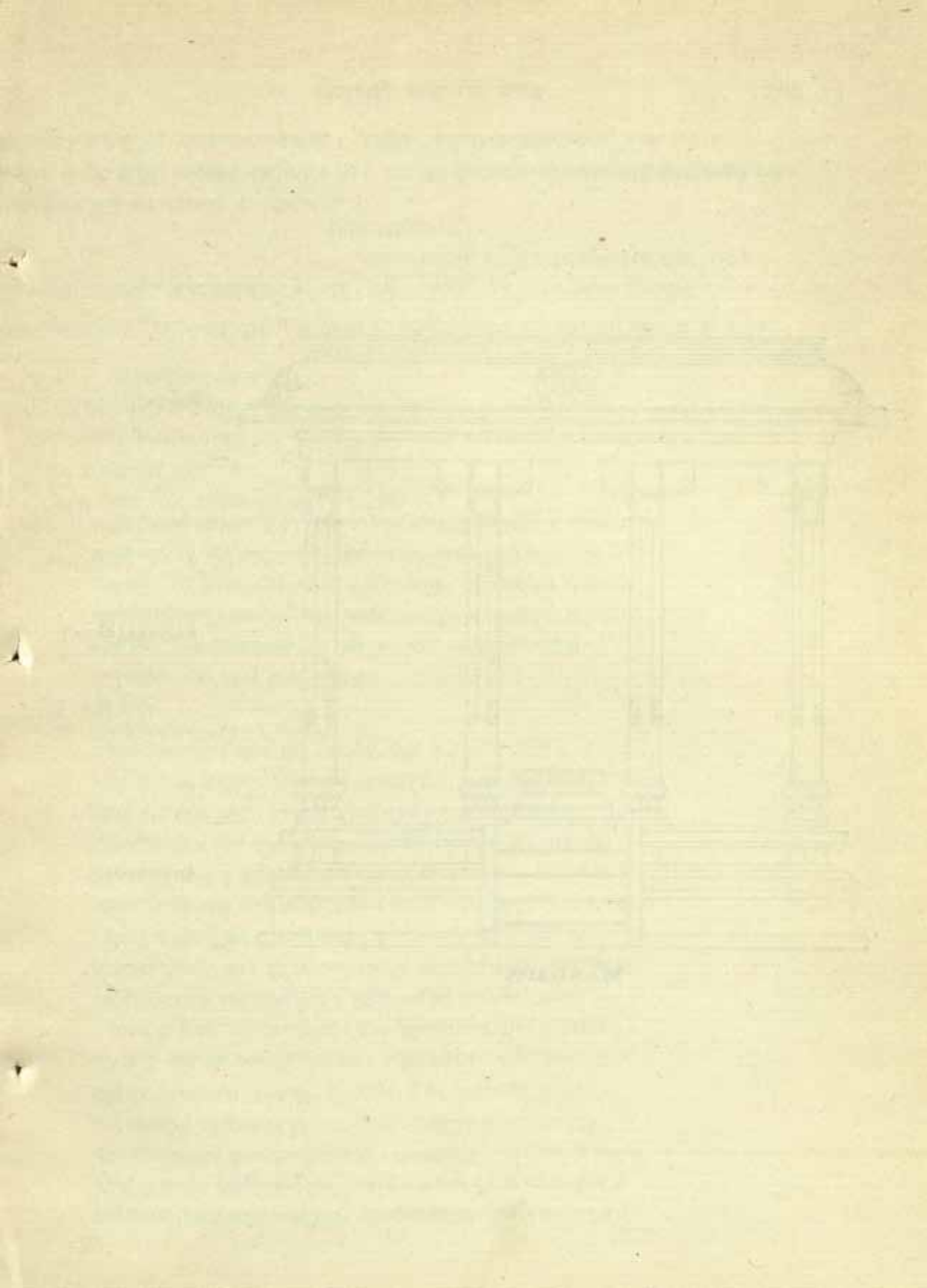
^{१०} C, G : मण्डप pour मण्डप

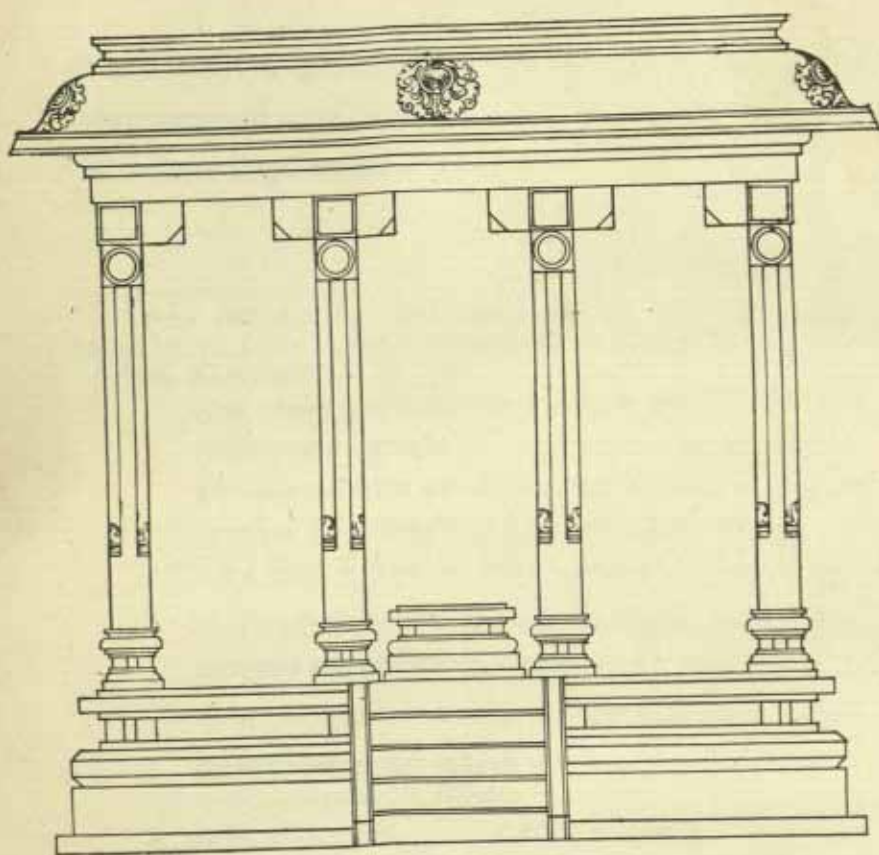
^{११} A : सार्धत्रिपादद्विगुणं

^{१२} cf. *Ajitāgama* 37, 37-39.

^{१३} A : मण्डपाख्य pour मण्डपाख्य

—
MĀNCA
—

AṅGHRI (PĀDA)
—

—
ADHIṢṬHĀNA
—

MANDAPA

सावकाशाभतरालं वा ^१मण्डपाकारमेव वा । ^२एकद्वित्रिचतुष्पञ्चपटसप्ताष्टकरं तु वा ॥ ६ ॥
नवहस्तं तु ^३वा तस्य तत्संख्यापङ्क्तिमेव वा । ^४पङ्क्तिश्चेन्मण्डलस्योक्तपङ्क्तिमानवशाजयेत् ॥ ७ ॥
पार्श्वयोर्वेशमुक्तं वा ^५जालकं वा विनाथवा ।

[समाश्रमण्डपः]

समाश्रमण्डपं ^६चादौ प्रवक्ष्यामि समासतः ॥ ८ ॥

पङ्क्तित्रयं ^७समायुक्तं कलास्तम्भसमन्वितम् । अष्टिगुणानाङ्गि ^८मन्त्राख्यवर्गत्रयसमन्वितम् ॥ ९ ॥

पञ्चपङ्क्तिविशालं ^९वा स्यादायामे ^{१०}तथैव च । ^{११}पट्त्रिंशद्वात्रसंयुक्तं मध्येऽंशं कूटमेव वा ॥ १० ॥

^१ A, C, G : मण्डपाकार एव वा

^२ B : एकद्वित्रिचतुष्कं वा षड्वा सप्ताष्टकं तु वा   ^३ B : तत्संख्या pour वा तस्य

^४ C : पठन्ति चेन्मण्डलस्य पङ्क्तिमावस्यं नयेत् ; G : पङ्क्तिश्चेन्मण्डलस्योर्ध्वे पङ्क्तिमानवशाजयेत्

^५ C, F, G : वेद pour वेश

^६ Pour जालकं voir Kāmikāgama I 35, 158b-163:

ऋजुजालकमायं स्याद्वाक्शं कुञ्जराक्षकम् । गोमूत्रं गणिका पत्रं नन्दावर्तं च सप्तधा ॥

ऋजुकम्पयुतं यत्तु ऋजुजालकमुच्यते । कर्णगत्या यदा श्रोत्रं गवाक्षमिति कीर्तितम् ॥

तदेव चतुरश्रोर्ध्वं कुञ्जराक्षमिति स्मृतम् । विदिरवक्त्रगता दृष्टिर्गोमूत्रमिति कीर्तितम् ॥

मूलमप्यग्रगुलिकमृदुभिस्त्यन्तरार्चितम् । नानाच्छिद्रसमायुक्तं गणिकाजालकं भवेत् ॥

पत्रैर्विवित्रितं रन्ध्रं पत्रजालकमिष्यते । पञ्चसूत्रगतं रन्ध्रं प्रादक्षिण्यक्रमेण तु ॥

नन्दावर्तमिति प्रोक्तं वेद्युध्वं जालकं नयेत् ॥

^७ B : वापि नाथवा

^८ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 43, 44 84a:

उपपीठमधिष्ठानं चरणं प्रस्तरं तथा । नीत्रवेशमलंकारं गण्यं प्रागिव विद्यते ॥

भक्तित्रयसमायुक्तं षोडशस्तम्भसंयुतम् । कलाल्पनासिकोपेतं मध्ये कूटं तु एव वा ॥

मण्डितं वायु सर्वत्र चतुर्द्वारयुतं तु वा । इष्टदिग्द्वारमेवं वा द्वयजालककोष्ठदिकम् ॥

बाह्ये सोपानसंयुक्तं चित्रं तत्तोरणादिभिः । तोरणादिविहीनं वा कल्प्यैवं प्रथमं भवेत् ॥

चतुर्भक्त्या विशालं तु इष्टदिग्द्वारसंयुतम् । पूर्वे परे द्विभक्त्यैकभक्त्या विस्तृतनीत्रकम् ॥

मध्यस्थाङ्गि परित्यज्य ऊर्ध्वे कूटद्विभक्तिकम् । भानुद्विगुणसंख्याद्वियुक्तं विंशतिनासिकाः ॥

द्वाराशासु च सोपानं कर्णे लाङ्गलभित्तिकम् । वसुपञ्जरसंयुक्तं द्वितीयं मण्डपं भवेत् ॥

पञ्चभक्त्या युगाग्रं तु मध्ये कूटं त्रिभागया । मण्डपं परितोऽंशेन द्वात्रिंशच्चरणान्वितम् ॥

भानुद्विगुणनासाढ्यं पञ्जराक्षकसंयुतम् । इष्टदिग्द्वारसंयुक्तं द्वारान्यत्रैव कुड्यकम् ॥

द्वारस्थाने तु सोपानं सर्वालंकारसंयुतम् । कुड्यं कुम्भलतायैस्तु भूषितं तु तृतीयकम् ॥

चतुरश्रं तु षड्भक्त्या मध्ये कूटं द्विभागया । तत्कूटमष्टपादाढ्यं मध्ये रत्नसमायुतम् ॥

चतुर्द्वारसमायुक्तमिष्टदिग्द्वारमेव वा । द्विभक्तिविस्तृतं चैव भक्त्या नीत्रं समायुतम् ॥

इष्टदिग्भद्रसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रमेव वा । चत्वारिंशति चाष्टाङ्गियुक्तं वा तत्र योजयेत् ॥

चतुर्विंशाल्पनासाढ्यं कुड्यं कुम्भलतान्वितम् । तोरणाष्टकसंयुक्तं चतुर्थं मण्डपान्वितम् ॥

चतुरश्रं तु सप्तांशं षष्ट्यङ्गिकसमायुतम् । नवभागेन तन्मध्ये कूटं वा मण्डिताङ्गुलम् ॥

द्वात्रिंशदल्पनासाढ्यं चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् । त्रिभागैकांशविस्तारं निर्गमं सुखभद्रकम् ॥

मध्ये 'नन्दांशकूटं वा सर्वमण्डितमेव वा । 'सप्तांशे विस्तृतायामे चतुष्पष्टयङ्गिसंयुतम् ॥ ११ ॥
'मण्डितं स्यात्त्रिवर्गाढ्यं' 'पष्टयङ्गिसहितं तु वा । 'मध्ये चांशं तु कूटं' 'स्यान्नन्दांशे विस्तृतायते ॥

मध्ये रजसमोपेतं इष्टदिककुड्यसंयुतम् । सर्वालंकारसंयुक्तं पञ्चमं परिकीर्तितम् ॥
युगाध्रमष्टभक्त्या तु अशीतिचरणान्वितम् । चतुर्भागेन तन्मध्ये ह्रस्वकूटं प्रकल्पयेत् ॥
चतुर्दिग्द्वारसंयुक्तं मध्यैकांशेन कूटकम् । सर्वालंकारसंयुक्तं षष्ठमं मण्डपं भवेत् ॥
नवभक्त्या युगाध्रं तु शतपादसमन्वितम् । गुणांशकांशविंशं तु नीत्रमद्रं चतुश्चतुः ॥
चतुर्द्वारसमायुक्तमिष्टदिग्द्वारमेव वा । मुखे सोपानमग्न्यंशैर्व्यासदीर्घसमन्वितम् ॥
मध्यरजसमायुक्तं षष्ठानासिकान्वितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं सप्तमं मण्डपं भवेत् ॥
चतुरश्रं दशांशं तु भान्वधिकदशांशकम[शताङ्गिकम्] । मध्ये चैवाष्टदिशि च नवकूटसमायुतम् ॥
कूटोपरि नीत्रतांशे त्वन्तरालं प्रकल्पयेत् । प्राग्बन्मुखेन सोपानं दिशि भद्रसमन्वितम् ॥
सर्वालंकारसंयुक्तमष्टमं मण्डपं भवेत् । रुद्रभक्त्या युगाध्रं तु मध्येऽग्न्यंशेन कूटकम् ॥
मुखे सोपानसंयुक्तमिष्टदिग्भद्रसंयुतम् । द्वारान्यत्रैव कुड्यं वा इष्टभागावसानकम् ॥
सर्वालंकारसंयुक्तं नवमं मण्डपं भवेत् । द्वादशांशे युगाध्रं तु मध्ये द्वयंशेन कूटकम् ॥
मण्डपस्य तु बाह्ये चायंशेनालिन्दमिष्यते । चतुर्द्वयंशेन विस्तारं निष्कान्तं स्याच्चतुर्दिशि ॥
साष्टपष्टिशतं पादान्मध्यरज्जे तु कल्पयेत् । सर्वालंकारसंयुक्तं दशमं मण्डपं भवेत् ॥
युगाध्रं त्रयोदशांशेन मध्येऽग्न्यंशेन कूटकम् । इष्टदिककुड्यसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् ॥
प्राग्मुखे नन्दाभागेन मुखभद्रं प्रकल्पयेत् । सद्वयनवतीयुक्तैरङ्गिभिश्च समन्वितम् ।
तोरणैर्जलकैश्चान्यैरलंकारसमन्वितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं रुद्रांशं मण्डपं भवेत् ॥
मनुभागैर्युगाध्रं तु मध्ये द्वयंशेन कूटकम् । वेदाधिक्यं तु विंशतिं दिशतं चरणान्वितम् ॥
मण्डपं कुड्यसंयुक्तं चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् । नन्दादिभद्रसंयुक्तमिष्टभक्त्या विशेषतः ॥
सर्वालंकारसंयुक्तं द्वादशं मण्डपं भवेत् । त्रिपञ्चभित्तिविस्तारमायतं चतुरश्रकम् ॥
मध्ये कूटं गुणांशेन ऊर्ध्वं कूटसमन्वितम् । गुणांशं विस्तृतायामं मुखभद्रसमन्वितम् ॥
इष्टदिककुड्यसंयुक्तमन्यत्राङ्गिसमन्वितम् । तोरणैर्जलकैश्चान्यैरलंकारसमन्वितम् ॥
पञ्चाशद्व्यं चाधिक्यं द्विशतं चरणान्वितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं मण्डपं तु त्रयोदश ॥
एवं हि मानभेदेन युगाध्रं मण्डपं विदुः । इत ऊर्ध्वं चतुस्त्रिंशदशसीमावसानकम् ॥
चतुरश्रं मण्डपं कुर्यात्सर्वालंकारसंयुतम् । भिन्नस्तम्भं च परितः कर्तुरिच्छावशाज्जयेत् ॥
समाधमण्डपं कुर्यात् ॥

⁹ C, G : मण्डपं pour मण्डपं

¹⁰ F : न्याय pour त्रय ; G : नव

¹¹ A : पञ्चाद्वयं वर्गत्रय pour पञ्चाद्वयवर्गत्रय ; B : पञ्चाद्वयं वर्गद्वय ; C, G : पञ्चाद्वयपञ्क्तित्रय

¹² B omet वा ¹³ B ajoute च après स्यादायामे ¹⁴ B : षट्त्रिंशगात्र

¹⁵ B : मन्दांश pour मन्दांश

¹⁶ C : सप्तविंशद्दायामे ; F : सप्तविंशद्दायामे G : सप्तांशविस्तृतायामे

¹⁷ G : मण्डितस्य त्रिवर्गाढ्यं

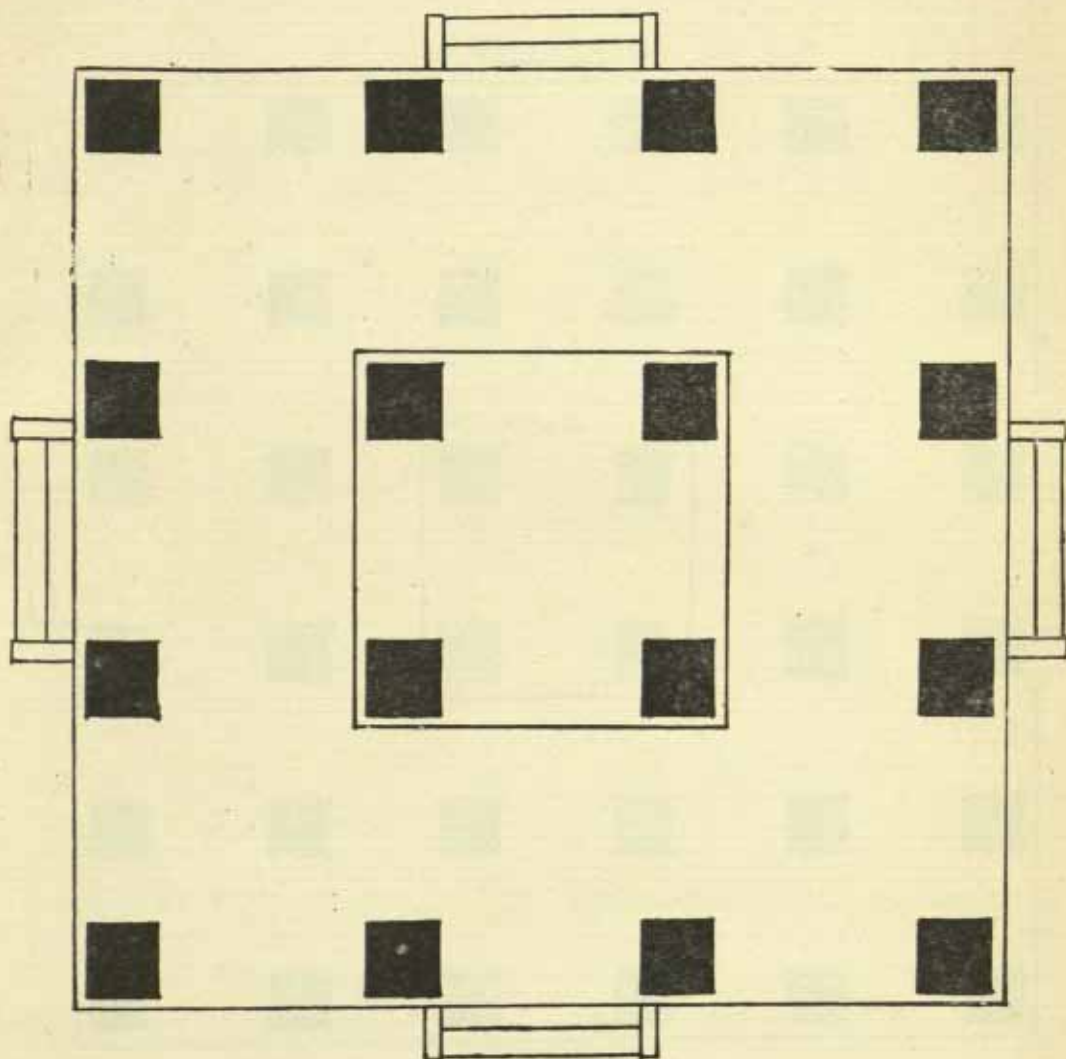
¹⁸ C : तदङ्गिसहितं तु वा , G : षडङ्गिसहितं तु वा

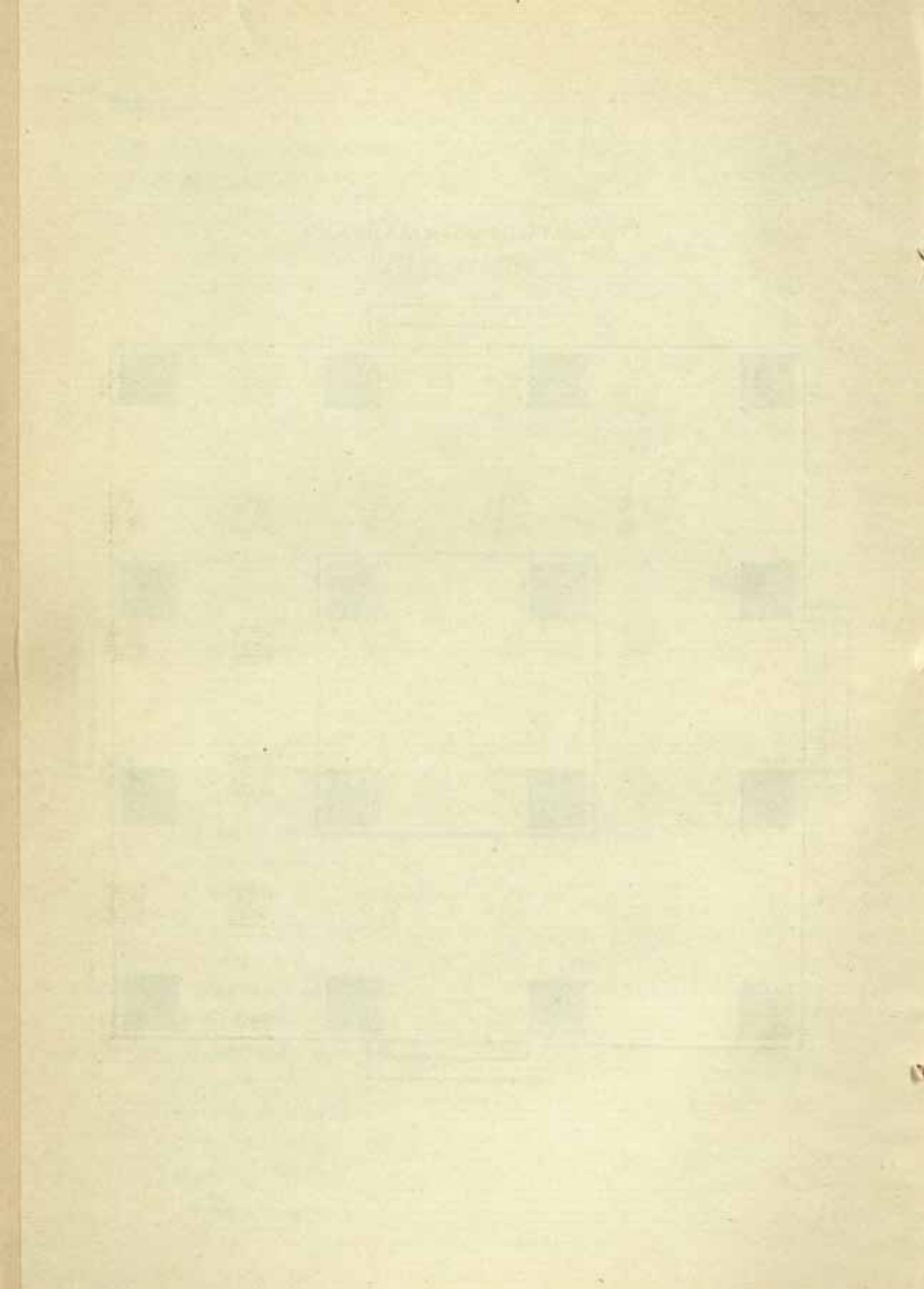
¹⁹ B : मध्येऽप्यासन्तकूटं

²⁰ C, F, G : स्यान्नन्दांशविस्तृतायते

CATURAS'RAMAṆṬAPA
16 STAMBHA

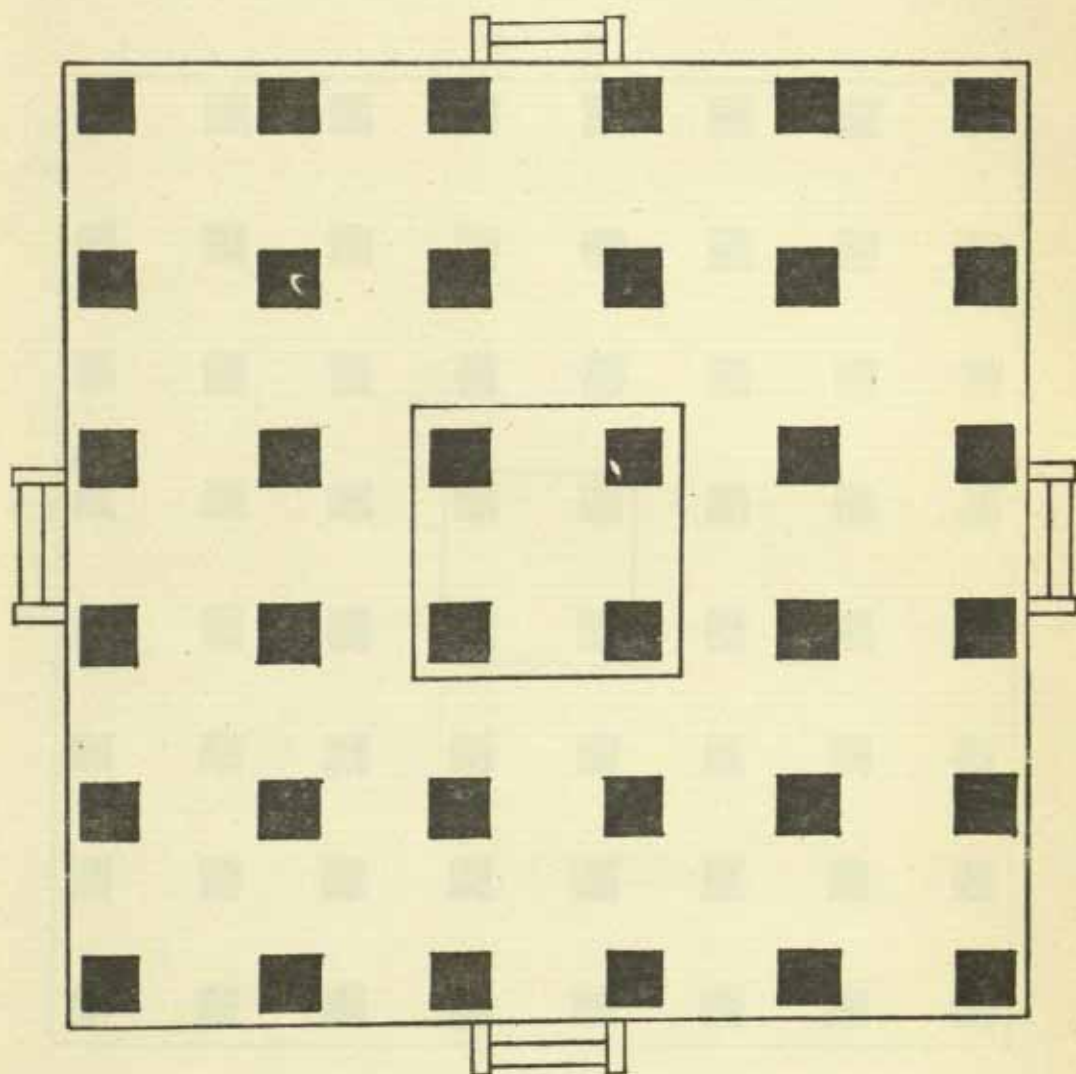

CATURAS'RA MAṆṬAPA .

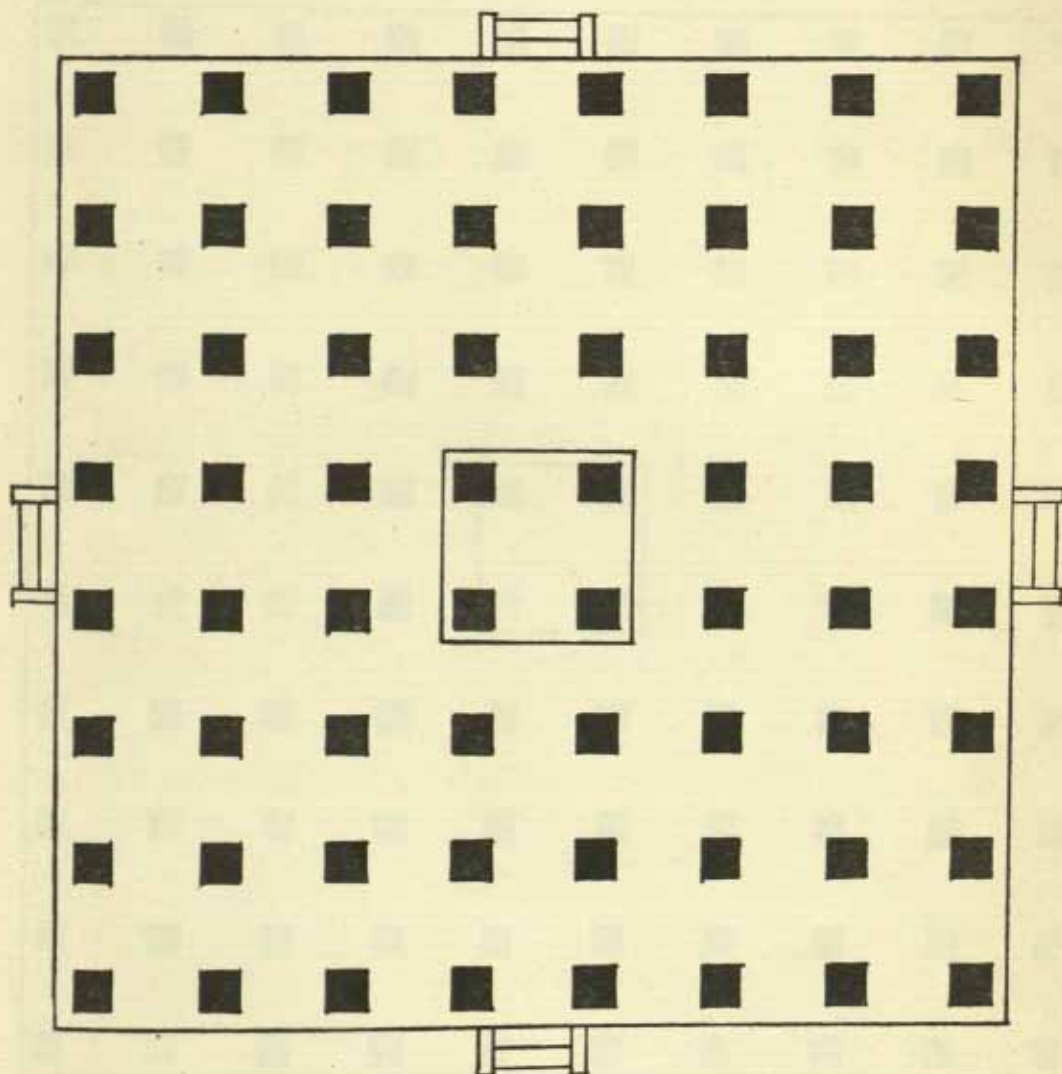
36 STAMBHA

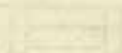
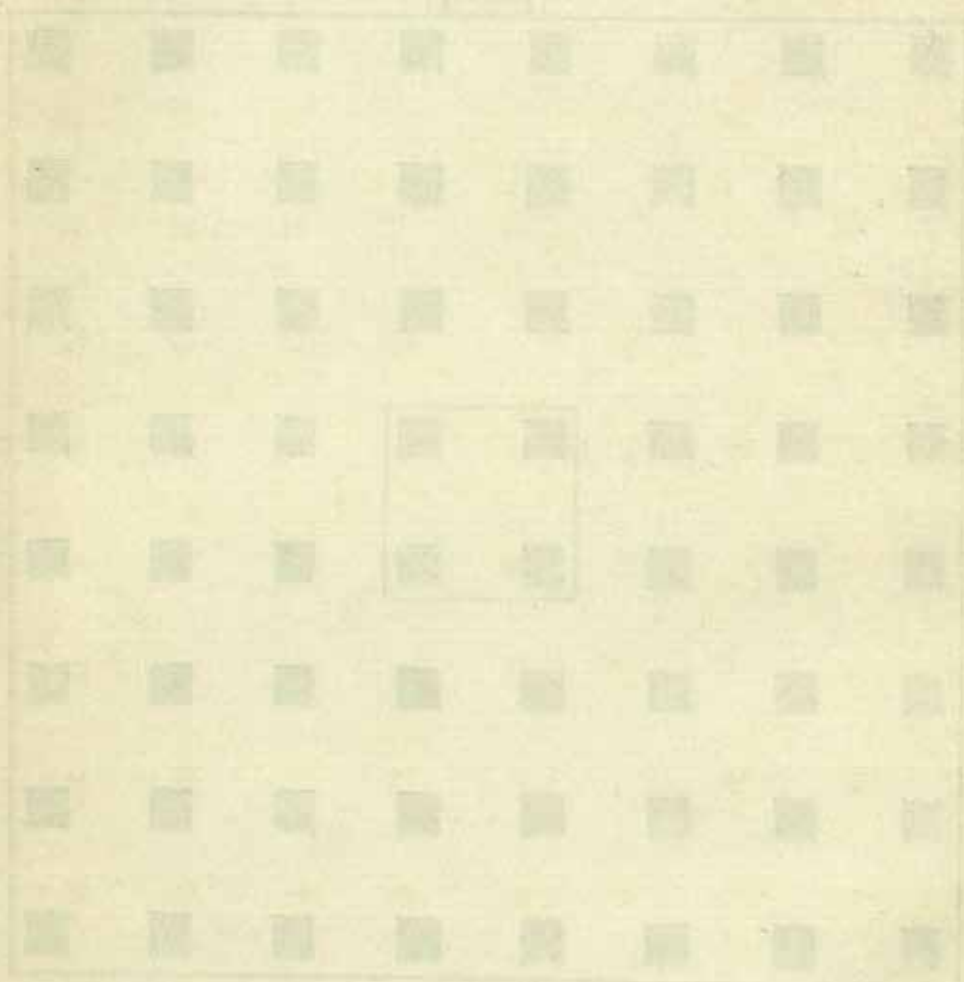
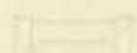

CATURAS'RA MANTAPA.
64 STAMBHA

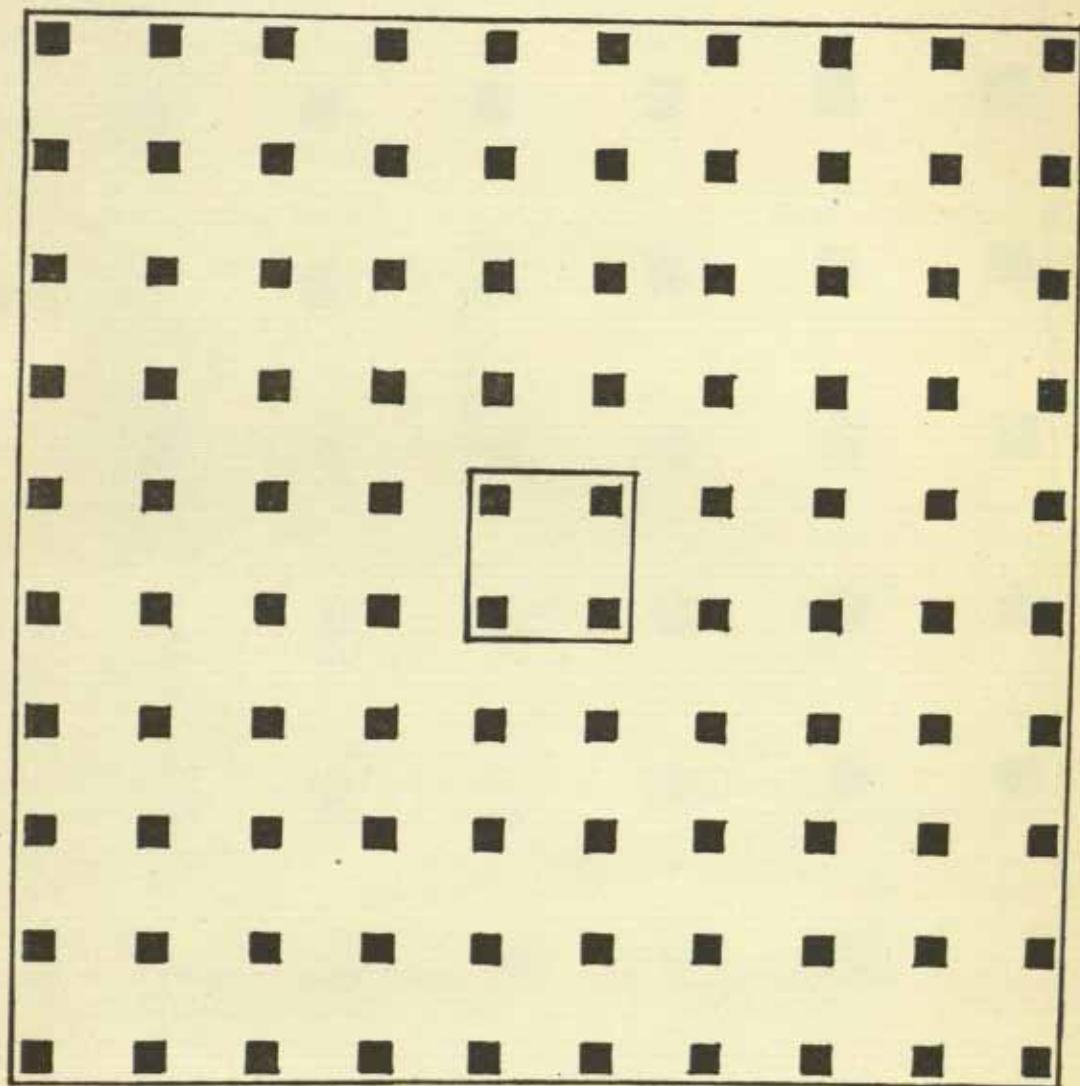

CAUTIONARY MANTARA
AROMATISASI

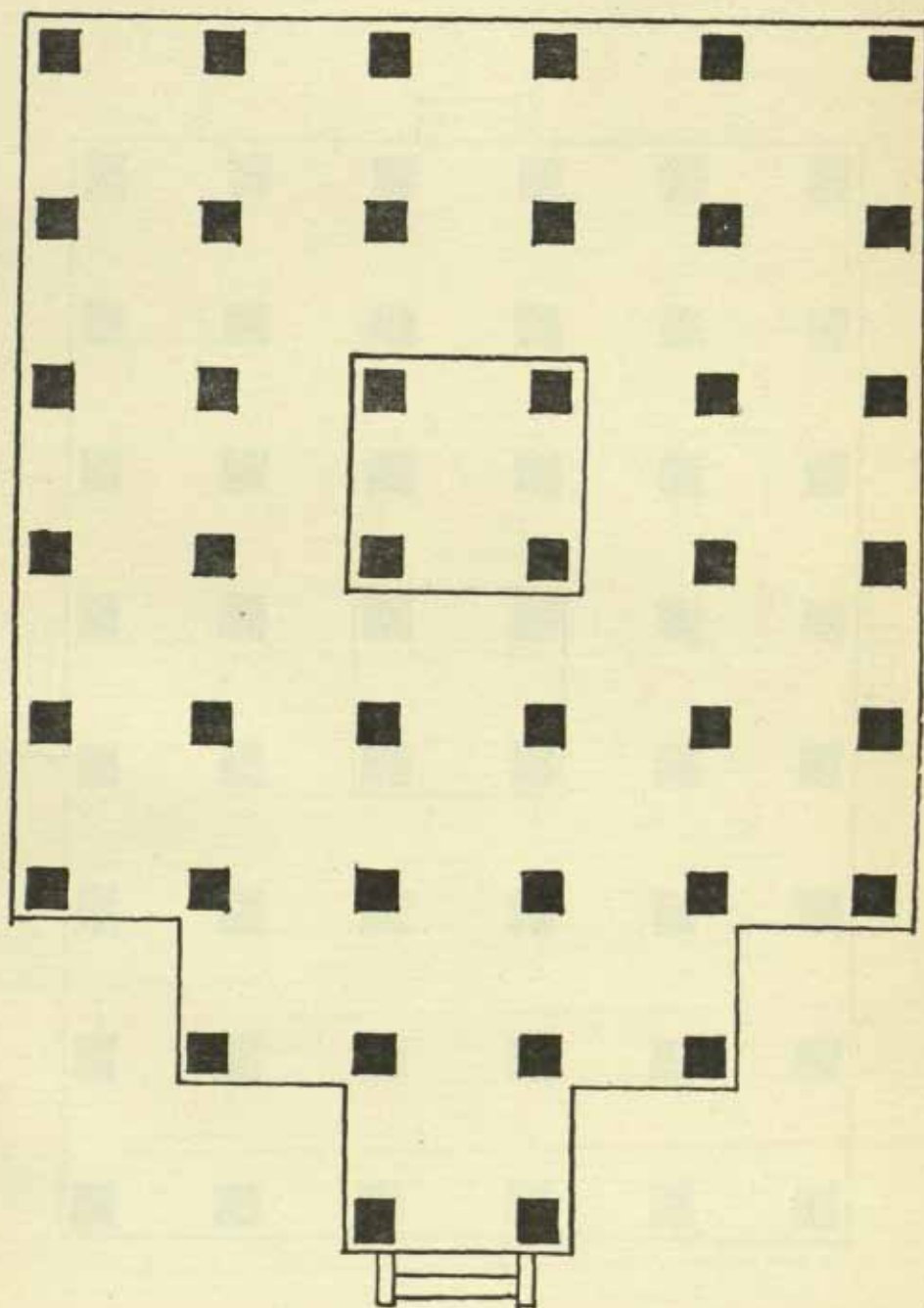
CAṬURAS'RA MAṆṬAPA.
100 STAMBHA

42 STAMBHA

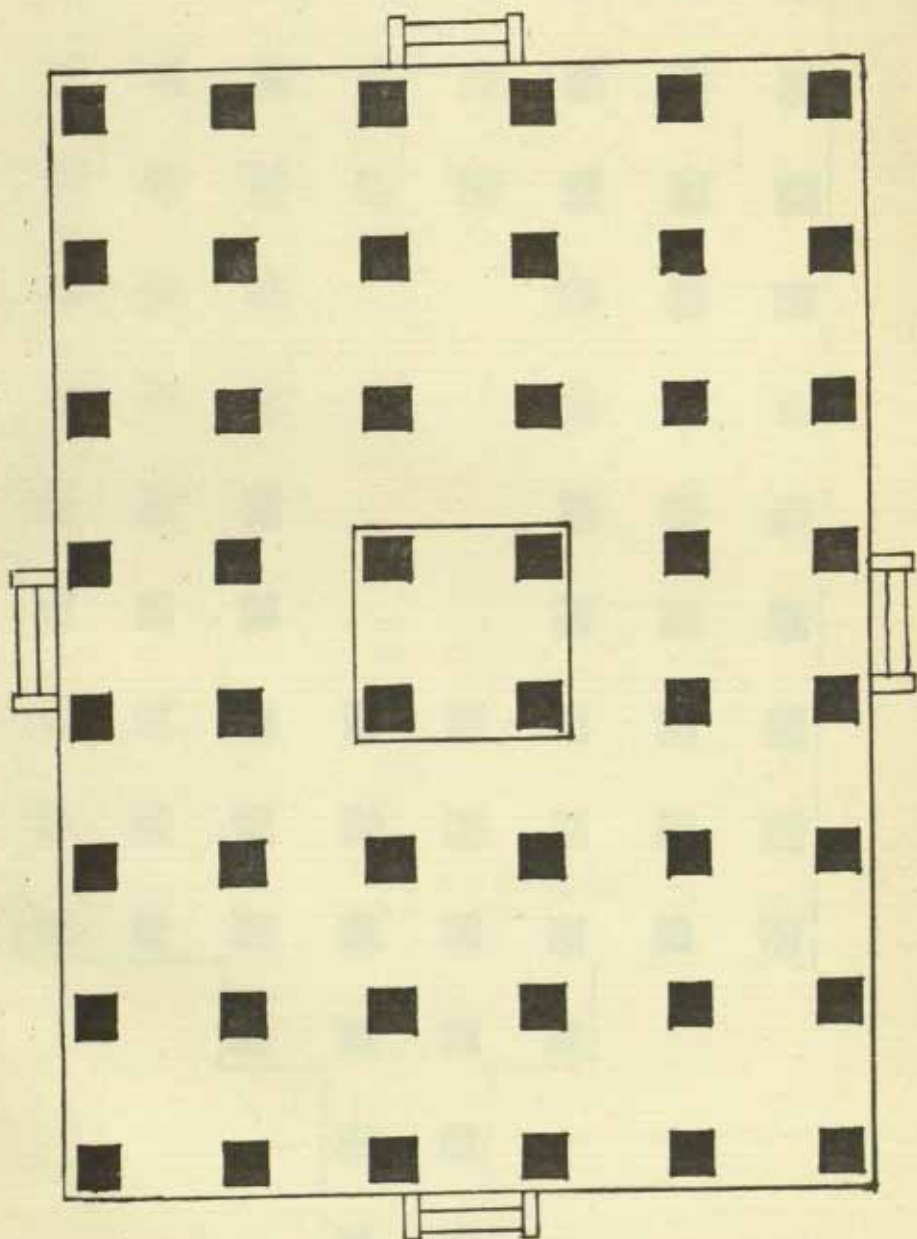

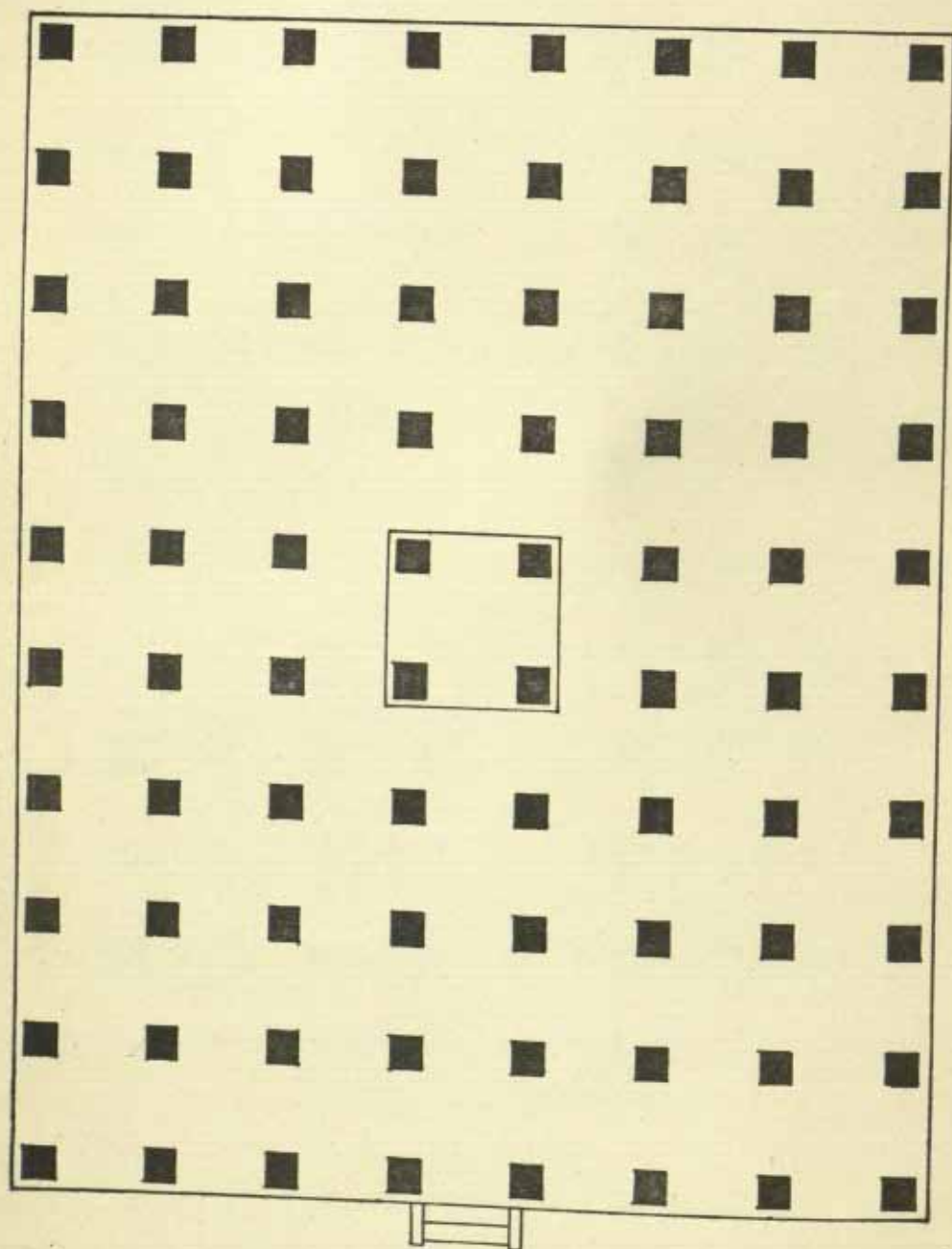

ĀYATĀS'RAMAṆṬAPA.

48 STAMBHA

ĀYATĀS'RA MAṆṬAPA.
80. STAMBHA.

'शतपादयुतं' मण्डं 'मध्ये कूटं' नवांशकम् । सपण्णवतिपादादध्यमेतद्युक्तिं परश्चरेत् ॥ १३ ॥

[आयताश्रमण्डपः]

पञ्चपङ्क्तिविशाले तु 'आयामे' सप्तपङ्क्तयः । समूर्तिश्चत्वारिंशत्स्यादङ्गिसंख्यास्य कथ्यते ॥ १४ ॥

मध्येऽग्निपञ्च ताराय पङ्क्तयः कूटमाचरेत् । साक्षचत्वारिंशत्यङ्गिप्रयोगस्तु^{१०} विधीयते ॥ १५ ॥

द्विद्विपङ्क्तिं^{११} विवद्वयैव त्रिगुणान्तं समाचरेत् ।^{१२} अपरेऽग्निपङ्क्तिरङ्गः स्यादग्रं^{१३} त्वेकाग्रमद्रकम् ।

'विस्तारे' सप्तपङ्क्तिः स्यादायामे^{१४} नवपङ्क्तयः ।^{१५} अशीतिचरणादयं^{१६} स्यात्तिवर्गादयं तु मण्डितम्^{१७} ॥

'अन्यथान्यावृतं' मण्डयमन्तः पक्षांशकूटकम् । तत्र मूर्त्यङ्गिरहितमपरेऽन्यं शरङ्गकम्^{१८} ॥ १८ ॥

त्रिगुणान्ताक्षपङ्क्तिः^{१९} स्याद्वद्वयानेन सयुक्तिना ।^{२०} बलार्थं बाह्यतः कुड्यमिष्टपङ्क्तिषु कल्पयेत् ॥

'एकानेकतलं' वापि कर्णकूटादिभिस्तु वा । समाश्रं रूपनार्थं तु^{२१} परिवेषार्थमायतम्^{२२} ॥ २० ॥

उक्तमाने समाश्रान् च त्वायतांश्चैवमाचरेत् । अघ्निष्ठानाङ्गिमञ्चं च मूलधाम्नः समं नयेत् ॥ २१ ॥

^१ B : शतपादैर्युक्तमण्डं   ^२ C, G : मण्डलं pour मण्डं   ^३ B : मध्यकूटं   ^४ C, G : च pour न

^५ A : परि pour पर   ^६ A omet च dans आयामे   ^७ A : च pour अस्व

^८ C : तारायां pour ताराय   ^९ A : साक्षात् pour साक्ष   ^{१०} A, G : प्रयोगस्य pour प्रयोगस्तु

^{११} B : प्र pour वि   ^{१२} A : अपरो pour अपरे ; C : अपरे पङ्क्तिरेवं स्याद्

^{१३} C : त्वेकाग्रभागिकम् ; G : त्वप्राग्रमद्रकम्

^{१४} A : विस्तारं pour विस्तारे   ^{१५} B : आयामं pour आयामे   ^{१६} A, B : अशीतिचरणास्यं

^{१७} A : स्यं तु त्रिवर्गादयमण्डितम् ; B : स्यात्तत्र वर्गादयमण्डितम्

^{१८} A : तन्यतन्यावृतं ; C, F, G : अन्यतान्यावृतं   ^{१९} C, F : अपरेऽन्या शरंशकम्

^{२०} A : स्याद्वद्वयानेन सयुक्तिना ; B : स्याद्वद्वयानेन सुभक्तिका   ^{२१} B : बलार्थं बल्यन्तकुड्यं शीर्षपङ्क्तिषु

^{२२} A : एकानेन तलं ; B : एकानेन तलं

^{२३} A : परिवेषादयमुच्यते ; B : परिवेषार्थमन्ततः ; C : परिवेषार्थमायतम्

^{२४} Pour आयताश्रमण्डप voir *Amśumatkāśyapa* 43, 88b-125a:

भक्तित्रयविशालं तु पञ्चभक्त्यायतान्वितम् । एकरारवं पुरे वाच द्वारमंशेन कल्पयेत् ॥

पार्श्वे वारयुतं चेत् त्रिशदङ्गिसमन्वितम् । तदेव परितोऽंशेन मण्डपाभ्यन्तरस्य च ॥

लुपारोहणं कुर्यादष्टविंशाङ्गिसंयुतम् । पुरे वारयुतं चेत् चरणं चाष्टविंशतिः ॥

अथवा वारहीनं तु त्रिरष्टचरणान्वितम् । पार्श्वं प्रत्यलम्नासादयं वेदिजालकतोरणम् ॥

नानाकुम्भलताद्यैस्तु कल्पितं प्रथमं भवेत् । चतुर्भक्तिविशालं तु आयामे तु षडंशकम् ॥

मण्डपं परितोऽंशेन कूटमभ्यन्तरेतरम् । द्विभक्तिविस्तृतं चैकभक्त्यायतमुखमद्रकम् ॥

द्वात्रिंशच्चरणोपेतं मण्डपस्य द्वितीयकम् । विशाले पञ्चभक्तिः स्यादायामे सप्तभक्तयः ॥

त्रिपञ्चभक्तिविस्तारं दीर्घमध्ये सभा भवेत् । मण्डपं परितोऽंशेन इष्टदिग्भद्रसंयुतम् ॥

चत्वारिंशतिपादादयं सर्वालंकारसंयुतम् । वेदिकाद्यैः समायुक्तं तृतीयं मण्डपं भवेत् ॥

रसभक्तिविशालं तु नमुभक्त्यायतान्वितम् । द्विचतुर्भक्तिविस्तारं दीर्घमध्ये सभोदयम् ॥

अन्यं व्योमाङ्गुलारभ्य यावत्सप्तदशाङ्गुलम् । द्विद्वयङ्गुलविवद्वया तु नवमानान्तरं ^१रुरो ॥ २२ ॥
 मूलहर्म्यसमादूर्ध्वं हीनं वाप्यधिकं त्रिषु । सवेशं परितः कुड्यमिष्टांशे कुड्यमेव वा ॥ २३ ॥
 इति श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] मण्डपलक्षणविधिर्नाम चत्वारिंशः पटलः

मण्डपं परितोऽक्षांशमिष्टदिग्मुखभद्रकम् । पष्टिसंख्याङ्गिसंयुक्तं नासिकादिभिर्भूषितम् ॥
 नानालंकारसंयुक्तं चतुर्धं मण्डपं भवेत् । तारे सप्तविभागे तु नवभक्त्यायतान्वितम् ॥
 त्रिभक्तिविस्तृतं द्वाभक्त्यायामं सभाङ्गणम् । मण्डपं परितोऽक्षांशमिष्टदिग्भद्रसंयुतम् ॥
 त्रिभक्तिविस्तृतं चैकभक्त्यायाममुखभद्रकम् । सप्ततिः स्याद्व्याधिक्यं पादमित्यभिधीयते ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तं पञ्चमं मण्डपं भवेत् । त्रिभक्तिविशालं तु दशभक्त्यायतान्वितम् ॥
 द्विचतुर्भागविस्तारं दीर्घमध्ये सभोदयम् । परितो मण्डपोऽग्न्यंशमध्यस्तम्भविजितम् ॥
 इष्टदिग्मुखभद्रांशं चतुर्दशं च सुव्रत । पण्यवत्पङ्क्तिः संयुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥
 षष्ठमं मण्डपं ह्येवं प्रोच्यते तु शिवार्हकम् । नवभक्त्या विशालं तु रुद्रभक्त्यायतान्वितम् ॥
 एकांशं भक्तिविस्तारं दीर्घमध्ये सभा भवेत् । परितो वेदभागं तु मण्डपं परिकल्पयेत् ॥
 त्रिचतुर्भागविस्तारदीर्घं स्यान्मुखमण्डपम् । सर्वालंकारसंयुक्तं सप्तमं मण्डपं भवेत् ॥
 दशभक्त्या विशालं तु द्विभक्त्याधिकमायतम् । द्विचतुर्भागयत् तारं तथोर्ध्वे सभाङ्गणम् ॥
 परितोऽलिन्दमेकांशं मण्डपादूर्ध्वं शबाह्यतः । तद्बाह्येऽलिन्दमेकांशं युक्तस्यान्तस्तम्भसंयुतम् ॥
 इष्टदिग्भद्रसंयुक्तमष्टमं मण्डपं भवेत् । तदेव शिवांशधिकं विस्तृतायामे त्रिपक्षांशेन सभाङ्गणम् ॥
 परितोऽलिन्दमेकांशं मण्डपं द्व्यंशबाह्यतः । तद्बाह्येऽलिन्दमेकांशं नवमं मण्डपं भवेत् ॥
 आदिपक्षांशविशाले तु द्विभागाधिकमायतम् । चतुष्पञ्चशमध्ये तु सभायारक्षणं [सभाकाराङ्गणं ?] तु वा ॥
 बाह्येऽलिन्दमेकांशं मण्डपे द्व्यंशबाह्यके । सान्तताल्लिन्दमेकांशं दशमं मण्डपं भवेत् ॥
 विस्तृते तु जगत्पञ्चशे तद्व्यंशधिकमायतम् । त्रिपक्षांशे सभामध्ये तस्यालिन्दांशमावृतम् ॥
 मण्डपेऽत्र विमानं तु तद्बाह्येऽलिन्दभागया । आलिन्दं तु विना बापि मण्डपं तु युगांशकम् ॥
 भद्ररुद्रं ? मण्डपमाख्यातमिष्टदिग्भद्रसंयुतम् । मन्वंशे तु च विस्तारे द्विभागाधिकमायतम् ॥
 द्विचतुर्भागधायामं तारमध्ये सभाङ्गणम् । तद्बाह्येऽलिन्दमेकांशं मण्डपं चतुरधकम् ।
 मण्डपाद्बाह्यतोऽलिन्दं भागमेवं विधीयते । चतुर्दशं [द्वादशं ?] मण्डपं ख्यातमिष्टदिग्भद्रसंयुतम् ।
 त्रिपक्षांशे विशाले तु द्विभागाधिकमायतम् । तिथ्यंशमण्डपं मध्ये सभाङ्गणमिति स्मृतम् ।
 अङ्गणावृतमेकांशमलिन्दं तु विधीयते । तद्बाह्ये चतुरधं स्यान्मण्डपं प्रविधीयते ।
 तस्यावृतांशतोऽलिन्दं त्रयोदशं मण्डपं भवेत् । षोडशांशे विशाले तु द्विभागाधिकमायतम् ।
 चतुर्विंशाङ्गणोपेतं बाह्येऽलिन्दांशमानतः । तद्बाह्ये चतुरंशेन मण्डपं स्याद्विशेषतः ॥
 तस्यावृतांशतोऽलिन्दं चतुर्दशं मण्डपं भवेत् । जात्यादि आयतं विदात्तान्दिन्यासमुच्यते ॥
 जालकं च क्वाटं च ग्राह्यं युक्त्या विशेषतः । इष्टदिक्चरणं कुड्यं कल्पयेत्परितो बुधः ॥
 एवं हि मनुभेदं च सायतं मण्डपं विदुः ॥

^१ A : अन्य pour अन्य ; G : अन्य   * A : रुरोः pour रुरो

^२ A : मूलमन्त्रे समादूर्ध्वं ; C, F, G : मूलहर्म्यं समादूर्ध्वं   * B : सत्वांशं pour सवेशं

^३ A : कुर्यादिष्टांशे   * A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^४ A : मण्डपलक्षणविधिकेचत्वारिंशः पटलः ; B : मण्डपलक्षणं नामैकचत्वारिंशः पटलः ; C : मण्डपलक्षणविधिर्नाम त्रयस्त्रिंशत्पटलः ; F : मण्डपलक्षणविधिर्नाम पटलस्य त्रिंशत् ; G : मण्डपलक्षणविधिः पटलः त्रयस्त्रिंशतिः

PRĀKĀRA

MAHĀMARYĀDĀ

MARYĀDĀ

MADHYA HĀRA

ĀNṬAR HĀRA

ĀNṬAR MAṆḌALA

ĠARBHAGRHA

[एकचत्वारिंशः पटलः]

[प्राकारलक्षणविधिः^१]

[प्राकारमानम्^२]

प्रवक्ष्यामि^३ समासेन प्राकाराणां तु लक्षणम् । प्रासादसदृशस्यासं त्रिपादं^४ वार्धमेव वा ॥ १ ॥
अन्तर्मण्डलविस्तारं त्रिविधं^५ पादबाह्यतः । जगतीबाह्यतो वापि होमाद्बाह्यमथापि वा ॥ २ ॥
अन्तर्मण्डलविस्तारद्विगुणोऽन्तरहारकः । त्रिगुणं^६ मध्यहारं स्यान्मर्यादापि^७ चतुर्गुणम् ॥ ३ ॥

^१ Pour प्राकारलक्षण voir *Aṁśumatkāśyapa* 42, *Ajita* 38, *Kāmika* I 71, *Kāraṇa* I 8, *Dīpta* 12, *Santānasamhitā* 11 et *Suprabhedā* I 31.

^२ cf. *Aṁśumatkāśyapa* 42, 2-7a:

प्रासादस्य विशालार्धं गुणभागविभाजिते । चतुर्भागैकभागं वा अन्तर्मण्डलविस्तृतम् ॥
अन्तर्हारविशालं तु तद्बाह्ये द्विगुणं हि तत् । मध्यहाराविशालं तु बाह्ये तन्मण्डलत्रयम् ॥
मर्यादस्तु विशालं तु बाह्ये त्वाद्विचतुर्गुणम् । महामर्यादिविस्तारमादेः पञ्चगुणं भवेत् ॥
प्रासादचरणाजीव्रं होमाद्वा प्रथमस्य तु । नीवं द्वितीये प्रथमाद्वितीयात्तृतीयानीवक्रमम् ॥
तृतीयाच्चतुर्निष्क्रान्तं तस्माद्वा तु पञ्चके । प्राकारं प्रति निष्क्रान्तान्मुक्तानि कुण्डयसीमकम् ॥
कुण्डयमध्यावसानं वा कुण्डयबाह्यमथापि वा ।

cf. *Kāmikāgama* I 71, 1-10 et 63-64a

अथ वक्ष्ये विशेषेण प्राकाराणां तु लक्षणम् । प्रासादस्य विशालार्धं दण्डमित्यभिधीयते ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चदण्डैर्मर्यादासमन्ततः । एकप्राकारकल्पितस्तु पञ्चधा परिकीर्तितम् ॥
मूलालयविशाले तु त्रिधाभाक्ते पदं भवेत् । तेन भागेन तद्बाह्ये द्विगुणत्रिगुणं तु वा ॥
त्रिचतुर्गुणकं चापि चतुष्पञ्चगुणं तु वा । पञ्चपङ्क्त्यगुणमिष्टं च प्राकारद्वयकल्पनम् ॥
एवं चतुर्विधं प्रोक्तं त्रिप्राकारस्तु कथ्यते । प्रासादस्य चतुर्भागो गस्तु दण्डमिहोच्यते ॥
तस्य द्वित्रिचतुर्भागैस्त्रिचतुष्पञ्चभिस्तथा । चतुष्पञ्चपङ्क्त्यस्तु पञ्चपङ्क्त्यभिस्तथा ॥
षट्सप्तष्टमिष्टमिष्टं त्रिप्राकारप्रकारक्रमम् । पञ्चधा कथितं वेदप्राकारं शृणुत द्विजाः ॥
त्रिप्राकारस्य बाह्ये तु एकैकाङ्गुलवर्धनात् । नवभागावसानं तु समन्तात्परिवर्धयेत् ॥
एवं पञ्चविधं प्रोक्तं चतुष्प्राकारमानकम् । एवं चतुष्प्राकारेऽपि प्रासादस्य विशालक्रमम् ॥
समन्ताद्दर्धमानं च त्रिचतुर्भागमानकम् । दण्डार्धं योजयेद्दीमान् ..... ॥
अन्तर्मण्डलमाद्यं स्यादन्तर्हारा द्वितीयिका । तृतीया मध्यहारा स्याद् मर्यादाभ्यां चतुर्विका ॥
महामर्यादिकाभ्यां च पञ्चमी परिकीर्तिता ॥

voir aussi *Ajita* 38, 1-7.

^३ F : महासेन pour समासेन

^४ A : प्रासादसदृशं वाथ ; B : प्रासादसदृशस्यार्धं

^५ A : सार्धमेव वा ; C, G : वार्ध एव वा

^६ A : पात pour पाद

^७ A : जडतो pour जगती ; B : जडता ; G : जगते

^८ A : अन्तर्मण्डपविस्तारं त्रिगुणान्तरहारका ; B : अन्तर्मण्डलविस्तारं त्रिगुणान्तरहारकम्

^९ A : मध्यहारास्यामयाश्वापि ; B : मध्यहारास्यामयाश्वापि

^{१०} C : मर्यादापि pour मर्यादापि ; G : मर्यादापि

पञ्चषट्सप्तगुणितं 'महामयादिकं' तथा । 'सकुडधमुक्तमानं तु' कुडधाद्यन्तरमेव वा ॥ ४ ॥
प्राकाराद्वाह्यतो 'व्यासं' प्रत्येकं परिकल्पयेत् ।

[प्राकाराणां हस्तमानम्^१]

त्रिपञ्चसप्तहस्तेन विस्तारः प्रथमस्य तु ॥ ५ ॥

नवैकादशहस्तं च त्रयोदशं 'द्वितीयके' । पञ्चसप्तदशं हस्तं 'तृतीयकोनविंशतिः' ॥ ६ ॥

'पञ्चहस्तसमाधिक्यहस्तं' स्यात् चतुर्थके । एकोनविंशतिहस्तमेकविंशतिहस्तकम् ॥ ७ ॥

^{१०} 'त्रयविंशतिहस्तं च' ^{११} 'पञ्चमस्य विशालकम्' ।

[कुडधविस्तारः^{१२}]

एकहस्तं समारभ्य गुणाङ्गुलविवर्धनात् ॥ ८ ॥

^१ B : महामयादिकं

^२ cf. *Kāmikāgama* I 71, 28:

भित्तिन्तरालमानं वा भित्तिबाह्यमयापि वा । भित्तिमध्यं तु वा कुर्यात्प्राकाराणां प्रमाणकम् ॥

^३ A : कुडधाद्यन्तरमेव वा ; G : कुडधाद्यन्तरमेव वा

^४ A : वासं pour व्यासं

^५ cf. *Kāmikāgama* I 71, 10b-16a:

हस्तमानेन चोच्यते ॥

द्विहस्तादेकहृदया तु नवहस्तावसानकम् । एषु प्राकारमानं तु क्षुद्राणामष्टधा मतम् ॥

द्विहस्तं च त्रिहस्तं च त्रिचतुर्हस्तमेव च । चतुष्पादकरं चैव पञ्चषट्करमेव च ॥

षट्सप्ताष्टकरं चैव अष्टनन्दं तथैव च । नन्ददीर्घाष्टकं चैव द्विप्राकारप्रमाणकम् ॥

अस्मादेककरद्वयां तु रुद्रहस्तान्तमेव च । त्रिप्राकारप्रमाणं तु वेदप्राकारकं तथा ॥

एकैकहस्तहृदया तु रविहस्तावसानकम् । चतुष्प्राकारमानं तु क्षुद्रादीनां प्रकीर्तितम् ॥

जातिच्छन्दविकल्पाभासादीनां तु समीरितम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 38, 8-12.

^६ G : तथा pour नव * B : तृतीयके

^७ B : तृतीयकोनविंशतिः ; la forme grammaticale correcte est तृतीय एकोनविंशतिः

^८ A : पञ्चहस्तसमाधिक्यं ; C, G : पञ्चहस्तं समाधिक्यं ^{१०} A भूयस् pour त्रयस्

^{११} C : पञ्चमस्य pour पञ्चमस्य

^{१२} cf. *Kāmikāgama* I 71, 36-39a:

एकहस्तं समारभ्य चैकाङ्गुलविवर्धनात् । द्विहस्तान्तः सप्तद्विष्टः सालानां चैव विस्तारः ॥

तद्विस्तारप्रमाणेन यावत्त्रिंशद्गुणं भवेत् । त्रिगुणं तु समारभ्य क्षुद्रे महति मन्दिरे ॥

प्राकारोत्सेध उद्दिष्टो मूलादूर्ध्वं तदधतः । षडंशं तु समारभ्य नावत्योऽष्टशभागिकम् ॥

तावत्कृत्वा समूलं तु चैकांशेन तदग्रकम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 38, 18-22.

¹हस्तद्वयावधिर्यावन्नवधा कुड्यविस्तरम् । ²कुड्यव्यासत्रयारभ्य ³यावत्सद्विगुणावधि ॥ ९ ॥
नवधा सालनुज्ञं तु ;

[प्राकारविधिः¹]

²मालिका हान्तरे विदुः । त्रिचतुष्पञ्चद्वस्तं वा मालिकाव्यासमीरितम् ॥ १० ॥

मूलहर्म्यं³ तलोत्तुङ्गत्रिपदाधारमस्य तु । चरणं प्रस्तरं चैव ⁴मूलहर्म्यसमं नयेत् ॥ ११ ॥

⁵ओज ⁶ख्या तु पङ्क्तिः स्यात्कुर्यात्सर्वत्र ⁷पङ्क्तिकाः । ⁸मूलप्रकृतितुल्यं स्यात्प्रकृतिः ⁹प्रथमस्य तु ॥

गुणमात्रं तु वा पटकं प्रत्येकं ¹⁰बाह्यतोन्नतम् । ¹¹एकद्वयत्रिसालं वा कल्पयेदनुपूर्वशः ॥ १३ ॥

¹²छत्राभं बुद्बुदाकारं ¹³मर्धचन्द्राकृतिः शिरः । ¹⁴ओजस्संख्यावपं वापि भूतं वा परिकल्पयेत् ॥ १४ ॥

इति ¹⁵श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे]¹⁶ प्राकारलक्षणविधिर्नामैकचत्वारिंशः पटलः

¹ A : हस्तद्वयविधि pour हस्तद्वयावधि ² A : कुड्यावास pour कुड्यव्यास

³ B : यावदादि pour यावत्तदि

⁴ cf. *Kārikāgama* I 45, 1-5:

अथ वक्ष्ये विशेषेण मालिकालक्षणं द्विजाः । चतुर्धा मालिका शाला सभा मुण्डजसौधजे ॥
शालायामपि शालाज्ञा निष्क्रान्ता नतशोभिता । सा शाला मालिका श्रेया शालेऽस्मिन्क्रामिकाहये ॥

सभावद्विहिता बाह्ये प्रासादवदलङ्कृता । ऊहप्रत्यूहसंयुक्ता या सभा सा च मालिका ॥

यथेष्टदिशि संयुक्ता भोगभूमिसमन्विता । प्रासादव्यासदीर्घा च्चा प्रोक्ता प्रासादमालिका ॥

मण्डपस्थोक्तविस्तारायामनुज्ञविभूषिणी । सर्वत्र मुण्डाकारत्वात्कथिता मुण्डमालिका ॥

voir aussi *Ajitaṅgama* 38, 23-29a.

⁵ A : मालिकाम्यन्तरे विदुः ⁶ C : तलोत्तुङ्गात् pour तलोत्तुङ्ग

⁷ A : मूलहस्त्यसमुजयेत् ; B : मूलहस्तसमं नयेत्

⁸ A : ओजसंख्यानुपङ्क्तिः ; G : दशसंख्यानुपङ्क्तिः ⁹ A : पङ्क्तयः ¹⁰ A : मूलं pour मल

¹¹ B : प्रकृति pour प्रकृतिः

¹² C : बाह्यतोन्नतिः ; la forme grammaticale correcte est बाह्यत उन्नतम्

¹³ A : एकद्वित्रितलासं वा ; B : एकद्वित्रितसालं वा

¹⁴ cf. *Aṃśumakāśyapa* 42, 55-61a:

¹⁵ ऊर्ध्वभूमिं वदाम्यहम् ।

मूलाप्रस्तम्भतुङ्गं तु धर्मनन्दनद्वया भजेत् । एकांशहीनमह्वं धुञ्चं तथैवोर्ध्वं तु भूमयः ॥

प्रस्तरं च तथा कार्यमेकानेकतलेऽपि वा । प्रस्तरोपरि कर्तव्यं भित्तिमेककरोदयम् ॥

छत्राकारशिरोपेतं सभाकारमथापि वा । गोपानं वाथ वारं वा संकल्प्याभ्यन्तरे द्विज ॥

मूललोष्टैर्लोहलोष्टैर्वा सारदारुमयैस्तु वा । गोपानाच्छादनं क्षुर्याल्लुपोपरि शिरोऽन्वितम् ॥

सभाकारमिदं खयातं लुपावारविहीनकम् । मण्डपाकृतिरित्युक्तं प्रस्तरोर्ध्वे विशेषतः ॥

बाह्यकुड्यविहीनं तु मण्डपाकारमण्डितम् । छत्राकारमिदं खयातं यथेष्टं तेषु कल्पयेत् ॥

cf. *Kārikāgama* I. 71, 39b-40:

अधिष्ठानादिवर्माह्वं खण्डहर्म्यादिमण्डितम् । ऋजुभक्तियुतं वापि प्राकारं तु प्रकल्पयेत् ॥

छत्रादिशिखरोपेतमूर्ध्वस्थवृषभान्वितम् ॥

¹⁶ C : चित्राभं बुद्बुदाकारं ; G : छत्रचित्रानुदाकार

¹⁷ B : द्रव्यसंख्यावृत्तं वापि ; G : दशसंख्यावृत्तं वापि ¹⁸ A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

¹⁹ A : प्राकारविधिः द्विचत्वारिंशः पटलः ; B : प्राकारविधिर्नाम द्विचत्वारिंशः पटलः ; C : प्राकारलक्षणविधिर्नाम चतुर्विंशत्पटलः ; F : प्राकारलक्षणविधिपटलश्चतुर्विंशत् ; G : प्राकारलक्षणविधिः पटलः चतुर्विंशत्

[द्विचत्वारिंशः पटलः]

[गोपुरलक्षणविधिः^१]

[गोपुरमानम्^२]

प्रवक्ष्यामि समासेन गोपुराणां तु लक्षणम् । मूलप्रासादसदृशं गोपुराणां तु^३ विस्तृतम् ॥ १ ॥
 'सपादं सार्धं पादोनद्विगुणं' द्विगुणं तु वा । आयामं गोपुराणां तु पञ्चसाले तु संमतम् ॥ २ ॥
 एको वानेकभूमिर्वा^४ गण्यादीन्सदनोक्तवत् । आयामसदृशं तुङ्गं^५ सदृशं तारद्वयं तु वा ॥ ३ ॥

^१ Pour गोपुरलक्षण voir *Aṃśumatkāśyapa* 44, *Aṃśumadāgama* 45, *Kāmika* I 75, *Kāraṇa* 18 et II 5 et 94, *Dīpta* 12, *Suprabhedā* I 31 et *Sūkṣma* 34.

^२ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 44, 1-6:

अथ वक्ष्ये विशेषेण गोपुराणां तु लक्षणम् । अन्तर्मेण्डलसालादिष्वधुना प्रोच्यते कमात् ॥
 द्वारशोभा द्वारशाला द्वारप्रासादहर्म्यके । द्वारगोपुर इत्येते कमाज्जाला प्रकीर्तिताः ।
 एकद्वित्रितलं वापि द्वारशोभां तु कल्पयेत् । द्विभूमिर्वा त्रिभूमिर्वा चतुर्भूमिरथापि वा ॥
 द्वारशाला तु कर्तव्या साले स्यात् द्वितीयके । त्रिचतुष्पञ्चभूमिं वा द्वारप्रासादमारभेत् ॥
 चतुष्पञ्चतलं वापि षट्तलं वापि हर्म्यकम् । पञ्चषट्सप्तभूमिर्वा द्वारगोपुर इष्यते ॥
 अथवा सर्वसालेषु एकद्वित्रितलं तु वा । सोपपीठमधिष्ठानं विना वा उपपीठकम् ॥

cf. *Aṃśumadāgama* 45, 9b-10 et 14-19a:

विस्तारायामुत्सेधं प्रोच्यते रविसत्तम । मूलप्रासादविस्तारं द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ॥
 चतुष्पञ्चगुणं वापि शोभादीनां च विस्तृतम् ।.....

आयामं च ततः शृणु ॥

सपादं सार्धपादोस्ति[पादोन?]द्विगुणं त्रिगुणं तु वा । द्विगुणं तु सपादांशमेवमायं प्रगृह्यताम् ॥...

उत्सेधमधुनोच्यते ॥

विस्तारं सप्तधा भज्य शोभोच्चं रुद्रभागया । विस्तारमष्टधा कृत्वा सार्धशोशसमन्वितम् ॥
 द्वारशालोदयं क्षयात् त्रिपादं त्रिगुणं तु वा । द्विगुणं साहभागं तु प्रासादस्य तदुच्छ्रयम् ॥
 उत्तरादि शिखान्तं च मात्रोच्चं तु प्रगृह्यताम् ।

cf. *Aṃśumatkāśyapa* 44, 30-33a:

“तेषां तुङ्गमधोच्यते ॥

विस्तारं सप्तधा भज्य शोभोच्चं रुद्रभागया । तारादर्धाधिकं तुङ्गं द्वारशालोच्छ्रयं भवेत् ॥
 सप्तभागे तु रुद्रांशं भान्वंशं वा तृतीयके । विस्तारे तु नवांशे तु मन्वंशोच्चं चतुर्थके ॥
 विस्तारद्विगुणोत्सेधं महागोपुरमिष्यते । होमादिस्थूपिपर्यन्तं प्रोक्तोच्चं तु प्रगृह्यताम् ॥

voir aussi *Ajītāgama* 38, 31-42

* B : विश्रुतम्

* A : सपादं सार्धपादोनं ; B : सपादसार्धपादोनं ; C : सपादं सार्धपादेन

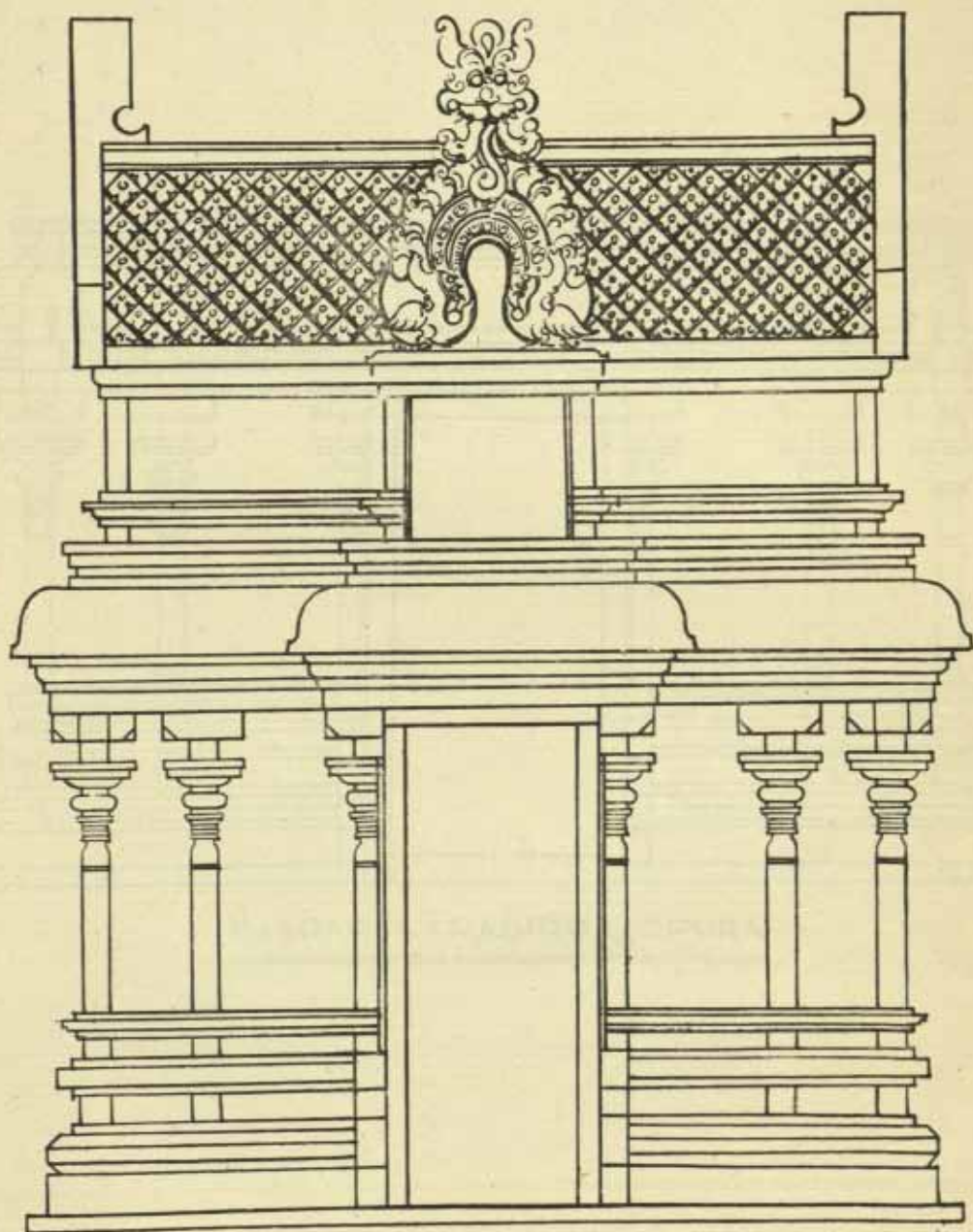
* A : त्रिगुणं pour द्विगुणं

* A : गण pour गण्य

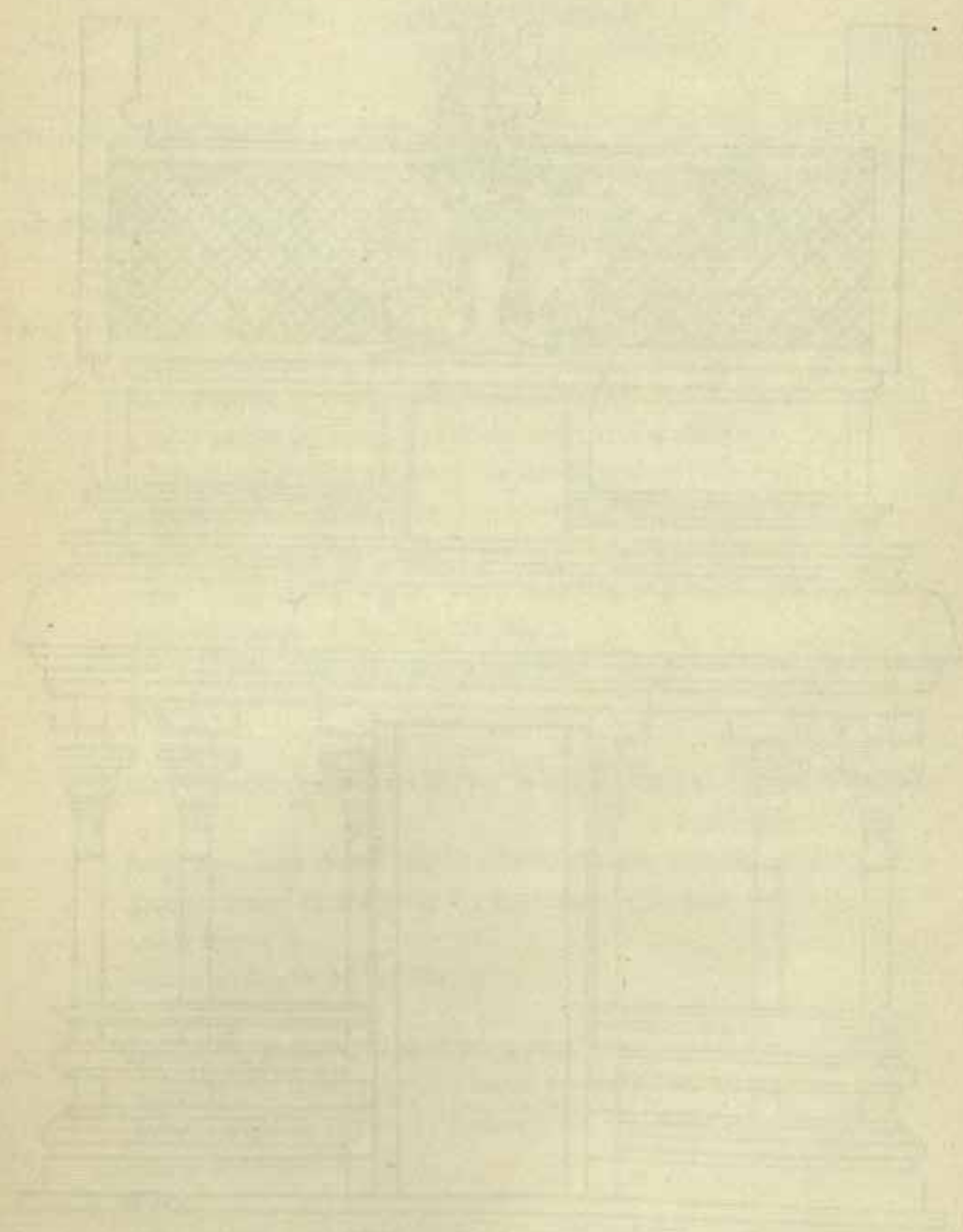
* B : सदृशान्तरद्वयं तु वा ; C : सदृशान्तरयन्तु वा ; G : सदृशान्तरयन्तु वा

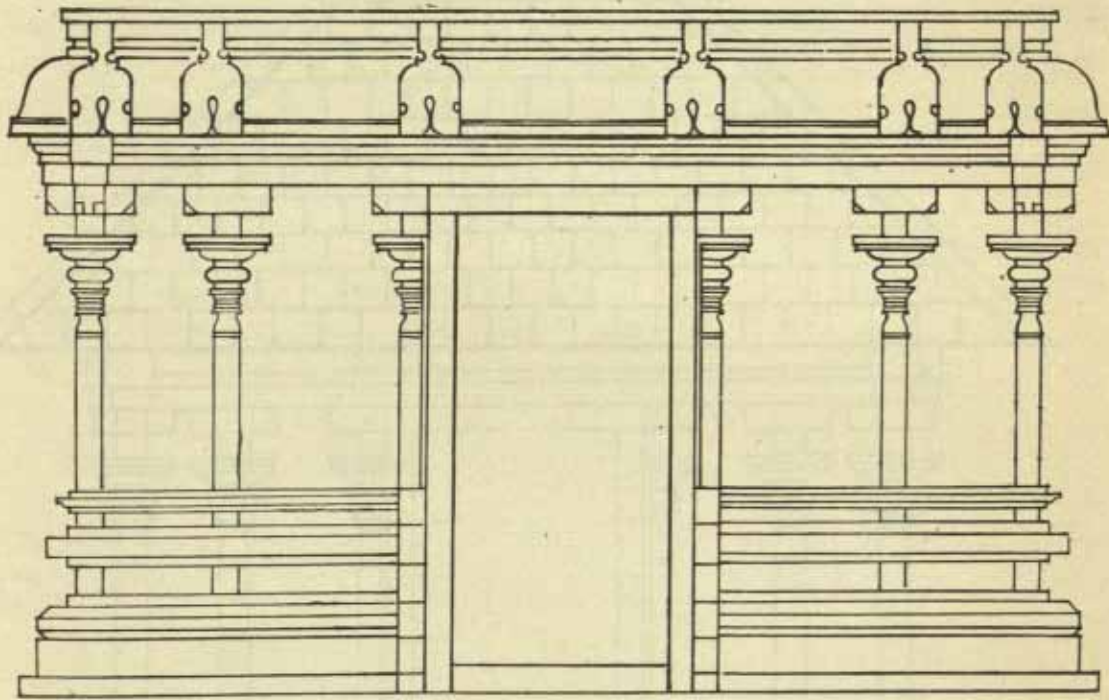
SĀLĀKĀRAS'IRO GOPURA

ARCHITECTURAL DRAWING

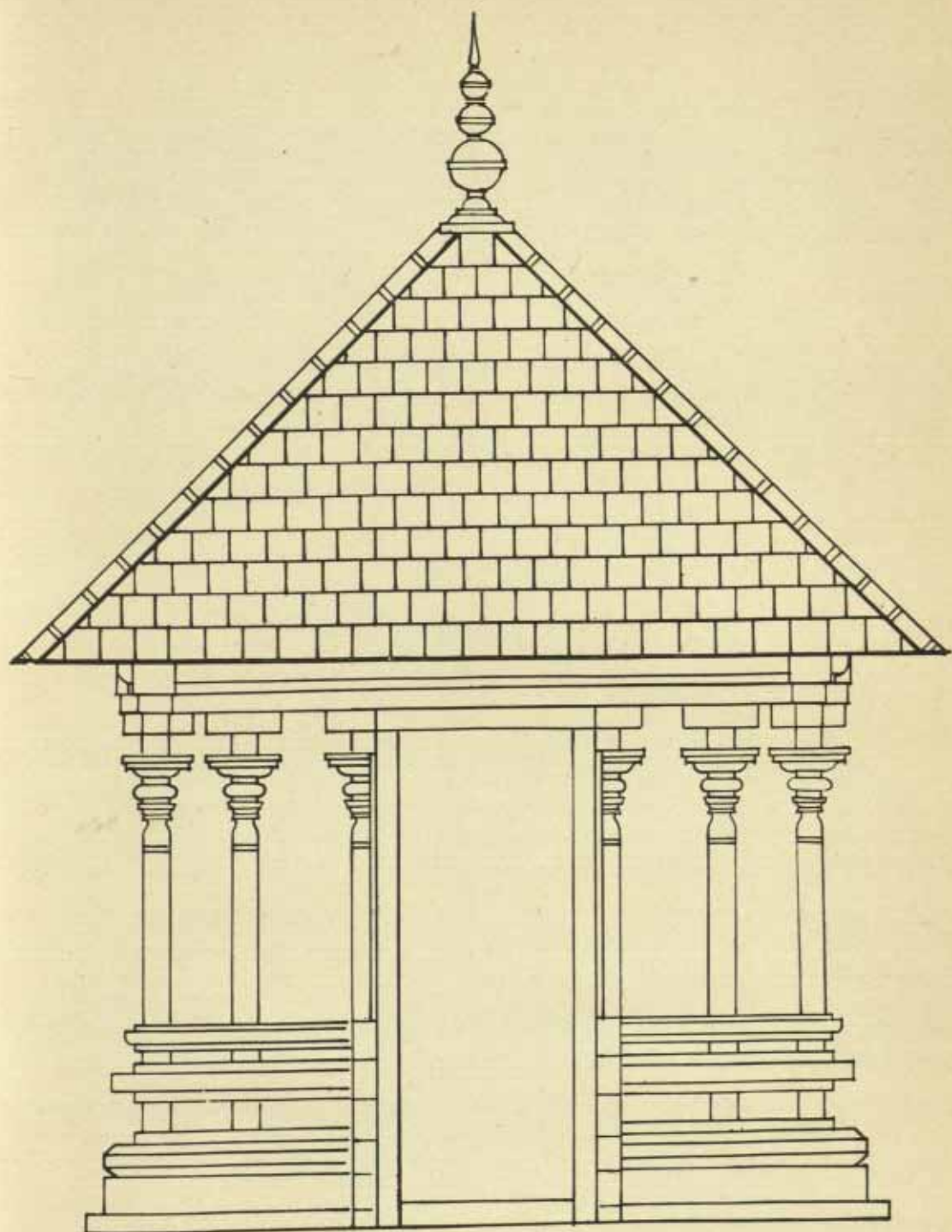

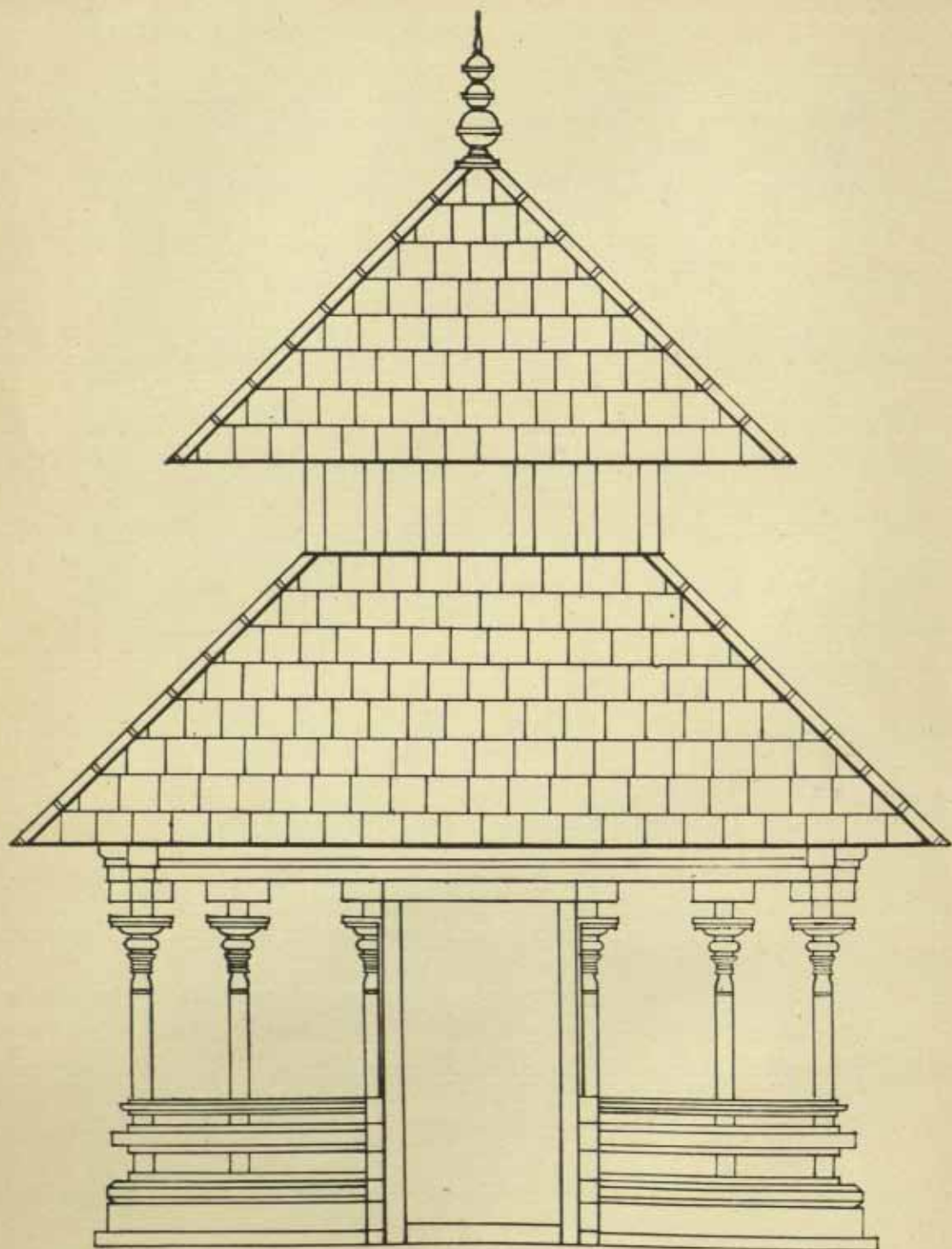
MANDAPĀKĀRAŚIRO GOPURA

LUPĀKĀRAŚIROGODURA

CHATRĀKĀRAŚIRO GOPURA

[अलंकारः^१]

'शालाकारं शिरः कार्यं हर्म्याकारमथापि वा । 'लुपारोहशिरो वापि 'मण्डपं वा सद्धारकम् ॥ ४ ॥

'छत्राकारं तु वा मूर्ध्नि कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ५ ॥

इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] 'गोपुरलक्षणविधिर्नाम द्विचत्वारिंशः पटलः

^१ cf. *Aṃśumadāgama* 45, 193b-202a:

मण्डपं वा यथा द्वारशोभां चैव प्रकल्पयेत् । दण्डवद्द्वारशालां च प्रासादं रथवत्कुलम् ॥
मालिकाकृतिः कर्तव्या द्वारहर्म्यमिति स्मृतम् । शालाकारं प्रकर्तव्यं महागोपुरमिष्यते ॥
सर्वांश्च गोपुराकारं कल्पयेद्विप्रपुङ्गव । अथवा द्वारशालादि शृणु वक्ष्ये विशेषतः ॥
एकद्वित्रितलं वापि सर्वालंकारसंयुतम् । मुखे मुखे महानासी पार्श्वयोर्वैशनासिका ॥
पादं प्रत्यल्पनासाढ्यं युग्मस्थूपिसमन्वितम् । लुपारोहशिखायुक्तं मण्डपाकृतिकं तु वा ॥
श्रीकरं त्विति विख्यातं सर्वकामफलप्रदम् । शालाकारशिरोयुक्तं षण्णासि मुखपृष्ठयोः ॥
पार्श्वयोर्वैशनासाढ्यं युग्मस्थूपिकथान्वितम् । अन्तः पादोत्तरैर्युक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥
अतिक्रान्तमिदं नाम सर्वदेशेषु योग्यकम् । मुखे मुखे च षण्णासी पार्श्वयोर्वैशनासिका ॥
सभाकारं शिरः स्कन्दकान्तं विजयमेव च । एवं त्रिविधमाख्यातं द्वारशोभादि कल्पयेत् ॥

cf. *Aṃśumatkāśyapa* 44, 112-120:

“अलंकारमथोच्यते ॥

मण्डपाभां यथा द्वारशोभां कुर्याद्विज्ञोत्तम । दण्डं वा द्वारशाला स्यात्प्रासादं सदानाकृतिः ॥
मालिकाकृतिः कर्तव्या द्वारहर्म्यं द्विज्ञोत्तम । शालाकारं प्रकर्तव्यं द्वारगोपुरमुच्यते ॥
सर्वं वै गोपुराभां वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः । तेषां द्वारशोभां तु वक्ष्येऽहं द्विजसत्तम ॥
एकद्वित्रितलं वापि सर्वालंकारसंयुतम् । मुखे मुखे महानासी पार्श्वयोर्वैशनासिका ॥
स्वस्त्याकृत्यल्पनासाढ्यं प्रापुक्त्विति द्विज । युग्मस्थूपिसमायुक्तं लुपारोहशिरस्तु वा ॥
मण्डपाकृतिकं वापि श्रीकान्तं तदुदाहृतम् । शालाकारशिरस्तस्मिन् षण्णासी मुखपृष्ठयोः ॥
पार्श्वयोर्वैशनासाढ्यं युग्मस्थूपिसमन्वितम् । अन्तः पादोत्तरैर्युक्तमतिक्रान्तमिदं परम् ॥
मुखे मुखे च षण्णासी पार्श्वयोर्वैशनासिका । सभाकारं शिरः स्कन्दकान्तं विजयमेव हि ॥
एवं त्रिविधनीत्या तु द्वारशोभाः प्रकल्पयेत् ॥

^२ G : शालाकारमलंकार्यं ^३ A, B : लुपारोहशिरो ^४ G : मण्डं वापि pour मण्डपं वा

^५ A : चित्राकारं ^६ A : श्रीरौरवतन्त्रे ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^७ A : गोपुरविधिः त्रिचत्वारिंशः पटलः ; B : गोपुरलक्षणं नाम त्रिचत्वारिंशः पटलः ; C : गोपुरलक्षणविधिर्नाम

पञ्चविंशत्यलः ; F : गोपुरलक्षणविधिपटलः पञ्चविंशत् ; G : गोपुरलक्षणविधिः पटलः पञ्चविंशत्

[त्रिचत्वारिंशः पटलः]

[मकुटादिविभूषणविधिः^१]

[मकुटलक्षणम्^२]

अथ संक्षेपतो वक्ष्ये 'मकुटादिविभूषणम् । 'शुद्धजाम्बूनदं वापि सौवर्णं' राजतं तु वा ॥ १ ॥

ताम्रं वापि प्रकृतं यं यथावित्तानुसारतः । स्वायम्भुवादिलिङ्गानां 'शुद्धजाम्बूनदेन तु ॥ २ ॥

^१ Pour मकुटादिविभूषणविधिं voir *Aṃśumatkāśyapa* 64, *Ajita* 22, *Kāraṇa* I 18, *Dipta* 98, *Vimalāgama* 40, *Suprabheda* I 22 et *Sūkṣma* 51, 52 et 55.

^२ cf. *Sūkṣmāgama* 51, 1-2 et 12-24:

मकुटस्य विधिं वक्ष्ये शृणु त्वं तत्प्रत्यञ्जन । तल्लक्षणं त्रिधा प्रोक्तं किरीटं च करण्डकम् ॥

जटामकुटमेतेषु जटामकुटलक्षणम् । वक्ष्यते निष्कलस्यापि सकलस्य च साम्प्रतम् ॥

देहबन्धा[लब्धाः]ङ्गुलं गृह्य सकले तत्प्रमाणतः । चतुर्विंशाङ्गुलं वापि त्रिःसप्ताङ्गुलमेव वा ।

अष्टादशाङ्गुलं वापि मकुटोत्सेधकं कुरु । सकलेऽप्येवमेव त्याजिष्कले तु विधीयते ॥

शिरोवर्तनतस्तारं नाहं तत्सममुच्यते । विस्तारसमतुङ्गं स्यात्सप्ताष्टनवकांशके ॥

एकशेनाधिकं वापि कुर्यादायादिसंयुतम् । तुङ्गतारवशेनैव आयादीनपि कारयेत् ॥

ललाटमुकुलान्तं च मानयेन्मानमूत्रकम् । युग्मसंख्याजटायुक्तं तज्जटापरितोद्धतम् ॥

अथवा तिर्यगूर्ध्वस्थजटाभिः परिमण्डितम् । अर्कांशे तु तदुत्सेधे एकशेन जटोदयम् ॥

कनिष्ठानामिकामध्याङ्गुलीनाहमथापि वा । ललाटपट्टसंयुक्तं शिरसो वर्तनोर्ध्वतः ॥

चतुष्पूरितसंयुक्तं तदुत्सेधवशेन च । अथवा पूरितोत्सेधं तदध्वेन विराजितम् ॥

मौलिमूलविशालं च तन्निभागैकमेव वा । तदग्रविस्तरं चैव क्रमेण तु शत[कृशां?]नयेत् ॥

तज्जटोदयमानेन द्विगुणं मुकुलोदयम् । तद्वर्णं मुकुलं वाथ यथावत्तु समाचरेत् ॥

वामे तु शिवगङ्गां च तदध्वं द्वयमानतः । वामेऽर्धशशिसंयुक्तं सव्ये नागार्कपुष्पकैः ॥

नागार्कपुष्पसंयुक्तं नानारजोपशोभितम् । नानाचित्रक्रियोपेतं मकुटं कारयेद्द्वयः ॥

अत्रानुक्तं तु यत्सर्वं युक्त्यालंकारमाचरेत् । मकुटस्य विधिः प्रोक्तः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 18, 333-336a:

मकुटस्य विधिं शृणु ॥

कर्पदमकुटं चैव किरीटमकुटं तथा । करण्डमकुटं चैव..... ॥

नानारजसमायुक्तं सर्वं ह्येतेन कारयेत् ॥

cf. *Kāmikāgama* II 43, 20b-25a:

उष्णीषभूषणं कुर्यात्त्रिमात्रेण विशेषतः । पार्श्वयोः पुरतः पृष्ठे चतुष्पूरिसमन्वितम् ॥

मध्ये मकरकूटं स्यात्सप्तकोटरसंयुतम् । पार्श्वयोः पत्रकूटं स्यात्पृष्ठे स्याद्भ्रूकूटकम् ॥

अग्रे दशाङ्गुलं तस्य मूले तु मुखविस्तरम् । तत्त्रिगुणनाहं तु वामेऽवामेऽर्धचन्द्रकम् ॥

वामे महाफणिं तस्य सर्वालंकारभूषितम् । जटाभिः पश्चभिर्ग्रन्थि त्रिमात्रेण विशेषतः ॥

एकधा तु त्रिधाकृत्या शेषाभिः पार्श्वलम्बनम् । जटामकुटमेतदि सर्वालंकारमोरितम् ॥

voir aussi *Ajita* 22, 68b-69.

^३ C, F, G : मकुटस्य तु लक्षणम्

^४ Les manuscrits C et F omettent les demi-*śloka* 1b et 2a.

^५ B : रजतं pour राजतं   C, G : मातुषाणां तथैव च

सौवर्णं वा प्रकर्तव्यमन्यद्वै^१ मानुषस्य^२ तु ।^३ पूजांशोच्चै त्वथाष्टांशे होकांशं^४ मकुटोदयम् ॥ ३ ॥

द्वियंशं वा त्रियंशं वा चतुरंशमथापि वा ।^५ अथवा मानमात्राभ्यां देहमात्रमथापि वा ॥ ४ ॥

चतुरङ्गुलमारभ्य^६ त्रियङ्गुलविवर्धनात् । अष्टाविंशाङ्गुलं यावन्नवभेदमिति स्मृतम् ॥ ५ ॥

शिरोनाहपरीणाहं सर्वलिङ्गेषु योग्यकम् । उष्णीषांशं^७ प्रकर्तव्यमेकद्वित्रिचतुर्ध्वपि ॥ ६ ॥

पञ्चपटु^८ सप्तमात्रं वा योजयेत्तु सुखावहम् ।^९ तदूर्ध्वं मकुटोत्सेधं मुकुलान्तं विचक्षणः ॥ ७ ॥

अथवा तत्समोपेतमायादिशुभसंयुतम् ।^{१०} चतुष्पूरसमायुक्तं^{११} पत्रचित्राद्यलंकृतम्^{१२} ॥ ८ ॥

शम्भोर्जटाभिषेकं^{१३} तु जटाबन्धनमण्डितम् । गङ्गाचन्द्रसमायुक्तं कर्णं^{१४} पुष्पसमन्वितम् ॥ ९ ॥

मूलादष्टांशहीनं वा षोडशांशमथापि वा । तन्मध्यमांशे वा कुर्यान्नवभेदमुदीरितम्^{१५} ॥ १० ॥

अग्रात्कलांशहीनं तु पद्मतारमिति स्मृतम् ।^{१६} पद्मतारत्रिभागैकचतुष्पञ्चपटुंशकैः ॥ ११ ॥

उत्सेधं^{१७} मुकुले तद्वत्सर्वरत्नविचित्रितम् । नृपाणामेवं^{१८} कर्तव्यं जटाबन्धं विनाचरेत् ॥ १२ ॥

[स्वर्णपुष्पम्^{१९}]

अथवा मूर्ध्नि पुष्पं वा दलाष्टकसमन्वितम् । कर्णिकाकेसरैर्युक्तं दलैर्वा षोडशैर्युतम् ॥ १३ ॥

सर्वरत्नविचित्रैस्तु लिङ्गमूर्ध्नि^{२०} सुयोजयेत् ।

^१ B : अन्ये द्वे pour अन्यद्वै

^२ B : च pour तु   ^३ A : पूजांशोच्चमथाष्टांशमेकांशं

^४ Les mots tels que अंश, उदय, उत्सेध etc se trouvent au neutre au lieu du masculin ; voir *Rauravāgama* vol. I, p. 69 note 6.

^५ A : : द्विघांशं वा त्र्यघांशं वा   ^६ Les manuscrits A et B omettent le demi-śloka 4b.

^७ B : द्वियङ्गुल pour त्रियङ्गुल   ^८ B : अन्तं pour अंश   ^९ G : इस्त pour सप्त

^{१०} A : तन्मूर्धं pour तदूर्ध्वं ; B : तन्मूर्ध्नि

^{११} B : चतुष्पुरी pour चतुष्पूर ; C : चतुष्पूरि ; F, G : चतुष्पुरिम   ^{१२} F, G : संयुक्तं pour समायुक्तं

^{१३} C : पवित्राद्यैरलंकृतम्   ^{१४} B : च pour तु   ^{१५} F : पूर pour पुष्प

^{१६} Les manuscrits C, E, F et G omettent les śloka 10a à 13a

^{१७} B : उदाहृतम् pour उदीरितम्   ^{१८} B : पद्मतारं त्रिभागैकं   ^{१९} A, B : मुकुलं pour मुकुले

^{२०} A : एव pour एवं

^{२१} cf. *Kāraṇāgama* I 18, 331b-333a:

पुष्पलक्षणमुच्यते ॥

अन्यङ्गुलं तु विस्तारं मध्यमे कर्णिकायुतम् । दलाष्टकसमायुक्तं सरन्नं काशनेन तु ॥

सुवर्णकुसुमं द्वेवम्^{२२}

cf. *Suprabhedāgama*, I 22, 203-204:

“सुवर्णकुसुमं २७ ॥

द्वादशाङ्गुलविस्तारं वसुभागाधमेव वा । मध्यमे कर्णिकायुक्तं दलाष्टकसमन्वितम् ॥

पुष्पमेवं समाध्यातम्^{२३}

voir aussi *Ajitāgama* 22, 65-67.

^{२२} B : कार्यं सर्वविचित्रैस्त   ^{२३} E, G : मूर्ध्ना pour मूर्ध्नि

[गोलका']

[^१स्वर्णपुष्पविधिः प्रोक्तो गोलकालक्षणं शृणु ॥ १४ ॥यावल्लिङ्गस्य विस्तारं पूजाभागोच्छ्रयं तथा । ^२अर्धाङ्गुलप्रवृद्ध्या तु ह्युत्सेधं सप्तधा भवेत् ॥ १५ ॥^३ऊर्ध्वं सुषिरसंयुक्तमङ्गुलस्य ^४प्रमाणतः । ^५मानुषस्यैव लिङ्गस्य सूत्राग्रे सुषिरत्रयम् ॥ १६ ॥

अर्धगोलकया वाथ त्रिध्वेकं चतुरंशकम् । पञ्चांशं वाथ कर्तव्यं सुषिरत्रयसंयुतम् ॥ १७ ॥

लिङ्गोत्सेधसमं कृत्वा ^६शेषं सूत्रेण योजयेत् । पिण्डिकागोलकां कुर्याच्चतुर्भागेव सा त्रिधा ॥ १८ ॥^७त्रिभागा वैकभागा वा यथा पीठाकृतिर्भवेत् । ^८वृत्ता वा चतुरश्रा वा यथापीठं समावृता ॥ १९ ॥

अधस्तात्पादुकां कृत्वा द्वित्र्यङ्गुलप्रमाणतः । गोलकालक्षणं प्रोक्तं पट्टलक्षणमुच्यते ॥ २० ॥

[पट्टम्^{१०}]^{११}एकाङ्गुलात्^{१२} विस्तारं यावदेकादशान्तकम् । लिङ्गनाहं तु दैर्घ्यं स्याच्चतुष्पञ्चांशं^{१३}मेव वा ॥ २१ ॥^{१४}पट्टसप्ताष्टांशकं वाथ शेषं सूत्रेण योजयेत् ।[कर्णवृत्तम्^{१५}]

कर्णवृत्तं तथा कुर्याद्द्व्यङ्गुलस्य प्रमाणतः ॥ २२ ॥

अङ्गुलाङ्गुलप्रवृद्ध्या तु ^{१६}विंशत्यङ्गुलकान्तकम् । ^{१७}भेद एकोनविंशः स्यात्तन्मध्ये ^{१८}रत्नबन्धनम् ॥ २३ ॥cf. *Kāraṇāgama* I 18, 327b-330a:

गोलकालक्षणं शृणु ॥

अर्धाङ्गुलसमायामं पूजाभागसमायुतम् । नाहं चैव परिग्राह्यं कुर्याद्विमेन गोलकम् ॥

प्राग्बलक्षणमुद्धृत्य सूत्राग्रे सुषिरत्रयम् । नानारजसमायुक्तं लिङ्गवत्कारयेत्ततः ॥

गोलकालक्षणं प्रोक्तम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 22, 88b-93.

^१ Dans tous les manuscrits utilisés pour cette édition il semble qu'il y a une lacune après *śloka* 14a. Le *śloka* proposé entre crochets à titre de reconstruction hypothétique, est pour seul objet de suggérer le contenu de cette lacune, et s'appuyer pour cela sur l'autorité du *Diptāgama* 98, 371.

^२ Les manuscrits C, E, F et G omettent les *śloka* 15b à 16.

^३ Le manuscrit B omet le demi-*śloka* 16a

^४ A : प्रमाणकम्   ^५ A : मानुष्य pour मानुष

^६ A : शेषसूत्रेण   ^७ A : त्रिभागमेकभागं वा   ^८ A : वृत्तं वा चतुरश्रं वा

^{१०} cf. *Kāraṇāgama* I 18, 330-331:

“पट्टलक्षणमुच्यते ॥

कदाभाङ्गुलमानेन पट्टारं प्रकीर्तितम् । लिङ्गनाहं तु नाहं स्यात्पट्टं द्वैमेन कारयेत् ॥

पट्टलक्षणमेवं स्यात् ॥”

रत्नमुक्ताफलैश्चापि भूषयेत्^१ मनोहरम् । कर्णकुण्डलमाख्यातं चन्द्रखण्डवर्धिं शृणु ॥ २४ ॥

[चन्द्रखण्डः]

चतुरङ्गुलदैर्घ्यं^२ तु विस्तारश्चाङ्गुली भवेत् ।^३ विस्तारादङ्गुलीवृद्ध्या दैर्घ्यात्त्र्यङ्गुलवृद्धितः^४ ॥ २५ ॥

मध्यविस्तार एवं तु मध्यादग्रं क्रमात्कृशम् ।

[जाह्नवी^५]

अर्धं तु जाह्नवीपीठं तदधं योषिदाकृतितः ॥ २६ ॥

ऊर्ध्वकाया प्रकृतंय्या हस्ताभ्यां^६ वन्दिनी यथा । सर्वाभरणसंयुक्ता करण्डमकुटान्विता ॥ २७ ॥

एवं तु जाह्नवीं कल्प्य यथास्थानं तु योजयेत् ।

[उत्तरीयम्^७, हारो^८ यज्ञोपवीतं च^९]

अर्धाङ्गुलप्रविस्तारमुत्तरीयं विशेषतः ॥ २८ ॥

cf. *Dīptāgama* 98, 375a: पट्टे पञ्चाङ्गुलं तारं लिङ्गनाहं च दैर्घ्यकम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 22, 205a: पट्टं च भागविस्तारं लिङ्गनाहं च दैर्घ्यकम् ।

voir aussi *Ajitāgama* 22, 73-77a.

^१ à la place des *śloka* 21 et 22a, on a en A et B:

एकाङ्गुलात् विस्तारो यावदेकोनविंशतिः । अष्टाङ्गुलविकृद्ध्या तु लिङ्गनाहस्तु दैर्घ्यकम् ॥

तदधं वा तदधं वा पञ्चांशं वा षडंशकम् । सप्ताष्टनन्दभार्गं वा शेषं सूत्रेण योजयेत् ॥

^{१२} C : एकाङ्गुलं तु ^{१३} C : अङ्गुलं पञ्चांशं ^{१४} C : पट्टसप्तोऽंशं वाय

^{१५} cf. *Aṃśumatkāśyapa* 64, 26-28:

कुण्डलव्यासतुङ्गं तु त्रिचतुष्पञ्चमात्रकम् । युक्तं वै कुण्डलं कृत्वा कर्णे स्कन्धोपरि न्यसेत् ॥

अथवा कर्णयोर्विप्र वृत्तकुण्डलकं न्यसेत् । वृत्तकुण्डलविस्तारमष्टादशयवं भवेत् ॥

वेदाङ्गुलं तु तत्तुङ्गं कुम्भादजमुकुलोत्पलम् । अन्यं वा सुन्दरोपेतं कल्पयेद्वृत्तकुण्डलम् ॥

^{१६} A, B : विंशत्यङ्गुलमन्तकम् ^{१७} A : भेद एकोनलिङ्गः स्यात् ; C : भेद एकोनविंशत्या

^{१८} A : रक्तबन्धकम्

^१ C : तत् pour तु ^२ B : स्यात् pour तु ^३ A : विस्तारादि pour विस्तार

^४ B : वृद्धिदः pour वृद्धितः

^५ cf. *Kārikāgama* II 46, 45-46:

देवस्य वक्त्रमात्रेण जाह्नव्यायाम उच्यते । द्विभुजा च त्रिणेत्रा च करण्डमकुटान्विता ॥

सर्वाभरणसंयुक्ता कृताञ्जलिपुटान्विता । ऊर्ध्वभागादधोभार्गं तोयाकारेण कारयेत् ॥

^६ B : वन्दनीयया ; E, F, G : वन्दनीयकम्

^७ cf. *Kāraṇāgama* I 18, 209b-211a:

“उत्तरीयविधिं शृणु ॥

बाणहस्तायतं वापि वेदहस्तायतं तु वा । तालमात्रप्रविस्तारं बन्धयेत् द्विपुच्छकौ ॥

यज्ञोपवीतबद्धार्थमुत्तरीयं विशेषतः ॥

voir aussi *Ajitāgama* 22, 70-72,

भङ्गलुङ्गलवृद्ध्या तु नवधाष्टाङ्गलान्तकम्^१ । हारं यज्ञोपवीतं च लिङ्गायामसमन्वितम् ॥ २९ ॥
रत्नैर्मुक्ताफलैश्चापि बन्धयेत्तु मनोहरम् । एवमाभरणं प्रोक्तं प्रभालक्षणमुच्यते ॥ ३० ॥

[प्रमा^२]

प्रमां वा तोरणैर्वापि योजयेत्तु^३ मनोहरम् । स्वर्णराजतताम्रैर्वा यथाविज्ञानुसारतः ॥ ३१ ॥
‘त्रियङ्गुलं समारभ्य षट्पङ्गुलवर्धनात् । सप्तविंशतिमात्रान्तं विस्तारं पञ्चधा भवेत् ॥ ३२ ॥
एवं लिङ्गोर्ध्वविस्तारं पार्श्वविस्तारमुच्यते । ‘त्रियङ्गुलं समारभ्य द्वियङ्गुलविवर्धनात् ॥ ३३ ॥

^१ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 64, 57-61a:

ग्रीवे हारं विजानीयाद्विक्रान्तस्तत्पङ्गुलम् । लम्ब्य वेदाङ्गुलं तारं यवत्रयघनान्वितम् ॥
नानारत्नैर्हिरण्यैश्च हारं कृत्वातिमुन्दरम् । द्विक्रान्तसूत्रोपरिष्ठात्तु उपग्रीवं तु बन्धयेत् ॥
रत्नाक्षं वाथ रत्नं वा हेमवृत्तमणिं तु वा । उपग्रीवमिदं ध्यातं हन्मालां त्वधुनोच्यते ॥
कण्ठादुदरबन्धान्तमक्षमालां तु बन्धयेत् । एतद्वृद्धमालां स्यात्स्कन्धमालां तथोच्यते ॥
स्कन्धे तु स्कन्धमालां स्याज्जानापुण्यैर्विराजिता ॥

^२ cf. *Aṃśumatkāśyapa* 64, 52-55:

यज्ञोपवीतं संयुक्तं यवाष्टांशघनान्वितम् । उपवीतं त्रिसूत्रमुदरसूत्रसमन्वितम् ॥
एवमेवोत्सूत्रं स्यादुपवीतघनं समम् । वामस्कन्धोपरि न्यस्त्वा नाभ्यधस्त्वङ्गुलान्तरम् ॥
यज्ञोपवीतदीर्घं स्याज्जाभेर्दक्षिणपार्श्वके । अपरे वंशमाश्रित्य यज्ञसूत्रं निघापयेत् ॥
उरःसूत्रं समालम्ब्य स्तनादष्टाङ्गुलान्तरम् । यज्ञोपवीतमेवं स्यात्^३

^३ B : अन्ततः pour अन्तकम्

^४ cf. *Vimalāgama* 40, 2-9:

ईश्वर उवाच—पुरा ताण्डवकाले तु मया वीर विजृम्भितम् । ऊर्ध्वलोकान्तरे देशे महातिमिरसंकुले ॥
तस्मिन्काले महावीर सूर्यकोटिसमप्रभः । मूलाग्निरुदितो ज्वालामालाजालसमन्वितः ॥
मदीये मौलिदेशे तु प्रभारूपमधारयत् । किं तु प्रणव एवाद्ये षट्त्रिंशत्तत्त्वदीप्तिभिः ॥
प्रभाकारेण संप्राप्तो मां मुदा सेवते सदा । आकर्ण्य महावीर देव दाक्षणे पुरा ॥
संश्रीडितं मया तत्र येन केनापि हेतुना । एते महर्षयः सर्वे मत्कृतौ क्रोधनिर्भराः ॥
आभिचारकष्टोमाग्निमनलं मय्यवाकिरन् । तदग्निदीप्तिजालैश्च प्रभाकारेण सेवते ॥
इत्येतेन प्रकारेण प्रभायाः कथ्यन्ते विधिः । वीर तस्मादलंकारः सदा मे मौलिभागतः ॥
स्वर्णेन रजतेनापि ताम्रेणापि च दाक्षणा । दीप्तिभिश्च प्रभां कुर्वद्दिव्यं मकरतोरणम् ॥

cf. *Sūksmāgama* 55, 1-22:

वक्ष्यामि सकलादीनां प्रभामण्डललक्षणम् । स्वर्णरजतलोहेन कारयेत्तु प्रभञ्जन ॥
बिम्बस्य शोभनार्थाय मण्डलं त्रिविधं कुरु । वह्निमण्डलमादौ तु द्वितीयं भानुमण्डलम् ॥
तृतीयं चन्द्रवृत्तं च त्रिविधं मण्डलं भवेत् । एकं वापि द्वयं वापि त्रयं वापि प्रकल्पयेत् ॥
बिम्बोदरार्धं संगृह्य प्रामयेच्चन्द्रबिम्बवत् । जलुभ्यामावसानं च जह्नुमध्यावसानकम् ॥
सिंहांश्च मकरांश्चैव अधोभागे प्रकल्पयेत् । मण्डलस्य तु विरतातमग्निवाणाद्विनन्दतः ॥

'नवत्रिंशच्चैव यावत्तावदेकोनविंशतिः । पार्श्वविस्तारमेवं हि बोध्वंविस्तार उच्यते ॥ ३४ ॥

चतुरङ्गुलमारभ्य द्विद्वयङ्गुलविवर्धनात् । 'चत्वारिंशतिमात्रान्तं भेद एकोनविंशतिः ॥ ३५ ॥

'द्विषङ्गुलं समारभ्य होकेकाङ्गुलवर्धनात् । पङ्कजुलावसानं तु विवरं पञ्चधा भवेत् ॥ ३६ ॥

नाना'वल्लिसमायुक्तं सर्वरत्नविचित्रितम् । चित्र'पत्रसमायुक्तं मकराद्यैर्विभूषितम् ॥ ३७ ॥

लिङ्गायामं त्रिधा कृत्वा व्योमांशं 'चरणोदयम् । प्रमादीर्घो द्विभागः स्यादथवा पञ्चभागतः ॥ ३८ ॥

द्विभागं' पादद्वयं तु त्रिभागं प्रमया कुरु । 'लिङ्गोदयाद्य' पादः स्यात्तत्समं प्रमया कुरु ॥ ३९ ॥

मध्यविस्तारमेवोक्तं पञ्चभागांशहीनकम् । मूलप्रस्थविशालं तु क्रमेण परिकल्पयेत् ॥
मकरास्ये तु संयोज्यं मकारं वृत्तमेव वा । त्रयोदशाङ्गुलं ख्यातं मकरास्ये तु वीक्षितम् ॥
विस्तारं रुद्रधा भज्य मुक्तादामं द्वायांशकम् । चैत्रमधर्षांशकं प्रोक्तमिन्द्रत्सेधं द्वायांशकम् ॥
अधर्षां चैत्रतुल्यं तु महाचैत्रं त्रिंशकम् । तद्देवतुल्यमधर्षमिन्द्रत्सेधं द्वायांशकम् ॥
चैत्रमधर्षमित्युक्तं तस्योर्ध्वेऽस्मिन् प्रकल्पयेत् । पञ्चाङ्गुलसमुत्सेधं विस्तारं च त्रिंशङ्गुलम् ॥
सप्तजिह्वासमायुक्तमथवा पञ्चाङ्गुलकम् । पार्श्वेष्वग्निं त्रिजिह्वं तु कर्मात्सीधं प्रकल्पयेत् ॥
सर्वाङ्गानां प्रकर्तव्यं शोभाबलसमन्वितम् । वह्निमण्डलमेवोक्तं भानुमण्डलकं शृणु ॥
वह्निमण्डलबाह्ये तु कल्पयेद्भानुमण्डलम् । विस्तारायाममानं तु पूर्वोक्तविधिना कुरु ॥
विस्तारं सप्तधा भज्य चैत्रमंशेन कल्पयेत् । पुष्पोच्चं पञ्चभागं च चैत्रं भागेन कल्पयेत् ॥
पुष्पमष्टदलोपेतं पञ्चभागं सकर्णिकम् । रत्नानि विन्यसेन्मध्ये वृत्ताकारं प्रकल्पयेत् ॥
नक्षत्रसंख्यया पुष्पे तत्संख्यं पञ्चकुड्मलम् । पद्मस्य मुकुलाकारं तस्योर्ध्वे तु प्रकल्पयेत् ॥
भानुमण्डलमेवोक्तं चन्द्रमण्डलकं शृणु । भानुमण्डलबाह्ये तु कल्पयेच्चन्द्रमण्डलम् ॥
तस्य विस्तारतुल्यं च पूर्वोक्तविधिना कुरु । चैत्रद्वयसमायुक्तं मध्येष्वङ्गं प्रकल्पयेत् ॥
दलैः षोडशभिर्युक्तं कल्पयेत्पूर्ववत्सुधीः । कुमुदं कुड्मलाकारं तस्योर्ध्वे तु प्रकल्पयेत् ॥
नक्षत्रसंख्यया पुष्पे कुर्यात्कुमुदकुड्मलम् । पुष्पस्याभ्यन्तरे चैव रज्जुबन्धं प्रकल्पयेत् ॥
चन्द्रमण्डलमेवोक्तं कल्पयेदतिमुन्दरम् । अत्र किञ्चिद्विशेषोऽस्ति वह्निमण्डलकस्य च ॥
महाचैत्रस्य मध्ये तु कल्पयेद्रज्जुपुष्पकम् । प्रभामण्डलमेवोक्तम् ॥

voir aussi *Ajitāgama* 22, 84b-88a.

^१ B : मनोहरः   * Les manuscrits A et B omettent les *śloka* 32 et 33a.

^२ A : त्रयोङ्गुलं

^३ A : त्रिंशापि चैव तत्तावद् ; B : त्रिंशोविंशचैव तत्तावद्वैदेनैकोनविंशतिः

^४ La forme grammaticale correcte est चत्वारिंशद्

^५ Les manuscrits A et B omettent les *śloka* 36 et 37

^६ C : पल्लव pour वल्लि

^७ F : वल्ल pour पत्र

^८ A : शरण pour वरण

^९ A : पाद pour भागं

^{१०} A : लिङ्गोदयाद्यैर्पादोन्तत्समं

^{११} B : बह pour कु

लिङ्गोदयप्रभा वापि 'यन्त्रनाराचसंयुता । सप्ताष्टनवभागे' तु लिङ्गायामे' विभाजिते ॥ ४० ॥
 द्वयंशेन तोरणं कल्प्य शेषं पादोच्चमेव हि । प्रासादचरणाकारं पट्टाकारमथापि वा ॥ ४१ ॥
 सर्वालंकारसंयुक्तं शेषं 'तु सकलोक्तवत् । स्थलोर्ध्वे यन्त्रिकोर्ध्वे तु योजयेत्तु दृढीकृतम्' ॥ ४२ ॥

[यन्त्रिका]

यन्त्रिका पीठिकोत्सेधा यन्त्रनाराचसंयुता ।

[भूषणयोजनविधिः]

पञ्चमेवं समापाद्य शुद्धिं कृत्वा विचक्षणः ॥ ४३ ॥

'पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा मृत्योयैः' पञ्चतोयकैः । पञ्चगव्यामृतैश्चैव क्षालयेच्छुद्धवारिणा ॥ ४४ ॥

तत्तद्देवान्समभ्यर्च्य कुम्भे वा करकेऽपि वा । शान्तिहोमं ^{१०} ततः कृत्वा कुम्भोदं ^{११} स्नापयेत्पुनः ॥ ४५ ॥
 नैवेद्यान्तं ^{१२} समभ्यर्च्य समुद्भूतं तु योजयेत् । आचार्यं पूजयेत्पश्चाद्यथावित्तानुसारतः ॥ ४६ ॥

इति ^{१३} श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] ^{१४} मकुटादिविभूषणविधिर्नाम त्रिचत्वारिंशः पटलः

^१ B : यत्र pour यन्त्र

^२ A : भागं pour भागे

^३ A : आयाम pour आयामे

^४ B : तां pour तु

^५ A : कृतिम् pour कृतम्

^६ cf. *Diptāgama* 98, 379-381a:

यन्त्रिकालक्षणं शृणु ॥

आयसीं कल्पयेद्यन्त्रीं द्विवक्त्रां बलयान्विताम् । मध्याङ्गुलपरीणाहमर्गलस्यार्धकं तथा ॥

यन्त्रिकालक्षणं प्रोक्तम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 22, 66-68:

“यन्त्रिकां च ततः शृणु ॥

आयसेन प्रकर्तव्यं नालं वै मध्यमाङ्गुलम् । कवाटार्गलसंबन्धं यथायुक्तं भवेदिह ॥

द्विवक्त्रं च ततः कृत्वा पूर्वपश्चिमसंयुतम् । मूले बलयसंयुक्तं सुस्निग्धं च भवेदिह ॥

यन्त्रिका च तथा प्रोक्ता ॥

^७ cf. *Vimalāgama* 40, 10-18:

कृत्वा स्थिरे मुहूर्ते च प्रतिष्ठातन्त्रमार्गतः । अङ्कुराभ्यर्पयित्वाथ पुण्याहं वाचयेत्सुधीः ॥

सिंहस्य मकरस्यापि नेत्रोन्मीलनमक्षिपु । कृत्वा शास्त्रविधानेन शिल्पिनं च विसर्जयेत् ॥

पुण्याहं वाचयेत्तत्र मध्वाज्यं प्रोक्षयेद्दशैः । ग्रामप्रदक्षिणं कृत्वा सर्वालंकारसंयुतम् ॥

जलाधिवासनं कृत्वा वेदिमध्ये विनिक्षिपेत् । पूर्वोक्तमण्डपं कृत्वा प्रच्छादनपटेन च ॥

बिम्बमावेष्ट्य सर्वाङ्गं गन्धपुष्पैः समर्चयेत् । तेजोरूपमथावाह्यं प्रधानकुम्भमर्चयेत् ॥

वर्धन्यामादिशक्तिं च कुम्भेऽष्टदिशि दिक्पतीन् । समिदाज्यचक्रेल्लाजतिलसर्षपतण्डुलान् ॥

प्राणप्रतिष्ठां कुर्याच्च प्रभाज्ज्वालासु तन्त्रवित् । परमान्नं च नैवेद्यं ताम्बूलं च समर्पयेत् ॥

नीराजनविधिं कृत्वा सर्वालंकारसंयुतम् । आचार्यमर्चयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥

भूषणानां च सर्वेषामेवं कुर्याद्विशेषतः । यः करोत्येवमीशस्य ज्योतिर्लोकमवाप्नुयात् ॥

^८ A : पुण्याहं प्रोक्षणं

^९ A : पितृ pour पत्र

^{१०} A : तथा pour ततः

^{११} A : स्नापयेत् pour स्नापयेत्

^{१२} B : समुद्भूत

^{१३} B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^{१४} A : मकुटादिविभूषणविधिस्तु चत्वारिंशः पटलः ; B : मकुटादिविधिर्नाम चतुश्चत्वारिंशः पटलः ; C : मकुटादिविभूषण-

विधिर्नाम पञ्चचत्वारिंशः पटलः ; E : मकुटादिविभूषणविधिः पञ्चत्रिंशत्पटलः ; F : मकुटादिविभूषणविधिपटलः पञ्चचत्वारिंशत्

[चतुश्चत्वारिंशः पटलः]

[प्रायश्चित्तविधिः^१]

[प्रासादपतने^२]

अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्तविधिक्रमम् । प्रासादे पतिते चैव द्वितीयं तरुणालयम् ॥ १॥
कल्पयित्वा तु 'पूजांशमानेनैव तु लिङ्गकम् । कृत्वा संस्थाप्य विधिना 'नित्यार्चनादि कारयेत् ॥ २
प्रासादं पूर्ववत्कृत्वा पुनः स्थापनमाचरेत् । जलसंप्रोक्षणं कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ॥ ३ ॥

[सुधाकर्महीने^३]

सुधाकर्मविहीने तु सुधां कृत्वा तु पूर्ववत् । स्थापनं कारयेत्पश्चाद्दिशाहोमं समाचरेत् ॥ ४ ॥

[प्रासादाङ्गविच्छेदे^४]

'प्रासादाङ्गे तु कूटादौ विच्छिन्ने 'संभवे सति । तदङ्गानि पुनः कृत्वा दिशाहोमं समाचरेत् ॥ ५ ॥

^१ Pour प्रायश्चित्तविधि voir *Amśumadāgama* 37, *Acintyavisvasādākhya* 72, *Kāmika* II 30 et 31, *Kāraṇa* I 144, *Kālotara* 38, *Makuta* 6, *Vira* 52 et 87, *Santānasamhitā* 56 et 66, *Sahasra* 7, *Suprabhedā* I 55 et *Sūkṣma* 60 et 62.

^२ cf. *Amśumadāgama* 37, 332b-333:

प्रासादे पतिते चैव राजराष्टस्य दोषकृत् । बालस्थानं तु संकल्प्य स्थापयेद्विधिपूर्वकम् ॥

सदनं पूर्ववत्कृत्वा संप्रोक्षणमयाचरेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 20-21a:

मन्दिरे पतिते यत्र राजराष्ट्रक्षयो भवेत् । बालस्थानं ततः कृत्वा स्थापयेद्विधिपूर्वकम् ॥

पूर्ववद्भवनं कृत्वा संप्रोक्षणमयाचरेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 5:

प्रासादे पतिते भिन्ने बालस्थानं तु कारयेत् । प्रासादं पूर्ववत्कृत्वा जलसंप्रोक्षणं कुरु ॥

cf. *Santānasamhitā* 56, 18b-19:

प्रासादे पतिते चैव पूर्वोक्तलक्षणैर्युतम् । प्रासादं कारयेद्देवि स्थापनं पूर्ववत्कृत्वा ॥

जलसंप्रोक्षणं कुर्याल्लिङ्गस्य तु विशेषतः ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 43b-44:

प्रासादे पतिते भिन्ने छिन्ने नष्टे तथैव च । बालालये शिवं नीत्वा विमाने पूर्ववत्कृते ॥

विधिवत्प्रोक्षणं कृत्वा पश्चादुत्सवमाचरेत् ॥

^३ B : पूजांशमानेनैव   * B : नित्यार्चनादिकं चरेत्

^४ cf. *Virāgama* 52, 19:

गर्भगेहे सुधाहीने सुधाकर्म समाचरेत् । शान्तिहोमं ततः कुर्यात्स्नपनं तत्र कारयेत् ॥

^५ cf. *Amśumadāgama* 37, 334-340a:

हर्म्ये तु स्फोटने भिन्ने कूटे वायु विहीनके । अनाङ्गिर्भवेत्पश्चात्पुनः संधानमाचरेत् ॥

शान्तिहोमं ततः कृत्वा संप्रोक्षणमयाचरेत् । महानास्यलपनास्योश्च उपानादेर्विहीनके ॥

विमानस्थानदेवानामङ्गोपाङ्गविहीनके । तद्राष्ट्रे वर्षवर्ज्यं वा महामारी प्रवर्तते ॥

[प्रासाददाहे दिङ्मूर्तिवृषमादिछेदादौ च]

'प्रासादे त्वग्निदग्धे चेदिङ्मूर्ति'वृषमादिके । 'भिन्ने छिन्ने च चलिते पुनः कृत्वा तु पूर्ववत् ॥ ६ ॥

क्षीराभिषेचनं चैव दिशाहोमं तु कारयेत् । शान्तिहोमं 'प्रकुर्वीत पुण्याहप्रोक्षणं ततः ॥ ७ ॥
व्योमव्यापि समुच्चार्य प्रोक्षयेत्पञ्चगव्यकैः ।

[लिङ्गप्रतिमादीनां चलनादौ^१]

लिङ्गं वा प्रतिमा वापि पिण्डिका वा विशेषतः ॥ ८ ॥

चलिते स्फुटिते भिन्ने 'दग्धे वा त्वनलेन तु । 'प्राग्द्रव्यैः 'प्रागिव कुर्यात्प्रतिष्ठां सम्यगाचरेत् ॥ ९ ॥
स्नपनं शान्तिहोमं च कर्तव्यं हि रुरो विदुः ।

[आवरणपीठादिहीने^२]

आलयावृतपीठादिहीने^{१०} तु कल्पयेद्बुधः ॥ १० ॥

^{११}स्नपनं चोक्तवत्कुर्यात्क्षेमार्थं^{१२} स्थाप्य देशिकः ।

सद्यः संधानकं कृत्वा संप्रोक्षणमथाचरेत् । स्थूपिदण्डस्य विच्छिन्ने पतिते त्वेकभिज्जे ॥

तद्वाष्ट्रे रोगसंभूतिर्भूपतिस्त्वन्यथा भवेत् । तद्दोषशमनार्थाय स्थापयेत्सु विचक्षणः ॥

स्थूपिर्गन्धिहीने च महामारी प्रवर्तते । पूर्वप्रमाणं कर्तव्यं योजयेत्सु विचक्षणः ॥

तद्दोषशमनार्थाय सम्यक्संप्रोक्षणं कुरु ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 21b-23:

भवेन स्फुटिते भिन्ने कूटशालाविहीनके । सिंहकूटमहानासीकपोते च विहीनके ॥

प्रीवाप्रस्तरहीने चाथ्यनुनासीविहीनके । अनावृष्टिर्भवेत्पश्चात्पुनः संधानमाचरेत् ॥

स्नपनं कारयेच्छम्भोः शान्तिहोमं समाचरेत् ॥

^१ A : प्रासादाङ्गं तु कूटानि विच्छिजन्

^२ B : संभवेद्यदि

^३ A : प्रासादान्प्रदिग्धं

^४ B : इन्दुमूर्तिं pour दिङ्मूर्ति

^५ B : छिन्ने भिन्ने

^६ A, B : तु पुण्याहं pour प्रकुर्वीत

^७ cf. *Amśumadāgama* 37, 340b-343a et 471-472a:

पिण्डिकाचलिते भिन्ने विच्छिष्टे बन्धनादिके । स्त्रीनाशः स्याद्गवां नाशः सुस्थितं कारयेद्बुधः ॥

विधिना बन्धनं कृत्वा संप्रोक्षणमथाचरेत् । लिङ्गे बेरे च चलिते भिन्ने च स्फुटिते तथा ॥

रूपस्य मरणं शीघ्रं दुर्भिक्षं जायते भुवि । अनुकर्मविधानोक्तमार्गेण स्थापयेन्नवम् ॥

लिङ्गे वा प्रतिमायां वा अग्निना दूषिते सति । तद्वाग्मेऽग्निभयं चैव राजा दुर्जयमान्पुयात् ॥

गव्येन स्नापयेच्छम्भु स्नपनं पञ्चविंशतिः ॥

cf. *Kāraṇāgama* 144, 24-26:

पिण्डिकाचलिते चैव पिण्डिके बन्धनादिभिः । जायानां नाशनं प्रोक्तं सुस्थितां पिण्डिकां कुरु ॥

विधिना कारयेदष्टबन्धनं देशिकोत्तमः । लिङ्गे च चलिते वक्त्रे स्फुटिते च प्रजापते ॥

रूपस्य मरणं शीघ्रं दुर्भिक्षं जायते भुवि । जीर्णोद्धारणमार्गेणाप्युद्धृत्य स्थापयेन्नवम् ॥

cf. *Makutāgama* 6, 95b-97a:

लिङ्गं तु स्फुटितं भिन्नं भग्नं छिन्नं तथैव हि । दग्धं जीर्णं परित्यज्य स्थापयेत् नवीकृतम् ॥

स्नपनं तत्र कुर्वीत यथाविभवविस्तृतम् । सर्वदोषप्रशान्त्यर्थं नाममन्त्रं शतं जपेत् ॥

cf. *Virāgama* 57, 17b-13:

लिङ्गं वा पीठमेवं वा स्फुटितं दग्धमेव वा । बालस्थानं प्रकर्तव्यं पूजां कुर्वीत देशिकः ॥

व्यपोक्ष्यैव तु तल्लिङ्गं स्थापयेन्नवलिङ्गकम् ॥

[चण्डालार्तवादिस्पर्श^१]

‘चण्डालैर्वार्तवैर्वापि’ स्फुष्टं लिङ्गादि सन्न वा ॥ ११ ॥

‘विसृज्याशेष’ मृत्पात्रं शकृदालेपनं^{१०} कुरु । ‘कुशान्द्रिशचैव गव्यैश्च प्रोक्ष्य पुण्याहमाचरेत्’ ॥ १२ ॥

^१ A : दहित्वे न तु लेपि तु   ^१ A : प्राग्भवैः ; B : प्राग्द्रव्यं

^२ A : प्रागिवै pour प्रागिव : C, F : प्रागिवत्

^३ cf. *Kāmikāgama* II 30, 392b-397a:

परिवारविहीने तु भृत्यवर्गस्य नाशनम् । परिवारं समापाद्य प्रतिष्ठां कारयेत्ततः ॥

बलिपीठविहीने तु सर्वदोषावहो भवेत् । संकल्प्य पूर्ववत्पीठं ततस्तत्स्थापनं नयेत् ॥

तज्जोर्णे स्फोटिते दाहे पतनादौ सति द्विजाः । शान्तिहोमं तदा कृत्वा संप्रोक्षणमथाचरेत् ॥

प्राक्कारे गोपुरे जौर्णे पतिते स्फोटनादिके । राशौ भयंकरं प्रोक्तं शान्तिहोमं तदा नयेत् ॥

ततः संप्रोक्षणं कुर्यात्संधानं स्फोटनादिषु । कृत्वा गव्येन संप्रोक्ष्य शान्तिमेकाहमाचरेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 54b-55:

बलिपीठविहीने च गोनाशो भवति ध्रुवम् । पूर्ववत्कल्पयेत्पीठं स्थापयेद्विधिना ततः ॥

क्षपनं कारयेच्छम्भोः पूजयेत्तु विशेषतः ॥

cf. *Virāgama* 52, 66:

बाह्यपीठविहीने तु क्षपनं तत्र कारयेत् । शिल्पिना कारयेत्पीठं स्थापयेत्तत्क्षणैर्युतम् ॥

cf. *Santānasamhitā* 56, 72:

बाह्यपीठविहीने तु शिल्पिना कारयेत्ततः । क्षपनं च तथा कार्यं पूर्वोक्तविधिना सह ॥

^{१०} B : संप्र pour तु

^{११} A : क्षपनं

^{१२} C : क्षाप्य pour स्थाप्य

^१ cf. *Kāmikāgama* II 30, 401-411a:

शिल्पिभिः पाणचण्डालरजकाद्यैरवापि वा । स्फुष्टे पीठेऽथ लिङ्गे वा बेरादौ तत्र वासिनः ।

राष्ट्रे शत्रुजनैर्मर्त्याः पीडयन्ते सर्व एव ते । मृद्गाण्डास्तु त्यजेदेतैः स्मृष्टानासन्नकानपि ॥

गोमयालेपनं कृत्वा पुण्याहं च शुक्लतमः । गव्येन क्षपनं कृत्वा संप्रोक्षणमथाचरेत् ॥

ऋतुस्त्रीपातकाशौचकारकैः स्पर्शिते सति । शान्तिहोमादिकं कार्यं प्रायुक्तं रजकैरपि ॥

चण्डालपाणकाद्यैश्चेच्छान्तिकर्माधिकं नयेत् । गर्भगेहे प्रविष्टे तु क्षपनं शान्तिहोमयुक्तं ॥

संप्रोक्षणं विना कुर्यात्किपुक्कुडकादिभिः । ऋतुस्त्रीपातकाद्यैश्चेत्प्रविष्टं गर्भगेहकम् ॥

तदा संप्रोक्षणं कुर्यात्किवलं प्राक् प्रचोदितम् । चण्डालरजकाद्यैश्चेच्छान्तिहोमसमायुतम् ॥

संप्रोक्षणं विधातव्यं क्रमादेवं त्रिधा मतम् । शान्तिकर्म दिशाहोमं क्रमात्संप्रोक्षणं नयेत् ॥

त्रिःप्रकारैः क्रमादर्धमष्टपस्य प्रवेशने । प्रथमेन द्वितीये च चण्डालविहितं तु यत् ॥

प्रायश्चित्तमृत्तुस्त्रीणां स्पर्शनादौ विधीयताम् । प्रतिमामष्टपावेशे त्रिप्रकारैः क्रमेण वै ॥

शान्तिहोमं च मृत्यादिभ्यं दिशाहोमं क्रमाजयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 59-62 et 80-83a:

लिङ्गे वा प्रतिमे स्फुष्टे ऋतुस्त्रीभेकतस्करैः । गर्भगेहप्रविष्टे वा जनानां नाशनं भवेत् ॥

मृद्गाण्डानि विसृज्याथ गोमयेनोपलेपयेत् । पर्यभिर्करणं कृत्वा पुण्याहं वाचयेत्ततः ॥

क्षपनं कारयेत्पश्चाद्विष्वक्पत्रेण धर्षयेत् । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥

मूर्तिहोमं ततः कृत्वा ततः स्नपनमाचरेत् ।

[अर्चनादिहीने^१]

एकमासाचने हीने नैवेद्याङ्गविहीनके ॥ १३ ॥

अन्तर्मण्डलशालादिरभिसृष्टो विशेषतः । संश्लेष्य पञ्चगव्येन पुण्याहं वाचयेत्ततः ॥
विलोमैः संकरैरन्यैः सृष्टे लिङ्गे च पीठके । प्रविष्टे गर्भगेहे वा महामारीप्रकोपनम् ॥
धावत्येव नृपोऽन्यत्र राष्ट्रं चापि विनश्यति । सृङ्गाण्डानि विसृज्याथ पञ्चशुद्धिक्रमाद्यजेत् ॥
गोमयेनोपलिप्याथ पुण्याहं वाचयेत्क्रमात् । स्नपनं कारयेत्तत्र मूर्तिहोमं ततः कुरु ॥
प्रागुदीरितमार्गेण संश्लेषणमथाचरेत् ॥

cf. *Makūṭāgama* 6, 16-17a:

स्त्रीशूद्रस्पर्शने चैव चण्डालस्पर्शनेऽपि च । स्नपनं पञ्चविंशतु शिवमन्त्रं शतं हुनेत् ॥
पुण्याहं वाचयेत्तत्र भक्त्या चैव प्रपूजयेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 81-83a:

लिङ्गे वा कौतुके वापि समीपे ऋतुसंभवे । प्राकारे गोपुरे चैव पञ्चगव्येन शुष्यति ॥
पुण्याहं वाचयेत्तत्र शान्तिहोमं तु कारयेत् । स्नपनं तत्र कर्तव्यं तदोषशमनाय च ॥
सृष्टेर्वापि तु विप्रेन्द्र जलसंश्लेषणं कुरु ॥

cf. *Santānasaṃhitā* 56, 32a: चण्डालस्पर्शने लिङ्गे जलसंश्लेषणं भवेत् ।

^१ A : चण्डालैर्वाक्तिपैर्वापि ; B : चण्डालैर्वाक्तिपैर्वापि

^२ A : सृष्टे pour सृष्टं ; B : सृष्ट C : सृष्टे

^३ A : प्र pour वि ^४ B : शेष pour अशेष ^५ B : आप्लावनं pour आलेपनं

^६ E : कुशसृष्टिश्च

^१ pour अर्चनाहीने voir *Kāmika* II 30, 203b-205a:

दिनानि यानि हीनानि पूजया नित्यसंज्ञया । तदहःसंज्ञया कुर्यात्प्रायश्चित्तं पुरोदितम् ॥

एकमासावधिरावृत्ततः संश्लेषणं नयेत् । नान्यथा देवदेवस्य संनिधिं द्विजसत्तमाः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 93a et 96:

स्थानभ्रंशो भवेद्राशो नित्यपूजाविहीनके । .....अहोरात्रविहीने तु स्नपनं शान्तिहोमयुक् ॥

मासादूर्ध्वविहीने तु जलसंश्लेषणं कुरु ॥

cf. *Makūṭāgama* 6, 9b-10a:

पूजाहानौ तु मासान्तं कलशानां शतत्रयम् । हृन्मन्त्रेण शतं हुत्वा क्षीरान्नं च निवेदयेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 35b et 38b-39a:

नित्यार्चनाविहीने तु शान्तिहोमं तु कारयेत् । .....दिशाहोमं चार्धमासे स्नपनं चैव कारयेत् ॥

इत ऊर्ध्वं तु मासे स्याज्जलसंश्लेषणं कुरु ॥

cf. *Santānasaṃhitā* 56, 47b-49:

नित्यार्चनाविहीने तु प्रायश्चित्तं शृणु प्रिये । स्थिरलिङ्गार्चनाहीने स्नपनं तत्र कारयेत् ॥

सप्तरात्रात्परं केचि जलसंश्लेषणं भवेत् । चललिङ्गेऽर्चनाहीने द्विगुणं पूजयेत्ततः ॥

मासादुपरि हीने तु स्नपनं तत्र कारयेत् ॥

गन्धद्रव्यादिहीने च द्विगुण प्रतिसन्धिकम् । सन्धिदीपविहीने तु द्विगुणं दीपमाचरेत् ॥ १४

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 6a: पूजाहीने तु मासान्तं त्रिशतैः कलशैः पुनः ।

pour नैवेद्याङ्गहीने voir *Kāraṇa* I 144, 160b- 163a:

नैवेद्ये च विहीने तु मूर्त्तत्वं च प्रवर्तते । वर्षाहीनं भवेत्लोके पञ्चाशत्कलशैर्यजेत् ॥

मूलेन शट्शतं जपत्वा प्रभूतहविषं ददेत् । उपदंशघृतापूपसूपहीनं निवेदिते ॥

तद्गामस्य क्षयः प्रोक्तः षोडशैः कलशैर्यजेत् । अधोरं द्विशतं जपत्वा सोपदंशं निवेदयेत् ॥

cf. *Makutāgama* 6, 38:

नैवेद्यादिनिहीने च दुर्भिक्षं आयते ध्रुवम् । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा मूलमन्त्रं शतं हुनेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 42a et 84b-85a:

नैवेद्ये च विहीने तु द्विगुणं च निवेदयेत् ।.....उपदंशादिविच्छिन्ने पुण्याहं वाचयेत्ततः ।

उपदंशं पुनर्दद्यात् ॥

cf. *Santānasamhitā* ५6, 5 b: नैवेद्ये च विहीने तु द्विगुणं दापयेच्छिवे ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 16b-17a:

नैवेद्ये च विहीने तु द्विगुणं तु निवेदयेत् । हविर्द्रव्यविहीने तु द्विगुणेन तु बुद्धिमान् ॥

cf. *Sūkṣmagama* 62, 27-28a:

नैवेद्ये चोपदंशे च हीने दुर्भिक्षसंभवः । तद्दोषशमनार्थाय क्षापयेत्पञ्चगव्यकैः ॥

इशमन्त्रं शतं जपत्वा तद्भूष्यं द्विगुणं ददेत् ॥

pour गन्धादिद्रव्यहीने voir *Aṃśumadāgama* 37, 185b-186a:

गन्धपुष्पविहीने च अनावृष्टिर्न संशयः । मूललिङ्गे विशेषेण नवकैरभिषेचयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 128b-130a et 138b-139a:

गन्धद्रव्यविहीने च द्रोणे क्षीराभिषेचनम् । संधित्रयविहीने च शान्तिहोमं च कारयेत् ॥

अहोरात्रविहीने च शान्तिहोमं समाचरेत् । क्षपनं कारयेच्छम्भोः पूजयेत् विशेषतः ॥.....

पुष्पार्घ्यधूपहीने चाप्यनावृष्टिर्भविष्यति । मूलमन्त्रं शतं जपत्वा तद्भूष्यं द्विगुणं ददेत् ॥ ॥

cf. *Virāgama* 52, 62b-63a:

गन्धपुष्पविहीने तु धूपहीने तथैव च । पुण्याहं कारयेत्तत्र द्विगुणं दापयेत्ततः ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 17b: नित्यद्रव्यविहीने तु तदानीं द्विगुणं चरेत् ॥

Pour सन्धिदीपहीने voir *Kāraṇa* I 144, 148-149a:

संध्यादीपविहीने तु द्विगुणं रोपयेत्ततः । फलं प्रोक्तं तु मन्त्राणां तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ॥

शान्तिहोमं ततः कृत्वा मूलमन्त्रं शतं जपेत् ॥

Pour नित्यादिदीपहीने voir *Aṃśumadāgama* 37, 319-321:

निर्वाणदीपहीने तु धामथीस्त्वन्यथा भवेत् । तद्दोषशमनार्थाय पुनः क्षानं समाचरेत् ॥

एकाहस्य विहीने तु महामारी प्रवर्तते । पुनर्दोषं समारोप्य नवकैरभिषेचयेत् ॥

क्रियादीपविहीने तु तत्क्रिया निष्फला भवेत् । तद्दोषशमनार्थाय बहुस्पर्शं शतं जपेत् ॥

नित्यादिदीपहीने तु त्रिगुणं दीपमाचरेत् । गव्याभिषेचनं कुर्याच्छान्तिहोमं समाचरेत् ॥ १५ ॥

cf. *Kāmikāgama* II 30, 243-244a et 298b:

दीपानामथ वैकल्ये जपेदघोरशतत्रयम् । दीपानि द्विगुणं पश्चाद्देवदेवे प्रदापयेत् ॥
रक्षादीपस्य विच्छेदेऽप्येवं द्विगुणजापयुक् ।... सौख्यदीपस्य विच्छेदे घोरैकशतं जपेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 130b-131a:

सौख्यदीपविहीने च क्षुद्रयं ग्रामवासिनाम् । आरोप्य द्विगुणं दीपमघोरेण शतं जपेत् ॥

ibid. 143b-147:

हीने निर्वाणदीपे तु लोकोन्मत्तं समाचरेत् । एकाहे तु विहीनं स्याद्विगुणं रोपयेत्ततः ॥
पश्चाहे शान्तिहोमं च दशाहे स्नपनं कुरु । अर्धमासे विहीने च स्नपनं शान्तिहोमयुक् ॥
एकमासे विहीने च दुर्भिक्षं जायते ध्रुवम् । स्नपनं मूर्तिहोमं च कारयेत्तु विशेषतः ॥
मासादूर्ध्वविहीने च शान्तिहोमं तु कारयेत् । पवमानं जपित्वाथ मूलेन त्रिशतं जपेत् ॥
स्नपनं कारयित्वाथ विधना पूजयेच्छिवम् ।

ibid. 149b-154a:

नैवेद्ये दीपहीने च दुर्भिक्षं जायते ध्रुवम् । एकसंध्याविहीने च तदीपं द्विगुणं भवेत् ॥
सन्धिद्वयविहीने च कुर्याद्विष्याभिषेचनम् । सन्धित्रयविहीने च शान्तिहोमं च कारयेत् ॥
अहोरात्रविहीने च स्नपनं कारयेत्ततः । पश्चाहे स्नपनं कुर्यात्कारयेच्छान्तिहोमकम् ॥
दशाहे स्नपनं गव्यं मूर्तिहोमं तु कारयेत् । एकमासविहीने तु दिशहोमं तु कारयेत् ॥
स्नपनं कारयेच्छम्भोः पूजयेत्तु विशेषतः । मासादूर्ध्वविहीने तु जलसंप्रोक्षणं कुरु ॥

ibid. 76-77a:

बलिदीपविहीने च लक्ष्मीप्रामादता भवेत् । क्षुरिकाबीजमुख्यैश्च प्रत्येकं तु शतं जपेत् ॥
द्विगुणं दीपमारोप्य बलिशेषं समाचरेत् ॥

cf. *Makutāgama* 6, 39:

यागप्रदीपहीने च उन्मादो जायते ध्रुवम् । घोरमन्त्रं शतं जप्त्वा दीपमारोपयेद्भुवम् ॥

ibid. 58-59:

बलिदीपविहीने च लक्ष्मीनाशो भवेद्भुवम् । पञ्चब्रह्मवज्रानि प्रत्येकं तु शतं जपेत् ॥
द्विगुणं दीपमारोप्य बलिशेषं समाचरेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 43b-45a:

गर्भगेहे दीपहीने पुण्याहं तत्र कारयेत् । दीपं संयोजयेत्तत्र प्रासादेन तु मन्त्रतः ॥
नित्योत्सवे दीपहीने पुण्याहं तत्र कारयेत् । पुनर्दीपं समायोज्य पुनर्नित्योत्सवं कुरु ॥

cf. *Santānasamhitā* 56, 58b-59a:

नित्योत्सवे दीपहीने पुण्याहं वाचयेत्ततः । पुनर्दीपं समायोज्यमेवं भूतबलीं त्रिषे ॥

[मङ्गलास्त्रादिहीने^१]

मङ्गलास्त्रादिहीने तु कृत्वा तान्स्थापयेद्बुधः^२ । शान्तिहोमं ततः कृत्वा स्नापयेद्दोषशान्तये ॥ १६ ॥

[मङ्गलास्त्रादिपतने^३]

पतिते मङ्गलास्त्रादौ^४ क्षालयेत्पञ्चगव्यकैः । तन्मन्त्रेण शतं हुत्वा प्रोक्षयेद्धृदयेन तु ॥ १७ ॥

^१ cf. *Kāraṇāgama* I 144, 48b-51a:

आयुधानां विहीने च तत्करात् भयं भवेत् । दशाक्षरेण मन्त्रेण होमयेच्छतसंख्यया ॥
कृत्वा च लक्षणेनैव प्रोक्षयेत् शिवाम्भसा । अष्टमङ्गलहीने च जायानां चैव नाशनमः ॥
शान्तिहोमं ततः कृत्वा कारयेत्लक्षणान्वितम् । पञ्चगव्येन संप्रोक्ष्य स्नापयेद्विधिपूर्वकम् ॥

cf. *Virāgama* 52, 56b-57:

अष्टमङ्गलरूपे वा आयुधे वा विहीनके । ततन्मन्त्रेण होतव्यमष्टोत्तरशतं पृथक् ॥
तत्स्वरूपं पुनः कृत्वा प्रोक्षयेत्पूर्ववत्कमात् ॥

cf. *Santānasamhitā* 56, 62b-63a:

आयुधे च विहीने तु शान्तिहोमं तु कारयेत् । आयुधं शिल्पिना कृत्वा पुण्याहं वाचयेत्ततः ॥

^२ B : ततः pour बुधः

^३ A, B : स्थापयेद् pour स्नापयेद्

^४ cf. *Kāmikāgama* II 30, 80b:

दशायुधानि वा भूमौ संभूतानि पतन्ति चेत् । निर्वाणानि तदा कुर्याच्छान्तिहोमं जरापहम् ॥

ibid., 80b:

शूलास्त्रे पतिते राज्ञो भयं भवति तत्र च । धामादौ वा दिशादौ दक्षार्चनान्वितम् ॥

ibid., 825b-826a:

आयुधान्नाललिङ्गेशवाहने पतिते भुवि । गुरुः शतं जपोद्घोरं द्विगुणं शंकरास्त्रयोः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 67-69 :

शूलास्त्रे पतिते चैव भिन्ने नष्टे तथैव च । तद्वामस्य च राष्ट्रस्य शत्रुभिर्भयमादिशेत् ॥

पतितेऽभिषेचनं कुर्याच्छान्तिहोमं तु कारयेत् । अन्नमन्त्रेण मतिमाप्नुहुयाच्छतसंख्यया ॥

शेषस्थाने बलिं दद्यात्प्रविशेशागमष्टपम् ।

ibid., 72b 74a:

आयुधेषु प्रणष्टेषु भिन्नेषु पतितेषु वा । प्रवर्तते महामारी गावो नश्यन्त्यसंशयः ॥

बिन्दूर्ध्वेन तु मन्त्रेण जपेदष्टशतं सुधीः । नष्टे भिन्ने च कर्तव्यं पूर्ववत्लक्षणान्वितम् ॥

cf. *Makutaṅgama* 6, 48-50a:

शूलास्त्रे पतिते चैव छिन्ने नष्टे तथैव च । तद्वामस्य च राष्ट्रस्य शत्रुभिः पीडनं भवेत् ॥

कृत्वाभिषेकं पतिते शान्तिहोमं तु कारयेत् । अन्नमन्त्रेण जुहुयाजपेत् शिवमन्त्रतः ॥

शेषस्थानबलिं दत्त्वा प्रविशेशागमष्टपम् ॥

cf. *Santānasamhitā* 56, 63b-64a:

प्रमादात्पतितेऽप्यस्त्रे शान्तिहोमं समाचरेत् । जपनं तत्र कुर्वीत पूर्वोक्तविधिना सह ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 23:

शूलास्त्रं पतितं वापि आयुधं चाष्टमङ्गलम् । शूलस्य जपनं तत्र अन्येषां च शतहृतिः ॥

^५ A : जादि pour आदी

[नित्यकर्मविहीने नित्योत्सवविहीने च^१]

नित्यकर्मविहीने तु चान्याहे द्विगुणं चरेत् । नित्योत्सवविहीने तु^२ स्नपनं शान्तिहोमकम् ॥ १८ ॥

कृत्वा नित्योत्सवं कुर्यात्सर्वदोषोपशान्तये ।

[स्थलकर्म सुधाकर्म-अष्टबन्धहीने^३]

स्थलकर्मविहीने तु सुधाकर्मविहीनके^४ ॥ १९ ॥

^१ cf. *Kāmikāgama* II 30, 272-277

नित्योत्सवो विहीनश्चेत्सर्वदोषकरो नृणाम् । तदा देवं समभ्यर्च्यघोरेणैव शर्तं हुनेत् ॥
संधित्रयेऽपि हीने तु शान्तिहोमं समाचरेत् । अहोरात्रे विहीने तु स्नपनं कारयेच्छिवे ॥
पञ्चाहात् तदेव स्यादघोरशतहोमयुक्तम् । दशाहे स्नपनं शान्तिहोमसंयुक्तमाचरेत् ॥
तस्य पक्षकविच्छेदे शान्तिः स्यात्स्नपनेन तु । एकमासान्तरे हीने स्नपनं च दशाहुतिः ॥
शान्तिस्तदूर्ध्वं स्यात्किं तु त्रिदिनं ब्राह्मणोत्तमाः । पक्षान्तरे ततोऽप्यूर्ध्वं यदि निष्कृतिर्दक्षकम् ॥
वर्धयेद्युग्मसंख्यातपक्षपक्षावसानकम् । नित्योत्सवश्च कर्तव्यो निष्कृतेरनु देशिकैः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 13-122a:

नित्योत्सवविहीने तु धान्यनाशो भवेदध्रुवम् । संध्यैकेन विहीने तु स्नपयेत्पञ्चगव्यकैः ॥
मूलमन्त्रं शतं जप्त्वा चोत्सवं पूर्ववत्कुरु । संधिद्वयविहीने तु शान्तिद्वयं जपेद्गुरुः ॥
एकाहोत्सवहीने च स्नपनं कारयेत्प्रभोः । पञ्चाहे चोत्सवे हीने मूलेनैव शतं हुनेत् ॥
स्नपनं कारयेच्छम्भोः पूजयेद्विधिपूर्वकम् । दशाहे स्नपनं कुर्याच्छान्तिहोमं तु कारयेत् ।
पक्षाहे चोत्सवे हीने मूर्तिहोमं तु कारयेत् । स्नपनं कारयेच्छम्भोः पूजयित्वा विधानतः ॥
मासे नित्योत्सवे हीने विद्याङ्गैर्ब्रह्मपञ्चकैः । मासादूर्ध्वविहीने तु दिशाहोमं तु कारयेत् ।
कृत्वा संपूज्य देवेशं मूलेनैव शतं जपेत् । षण्मासाद्वत्सरान्तं वा नित्योत्सवविहीनकम् ॥
चोरबाधा भवेत्लोकं दुर्भिक्षं स्यात्प्रजापते । षडङ्गैर्बीजमुख्यैश्च शिवार्णैश्च दशाक्षरैः ॥
प्रत्येकं त्रिशतं हुत्वा मूलेनैव शतं हुनेत् । तत्संख्यातैर्जपं कुर्यात्स्नपनं कारयेद्विभोः ॥
अष्टोत्तरशतैः कुम्भैः सहस्रकलशैर्यजेत् ॥

cf. *Santānasaṃhitā* 56, 55

नित्योत्सवे विहीने तु स्नपनं तत्र कारयेत् । पुनर्नित्योत्सवं कुर्यात्^५

cf. *Sūkṣmāgama* 62, 33-34:

नित्योत्सवविहीने च परचक्रद्वयं भवेत् । शान्तिहोमं ततः कृत्वा स्नपनैरभिषेचयेत् ॥
त्रियम्बकमनु जप्त्वा पञ्चान्मन्त्रं शर्तं जपेत् । नित्योत्सवं ततः कृत्वा^६

^५ B : च pour तु

^६ cf. *Kāraṇāgama* I 144, 39b-40:

सुधाकर्मविहीने च स्थलकर्मविहीनके । प्रवर्तते महामारी पुनः संधानमाचरेत् ॥
पुण्याहं वाचयेत्पश्चाद्भ्यैरेवाभिषेचयेत् ॥

cf. *Kāmikāgama* II 30, 359b 361a:

अष्टबन्धे तु विच्छिद्ये रात्रौ क्षीयित्यमादिशेत् । अष्टबन्धं त्रिबन्धं वा कृत्वान्ते स्नपनं नयेत् ॥
पुरातनं परित्यज्य शास्त्रेणास्त्रं समुच्चरन् । अघोरेण शर्तं होमं समिदाज्यतिलौदनैः ॥

cf. *Santānasaṃhitā* 56, 28b et 30:

बन्धहीने तु देवेशि कारयेदष्टबन्धनम् ।.....अष्टबन्धं प्रकर्तव्यं जलसंप्रोक्षणं ततः ॥
शिखेन लिङ्गं स्पृष्ट्वा च जलसंप्रोक्षणं कुरु ॥

* A : विहीनकम् pour विहीनके

¹अष्टबन्धविहीने च ²विस्फुष्टे ³बन्धनादिके । ⁴सुस्फुष्टं शीघ्रतः कुर्यात्संप्रोक्षणमथाचरेत् ॥ २० ॥

[संवत्सरोत्सवहीने⁵]

संवत्सरोत्सवे⁶ हीने मूर्तिहोमं समाचरेत् । ⁷ततस्त्वपरमासे ⁸तु प्राग्दिने चोत्सवं कुरु ॥ २१ ॥

⁹अपरपक्षं च वज्र्येत्तु पूर्ववत्सर्वमाचरेत् ।

[ध्वजदण्डस्य पीठस्य वा छेदादौ¹⁰]

ध्वजदण्डे तु पीठे वा छिन्ने भिन्नादिसंभवे ॥ २२ ॥

शीघ्रं पूर्ववदापाद्य ¹¹स्थापनं तु समाचरेत् । ¹²पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा स्नापनं शान्तिहोमकम् ॥ २३ ॥

[बलिदान-परिवेष-नीराजन-तीर्थसंग्रह-तीर्थकार्य-हीनेषु¹³]

¹⁴बलिदानविहीने तु परिवेषविहीनके । ¹⁵नीराजनविहीने तु तीर्थसंग्रहहीनके ॥ २४ ॥

स्नापनं शान्तिहोमं च कृत्वा सर्वं समाचरेत् । तीर्थक्षेत्रं तीर्थकार्यं¹⁶ तु हीने निष्फलमादिशेत्¹⁷ ॥ २५ ॥

¹⁸ततस्त्वपरमासे तु ¹⁹पुनरुत्सवमाचरेत् । ²⁰अत्रानुक्तं तु यत्सर्वं शान्तिहोमेन शाम्यति ॥ २६ ॥

[अद्भुतशान्तिः²¹]

²²लिङ्गे वा प्रतिमायां वा स्वेदे वा रोदने सति । ²³बलमीकमृदि सत्यां चेद्रक्तकन्याप्रदर्शने ॥ २७ ॥

²⁴प्रासादे च मरुद्भिन्ने ²⁵पीठे सरीसृपोद्भवे । ²⁶उलूकपिङ्गलकापोतगर्भगोहप्रवेशने ॥ २८ ॥

¹ A : अष्टबन्धनहीने च   ² C : विस्फुष्टे   ³ A, C : बन्धनादयः   ⁴ A : सुस्फुष्टा pour सुस्फुष्टं

⁵ cf. *Amśumadāgama* 37, 352-353a:

अब्दोत्सवविहीने च राष्ट्रे कल्याणनाशनम् । तक्षोषशमनार्थाय स्नापनं कारयेद्बुधः॥

तत्संख्यातदिनान्तं तु लब्धमासे तु कारयेत् ॥

⁶ B : उत्सव pour उत्सवे   ⁷ A : ततः स्वपर pour ततस्त्वपर ; C, F : ततः संभव

⁸ B : च pour तु   ⁹ A : अपरपक्षात् पश्चात् ; B : अपरे पश्चात् पश्चात् ; C : अपरपक्षं च वज्र्येष्टं

¹⁰ cf. *Kāraṇāgama* I 144, 26b-29a:

ध्वजदण्डादिके हीने ध्वजवेदिविहीनके । परचक्राद्वयं भूमौ शिल्पिनं हन्ति देशिकम् ॥

पुनः सलक्षणं दण्डं स्थाप्य शान्तिद्वयं जपेत् । सर्वलक्षणसंयुक्तां वेदिं संकल्प्य पूजयेत् ॥

ध्वजदण्डे तु विच्छिन्ने परवृत्ताद्वयं भवेत् । शान्तिहोमं ततः कृत्वा पुनः संधानमाचरेत् ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 19-20:

ध्वजस्य ध्वजदण्डस्य घण्टाभास्तु विशेषतः । भिन्ने छिन्ने च पतिते चोरप्रस्तादिसंभवे ॥

कृत्वा तत्पूर्ववत्सर्वं पुनरुत्थापनं कुरु । हृदयेन शतं हुत्वा स्नापयेत्पञ्चगव्यकैः ॥

¹¹ A : स्नापनं pour स्थापनं   ¹² A : पुण्याहं प्रोक्षणं

¹³ Pour बलिदानविहीने voir *Kāmika* II 30, 798-800:

बलिदाने विहीने च क्षुद्राद्वा जायते वृणाम् । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा यानान्ते वा बलिं नयेत् ॥

देवालये बलिहीनो यदाधोरक्षतं जपेत् । यस्यां दिशि बलिहीनो ग्रामादौ संहितहुतिम् ॥

तत्तद्विशेषमन्त्रशतैर्जपिसमन्वितम् । विधाय यत्नकाले वा तदन्ते वा बलिं नयेत् ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 63b-64:

बलिदानविहीने च क्षुद्राद्या जायते घणाम् । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा प्रभूतहविषा हुनेत् ॥
बलिद्रव्यं समापाद्य बलिदानं समाचरेत् ॥

cf. *Makutāgama* 6, 11b-15:

बलिहानौ तु संध्यायामन्यत्र द्विगुणं चरेत् । द्विसंध्यं बलिहानौ तु द्विगुणं चान्यसंधिषु ॥
त्रिसंध्यं बलिहानौ तु कर्ता ऋपनमाचरेत् । द्रवहादारभ्य मासान्तं बलिबिच्छेदनं यदि ॥
शिवाग्निं पूर्ववत्कृत्वा ऋपनं तु शताष्टकम् । मासोर्ध्वं बलिहानौ तु शिवाग्निं पूजयेत्कमात् ॥
सहस्राज्याहुतिं हुत्वा शिवमन्त्रेण देशिकः । अष्टोत्तरशतैरेव कलशैः ऋपनं चरेत् ॥
भारद्वयं तु नैवेद्यमेकाहोत्सवमाचरेत् ॥

cf. *Virāgama* 52, 52-53:

बलिकर्मविहीने तु ऋपनं दिवसे तथा । पञ्चाहे बलिहीने तु दिशाहोमं तु कारयेत् ॥
पुनर्बलिकर्मं कुर्यात्पूर्वोक्तविधिना सह । बलिद्रव्यविहीने तु द्विगुणं च प्रयोजयेत् ॥

cf. *Santānasaṃhitā* 56, 60b-61:

बलिहीने तु देविशि शान्तिहोमं तु कारयेत् । पुनर्बलिभ्रमं कुर्यात्पूर्वोक्तविधिना सह ॥
बलिद्रव्यविहीने तु द्विगुणं योजयेत्ततः ॥

cf. *Suprabhedāgama* I 55, 7b-11:

संध्यायां बलिहीने तु रुद्रमन्त्रं शतं जपेत् । द्विसंध्यं बलिहीने तु शताध्यधं जपेद्गुरुः ॥
त्रिसंध्यं बलिहीने च ऋपनं कारयेत्ततः । द्विगुणं च मासान्तं बलिबिच्छेदकर्मणि ॥
शिवाग्निं पूर्ववत्कृत्वा ऋपनं तु शताष्टकम् । बलौ मासोर्ध्वहीने तु शिवाग्नी तत्र बुद्धिमान् ॥
सहस्राज्याहुतिं चाङ्गैः शिवेनैव तु देशिकः । अष्टोत्तरशतैः कुम्भैः ऋपनं कारयेद्गुरुः ॥
नित्योत्सवं पुनः कुर्यात्पूर्ववच्च विशेषतः ॥

Pour परिवेषविहीने voir *Kāraṇa* I 144, 92:

परिवेषविहीने च लोकोन्मत्तं समादिशेत् । शिवमन्त्रं शतं जपवा व्योमव्यापि तथैव च ॥

cf. *Makutāgama* 6, 73:

परिवेषक्रमे हीने लोकस्थाज्ञानमादिशेत् । शिवमन्त्रं शतं हुत्वा व्योमव्यापिशतं जपेत् ॥

Pour नीराजनविहीने voir *Kāmikāgama* II 30, 301-302:

नीराजने तदङ्गे वा हीनेऽग्निभयमादिशेत् । देवं संस्तव्य गव्येन समभ्यर्च्यदिराद्गुरुः ॥
द्विगुणं तु नयेत्पश्चाद्यानि हीनानि तानि च । शान्तिहोमस्तु वा कार्यो मूर्तिहोमोऽथवा मतः ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 144, 93-94a:

नीराजनविहीने तु वह्निना तु भयं भवेत् । महेश्वरस्य बीजेन शतं जपवा विशेषतः ॥
नीराजनं ततः कुर्यात्पूर्वोक्तविधिना सह ॥

cf. *Makutāgama* 6, 74-75a:

नीराजनविहीने तु पावकेन भयं भवेत् । मूलप्रकृतिबीजं तु शतं जपवा विशेषतः ॥
नीराजनं ततः कुर्यात्पूर्वोक्तविधिना सह ॥

Pour तीर्थहीने voir *Sakalāgomaprāyaścitta*, p. 85:

तीर्थाङ्कुरविहीने च तीर्थसंग्रहहीनके । अनाङ्कुरिभैल्लोके मूर्तिहोमं समाचरेत् ॥

महातीर्थदिने गौरिः सर्वं समाचरेत् ॥

ibid., p. 134:

प्रतिसंवत्सरं मासं तिथिं निश्चित्य ऋक्षकम् । प्रारब्धेऽप्युत्सवे हीने तदन्यत्र कृते सति ॥

तद्दामस्य क्षयः प्रोक्तस्तद्दोषशमनाय च । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा न्नपनं कारयेत्प्रभोः ॥

पुनरुत्सवमारभ्य पूर्ववत्सर्वमाचरेत् । यद्येष्टमासेऽप्यथ वा प्रारभेदुत्सवं ततः ॥.....

अनुक्तं यद्वैत्किञ्चिच्छान्तिहोमेन शान्त्यति ॥

cf. *Kāmikāgama* II 30 347:

महातीर्थे विलुप्ते स्यात्स यागो निष्फलो द्विजाः । शान्तिं कृत्वा तदर्थं तु तीर्थकार्यं ततो नयेत् ॥

¹⁴ A : चलिसेऽथ विहीने तु ; C : बलिधानविहीने तु ; E : चलिधानविहीने तु ; F : बलिनैवेयहीने तु

¹⁵ C : नीराञ्जन pour नीराजन ¹⁶ A : कार्यं pour कार्ये ¹⁷ C, F : आविशेत् pour आदिशेत्

¹⁸ C : ततः स्वपर pour ततस्त्वपर ¹⁹ C : पूर्ववत्सर्वमाचरेत्

²⁰ A : कर्तानुक्तं pour अत्रानुक्तं ; B : कर्त्रनुक्तं ; C, F : कर्तानुक्तं

²¹ cf. *Suprabhedāgama* I 55, 48b.63a:

अथाद्भुतानां शान्तिं तु वक्ष्ये दोषविनाशिनीम् । सर्वं विवर्णं संप्राप्ते प्रतिमारोदनेऽपि च ॥

ज्वरमारिसमुत्पन्ने रोगस्फोटादिसंभवे । नवप्रासादपतने चैत्यवृक्षस्य पातने ॥

एवमादिसमुत्पन्ने प्रामादीनां च दोषकम् । तद्दोषशमनार्थं तु त्रिसप्ताहं तु शान्तिकम् ॥

भूमिकम्पे दिवां दाहे प्रतिसूर्यप्रदर्शने । दिवा नक्षत्र उत्पन्ने रात्राविन्द्रधनुस्थिते ॥

दुर्भिक्षे शत्रुवर्धनं राजराष्ट्रभयंकरः । मासपूर्णं तथा शान्तिं कुर्याद्विषनिवृत्तये ॥

प्रासादमण्डपाद्येषु वल्मीकं यत्र दृश्यते । रक्तकन्यासमुत्पन्ने प्रासादे मधुसंश्रिते ॥

प्रविष्टे पिपीलिकोलूके प्रासादाभ्यन्तरे तथा । तत्प्रदेशं खनित्वा तु पूरयेच्छुद्धपांसुभिः ॥

पञ्चगव्येन संप्रोक्ष्य पुनः शान्तिं तु कारयेत् । शान्तिं संक्षेपतो वक्ष्ये शृणु तत्त्वं गजानन ।

हविषं द्विगुणं कृत्वा दीपैः पुष्पैर्विशेषतः । शीतकुम्भं तु विधिना शिवस्योर्ध्वं निधापयेत् ॥

दिशाहोमं ततः कृत्वा मूर्तिहोमं विशेषतः । चतुर्दिक्षु चतुर्वेदैः पूर्वमध्यापनं तथा ॥

यथावत्स्नपनं नित्यं तथा वित्तानुसारतः । धृतं क्षीरं यथाशक्ति अभिषिञ्चेत् नित्यशः ॥

नालिकैरस्य सलिलैरभिषेकं समाचरेत् । तदन्ते रात्रिचूर्णं तु लिङ्गमुद्धृत्य शोधयेत् ॥

प्रभूतहविषं नित्यं तदन्ते द्विगुणं च्युतम् । एवं शान्तिस्तु तत्प्रोक्तं सर्वास्तिविनाशनम् ॥

शान्तिरेवं कृतं यत्र धनधान्याभिवर्धनम् । अनुक्तानां तु सर्वेषां विदित्वा गुरुलाघवम् ॥

उक्तैरेवं प्रकारैस्तु प्रायश्चित्तानि कारयेत् । शान्तिहोमं गुरुः कुर्याच्छेषाणां तु यथोक्ततः ॥

Pour प्रतिमारोदने स्वेदे voir *Kāmika* II 31, 9b-11:

प्रतिमारोदने स्वेदे रूपस्य मृतिमादिशेत् । सर्वेषां प्राणिनां नाशं सद्यः कुर्यात्प्रतिक्रियाम् ॥

कृत्वा तु प्रतिमाशुद्धिं श्रेष्ठं शान्तिं समाचरेत् । शान्तिहोमं च विप्राणां भोजनं नित्यमाचरेत् ॥

तदन्ते चोत्सवं कुर्याद्यथावितं मुनीश्वराः ॥

cf. *Sūksmāgama* 60, 38b-41a:

प्रतिमारोदने चैव गोनाशः सस्यनाशनम् । तन्मण्डलाधिपो राजा ग्रामराष्ट्रं विनश्यति ॥

कृत्वा तु प्रतिमाशुद्धिं संश्लेषणमवाचरेत् । पक्षं पक्षद्वयं वापि समिद्धिः शान्तिहोमकम् ॥
 क्षपनं कारयेजित्यं दिशाहोमसमन्वितम् । ब्राह्मणान्भोजयेजित्यं प्रदीपान् चैव भोजयेत् ॥

Pour बल्मीकसंभवे voir *Aṃśumadāgama* 37, 442b-446:

अन्तर्मण्डलसालादौ मालिकामण्डपे ततः । परिवारालये चैव केवलं गोपुरालये ॥
 आस्थानमण्डपे चास्मिन्गृहे वा नृपवेशमनि । पचनालयेऽथ चुल्ल्यां वा बल्मीके समुपस्थिते ॥
 परचक्राद्भयं राज्ये तद्दामश्च विनश्यति । मूर्तिहोमं ततः कृत्वा नवकैरभिषेचयेत् ॥
 गर्भाधिमण्डपे चैव महामण्डप एव च । बल्मीकं यदि संदृष्टं तद्राष्ट्रे कलहो भवेत् ॥
 तद्योगशमनार्थाय क्षपनं पञ्चविंशतिः ॥

cf. *Virāgama* 87, 45:

बल्मीके तु समुत्पन्ने प्रासादे मधुकुङ्कुवे । व्यपोष्य सकलं तत्र दिशाहोमं तु कारयेत् ॥

Pour उलूकादिप्रवेशे voir *Aṃśumad* 37, 602b-605a:

उलूकगृध्रकाकादिगर्भगेहप्रवेशेने । तद्गामवासिनां चैव भूपतीनां तु नाशनम् ॥
 लिङ्गशुद्धिकमेणैव कुर्याद्व्याभिषेचनम् । क्षपनं कारयित्वा तु शान्तिहोमं तु कारयेत् ।
 क्रमैतैः पिङ्गलैश्चैव गर्भगेहप्रवेशेने । तद्राष्ट्रनाशनं चैव भूपतीनां तु नाशनम् ॥
 लिङ्गशुद्धिकमेणैव कुर्याद्व्याभिषेचनम् । क्षपनं कारयित्वा तु मूर्तिहोमं तु कारयेत् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 60, 147-149a:

गोमायुः पिङ्गलो गृध्र उलूकश्चैव वायसः । आलयान्तः प्रविष्टश्चेन्मण्डपमन्तरेऽपि वा ॥
 बालानां स्त्रीगणानां च नाशमेव समादिशेत् । शीतकुम्भं ततः कृत्वा शान्तिहोमं समाचरेत् ॥
 ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु तदन्ते क्षपनं कुरु ॥

Pour दिवा तारकदृष्टौ voir *Virāgama* 87, 46:

दिवा नक्षत्रदर्शे तु सहस्रकलशं ततः । ज्ञापयेद्देवदेवेशं महाहविर्निवेदेयेत् ॥

Pour प्रतिसूर्यप्रदर्शने voir *Kāmika* II 31, 74b-75:

प्रतिसूर्योदये वापि प्रतिचन्द्रप्रदर्शने । जायते भूपतस्त्वन्यो यत्र राट्रे भवेदिदम् ॥
 नवाहायेकरात्रान्तं शान्तिमिष्टां समाचरेत् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 60, 101b.103:

आदित्योदयकाले तु प्रतिसूर्यस्य दर्शने । परचक्राद्भयं भूमौ ज्वरग्रस्ता नरास्तथा ॥
 अश्वत्थसमिधा चैव शान्तिहोमं तु कारयेत् । तदन्ते क्षपनं कुर्यात्पूजयेत् विशेयतः ॥
 प्रभूतहविषं दत्त्वा एवं सप्ताहमाचरेत् ॥

Pour अनादृष्टौ voir *Sūkṣma* 60, 128-129:

अनावृष्टिसमुत्पन्ने गोनाशः सस्यनाशनम् । समिधा आदिरेणैव शान्तिहोमं तु कारयेत् ॥
 क्षीराभिषेचनं कृत्वा तदन्ते क्षपनं कुरु । कुर्यादिवं तु सप्ताहं शीतकुम्भं ततः कुरु ॥

Pour रात्राविन्द्रधनुर्दृष्टौ voir *Kāmika* II 31, 76-78a:

रात्राविन्द्रधनुर्दृष्टे परचक्राद्भयं भवेत् । शुक्रादिकग्रहं त्यक्त्वा दिवा तारकदर्शने ॥
 अनावृष्टिर्भवं लोके ग्रहनक्षत्रपातने । बाह्यगानां भयं विद्यात्तदर्थं शान्तिमाचरेत् ॥

नवाहायेकरात्रान्तं विमवस्यानुवृत्तः ॥

दिवा तारकदृष्टौ च प्रतिसूर्यप्रदर्शने । ज्वरे जनपदव्याधौ 'त्वनावृष्टौ स्वकालके ॥२९॥
 रात्राविन्द्रघनुर्दृष्टौ 'पाषाणपांसुवर्षके । घृतासृगादिवर्षे च वृक्षादन्यफलोद्भवे ॥ ३० ॥
 वृक्षाज्जलादिस्त्रावे 'च प्रासादेऽशनिपातने । 'पुण्याहप्रोक्षणं कृत्वा 'विशेषात्तु हरं यजेत् ॥ ३१ ॥
 पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च गन्धैः कृत्वामिषेचनम् । दिशाहोमस्तु कर्तव्य एकमासमतन्द्रितः ॥ ३२ ॥
 मूर्तिहोमं ततः कृत्वा शान्तिहोममनन्तरम्^१ । 'अत्रानुक्ताद्भुतानां तु शान्त्यर्थं मूर्तिहोमकः ॥ ३३ ॥
 अनुक्ते 'नित्यकार्ये तु स्नपनं शान्तिहोमकः ।

cf. *Virāgama* 87, 30:

पुच्छनक्षत्रसंदर्शे रात्राविन्द्रघनुर्युते । महामारीप्रवृत्ते तु स्नपनं तु सहस्रकम् ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 63, 104-106:

रात्राविन्द्रघनुर्दृष्टावहि नक्षत्रदर्शने । ग्रहनक्षत्रपाते च अनावृष्टिर्न संशयः ॥

ज्वरप्रस्ता नराः सर्वे बाह्नानां क्षयो भवेत् । पूजयित्वा शिवं तत्र महास्नपनमाचरेत् ॥

शान्तिहोमं ततः कुर्यादश्वत्थसमिधा ततः । एवं कृत्वा तु सप्ताहं तदन्ते चोत्सवं कुरु ॥

Pour घृतासृगादिवर्षे voir *Kāmika* II 31, 15-17a:

मधुक्षीराज्यवृषादौ राष्ट्रक्षोभं समादिशेत् । मृत्तैलाशमासृगाद्यैर्वा वर्षां चेत् तदेव हि ॥

तद्गन्धैः स्नपनं कुर्याद्भूमिकम्प्योक्तमार्गतः । विशेषाच्छिवमभ्यर्च्य भूरिनैवेद्यसंयुतम् ॥

शैवान्संभोजयेत्पश्चादेवं सप्ताहमाचरेत् ॥

Pour वृक्षादन्यफलोद्भवे voir *Sūkṣmāgama* 60, 55b-59:

वृक्षे स्थानान्तरं प्राप्ते वृक्षे वान्यफलोद्भवे । तदन्यकुसुमोत्पन्ने रसगन्धान्यसंभवे ॥

मर्त्यानां चैव सर्वेषां दुःखं तद्वाष्टवासिनाम् । तज्जातिवृक्षं संस्थाप्य पूर्वस्थाने विशेषतः ॥

शान्तिहोमं ततः कुर्यान्मयूरममिधा सह । शिवं संपूज्य विधिवत्सप्ताहं स्नपनं कुरु ॥

क्षीराभिषेचनं कृत्वा वास्तुदेवं प्रपूजयेत् । तत्तत्फलानि सर्वाणि पुण्यैः सर्वैर्यजेच्छिवम् ॥

सर्वगन्धसमायुक्तं पूजयेत् विशेषतः ।

Pour प्रासादेऽशनिपातने^२ voir *Kāmika* II 31, 52b-59:

लिङ्गे वेरे विमाने वा मण्डपे गोपुरादिषु । परिवारालये साले देवेशास्थानमण्डपे ॥

सभास्वशनिपाते च राज्ञो व्याधिं समादिशेत् । नवप्रकारे मार्गेण क्रमाच्छान्तिं समाचरेत् ॥

तत्र लिङ्गे च पीठे च वेरे वायं विधिर्भवेत् । दिशाहोमं ततः कृत्वा महास्नपनसंयुतम् ॥

अष्टोत्तरशतब्रान्युतं पञ्चामृतान्वितम् । पद्मगव्यसमोपेतं मधुक्षीरघृतैरपि ॥

सहस्रादिचतुष्प्राप्तैः प्रस्थमानैर्महेधरम् । आरयित्वा र्चयेद्दिद्वान्भोजयेच्छान्तिहोमयुक्तम् ॥

एवं कृते तु सप्ताहमन्ते चोत्सवमाचरेत् । प्रासादे सर्वेषां भिन्ने प्राग्बदेव मुनीधराः ॥

अकम्मात्पतिते धात्रि यदुक्तं तद्वादाचरेत् । प्रायश्चित्तं तथैव स्यान्मण्डपादौ शिवाप्रजाः ॥

शैवान्संभोजयेजित्थं शिवशास्त्रविशारदान् ॥

^{२९} A : लिङ्गं वा प्रतिमां वापि स्वेदं वा   ^{३३} A : बल्मीकसदसति ; C : बल्मीकं सदसद्

^{३०} A et B omettent les *śloka* 28 et 29a   ^{३१} F : रथे pour पीठे   ^{३२} E, F : pour डलूक

^१ A : स्वनावृष्टौ   ^२ B : पाषाणे pour पाषाण   ^३ B : तु pour च   ^४ A : पुण्याहं प्रोक्षणं

^५ C, F : विशेषं तु   ^६ A : अनन्तरे pour अनन्तरम्   ^७ A : मन्त्रानुक्तं हितानां तु

^८ A : नित्यकार्येषु

[मूर्तिहोमः^१]

शिवालये चतुर्दिक्षु 'चान्यतस्त्वविशेषतः ॥ ३४ ॥

कुण्डं वेदाश्रकं कृत्वा शोधनादींश्च कारयेत् । अग्न्याधानादिकं 'कुर्यादग्निकार्योक्तमागतं ॥ ३५ ॥

'समिदाज्यचरुक्षीरं दधिमधुतिलं तथा । सर्पपं लाजसक्तुं च यवश्चैकादश स्मृताः ॥ ३६ ॥

हृदादीशानमन्त्रैस्तु प्रत्येकं तु शताहुतिः । स्विष्टमग्नेतिमन्त्रेण 'पूर्णाहुतिमथाचरेत् ॥ ३७ ॥

'मूर्तिहोम इति ख्यातः सर्वदोषनिवारकः^२ ।

[शान्तिहोमः^३]

आज्यापूपपयो^४ धानाश्चरुश्चैव तु पञ्च च ॥ ३८ ॥

^१ cf. *Yogajāgama* 17, 3-7:

“मूर्तिहोमस्य शृणु ॥

प्रासादस्य चतुर्दिक्षु अन्तर्मण्डपके बुधः । चतुरश्रं स्थण्डिलं कृत्वा ईशाने घृतस्थण्डिलम् ॥

अग्निकार्यक्रमेणैव अग्निमुखं च कल्पयेत् । ईशाने सदाशिवं मन्त्रं पूर्वं तु ईशमन्त्रकम् ॥

दक्षिणे रुद्रमन्त्रं तु पश्चिमे विष्णुमन्त्रकम् । उत्तरे ब्रह्ममन्त्रं तु यथाशक्त्या तु होमयेत् ॥

हविर्निवेदयेत्पश्चात्क्षपनं कारयेच्छिवम् । द्विगुणं पूजयेत्तत्र महाहविर्निवेदयेत् ॥

मूर्तिहोममिति प्रोक्तम्”

cf. *Virāgama* 56, 9-16a:

“मूर्तिहोमं ततः शृणु ॥

शिवाग्रे मण्डपं कृत्वा स्थण्डिलं शालिभिः कुरु । मध्यमे स्थापयेत्कुम्भं समुत्तं सापिधानकम् ॥

सवस्त्रं सहिरण्यं च सकूर्चं वारिपूरितम् । अभिनः कलशान्छौ अष्टमूर्तिं च विन्यसेत् ॥

आदित्यश्च तथा चाग्निः सोमो धरणिरेव च । आकाशश्चैव वायुश्च वरुणो यजमानकः ॥

पूर्वादीशानपर्यन्तं पूजयेद्ब्रह्मपुष्पकैः । पञ्चब्रह्मेण संपूज्य गन्धपुष्पादिना ततः ॥

कलशाद्वाह्यतो विप्रं अष्टदिक्ष्वष्ट होमयेत् । समिदाज्यचरुक्षीरं यवेन सह देशिकः ॥

एकैकाष्टशतं चैव ईशानादीनि होमयेत् । पश्चात् क्षापयेत्तत्र मूलवेरे विशेषतः ॥

हविर्निवेदयेत्पश्चाच्छिवस्य परमेष्ठिनः । मूर्तिहोममिति ख्यातम्”

^२ A : चैतन्यं च विशेषतः ; B : चैतन्यं तु विशेषतः

^३ C, E, F : कुर्यात् pour कृत्वा

^४ A, F : समिदाज्यचरुं क्षीरं ; C : समिदाज्यं चरुक्षीरं

^५ A : सकर्चुं pour सक्तु

^६ C : पूर्णाहुतिं समाचरेत्

^७ A : मूर्तिहोममिति ख्यातं

^८ A : निराकरम् pour निवारकः

^९ cf. *Kāraṇāgama* I 144, 1-9:

अथातः संप्रवक्ष्यामि शान्तिहोमविधिक्रमम् । सर्वदोषविनाशार्थं सर्वसंपत्सुखावहम् ॥

भवनस्याग्रतः कुर्वाणमण्डपं चतुरश्रकम् । भूमिशुद्धिं पुरा कृत्वा गोमयेनोपलेपयेत् ॥

प्रोक्षयेच्छिवमन्त्रेण शालिपिष्टैर्विचित्रयेत् । तन्मध्ये स्थण्डिलं कुर्याच्छुद्धतोयेन पांशुना ॥

अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् । पलाशसमिधं सद्योजातमन्त्रेण होमयेत् ॥

आज्यं हुत्वा तु वामेन चरुं वै घोरमन्त्रतः । पुरुषेण हुनेल्लालं श्रीपत्रं शिव्या हुनेत् ॥

सहस्रं वा तदर्धं वा तदर्धार्धमथापि वा । अष्टोत्तरशतं वापि प्रत्येकं जुहुयात्कृत्वा ॥

क्षरिकाबीजमुख्येन 'व्योमव्याप्याख्यमन्त्रतः' । 'रुरो मूलेन मन्त्रेण प्रत्येकाष्टशताहुतिः ॥ ३९ ॥
बीजमुख्येन मन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाचरेत् । 'शान्तिहोम इति ख्यातः सर्वदोषप्रशान्तये ॥ ४० ॥

[दिशाहोमः^१]

आलयस्य चतुर्दिक्षु पद्मं वा वृत्तकुण्डकम् । कृत्वा शिवाग्निं संकल्प्य समिदाज्यौदनैस्तथा ॥ ४१ ॥

लाजं सक्तुतिलैर्दध्मैः सर्वपर्यववेणुभिः । गुलकन्दफलैश्चैव मधुक्षीरैश्चिपश्चकैः ॥ ४२ ॥

द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा यदस्येति ततो हुनेत् । जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभृच्च क्रमाद्बुनेत् ॥

पूर्णाहुतिं ततो दत्त्वा शिवमन्त्रेण देशिकः । सद्योजातेन मन्त्रेण पावकं तु विसर्जयेत् ॥

आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । शान्तिहोम इति ख्यातः सर्वदोषनिवृत्तनः ॥

cf. *Virāgama* 55, 2-10:

शान्तिहोममहं वक्ष्ये शृणुष्व कमलासन । पूर्वोक्तमष्टपं वापि अग्निशालामवापि वा ॥

अग्निकुण्डेषु होतव्यं स्थण्डिले वापि कारयेत् । चतुरश्रं वाथ वृत्तं वा अग्निकुण्डं तु कारयेत् ॥

त्रिमेखलासमायुक्तमथवा एकमेखलम् । एवं तत्रैव संकल्प्य दर्पणोदरवत्कृतम् ॥

शोधनं क्षालनं चैव शोषणं पाचनं तथा । मधित्वा तु गृहीत्वा तु हृदयेन प्रतिष्ठितम् ॥

काष्ठं तु शिरसा दद्याज्ज्वालयेदन्नमन्त्रतः । उपस्थानं शिरसा कृत्वा परिस्तरणमेव च ॥

दशदर्भैः समायुक्तं पूर्वं चैव परिस्तरेत् । दक्षिणे पश्चिमे चैव उत्तरे च परिस्तरेत् ॥

परिधीन्द्रक्षिणे न्यस्य पश्चिमे चोत्तरे न्यसेत् । पात्राणां साधनं चैव होमयेत्क्रमशस्ततः ॥

समिधा पञ्चत्रद्वेण आज्यं चैव षडङ्गकैः । अघोरेण चरुं हुत्वा जुहुमात्तु शताहुतीः ॥

द्रव्यं प्रति विशेषेण व्याहृतिं जुहुयात्ततः । शान्तिहोममिति ख्यातम्"

¹⁰ A : दध्ना pour घाना:

¹ A : व्योमव्याप्याख्यमन्त्रकम् ; C, F : पूर्णाहुतिं समाचरेत्

² C et F omettent les demi-sloka 39b et 40a ³ A : शान्तिहोममिति ख्यातं

⁴ cf. *Kāraṇāgama* I 144. 1-13a:

अथ वक्ष्ये विशेषेण दिशाहोमविधिक्रमम् । सर्वदोषहरं पुण्यं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥

मन्दिरस्य चतुर्दिक्षु मष्टपं कारयेत्ततः । प्रोक्षयेत्पुरुषेणैव गोमयेनोपलेपयेत् ॥

पुण्याहं वाचयेत्तत्र पिष्टचूर्णं विचित्रयेत् । प्रोक्षयेच्छिवतोयेन स्थण्डिलं बालुकैः कुरु ॥

आदावन्ते च कर्तव्यमग्निकार्योक्तमार्गतः । अथर्त्थं पूर्वदिग्भागे याम्ये चोदुम्बरं हुनेत् ॥

वटहोमं तु वारुणां ब्रह्मशाखां तु चोत्तरे । समिदाज्यचरुं तलाजान्सर्वपं च यवं तिलम् ॥

वैणवं माषमुद्रं च श्रीपत्रं कदलीफलम् । समिधं सद्यमन्त्रेण वामेनाज्यं च होमयेत् ॥

अघोरेण चरुं हुत्वा लाजं हुत्वा नरेण तु । सर्वपं बहुरूपेण हृदयेन यवं हुनेत् ॥

तिलं हुत्वा तु शिरसा वैणवं शिखया हुनेत् । माषं कवचमन्त्रेण मुद्रं नेत्रेण होमयेत् ॥

श्रीपत्रमस्त्रमन्त्रेण मूलेन कदलीफलम् । शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥

द्रव्यान्ते व्याहृतिं हुत्वा यदस्येति ततो हुनेत् । जयादिरभ्याधानं च राष्ट्रभृच्च क्रमाद्बुनेत् ॥

पूर्णाहुतिं ततो दद्यात्सद्योजातेन देशिकः । प्रायश्चित्तादिकं सर्वं जुहुयाद्घोरमन्त्रतः ॥

तत्पुरुषेण मन्त्रेण पावकं तु विसर्जयेत् । आचार्यं पूजयेत्तत्रहेमाङ्गुलीयकैः ॥

दिशाहोम इति ख्यातः सर्वकृत्रिमनाशनः ।

पञ्चब्रह्मशिवाङ्गैश्च क्षुरिकामूलमन्त्रतः । त्रियम्बकेति मन्त्रेण गौरीगायत्रिमन्त्रतः ॥ ४३ ॥
 द्रव्यं प्रतिशतं होमः पञ्चाशद्वा तदर्धकम् । कृत्वा मूलेन मन्त्रेण पूर्णाहुतिं समाचरेत् ॥ ४४ ॥
 'दिशाहोम इति ख्यातो ह्यस्पृश्य'स्पृश्यदोषहा ॥ ४५ ॥

इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] प्रायश्चित्तविधिर्नाम' चतुश्चत्वारिंशः पटलः^१

cf. *Virāgama* 56, 1b-9a:

दिशाहोमं प्रवक्ष्यामि शृणुष्व चतुरानन । प्रासादस्य चतुर्दिक्षु दिशाहोमं तु कारयेत् ॥
 अग्निमुखं च संकल्प्य पूर्वोक्तेन विधानतः । हस्तमात्रेण विप्रेन्द्र स्थण्डिलं कारयेत्ततः ॥
 प्रासादस्य चतुर्दिक्षु पूर्वं तु चतुरश्रकम् । दक्षिणे चार्धचन्द्राभं वृत्तं चैव तु वारुणे ॥
 पद्मं चैव तु सौम्यायां कुण्डं वा स्थण्डिलं तु वा । प्लक्षं चैव तु पूर्वयामुदुम्बरं च दक्षिणे ॥
 अश्वत्थं वारुणे चैव वटं चैवोत्तरे दिशि । एवंविधैः समिद्धिश्च होमयेद्देशिकस्तथा ॥
 सहस्रं वा तदर्धं वा अष्टोत्तरशतं तु वा । सद्यादीशानपर्यन्तं जुहुयात् शताहुतीः ॥
 आज्येन चरुणा चैव जुहुयात् शताहुतीः । तण्डुलैस्तिलमिश्रैश्च ईशानेन शताहुतीः ॥
 द्रव्यान्ते चैव द्रव्यान्ते व्याहृतिं जुहुयात्ततः । दिशाहोममिदं प्रोक्तम् ॥

^१ A : सकृत् pour सक्तु

^२ A : दिशाहोममिति ख्यातम्

^३ B : अस्पृश्य pour स्पृश्य

^४ A : श्री pour श्रीमद् ; B omet श्रीमद्रौरवतन्त्रे

^५ A, E et F omettent नाम

^६ A, B : पञ्चचत्वारिंशः पटलः ; C, E : पञ्चविंशतिः पटलः ; F : पटलः पञ्चविंशतिः

[पञ्चचत्वारिंशः पटलः]

[पवित्रारोपणविधिः]^१

[पवित्रारोपणकालः^२]

अतः परं प्रवक्ष्यामि पवित्रस्य तु लक्षणम् । ज्येष्ठमध्यकनिष्ठेन पवित्रस्य वरं दिनम् ॥ १ ॥

आषाढे श्रावणे मासि शुक्लपक्षे विधीयते । प्रोष्ठमासेऽध्विने मासे कृष्णपक्षे त्वथाचरेत् ॥ २ ॥

अधिवासानन्तरं चैव पवित्रं तु समाचरेत् ।

[यागमण्डपः^३]

पूर्ववन्मण्डपं कृत्वा कुण्डवेदीः^४ प्रकल्पयेत् ॥ ३ ॥

^१ Pour पवित्रारोपणविधि voir *Rauravāgama* vol I, p. 147 note 1; voir aussi *Acintyaviśva-sādhākhyā paṭala* 61 et *Santānasamhitā, paṭala* 70.

^२ cf. *Aṃśumadāgama* I4, 4b-12:

आषाढे श्रावणे मासे प्रोष्ठमासे तथैव च । अध्विनीकृतिकामासे पवित्रारोपणं कुरु ॥
पूर्वपक्षे चतुर्दश्यामाषाढे च पवित्रकम् । अन्येषु सर्वमासेषु पक्षयोः सितकृष्णयोः ॥
चतुर्दश्यामथाष्टम्यां पवित्रं विधिवत्कुरु । कृतिकादीपतः पश्चात्ताचरेत् पवित्रकम् ॥
मेघादिमिथुनार्केषु यदा दर्शद्वयं भवेत् । अब्दान्तरे यावदावश्यं मिथुनार्के हरिः स्वपेत् ॥
कर्कटाख्यादिके वापि यदा दर्शद्वयं भवेत् । शेते विष्णुः सदाषाढे भादे च परिवर्तते ॥
कार्तिके स प्रबुध्यते शुक्लपक्षे हरेर्दिने । ते मैत्रश्रवणोपेते पावने परिकीर्तिते ॥.....
आषाढपक्षे द्वादश्यां पौर्णमास्यामथापि वा । सुप्ते तदा तु कर्तव्यं पवित्रारोहणं शिवे ॥

cf. *Kāraṇāgama* I 122, 4b-5:

आषाढादिचतुर्मासाः शस्ता अन्यास्तु वर्जयेत् । कर्तव्यं पक्षयोः शुक्लकृष्णयोरुभयोरपि ॥
चतुर्दश्यामथाष्टम्यामारोहेतु पवित्रकम् ॥

voir aussi *Rauravāgama* vol I, *kriyāpāda, paṭala* 25, *śloka* 4b-6a

^३ A : ज्येष्ठमासेन दत्तेन

^४ A : प्रोष्ठमासे च मासे च

^५ A : कृष्णपक्षमथाचरेत्

^६ A : अधिवेकानन्तरं चैव

^७ cf. *Kāraṇāgama* I 122, 22-28a:

निर्दिष्टदिवसात्पूर्वरात्रे कुर्वधवासनम् । हर्म्याग्नि मण्डपं कुर्याद्दिशहस्ताष्टस्तकम् ॥
विकारस्तम्भसंयुक्तं चतुर्द्वारसमायुतम् । तन्मध्ये वेदिकं कुर्यात्त्रिभागैकभागतः ॥
विस्तारस्थं चतुर्भागमुत्सेधं तु विधीयते । वेद्या मूले तु परितश्चोपवेदिं प्रकल्पयेत् ॥
युगाङ्गुलप्रविस्तारं तदर्धं चोच्छ्रयं भवेत् । चतुर्दिक्षु च कुण्डानि तुर्यांश्च पद्ममेव वा ॥
वृत्तकुण्डं तथैशान्ये कारयेद्विधिपूर्वकम् । तोरणैश्च ध्वजैश्चैव दर्भमालाङ्कुरैस्तथा ॥
मङ्गलाष्टकसंयुक्तं स्तम्भवेष्टनसंयुतम् । गोमयालेपनं कृत्वा शालिपिष्टेन चित्रयेत् ॥
प्रोक्षयेत्पद्मगव्येन मण्डपं कुशवारिणा ॥

गोमयेन तु 'शुद्धिं च' 'द्वारतोरणमङ्गलम् ।' 'दर्भमाल्यैश्च पुष्पेण' 'तलस्यान्तरलंकृतम्' ॥ ४ ॥
पुण्याहं वाचयित्वा तु 'पञ्चगव्येन प्रोक्षयेत् ।' 'वास्तुदेवांस्तु संपूज्य' 'दर्पणादि ततः परम्' ॥ ५ ॥
अष्टमङ्गलद्वाराणां' 'तत्तद्देवांस्तु पूजयेत् ।'

[अङ्कुरार्पणम्¹⁰]

¹¹प्रासादे मण्डपे चैव बलिपीठे स्नानमाचरेत् ॥ ६ ॥

स्नानादिविशेषेण ¹²देवदेवं च पूजयेत् । सन्तोष्य च नमस्कृत्य विज्ञाप्य च ततः परम् ॥ ७ ॥
यागगृहमुपागम्य चाङ्कुरानर्पयेद्बुधः ।

[पवित्रसूत्राणि¹³]

ब्रह्मक्षत्रियविट्¹⁴ शूद्रसूत्रितैस्तनुकैर्युतम् ॥ ८ ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 11, 23-26:

प्रासादस्याप्रदेशे वा उत्तरे दक्षिणेऽपि वा । रुद्रहस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥
त्रयीविंशत्करान्तं च सर्वं च चतुरश्रकम् । तत्त्रिभागैकभागेन वेदिकां संप्रकल्पयेत् ॥
हस्तामात्रं तदुत्सेधं दर्पणोदरसंनिभम् । वेदिकायां पुरो भागे कुण्डं कुर्यात्सलक्षणम् ॥
सर्वालंकारसंयुक्तं मण्डपं भूषयेत्सुधीः । गोमयालेपनं कृत्वा पुण्याहप्रोक्षणं कुरु ॥

voir aussi *Rauravāgama* vol. I, *kriyāpāda*, *paṭala* 25, *śloka* 32-35.

¹⁰ B : पूर्वं तु pour पूर्ववत्   ¹¹ A : वेदीं pour वेदीः

¹² A : शुद्धेन pour शुद्धिं च   ¹³ B : द्विद्वि pour द्वार   ¹⁴ A : दर्भमाला च

¹⁵ A : न इत्येन्तरलंकृतम् ; B : नलत्यन्तरलंकृतम्   ¹⁶ B : पञ्चगव्यमयाचरेत्   ¹⁷ B : वास्तुदेवांश्च

¹⁸ A : तर्पणान्ततः परम्   ¹⁹ A : द्वारं च pour द्वाराणां   ²⁰ A : तत्र देवांस्तु pour तत्तद्देवांस्तु

¹⁰ cf. *Yogajāgama* 13, 11-12:

अङ्कुरानर्पयेत्तत्र पूर्वोक्तविधिना सह । द्वादशं षोडशं चैव पञ्चविंशतिमेव वा ॥
पञ्चदशाधिकं चैव अष्टोत्तरशतं तु वा । स्नपनं द्रव्यसहितं स्नापयेद्विधिपूर्वकम् ॥

cf. *Suprabhedāgama* II 7, 8-10:

कृत्वाङ्कुरार्पणं पूर्वं कर्तव्यमधिवासनम् । स्नपनं तु यथाशक्ति शिवाग्निं तु विशेषतः ॥
विशेषपूजनं कृत्वा नमस्कृत्वा विशेषतः । मया कृतानि दानानि द्रव्याणीह व्रतानि च ॥
अनया पूजया सर्वाः संपूर्णास्तु प्रसीदत । एवं विज्ञाप्य तं शम्भुं नमस्कृत्वा तु भक्तितः ॥

cf. *Sūkṣmāgama* 11, 29b-30:

पञ्चगव्यामृतेनैव स्नपनैरभिषेचयेत् । नैवेद्यं दापयेच्छम्भोर्धूपदीपादिकं दक्षेत् ।
देवदेवं नमस्कृत्वा स्नापयेत्तु पवित्रकम् ।

¹¹ A : प्रासादं मण्डपं चैव बलिपीठं

¹² A : देवदेवेन

¹³ cf. *Aṃśumad* 43, 9b-10a:

दर्भजं बलकलोत्थं वा क्षौमं कार्पासजं तु वा । यथासंस्कारमार्गेण संप्रहृद्देशिकोत्तमः ॥

‘श्रेष्ठमध्याधमं चैव मूलगौः सर्वतन्तुकम् । विक्रयं तु च वा क्षौमं वृक्षोत्थं चैव तदुघः ॥ ९ ॥
 ‘तत्पूर्वोक्तंस्तु कृत्वा च यथाविभवसंग्रहम् । पश्चाद् धूमं च कृष्णं च स्पर्शनेन प्रवेशितम् ॥ १० ॥
 ‘संकुलं सूक्ष्मदोषं च प्रथमं बलमीकशुद्धितम् । अन्नमन्त्रेण प्रक्षाल्य पुनर्मस्मिन् निक्षिपेत् ॥ ११ ॥
 कुङ्कुमं चन्दनं चैव कर्पूरं चागरं तथा । सद्योजातेन प्रक्षाल्य बलयं हस्तमात्रकम् ॥ १२ ॥

[गन्धपवित्रम् ¹⁰]

¹¹ त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ¹² क्लृप्तं कुर्याद्विधिक्रमम् । साष्टोत्तरशतं वापि ह्येकग्रन्थि तु रक्तकम् ॥ १३ ॥

cf. *Acintyavisvasādākhya* 61, 9-11 et 17-18:

हैमजं राजतं ताम्रं कृतादिषु यथाक्रमम् । कलौ युगे च कार्पासितन्तुना च पवित्रकम् ॥
 त्रिगुणं त्रिगुणीकुर्याद्विजकन्यादिकैः कृतम् । सूत्रं शुभं च धौतं च शोषितं तन्तु कल्पयेत् ॥
 क्षौमपद्मजबल्लोत्थपट्टदंशानोद्भवम् । सूत्रं मौञ्ज्यादिसंभूतं योग्यं तत्र पवित्रके ॥
 सूत्रशुद्धिरजातेन गुह्यकेन सुरञ्जितम् । अचोरेण तु शुद्धिर्वै बक्त्रमन्त्रेण पूजयेत् ॥
 हरिचन्दनकर्पूरकस्तूरीकुङ्कुमैस्तथा । निशागैरिकराजैश्च रञ्जयेत् पवित्रकम् ॥

cf. *Suprabheda* II 7, 15-16a:

सूत्रं प्रागेव संग्राह्यं निर्मितं विजकन्यया । यथासंभवसूत्रं वा शोधयेत्तु यमस्मना ॥
 voir aussi *Rauravāgama* vol I, *kriyāpāda*, *paṭala* 25, 6b-11a:

¹⁴ A : शूद्रा कृत्वा तु pour शूद्रसूत्रितैः; ce demi-śloka est cité dans le *Pavitrotsavavidhi* p. 123.

¹ B : श्रेष्ठमध्यापयश्चैव   ² B : विक्रये तु   ³ B : तत्पूर्वार्धकं   ⁴ A : प्रवेशकम्

⁵ B : सकलं   ⁶ B : बल्याङ्गु pour बलमीक   ⁷ A : शुद्धिदम् pour शुद्धितम्

⁸ A : मस्मेन pour मस्मिन्   ⁹ Ce demi-śloka est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 124.

¹⁰ cf. *Suprabheda* II 7, 16b-24a:

तत्सूत्रं द्विगुणं प्रोक्तं तदेव द्विगुणं भवेत् । नवसंख्यं तु यत्सूत्रं पवित्रं कनकसिद्धिदम् ॥
 वामाद्याः शक्यस्तत्र नवसूत्राधिदेवताः । लिङ्गोत्सेधसमायामं प्रासादे तु पवित्रकम् ॥
 हस्तमात्रसमायामं पवित्रमिह शोभनम् । सूत्रैर्विधयेद्विद्वाजवधा तु पवित्रकम् ॥
 नवषोडशविंशद्विधमन्त्रयमेव च । पञ्चविंशच्च द्वात्रिंशत् षट्त्रिंशन्मध्यमन्त्रयम् ॥
 पञ्चाशत्सप्ततिश्चैव नवतिश्चोत्तमन्त्रयम् । एतेषां तु यथाशक्यं पवित्रं लक्षणान्वितम् ॥
 प्रशान्तायेति मन्त्रेण ग्रन्थयित्वा पवित्रकम् । तस्य मध्ये दशग्रन्थि बध्वा सूत्रेण देशिकः ॥
 नवसप्ताष्टसूत्रैर्वा ग्रन्थि कृत्वा विचक्षणः । इन्द्रादिलोकपालाश्च ग्रन्थीनामधिदेवताः ॥
 आत्मार्थेऽप्येवमाख्यातं सूत्रसंग्रहणं कमात् । सकलानां तु विम्बानां तदुत्सेधं प्रकीर्तितम् ॥

cf. *Sūkṣma* II, 10-22a:

तन्तुना त्रिगुणीकृत्य दशवृद्धया ततः कमात् । शतमष्टोत्तरं चैव तन्तुनामुत्तमं भवेत् ॥
 तन्तुनां द्वादशेनैव द्वादशादित्यदेवतम् । पञ्चाशत्तन्तुसंख्याता तन्तुनां मध्यमा मता ॥
 तन्तुनां त्रिंशसंख्याता तु त्रिमूर्त्यधिदेवता । पञ्चविंशतिसंख्याता तन्तुनां कन्यसा स्मृता ॥
 अथवान्यप्रकारेण तन्तुसंख्यां ऋणु त्वय । एकादशैकवृद्धया तु तन्तुनां त्रिंशसंख्यया ॥
 ग्रन्थयस्तन्तुसंख्याता यथेष्टग्रन्थिसंयुताः । एकद्वित्र्यङ्गुलं वापि ग्रन्थिमानं प्रकल्पयेत् ॥
 ग्रन्थयस्त्रिंशदेशे वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः । एभिर्लक्षणसंयुक्तं कुर्याद्रन्ध्रपवित्रकम् ॥

पञ्चदशचतुर्गन्थि श्वेतं रक्तं तु कृष्णकम् । सप्तविंशतिश्वेतं च ह्यष्टग्रन्थि तु 'कृष्णकम् ॥ १४ ॥
 'पञ्चाशत् संख्यया च कुङ्कुममिति कल्पयेत् । 'इत्येतद्ग्रन्थिसूत्रेण कृत्वा 'तु देशिकोत्तमः १५ ॥
 उत्तमं हस्तमात्रेण नवसूत्रेण कल्पयेत् । 'गन्धपवित्रकं कृत्वा लिङ्गपीठप्रमाणकम् ॥ १६ ॥
 दशग्रन्थि नवग्रन्थि बन्धयित्वा तु तद्गुरुः^६ । लिङ्गनाहप्रमाणेन 'तत्त्वत्रयं समुच्चरन् ॥ १७ ॥
 एकाङ्गलप्रमाणेन कृत्वा पवित्रं देशिकः । गौरीगणेशस्कन्धे च माहेश्वरे च चान्यके ॥ १८ ॥
 अन्येषां परिवाराणां 'सौरं नाहप्रमाणकम् ।

[पवित्राधिवासः^७]

मण्डलस्थं^{१०} शिवं चैवाभ्यर्च्य हृन्मन्त्रमुच्चरन् ॥ १९ ॥

महापवित्रं वक्ष्यामि गङ्गागौर्यवतारकम् । पञ्चग्रन्थिसमायुक्तमामन्त्रणपवित्रकम् ॥
 दूर्वाशतैः समभ्यर्च्य तस्मान्नित्यपवित्रकम् । गैरिकगुरुकाशमीरचन्दनै रक्तचन्दनैः ॥
 हरिद्राकृष्णकतरै रजयेद्ग्रन्थिमध्यमे । आत्मविद्याशिवेनैव त्रितयं लिङ्गमूर्धनि ॥
 पवित्रं पिण्डके त्वेवं परिवारामरादिषु । पवित्रमेकं कर्तव्यं महेशे तद्विशेषतः ॥
 शिरोमाला उरोमाला बाहुमालोपवीतकम् । मणिबन्धाक्षमाला च सकलेऽप्येवमाचरेत् ॥
 पवित्रमेकं सर्वेषामल्पतन्तु विधीयते । प्राप्तं दं यागशालां च प्राकारं पचनालयम् ॥

त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य तन्तुना वेष्टय देशिकः ।

voir aussi *Rauravāgama*, vol I 25, 20b 23.

^{११} ce demi-sloka est cité dans le *Pavitrotsavavidhi*, p. 124.

^{१२} A : कम्बलं P : UR कल्लतं ; *Pavitrotsavavidhi*: कल्ल

^१ B : रक्तकम्   ^२ A : पञ्चादशं तु संख्या च   ^३ A : इत्येते pour इत्येतद्   ^४ B : वै pour तु

^५ B : गन्धपवित्रं कृत्वा तु   ^६ A : तद्गुरुम्

^७ A : तत्त्वत्रयं समुच्चरेत् ; B : तत्त्वत्रयमुच्चरन्   ^८ A : सौरनाद pour सौरं नाह

^९ cf. *Amśumad* 43, 51-58:

मण्डलेशं समभ्यर्च्य उपदेशस्य मार्गतः । कर्तारि दन्तकाष्ठं च जिह्वाशोधनमेव वा ॥
 सूचिकां श्रोत्रशोधं वा नखशोधनमेव वा । पूर्वभागे तु संस्थाप्य पुरुषमन्त्रमनुस्मरन् ॥
 रजनीं पद्मगव्यं च कौपीनं खण्डवस्त्रकम् । तैलमामलकं चैव पद्मासृतं च दक्षिणे ॥
 अधोरमन्त्रमुच्चार्य पूजयेत् विचक्षणः । ईशाहरं यूकहरं केशशोधनमञ्जनम् ॥
 पुष्पमाभरणं चैव वस्त्रयशोपवीतकम् । चन्दनं वारुणे चैव त्र्यक्षरं मन्त्रमुच्चरन् ॥
 कमण्डलुं योगपट्टमोडवाणं भैक्षपात्रकम् । व्याघ्राजिनं वेदण्डं चामरं छत्रदर्पणम् ॥
 पादुके भसितं चैव मात्रादण्डं च खड्गकम् । वामदेवमनुस्मृत्य सौम्ये तु स्थापयेद्बुधः ॥
 एवं क्रमेण संस्थाप्य प्रोक्षयेच्छान्तिमन्त्रकैः । पञ्चाक्षोमं प्रकर्तव्यमन्त्रिकार्याक्तमार्गतः ॥

cf. *Kāraṇa* I 122, 28b-40:

स्थण्डिलं कारयेद्विद्वान्दशद्रोणैश्च शालिभिः । तण्डुलैः समलंकृत्य तिलदर्भैः सुपुष्पकैः ॥
 तन्मध्ये पद्ममालिष्य साष्टपत्रं सकर्णिकम् । शिवकुम्भं न्यसेन्मध्ये अक्षेशमस्त्रवर्धनीः ॥

दण्डं 'तदक्षमालयं च कोपीनं' 'भैक्षपात्रकम्' दक्षपाश्वे 'तु संस्थाप्य तत्पात्रेण 'तिरोहितम् ॥ २० ॥
 'अन्येषु चापि पात्रेषु 'गोरोचनकुशोदकम् । पाटोरकुङ्कुमं चैव नागवल्लीं च दर्पणम् ॥ २१ ॥
 'शुद्धपात्रे तु निक्षिप्य ह्युत्तरेण तु सस्थिते । पादुकां योगवेष्टं' च 'शुद्धपात्रे तु निक्षिपेत् ॥ २२ ॥
 ईशकोणे स्थिते चैव तत्पात्रेण 'तिरोहितम् । पवित्रं 'दन्तशोधं च कर्णिकां 'नखशोधनम् ॥ २३ ॥
 शुद्धपात्रे तु' निक्षिप्य पूर्वदेशे 'स्थिते बुधः । 'पवित्रे गन्धमालिप्य शुद्धपात्रे तु' निक्षिपेत् ॥ २४ ॥
 अस्त्रमन्त्रेण संप्रोक्ष्य संहिताममिमन्त्रयेत्' । कुण्डस्य' पश्चिमे भागे 'मण्डलेषु तु निक्षिपेत् ॥ २५ ॥
 दर्भासनोपरि न्यस्य पवित्रं देशिको बुधः । 'पवित्ररक्षां विज्ञाप्य 'यागेश्वरं तु दैवकम् ॥ २६ ॥
 'मृगीचर्मणश्छादेन तन्तुनाभेन वेष्टयेत् ।

[होमः^{२३}]

कुण्डसंस्कारपूर्वेण 'त्वग्निसंघानपूर्वकम् ॥ २७ ॥

कुम्भाग्रे मण्डलं चैव विधिवत्पूजयेद् ६ । गन्धादिकं समभ्यर्च्य पात्रं केषुपरि न्यसेत् ॥
 शतकुम्भमयं वाय तात्रं वा कोस्यमेव वा । तन्मध्ये विन्यसेत्सूत्रं नववस्त्रेण वेष्टयेत् ॥
 अभ्यर्च्य गन्धपुष्पाद्यैर्हृदयेनैव देशिकः । दर्शयेत्सुरभीमुद्रां तालमुद्रां तथैव च ॥
 ईशाने तु पवित्रं च तैलामलकं पूर्वके । दण्डाक्षमालाशय्यादिभिक्षापात्राणि दक्षिणे ॥
 शलाकां केशशोधं च कर्णिकां नखशोधनीम् । उत्तरे विन्यसेद्दीमान्पश्चिमे तु विशेषतः ॥
 तान्मूलं योगपटं च चामरं गजमालिकाम् । ईशानादीनि सथान्तं तत्तन्मन्त्रेण मन्त्रयेत् ॥
 पादुकां दर्पणं वस्त्रं पञ्चमृतपञ्चगव्यकैः । छत्रं मृगाजिनं चैव दन्तकाष्ठं तथैव च ॥
 इन्द्रादीशानपर्यन्तं वेद्यां क्रमेण विन्यसेत् । नैर्ऋते त्वक्जनं न्यस्त्वा भस्म चैशानगोचरे ॥
 न्यसेद्विष्णुलबीजैश्च प्रत्येकं वस्त्रवेष्टितम् ॥ गन्धपुष्पादिभिः पूज्य हृदयेनैव देशिकः ॥
 न्यस्त्वा शुद्धाख्यमेवं तु मूलेनैव शतं हुनेत् ॥

voir aussi *Rauravāgama* vol I, 25, 36-42 et 59-63.

10 A : शिवे चैव बलयं

1 B : तु यक्षमालां च 2 A : भिक्षा pour भैक्ष 3 A : न pour तु 4 A : तिरोधकम्

5 A : अन्येषाणां च पात्राणां 6 A : गोरोचके शोधनम् 7 A : शुद्धपात्रेण

8 A : वेष्टी pour वेष्टं 9 B : शुद्धि pour शुद्ध 10 A : तिरोधकम् 11 A : दन्तशोधेन

12 A : घन pour नख 13 A : पात्रेण pour पात्रे तु 14 A : स्थितं pour स्थिते

15 A : पवित्रं गन्धमालिप्य 16 A : पात्रेण pour पात्रे तु 17 A : मन्त्रकम् pour मन्त्रयेत्

18 A : कुण्डेन 19 A : मण्डलेन 20 A : पवित्रं रक्षविज्ञापे 21 A : यागेश्वरेण

22 A : मृगीचर्ममन्त्रादेन तन्तुनाभेन वेष्टयेत्

23 cf. *Kāmika* II 18, 39-44:

कुण्डसंस्कारमारभ्य पूर्णान्तं होममाचरेत् । समिदाज्यचरुल्लालाजोस्तिलसस्येन्द्रसंयुतान् ॥

पलाशादुम्बराश्वत्थवटाः प्रागादिदिक्षु च । शमीखदिरश्रीवृक्षप्लक्षाः स्युर्वह्निर्कोणतः ॥

प्रधाने तु पलाशः स्याच्छतं सार्धं शिवस्य तु । शिवाद्दशांशतोऽङ्गानां कुण्डे प्राधानिके भवेत् ॥

तदर्धमन्त्रकुण्डेषु नरादिषु हृदादिषु । स्थालीपाकं हविः कृत्वा तद्बुदा विभजेत्त्रिधा ॥

अग्निहृदयमध्ये तु 'नित्येन पूजयेच्छिवम् । 'पूजावैकल्यतार्थं च 'पवित्रं तु निवेदयेत् ॥ २८ ॥
 पवित्रेण निवेदार्थं मूलमन्त्रशताहुतिः । सर्वसाक्षिशिवं चात्र 'पवित्रोपरि पूजयेत् ॥ २९ ॥
 पञ्चब्रह्मपङ्क्तानां प्रत्येकमेकविंशति । 'अतिरक्ताख्यजिह्वायां हुत्वा तु तिलसर्पणम् ॥ ३० ॥
 लाजमाज्यं च मापं च कनकायां तु 'होमयेत् ।

[गन्धपवित्रारोपणम्]

पश्चात्तु पञ्चब्रह्मेण' पङ्क्तेनाभिमन्त्रयेत् ॥ ३१ ॥

शिवांशमग्निभागं च मध्वाज्याभ्यां तु मिश्रितम् । कुर्यादात्मीयभागं तु केवलेन घृतेन च ॥

हृदा देवांशनभ्यर्च्य तमादाय शिवान्तिकम् । गत्वा संपूज्य देवेशम्'

ibid., 55b-57a:

संबत्सरात्मकं सर्वकृत्यसाक्षिणमव्ययम् । गोप्तारं संश्रयं कर्मफलप्राप्तिनिबन्धनम् ॥

अनुस्मरंश्चिवं ब्रह्मपङ्क्तशिवमन्त्रतः । त्रिःसप्तकृत्वः संपातं तथैव जुहुयात्ततः ॥

voir aussi *Rauravāgama* vol I, 25, 43-45.

* A : अग्निजातेन पूर्वकम्

1 B : नित्यं वै pour नित्येन

* A : प्रजा pour पूजा

* A : पवित्रेण तु वेदयेत्

* B : पवित्रं परिपूजयेत्

* A : पङ्क्तानां pour पङ्क्तानां

* A : अतिरिक्तेन जिह्वेन कृत्वा

* A : होमकम्

* cf. *Acintyaviśvasādhakhyā* 61, 10b-103a:

यागधामवृक्षस्थानप्रासादानलसंश्रयम् । कारकौषं च सूत्रेण वर्मणा परिवेष्टयेत् ॥

पूजितायाश्च सूर्याय दत्त्वा गन्धपवित्रकम् । समाचम्य कृतन्यासः प्रणिपत्य कृताध्यैकः ॥

दद्याद्गन्धपवित्रं तु नन्द्यादिद्वारपालके । प्रविश्य वास्तुनाथाय ब्रह्मेणोऽपि ददेत्ततः ॥

साम्नेभ्यो लोकपालेभ्यः पवित्राणि स्वनामभिः । शिवकुम्भादिवर्धन्यां दद्याल्लम्बोदराय च ॥

अभ्यर्च्य विघ्नराजं च देशिकाङ्घ्रिपदाम्बुजम् । पूजयेद्गन्धपुष्पेण दत्त्वान्नं च पवित्रके ॥

पञ्चाशदोषधीलिप्तं मानोन्मानविवर्जितम् । पुष्पदूर्वादिसंयुक्तं धूपितं च विशेषतः ॥

एकप्रण्यस्तपसूत्राद्यं चतुर्वर्गफलोदयम् । मन्त्राभिमन्त्रितं तन्तु विधायान्जलिमध्यतः ॥

आमन्त्रणपदं ह्येतद्देशिकोऽपि यजेद्यथा । ओं समस्तविधिविच्छिद्रपुरणेश मखं प्रति ॥

प्रणो वामन्त्रयामि त्वां त्वदिच्छा व्याप्तिकारिका । तत्सिद्धिमनुजानीहि जातं च चिदचित्पदे ॥

सर्वथा सर्वदा शम्भो नमस्तेऽस्तु प्रसीद मे । आमन्त्रितोऽसि देवेश सह देव्या गणेश्वरैः ॥

मन्त्रैर्लोकपालैश्च सहितः परिवारकैः । निवेदयाम्यहं तुभ्यं प्रभाते तु पवित्रकम् ॥

नियमं च करिष्यामि परमेश तवाज्ञया । आमन्त्र्य देवमित्येवं रेचक्रेनामृतीकृतम् ॥

मूलं शिवान्तमुच्चार्य तच्छिवाय निवेदयेत् । जपैः स्तोत्रैः प्रणामैश्च तोषयेत्परमेश्वरम् ॥

cf. *Kāmika* II 18, 57b-67:

दत्त्वा गन्धपवित्रं च भानोराचम्य देशिकः । यागधामवृक्षस्थानप्रासादानलसंश्रयान् ॥

कारकान्यसूत्रेण वर्मणा परिवेष्टयेत् । दद्याद्गन्धपवित्रं तु नन्द्यादिभ्यः प्रदक्षिणम् ॥

प्रविश्य पूर्ववच्चान्तर्ब्रह्मेण च पवित्रकम् । तदेतानि पवित्राणि भगवन्संस्कृतानि हि ॥

अर्पयामि घटस्थाय शिवायाच्चेत्येदिति । समर्प्य रक्षणायाम्यै तेभ्यो गन्धपवित्रकम् ॥

आदौ वा कुम्भवर्धन्यादंस्त्वा यायाच्छिवान्तिकम् । स्वमूर्तां गुरुवत्सौ च दद्याद्गन्धपवित्रकम् ॥

- 'दिवन्ध्वं चास्त्रमन्त्रेण कवचेनावकुण्ठनम्' । मूलेन चामृतीकृत्याप्यर्घ्येणैव च योजयेत् ॥ ३२ ॥
 शिवकुम्भं दक्षपार्श्वे 'दर्भासने तु विवेशयेत् । पश्चाद्रन्ध्रपवित्रं तु गृहीत्वा देशिको बुधः ॥ ३३ ॥
 प्रथमं 'मण्डपं पूज्य यथामार्गेण पूर्ववत् । ऊर्ध्वकायस्तु पूजेत तन्मन्त्राणि समुच्चरन् ॥ ३४ ॥
 'पवित्राणि तु दत्त्वा चाप्यर्घ्येणैव च योजयेत् । बालमग्निं तु संबिन्द्य पवित्रेण तु योजयेत् ॥ ३५ ॥
 'कुण्डे देवं च संपूज्य दत्तवैव तु पवित्रकम् । कुण्डे त्वन्यांश्च देवांश्च 'पवित्रेण च योजयेत् ॥ ३६ ॥
 पश्चाद्भूपं तु संपूज्य घातारमधिदैवतम् । पवित्रेण तु संयोज्याप्यर्घ्यं मूर्ध्नि 'सुयोजयेत् ॥ ३७ ॥
 'दीपं चैव तु संपूज्य 'ह्यकं चैवाधिदैवतम् । 'दीपदेवे तु संयोज्य 'पञ्चब्रह्मेण पूजयेत् ॥ ३८ ॥

[घण्टायां गन्धपवित्रारोपणम्^{१४}]

दिवन्ध्वनावकुण्ठेन पश्चाद्वर्ण्डां^{१५} समुच्चरन् । मणिर्वासुकिदैवत्यः सुषिरं सोमदैवतम् ॥ ३९ ॥

एकग्रन्थिसमायुक्तमल्पतन्तुविनिर्मितम् । धूपितं पुष्पसंयुक्तं समादायाञ्जलीं गुरुः ॥
 आमन्त्रणपवित्रं तत्सुधामुद्राप्ररोचतम् । शिवायारोप्य तन्मूर्ध्नि रेचकेन शिवाणुना ॥
 आमन्त्रणात्मकं मन्त्रं पठेद्देवेशसज्जिधौ । समस्तविधिविच्छिद्रपूरणेश मयं प्रति ॥
 प्रभो वामन्त्रयामि त्वां त्वदिच्छा व्याप्तिकारिका । तत्सिद्धिमनुजानीहि यजतश्चिदचित्पदे ॥
 सर्वथा सर्वदा शम्भो नमस्तेऽस्तु प्रसीद मे । जप्त्वा निवेश देवाय स्तुत्वा नत्वा क्षमापयेत् ॥
 दद्यादाशाधिपानां तु तदस्त्राणां पवित्रकम् ॥

voir aussi *Rauravāgama* vol I, 25, 46-58.

^{१२} La forme grammaticale correcte est पञ्चब्रह्मणा ; mais le mètre ne serait pas respecté.

- ^१ A : दिवन्ध्वनास्त्रमन्त्रेण   ^२ A : कुण्ठनम् pour कुण्ठनम्   ^३ A : दर्भासने तु   ^४ A : मण्डपे
^५ A : ऊर्ध्वकायेन   ^६ A : पवित्रेण तु दत्तेन   ^७ A : कुण्डदेवेन pour कुण्डे देवं च
^८ A : पवित्रेणाक्रमेण च   ^९ A : सुयोजकम्   ^{१०} A : दीपेन तु च   ^{११} A : अर्केण चाधिदैवतम्
^{१२} A : दीपदीपेन   ^{१३} voir p. 190 note 9
^{१४} cf. *Sakalāgamasamgraha* 768b-769:

घण्टायां वासु [वास्तु?] देवत्यं जिह्वायां तु सरस्वती । अनन्तो बलये प्रोक्तो नाराचो मन्त्रनादकः ॥
 शूलं त्रिमूर्तिदैवत्यं वृत्ताकारं नभो मवेत् ॥.....

ibid., 771b-772a:

घण्टाशब्देन गच्छन्ति दानवाश्च भयंकराः । आगच्छन्ति च सुप्रीताः शिवेन सह देवताः ॥

cf. *Āgamavacanagrantha*, p. 56:

मणीनां वासु[वास्तु?] देवत्यं जिह्वायां तु सरस्वती । वर्ण्डं चैवाग्निदैवत्यं नाद ईश्वर एव च ॥

सुषिरं सोमदैवत्यं बलये वासुकिस्तथा । नालाग्रमिन्दुदैवत्यं वर्ण्डे चैव तु भास्करः ॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च त्रिशूलस्याधिदेवताः । राक्षसाश्चासुराश्चापि पिशाचा ब्रह्मराक्षसाः ॥

गच्छन्ति घण्टाघोषेण देवसाजिध्यमेव च ॥

cf. *Kāraṇa* I 30, 188-189a:

पूजाकाले तु घण्टावास्ताडनार्त्तिकं प्रयोजनम् । यक्षराक्षसपैशाचदानवा ब्रह्मराक्षसाः ॥

देवसाजिध्यपूजार्थं गच्छन्ति मणिशब्दतः ॥

जिह्वा सरस्वती चैव 'नालमिन्द्राधिदैवतम् । 'शूलं त्रिमूर्तिदैवत्यं 'तत्तन्मन्त्रेण पूजयेत् ॥ ४० ॥
महाघण्टानिनादेन 'राक्षसा असुरास्तथा । ब्रह्मराक्षसपैशाचपूर्वाश्च 'तेन चिन्तिताः ॥ ४१ ॥
दूरं गच्छन्ति नादेन यान्ति देवाः सुसन्निधिम् । पवित्रेण तु निक्षिप्य चार्घ्येण तु सुयोजयेत् ॥ ४२ ॥

[भस्मपात्रे स्फुक्स्फुवयोश्च गन्धपवित्रारोपणम्]

भस्मालयं तु संपूज्य शक्तिमन्त्रं समुच्चरन् । भस्मालये तु शक्तीनां तन्तु ब्रह्माधिदैवतम् ॥ ४३ ॥
बन्धेन रज्जुद्वयेन भस्म तत्तच्छिन्नेन तु । गन्धपवित्रं संपूज्य 'पश्चात्स्फुक्स्फुवपूजनम् ॥ ४४ ॥
'अधः कुम्भे तु रुद्रेण चेश्वरेण तु मध्यमम् । अग्रे सदाशिवं 'चैव तत्त्वत्रयं तु पूजयेत् ॥ ४५ ॥
पवित्रेण तु संयोज्य चार्घ्यं मूर्ध्नि ^{१०}सुयोजयेत् ।

[सौरादिगुर्वन्तं गन्धपवित्रयोजनम्]

पश्चात्सौरादिदेवानां ^{११}पवित्राणि निवेदयेत् ॥ ४६ ॥

^{१२}पादौ प्रक्षाल्य चाचम्य भस्म ^{१३}निक्षिप्य तु दूरः । सकलीकरणं कृत्वा समादायाध्यं पात्रकम् ॥ ४७ ॥
द्वारतोरणदेवांस्तु ^{१४}पवित्रेण तु योजयेत् । अष्टमङ्गलदेवांस्तु ^{१५}पूर्वादीशान्तमर्चयेत् ॥ ४८ ॥
पवित्रेण तु युक्तेन ^{१६}लोकपालांस्तु योजयेत् । ^{१७}पवित्रेण तु योगस्तु वास्तुदेवे तथा भवेत् ॥ ४९ ॥
अङ्गलत्रयमुच्छित्य पवित्रे बलं योजयेत् । पश्चिमेन तु लक्ष्मीं च सरस्वतीं तु चोत्तरे ॥ ५० ॥
^{१८}पवित्राणां तु बन्धेन चार्घ्यं मूर्ध्नि तु योजयेत् । ब्रह्मविष्णू च संपूज्य पवित्रं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ५१ ॥
^{१९}दशागुघानि संपूज्य पवित्रेण तु योजयेत् । कुम्भवर्धनीं संपूज्य पवित्रं गन्धयुक्तकम् ॥ ५२ ॥
^{२०}मण्डलस्थं तु देवं तु सद्यादिना तु पूजयेत् । पवित्रेण तु संयोज्य ^{२१}चाच्यं लिङ्गं तु पूजयेत् ॥ ५३ ॥
अक्षिकोणादि चेशान्तं ^{२२}पवित्रमर्च्यं लिङ्गके । ^{२३}पाद्याचमनार्घ्याणि दत्त्वा तु देशिको बुधः ॥ ५४ ॥
^{२४}देशिकान् सप्त संपूज्य पवित्रेण तु योजयेत् ।

[देवदेवे गन्धपवित्रारोपणम्]

^{२५}देवदेवं मस्कृत्य पाद्याचमनार्घ्यकम् ॥ ५५ ॥

^१ A : नालमिन्द्रस्य दैवतम्

^२ A : त्रिशूलं pour शूलं

^३ A : तन्मन्त्रेण तु

^४ A : राक्षसानसुरं तथा

^५ A : तन्तु pour तेन

^६ A : ब्रह्म तु दैवतम्

^७ A : पश्चात्स्फुक्स्फुवौ पूजयेत्

^८ A : अधोऽकुम्भेन

^९ A : पूज्य pour चैव

^{१०} A : सुयोजकम्

^{११} A : देवेन pour देवानां

^{१२} Les loka 47a, 48b, 49a, 50, 51, 52a est 54b sont cités dans le Pavitrotsavavidhi, pp. 157-158.

^{१३} A : निक्षिप्यते गुरुः

^{१४} A : देवेन pour देवांस्तु

^{१५} A : देवेन pour देवांस्तु

^{१६} B : लोकपालान् सुयोजयेत्

^{१७} A : पवित्रेणाहं तु योगेन वास्तुदेवान् तथा भवेत्

^{१८} A : पवित्रेण

^{१९} A : दशागुघेन

^{२०} A : मण्डलस्थेन देवेन सद्यादीनां तु

^{२१} A : अर्धलिङ्गे तु pour चाच्यं लिङ्गं तु

^{२२} A : पवित्रमर्धलिङ्गकम्

^{२३} A : पाद्याचमनमर्घ्येण

^{२४} A : सप्तदेशिकं संपूज्य

^{२५} A : देवं देवीं

^१ दद्यादर्थं तथा मूर्ध्नि चास्ये त्वाचमनं तथा । ^२ पादयोः पाद्यमित्युक्तं तत्तन्मन्त्रं समुच्चरन् ॥ ५६ ॥
 अष्टत्रिंशत्कलान्यासमण्डपुष्पेण योजयेत् । गन्धपवित्रं संगृह्य शिवमन्त्रं समुच्चरन् ॥ ५७ ॥
 देवेशं सहदेव्यकंगणेशलोकपालकम् । सहितं परिवारेण ^३ निवेदयामि तुभ्यकम् ॥ ५८ ॥
 प्रभाते तु पवित्रं च तत्त्वमन्त्रं समुच्चरन् । नियमं च करिष्यामि परमेश तवाह्वया ॥ ५९ ॥
 गन्धपवित्रं विल्वं च दूर्वाक्षतैस्तु युक्तकम् । देवदेवे तु दत्त्वा तु तत्त्वत्रयेण चिन्तितम् ॥ ६० ॥
^४ आत्मतत्त्वाच्छिवान्तं च गृहस्थानां विधीयते । शिवतत्त्वादि ह्यात्मान्तं मुक्तिकामः प्रकल्पयेत् ॥ ६१ ॥
^५ तत् तत्सर्वाणि त्वर्घ्येण दत्त्वा तु देशिको बुधः । धूपं दीपं च दत्त्वा तु पायसान्नं निवेदयेत् ॥ ६२ ॥
 पाद्यमाचमनं दत्त्वा चोपचारं निवेदयेत् ।

[अग्निस्थशिवं प्रति क्रिया^६]

कुण्डदेशे प्रदेशे चाग्नी पवित्रं निवेदयेत् ॥ ६३ ॥

^१ A : दद्यादर्थं तु मूर्ध्नि   ^२ A : पाद्यं पादयमित्युक्तं   ^३ A : निवेदमात्मतुभ्यकम्

^४ Le Rouravāgama suit l'ordre des mantra d'ātmātattva à Śivatattva pour les bhuktikāma et de Śivatattva à ātmātattva pour les muktikāma. Les autres āgama et les manuels suivent l'ordre inverse, de Śivatattva à ātmātattva pour les bhuktikāma et d'ātmātattva à Śivatattva pour les muktikāma; cf. Kāmikāgama II 18, 91b-94:

पूरेति द्विरुच्चार्य मन्त्रव्रतपदं ततः । नियमेश्वरायेति पदं स्वाहेत्यन्तं समुच्चरन् ॥

आत्मतत्त्वाधिपतये शिवाय नम इत्यपि । तत्त्वविद्याशिवाख्यं च मुक्तिकामः पदं पठेत् ॥

पवित्रकत्रयं मूर्ध्नि दद्याद्भोगी शिवादिकम् । शिवाणुमादावुच्चार्य शिवविद्यात्मकं पुनः ॥

सर्वतत्त्वेश्वरायेति दद्याद्ब्रह्मावतारकम् ॥

cf. Acintyaviśvasūdhākhya 61, 128b-137a:

आत्मतत्त्वे प्रकृत्यन्ते पालिते पद्मयोनिना । उच्चार्य मूलमाद्यन्तं पवित्रेणाचयेच्छिवम् ॥

विद्यातत्त्वे च विद्यान्ते पालिते विष्णुकारणे । ईश्वरान्तं समुच्चार्य पवित्रमधिरोपयेत् ॥

शिवान्ते शिवतत्त्वेऽप्य रुद्रकारणपालिते । शिवान्तं मूलमुच्चार्य पवित्रमधिरोपयेत् ॥

सर्वकारणपालयेयु सर्वतत्त्वेयु सुव्रत । मूलं लया[न्तमुच्चार्य]दद्याद्ब्रह्मावतारकम् ॥

मुमुक्षूणां पवित्रं तु चात्मविद्याशिवैः कमात् । बुभुक्षूणां च संप्रोक्तं शिवविद्यात्मभिः कमात् ॥

स्वाहान्तं वा नमोऽन्तं वा मन्त्रैरेवमुदीरयेत् । देशिकः सर्वदेवानां पवित्रं कुर्यात्[कारयेत्?] पुनः ॥

ओं हां आत्मतत्त्वाधिपतये शिवाय स्वाहा । ओं हां विद्यातत्त्वाधिपतये शिवाय स्वाहा ॥

ओं हां शिवतत्त्वाधिपतये शिवाय स्वाहा । एवं क्रमेण देवाय पवित्रं कारयेत्पुनः ॥

ओं हां सर्वतत्त्वाधिपतये शिवाय स्वाहा । अनेनैव तु मन्त्रेण कुर्याद्ब्रह्मावतारकम् ॥

^५ Le ms. A omet les sloka 62 et 63.

^६ cf. Kāmikāgama II 18, 68-73a:

दत्त्वा बह्विधदेवाय तृतीयांशं चरोर्गुरुः । आमन्त्रणपवित्रं च दद्यात्तस्यैव पूर्ववत् ॥

इन्द्राय प्रतिगृहेति नत्यन्तं प्रणवादिकम् । अन्येषां चैव मूर्तानां क्रमाद्व्याद्वहिर्बलिम् ॥

वायव्यां क्षेत्रपालाय दत्त्वाचम्य बलिं पुनः । प्रायश्चित्तं ततो हुत्वा पूर्णां दत्त्वा ततो गुरुः ॥

पश्चान्मूलं तु संचिन्त्य शतं चार्घं तु होमयेत्^१ । अन्तर्बलिं च कृत्वा च बहिर्बलिं निवेदयेत् ॥ ६४ ॥
 'तत्तन्मन्त्रेण संचिन्त्य चरुं पवित्रमिश्रकम् । पूर्णाहुतिं ततो हुत्वा'^२ त्वग्नौ पूर्वं तु मिश्रकम् ॥ ६५ ॥
 पादौ प्रक्षाल्य चाचम्य पश्चाद्भस्म तु निक्षिपेत् । 'मण्डलस्थे तु देवे तु नाडीसन्धानयोजनम्'^३ ॥ ६६ ॥

[पवित्ररक्षा']

पश्चाच्छुद्धे तु पात्रे चाप्यादाय मन्त्रशुद्धितम् । सूत्रेणाहतवन्धेन तत्तत्तन्तुमितं बुधः ॥ ६७ ॥
 पङ्क्तेन तु संपूज्य तन्मन्त्रेणाभिमन्त्रयेत्^४ । कुम्भदक्षिणभागे तु^५ 'पवित्राणां तु संस्थितिः ॥ ६८ ॥

भूर्भुवःस्वःपदेर्व्यस्तैः समस्तैरपि होमयेत् । अग्नये त्वय सोमाय ताभ्यां स्विष्टकृदाहुतिम् ॥
 स्वाहान्तैदीर्घपूर्वेस्तु हुत्वा मन्त्रैर्यथोदितैः । मण्डलस्थशिवेनैव पावकस्य शिवं ततः ॥
 नाडीसंधानमार्गेण योजयेद्भाषयेच्छिवम् ॥

cf. *Acintyavisvasādākhyā* 61, 103b-109:

तृतीयांशं चरोहुत्वा विददीत शिवाग्नये । पूर्वादिदिग्वासिभ्यो दिगीशमातृगणरुद्रक्षेत्रपालेभ्यः स्वाहेति ॥

आसां नाम्ना विभेदेन सर्वदिक्षु बहिर्बलिम् ॥

अथ दद्यात् वायव्यां क्षेत्रपालबलिं गुरुः । आचम्य विधिवच्छिद्रपूरकं होममाचरेत् ॥

पूर्णाहुतिं व्याहृतिं च हुत्वा रुन्धीत पावकम् ।

तत्र ओं हां अग्नये स्वाहा । ओं हां सोमाय स्वाहा ॥ ओं हां अग्नीषोमाभ्यां स्वाहा । ओं हां अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा ॥

कुर्यादाहुतिभिरचैवं चतुर्भिर्नन्दिकेश्वर । देवं तत्स्यण्डिलेऽभ्यर्च्य बहौ तु तदनन्तरम् ॥

नाडीसंधानविधिना योजयेन्नन्दिकेश्वर ॥

^१ A : होमकम् pour होमयेत्   ^२ B : तन्मन्त्रेण तु चिन्त्येन   ^३ A : च कृत्वा च pour ततो हुत्वा

^४ A : अग्निपूर्वं pour त्वग्नौ पूर्वं

^५ A : मण्डलस्थेन देवेन   ^६ A : योजकम् pour योजनम्

^७ cf. *Acintyavisvasādākhyā* 61, 110-113:

अन्नमन्त्रेण संशुद्धिं शुद्धपात्रेण कण्ठम् । हृदयाख्येन मन्त्रेण पवित्राण्यधिरूपयेत् ॥

पङ्क्तेन कलामन्त्रैर्वद्भाजैर्वि यथाविधि । अन्नमन्त्रैर्विशेषेण जपं कुर्यात्समाहितः ॥

भक्तियुक्तः शिवं नत्वा रक्षणार्थं समर्चयेत् । पुष्पधूपादिभिश्चैव संपूज्य विधिना तदा ॥

सिद्धान्तपुस्तकं चार्च्य विधिना नन्दिकेश्वर । भक्त्या पदान्तिकं गत्वा गुरोर्दद्यात्पवित्रकम् ॥

cf. *Kriyākramadyotikā*, p. 81:

पूते वंशदिसंभवे पात्रे अन्नकवचहृदयानि विन्यस्य, तस्मिन्मूलेन पवित्राण्यारोप्य, पुनः हृदयकवचास्त्राणि विन्यस्य,
 अन्येन पित्राय, सूत्रैरावेष्टय, संपूज्य, संहितामन्त्रैः संपूज्य, कलशायतनस्थे रक्षार्थं समर्प्य, विज्ञाप्य, लोकपालांश्च यागरक्षणे
 सावधानांश्च संभाष्य, लिङ्गस्थमपि शिवं संपूज्यानुज्ञाप्य, सिद्धान्तपुस्तके गुरौ च पवित्रं दत्त्वा,

cf. *Isānaśivagurudevapaddhati*, p. 213:

सिद्धान्तपुस्तकाधिष्ठिते विद्यापीठे शिववद् विद्यानामभिरभ्यर्चिते दशाक्षरीवागीश्वर्या प्रणवहृदयमूलविद्यातत्त्वात्मने
 नमोऽन्तं गन्धपवित्रमारोप्यारात्रिकमुत्तायस्त्रिवर्मसंपुटे पात्रे महापवित्राणि संस्थाप्य, मन्त्रसंहितायाभिमन्त्र्यास्त्रिवर्मभ्यां संरक्ष्या-
 भिपूज्य, कुम्भस्थाय रक्षां विज्ञाप्य,

^८ A : मन्त्रकम् pour मन्त्रयेत्

^९ A : भागेन pour भागे तु

^{१०} A : पवित्रेण pour पवित्राणां

पवित्राणां तु रक्षायै विज्ञाप्य कुम्भदेवकम्^१ । 'स्रुकस्रुवौ घूपदीपौ च' पवित्रं पुष्पगन्धकौ ॥ ६९ ॥
अन्यद्रव्याणि चादाय पश्चिमेन तु 'संस्थितिः । पश्चाद्गुरुं नमस्कृत्य तत्पत्न्यै तु नमस्कृतिः ॥ ७० ॥

[पञ्चगव्यचर्वाद्यासेवनम्^२]

यागालयाद्वह्निं कृत्वा चाचम्य भस्म निक्षिपेत् । सकलीकरणं कृत्वा त्रिःकृत्वा 'मण्डलं गुरुः ॥ ७१ ॥
'दर्भासनं तु संकल्प्य दक्षिणेन तु मण्डले । 'तदुपरि स्थितो वापि' पूर्वं चाभिमुखो गुरुः ॥ ७२ ॥
वस्तरे मण्डले शिष्यं पूर्वमुखं स्थितं परम् । पञ्चगव्यं तु^३ पीत्वा चाप्याचामयेत् शिष्यकम् ॥ ७३ ॥
'स्थितोत्तरमुखं शिष्यं पूर्वमेव तु कल्पयेत् । चरुमागाष्टकबलं कृत्वा^४ 'पिण्डं तु मुक्तिवत् ॥ ७४ ॥
पश्चादास्यस्य शुद्धिं तु ह्याचाम्यं च ततः परम् । दन्तशुद्धिं च कृत्वा चाप्यास्य^५ 'शुद्धिमतः परम् ॥ ७५ ॥
भस्मपात्रं तु निक्षिप्य सकलीकरणं ततः । घोरमन्त्रं शतं जप्त्वा^६ 'नमस्कृत्य तु देशिकः ॥ ७६ ॥
प्रायश्चित्तास्त्रमन्त्रेण^७ शतमाज्येन होमयेत् । नृत्तगीतेन संतोष्य कृत्वा पूर्णाहुतिं बुधः ॥ ७७ ॥

^१ B : देशिक pour देवकम् * Le demi-sloka 69b est cité dans le Pavitrotsavavidhi p. 163.

^२ A : पवित्रे पुष्पेण गन्धकम्

^४ A : संस्थितम्

^५ cf. Kāmikāgama II 18, 44-45a:

निःसृत्य यागधानस्तु समाचम्य गुरुः शुचिः । पञ्चगव्यं चरुं दन्तधावनं च कमाङ्गजेत् ॥
आचम्य पुनरप्यन्ते स्वपेच्छिवमनुस्मरन् ॥

cf. Aśintyaviśvasādhakhyā 61, 114-117a:

बहिर्निर्गत्य चाचम्य गोमये मण्डलत्रये । पञ्चगव्यं चरुं दन्तधावनं च विनिक्षिपेत् ॥
विधिनाचम्य साविध्यकृतसंगीतको गुरुः । स्वपेदनुस्मरन्नीशं बुभुक्षुर्दर्भसंस्तरे ॥
मुमुक्षुरप्पनेनैव प्रकारेणाभिसंविशेत् । केवलं भस्मशय्यायां सोपवासः समाहितः ॥
पवित्रस्याधिवासोऽयं विधिरत्र समाहितः ॥

cf. Kriyādikā p. 125:

बहिर्निःसृत्याचम्य गृहस्थो गोमयानुलिप्तपश्चिमपूर्वकृतमण्डलत्रयेषु पूर्वास्यः पञ्चगव्यं चरुं दन्तधावनं च कमादा-
सेव्याचामेत् । "गव्यमात्रं यतेरुक्तं न प्राश्यं चरुभोजनम् ।" इति वचनाद्विरक्तो मण्डलत्रयेषूत्तरास्यध्वरं विना कमात्पञ्चगव्यप्राशनं
दन्तधावनं शुद्धाचमनं च कुर्यात् । गृहस्थः शुचिः शय्यां दर्भैरास्तीर्य प्रकारत्रयेण तिलादिना रक्षां कृत्वा शिवमनुस्मर-
न्मुष्यात् । विरक्तस्तु एवं भस्मशय्यायां मुष्यात् ॥

^६ A : मण्डले कुरु ^७ Les sloka 72 et 74a sont cités dans le Pavitrotsavavidhi pp. 166-167.

^८ A : ततोपरि pour तदुपरि ^९ A : पूर्वं वापि मुखो गुरुः ^{१०} A : पीत्वा च आचम्येत् तु शिष्यकम्

^{११} A : स्थितोत्तरमुखे शिष्ये ^{१२} A : पिण्डेन मुक्तिवत् ^{१३} A : शुद्धिरतः pour शुद्धिमतः

^{१४} A : नमस्कृतं तु ^{१५} A : आज्यशतं तु होमकम्

पश्चात्तु मूलमन्त्रेण शतं जप्त्वा तु 'तद्बुधः । पश्चात्तु भुक्तिकामे तु दर्मासनं तु मिश्रकम् ॥ ७८ ॥
दर्मासनं तु संकल्प्य 'भुक्तिकामे त्वमिश्रकम् । मिश्रकेण तु तत्काले 'शिवपादे तु दण्डवत् ॥ ७९ ॥

[अधिवासानन्तरेतिकर्तव्यता^१]

इत्येतमधिवासं च कृत्वा तु देशिको बुधः । 'प्रातः ज्ञात्वा शुचिर्मूत्वा प्रासादं तु 'प्रविश्य च ॥ ८० ॥
पादौ प्रक्षाल्य चाचम्य सकलीकरणं ततः^२ । पूर्ववद्भूतशुद्धिं च स्थानशुद्धिं च पूर्ववत् ॥ ८१ ॥
मन्तर्यागं च कृत्वाथ^३ विशेषार्घ्यं 'तु कल्पयेत् । द्वारदेवांश्च संपूज्य गर्भगेहं^४ 'प्रविश्य च ॥ ८२ ॥
वास्तुदेवांश्च संपूज्य देशिकान्सप्त पूजयेत् । 'गन्धपवित्रं संगृह्य शुद्धपात्रे तु निक्षिपेत् ॥ ८३ ॥
विधाय मण्डलं मध्ये पवित्रं स्थापयेत्ततः । देवदेवेशपूजार्थं लोकपालास्तु^५ पूजयेत् ॥ ८४ ॥
दशायुधानि संपूज्य 'चार्य्येणैव तु योजयेत् । 'धूपदीपं तु दत्त्वा च यागरक्षां समुच्चरन् ॥ ८५ ॥

^१ B : देशिकः pour तद्बुधः

^२ B : भुक्तिकाम्यं तु मिश्रकम्

^३ A : शिवो पादेन दण्डवत्

^४ cf. *Aṃśumadāgama* 14, 65b-84a:

“प्रभाते ज्ञानमाचरेत् ॥

सकलीकरणं कृत्वा सामान्यार्घ्यकरो गुरुः । संप्रोक्ष्य बहुरूपेण पवित्राण्यवरोपयेत् ॥

तानीशमण्डले पात्रे चण्डेशार्थं प्रगृह्य च । अष्टपुष्पिकया देवं समभ्यर्च्य हृदागुभिः ॥

यागशालां प्रविश्याथ सकलीकरणं कुर्वचरेत्^१ । सामान्यार्घ्यं च संकल्प्य प्रोक्षयेदक्षमन्त्रतः ॥

भान्वादिगुरुपर्यन्तमर्चयेद्देशिकोत्तमः । कुण्डमन्त्रेण संप्रोक्ष्य हृदयेन समर्चयेत् ॥

प्रज्वाल्य वक्त्रमन्त्रेण अधोरेण शतं हुनेत् । अन्त्रेणैव शतं हुत्वा स्पृष्ट्वा गौर्यवतारकम् ॥

मूलेनाज्येन जुहुयात्संपातं पञ्चविंशतिम् । सर्वद्रव्यं समाहृत्य स्विष्टकृद्धोममाचरेत् ॥

नैवेद्यं दापयेच्छम्भोर्धूपदीपादिकं ददेत् । भान्वादिगुरुपर्यन्तं दद्याद्गौर्यवतारकम् ॥

ब्रह्मकुम्भे च वर्धन्यां दद्याद्गौर्यवतारकम् । पञ्चगव्यामृतं कल्प्य कृपनं कल्प्य देशिकः ॥

विघ्नेश्वरं समभ्यर्च्य द्वारदेवान्समर्चयेत् । गर्भगेहं प्रविश्याथ लिङ्गं पीठस्थलेन च ॥

क्षालनं बालमन्त्रेण शिवमन्त्रं समर्चयेत् । पूर्वभागे न्यसेद्द्रव्यमानीयान्तः प्रविश्य च ॥

कर्त्रिकां हृदयेनैव दद्यात्तेनैव देशिकः । शिरसा दन्तकाष्ठं च शिखया दन्तशोधनम् ॥

सूचिकां कञ्चनैव नेत्रेण श्रोत्रशोधनम् । नखशोधनमन्त्रेण दद्यात्तेनैव देशिकः ॥

दक्षिणे स्थापितं द्रव्यमानीयान्तः प्रविश्य च । कौपीनादिरजन्यन्तं सयादीशान्तकं ददेत् ॥

व्योमव्यापि समुच्चार्य पञ्चगव्यामृतेन च । संज्ञाप्य देवदेवेशं कृपनैरभिषेचयेत् ॥

वस्त्रावधेन संपूज्य लिङ्गं पीठं विशेषतः । पश्चिमे स्थापितं द्रव्यं संगृह्यान्तः प्रविश्य च ।

ईशाहरं हृदा चैव यूकाहरमन्त्रमन्त्रतः । दद्यादचोरमन्त्रेण केशशोधनमञ्जनम् ॥

युवं बलेति मन्त्रेण वस्त्रेणाच्छादयेत्प्रभुम् । यज्ञोपवीतं हृदयात्पुष्पमाभरणं तथा ॥

चन्दनेन समालिप्य गन्धद्वारेतिमन्त्रतः । नैवेद्यं दापयेच्छम्भोर्धूपदीपादिकं ददेत् ॥

पश्चान्मण्डपमाविश्य हृदयात्प्रोक्ष्य हुनेत् ॥

^१ Les *śloka* 80b à 83b sont cités dans le *Pavitrotsavavidhi* p. 171.

^२ A : प्रवेशयेत्

^३ A : अतः परम् pour ततः

^४ A : च pour अथ

^५ A : च pour तु

^६ B : प्रवेशयेत् pour प्रविश्य च

^७ A : गन्धं पवित्रं संग्राह्य

^८ B : च pour तु

^९ B : चार्य्येण तु सुयोजयेत्

^{१०} B : धूपं दीपं तु

१ 'स्नानवेदी तु संकल्प्य पश्चात्स्नपनं कल्पयेत् । मण्डले पूर्वदेशे तु' धान्यासनं त कल्पयेत् ॥ ८६ ॥
 पञ्चविंशत्पदं कल्प्य धान्यासने तु मध्यमे । 'कोष्ठकानि च संकल्प्य मध्यकोष्ठे तु कुम्भकम् ॥ ८७ ॥
 कुम्भपूर्वे तु तत्कोष्ठे वर्धनीं तु सुपूजयेत् । लोकपालास्तु' संपूज्य पूर्वादीशान्तकोष्ठके ॥ ८८ ॥
 'ब्रह्मविष्णु विपूज्याथ पूजयेत् दशायुधम् । कलामन्त्रेस्तु संपूज्य तत्तन्मन्त्रेण पूजयेत् ॥ ८९ ॥
 'शक्त्यादिशक्तिपर्यन्तं कुम्भमध्ये तु तं शिवम्' । धूपदीपं च दत्त्वा चाप्यर्घ्यं मूर्ध्नि सुयोजयेत् ॥ ९० ॥
 वर्धनीं पाशुपताखण्डं 'पूर्वतस्तु सुपूजयेत् । 'तत्स्थाने तु पूर्वं तु' पञ्चगव्यं तु कल्पयेत् ॥ ९१ ॥
 पञ्चामृतं च कल्पेन पूर्वमेव सुदेशिकः । 'तत्स्थानात् विवर्ज्याथ समादायार्घ्यपात्रकम् ॥ ९२ ॥
 शिवस्थानं' समाश्रित्य पञ्चगव्येन स्नापयेत् । 'त्रिफलं पञ्चामृतं चैव स्नापयेन्नालिकैरकम् ॥ ९३ ॥
 'स्नानं तु गन्धतोयेन स्नानं सहस्रधारया । 'स्नानवेदीं विसर्ज्याथ पञ्चासने तु संस्थितम् ॥ ९४ ॥
 शक्त्यादिशक्तिपर्यन्तं नित्यं संपूजयेच्छिवम् । 'आसनं मूर्तिमूलं च कृत्वा त्रयं तथा बुधः ॥ ९५ ॥
 विद्यादेहं तु 'संकल्प्य 'नेत्रमुद्रां तु दर्शयेत् । मूलेनावाहनं चैव 'शिवयोगस्य चिन्तनम् ॥ ९६ ॥
 स्थापनं संनिधानं च संनिरोधनयोजनम् । दिग्बन्धनावकुण्ठने धेनुमुद्रां तु दर्शयेत् ॥ ९७ ॥
 पाद्याचमार्घ्यं दत्त्वा तु पञ्चवक्त्राय तद्बुधः । पुष्पदूर्वाक्षतः पूज्य मूलमन्त्रं तु 'चिन्तयन् ॥ ९८ ॥
 पवित्रं 'परिमृज्याथ 'पञ्चस्नानं तु कल्पयेत् 'तु' 'तोयं वस्त्रेण संवर्ज्यं नववस्त्रेण योजयेत् ॥ ९९ ॥
 उपवीतं च 'लेपनं पट्टं 'मकुटकुण्डलम् । हारकेयूरमालाश्च त्वर्घ्यं मूर्ध्नि 'सुयोजयेत् ॥ १०० ॥
 'गन्धपवित्रमादाय त्वस्त्रमन्त्रेण योजयेत् । यागेश्वरे तु देवेशे कुम्भवर्धनिमण्डले' ॥ १०१ ॥

¹ Le demi-sloka est cité dans le Pavitrotsavavidhi p. 172.

² A : पूर्वदेशेन   ³ A : कोष्ठे केन तु   ⁴ B : च pour तु

⁵ A : ब्रह्मा विष्णुश्च पूजयेत् दशायुधानां पूजयेत्

⁶ B : शक्त्यादि pour शक्त्यादि   ⁷ B : योजयेत् pour तं शिवम्   ⁸ A : पूर्वेण तु

⁹ Le slokas 91b, 92a, 94, 95, 96, 98b, 99, 100 101, et 102a sont cités dans le Pavitrotsa' vavidhi pp. 172 à 178.

¹⁰ A : ततः स्थाने तु पूर्वें   ¹¹ A : तत्स्थानं तु   ¹² A : स्नानं pour स्थानं

¹³ B : पञ्चामृतं च त्रिफलं   ¹⁴ A : स्नानं गन्धं तु तोयेन सहस्रधारिण स्नानकम्

¹⁵ B : स्नानवेदीविसर्ज्येन   ¹⁶ A : आसनं मूर्तिकल्पेन

¹⁷ A : कल्पेन pour संकल्प्य   ¹⁸ B : नेत्रमन्त्रं च विन्यसेत्   ¹⁹ A : शिवभोगं तु pour शिवयोगस्य

²⁰ B : चिन्तयेत्   ²¹ A : परिमार्जेत्   ²² A : पञ्चस्थानं

²³ cf. Diptāgama 58, 76:

संध्यापूजनकाले तु सूत्रमादाय बुद्धिमान् । पवित्रं पञ्चगव्येन प्रोक्षयेत्पञ्चमन्त्रकैः ॥

²⁴ B : पवित्रं तोयवर्ज्येन   ²⁵ B : लेपेन   ²⁶ B : मकुटमण्डलम्   ²⁷ A : सुयोजकम्

²⁸ A : गन्धं पवित्रमादाय   ²⁹ La forme grammaticale correcte est वर्धनीमण्डले.

इत्येतत्सर्वदेवानामष्टपुष्पं तु ^१विन्यसेत् । पञ्चब्रह्म पडङ्गं च मूलमन्त्रं समुच्चरन् ॥ १०२ ॥
 सप्तसंख्याहुतिं हुत्वा चाज्यं ^२वै तण्डुलं तिलम् । प्रायश्चित्तस्त्रयमन्त्रेण ^३चाष्टशतं तु ^४होमयेत् ॥ १०३ ॥
 मूलेन वौषडन्तेन पूर्णाहुतिं तु ^५होमयेत् । पश्चात्पवित्रं पूर्वं तु वृषप्रासादवह्निके ॥ १०४ ॥
 धूपदीपेन दत्त्वा च ^६पश्चाद्वह्नौ सपुष्पकम् । धूपदीपं तु दत्त्वा च समिद्धतं च सर्पपम् ॥ १०५ ॥
 तिलं चरुं च माषाढयं लाजमाषतिलं तथा । अष्टाविंशतिसंख्याकं स्वाहान्तं शिवमन्त्रकम् ॥ १०६ ॥
 अग्नौ होमं तु कृत्वा च पूर्णाहुतिं तु योजयेत् । अन्तर्बहिर्बलिं दत्त्वा तन्मन्त्रेण तु देशिकः ॥ १०७ ॥
 पायसान्नं यथाशक्ति मूलेनाज्याहुतिं बुधः । ब्रह्ममन्त्रं समुच्चार्यं ^७वक्त्रैकीकरणार्थकम् ॥ १०८ ॥
 द्वादशान्ते तु होमं च ^८पश्चाद्व्याहृतिहोमकम् । ब्रह्मादिकारणत्यागे ^९पञ्चमन्थि तु ^{१०}चिन्तयन् ॥ १०९ ॥

[पूर्णाहुतिः]

हृदयं चैव जिह्वं च भ्रूमध्यं ब्रह्मरन्त्रकम् । सुपुस्त्रायास्तु मार्गेण विन्दुस्थानं तु योजयेत् ॥ ११० ॥
 अमृतं तु विचिन्त्याथ मूलेन वौषडन्तकम् । पञ्चविंशतिमात्रेण कुम्भकेन चतुष्पथम् ^{११} ॥ १११ ॥
 तत्तत्स्थानं तु संगृह्य शङ्खसन्निभमुद्रया । आज्येन चामृतीकृत्य पूर्णाहुतिं तु देशिकः ॥ ११२ ॥
^{१२}पश्चादाचमनं दत्त्वा काम्यं विश्वापयेद्बुधः । पुष्पाब्जलिं नमस्कृत्य ^{१३}स्तोत्रेणैव तु योजयेत् ॥ ११३ ॥
^{१४}होमरक्षां च निक्षिप्य कुण्डदेशात्तु वज्रयेत् ।

^१ B : वर्जयेत्

^२ A : तु pour वै

^३ B : अष्टदशं तु

^४ A : होमकम्

^५ A : होमकम्

^६ A : पश्चाद्वह्नौष्टपुष्पकम्

^७ A : अमोहेन तु

^८ A : वक्त्रेण करणार्थकम् ; B : वक्त्रेण कारणार्थकम्

^९ cf. *Kriyākramadyotikāvyākhyā prabhā*, p. 166 :

“कथ्यते च मुञ्चैकता ।

सथादिपञ्चवक्त्रेभ्यो घृतधारां क्षिपेत्तथा । अग्निर्कोणमग्नारभ्य वायुकोणान्तनीतया ॥

निर्ऋतेः कोणमारभ्य रुद्रकोणान्तनीतया । कुर्वीत वदनैकस्वमविच्छिन्नाज्यधारया ॥

^{१०} B : पश्चाद्वै व्याहृतिं हुनेत्

^{११} cf. *Kāraṇāgama* I 30, 218b-220a:

पञ्चमन्थि तथाच्छ्रेय प्रारभेदात्मयोजनम् । जानुमन्थिस्तु प्रथमं नाभिप्रन्थिद्वितीयकम् ॥

गलप्रन्थिस्तृतीयं तु ललाटे तु चतुर्थकम् । पथमं तु शिरोमन्थि च्छेदयेत्तु हृदा पुरा ॥

^{१२} A : चिन्तितम्

^{१३} cf. *Jñānaratnāvali* (citée dans le *Kriyākramadyotikāvyākhyā prabhā*, p. 157):

हृदा चतुष्पथं कार्यं सोमेन्द्राप्रकुशद्वयात् ।

^{१४} Le *śloka* 113 est cité dans le *Pavītrotsavavlohi*, p. 174

^{१५} A : स्तोत्राणां तु

^{१६} A : होमरक्षणे

[पवित्रारोपणम्¹]

¹परिचारं च स्नानेन शुद्धवस्त्रेण योजयेत् ॥ ११४ ॥

यज्ञोपवीतं पवित्रं चोष्णीषं चोत्तरीयकम् । इत्येतैरन्यलंकृत्य ²तन्मूर्ध्नि चास्त्रशुद्धितः ॥ ११५ ॥

मूर्ध्नि पवित्रपात्रेण विन्यसेदध्यंपात्रकम् । परिचारकोऽन्नमुच्चार्य सर्वमङ्गलं धोपयेत् ॥ ११६ ॥

³प्रासादं प्रदक्षिणं कृत्वा पञ्चपञ्चप्रदक्षिणम् । द्वापदिवास्तुनाथान्तं⁴ पवित्रेण तु योजयेत् ॥ ११७ ॥

पश्चाद्भर्मगृहं विशय ⁵त्वाचायः स्वात्मपूजनम् । ⁶आत्मपवित्रं दत्त्वा चाप्युपचारं निवेदयेत् ॥ ११८ ॥

⁷पश्चाच्छिवाय चार्घ्येण दत्त्वा वै चाष्टपुष्पकम् । ⁸पवित्राणि तु संगृह्य गन्धपुष्पेण पूजयेत् ॥ ११९ ॥

⁹दूर्वाक्षतैस्तु युक्तेन धूपदीपं निवेदयेत् । पवित्रं ¹⁰शिवाय दद्यात्तु तत्त्वत्रयं समुच्चरन् ॥ १२० ॥

¹¹शिवतत्त्वात्म तत्त्वान्तमुच्चरेन्मुक्तिकामकः । आत्मतत्त्वाच्छिवान्तं च मुक्तिकामे विधीयते ॥ १२१ ॥

¹²सर्वकार्ये तु शुद्ध्यर्थं गङ्गावतारं योजयेत् । ¹³इत्थं पवित्रं दत्त्वा च कालव्याप्ते तु बुद्धिमान् ॥ १२२ ॥

आत्मतत्त्वादि मायान्तं सर्वतत्त्वं तु चिन्तयन् । ¹⁴शिवात्मने निवेद्यैव गङ्गावतारं बुद्धिमान् ॥ १२३ ॥

¹ cf. *Aṃśumadāgama* 14, 84b-95a:

परिचारकमाहुय सोष्णीषं सोत्तरीयकम् । पवित्रं बाहयित्वा तु सर्वालंकारसंयुतम् ॥

हर्म्यप्रदक्षिणं कृत्वा द्वारदेशं प्रविश्य च । द्वारदेवान्समभ्यर्च्य दद्याद्दीर्घवतारकम् ॥

गर्भगेहं प्रविश्याथ पूजयेत्परमेश्वरम् । आत्मविद्यादिभिस्तत्त्वैर्दद्याद्दीर्घवतारकम् ॥

शङ्खघोषसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् । महेशप्रतिमादीनां परिवारामरादिषु ॥

प्राकारे बलिपीठे च दद्याद्गङ्गावतारकम् । प्रभूतहविषं दत्त्वा धूपदीपादिकं ददेत् ॥

ओडघाणमीशमन्त्रेण पुरुषायोगवेष्टनम् । भिक्षापात्रमधोरेण वामेनैव कमण्डलुम् ॥

व्याघ्राजिनं तु सद्येन हृदा च वेत्रदण्डकम् । चामरं शिरसा चैव छत्रं वै शिष्याणां न ॥

भसितं कवचेनैव पादुके नेत्रमन्त्रतः । मात्रादण्डमथास्त्रेण खड्गं तेनैव दापयेत् ॥

दद्याजित्यपवित्रं तु अन्नमन्त्रेण देशिकः । पश्चाजित्याग्निकार्यादिसंघ्याशेषं समाचरेत् ॥

महेश्वरं समभ्यर्च्य गन्धपुष्पस्रगादिभिः । सर्वालंकारसंयुक्तं बल्यन्तं चोत्सवं कुरु ॥

एकाहं त्रिहं वापि पञ्चसप्तहमेव वा । नवाहं वा प्रकर्तव्यं यानमेवं समाचरेत् ॥

² Le *deci-sloka* 114b est cité dans le *Pavitrotsavavidhi* p. 179

³ A : तन्मूर्ध्ने चास्त्रशुद्धिदम्   ⁴ A : प्रासादप्रदक्षिणं   ⁵ A : नाथं च pour नाथान्तं

⁶ A : आचार्यात्म पूजयेत्   ⁷ A : आत्मे पवित्रं   ⁸ A : पश्चाच्छिवमर्घ्येण

⁹ A : पवित्रेण तु संग्रह्य   ¹⁰ A : दूर्वामिश्रतयुक्तेन   ¹¹ A : शिवदत्तेन

¹² voir p. 193, note 4.

¹³ A : सर्वकार्यं तु

¹⁴ cf. *Acintyaviśāśadākhya* 61, 125b-126a:

स्वरञ्जालात्मकं देवं प्रव्यादिति शङ्करम् । कालात्मना त्वया देव यदुष्टं मामके विधी ॥
ibid, 131b-132a:

सर्वकारणपाल्येषु सर्वतत्त्वेषु सर्वदा । मूलं लग्नान्तमुच्चार्य दद्याद्गङ्गावतारकम् ॥

¹⁵ A : शिष्यात्मानं निवेदेन

पादुकं मस्मपात्रं च दण्डकौपीनमैक्षकम् । योगपट्टं केशशोधं शलाकाञ्जनपात्रकम् ॥ १२४ ॥
 'इत्थं पवित्रं' दत्त्वा च परिवारे पवित्रकम् । 'निवेद्याध्यं' दत्त्वा च 'पवित्राणि निवेदयेत्' ॥ १२५ ॥
 'क्षेत्रपालं विशेषेण पूजयेत्त्वमितं गुरुः । याग'गेहमुपागम्य प्रायश्चित्तार्थं होमकम् ॥ १२६ ॥
 अस्त्रमन्त्रं समुच्चार्य शतं वारं तु होमयेत् । पूर्णाहुतिं तु कृत्वा च मूलमन्त्रं समुच्चरन् ॥ १२७ ॥
 पश्चाद्देवं तु संपूज्य चाष्टपुष्पेण योजयेत् । 'मन्त्रेणैव तु सर्वेषां शिवहस्तं प्रदापयेत्' ॥ १२८ ॥
 विशेषेण तु संपूज्याप्युपचारं निवेदयेत् । 'पाद्यमाचमनं चाध्यं' दत्त्वा जपं निवेदयेत् ॥ १२९ ॥
 तत्त्वमन्त्रं समुच्चार्य दत्त्वा शुद्धपवित्रकम् । धूपदीपं च दत्त्वा तु स्तोत्रनृचं च योजयेत् ॥ १३० ॥

[चण्डेशे निर्माल्यपवित्रारोपणम्]

निर्माल्यं तु पवित्रेण पुष्पेण ^१तु सुयोजयेत् । ^{१०}उद्वाहयेत्तु चण्डेशे पश्चाद्दोमं समाश्रयेत् ॥ १३१ ॥
 'तन्मन्त्रं तु समुच्चार्य शतं वारं तु होमयेत् । चण्डे पवित्रं' ^{११}दत्त्वा तु चास्त्रमन्त्रं समुच्चरन् ॥ १३२ ॥
 तद्भस्म शुद्धपात्रेण चादायालिप्य ^{१२}हस्तकम् । तटाके भस्म निक्षिप्य पश्चात्स्नानं समाचरेत् ॥ १३३ ॥

^१ B : इत्थेन pour इत्थं

^{१०} Le demi-sloka 125a est cité dans 'e Pavitrotsavavidhi, p. 185.

^{११} A : पवित्रेण

^{१२} A : क्षेत्रपालाद् pour क्षेत्रपालं   ^{१०} B : गृह pour गेह   ^{१०} B : मन्त्रं सर्वेण सर्वेषां

^१ A : पाद्याचमनार्थं दत्त्वा जपं तु निवेदयेत्

^१ cf. Anṣumadāgama 14, 95-104:

लिङ्गात्पवित्रमुद्वास्य शालयेदस्त्रमन्त्रतः । तेन मन्त्रेण जुहुयात्समिदाज्याभक्तैः सह ॥
 शतमर्घं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् । एवं दिने दिने कुर्यात्क्रियामेनां समाचरेत् ॥
 अवरोहदिने प्राप्ते नित्यपूजां समाचरेत् । जयादिरभ्याघ्रातं च राष्ट्रभूदोममाचरेत् ॥
 कुण्डेष्वग्निं विसृज्याय कुम्भमध्ये तु योजयेत् । पश्चात्कुम्भं समुद्धृत्य गर्भगेहं प्रविश्य च ॥
 संस्तप्य देवदेवेशं प्रभूतहविषं ददेत् । नित्यहोमं समारभ्य चतान्तं पूर्वव्रजेत् ॥
 अर्घयामावसानान्ते चण्डयागं समारभेत् । चण्डेश्वरं समभ्यर्च्य श्रपणाद्यैर्विशेषतः ॥
 वस्त्रमालयैरलङ्कृत्य श्वेतचन्दनं लेपयेत् । आमन्त्रादिपवित्रं च चण्डनाथस्य रोपयेत् ॥
 पायसं च निवेद्याय धूपदीपादिकं ददेत् । ततो होमं प्रकर्तव्यं स्यण्डिले तु विशेषतः ॥
 लीलावस्यमिमार्गेण होमं कुर्याद्विधाविधि । अग्रिमध्ये यजेच्चण्डं तन्मन्त्रेण हुनेत्क्रमात् ॥
 मनसा पूज्य चण्डेशं दिवापूजावसानके । पवित्राणि हुनेत्तत्र चण्डनाथं विसर्जयेत् ॥

^१ B : च pour तु

^{१०} A : उद्वाहनं तु

^{११} A : तन्मन्त्रेण तमुच्चार्य

^{१२} A : दत्तेन

^{१३} A : लिप्य pour लिप्य

[आचार्यपूजा^१]

आचार्यं पूजयेत्सम्पुङ्गवस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । जङ्गमेन तु संपूज्य नैवेद्यं तु निवेदयेत् ॥ १३४ ॥

^२दत्त्वा द्रव्यं यथाशक्ति पश्चाच्छिष्यं तु भक्तवत् । इत्थं पवित्रं संपूज्य पश्चाद्भुत्स्वमाचरेत्^३ ॥ १३५ ॥

इति 'श्रीमद्रौरवतन्त्रे [क्रियापादे] पवित्रारोपणविधिर्नाम' 'पञ्चचत्वारिंशः पटलः ॥

^१ cf. *Aṅśumadāgama* 14, 105:

आचार्यं पूजयेत्तत्र वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । एवं यः कुरुते मर्त्यः स पुण्यां गतिमाप्नुयात् ॥

cf. *Sahasrāgama* 26, 56:

आचार्यदक्षिणां दद्याद्वस्त्रहेमाङ्गुलीयकैः । धातुपञ्चवसुनिष्क्रमाचार्याय प्रदापयेत् ॥

^२ A : यथाशक्ति द्रव्यं दत्त्वा च   ^३ A : आश्रयेत् pour आचरेत्   * A : श्री pour श्रीमद्

^४ A omet नाम   ^५ A : पट् pour पद् ; B : सप्त

[षट्चत्वारिंशः पटलः]

[अन्त्येष्टिविधिः^१]

[अन्त्येष्टिशब्दविवरणम्^२]

अतः परं प्रवक्ष्यामि ह्यन्येष्टयाश्च विधिक्रमम् । अन्त्यत्वं^३ परतत्त्वं^४ चापीष्टिस्तत्त्वप्रवेशनम् ॥ १ ॥
विधिना योगमार्गेण ह्यन्येष्टिरभिधीयते ।

[विपन्नस्य स्नानालंकारादि^५]

‘सायुज्ययोगात्तत्काले शिवदर्शनेन पूजयेत् ॥ २ ॥

देशिको ह्यात्मयोगे च तत्काले सव्यकरणैः । शिवमन्त्रं समुच्चार्य^६ भस्म सर्वाङ्गैः क्षिपेत् ॥ ३ ॥

^१ Pour अन्येष्टिविधिं voir *Acintyaviśvasūdhākhya* 67, *Kāmika* II 27, *Kālostara* 26, *Cintya* 28 à 30, *Makūṭa* 17 et *Svāyambhuva* 31.

^२ cf. *Cintya* 28, 16:

अन्त्यं च परमं तत्त्वमिष्टिश्च प्रविवेशनम् । विधिना योगमार्गेण संचिन्त्य परमं शिवम् ॥

^३ A : अन्त्यत्वं   ^४ A : च इष्टित्वं प्रवेशकम्

^५ cf. *Kāmika* II 27, 7b-20:

यस्य प्राणवियोगाख्यः कालो जन्तोः समागतः । विधाय स्नानमागनेयं मन्त्रसंनद्धविग्रहम् ।
मुमुक्षोश्च तथामेयं मन्त्रकार्यं विधाय च । अष्टपुष्पिकया देवं पूजयित्वा मुमुक्षवे ॥
स्वकरेण परेषां वा कराभ्यां चन्दनादिभिः । संस्थाप्य तस्य हृदये लिङ्गरूपं महेश्वरम् ॥
स्पर्शयित्वाञ्जलिं तस्य मस्तके संनिधाप्य च । तदर्थमेतद्वाक्यं च देवदेवेशसंनिधौ ॥
दीक्षितोऽयं त्वया देव शिवाक्षारिपालकः । नेयः शिवत्वमचिरात्सपिण्डीकरणोत्तरम् ॥
एवं विज्ञाप्य देवेशं स्वस्थाने विनिवेशयेत् । एकधा बहुधा वापि क्रियामेनां समाचरेत् ॥
पठेदुक्तान्तिसमये कर्णोपान्तेऽणुसंहिताम् । विशेषाच्छिवमन्त्रं च मन्त्रं पञ्चाक्षरं तु वा ॥
एतत्सर्वं विधेयं तु देशिकेनेतरैः वा । तद्गोत्रजेन बान्धवेन वक्ष्यमाणं च कर्म यत् ॥
गतप्राणे नरे तस्य स्नानार्थं तीर्थसंभवम् । जलशतघटाद्यैस्तु मुक्तातैः परिगृह्य वा ॥
तैः स्नापयेद्गृहस्थश्चेलौकिकस्नानसंयुतम् । विधायैवं घटान्वापि कलशान्प्रणोक्तितः ॥
संस्थाप्य वर्धनीदीनं केवलोदकसंयुतम् । स्थण्डिलाढ्यं सवस्त्रं च सहिरण्यं सकूर्चकम् ॥
पिधानाक्षतसंयुक्तं विद्याङ्गहृदयाचितम् । स्नापयेद्वा गृहे त्वेतच्छमशाने वा समाचरेत् ॥
अथवा स्नापनोपेतं संस्थाप्यानेयमाचरेत् । कृत्वा संहारमार्गेण कौपीनं वसनं तथा ॥
परिवर्त्यक्षिमालाद्यैर्भूषणैर्भूषणाहकैः ।

cf. *Cintya* 28, 7-9a:

निर्देशं तु समासाद्य गोमयेनानुलेपयेत् । कृत्वा शरीरशुद्धिं तु रजन्यामलकादिभिः ॥
नववस्त्रैरलङ्कृत्य गन्धमालयैरलङ्कृतम् । सर्वगन्धानुलिप्ताङ्गं भस्मोद्धूलितविग्रहम् ॥
बह्वसूत्रोत्तरीयं च दर्भाणामुपरि न्यसेत् ।

^६ B : सायुज्ययोगी तत्काले   ^७ A : भस्म सर्वाङ्गं निक्षिपेत्

रुद्राक्षं^१ धारयेच्चैव पश्चात्स्नानं समाचरेत् ।^२ रुचिरासनं संकल्प्य त्वात्पासनं तु पूजयेत् ॥ ४ ॥
 'तदासनसमायुक्तो नववस्त्रं तु बन्धयेत् । गोमूत्रं गोमयं भस्म^३ बल्मीकमृत्तिकायुतम् ॥ ५ ॥
 प्रक्षाल्य त्वस्त्रमन्त्रेण कलामन्त्रेण शुद्धितम् । ब्रह्मपङ्कजमुच्चार्य त्वमिममन्य तु देशिकः ॥ ६ ॥
 'प्रेतस्नाने तु कृत्वा च तद्व्येण तु मिश्रकम् । पादादिब्रह्मरन्धान्तमस्त्रमन्त्रेण चिन्तयन् ॥ ७ ॥
 'स्नानतोयस्य शुद्धिं तु कलामन्त्रं समुच्चरन् । आत्ममन्त्रेण चास्त्रेण कृत्वा स्नानं समाचरेत् ॥ ८ ॥
 'देहं तोयेन शुद्धं च कृत्वा कौपीनधारितम् । नववस्त्रं च बध्वा तु भस्मरुद्राक्षधारणम्^{१०} ॥ ९ ॥
 'सर्वाभरणैरलंकृत्य^{११} 'प्रेतोद्भासनमाचरेत् । गृहमध्ये तु^{१२} शुद्धे तु दर्भासने तु मिश्रयेत् ॥ १० ॥
 गन्धमाल्यैश्च युक्तं च पवित्रं^{१३} 'सव्यनामिके । यज्ञोपवीतधरणं^{१४} दर्भसूत्रकयोजनम् ॥ ११ ॥
 हस्ताङ्गुष्ठकबन्धं च पादाङ्गुष्ठकबन्धम् । शुद्धवस्त्रतिरोधानं दिग्बन्धनावकुण्ठनम् ॥ १२ ॥
 [चूर्णोत्सवः^{१५}]
 चूर्णोत्सवार्थं कोष्ठे तु मध्ये गोमयशोषिते । कुम्भवर्धनी संपूज्य स्थापयेद्देशिकोणके ॥ १३ ॥

^१ A : धारितं चैव

^२ Pour रुचिरासन voir *Kāraṇa* I 30, 69b-70:

ऊरुजानुद्वयं चैव पादाग्रं चैव संपुटम् । ईषयासाग्रदृष्टिस्तु देहदीर्घं तु तदञ्जु ॥
 रुचिरासनमाह्वयार्तं सर्वकार्येषु पूजितम् ।

^३ A : तत्तदासनमिध्रेण नववस्त्रेण बन्धकम्

^४ A : बल्मीकं मृत्तु उत्तमम्

^५ A : प्रातस्नानेन कृत्वा च

^६ A : चिन्तितम्

^७ A : स्नानतोयेन शुद्धेन

^८ A : देहतोयेन

^९ A : नववस्त्रेण बद्धेन

^{१०} A : धारयेत् pour धारणम्

^{११} B : सर्वभूषणैरलंकृत्य

^{१२} A : तत्तत्स्नानं तु वर्जयेत्

^{१३} A : शुद्धेन दर्भासने तु

^{१४} A : सव्यनामिकाम् ; la forme grammaticale correcte est सव्यनामिकायाम्

^{१५} A : धारेण pour धरणं

^{१६} cf. *Cintyāgama* 28, 9b-23a:

वितानध्वजसंयुक्तं दर्भमालाभिरावृतम् । तदग्रे मण्डपं कृत्वा पिष्टचूर्णैरलंकृतम् ॥
 स्थण्डिलं तत्र कर्तव्यं शालितण्डुलकादिभिः । पञ्चकुम्भं तु संप्राह्य वर्धनीसंयुतं भवेत् ॥
 समुन्नासापिधानार्थं सवस्त्रान्धारिपुरितान् । शिवकुम्भं च मध्ये तु वर्धनीं तस्य वामके ॥
 चतुर्दिक्षु चतुष्कुम्भान्स्थापयेत् विशेषतः । देवमन्त्रमनुस्मृत्य कुम्भमध्ये तु विन्यसेत् ॥
 देवीमन्त्रमनुस्मृत्य वर्धनीमध्ये न्यसेत् । चतुरधार्धचन्द्रं च त्रिकोणं च पञ्चश्रकम् ॥
 सुवृत्तं च पृथिव्यादिमण्डलाकृतयः कमात् । पीतं शुक्लं च रक्तं च कृष्णार्धं धूम्रवर्णकम् ॥
 पृथिव्यादीनि बीजानि लवरयहकारकाः । पृथिव्यादीनि भूतानि सबादीशान्तं योजयेत् ॥
 तत्तत्कुम्भे न्यसेदेवं संहारक्रममेव हि । गृहद्वाराग्रतः स्थाने चूर्णोत्सवं समाचरेत् ॥
 अथवा तु चित्तास्थाने चूर्णोत्सवं समारभेत् । भस्मशुभ्रतनुं कृत्वा त्रिपुण्ड्रं विधिना बुधः ॥
 संहारन्यासमेवोक्तं स्थाने प्रोक्षणसंयुते । अथ तु गोमयैलिप्य मुखलं कारयेत्सुधीः ॥
 पूर्वं तु स्थाप्य भेरीं तु गन्धादिभिर्यार्चयेत् । ताडयेद्देशिकादिस्तु पञ्चाल्लुखलमर्चयेत् ॥

‘लोकपालकपूजा च गन्धपुष्पाणि योजयेत् । धूपदीपेन संपूज्य चाभ्यं वै मूर्तियोजनम् ॥ १४ ॥
 ताम्बूलं तण्डुलं चैव हरिद्रां मन्त्रशुद्धिताम् । लूखलं मुसलं चैव दर्भवल्गुं तु योजयेत् ॥ १५ ॥
 त्रिमूर्तिदेवाः संपूज्याः कूर्चबन्धे तु तद्भवेत् । धूपदीपं तु देवानामध्ये दत्ते यजेद्बुधः ॥ १६ ॥
 शाल्यासने च पूर्वं तु भेर्यां चैव सुपूजयेत् । वामे तु भद्रकालीं च सव्ये रुद्रं प्रपूजयेत् ॥ १७ ॥
 यमतालं तु ताडेत पश्चाद्भेरीं च ताडयेत् । पञ्चघोषं तु कृत्वा च स्तोत्रनृत्तं तु योजयेत् ॥ १८ ॥
 तैलं हरिद्रां निक्षिप्य प्रेतमूर्ध्नि च दापयेत् । माहेश्वराणां दत्तं तु तैलं ताम्बूलकं भवेत् ॥ १९ ॥

[आसन्दिकामारोप्य प्रेतस्य श्मशाननयनम्¹⁰]

पश्चाद्विमानं कृत्वा चाश्वत्थजम्बुकचूतकैः । उदुम्बरेण पूगैश्च वह्निवृक्षेण युक्तकम् ॥ २० ॥

लूखलं मुसलं भेरीं वेष्टयेद्ब्रह्मेव च । शिवभक्तैर्विशेषेण शिववाचकघोषणम् ॥
 शिवदासीं समभ्यर्च्य वल्गुगन्धादिभिस्तथा । मुसलं पाणिसंयुक्तं लूखले च प्रवेशयेत् ॥
 हरिद्रां चूर्णितां तैलं कल्पयेच्छिवशासने । भक्तेषु कल्पयेत्पश्चात्पारशैवेषु श्रेष्ठकम् ॥

¹ A : लोकपालकपूज्येन   ² A : हरिद्रं मन्त्रशुद्धिताम्   ³ cf. Rauravāgama vol. I, p. 86, note 17

⁴ A : त्रिमूर्तिदेवेन संपूज्य   ⁵ A : पश्चाद्भेरीं ताडयेत्

⁶ Pour पञ्चघोष voir *Kāraṇa* I 31, 34b-37a:

कुर्यात्पञ्चमहाशब्दं तथाशुभनिवृत्तये । दारुजं पृथिवीजातं शङ्खजं चाञ्जमुच्यते ॥
 आग्नेयं लोहजं प्रोक्तं वायव्यं वंशजं भवेत् । गोमं गगनजातं स्यात्पञ्चैते शब्दमुच्यते ॥
 सुधिरं गानकं चैव चर्मबन्धं तथैव च । तन्त्रीवाद्यसमायुक्तं शब्दं पञ्चमहान्तकम् ॥

⁷ A : माहेश्वरेण दत्तेन   ⁸ B : तैलं ताम्बूलवद्भवेत्

⁹ cf. *Kāmikāgama* II 27, 21-22a:

दीक्षितानामभ्यान्वेष्टां शिवशासनधारिणाम् । अन्येषां च यथायोग्यं रात्रिचूर्णं च तैलयुक्तम् ॥
 ताम्बूलसहितं सर्वं जनेभ्यो दापयेत्तदा ॥

¹⁰ cf. *Kāmikāgama* II 27, 22b-32:

आसन्दिकां नयेदाज्ञाश्रयैरन्यैरनिन्दितैः । पुरुषायतमानं च धड्जलविवर्धनात् ॥
 त्रिहस्तान्तसमायामां त्रिचतुष्पद्मांशतः । सुविस्तारसमायुक्तामोऽसंख्यानतविष्टराम् ॥
 आसन्दिकां समारोप्य कूटान्तोर्ध्वकृतक्रियाम् । रक्तमालाम्बरकुलुप्तवितानालम्बनान्विताम् ॥
 इतरं चेदयोत्कान्त्या संस्थितं शिवयोगिनम् । निःसारयेदलंकृत्य शुभैस्तं सर्वभूषणैः ॥
 शिबिकां वैदर्शां शुद्धामानीयारोपयेच्छिवम् । स्वन्ता मुखरेणोच्चैरातोयेनाप्रगामिना ॥
 सङ्घेन समयस्थानां पृष्ठतश्चाभिनन्दितम् । शङ्खध्वनिसमायुक्तं गानध्वनिसमायुतम् ॥
 तज्जातयोऽनुगच्छेयुरनुदघाटितमस्तकाः । निगूह्याक्षिजलं चाक्ष्णोः संसारसारभाविताः ॥
 दक्षिणस्थशिरोयुक्तं बद्धाङ्गुष्ठद्वयान्वितम् । दर्भरज्ज्वा तमावेष्ट्य तद्देशानीं दिशं नयेत् ॥
 दीक्षितैस्तुल्यजातीयैरपसव्योपवीतकैः । अपद्धिरस्त्रमन्यैर्वा बाहयित्वादकान्वितम् ॥
 वह्निं च तत्पुरोऽन्येन सधूमं त्रिकटिस्थितम् । बाह्वेदध्विभ्रामदक्षिणावनते मनाक् ॥
 सुविशुद्धे भुवः पृष्ठे सृतं दक्षिणमस्तकम् ॥

अष्टद्विहस्तप्रमाणेन चायामिति कल्पयेत् । चतुर्द्विहस्तप्रमाणेन विस्तारं तु तथा भवेत् ॥ २१ ॥

इति लक्षणकासन्दी कृत्वा रक्तैस्तु वस्त्रकैः । 'पुष्पदम्बरलंकृत्यारोप्य प्रेतं च तद्बुधः' ॥ २२ ॥

'चतुर्भिः पुरुषैस्तुल्यैर्दीक्षोपेतैस्तु निक्षिपेत् । 'ग्रामप्रदक्षिणं' 'कुर्याच्छमशानासनसंस्थितौ' ॥ २३ ॥

अन्तर्बलिं तु निक्षिप्य बहिर्बलिस्तथा भवेत् । प्रच्छन्नपटमादय प्राङ्मुखं 'यातु घावतु' ॥ २४ ॥

[मण्डपः^१]

शुद्धभूमौ शमशाने तं शवं संस्थाप्य तद्बुधः । पश्चान्मण्डपं संकल्प्य षट्त्रिंशद्विहस्तमानकम् ॥ २५ ॥

आयामविस्तरं प्रोक्तं चतुर्द्वारसमन्वितम् । मण्डपस्य तु मध्ये तु चायामं द्विहस्तमात्रकम् ॥ २६ ॥

कुण्डं कृत्वाथ विस्तीर्णमष्टाङ्गलसमन्वितम् । एकमेखलां कृत्वा तु चोर्ध्वे च चतुरङ्गलम् ॥ २७ ॥

द्विहस्तमात्रप्रमाणेन वेदिकां वायुकोणके । अष्टाङ्गलप्रमाणेन कृत्वा विस्तीर्णमुच्यते ॥ २८ ॥

करमानविधानेन चैशान्यां दिशि कोणके । सप्ताङ्गलं तु विस्तीर्णं कृत्वा तद्वेदिकां बुधः ॥ २९ ॥

[चिताकल्पनम्^२]

कुण्डाग्निदिशि कल्पेत चतुर्द्विहस्तं तु दीर्घकम् । विस्तीर्णं तु द्विहस्तेन चाष्टाङ्गलं तु कल्पयेत् ॥ ३० ॥

^१ cf. *Acintyaviśvasādhakhyā* 67, 3b-4:

स्वर्गसोपानयुक्ते च शवमारोपयेत्ततः । अपसव्योपवीतिभिर्दीक्षितैस्तुल्यजातिभिः ॥

सत्कधैः शस्त्रमन्त्रस्य जपयुक्तैश्च धारयेत् ॥

^२ A : चतुष्पुरुषेण दीक्षेण उपवीतं तु निक्षिपेत्. ^३ B omel les *śloka* 23b à 169.

^४ A : कुर्यात् स्मशानासनसंस्थितम्. ^५ A : यास्तु

^६ cf. *Acintyaviśvasādhakhyā* 67, 6-7:

चतुर्द्विहस्तयुतं कूटं तत्कुर्यात्प्रपयान्वितम् । सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वमालासुशोभितम् ॥

कुण्डं कुर्याद्विधानेन चतुरश्रैकमण्डलम् । षडङ्गुलोच्छ्रितं वायौ तन्मृदा स्थण्डिलं भवेत् ॥

cf. *Kāmika* II 27, 37b-39:

अथ स्थानमदूरस्थमुदकस्य समं शुचि । प्राप्य कूटं प्रपां वापि विधायैवं तदन्तरे ॥

षडङ्गुलोच्छ्रयोपेतं मेखलैकं युगाश्रकम् । कृत्वा कुण्डं विधानेन हास्तिकं तन्मृदानिले ॥

संकल्प्य स्थण्डिलं तद्वत् ॥

cf. *Cintya* 30, 2-5:

शमशाने मण्डपं चाथ षोडशस्तम्भसंयुतम् । दर्भमालाभिरावेष्ट्य पुष्पमालासमन्वितम् ॥

द्वादशायामसंयुक्तं सक्तुं तु कमेण तु । चतुर्द्वारसमायुक्तं दर्पणोदरसंनिभम् ॥

मण्डपे वायुदिग्भागे वेदिकां च प्रकल्पयेत् । तन्मध्ये त्वग्निकुण्डं च कल्पयेत्तद्विचक्षणः ॥

^७ cf. *Acintyaviśvasādhakhyā* 67, 8-9a:

चतुष्करं चिताभातं कुण्डदक्षिणतो भवेत् । विस्तीर्णाकारयुक्ताड्यमष्टाङ्गलविहीनकम् ॥

कुण्डादित्रयमालिप्य गोमयाम्बुभिरेव च ॥

cf. *Kāmika* II, 27, 39b-41a:

“चिताभातं चतुष्करम् ॥

द्विहस्तयविस्तीर्णमष्टाङ्गलगभीरकम् । कुण्डदक्षिणतः कुर्यान्निधायैवं त्रयं गुरुः ॥

गोमयेनोपलिप्याथ ॥

cf. *Cintya* 30, 6a: कुण्डस्याग्नेयदिग्भागे चितास्थानं प्रकल्पयेत् ॥

चितास्थानं तु कृत्वा चाप्येतत्त्रयं तु तद्गुह्यः । चितास्थानं च कुण्डं च वेदी गोमयशुद्धितम् ॥ ३१ ॥

[मण्डलकल्पनम्^१]

पश्चाद्वर्णं च निक्षिप्य विजयास्त्रं जपेद्गुरुः । पञ्चविंशत्पदं चापि हरिद्रां मध्यपञ्चके ॥ ३२ ॥

नैऋत्यां च चतुःश्वेतं रक्तमग्निचतुष्पदे । वायुकोणे चतुष्कृष्णमैशान्यां धूमवर्णकम् ॥ ३३ ॥

पूर्वं एकपदं स्वर्णं याम्यैकं कृष्णवर्णकम् । पश्चिमैकपदं श्वेतमुत्तरे रक्तवर्णकम् ॥ ३४ ॥

[द्रव्यसंकल्पनम्^२]

सर्वद्रव्याणि संकल्प्य दध्ममाल्येन बन्धयेत् । पुष्पमाल्यैरलंकृत्य पश्चात्परिधिं कल्पयेत् ॥ ३५ ॥

द्वादशदर्भान्संगृह्य नवदध्मं तु कूर्चकम् । स्रक्स्रवौ चापि संकल्प्य पश्चात्स्थानं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

वर्धन्यां तु जलं पूर्य चास्त्रमन्त्रेण शुद्धितम् । मण्डपानुप्रदक्षिण्य वेदिकायां तु संस्थितः ॥ ३७ ॥

सर्वाङ्गोद्भूतं कृत्वा त्रिपुण्ड्रं तु निक्षिपेत् । उष्णोपोत्तरवस्त्राण्युपवीतं विपरीतकम् ॥ ३८ ॥

पवित्रं धारयेत्पश्चाद्रुचिरासनसंस्थितः । उत्तराभिमुखो भूत्वा त्वाचमनाच्यं पात्रकम् ॥ ३९ ॥

तिलसर्पपगोक्षीरं कुशकूर्चं तु तोयकम् । प्रणवाध्यैण शुद्धं तु तत्तोयैर्द्रव्यशुद्धितम् ॥ ४० ॥

पञ्चग्रन्थिकशुद्धिं तु मूतशुद्धिमतः परम् । स्थानशुद्धिं च कृत्वा चाप्यन्तर्यागं तु पूर्वकम् ॥ ४१ ॥

विपरीतन्यासं कृत्वा च पश्चाद्वर्णनीं पूजयेत् । वेदिकाग्रेसकोणे तु विकिरशालियुक्तके ॥ ४२ ॥

चलासने मूर्तिमावाह्य मूलेनावाहनं पुनः । गन्धामरणवस्त्राणि पुष्पमाल्यं निवेदयेत् ॥ ४३ ॥

धूपदीपं तु दत्त्वा चाप्यर्घ्यं मूर्ध्नि च योजयेत् । पाशुपताह्वयास्त्रेण ज्ञानखड्गं सुयोजयेत् ॥ ४४ ॥

[चितावास्तुपूजा^३]

अर्घ्यपात्रं समादाय नतोन्नतविवर्जितम् । चिताख्यासनं संपूज्य चास्त्रदण्डेन ताडयेत् ॥ ४५ ॥

^१ cf. *Cintya* 30, 10-12:

मध्यमे श्वेतवर्णं स्यादाग्नेय्यां रक्तवर्णकम् । निर्ऋतौ श्यामवर्णं स्याद्वायव्ये कृष्णवर्णकम् ॥

ऐशान्यां तु सितं प्राप्य एवमेव क्रमेण तु । पूर्वस्यां हेमवर्णं स्यादग्निने श्यामवर्णकम् ॥

पश्चिमे शुक्लवर्णं स्यादुत्तरे रक्तवर्णकम् । एतेषां मण्डलं प्रोक्तम् ॥

^२ cf. *Kāmika* II 27, 41-46a:

“तत्समीपस्थितां भुवम् । शुचिस्त्रातो शुर्मन्त्रकायश्चास्त्रालुकीकरः ॥

प्रदक्षिणक्रमाद्गत्वा स्थण्डिलान्तमुदरमुखः । विपरीतकृतन्यासो हेतिमन्त्रेण रक्षितः ॥

कृतान्तर्यामनोऽस्त्रेण समालभ्यास्त्रवर्धनीम् । तज्जलप्रक्षितैर्द्रव्यैः पूजां संकल्प्य चात्मनः ॥

आवर्त्य संहितामन्त्रान्कलाः संहारवर्त्मना । श्रद्धादिकारणोपेताः स्वस्मिन्विन्यस्य देशिकः ॥

संहारहरहस्तं च कृत्वा स्मृत्वा शिवं सङ्कल्प्य । विकीर्य विकिरांस्तत्र कुशान्मस्मत्तिलानथ ॥

समाहृत्य विधानेन ॥

voir aussi *Kriyākramadyotikā*, *aparakriyāvidhī*, pp. 12-16 et *Kriyāḍipikā* pp. 237-238

^३ Pour अस्त्रवर्धनीपूजा voir *Kriyākramadyotikā* pp. 396-397:

^४ *Kāmika* II 27, 46-51a:

“चित्तिवास्तु प्रपूजयेत् । पञ्चभागीकृते क्षेत्रे पञ्चपञ्चकोष्ठके ॥

पृथिव्यादौ यथारूपैः पञ्चवर्णैर्विचित्रिते । वंशरज्ज्वादिसंपन्ने विन्यसेद्वास्तुदेवताः ॥

पञ्चवर्णेन सूत्रेण वगधेतृष्व्यादिकोणकान् । ईशादि चाग्निकोणान्तमप्रदक्षिणतः पुरः ॥ ४६ ॥

पृथ्वी प्रथममभ्यर्च्य ब्रह्माणं तु समर्चयेत् । द्वितीयं जलं संपूज्य विष्णुदेवं तु पूजयेत् ॥ ४७ ॥

अग्निभूतं तु संपूज्य रुद्रदेवं समर्चयेत् । मरुत्तत्वं तु संपूज्य चेश्वरं तु समर्चयेत् ॥ ४८ ॥

आकाशं तु समर्च्य सदाशिवं तु पूजयेत् । पूर्वं एकपदे त्विन्द्रं यममेके च दक्षिणे ॥ ४९ ॥

सद्योजातं प्रतीच्यां तु चोत्तरे सोममर्चयेत् । पाद्याचमनार्घ्यं दत्त्वा धूपदीपं निवेदयेत् ॥ ५० ॥

तत्तन्त्रेण बलिं दत्त्वा पञ्चघोषेण घोषयेत् । पश्चाद्द्वारे तु देवांस्तु विपरीतं समर्चयेत् ॥ ५१ ॥

[अस्त्रपूजा]

धूपदीपं तु दत्त्वा च ह्यायुधानि तु पूजयेत् । वज्रादिचक्रपर्यन्तं विपरीतं तु पूजयेत् ॥ ५२ ॥

[मण्डपे शिवपूजा]

द्वारेषु दण्डं संस्थाप्य तत्तु सूत्रेण बन्धयेत् । वेदिकावायुदिग्भागे रुचिरासनसंस्थितः ॥ ५३ ॥

संहारन्यासं कृत्वा च मूर्तिमासनं कल्पयेत् । सद्यादीशान्तं कृत्वा च नेत्रं विद्यां तु कल्पयेत् ॥ ५४ ॥

अस्त्रादि हृदयान्तं चाप्यस्त्रं कवचकं बुधः । इत्युक्तस्तु करन्यासः^१ पश्चाद्देहे तु न्यासकम्^२ ॥ ५५ ॥

मूर्तिहृदयं संकल्प्य चासनं चाभिकल्पयेत् । जान्वादिब्रह्मरन्धान्तं सद्यादीशान्तं कल्पयेत् ॥ ५६ ॥

तत्र मध्ये भुवा सार्धं ब्रह्माणं पञ्चकोष्ठके । नैऋत्यां वारिणा सार्धं विष्णुं कोष्ठचतुष्टये ॥

आग्नेय्यामग्निना सार्धं रुद्रं कोष्ठचतुष्टये । वायुकोणे चतुष्कोष्ठे वायुना सममीश्वरम् ॥

गगनेन सदेशाननैशकोष्ठचतुष्टये । पूर्वादिवेदकोष्ठेषु शक्तादीश्वतुरो यजेत् ॥

निजनामार्चनानां नित्यां स्वाहान्तेन बलिं क्षिपेत् ॥

^१ Pour पञ्चवर्णं voir *Kālottara* cité dans la *Kriyākramadyotikā*, *aparokriyāvidhī* p. 18.

पीतं शुक्लं च रक्तं च कृष्णं च हरितं तथा । श्वेतं स्याच्छालिपिष्टेन रक्तमिष्टिक्या तथा ॥

श्यामं पलाशचूर्णेन मूलेनैव हरिद्रकम् । तुषाकारं कृष्णवर्णं पञ्चचूर्णमिति स्मृतम् ॥

^२ cf. *Kāmika* II 27, 51b-52:

ऐशान्यां दिशि वर्धन्यामिष्टत्वा पाशुपतास्त्रकम् । शूलात्कुलिशपर्यन्तान्यस्त्राण्यष्टासु दिक्षु च ॥

निधाय पूजयेद्धर्ममघः पथारिकावपि ॥

^३ cf. *Kāmika* II 27, 53-54:

तिलदर्भान्तरे सम्यगयजेन्मण्डलके भवम् । ऐश्वर्याद्यासनं दत्त्वा सदलाम्भोजमध्यमे ॥

मनोमन्यादिवामान्तशक्तिचक्रं प्रपूजयेत् । व्युत्क्रमासनमिष्टैवं साङ्गं संपूज्य शंकरम् ॥

^४ cf. *Kāmika* I 4, 38b-50a:

यथेष्टमासनं बध्ना ऋजुक्रयोत्तराननः । चन्दनालिप्तहस्तौ द्वौ शोधयेदस्त्रमन्त्रतः ॥

परस्परौ च संसृश्य तलकौ हस्तद्वयौ । अमृतीकृत्य मूलेन वौषडन्तेन मन्त्रतः ॥

विद्याशरीरतां ध्यात्वा तयोः शक्त्यन्तमुत्तमम् । मूलेन शिवमावाह्य ब्रह्माण्यज्ञानि विन्यसेत् ॥

गृहस्थः सृष्टिमार्गेण करन्यासं तु कारयेत् । वानप्रस्थयतीनां च संहारन्यासमुच्यते ॥

अङ्गुष्ठादिनिष्ठान्तमीशात्सथावसानकम् । सृष्टिन्यासः समाख्यातः सद्यादीशवसानकम् ॥

नेत्रं नेत्रेण योजेत्त हृदयं हृदा कल्पयेत् । हृदयाद्यस्त्रपर्यन्तं कल्पयेत्तदिदं शुभः ॥ ५७ ॥
 दिक्पालवन्धनं कृत्वा विपरीतं तु तद्बुधः । प्राणायामं तु कृत्वा च रेचकं पूरकुम्भकम् ॥ ५८ ॥
 पश्चादध्यादिपात्रं तु प्रक्षाल्य मन्त्रमुच्चरन् । हृदयमनुचिन्त्याथ हस्तेन तु पूरयेत् ॥ ५९ ॥
 पञ्चब्रह्मपङ्क्तेन दूर्वाक्षतं च पुष्पकम् । एलालवङ्गकर्पूरतिलसर्पपचन्दनम् ॥ ६० ॥
 कुशकूचैर्न शाल्यन्नं क्षीरतोयेन युक्तकम् । तोयमध्ये तु संपूज्य तन्मन्त्रेणामिमन्त्रणम् ॥ ६१ ॥
 दिग्बन्धनावकुण्ठने धेनुमुद्रां तु दर्शयेत् । ततोयेन तु संप्रोक्ष्य वेदिकोपरि कल्पयेत् ॥ ६२ ॥
 भस्मदर्भेण लाजैश्च तिलशाल्ययुक्तकम् । वेदिकोपरि पूर्वं तु विपरीतं द्वारं पूजयेत् ॥ ६३ ॥
 लक्ष्म्यादिगणपान्तं च गङ्गादिनन्दिकान्तकम् । यमुनादि महाकालमासनं मूर्तिमूलकम् ॥ ६४ ॥
 पाद्याचमनाध्यं दत्त्वा धूपदीपं तु योजयेत् । गङ्गां गणपतिं लक्ष्मीं नन्दिनं च सरस्वतीम् ॥ ६५ ॥

कनिष्ठाद्यङ्गुलान्तं च संहारन्यासमुच्यते । अगतः सृष्टिसंहारकम एवात्र च कमः ॥
 नेत्रं हस्ततले न्यस्य पश्चादङ्गानि विन्यसेत् । अङ्गुलिदिकनिष्ठान्तकनिष्ठाद्यङ्गुलकावधि ॥
 तर्जन्याङ्गुलके न्यासः सर्वास्त्रिङ्गुलतो भवेत् । तर्जन्यन्तं न्यसेद्धीमांस्तर्जण्या मस्तकं न्यसेत् ॥
 यद्वास्त्रवर्गचूडाकद्वयोऽङ्गुलिदितो न्यसेत् । सृष्टौ प्रतीपको न्यासः संहारो मोक्षकाङ्क्षिणाम् ॥
 मूर्धादिः सृष्टिरित्युक्ता पादादिः संहतिर्भवेत् । विद्येश्वराणां बीजानि चाङ्गुलिद्वि पुनर्न्यसेत् ॥
 अमृतीकृत्य भावेन कवचेनावकुण्ठयेत् । एवं शिबीकृतौ हस्तौ समर्थौ सर्वकर्मसु ॥
 सकलीकरणे संध्याकाले वाचमने तथा । करन्यासो विधातव्यस्तद्विशेषविधौ विधिः ॥

⁵ cf. *Kāraṇa* I 30, 132b-136a:

अङ्गन्यासं ततः शृणु । मूर्धादि सृष्टिरत्रोक्तं पादादिः संहतिर्भवेत् ॥
 स्वमूर्ध्नि विन्यसेद्दीर्घं वक्त्रे वक्त्रे तु विन्यसेत् । न्यस्त्वाधोरं हृदि स्थाने वामं शुभे तु विन्यसेत् ॥
 सयमन्त्रं न्यसेत्पादे ततस्त्वङ्गानि विन्यसेत् । हृदयं हृदये न्यस्य शिरः शिरसि विन्यसेत् ॥
 शिखायां तु शिखां न्यस्य कवचं स्तनमध्यतः । लोचने तु न्यसेन्नेत्रमङ्गमङ्गप्रदेशके ॥

¹ Pour प्राणायाम voir *Sivadharmottara* cité dans le *Sakalāgamasārasaṅgraha* pp. 27-28:

प्राणो वायुः शरीरस्थस्त्वस्य यामो निरोधनम् । रेचकः पूरकश्चैव कुम्भकश्चिद्विधाः स्मृताः ॥
 रेचयेद्दूर्जवायुं च क्षत्रिशन्मात्रया शुद्धं । पूर्ववत्पूरयेद्धीमान्वामेन तु समाहितः ॥
 इतिवत्पूरयेद्धीमान्जठरं बाह्यावायुना । पूर्वं षोडशमात्रं तु पूरयेत्कुम्भकं ततः ॥
 चतुष्पष्टिकमात्रं वा सम्यक्कुम्भेन पूरयेत् । आपूर्येव ततो ध्यायेदात्मानममृतेन तु ॥
 रेचयेद्क्षिणे वायुं वामेनापूरितोदरम् । कुम्भकं तु समं कुर्यात्प्राणायामस्य लक्षणम् ॥
 रेचनालमुखं पद्मं पूरकात्पुष्पशोभितम् । कुम्भकाच्छिषसायुज्यं प्राणायामफलं स्मृतम् ॥
 इडा चन्द्रकला ज्ञेया पिङ्गला भास्कराशिका । द्वयेन पूरयेद्वायुं नासिकमण्डलद्वयम् ॥
 प्रणवाद्दशकं मात्रं प्रत्येकं कल्पितं तु वा । संहितामन्त्रसंयुक्तं पूरकादि कमात्कुम्भ ॥
 न मुच्यति न गृह्णाति वायुमन्तर्बहिस्थितम् । संपूर्णकुम्भवतिष्ठेदचलः स तु कुम्भकः ॥

महाकालं च यमुनां स्थितांस्तु चिन्तयेद्बुधः । भूमिष्ठादिकशुद्धिं च प्राकारासुरशुद्धिकाम् ॥ ६६ ॥
द्वारपालान्वयमादि विपरीतं तु पूजयेत् । सप्तदेशिकान्संपूज्य विपरीतं तु तान्क्रमात् ॥ ६७ ॥
शक्त्यादिशक्तिपर्यन्तं विपरीतं समर्चयेत् । कुटिलोपरिकल्पेत् विमलासनं चिन्तयन् ॥ ६८ ॥

[पञ्चासनानि^१]

सिंहासनं चतुष्कोणमनन्तासनं त्रिकोणकम् । पद्मं वर्तुलं विज्ञेयं षट्कोणं विमलासनम् ॥ ६९ ॥
योगासनं चाष्टकोणमेवमेवं प्रकल्पयेत् । आवाहनासनं पद्ममनन्तं स्नानकारणम् ॥ ७० ॥
विमलं चार्चने चैव नैवेद्ये योगमासनम् । वस्त्राभरणलेपे तु सिंहासनं तु कल्पयेत् ॥ ७१ ॥
मूर्तेरावाहनं कृत्वा मूलेनावाहयेद्बुधः । अष्टत्रिंशत्कलान्यासं बहिर्मातृकमुच्यते ॥ ७२ ॥
अनन्तमातृकान्यासं विपरीतं न्यसेद्बुधः । पञ्चब्रह्मपङ्क्तं च संहारं तु समर्चयेत् ॥ ७३ ॥
धूपदीपेन संयोज्य चास्याचमनयोजनम् । पङ्क्तं तु यजेत्पश्चाद्विगन्धनावकुण्ठनम् ॥ ७४ ॥
पाद्याचमनार्घ्यं दत्त्वा पञ्चवक्त्रेषु बुद्धिमान् । विपरीतं च चिन्तेत् सद्यादीशान्तमुच्यते ॥ ७५ ॥
पुष्पदूर्वाक्षतं चैव मूलमन्त्रेण पूजयेत् । पञ्चासनानि कृत्वा च विपरीतं तु कल्पयेत् ॥ ७६ ॥
गन्धपुष्पदीपधूपवस्त्राभरणसंयुतम् । सर्वोपचारं दत्त्वा च पवित्रं नित्यं योजयेत् ॥ ७७ ॥
^२जपकालेऽक्षमालां च न गुरोरपि दर्शयेत् । प्रच्छन्नपटमास्थाय विपरीताक्षमाल्यकम् ॥ ७८ ॥
जपनिवेदनं कृत्वा सव्यहस्ते तु मध्यके । पश्चाद्भुजं जपं दत्त्वा चार्चत्संहार उच्यते ॥ ७९ ॥

[अग्निकार्यम्^३]

अग्निकार्यार्थं विज्ञाप्य तत्स्थानं तु विवर्जयेत् । अर्घ्यपात्रं समादाय चाग्रदक्षिणं वेदिकाम् ॥ ८० ॥

^१ cf. *Kāraṇa* I 30, 252-254:

सिंहासनं चतुष्कोणमनन्तं च त्रिकोणकम् । पद्मं च वर्तुलाकारं षट्कोणं विमलासनम् ॥
योगासनं चाष्टकोणमासनं परिकल्पयेत् । आवाहनासनं योगं स्नाने सिंहासनं भवेत् ॥
अर्चनायां महापद्मं विमलाख्यं तु भोजने । स्तोत्रसंगीतगृतेष्वनन्तासनमिहोच्यते ॥

cf. *Kāmika* I 4, 284b-285:

आवाहनासनं पद्ममनन्तं स्नानकर्मणि । विमलं चार्चने विद्यानैवेद्ये योगमासनम् ॥
वस्त्रादीन्यन्यकर्माणि सिंहासने प्रकल्पयेत् ॥

^२ cf. *Kālotara* cité dans le *Sakalāgamasārasaṅgraha*, p. 113:

तथा मन्त्रं चाक्षसूत्रं गुरोरपि न दर्शयेत् । जपकाले तु गोप्तव्या जपमाला च धनुषः ॥
परदृष्टिगता माला यदि स्यात्त्रिंशत्कला भवेत् ॥

^३ cf. *Kāmika* II 27, 55-57a:

संस्कृत्य पूर्ववत्कुण्डं शक्तिमभ्यर्च्य तत्र च । कव्यादांश्चोच्चिस्तं बहिं विनिक्षिप्य प्रदक्षिणम् ॥
संस्कारैः पञ्चभिर्जातजातवेदोद्बुद्धमुजे । भवं जलं द्वाभ्यर्च्य तर्पयित्वासितैस्त्रिलैः ॥
साज्यैः पूर्णाविशिष्टैश्च चिनुयात् चितिं ततः ॥

cf. *Acintyaśivasūdhakhyā* 67, 24:

प्रक्षिप्य दक्षिणे कुण्डे जनयेत्प्राग्विधानम् । ईशं संपूज्य हुत्वाग्नौ हुनेत्पूर्णावसानकम् ॥

पश्चात्कुण्डसमीपे तु रुचिरासनसंयुतः । उत्तरामिमुखो भूत्वा कृत्वा न्यासमतः परम् ॥ ८१ ॥
कुण्डसंस्कारं कृत्वा चाप्यग्नेश्च जननान्तकम् । विपरीतं पूर्ववत्कृत्वा वृद्धाग्निं तु विचिन्तयेत् ॥ ८२ ॥
अग्नेर्हृदयपद्मे तु नित्यं संपूजयेच्छिवम् ।

[होमः^१]

मूलैः शताहुतिं हुत्वा शिष्यस्य जननार्थकम् ॥ ८३ ॥

देशिकस्तु सुतं कृत्वा चाध्वशुद्ध्या तु युक्तकम् ।^२ अध्वशुद्धिं विवर्जितं समयिनां तु तदुघः ॥ ८४ ॥
आत्मजातार्थहोमे तु मूलमन्त्रशताहुतीः । पाशत्रयैः पशुश्चैव मलाद्यैर्व्याप्त उच्यते ॥ ८५ ॥
तत्कालेऽनलं प्रज्वाल्य चात्मभोगं विचिन्तयेत् । नवावस्था तु सा प्रोक्ता चात्ममन्त्रं समुच्चरन् ॥ ८६ ॥
^३महाजालप्रयोगेण शिवानुग्रहयुक्ते । उदकं क्षीरयुक्तं चाप्यात्मभोगः स उच्यते ॥ ८७ ॥
आवाहनं तु चाद्यस्य व्याप्तिः स शिवभोगकः । आत्मभोगं शिवे भोगं सर्वं मन्त्रेण दर्शयन् ॥ ८८ ॥

^१ cf. *Kāmika* II, 27, 65b-70a:

आग्नेर्हृदयं श्रवमिष्टाग्नेर्दक्षिणस्यां कुशासने । वीक्षणादिविशुद्धस्य धारणाभिश्च पञ्चभिः ॥
ततोऽस्य मन्त्रकायस्य हृत्सरोरुहकोटरे । भोग्यकर्मशया रक्तमप्राप्ताधारदेहकम् ॥
महाजालेन तल्लिङ्गं संहृत्य विनिवेशयेत् । ओं हूं हामय हं हां हूं महाजालमिदं मतम् ॥
उक्तवान्ते मृतदीक्षाभ्यां नत्यन्तां भावितो गुरुः । विद्यादेहं च तद्देहे संहृत्य पञ्च ताः कलाः ॥
सपडङ्गं शिवं न्यस्त्वा मूलेन जुहुयाच्छतम् । चैतन्यसंनिधानार्थम् ॥

ibid. 75b-76a:

अग्नेरुद्धस्य होमान्ते योजयेदमले पदे । यकुत्तो न पुनर्जातु पराधीनो भवेदगुः ॥

cf. *Acintaviśvasādhakhyā* 67, 28b-31:

अथात्र धारणाशुद्धे गन्धपुष्पादिपूजिते । महाजालप्रयोगेण जीवमादाय विन्यसेत् ॥
ओं हूं हां हं हां हूं अमुकात्मने नमः । विद्यादेहं च तद्देहे मस्तके वदने हृदि ॥
नाभावधःशरीरे च शान्त्यतीतादिकाः कलाः । विन्यस्य विद्यातत्त्वं च शक्तिचक्रं तथा शिवम् ॥
चैतन्यसंनिधानाय शतं मूलेन होमयेत् ॥

voir aussi *Kriyādikā*, p. 241.

^२ cf. *Kāmika* II, 27, 1-3:

अन्येष्टिं तु प्रवक्ष्यामि दीक्षितानां द्विजोत्तमाः । ब्राह्मणः क्षत्रियो वाथ वैश्यः शूद्रोऽनुलोमजाः ॥
आचार्याः साधका वा स्युः पुत्रकाः समयस्थिताः । गतासबो यदा तेषां क्षयान्तेष्टिस्तु दीक्षितैः ॥
आचार्यादित्रयाणां स्यादध्वशुद्धिसमन्विता । अन्येष्टिरितराणां स्यादध्वशुद्धिविर्जिता ॥

^३ Pour महाजालप्रयोग voir *Kriyākramadyotikāvyākhyā prabhā*, p. 409:

एतल्लक्षणमुक्तं मुद्रालक्षणे “अथ महाजालप्रयोगः—मृतशरीरे जीवन्त्यासार्षं प्रणवोच्चारसमुत्थितं नादं मुष्ट्या द्वादशान्तं नीत्वा, तेन नादेनैकीभूतहस्तः स्वकर्मनुगुणमितस्ततो गच्छन्तमात्मानमाकुलय्य, नादशक्त्या जालमिव सर्वतः प्रसृतया गृहीतं विभाव्य, आत्ममन्त्रं समस्तं सुपूज्यमुच्चरजादरुषां तर्जनीं त्रिधा भ्राम्य, दूरस्थितमात्मानमासन्नं विभाव्य, तमङ्गुलकन्यासायतुलिसंयोजनाद्गृहीत्वा, सुगुणमुद्रया हन्मन्त्रेण स्वहृदये समाकृष्य, स्वनादादात्मानं विभज्य, आत्ममन्त्रेण संहारमुद्रया गृहीत्वा, प्राणप्रवाहेण बहिर्निर्गत्य, बाह्याद्वादशान्ते पुनः संगृह्य, चन्द्रवमुद्रया तस्य देहे नियोज्य क्षिपेत्” इति ॥

तदावाहने त्वात्मनो देहं त्वप्रतिमं ज्वलेत् । प्रेतं च ज्ञानचक्षुषा दर्शयेद्देशिको बुधः ॥ ८९ ॥

पश्चाद्भूदयं ताडेत् नाराचमुद्रया बुधः । अर्घ्यं दत्त्वा च शिष्ये तु विद्यादेहं तु कल्पयेत् ॥ ९० ॥

आत्मानं तत्र संपूज्य तन्मन्त्रं तु समुच्चरन् । विशेषसंस्कारार्थं तु मूलमन्त्रशताहुतीः ॥ ९१ ॥

सर्वाङ्गोद्भूतं कुर्यात्त्रिपुण्ड्राणि तु निक्षिपेत् । अष्टत्रिंशत्कलान्यासं विपरीतं तु तद्बुधः ॥ ९२ ॥

नेत्रबन्धनं कृत्वा च मण्डपाप्रदक्षिणं कुरु । शिवहस्तं च संकल्प्य शिष्यमूर्धनि योजयेत् ॥ ९३ ॥

दक्षिणे कर्णे शिष्यस्य शिवमन्त्रं समुच्चरन् । नेत्रबन्धं विसृज्याथ कृत्वा पुष्पाञ्जलिं बुधः ॥ ९४ ॥

नेत्रबन्धनं कृत्वा च मण्डपे तु समाचरेत् । नाडीसंधानं शिष्ये तु देशिको जानु बन्धयन् ॥ ९५ ॥

दर्भेण नाडीं चित्ते तु कल्पयेत्संहारमुद्रया । शिष्यात्मानं समादाय त्वग्निहृदये योजयेत् ॥ ९६ ॥

मूलमन्त्रं समुच्चार्य कृत्वा विंशतिहोमकम् । अग्न्यात्मानं समादाय प्रेतदेहं प्रवेशयेत् ॥ ९७ ॥

पश्चाद्दर्भं च संवर्ज्य प्रायश्चित्तान्तहोमकम् । अघोरमन्त्रं संचिन्त्य शतं वाघं तु तत्पदे ॥ ९८ ॥

[अध्वशोधनम्]

पश्चान्निर्वाणसद्ये तु मूलमन्त्रशताहुतीः । शतं वाघं तु होमेत्तु घटिकामूलमन्त्रकैः ॥ ९९ ॥

अष्टाशताहुतीः कृत्वा षट्कोणे चापि कुण्डके । मन्त्राध्वदर्शनार्थं तु वृत्तकुण्डे च शिष्यके ॥ १०० ॥

मूलमन्त्रेण संचिन्त्य विंशत्याहुतिं सद्गुरुः । पदाध्वदर्शनार्थं तु पद्मकुण्डे तु होमयेत् ॥ १०१ ॥

मूलमन्त्रेण शतं होमं पश्चाद्वर्णाध्वदर्शनम् । त्रिकोणकुण्डे होमं च मूलमन्त्रं समुच्चरन् ॥ १०२ ॥

मुवनाध्वदर्शनार्थं योनिकुण्डेन चिन्तिते । मूलैः शताहुतीः कृत्वा पश्चात्तत्त्वाध्वदर्शनम् ॥ १०३ ॥

त्रिकोणकुण्डे हुत्वा च त्वात्ममन्त्रं समुच्चरन् । मूलमन्त्रेण युक्तं च शतं वाघं तु होमयेत् ॥ १०४ ॥

कलाध्वदर्शनार्थं तु चतुष्कोणे च कुण्डके । कलामन्त्रैः शिवमन्त्रमष्टाशतं तु होमयेत् ॥ १०५ ॥

चतुष्कोणेषु कुण्डानि तत्कुण्डानि तु चिन्तयन् । उत्तरामिमुखो भूत्वा रुचिरासनसंस्थितः ॥ १०६ ॥

प्रथमं तत्त्वदर्शनं चाध्वनां दर्शनं तथा । द्वितीयमात्मदर्शनं तृतीयं शिवदर्शनम् ॥ १०७ ॥

¹ Pour नाडीसंधानं voir *Kriyākramadyotikā* p. 409:

ततो नाडीसंधानं कुर्यात् । तद्यथा—दर्भमूलं मूलमन्त्रेण शिष्यकरतले दत्त्वा, तदग्रं स्वजह्वासंधौ संनियोज्य, कुशच्छलेन बिसतन्तुनिभां शिष्यनाडीं पिङ्गलया विनिःसृत्य, शिष्यहृदये तत्पूरकेण प्रविश्य, रेचकेन विनिःसृत्य, स्वहृदयं पूरकेण प्रविश्य, एवं कुम्भवङ्गीशाभ्यामपि नाडीं संधाय, तत्संधानार्थं मूलेनाहुतित्रयं जुहुयात् ।

² La forme grammaticale correcte est पश्चात्सद्योनिर्वाणे

³ La forme grammaticale correcte est अष्टाधिकशताहुतीः

⁴ La forme grammaticale correcte est विंशत्याहुतिं.

⁵ La forme grammaticale correcte est अष्टाधिकशतं

षडङ्गमार्गाविघ्नार्थं 'पञ्चाक्षं तु मुनं स्मरन् । पञ्चब्रह्मेण मूलेन शतं वाधं तु होमयेत् ॥ १०८ ॥

[कलाशोधनम्^१]

मूर्धादिपादपर्यन्तं कलासूत्रेण बन्धयेत् । पञ्चभागं च कृत्वा च मूर्ध्वक्त्रं तु कल्पयेत् ॥ १०९ ॥

हृदयं नाभिगुह्यं च शान्त्यतीतां तु विन्यसेत् । शान्तिविद्याकले चैव प्रतिष्ठदीनि विन्यसेत् ॥ ११० ॥

शिष्ये हृदयपद्मे च पञ्चासनं तु विन्यसेत् । शक्त्यादिशक्तिपर्यन्तं पूजयेच्छाश्वतं शिवम् ॥ १११ ॥

पाद्याचमनाध्यं दत्त्वा धूपदीपं सुयोजयेत् । पश्चात्कुम्भं तं संपूज्य तन्मन्त्रेण जपं बुधः ॥ ११२ ॥

[निवृत्तिकलाशोधनम्^१]

निवृत्त्यादिसन्निधानार्थममन्त्रेणाहुतित्रयम् । ब्रह्म चावाह्यं संपूज्य द्वादशाज्यं तु होमयेत् ॥ ११३ ॥

प्रथमं वागीश्वरौ वाह्यं^२ द्वितीयं वा तथा भवेत् । तन्मन्त्रेण तु संपूज्य पञ्चपञ्चाहुतिर्भवेत् ॥ ११४ ॥

शिवं हृदये संभाव्य शिवमन्त्रेण वर्धयन् । अङ्कुशमुद्रयाकृष्य चात्ममन्त्रं समुच्चरन् ॥ ११५ ॥

मन्त्रेण शिवे संयोज्य चात्मानं ब्राह्म हस्तके । मन्त्रे पदे च वर्णे च व्यापयेद्भूततत्त्वकम् ॥ ११६ ॥

'वागीं वागीश्वरं चैव संयोजयेत् जीवके । आत्ममन्त्रेण संपूज्य कृत्वा पञ्चाहुतिं बुधः ॥ ११७ ॥

^१ Pour पञ्चाक्षं voir *Vātulaśuddhākya* 8, 103b-106a:

अक्षभेदमयं शृणु ।

शिवाक्षं क्षुरिकाक्षं च तथा पाशुपताक्षकम् । व्योमाक्षं चैव घोरालक्षमक्षं पञ्चविधं भवेत् ॥

षडक्षरं शिवाक्षं स्यात्क्षुरिका त्वष्टवर्णकम् । पाशुपतं तु पञ्चाक्षं व्योमाक्षं तु दशार्णकम् ॥

चत्वारिंशदघोरालक्षमेवं पञ्चाक्षमुच्यते ॥

^२ La forme grammaticale correcte est पञ्चब्रह्मणा

^३ cf. *Kārikāgama* II 27, 70-77:

ततस्तत्त्वानि शोधयेत् ।

निवृत्त्यादिकमादाय युगपद्वा क्रमेण वा । कलाः स्वस्वाधिपाः प्राग्वद्ब्रह्मै संपूजयेत्ततः ॥

ताडनादिविभेदेन लिङ्गादादाय लिङ्गिनम् । योजयेत्पूर्ववत्तत्र जन्मकर्माधिकारिताम् ॥

भोगो लयोऽथ सञ्चिदस्तत्त्वानां क्षोतसामपि । तिरोभावः पशुत्वस्य पाशविश्लेषभेदने ॥

तदाहो व्युत्क्रमे कृत्यं कारणाद्वा पशुदृतिः । विच्छिद्य तेन पूर्वेण पशुं निवर्णिकर्मा ॥

एवमेवोपरिष्ठाच्च पाशान्न्यान्विशोधयेत् । उच्यते कर्मपद्धत्या तानप्येवं शिवावधि ॥

अग्नेरुद्धृत्य होमान्ते योजयेदमले पदे । यद्युक्तो न पुनर्जातु पराधीनो भवेदगुः ॥

कृतनिःशेषपाशान्तमिष्टेशं च विसर्जयेत् । निषादेहं च तदेहे संहृत्य स्वपदे गुरुः ॥

स्थण्डिलेशानमप्येवं संहृत्य स्वपदे गुरुः ॥

^४ Pour निवृत्तिकलाशोधनं voir *Kriyākramadyotikā* pp. 417-422.

^५ La forme grammaticale correcte est वागीश्वरावावाह्यः ; la première lettre du mot आवाह्य a été omise ici pour une raison métrique.

^६ On trouve ici dans ce *patala* le mot वागी pour वागीशी ; la lettre शी dans वागीशी a été omise pour une raison métrique.

निशेषकरणार्थाय हृदयद्वादशाहुतिम् । पाशविमोचनार्थाय पञ्चपञ्चाहुतित्रयम् ॥ ११८ ॥
 गुह्ये तु पाशसूत्रं तु विच्छिन्नमस्त्रमुच्चरन् । स्नुवमध्ये तु तत्सूत्रं वर्तुलं घृतपूर्णकम् ॥ ११९ ॥
 शिखायां मुण्डकेशे वा चाहुतीरस्त्रमुच्चरन् । पश्चादध्वं तु दद्यात्तु वागीशे योग उच्यते ॥ १२० ॥
 जन्माधिकारभोगार्थं शिखास्त्रमूलमन्त्रकैः । पञ्चपञ्चाहुतिं कुर्यादध्वं दत्त्वा तु नाग्निकम् ॥ १२१ ॥
 पश्चाद्ब्रह्म तु पूजेत ब्रह्माणं तु विसर्जयेत् । कुण्डादात्मानमादाय पूर्वसूत्रेण योजयेत् ॥ १२२ ॥
 वागीं वागीश्वरं पूज्य पश्चाद्विसर्जनं बुधः । बौषडन्तेन मूलेन कृत्वा पूर्णाहुतिं बुधः ॥ १२३ ॥
 एवं निवृत्तिकलाशुद्धिः शुद्धाध्वानं तु चिन्तयेत् ।

[प्रतिष्ठाकलाशोधनम्^१]

प्रतिष्ठाकलां च पूर्वेण मन्त्रादिमुवनान्तकम् ॥ १२४ ॥
 योगयुक्तां तु चिन्तेत्तु विष्णुमावाह्य पूजयेत् । वागीवागीश्वरो चैव तन्मन्त्रेण त पूजयेत् ॥ १२५ ॥
 पञ्चपञ्चाहुतिं कृत्वा तन्मन्त्राणि समुच्चरन् । शिवं हृदये पूर्वेणात्मानमाकृष्य हस्तके ॥ १२६ ॥
 वागीवागीश्वरयोश्च संयोगमथ चात्मनि । निशेषकरणार्थाय शिरोमन्त्रदशाहुतीः ॥ १२७ ॥
 पाशविमोचनार्थं तु चास्त्रमन्त्रशताहुतीः । नाभिसूत्रं तु छिन्देत्तु पूर्ववत्स्नुवमध्यगम् ॥ १२८ ॥
 आज्यपूर्णं तु स्नुवद्वं चास्त्रमन्त्रेण होमयेत् । पश्चादध्वं च दत्त्वा तु चात्मानं तु सुपूजयेत् ॥ १२९ ॥
 जन्माधिकारभोगार्थं शिखास्त्रमूलमन्त्रकैः । पञ्चपञ्चाहुतिं कृत्वा क्षुरिकास्त्रं समुच्चरन् ॥ १३० ॥
 विष्णुं च कुण्डे संपूज्य तन्मन्त्रेणाहुतित्रयम् । पश्चाद्विष्णोर्विसर्गार्थमात्मानं तत्र पूजयेत् ॥ १३१ ॥
 कुण्डादात्मानमादाय पूर्वसूत्रेण योजयेत् । आत्मनाध्वं च दत्त्वा तु वाग्वागीशौ विसर्जयेत् ॥ १३२ ॥
 पूर्वेण चैव संयोज्य कृत्वा पूर्णाहुतिं बुधः । प्रतिष्ठाकलायाः शुद्धिस्तु पृथग्भद्रं तु पूजयेत् ॥ १३३ ॥

[विद्याकलाशोधनम्^२]

तन्मन्त्रेणाहुतिं कृत्वा चाध्वं दत्त्वा च रुद्रके । वागीवागीश्वरो वाहा तन्मन्त्रेणाहुतित्रयम् ॥ १३४ ॥
 पूर्वेणात्मानमादाय कुण्डके तं तु पूजयेत् । निःशेषकरणार्थाय शिखामन्त्रशताहुतीः ॥ १३५ ॥
 तिरोधपाशमोक्षार्थं पञ्चाहुतिं तु मूलकम् । हृदयसूत्रं विच्छिन्नं वर्तुलं घृतपूर्णकम् ॥ १३६ ॥
 स्नुवमध्ये तु निक्षिप्य त्वस्त्रमन्त्राहुतिं बुधः । पाद्याचमनाध्वं दत्त्वा चात्मानं तु सुपूजयेत् ॥ १३७ ॥

^१ Pour प्रतिष्ठाकलाशोधन voir *Kriyākramadyotikā* pp. 422-426.

^२ Pour विद्याकलाशोधन voir *Kriyākramadyotikā* pp. 426-429.

^३ La forme grammaticale correcte est वागीशीवागीश्वरावाहा ; voir p. 212 note 5.

जन्माधिकारभोगार्थं शिखास्त्रमूलमन्त्रकैः । पञ्चपञ्चाहुतिं कृत्वा पूर्णा रुद्रं विवर्जयेत् ॥ १३८ ॥
प्रायश्चित्तं तु होमेत्तु ह्यधोरमन्त्रमुच्चरन्^१ ।

[शान्तिकलाशोधनम्^२]

निःशेषकरणार्थाय कवचेन शताहुतिः ॥ १३९ ॥

तिरोधपाशमोक्षार्थं त्वस्त्रमन्त्रेण होमयेत् । अष्टाहुतिं तु कृत्वा च कल्पयेत्संहारमुद्रया ॥ १४० ॥

^३आत्ममादाय हस्ते तु तन्मन्त्रं तु समुच्चरन् । अग्निहृदये संयोज्य चात्मानं तु समर्चयेत् ॥ १४१ ॥

तन्मन्त्रेणाहुतिं हुत्वा द्वादशाहुतिर्लज्जकैः । निःशेषार्थं तु होमेत्तु पञ्चपञ्चाहुतिं बुधः ॥ १४२ ॥

वक्त्रसूत्रं तु विच्छिन्नं शिखास्त्रमन्त्रमुच्चरन् । वर्तनात्स्रुग्मध्ये तु चाज्यपूर्णं तु होमयेत् ॥ १४३ ॥

वागीं वागीश्वरं वर्जयेत्प्रायश्चित्तं तु होमयेत् । अस्त्रमन्त्रं समुच्चार्य चाष्टाशतं^४ तु होमयेत् ॥ १४४ ॥

[शान्त्यतीतकलाशोधनम्^५]

एवं शान्तिकलाशुद्धिः शान्त्यतीतमतः परम् । सदाशिवं समावाह्य तन्मन्त्रेणाहुतित्रयम् ॥ १४५ ॥

वागीवागीश्वरौ बाह्य पञ्चाहुतिं तु होमयेत् । निःशेषकरणार्थाय मूलमन्त्रशताहुतिम् ॥ १४६ ॥

तिरोधपाशमोक्षार्थं कवचमन्त्रं तु चिन्तयन् । पञ्चपञ्चाहुतिं कृत्वा त्रिविधेन तु होमयेत् ॥ १४७ ॥

^६आत्ममादाय पूर्वेण त्वग्निहृदये योजयेत् । पाशसूत्रं शिखाच्छेदं गोमयेनाविलं बुधः ॥ १४८ ॥

वर्तुलं तत्तु स्रुग्मध्ये त्वाज्यपूर्णं च होमयेत् । पञ्चास्त्रैश्चापि मूलेन पूर्णाहुतिं तु देशिकः ॥ १४९ ॥

प्रायश्चित्तार्थमस्त्रेण त्वष्टाहुतीस्तु होमयेत् । सदाशिवं तु संस्पृश्य पूर्णाहुतिं तु होमयेत् ॥ १५० ॥

कुण्डादातप्तानमादाय शिवतत्त्वेन योजयेत् । त्रिविधव्याप्तिं चिन्तेत्तु शिवभोगं तथात्मके ॥ १५१ ॥

आत्मभोगं शिवे भोगं चिन्तयेत्तु सुयोजयेत् । पञ्चात्कुण्डे शिवं पूज्य पराङ्मुखं च वर्जयेत् ॥ १५२ ॥

पराङ्मुखाध्यं दत्त्वा चाप्युद्वासनं तु पूर्ववत् । अग्नेर्देवांस्तु संवर्ज्य वागीं वागीश्वरं तथा ॥ १५३ ॥

पराङ्मुखं च संपूज्य सर्वदेवांस्तु तद्बुधः । अन्तर्बलिं तथा कृत्वा बहिर्बलिंस्तथा भवेत् ॥ १५४ ॥

^१ Ce *paṭala* se trouve dans les manuscrits A et B seulement ; mais le ms. B omet les *śloka* 23 à 169. Il semble qu'il y a ici une lacune. On peut supposer, d'après le contenu d'autres *paṭala* semblables que la portion manquante consiste en *śloka* sur la dernière portion de प्रतिष्ठाकलाशोधन et la première portion du शान्तिकलाशोधन.

^२ Pour शान्तिकलाशोधन voir *Kriyākramadyotikā* pp. 429-432.

^३ La forme grammaticale correcte est आत्मानमादाय

^४ La forme grammaticale correcte est अष्टाधिकशतं

^५ Pour शान्तिकलाशोधन voir *Kriyākramadyotikā* pp. 442-435.

^६ voir note 3.

[दहनविधिः^१]

अर्घ्यपात्रं समादाय कुण्डदेशात् वज्रयेत् । चितास्थानप्रवेशे तु काण्डशुद्धयै च देशिकः ॥ १५५ ॥

गोमयेनार्घ्यतोयेन त्वष्ट्रमन्त्रं समुच्चरन् । उत्तरामिमुखो भूत्वा रुचिरासनसंस्थितः ॥ १५६ ॥

चक्रादींश्चापि वज्रान्तं विपरीतांस्तु पूजयेत् । ईशानादग्निपर्यन्तं तन्मन्त्रेण बलिं तथा ॥ १५७ ॥

धूपदीपं तथा दत्त्वा तद्देवांस्तु विवर्जयेत् । शिवस्थाने च तन्मध्ये चात्मनैः तु पूजयेत् ॥ १५८ ॥

इन्धनोपरि मध्ये तु नववस्त्रेण युक्तके । तथोपरि तिलान्दर्भाग्परिस्तीर्यास्त्रिमन्त्रकैः ॥ १५९ ॥

तत्स्थाने चापि तन्मध्ये पाशुपतास्त्रमर्चयेत् । धूपदीपं तथा दत्त्वा चास्त्रदेवांस्तु वर्जयेत् ॥ १६० ॥

पश्चाच्छिवं समादाय त्वप्रदक्षिणं मिश्रयेत् । कुम्भवर्धनिकं देवं पराङ्मुखं च पूजयेत् ॥ १६१ ॥

अस्त्रदेवांस्तु द्वारेषूद्वासयेत् तदा बुधः । शवशिरसि दीप्तेन कुण्डाग्निना च प्रज्वलेत् ॥ १६२ ॥

स्रक्स्त्रध्वं च समादाय त्वाज्यपर्णं तु देशिकः । शिरःस्थानादिपादान्तं होमयेत् तदा गुरुः ॥ १६३ ॥

त्वमग्ने मन्त्रमुच्चार्य स्रक्स्त्रुवेणाज्ययुक्तकम् ।

[दहनानन्तरकरणीयविधिः^२]

वर्धनीं भुजयुक्तां च कृत्वा तद्धारयेज्जलम् ॥ १६४ ॥

प्रेताप्रदक्षिणं कृत्वा कवचमन्त्रं समुच्चरन् । शिरःस्थाने च ताडेतु वर्धनीं त्वमितं गुरुः ॥ १६५ ॥

मण्डपादीनि संवर्ज्य पराङ्मुखं च देशिकः । अस्त्रमन्त्रं च संब्रित्य पश्चात्स्थानं समाचरेत् ॥ १६६ ॥

ईशं सदाशिवं रुद्रं स्कन्दं नन्दीशमेव च । पञ्चास्त्रेण च घोरेण तर्पयेत्त्वमितं बुधः ॥ १६७ ॥

मन्त्रहीनं क्रियाहीनं द्रव्यहीनं च [पूरयेत्] । मूलं च पञ्चब्रह्माणि पञ्चास्त्रं च मनुं स्मरन् ॥ १६८ ॥

एवं समुच्यतेऽन्त्येष्टिः पञ्चपातकनाशनी ॥ १६९ ॥

इति श्रीमद्भैरवतन्त्रे [क्रियापादे] अन्त्येष्टिविधिर्नाम^३ षट्चत्वारिंशः पटलः

^१ cf. *Kāmikāgama* II 27, 78-84a:

शवमभ्येत्य शय्यायामारोप्य प्रावृत्तं कुशैः । आभ्यर्च्य शीर्षमुदकपादं मुक्तानां स्रक्स्त्रुवान्वितम् ॥

आचार्यं साधकं चैव ताभ्यामन्यं तदुज्जितम् । तुरुष्कागरुर्परचन्दनोत्तरदाहभिः ॥

संछाद्यानीय कुण्डाग्निं शिरोदेशे विनक्षिपेत् । मधुसत्तैलसर्पीषि प्रक्षिप्योज्ज्वलितेऽनले ॥

सर्पिमधुपयःपूर्णां स्रक्स्त्रुस्तंभ्य पूजिताम् । गुरुः स्थित्वा शिरोदेशे सौम्याशाभिमुखाननः ॥

पावकास्ये क्षिपेद्द्वारमिति वाक्यमुदीरयन् । त्वमग्ने दक्षिणः कालः कालेनैवोपपादिताम् ॥

गृहाण मन्त्रसंपूर्तां शव्यामेनां महाहुतिम् । प्रक्षिप्यावाङ्मुखी तत्र ब्रह्मस्त्रवावप्यनन्तरम् ॥

नियुज्य संस्क्रियार्कमकुशलांश्चतुरो गुरुः ॥

^२ cf. *Kāmikāgama* II 27, 84b-84a:

अप्रदक्षिणमादाय गृहीत्वा खड्गवर्धनीम् । उरक्षिप्यारोप्य वामांसे छत्रमूर्ध्ना पराङ्मुखम् ॥

धारां विमुञ्च्य संयुक्तवर्धमस्त्यैः प्रदक्षिणम् । अपसव्यकमात्कृत्वा वर्धनीं तामधोमुखीम् ॥

क्षिपेत्तत्र यतो देशादुद्धता सास्त्रवर्धनी । ततो जलाशयं गत्वा क्वात्वा प्रस्तीर्य संस्क्रुशान् ॥

तदूर्ध्वमपसव्येन प्रणवं हृदयं पुरा । शुद्धात्मजिति चेशाने शान्तपर्वन्तनामयुक् ॥

स्कन्दपूर्वं गणेशान्तं नमो वा भवपश्चिमम् । उक्त्वा यथार्हं मन्त्री विः स्वधान्तं तर्पयेत्पुनः ॥

^३ A ; श्री pour श्रीमद्

^४ A omet नाम

^५ A ; सप्त pour षट्

APPENDICE

Dans les deux manuscrits utilisés pour cette édition du *Rauravāgama* nous trouvons après le *paṭala* 26, un *paṭala* intitulé *Pañcasādākhyavidhi*; mais il est très difficile de l'accepter comme faisant partie de cet *āgama* pour les raisons suivantes :

(1) La version présente a été enseignée par *Īśvara* au sage *Ruru*; c'est ce nom seul qui se trouve à diverses reprises invoqué dans le texte, et c'est de lui que ce dernier dérive son nom. Or le *paṭala* en question est adressé à *Ṣaṇmukha*. cf. *Śloka* 1a et 22a.

(2) Le dernier *śloka* du *paṭala* indique que le *paṭala* suivant traite de la *śivotpatti*: cependant, nous ne trouvons rien de tel ensuite.

(3) A propos des formes de *Maheśa*, ce *paṭala* énumère 25 formes, ce qui n'est pas en accord avec le *pratimālakṣaṇapaṭala* (*paṭala* 35) qui ne donne l'énumération et la définition que de 14 formes.

(4) La plupart des *śloka* de ce même *paṭala* se trouvent dans le *Vātulaśuddhākhyā*, un *upāgama*. Les *śloka* 1 à 86 du *Pañcasādākhyavidhipaṭala* et les *śloka* 18b à 127a du *Vātulaśuddhākhyā* sont, à l'exception de quelques variantes, presque semblables même pour les *śloka* qui sont adressés à *Ṣaṇmukha*. Les *śloka* 87a à 107 de ce *paṭala* et les *śloka* 127b à 140 du *Vātulaśuddhākhyā* sont de contenu presque semblable avec une expression différente.

Toutes ces raisons font qu'il est difficile d'accepter ce *paṭala* comme partie intégrante du *Rauravāgama*; il est très probablement une interpolation faite au manuscrit original. Pourtant comme il se trouve dans les deux manuscrits: A (*Kiṭvelūr*), et B (*Dharmapuram*) nous le donnons en appendice.

[पञ्चसादाख्यविधिः]

शिवस्य लक्षणं वक्ष्ये समासाच्छृणु पण्डित । शिवं परात्परं सूक्ष्मं नित्यं सर्वगमन्ययम् ॥ १ ॥

¹ pour पञ्चसादाख्यविधि voir *Aṇṣumaṭkāśyapa* 51, *Acintyaśivasādākhya* 29, 30 et 37, *Ajita* 1 à 3, *Kāmika* I 4 at II 3, 37 et 43, *Kāraṇa* I 30, 64, 11, et 73 et II 8, *Kirāṇa* I 3 et 4, *Cintya* 27 et 33, *Dīpta* 5), *Niśśvaskārikā*, *Jāṇakāṇḍa* 49, *Paṇṣkara*, *vidyāpāda* 1, *Makuṭa*, 4, *Maṭaṅgapārameśvara*, *vidyāpāda* 3, 4 et 5, *Mrgendra*, *vidyāpāda* 3, *Yogaja* 6, *Raurava*, *vidyāpāda* 1, 2, 4 et 5, *Vātulaśuddha* 1, *Vīra* 38, *Sahasra*, *Suprābheda* I 33 et 34 et IV 1 et *Syāyambhuva* 35 et 36,

^१अनिन्दितमनौष्यमप्रमेयमनामयम् । ^२शुद्धत्वाच्छिवमित्युक्तं परादृष्टं परात्पम् ॥ २ ॥

व्योमातीतं सुसूक्ष्मं हि नित्यं कारणशून्यकम् । व्याप्तेः सर्वगतं प्रोक्तमक्षीणं चाव्ययं भवेत् ॥ ३ ॥

अमलं ^३स्यादनित्यं चाप्यसादृश्यमनूपमम् । प्रमाणव्यतिरिक्तत्वादप्रमेयमिति स्मृतम् ॥ ४ ॥

अप्रमेयमनाकारमदृश्यत्वादनूपमम् ^४ । 'निर्गुणत्वाद्विशेषेण त्वनामयमिति स्मृतम् ॥ ५ ॥

इत्येतैलक्षणैर्युक्तं शिवरूपमिदोच्यते ।

[शिवसृष्टिः]

सृष्टार्थं सर्वतत्त्वानां लोकस्योत्पत्तिकारणम् ॥ ६ ॥

योगिनामुपकाराय स्वेच्छया ^५चिन्तयते शिवः । तच्छिवस्य पराशक्तिः ^६सहस्रांशेन जायते ॥ ७ ॥

^७तच्छक्तेस्तु सहस्रांशादादिशक्तिसमुद्भवः । आदिशक्तिसहस्रांशादिच्छाशक्तिसमुद्भवः ॥ ८ ॥

इच्छाशक्तिः ^८सहस्रांशाज्ज्ञानशक्तिसमुद्भवः । ज्ञानशक्तिसहस्रांशात्क्रियाशक्तिसमुद्भवः ॥ ९ ॥

एताश्च शक्तयः पञ्च निष्कलाश्चेति कीर्तिताः ।

[शक्तिसृष्टिः, तत्र पञ्चसादाख्यम्]

शिवसृष्टिरिति प्रोक्ता ; शक्तीनां सृष्टिरुच्यते ॥ १० ॥

योगिनां च यतीनां च ज्ञानिनां मन्त्रिणां तथा । ध्यानपूजानिमित्ताय निष्कलं सकलं भवेत् ॥ ११ ॥

प्रथमं शिवसादाख्यममूर्तं तु द्वितीयकम् । तृतीयं ^{१०}मूर्तसादाख्यं चतुर्थं कर्तृनामकम् ॥ १२ ॥

पञ्चमं कर्मसादाख्यं पञ्चसादाख्यमुच्यते । सदाशिवस्तथेशश्च ^{११}ब्रह्मा वै चेश्वरः स्मृतः ॥ १३ ॥

ईशानश्चैव विज्ञेयास्तत्त्वभेदेन कीर्तिताः । ईशसदाशिवयोर्मूर्तिरीशान इति चोच्यते ॥ १४ ॥

^{१२}मूर्तिर्ब्रह्मेति संप्रोक्तं कर्ता चेश्वरो मतः । कर्म चेशान इत्युक्तमित्येवं हि द्विधा भवेत् ॥ १५ ॥

परात्परं परं चैव सूक्ष्माच्च सूक्ष्ममेव हि । स्थूलं चैव तु सूक्ष्मं हि शिवादि परिलक्ष्यते ॥ १६ ॥

[पञ्चतत्त्वेषु तत्त्व-मूर्ति-प्रभावाः]

एतेषु पञ्चतत्त्वेषु विशेषस्त्वधुनोच्यते । तत्त्वं मूर्तिः प्रभावश्च त्रिभेदो विद्यते क्रमात् ॥ १७ ॥

शिवादि तत्त्वमित्युक्तं मूर्तिः सदाशिवादयः । तयोयोगेन यद्रूपं तद्रूपं भाव इष्यते ॥ १८ ॥

भावः सादाख्यमित्युक्तमित्येवं परिलक्ष्यते । सन्ततं शिवभावत्वात्सादाख्यमिति कीर्तितम् ॥ १९ ॥

निष्कलं देहि चेत्युक्तं सकलं देह उच्यते । देहिदेहस्य ^{१३}बन्धत्वं भावरूपमिति स्मृतम् ॥ २० ॥

^१ A : अतीन्द्रियमनोगम्यमनामयमिदोच्यते

^२ A : पशुत्वात् pour शुद्धत्वात्

^३ A : चाद्भुतं हेयं pour स्यादनित्यं च

^४ A : अदृश्यं च मनोपमम्

^५ A : निर्गुणत्वाविशेषेण

^६ B : गृह्यते तनुम् ^७ A : सहस्रांशेषु

^८ A : तच्छक्तेषु

^९ A : सहस्रांशे pour सहस्रांशात्

^{१०} A : मूर्ति pour मूर्त

^{११} B : ब्रह्माज्ञे चेश्वरः

^{१२} A : मूर्तिप्रक्रामिति

^{१३} A : बन्धुत्वं

सर्वेषां 'ध्यानपूजार्थं' सकलं निष्कलं भवेत् ।^१ एवं ज्ञात्वा विशेषेण सर्वकर्म समाचरेत् ॥ २१ ॥

[पञ्चसादाख्यतत्त्वानामुद्भवः, तेषां वर्णः रूपं च]

पञ्चसादाख्यतत्त्वानामुद्भवं हि पृथक् पृथक् । एषां वर्णं च रूपं च समासाच्छृणु पण्मुख ॥ २२ ॥

[शिवसादाख्यम्]

शान्त्यतीता पराशक्तिस्तस्याः पर्यायवाचकौ । 'पराशक्तेर्दशांशेन शिवसादाख्यसंभवः ॥ २३ ॥

'पराशक्त्युद्भवत्वाच्च शुद्धत्वाच्छिवमुच्यते । तद्रूपं सूक्ष्मरूपेण परं ज्योतिरिति स्मृतम् ॥ २४ ॥

'विद्युद्रूपमिवाकाशे प्रत्यक्षं सर्वतोमुखम् । शिवतत्त्वमिदं प्रोक्तं तत्त्वानामखिलालयम् ॥ २५ ॥

शिवसादाख्यमेवोक्तममूर्तं' च तथैव च । आदिशक्तिश्च शान्तिश्च तस्याः पर्यायवाचकौ ॥ २६ ॥

[अमूर्तसादाख्यम्]

आदिशक्तेर्दशांशेन ह्यमूर्तस्य समुद्भवः । आदिशक्तेरमूर्तत्वादमूर्तं चेति कीर्तितम् ॥ २७ ॥

'अमूर्तत्वात्कलाहीनं भ्रमद्वये' लिङ्गवद्भवेत् । सूर्यकोटिप्रतीकाशं ज्योतिस्तत्प्रभाकृतिर्भवेत् ॥ २८ ॥

तस्यान्तर्गतमूर्तित्वामूर्तित्वाद्यगोचरम् । एतद्वै दिव्यलिङ्गं तु मूलस्तम्भ इहोच्यते ॥ २९ ॥

लिङ्गे वै सर्वमुत्पन्नं लयस्तत्रैव चोच्यते ।^{१०} अमूर्तमेवमाख्यातं^{११} समूर्तं तु तथा शृणु ॥ ३० ॥

[मूर्तसादाख्यम्]

इच्छाशक्तिश्च विद्या च तस्याः पर्यायवाचकौ । तच्छक्तेस्तु दशांशेन यथामूर्तिरिहोच्यते ॥ ३१ ॥

'इच्छामूर्तेर्गुणित्वाच्च तस्मान्मूर्तिरुदाहृता ।^{१२} मूर्तिमत्त्वात्कलायुक्ता रूपं चेति प्रकीर्तितम् ॥ ३२ ॥

ज्वालाग्निसदृशप्रद्वयं दिव्यालिङ्गाकृतिर्भवेत् । तस्योर्ध्वासंक्रमणे तु चैकवक्त्रेण संयुतम् ॥ ३३ ॥

त्रनेत्रं चारुवदनं सर्वावयवसंयुतम् । द्विहस्तं च द्विपादं च सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ३४ ॥

दक्षहस्तेन शूलं च वामहस्ते कपालकम् । सर्वावयवसंयुक्तं सर्वाभरणमूषितम् ॥ ३५ ॥

सर्वज्ञानगुणोपेतं^{१३} लिङ्गमूर्तमुदाहृतम् । मूर्तसादाख्यमेवोक्तं कर्तृसादाख्यमुच्यते ॥ ३६ ॥

[कर्तृसादाख्यम्]

ज्ञानं चैव प्रतिष्ठा च तस्याः पर्यायवाचकौ । ज्ञानशक्तेर्दशांशेन कर्तृसादाख्यमुच्यते ॥ ३७ ॥

ज्ञानकर्तृस्वभावत्वात्कर्तृनामेति^{१४} कीर्तितम् । ज्ञानं^{१५} चिच्छुद्धरूपत्वात्स्फटिकाभं तदुच्यते ॥ ३८ ॥

^१ A : ज्ञान pour ध्यान

^२ B : निष्कलं सकलं भवेत्

^३ Dans le ms. A le demi-sloka 21b se trouve après 22a.

^४ A : पराशक्तिदशांशेन

^५ B : पराशक्त्यात्मकत्वाच्च

^६ A : विद्यारूपम् pour विद्युद्रूपम्

^७ A : अमूर्ति pour अमूर्त

^८ A : अमूर्ति pour अमूर्त

^९ A : योग pour लिङ्ग

^{१०} A : अमूर्तिरिति विख्याता

^{११} B : समूर्ति तु ततः शृणु

^{१२} A : इच्छामूर्तिगुणित्वाच्च

^{१३} A : मूर्तिरुदाहृतम्

^{१४} B : लिङ्गमूर्तिरुदाहृतम्

^{१५} B : कीर्त्यते

^{१६} B : स्फिक् pour चित्

दिव्यलिङ्गं महादीर्घं महास्थूलं तथाश्रितम् । तस्य मध्यस्थिता मूर्तिरीश्वरांशे तु कारणम् ॥ ३९ ॥
चतुर्भुजं चतुर्वक्त्रं नेत्रद्वादशभिर्युतम् । चतुरास्यचतुर्नासावसुश्रोत्रसमन्वितम् ॥ ४० ॥
अष्टहस्तं द्विपादं च सर्वलक्षणसंयुतम् । त्रिशूलं परशुं खड्गमभयं दक्षिणे करे ॥ ४१ ॥
पाशं नागं च घण्टां च वरदं वामहस्तके । सर्वालंकारसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ४२ ॥
एवं रूपसमोपेतं लिङ्गाकारमिहोच्यते । कर्तृसादाख्यमेवोक्तं कर्मसादाख्यमुच्यते ॥ ४३ ॥

[कर्मसादाख्यम्]

निवृत्तिश्च क्रियाशक्तिस्तस्याः पर्यायवाचकौ । क्रियाशक्तेर्दशांशेन कर्मसादाख्यमुच्यते ॥ ४४ ॥
'क्रिया कर्मेति विज्ञेया तस्मात्कर्मेति नामतः । लिङ्गं 'शम्भुरिति ज्ञेयं पीठं शक्तिरुदाहृतम् ॥ ४५ ॥
विन्दुमध्यगतो नादो नादमध्ये ध्वनिः स्मृतः । ध्वनिमध्यगतं तत्त्वं तत्त्वमध्यगतं शिवम् ॥ ४६ ॥
तस्माच्छिवमयं लिङ्गं सर्वतत्त्वालयं स्मृतम् । लिङ्गे तु जायते तत्र जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ४७ ॥
तस्माँलिङ्गं विशेषेण कर्मरूपमुदाहृतम् । कर्मोदये तु सृष्टिः 'स्पातिक्रियान्ते संहृतिर्भवेत् ॥ ४८ ॥
एतत्कर्मेश्वररूपं च सृष्टिस्थितिलयात्मकम् । पञ्चसादाख्यसंयोगात्कर्मसादाख्यमुच्यते ॥ ४९ ॥
शिवसादाख्यभेदेन शिवरूपं समाश्रितम् । 'अमूर्तं हि स्वभावेन शिवसादाख्यमाश्रितम् ॥ ५० ॥
'मूर्तरूपं विशेषेण त्वमूर्तादीन्समाश्रितम् । कर्तृसादाख्यरूपं हि 'मूर्ताद्यपि तथा विदुः ॥ ५१ ॥
'कर्मरूपं क्रमेणैव कर्त्रादि च समाश्रितम् । प्रति'वक्त्रक्रमेणैव चैकैकं तु समाश्रितम् ॥ ५२ ॥
तस्मात्कर्मस्वरूपं च मूर्तादेराश्रितं विदुः । सर्वतत्त्वात्मकं ज्ञेयं सर्वाधारमिति स्मृतम् ॥ ५३ ॥

[कर्मसादाख्यस्य पिण्डरूपत्वम्]

तत्त्वे तु मूर्तिपिण्डात्पिण्डाकारमुदाहृतम् । पिण्डस्थं पिण्डमध्यस्थं पिण्डेन तु ^{१०}पुटीकृतम् ॥ ५४ ॥
पिण्डेन पिण्डितं पिण्डं पिण्डरूपमिहोच्यते । एतच्छिवमयं पिण्डं ^{११}सर्वतत्त्वमयं विदुः ॥ ५५ ॥

[कर्मसादाख्यात् सर्वतत्त्वादिसंभवः]

^{१२}पञ्चमूर्तं पञ्चवक्त्रं पञ्चतत्त्वात्मकं विदुः । मूर्तीनां देहभेदेन गुणश्चात्मकैर्युतम् ^{१३} ॥ ५६ ॥
तद्देहे तु समासेन ^{१४}सर्वतत्त्वादिसंभवः । तस्य वक्त्रे तु ^{१५}संभूतान्सिद्धान्ताच्छैबकान्विदुः ॥ ५७ ॥

^१ A : क्रिया कर्म इति-ज्ञेया

^२ A : शुभमिति

^३ A : स्पातिक्रिया कर्महृतिर्भवेत्

^४ A : अमूर्तिर्हि

^५ A : मूर्तिरूपं

^६ A : मूर्तिर्हि pour रूपं हि

^७ A : मूर्तादि वितथां विदुः

^८ A : कर्मरूपक्रमेणैव वक्त्रादि च

^९ A : वर्णं pour वक्त्र

^{१०} A : पदीकृतम्

^{११} A : सर्वतत्त्वमयं

^{१२} A : पञ्चमूर्ति पञ्चवक्त्रे

^{१३} B : धृतम् pour युतम्

^{१४} B : सर्वतत्त्वानि संभवेत्

^{१५} A : संभूता सिद्धान्तानि शिवं विदुः

सर्वज्ञानमयं देवं सर्वकारणकारणम् । एवं लिङ्गे तु कर्म स्यान्निष्कलं सकलं शिवम् ॥ ५८ ॥

[कर्मसादाख्यं सकलनिष्कलम्]

देहस्थं सकलं ज्ञेयं निष्कलं देहवर्जितम् । देहं चाहुः कलोपेतं 'धातुर्देहमिति स्मृतम् ॥ ५९ ॥

'तत्कलादि च धातूश्च षडङ्गैस्तु प्रकल्पयेत् । 'सर्वाङ्गैरपि संपूर्णा सर्वावयवसंयुता ॥ ६० ॥

एवं तु स्थितिमात्रेण मूर्तिः सकलरूपधृक् । भावे तु लिङ्गपीठस्य तस्मात्सकलनिष्कलम् ॥ ६१ ॥

सौन्दर्यं नास्ति तद्देहे मांसास्थिरुधिरं न हि । 'इन्द्रवाप इवाकाशे दर्पणे प्रतिबिम्बवत् ॥ ६२ ॥

इत्येवं मनसा कल्प्यं निष्कलं सकलं भवेत् ।

[भङ्गम्]

त्रिगुणं सत्यखङ्गं च दुर्भेद्योऽनुग्रहस्तथा ॥ ६३ ॥

ऋद्धिर्माया विवर्णं च नादः संहृतिरेव च । एते दशगुणाः प्रोक्तास्तेषां लक्षणमुच्यते ॥ ६४ ॥

त्रिगुणं शूलमित्युक्तं सत्यं परशुमुच्यते । 'खङ्गमीशप्रतापोऽयमभेद्यं वज्रमिष्यते ॥ ६५ ॥

ईशस्यानुग्रहश्चैव ह्यमयं तु 'प्रशस्यते । ऋद्धिः स्यान्नागरूपं तु पाशं मायास्वरूपकम् ॥ ६६ ॥

विवर्णमङ्कुशं चैव घण्टां नादात्मकं विदुः । संहारस्त्वग्निरूपं तु पाशानां भस्मसात्कृतिः ॥ ६७ ॥

[उपाङ्गम्]

'एतद्वै गुणरूपं च साङ्गं चेति प्रकीर्तितम् । वस्त्रोपवीतमालाश्च गन्धमाभरणं तथा ॥ ६८ ॥

आसनावरणं चैवाप्युपाङ्गं चेति कीर्तितम् । अङ्गभाव इति प्रोक्तस्तस्य रूपमिदोच्यते ॥ ६९ ॥

[रूपम्]

कुन्देन्दुस्फटिकाभासं जटामकुटमण्डितम् । पञ्चवक्त्रसमायुक्तं पञ्चवर्णसमन्वितम् ॥ ७० ॥

दशबाहुयुतोदग्रं द्विपादं 'पद्मसंस्थितम् । शूलं परशुखड्गौ च 'वज्राभयं च दक्षिणे ॥ ७१ ॥

'नागं पाशाङ्कुशं चैव घण्टां वह्निं च वामके । सर्वलक्षणसंयुक्तं सर्वाभरणसंयुतम् ॥ ७२ ॥

दिव्याम्बरधरं देवमूर्ध्वबाहुं महोज्ज्वलम् । 'दिव्यगन्धानुलिप्ताङ्गं दिव्यवस्त्रेण वेष्टितम् ॥ ७३ ॥

शान्तरूपमिदं प्रोक्तं विशेषस्त्वधुनोच्यते । कर्मेशं पूर्ववक्त्रं स्यात्कर्तृ तद्दक्षिणं भवेत् ॥ ७४ ॥

अपरं 'मूर्तवक्त्रं स्यादमूर्तं चोत्तराननम् । ऊर्ध्वं च शिवसादाख्यं पञ्चसादाख्यमुच्यते ॥ ७५ ॥

ईशानादीनि मूर्धानि 'सृष्टिरेवाकृतिर्भवेत् । प्राग्वक्त्रं पूर्वमुद्दिष्टं पश्चिमायां तु पश्चिमम् ॥ ७६ ॥

दक्षिणाभिमुखं याम्यमुत्तरायां तथोत्तरे । एवं पञ्चात्मतत्वाच्च सर्वकारणकारणम् ॥ ७७ ॥

^१ B : धातुर्देहमिति

^२ A : तत्कलादि चतुर्धा च विध्यते तु

^३ A : सर्वाङ्गानि च संपूर्णा

^४ A : इन्द्रवापमिवाकाशे

^५ A : ततः pour तथा

^६ B : खङ्गमीशप्रतापाय महेशं वज्रमिष्यते

^७ B : प्रदर्शयते

^८ B : एते च गुणरूपाश्च सांशब्धति

^९ A : पद्मसंहतम्

^{१०} A : वज्रं चाभयं दक्षिणे

^{११} A : पाशं चैवाङ्कुशं चैव

^{१२} B : दिव्यगन्धेन लिप्ताङ्गं दिव्यवस्त्रोपवेष्टितम्

^{१३} A : मूर्ति pour मूर्त

^{१४} B : सृष्टिरेवाकृतिर्भवेत्

[स्थापनादिकर्म कर्मसादाख्ये कर्तव्यम्]

लिङ्गरूपमिदं प्रोक्तमिति शास्त्रस्य निर्णयः । एतद्वै कर्मरूपत्वात्कर्मकमेति कारयेत् ॥ ७८ ॥
कर्मादीनि कलादीनि कर्म चेति निगद्यते । तस्माद्वै स्थापनादीनि कर्मकमेति कारयेत् ॥ ७९ ॥
लिङ्गे वा स्थण्डिले वापि मण्डले हृदयेऽपि वा । ध्यात्वा सदाशिवं पूज्य विधिवत्स्थापनं कुरु ॥ ८० ॥
कर्तृकादिचतुर्णां तु^१ 'स्थापनादि न कारयेत् । योगिनां मन्त्रवज्ज्ञेयं वक्त्रदेवं^२ भवं विदुः ॥ ८१ ॥
एतैश्च लक्षणैर्युक्तं कर्मसादाख्यमुच्यते^३ । शिवादिकर्मपर्यन्तं क्रमेण परिकीर्तितम् ॥ ८२ ॥

[महेशः]

सादाख्यलक्षणं प्रोक्तं महेशं शृणु तत्त्वतः । कर्मेंशस्य सहस्रांशाग्ममहेशस्य समुद्भवः ॥ ८३ ॥
महेशं सकलं विद्यास्पृष्टिस्थितिलयात्मकम् । पञ्चविंशतिभेदैस्तु तन्मूर्तिः पञ्चविंशतिः ॥ ८४ ॥

[महेशरूपभेदाः]

पञ्चविंशतिं संप्रोक्तमेकवक्त्रं त्रिनेत्रकम् । एतच्छिवमयं पिण्डं रूपभेदमथ शृणु ॥ ८५ ॥
प्रथमं च सोमधारि द्वितीयमुभया सह^४ । तृतीयं तु वृषारूढं चतुर्थं^५ नृत्तरूपकम् ॥ ८६ ॥
पञ्चमं वैवाहमूर्तिं षष्ठं पाशुपतं तथा । गङ्गाधरं सप्तमं च त्वष्टमं^६ त्रिपुरान्तकम् ॥ ८७ ॥
नवमं^७ गौरिसंवादं दशमं गौर्यनुग्रहम् । उभयालिङ्गितं पञ्चाद्रुद्रोमासहितं तथा ॥ ८८ ॥
त्रयोदशमुभाराध्य^८ सुखासीनं चतुर्दशम् । कङ्कालं तु पञ्चदशं केशवार्धं च षोडशम् ॥ ८९ ॥
किरातं च सप्तदशमध्वनारीश्वरं तथा । चक्रप्रसादमेकोनविंशं विघ्नप्रसादकम् ॥ ९० ॥
एकविंशं चैकपादं दक्षिणामूर्तिकं तथा । मिश्राटनं त्रयोविंशं^९ चतुर्विंशं च कालहम् ॥ ९१ ॥
^{१०}लिङ्गोद्भवमुमाकान्तं पञ्चविंशतिभेदकम् ।

[रुद्ररूपम्]

प्रोक्तो महेशभेदस्तु रुद्रभेदमतः शृणु^{११} ॥ ९२ ॥
सहस्रांशाग्ममहेशस्य रुद्रोद्भवस्ततः शृणु । चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च जटामकुटमण्डितम् ॥ ९३ ॥
ज्वालाग्निसदृशप्रख्यं^{१२} दङ्कशूलसमन्वितम् । वरदाभयसंयुक्तं रुद्ररूपमिति स्मृतम् ॥ ९४ ॥

[रुद्रब्रह्मविष्णुवाद्युत्पत्तिः]

तदेवस्य सहस्रांशाद्ब्रह्मविष्णुसमुद्भवः । तच्छिवे दक्षिणांशे तु ब्रह्माभूत्स्पृष्टिकारणम् ॥ ९५ ॥

- ^१ B : च pour तु   ^२ A : स्थापनादीनि कारयेत्   ^३ A : भवाविदुः   ^४ B : उत्तमम् pour उच्यते
^५ B : युतः pour सह   ^६ A : द्रव्यकारणम्   ^७ B : पञ्चमोद्वाहमूर्तिस्तु
^८ A : तथा चैव pour सप्तमं च   ^९ A : त्रिपुराननम्   ^{१०} B : गौरीसंवाहो
^{११} A : उभया सहितं   ^{१२} A : उमासाथं pour उभाराध्यं   ^{१३} A : कङ्कालं केशवार्धं च षोडशं त्रिपुरान्तकम्
^{१४} A omet les demi-sloka 90b et 91a,   ^{१५} A : चतुर्विंशति कालहा   ^{१६} A : सुखासनमुमाकान्तं
^{१७} A : अतः परम् pour अथ शृणु   ^{१८} A : दङ्कशूलधरान्वितम्

तच्छिब्रे वामपाश्वे तु 'विष्णुर्ह्यासीत्तथैव च । आदित्यो दक्षिणे नेत्रे चन्द्रो वै वामलोचने ॥ ९६ ॥
जातवेदा ललाटे तु ह्यास्ये वेदसमुद्भवः । घ्राणे वायुः समुत्पन्नः श्रोत्रे 'कृतयुगादयः ॥ ९७ ॥
गले गणेशः संभूतो हृदये पण्मुखस्तथा । नाभे वै द्वादशादित्याः सर्वलोकपिसंज्ञकाः ॥ ९८ ॥
रुद्राश्चैव तु सर्वे वै पञ्चास्त्रं 'क्षेत्रपालकः । विद्याज्ञानि च देवस्य मूलाधारे समुद्भवाः ॥ ९९ ॥
कटिदेशे तु वसवो गुह्यदेशे 'भवोदयः । ऊरुभ्यामश्विनौ जातौ 'तद्देशे त्वष्टमङ्गलम् ॥ १०० ॥
धर्माधर्मादिदेवाश्च जङ्घाजाता दशायुधाः । क्षुरिका बीजमुख्यं च 'पादपङ्कजयोस्तथा ॥ १०१ ॥
अधिरश्मोगणाः सिद्धा नागा विद्याधरास्तथा । गन्धर्वाप्सरसश्चैव 'पादमूलसमुद्भवाः ॥ १०२ ॥
अष्टाविंशतिकोटयस्तु देवा रोमसमुद्भवाः । 'नद्यश्च सागराः सर्वे रोममूलसमुद्भवाः ॥ १०३ ॥
'यत्स्थाने जननं तेषां तत्स्थाने च लयो भवेत् । तत्त्वानामासनं तत्र तच्छिवाकृतिरुच्यते ॥ १०४ ॥
सशीर्षं प्रणवास्तस्तु प्रणवः सर्वकारणम् । 'रुद्राङ्गुल्यादिदेवान्तमीश्वरस्थितिरैश्वरम् ॥ १०५ ॥
शिवात्सदाशिबोद्भूतिस्तस्माच्चैव महेश्वरः । 'महेश्वराच्छिवाद्रुद्रो रुद्राद्विष्णुसमुद्भवः ॥ १०६ ॥
विष्णोर्ब्रह्मा समुद्भूतः 'कृत्यदेवसमुद्भवः । तस्माद्वै देवतादीनां शृणुष्व 'जनकाञ्जनिम् ॥ १०७ ॥
शिवस्य लक्षणं प्रोक्तं शैवोत्पत्तिविधिं शृणु ॥ १०८ ॥

इति ११ श्रीरौरवतन्त्रे ११ पञ्चसादाख्यविधिपटलः सप्तविंशः ॥

- १ A : विष्णुस्वामी तथैव च   २ A : कृतयुगादिकम्   ३ A : क्षेत्रलाभकम्   ४ A : विद्याज्ञश्चैव देवानां
५ A : भवोदयः   ६ B : ऊर्वोश्च त्वधिनौ   ७ A : तद्देशे तु त्वमङ्गलम्   ८ A : पादयोः पङ्कजस्तथा
९ B : पादमूले pour पादमूल   १० B : रुद्रेशः pour नद्यश्च   ११ A : यत्स्थाने गणयैवेष्टा
१२ B : इत्यते pour उच्यते   १३ A : रुद्राङ्गुमादिदेवोऽंश ईश्वरस्थितिरैश्वरम्   १४ A : महेश्वराच्छिबो रुद्रो
१५ A : कृत्यदेवैः समुद्भवाः   १६ A : कनकाञ्जनिः   १७ B omet श्रीरौरवतन्त्रे
१८ B : पञ्चसादाख्यो नाम सप्तविंशः पटलः

BIBLIOGRAPHIE

I

IMPRIMÉS

- Ajitāgama*, éd. par N. R. Bhatt, vol. I, 1964; Vol. II, 1967, Publications de l'Institut Français d'Indologie, N° 24.
- Aparājitapṛechā* par Bhuvanendra; éd. par P. A. Mankad, Gaekwad's Oriental Series, Baroda N° 115, 1950.
- Āpastambamantrapāṭhaḥ: Āpastambamantrabrāhmaṇa* éd. par M. Winternitz, Oxford, 1897.
- Brahmāṇḍapurāṇa*, Veṅkṭeśvara Steam Press, Bombay 1957.
- Īśānaśivagurudevapaddhati* par Īśānaśivagurudevamiśra; éd. par T. Gaṇapatiśāstri, vol. I *Sāmānyapāda*, vol. II *Mantrapāda*, vol. III *Kriyāpāda*, paṭala 1-30; vol. IV *Kriyāpāda*, paṭala 31-64 et *Yogapāda*, Trivandrum Sanskrit Series n° 69, 72, 77 et 83, 1925.
- Kāmikāgama*, 2 vols., Civaṇṇa Napotayantraṭṭalai, Cintātiripēṭṭai, Madras, 1909 (car. grantha).
- Kāraṇāgama*, Civaṇṇa Napotayantraṭṭalai, Cintātiripēṭṭai, Madras (vol. I *Pūrvakāraṇāgama*, 1921; vol. II *Uttarakāraṇāgama*, 1901) (car. grantha).
- Kiraṇāgama*, Śivāgamasiddhāntaparipālanāsamgha, Dēvakōṭṭai, 1932 (I *Vidyāpāda*; II *Kriyāpāda*; III *Caryāpāda*; IV *Yogapāda*) (car. grantha).
- Kriyāḍipikā*, par Śivāgrayogīndrajñānaśivācārya, éd. par Muttukumara tampirān, Madras, 1929 (car. grantha).
- Kriyākramadyotikā* (ou *Aghoraśivācāryapaddhati*) par Aghoraśivācārya, avec le commentaire *Prabhā* de Nirmalamāṇidesika, Chidambaram, 1927 (car. grantha).
- Kriyākramadyotikā, aparakriyāvidhi*, par Aghoraśivācārya, Tenintiya arcakar caṅkam, Madras, 1971.
- Mahānārāyaṇopaniṣad*, éd. par G. A. Jacob, Bombay Sanskrit and Prakrit Series, N° 35, 1888.

Mṛgendrāgama (*vidyāpāda* et *yogapāda*), avec les commentaires de Bhaṭṭanārāyaṇakaṇṭha et Aghoraśivācārya; *Sivāgamasiddhāntapari-pālanāsaṅgha*, Devakoṭṭai, 1928.

Nāṭyaśāstra, de Bharata, avec le commentaire *Abhinavabhāratī* par Abhinavagupta; éd. par M. Ramakrishna Kavi et J. S. Pade; 4 vols. Gaekwad's Oriental Series, Baroda, N° 36, 68, 124 et 145; 1934-1964.

Pavitraśavavidhi, CivañāNapotayantraçālai, Cintātiripēṭṭai, Madras, 1929 (car. grantha).

Rauravāgama vol. I éd. par N. R. Bhatt, Publications de l'Institut Français d'Indologie N° 18, 1961.

Sakalāgamasārasaṅgraha, CivañāNapotayantraçālai, Cintātiripēṭṭi, Madras, 1912, (car-grantha)

Silparatna de Śrīkumāra, 2 vols, Trivandrum Sanskrit Series, N° 75 et 98 Trivandrum 1922-1929.

Somaśambhupaddhati par H.B. Lachaux; 2 vols; Publications de l'Institut Français d'Indologie, n° 25, 1963-1969

Sritattvanidhi, 3 vols., Tanjāvūr Sarasvatī Mahāl Library Series, N° 104, 1963-1966.

„ Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, Śaka 1823.

Suprabhedāgama CivañāNapotayantraçālai. Cintātiripēṭṭai, Madras, 1907 (I *Kriyāpāda*; II *Caryāpāda*; III *Yogapāda*; IV *Jñānapāda*) (car. grantha).

Taittirīyabrāhmaṇa, 3 vols., Ānandāśrama Sanskrit Series n° 37, Poona, 1934.

Taittirīyāranyaka, avec le commentaire de Bhaṭṭabhāskara, 3 vols., Government Oriental Library Series, N° 26, 27 et 29, Mysore, 1902.

Taittirīyasamhitā, 6 vols., Ānandāśrama Sanskrit Series, n° 24, Poona, 1940.

Vātulaśuddhākhyam, CivañāNapotayantraçālai, Cintātiripēṭṭai, Madras 1912.

id. (ou Āgamarahasyam) éd. par Talakāḍu āgamika Krishna dīkṣita, Bangalore 1958.

II

MANUSCRITS

- Acintyaviśvasādākhya*, copies des manuscrits de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai et de A. Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr (T n° 7 et 8)
- Aṃśumadāgama*, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (T n° 3 et 6)
- Aṃśumatkāśyapa*, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ KīLvelūr et Nāgarāja gurukkaḷ, Periyakuḷam (T n° 1 et 2)
- Cintyāgama*, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de Svāminātha Śivācārya, Tiruvāḍudurai (T n° 13 et 14)
- Diptāgama*, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de M. K. Sundareśa Baṭṭar, Madurai (T n° 15 et 16).
- Jñānaratnāvali*, copie du manuscrit R. No. 14898 de Madras Government Oriental Manuscripts Library (T n° 231)
- Kālottara*, copies des manuscrits R. No. 14343 et 16805 de Madras Government Oriental manuscripts Library, (T n° 59 et 60).
- Makuṭāgama*, copies des manuscrits de Akṣaya gnrukkaḷ, KīLvelūr, de Kanaka dikṣitar, Tirunelvēli et de A. Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr (T n° 18, 19 et 20).
- Mataṅgapārameśvara*, copie du manuscrit R. No. 16794 de Madras Government Oriental Manuscripts Library (T n° 196)
- Pārameśvarāgama*, copie du manuscrit de S. Sambanda gurukkaḷ, Madras (T n° 141).
- Rauravāgamapaddhati*, copie du manuscrit de Svaminatha Śivācārya Mylapore, Madras (T n°. 120)
- Sahasrāgama*, copie du manuscrit de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr (T n° 33)
- Sakalāgamaprāyaścittam*, copies des manuscrits du Kailāsa Bhaṭṭar, Tirunelveli (T n° 160, 181 et 203).
- Santānasamhitā*, copie du manuscrit d'Adyar Library and Research centre, Madras (T n° 67).

Sūkṣmāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, de Kanaka dikṣitar, Tirunelvēli et de J. Viśvanātha gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam (T n° 36, 37 et 38).

Svāyambhuvāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr et de Kanaka dikṣitar, Tirunelvēli (T n° 39 et 40).

Siddhāntadipikā, copie du manuscrit de Svaminātha Sīvacārya, Mylapore, Madras (T n° 120).

Sivālayanirmāṇasthāpanadipikā, copie du manuscrit de Svaminātha Sīvacārya, Mylapore, Madras (T n° 122).

Virāgama, copies des manuscrits de Akṣaya gurukkaḷ, KīLvelūr, de Subrahmaṇya gurukkaḷ, KuNRakkuḍi et de Rāmanātha gurukkaḷ, Kaṇḍanūr (T n° 29, 30 et 31).

Yogajāgama, copies des manuscrits de M. K. Sundarśeṣa Baṭṭar, Madurai et de J. Viśvanātha gurukkaḷ, Mēlmaṅgalam (T n° 24 et 26)

TABLE DES PLANCHES

	Face page
I. Bhadrapiṭha	27
II. Padmapiṭha	28
III. Dvārapāla : Nandi et Mahākāla	56
IV. „ Daṇḍi et Muṇḍi	”
V. „ Vijaya et Bhṛṅgi	”
VI. „ Gopati et Ananta	57
VII. Parivārāṣṭaka	60
VIII. Someśa	67
IX. Uttamaśaśatāla (Sukhāsana)	92
X. Somāśakanda	94
XI. Vṛṣārūḍha	96
XII. Tripurāri	100
XIII. Candrasāekhara (Kevala)	103
XIV. Caturbhujakālāri	107
XV. Aṣṭabhujakālāri	108
XVI. Kalyāṇamūrti	109
XVII. Bhujaṅgatrāsa-nṛtta	110
XVIII. Uddāṇḍa-nṛtta	114
XIX. Atyuddāṇḍanṛtta	115
XX. Bhikṣāṭana	116
XXI. Kaṅkāla	117
XXII. Ardhanārī	119
XXIII. Dakṣiṇāmūrti	120
XXIV. Nāgaravimāna	146
XXV. Vesaravimāna	147
XXVI. Pratibandha	148
XXVII. Pādabandha	”
XXVIII. Stambha	149
XXIX. Maṇṭapa	153
XXX. Caturaśra-maṇṭapa 16 stambha	154
XXXI. „ 36 „	”
XXXII. „ 64 „	”
XXXIII. „ 100 „	”
XXXIV. Āyataśra-maṇṭapa 42 stambha	”
XXXV. „ 48 „	”
XXXVI. „ 80 „	”
XXXVII. „ 80 „	155
XXXVIII. Prakāra	157
XXXIX. Gopura : Śalākāśirogopura	160
XL. „ Maṇḍapākāśirogopura	”
XLI. „ Lupaśākāśirogopura	”
XLII. „ Chatrākāśirogopura	161

TABLE OF PLANCHES

1	Planchette	1
2	Planchette	2
3	Planchette	3
4	Planchette	4
5	Planchette	5
6	Planchette	6
7	Planchette	7
8	Planchette	8
9	Planchette	9
10	Planchette	10
11	Planchette	11
12	Planchette	12
13	Planchette	13
14	Planchette	14
15	Planchette	15
16	Planchette	16
17	Planchette	17
18	Planchette	18
19	Planchette	19
20	Planchette	20
21	Planchette	21
22	Planchette	22
23	Planchette	23
24	Planchette	24
25	Planchette	25
26	Planchette	26
27	Planchette	27
28	Planchette	28
29	Planchette	29
30	Planchette	30
31	Planchette	31
32	Planchette	32
33	Planchette	33
34	Planchette	34
35	Planchette	35
36	Planchette	36
37	Planchette	37
38	Planchette	38
39	Planchette	39
40	Planchette	40
41	Planchette	41
42	Planchette	42
43	Planchette	43
44	Planchette	44
45	Planchette	45
46	Planchette	46
47	Planchette	47
48	Planchette	48
49	Planchette	49
50	Planchette	50
51	Planchette	51
52	Planchette	52
53	Planchette	53
54	Planchette	54
55	Planchette	55
56	Planchette	56
57	Planchette	57
58	Planchette	58
59	Planchette	59
60	Planchette	60
61	Planchette	61
62	Planchette	62
63	Planchette	63
64	Planchette	64
65	Planchette	65
66	Planchette	66
67	Planchette	67
68	Planchette	68
69	Planchette	69
70	Planchette	70
71	Planchette	71
72	Planchette	72
73	Planchette	73
74	Planchette	74
75	Planchette	75
76	Planchette	76
77	Planchette	77
78	Planchette	78
79	Planchette	79
80	Planchette	80
81	Planchette	81
82	Planchette	82
83	Planchette	83
84	Planchette	84
85	Planchette	85
86	Planchette	86
87	Planchette	87
88	Planchette	88
89	Planchette	89
90	Planchette	90
91	Planchette	91
92	Planchette	92
93	Planchette	93
94	Planchette	94
95	Planchette	95
96	Planchette	96
97	Planchette	97
98	Planchette	98
99	Planchette	99
100	Planchette	100

TABLE DES MATIÈRES

	Page
Preface	i
Manuscripts du Rauravāgama utilisés pour la présente édition	xvi
उपोद्घातः	xvii
क्रियापादः	
सप्तविंशः पटलः बाललिङ्गस्थापनविधिः	१—१३
बाललिङ्गस्थापने द्वैविध्यम्	१
बालस्थापनस्यावश्यकता	"
तरुणालयस्थानं तल्लक्षणं च	३
बाललिङ्गम्	४
मण्डपः	"
शयनाधिवासः, कुम्भस्थापनं च	६
होमः	"
वास्तुहोमः	९
अधिवासानन्तरकृत्यम्	"
बाललिङ्गस्थापनं कुम्भाभिषेकश्च	१०
द्वितीयतरुणालये विशेषः	१२
बाललिङ्गविसर्जनम्	१३
अष्टाविंशः पटलः लिङ्गस्थापनविधिः	१४—२९
लिङ्गस्थापनफलम्	१४
लिङ्गमानम्	"
समखण्डलिङ्गम्	१५
वर्धमानलिङ्गम्	"
शिवाधिकलिङ्गम्	१६
स्वस्तिकलिङ्गम्	"
शिरोवर्तनम्	"
लक्षणोद्धारः	१७
लिङ्गशुद्धिः	१८
जलाधिवासः	"
मण्डपः	१९
स्नानमण्डपः	२०
शयनाधिवासः	"
कुम्भस्थापनम्	२१
कुम्भमध्ये सदाशिवध्यानम्	"
वर्धन्या मनोन्मनीध्यानम्	२२

विदेश्वरध्यानम्	११
होमः	२३
पूर्णह्रतिः	२४
आचार्यपूजा	२५
लिङ्गस्य गर्भगेहानयनम्	२५
आधारशिलास्थापनम्	२५
रजदिन्यासः	२५
लिङ्गस्थापनम्	२६
पिण्डकालक्षणम्	२७
भद्रपीठम्	२७
पद्मपीठम्	२७
लिङ्गपीठशुद्धिः	२८
कुम्भाभिषेकः	२९
लिङ्गप्रतिष्ठाफलम्	२९

एकोनविंशः पटलः पिण्डकास्थापनम्

आधारशिला	३०—३४
जलाधिवासः	३०
मण्डपः	३१
शयनाधिवासः	३२
कुम्भस्थापनम्	३२
होमः	३३
जीर्णपिण्डकाविसर्जनम्	३३
पिण्डकास्थापनम्	३४
कुम्भाभिषेकः	३५

त्रिंशः पटलः क्षेत्रलिङ्गप्रतिष्ठाविधिः

क्षेत्राष्टकम्	३५—४६
रमशाने क्षेत्रलिङ्गस्थापनम्	३५
शिवालये क्षेत्रलिङ्गस्थापनम्	३६
क्षेत्रलिङ्गविषये बालस्थापननिषेधः	३६
मण्डपः	३७
जलाधिवासः	४०
लिङ्गशुद्धिः	४०
शयनाधिवासः	४१
कुम्भस्थापनम्	४१
होमः	४२

आधारशिलादिन्यासः	४३
रत्नादिन्यासः	४४
लिङ्गस्थापनम्	४५
पिण्डकायोजनम्	४६
पूणहुतिः, कुम्भाभिषेकश्च	४७—४८
एकत्रिंशः पटलः गौरीस्थापनविधिः	४७
गौरीप्रतिष्ठात्रैविध्यम्	४८
गौरीलक्षणम्	४९
रत्नादिन्यासः	४९
नेत्रोन्मीलनम्	५०
ग्रामप्रदक्षिणम्, जलाधिवासश्च	५०
मण्डपः	५१
शयनाधिवासः	५२
कुम्भस्थापनम्	५३
होमः	५३
कुम्भाभिषेकः	५४—५५
द्वात्रिंशः पटलः द्वारपालस्थापनविधिः	५५
द्वारपालस्थानं तन्मानं च	५५
प्रतिमाद्वयम्	५६
द्वारपाललक्षणम्	५६
नेत्रोन्मीलनं कुम्भस्थापनादि च	५७
होमः	५७
कुम्भाभिषेकः	५८—५९
त्रयस्त्रिंशः पटलः परिवारस्थापनविधिः	५८
परिवाराष्टकस्थानम्	५८
उक्षस्थानं बिम्बविष्टरस्थानं च	५९
पीठलक्षणम्	५९
वृषभः	६०
त्रिशूलम्	६१
महापीठम्	६२
स्थापनम्	६३
चतुस्त्रिंशः पटलः सोमेश्वरस्थापनविधिः	६३—६४
सोमेश्वरस्थानं तन्मानं च	६४
ईश्वरप्रतिमालक्षणम्	६५
देवीमानम्	६६

सोमेश्वरलक्षणम्	सोमेश्वरलक्षणम्	३३
नेत्रोन्मीलनम्	नेत्रोन्मीलनम्	३०
जलाधिवासः	जलाधिवासः	३१
मण्डपः	मण्डपः	३२
शयनाधिवासः	शयनाधिवासः	३१
कुम्भस्थापनम्	कुम्भस्थापनम्	३३
होमः	होमः	३३
कुम्भामिषेकः	कुम्भामिषेकः	३३
पञ्चत्रिंशः पटलः प्रतिमालक्षणम्	पञ्चत्रिंशः पटलः प्रतिमालक्षणम्	३४ — १२३
विग्रहभेदाः	विग्रहभेदाः	३५
गर्भगेहतः प्रतिमामानम्	गर्भगेहतः प्रतिमामानम्	३६
लिङ्गवशात् प्रतिमामानम्	लिङ्गवशात् प्रतिमामानम्	३३
द्वारतः स्तम्भतश्च प्रतिमामानम्	द्वारतः स्तम्भतश्च प्रतिमामानम्	३३
जात्यंशयांशयो जनम्	जात्यंशयांशयो जनम्	३१
आयादिशुद्धिः	आयादिशुद्धिः	३७
अन्नमानम्	अन्नमानम्	३८
सुखासनलक्षणम्	सुखासनलक्षणम्	९२
सूत्रन्यासः	सूत्रन्यासः	३३
सुखासनमूर्तिरूपम्	सुखासनमूर्तिरूपम्	९३
सोमास्कन्दः	सोमास्कन्दः	९४
स्कन्दलक्षणम्	स्कन्दलक्षणम्	९५
वृषारूढलक्षणम्	वृषारूढलक्षणम्	९६
त्रिपुरारिलक्षणम्	त्रिपुरारिलक्षणम्	९८
आभङ्गादिष्वन्तरम्	आभङ्गादिष्वन्तरम्	३३
आभङ्गम्	आभङ्गम्	९९
समभङ्गम्	समभङ्गम्	३३
अतिभङ्गम्	अतिभङ्गम्	१००
त्रिपुरारिमूर्तिस्वरूपम्	त्रिपुरारिमूर्तिस्वरूपम्	३३
चन्द्रशेखरलक्षणम्	चन्द्रशेखरलक्षणम्	१०१
सूत्रन्यासः	सूत्रन्यासः	३३
केवलम्	केवलम्	१०३
गौरीसहितं गौर्याल्लितं च	गौरीसहितं गौर्याल्लितं च	१०५
कालहारिलक्षणम्	कालहारिलक्षणम्	१०६
चतुर्भुजकालारिरूपम्	चतुर्भुजकालारिरूपम्	१०७
अष्टभुजकालारिरूपम्	अष्टभुजकालारिरूपम्	१०८
कल्याणमूर्तिः	कल्याणमूर्तिः	३३

वृत्तरूपम्; तत्र भुजत्रासवृत्तम्

११०

नतमानं सूत्रपातश्च

१११

उद्दण्डवृत्तम्

११४

अत्युद्दण्डवृत्तम्

११५

भिक्षाटनलक्षणम्

११६

कङ्काललक्षणम्

११७

अर्धनारीश्वरलक्षणम्

११९

दक्षिणामूर्तिलक्षणम्

१२१

रत्नन्यासः

१२२

नेत्रोन्मीलनम्

१२२

कुम्भाभिषेकः

१२४—१२८

षट्त्रिंशः पटलः विष्णुस्थापनविधिः

विष्णुस्थानम्

१२४

विष्णुलक्षणम्

१२५

प्रतिमामानम्

१२५

मन्त्राः

१२५

रत्नन्यासः, नेत्रोन्मीलनं च

१२६

प्रतिमाशुद्धिः, जलाधिवासश्च

१२६

शयनाधिवासः

१२७

कुम्भस्थापनम्

१२७

होमः, कुम्भाभिषेकश्च

१२८

परिवारपूजा

१२८

स्नपनम्

१२९—१३६

सप्तत्रिंशः पटलः मोहिनीस्थापनविधिः

मोहिन्युत्पत्तिः

१३०

मन्त्रोद्धारः

१३०

मोहिनीस्थानम्

१३१

प्रतिमा

१३१

द्वारपालिकाः

१३२

षोडशपरिवारदेवताः

१३२

मण्डपः

१३३

रत्नन्यासः, नेत्रोन्मीलनं च

१३३

जलाधिवासः

१३३

शयनाधिवासः

१३३

कुम्भस्थापनम्	१३३
होमः	१३४
कुम्भाभिषेकः	१३४
उत्सवः	१३५

अष्टत्रिंशः पटलः नागराजप्रतिष्ठा १३७—१४१

मन्त्रोद्धारः	१३७
प्रतिमालक्षणम्	१३८
रत्नन्यासः, नेत्रोन्मीलनं च	१३९
जलाधिवासः	१४०
यागमण्डपः	१४०
शयनाधिवासः	१४०
कुम्भस्थापनम्	१४१
होमः	१४१
कुम्भाभिषेकः	१४१

एकोनचत्वारिंशः पटलः प्रासादलक्षणविधिः १४३—१४९

सदनविधानम्	१४३
प्रासादलक्षणम्	१४४
गर्भगृहम्	१४५
बहुर्गः	१४५
नागरादिलक्षणम्	१४५
अधिष्ठानम्	१४५
स्तम्भाः	१४५
प्रस्तरोपरि वृषभूतादिकल्पनम्	१४५
दिशामूर्तिकल्पनम्	१४५

अष्टात्रिंशः पटलः मण्डपलक्षणविधिः १५२—१५६

मुखमण्डपः	१५२
मण्डपमानम्	१५२
अन्तरालम्	१५३
समाश्रमण्डपः	१५३
आवृताश्रमण्डपः	१५४

एकचत्वारिंशः पटलः प्राकारलक्षणविधिः १५७—१५९

प्राकारमानम्	१५७
प्राकाराणां इत्यमानम्	१५८

कुड्यविस्तारः

१५८

प्रकारविधिः

१५९

द्विचत्वारिंशः पटलः गोपुरलक्षणविधिः

१६०—१६१

गोपुरमानम्

१६०

अलंकारः

१६१

त्रिचत्वारिंशः पटलः मकुडादिविभूषणविधिः

१६२—१६९

मकुडलक्षणम्

१६२

स्वर्णपुष्पम्

१६३

गोलका

१६४

पट्टम्

”

कर्णवृत्तम्

”

चन्द्रखण्डः

१६५

जालवी

”

उत्तरीयम्, हारः, यज्ञोपवीतं च

”

प्रभा

१६६

यन्त्रिका

१६८

भूषणयोजनविधिः

”

चतुश्चत्वारिंशः पटलः प्रायश्चित्तविधिः

१६९—१८४

प्रासादपतने प्रायश्चित्तम्

१६९

सुधाकर्महीने ”

”

प्रासादाङ्गविच्छेदे ”

”

प्रासाददाहे ”

१७०

दिग्भूर्तिवृषभादिच्छेदादौ ”

”

लिङ्गप्रतिमादीनां चलनादौ ”

”

आबरणपीठादिहीने

”

चण्डालार्तवादिस्पर्शे

१७१

अर्चनादिहीने ”

१७२

मङ्गलास्त्रादिहीने ”

१७५

मङ्गलास्त्रादिपतने ”

”

नित्यकर्मविहीने ”

१७६

नित्योत्सवविहीने ”

”

त्यलकर्म-सुधाकर्म-जलपानविहीने ”

”

संवत्सरोत्सवहीने ”

”

१७७

२३७	ध्वजदण्डस्य पीठस्य वा च्छेदादौ प्रायश्चित्तम्	१७७
२३८	बलिदान-परिवेष-नीराजन-तीर्थसंभ्र-तीर्थकार्यहीनेषु	॥
२३९	अद्भुतशान्तिः	॥
२४०	मूर्तिहोमः	१८२
२४१	शान्तिहोमः	॥
२४२	दिशाहोमः	१८३

पञ्चचत्वारिंशः पटलः पवित्रारोपणविधिः

२४३	पवित्रारोपणकालः	१८५—२०१
२४४	यागमण्डपः	१८५
२४५	अङ्कुरार्पणम्	॥
२४६	पवित्रसूत्राणि	१८६
२४७	गन्धपवित्रम्	॥
२४८	पवित्राधिवासः	१८७
२४९	होमः	१८८
२५०	गन्धपवित्रारोपणम्	१८९
२५१	घण्टायां गन्धपवित्रारोपणम्	१९०
२५२	भस्मपात्रे स्फुक्लवयोश्च गन्धपवित्रारोपणम्	१९१
२५३	सौरादिगुर्वन्तं गन्धपवित्रयोजनम्	१९२
२५४	देवदेवे गन्धपवित्रारोपणम्	॥
२५५	अग्निस्थशिबं प्रति क्रिया	१९३
२५६	पवित्ररक्षा	१९४
२५७	पञ्चगव्यचर्वादिसेवनम्	१९५
२५८	अधिवासानन्तरैतिकर्तव्यता	१९६
२५९	पूणहुतिः	१९८
२६०	पवित्रारोपणम्	१९९
२६१	चण्डेशे निमत्यपवित्रारोपणम्	२००
२६२	आचार्यपूजा	२०१

षट्चत्वारिंशः पटलः अन्त्येष्टिविधिः

२६३	अन्त्येष्टिश्चन्दविवरणम्	२०२—२१५
२६४	विपन्नस्य क्षान्तालंकारादि	२०२
२६५	चूर्णोत्सवः	॥
२६६	आसन्दिक्कामारोप्य प्रेतस्य श्मशानस्थपनम्	२०३
२६७	मण्डपः	२०४
२६८	विताफल्पनम्	२०५

मण्डलकल्पनम्	२०६
द्रव्यसंकल्पनम्	"
चितावास्तुपूजा	"
अस्त्रपूजा	२०७
मण्डपे शिवपूजा	"
पञ्चासनानि	२०९
अग्निकार्यम्	"
होमः	२१०
अध्वशोधनम्	२११
कलाशोधनम्	२१२
निवृत्तिकलाशोधनम्	"
प्रतिष्ठाकलाशोधनम्	२१३
विद्याकलाशोधनम्	"
शान्तिकलाशोधनम्	२१४
शान्त्यतीतकलाशोधनम्	"
दहनविधिः	२१५
दहनानन्तरकरणीयविधिः	"

Appendice पञ्चसादाख्यविधिः

२१६—२२२

शिवसृष्टिः	२१७
शक्तिसृष्टिः, तत्र पञ्चसादाख्यम्	"
पञ्चतत्त्वेषु तत्त्व-मूर्ति-प्रभावाः	"
पञ्चसादाख्यतत्त्वानामुद्भवः, तेषां वर्णः, रूपं च	२१८
शिवसादाख्यम्	"
अमूर्तसादाख्यम्	"
मूर्तसादाख्यम्	"
कर्तृसादाख्यम्	"
कर्मसादाख्यम्	२१९
कर्मसादाख्यस्य पिण्डरूपत्वम्	"
कर्मसादाख्यात् सर्वतत्त्वादिसंभवः	"
कर्मसादाख्यं सकलनिष्कलम्	२२०
अङ्गम्	"
उपाङ्गम्	"
रूपम्	"
स्थापनादिकर्म कर्मसादाख्ये कर्तव्यम्	२२१
महेशः	"

महेशरूपभेदाः

२२१

स्वरूपम्

२२

स्वप्नब्रह्मविष्णुशिवरूपः

२२

Bibliographie

223

Table des planches

227

Table des matières

229

65296

ERRATA

page	ligne	au lieu de	lire	page	ligne	au lieu de	lire
xvii	17	०पादिष्टाः	०पदिष्टाः	13	6	राष्ट्रं	राष्ट्रं
"	24	०हुता	०हुताः	15	1	कनिष्ठाशां	कनिष्ठानां
xviii	5	पुङ्गव	पुङ्गव	19	2	त्रिरात्रवाधि०	त्रिरात्रं वाधि०
"	14	चोदित	चोदितो	22	2	पाशाङ्कुशं	पाशाङ्कुशं
"	18	कर्तारौ	कर्तारो	26	1	हृदयेन	हृदयेन
"	19	ऽन्यादि	ऽन्यादि	27	5	स्याद्भिर्भागे	स्याद्भिर्भागं
xix	27	रुग्ण	रुग्णा	32	4	०र्यष्टा	०र्यष्टा
xxi	20	प्रतिपादितौ	प्रतिपादितौ	33	4	०धानाधिकं	०धानाधिकं
xxiii	1	निर्दिष्टोऽत्र	निर्दिष्टोऽत्र	37	14	72b-47	72b-74
"	28	व्यत्सासो	व्यत्यासो	43	1	व्याहृतिं	व्याहृतिं
xxiv	1	पतिसंवत्सरं	प्रतिसंवत्सरं	45	1	सम००र्यं	समभ्यर्च्यं
"	3	निवेदितव्य०	निवेदन०	46	7	समर्चयेत् ॥	समर्चयेत् ॥
"	13	पतिमादीनां	प्रतिमादीनां	49	1	हृदा	हृदा
"	"	पायश्चित्त०	प्रायश्चित्त०	62	5	वयोच्चं	वृषोच्चं
xxviii	28	सोमस्कन्द०	सोमास्कन्द०	66	1	प्रत्येक	प्रत्येकं
"	"	कामरि	कामरि	67	4	स्तोमेश०	सोमेश०
xxix	5	हर्यध	हर्यर्ध	74	1	घृतशिरो०	घृतशिरो०
xxx	11	गेयमृति०	गेयमूर्ति०	75	27	śloka 16	śloka 1b
"	28	भवितव्यमिति	भवितव्यमिति	76	20	34,	36,
xxxi	3	वर्णनं	वर्णनं	79	3	यवान्वितम् ।	यवान्वितम् ।
xxxii	15	गन्धापवित्रा०	गन्धपवित्रा०	80	3	कटिपार्श्व०	कटिपार्श्व०
"	27	सप्रपञ्चं	सप्रपञ्चं	83	3	दीर्घ०	दीर्घ०
xxxiii	24	कृतवद्भयो	कृतवद्भयः	112	6	द्वयाङ्गुलम्	द्वयाङ्गुलम्
xxxiv	3	कृतवद्भयो	कृतवद्भयः	113	3	वेदद्वयाङ्गुलं	वेदद्वयाङ्गुलं
4	4	समम्	समम्	"	5	वसुनन्द०	वसुनन्द०
7	16	22	29	115	6	नतम्	नतम्
8	1	शिवद्विजाः	शिवद्विजः	130	10	101, b-6:	101, 5b-6:
9	6	स्वस्वान्मनैव	स्वस्वान्मनैव	133	13	हृदादिभिः	हृदादिभिः
"	22	35-33	35-43	134	6	षटाङ्गीजं हृदि	षटाङ्गीजं हृदि
11	6	शिखण्डयन्त	शिखण्डयन्तं	135	7	वर्धनीम	वर्धनीम्
13	1	सुवत्तं	सुवत्तं	"	"	स्थापयेद्बुधः	स्थापयेद्बुधः

page	ligne	au lieu de	lire	page	ligne	au lieu de	lire
146	2	०परिष्ठात्	०परिष्ठात्	197	12	धेनुमुद्रा	धेनुमुद्रां
147	3	कुर्याद्विद्वांशे	कुर्याद्विद्वांशे	"	14	कल्पयेत् ।	कल्पयेत् ।
"	21	12, 6-65a	12, 61-65a	"	18	योजयेत् ।	योजयेत् ।
148	19	13, 18-10	13, 8-10	198	11	वौषडन्तकम्	वौषडन्तकम्
159	6	ओज ०द्वया	ओजस्संख्या	199	6	त्वाचायः	त्वाचार्यः
165	1	खण्डविधिं	खण्डविधिं	200	11	हस्तकम् ।	हस्तकम् ।
172	1	चरेत् ।	चरेत् ।	202	13	अन्यत्वं	अन्यत्वं
173	1	द्विगुण	द्विगुणं	207	6	तत्तन्त्रेण	तन्मन्त्रेण
175	2	कृत्वा	कृत्वा	212	4	प्रतिष्ठदीनि	प्रतिष्ठदीनि
188	1	क्षरिका०	क्षरिका०	"	6	तं संपूज्य	तु संपूज्य
190	1	अग्निहृदय०	अग्निहृदय०	"	8	नवृत्यादि०	निवृत्यादि०
"	17	10b-103a	90b-103a	213	10	०वागीश्वरो	०वागीश्वरौ
191	2	विशेषयेत् ।	विन्यसेत् ।	"	"	त पूजयेत्	तु पूजयेत्
"	"	गद्दीत्वा	गद्दीत्वा	"	13	पूर्ववत्	पूर्ववत्
"	22	<i>Sakalā-</i> <i>gama-</i> <i>saṃgraha</i>	<i>Sakalā-</i> <i>gama-</i> <i>sārasaṃ</i> <i>graha</i>	"	22	धृतपर्णकम्	धृतपर्णकम्
194	28	P. 81	P. 181	215	10	त्वाज्यपूर्ण	त्वाज्यपूर्ण
195	7	कल्पयेत् ।	कल्पयेत् ।	218	17	दिव्यालिङ्गा०	दिव्यालिङ्गा०
196	9	योजयेत् ।	योजयेत् ।	"	18	त्रिनेत्रं	त्रिनेत्रं
197	1	त कल्पयेत्	तु कल्पयेत्	220	24	मूर्धानि	मूर्धादि
"	6	तत्स्थाने	तत्स्थाने	221	23	[रुद्रब्रह्म०	[ब्रह्म०
"	7	तत्स्थानात्	तत्स्थानात्	"	30	अथ मृगु	अतः मृगु

Shaiṣi su.

65296

CATALOGUED.

PUBLICATIONS DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE

Nos.

1. Kāṛavelane—*Kāṛaikkālammeiyār*, œuvres éditées et traduites. Introduction par Jean Filliozat. 1956.
2. Jean Filliozat—*Les relations extérieures de l'Inde* (1)
  1. *Les échanges de l'Inde et de l'Empire Romain aux premiers siècles de l'ère chrétienne.*
  2. *La doctrine brahmanique à Rome au IIIème siècle.* 1956.
3. Madeleine Biardeau—*Le Tattvabindhu de Vācaspati-miśra*. Edition critique traduction et introduction. 1956.
4. J. Monchanin, J. Filliozat, A. Bareau—*Entretiens* 1955. 1956.
5. Louis Renou—*Etudes sur le vocabulaire du Rgveda*. Première série. 1958
6. Suzanne Siauve—*La voie vers la connaissance de Dieu (Brahma-Jijñāsā) selon l'Anuvyākhyāna de Madhva.* 1957.
7. Dev Raj—*L'esclavage dans l'Inde ancienne d'après les textes palis et sanskrits.* Avec une préface du Dr. Jean Filliozat. 1957.
8. Alain Daniélou—*Tableau comparatif des intervalles musicaux.* 1958.
9. Alain Daniélou—*La musique du Cambodge et du Laos.* 1957.
10. André Bareau—*La vie et l'organisation des communautés bouddhiques modernes de Ceylan.* 1957.
11. Alain Daniélou et N. R. Bhatt—*Textes des Purāṇa sur la théorie musicale.* Vol. I, Edition critique, traduction française et introduction. 1959.
12. Charlotte Vaudeville—*Kabir Granthāvali (Doka).* Avec introduction traduction et notes. 1957.
13. Madeleine Biardeau—*Sphoṭa Siddhi (La Démonstration du Sphoṭa) par Maṇḍana Miśra.* Introduction, traduction et commentaire. Texte sanskrit établi par N. R. Bhatt avec la collaboration de T. Ramanujam 1958.
14. Suzanne Siauve—*Les noms védiques de Viṣṇu dans l'Anuvyākhyāna de Madhva (Brahma-Sūtra I, 1, adhikaraṇa 2 à 12).* Texte avec traduction et notes. 1959.
15. Charlotte Vaudeville—*Etude sur les sources et la composition du Rāmāyaṇa de Tulsi-Dās.* Traduction en hindi par J. K. Balbir. तुलसीदास रचित राम-चरितमानस का मूलाधार व रचनाविषयक समालोचनात्मक एक अध्ययन, fasc. I. 1959 fasc. II. 1965.
16. Alain Daniélou et N. R. Bhatt—*Le Gītālmkāra.* L'ouvrage original de Bharata sur la musique. Edition critique, traduction française et introduction. 1959.
17. Rasik Vihari Joshi—*Le rituel de la dévotion kṛṣṇāite.* Préface par Jean Filliozat 1959.
18. N. R. Bhatt—*Rauravāgama*, édition critique, Vol. I, Introduction : Les Āgama gīvāites, par Jean Filliozat. 1961. Vol. II 1972.
19. R. Dessigane, P. Z. Pattabiramin et J. Filliozat—*La légende des jeux de Civa à Madurai d'après les textes et les peintures* Vol. I Texte—Vol. II Planches. 1960.
20. Claude Jacques—*Gayānāhātmya*. Introduction, édition critique et traduction française. 1962. 1962.
21. Charlotte Vaudeville—*Les duhā de Dhola Mārū.* Avec introduction traduction et notes. 1962.

PUBLICATIONS DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'INDOLOGIE

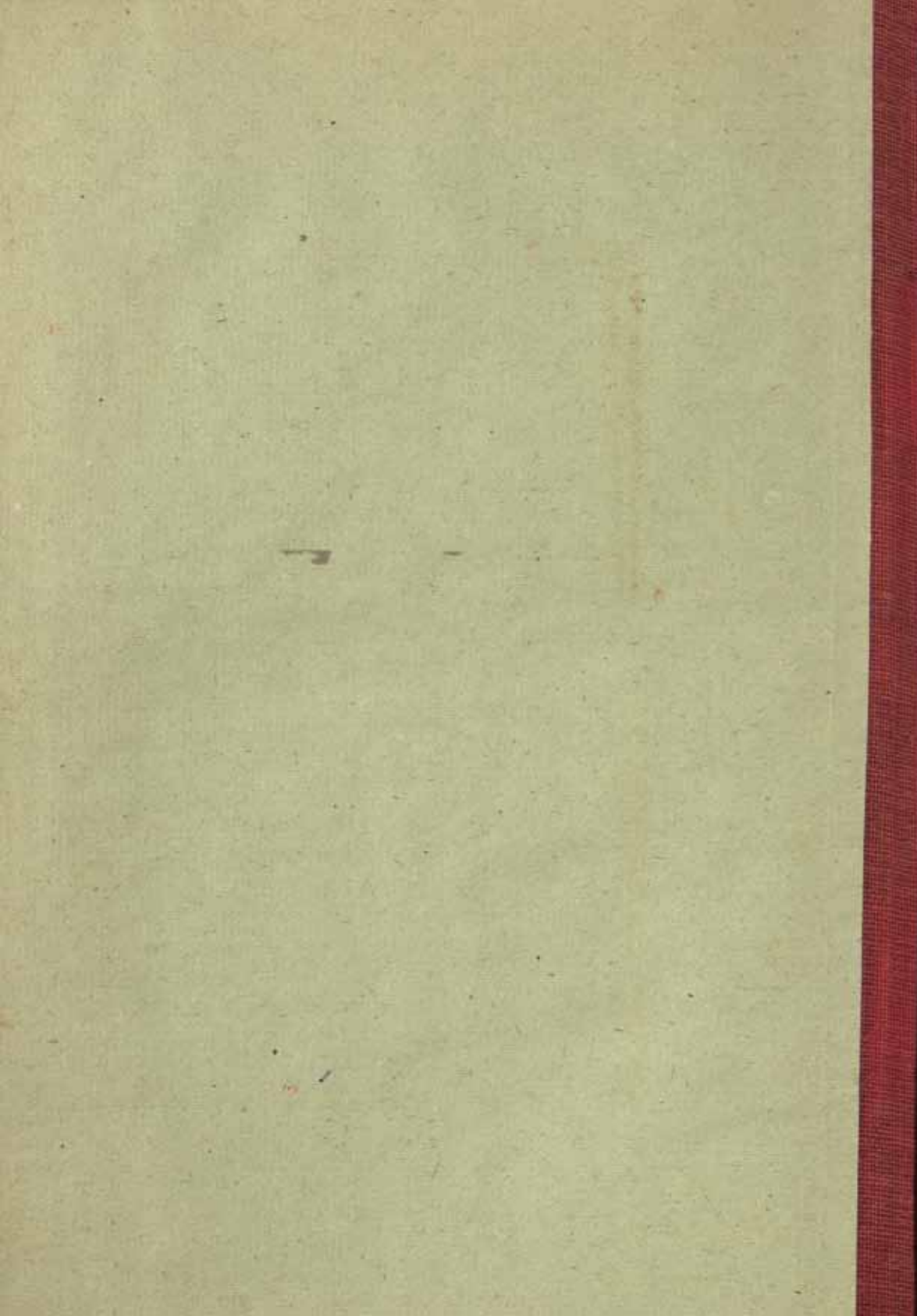
Nos.

(suite)

22. Sayida Surriya Hussain—*Garcin de Tassy, Biographie et étude critique de ses oeuvres*. 1962.
23. N. R. Bhatt—*Mṛgendrāgama (Kriyāpāda et Caryāpāda) avec le commentaire de Bhaṭṭa Nārāyaṇakapṭha*, édition critique. 1962.
24. N. R. Bhatt—*Ajitāgama*, édition critique. Vol. I. 1963. Vol. II. 1967.
25. Hélène Brunner-Lachaux—*Le rituel quotidien dans la tradition śivaïte de l'Inde du Sud selon Somaśambhu—Somaśambhupaddhati*, Introduction, traduction et notes 1ère partie. Le Rituel quotidien. 1963. 2ème partie. Rituels occasionnels. 1968.
26. Pierre-Sylvain Filliozat—*Le Pratāparudriya de Vidyānātha—avec le commentaire Ratnāpaṇa de Kumārasvāmin*. Traduction, introduction et notes. 1963.
27. Dessigane, P. Z. Pattabiramin et J. Filliozat—*Les légendes civaïtes de Kāncīpuram*. 1964.
28. Ch. Vaudeville—*Bārahmāsā. Les chansons des douze mois dans les littératures indo-aryennes*. 1965.
29. J. Filliozat et P. Z. Pattabiramin—*Parures divines du sud de l'Inde*. 1966.
30. Michèle Lupsa—*Chants à Kālī de Rāmprasād*. Introduction, texte bengali, traduction et notes. 1967.
31. R. Dessigane et P. Z. Pattabiramin—*La légende de Skanda*. 1967.
32. M. E. Adicéam—*Contribution à l'étude d'Aiyā Nār-Sāstā*. 1967.
33. J. Filliozat—*Un catéchisme tamoul du XVIe siècle en lettres latines*. 1967.
34. P. Joshi—*Industrialisation et Société dans l'Inde du Nord*. Introduction par J. Filliozat; Observations sur l'étude des sociétés et de l'économie de l'Inde. 1967.
35. F. Gros—*Le Paripāṭal*, Texte tamoul, introduction, traduction et notes. 1967.
36. P. S. Filliozat—*OEuvres poétiques de Nilakanṭha Dikṣita. I. Texte, traduction et notes*. 1967.
37. *Index des mots de la littérature tamoule ancienne*, Vol. I. 1967; Vol. II 1968; Vol. III, 1970.
38. Suzanne Siauve—*La Doctrine de Madhva* 1968.
39. François Gros et R. Nagaswamy—*Uttaramērūr. Légendes, Histoire, Monuments*, avec le *pañcavaradakṣetra mātātmya* édité par K. Srinivasacharya. 1970.
40. B. Dagens—*Mayamata. Traité sanskrit d'architecture* 1ère partie. Edition critique, traduction et notes. 1970.
41. N. S. Shukla—*Le Karpānanda de Kṛṣṇadāsa*, Edition et traduction annotée. 1971.
42. P. Z. Pattabiramin—*Sanctuaires rupestres du Sud de l'Inde. I Andhra* 1971.
43. Suzanne Siauve—*Les hiérarchies spirituelles selon l'anuvyākhyāna de Madhva* 1971.
44. Capitaine de Vaisseau Cordier—*Historique et Statistique de Karikal*. Texte rédigé en 1825. Présentation par François Gros. Vol. I. 1971.
45. Jean Filliozat—*Un texte tamoul de dévotion vishnouite. Le Tiruppāvai d'Āṇṭāḷ*. 1971.

Central Archaeological Library,
NEW DELHI. 65296

Call No. Sa2HS/Bha

Author— Bhatt, N.R.

Title— Rauravagama

Borrower No.

Date

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.
